INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
"COSTIN C. KIRIȚESCU"

TEZAUR

Volumul VIII

Academia Română

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
“COSTIN C. KIRIȚESCU”

TEZAUR

1991
vol. VIII

Centrul de Informare
şi Documentare Economică

Bucureşti, România

Editor: Valeriu IOAN-FRANC

Prezentare grafică, machetare şi tehnoredactare: Luminiţa LOGIN,
Victor PREDA, Nicolae LOGIN, Mihaela PINTICĂ

Redactori: Aida SARCHIZIAN, Anca CODIRLĂ, Mircea FÂŢĂ,
Paula NEACŞU, Adelina BIGICĂ

Coperta: Nicolae LOGIN

Culegere text: Ortansa CIUTACU, Carmen DIŢULESCU,
Tamara BĂILEŞTEANU, Mirela AGAPI, Daniela POENARU,
Alexandra PURCĂREA, Valerica NEACŞU Miruna MAYER

Toate drepturile asupra acestei ediţii aparţin Institutului Naţional de Cercetări Economice
“Costin C. Kiriţescu”. Reproducerea, fie şi parţială şi pe orice suport, este interzisă
fără acordul prealabil al editorului, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

ISBN 978-973-159-140-7

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
"COSTIN C. KIRIȚESCU"

TEZAUR

1991

vol. VIII

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

SUMAR
volumul VIII

ANALE NR. 1-2/1991 1

Activitatea Institutului Național de Cercetări Economice în anul 1990 5

Schița de strategie a trecerii la economia de piață - moment de referință în gândirea economică din țara noastră 8

Sinteze ale lucrărilor elaborate de INCE în anul 1990 17

Lucrările elaborate în cadrul programului general de cercetare 19

Manifestări științifice 157

Colocviul româno-german "Economia de piață și statutul social - Dialog despre obiectivele reformei și etapele acesteia", București, 4 octombrie-2 noiembrie 1990 159

Dezbaterea privind "Planul Rugină" 166

Comemorări: Profesorul VIRGIL N. MADGEARU 199

Ipostaze ale economicului în opera profesorului Virgil Madgearu (Tudorel POSTOLACHE) 201

Locul lui Virgil N. Madgearu în știința economică și cultura românească (Ion BULBOREA) 206

Virgil N. Madgearu – cercetător al economiei românești interbelice (Gheorghe DOBRE) 212

Modalități și procedee de investigație în cercetarea economică la Virgil Madgearu (Victor AXENCIUC) 218

Destinul istoric al concepției economice a lui Virgil N. Madgearu (Mircea CIUMARA) 223

Profesorului Virgil Madgearu – amintiri (prof. dr. Lucian TURDEANU) 226

Publicații 228

1. Cărți 228

2. Reviste 228

3. Buletine, caiete de studii 230

ANALE nr. 3/1991 255

Proiecte de privatizare în contextul general al tranziției la economia de piață (academician Tudorel POSTOLACHE, profesor la Academia de Studii Economice, preşedintele Consiliului Ştiințific al Institutului Național de Cercetări Economice) ... 259

Manifestări ştiințifice ... 277

Ciclul "Orientări şi tendințe în cercetarea economiei şi a calității vieții" organizat de Consiliul Ştiințific al INCE ... 277

Sesiunea de comunicări "Gândire şi practică în cercetarea calității vieții", Bucureşti, Aula Academiei Române, 19 martie 1991 ... 279

Cuvânt de deschidere (acad. Mihai DRĂGĂNESCU, preşedintele Academiei Române) ... 281

Calitatea vieții – perspective mondiale şi româneşti (prof. dr. Cătălin ZAMFIR) ... 283

Problema calității vieții în modelarea macroeconomică (acad. Emilian DOBRESCU) ... 289

Demografia şi calitatea vieții (prof. dr. Vladimir TREBICI) ... 295

Obiective şi rezultate ale activității ştiințifice a Institutului de Cercetare a Calității Vieții (dr. Ioan MĂRGINEAN) ... 300

Tendințe şi orientări în investigarea bunăstării populației şi avuției naționale (dr. Lucian TURDEANU, dr. Vasile V. DUMITRESCU) ... 305

Calitatea vieții familiale – între estimări, predicții şi soluții sau scurtă meditație prospectivă psihosocială (dr. Iolanda MITROFAN) ... 310

Calitatea vieții vârstnicilor (prof. dr. Constantin BĂLĂCEANU-STOLNICI) ... 316

Stilul de viață şi promovarea sănătății (conf. dr. Cristian-Adrian HAVRILIUC) ... 323

Probleme ale tinerilor din ferspectiva (analizei) calității vieții (dr. Dumitru BAZAC) ... 327

Despre fiabilitatea umană (conf. dr. Adrian MIHALACHE) ... 332

Calitatea vieții în perioada de tranziție (dr. Ioan MĂRGINEAN, Gheorghe SOCOL) ... 339

Aspecte ale cercetării nivelului de trai al populației (dr. Viorel GHEORGHE, Andrei NOVAK, Mariana STANCIU) ... 345

Abordări conceptual-metodologice privind modul şi stilul de viaţă (Marcel DORU)..... 351

Politici sociale. Obiective şi instrumente de realizare (Livius MANEA, Emilian POPESCU) 356

Calitatea vieţii de muncă (dr. Hildegard PUWAK, dr. Ana BĂLAŞA, dr. Ion ZARĂ) 363

Discuţii (dr. Gheorghe RĂBOACĂ) 369

Sesiunea de comunicări "Cercetarea economică din perspectiva epistemologică" Bucureşti, Aula Academiei Române, 12 aprilie 1991 373

Cuvânt de deschidere (academician Tudorel POSTOLACHE) 374

Cercetarea economică (profesor dr. Mircea MALIŢA, membru corespondent al Academiei Române) 378

Implicaţiile economice în medicina contemporană (acad. Ştefan MILCU) 383

Confluenţe în domeniul managementului (dr. Corneliu RUSSU) 387

Demersul epistemologic al evaluării tehnologiei în procesul tranziţiei la economia de piaţă (dr. Gheorghe ZAMAN) 395

Semnificaţii noi ale ştiinţei economice (dr. Sorica SAVA)..... 403

Consideraţii epistemologice în legătură cu trecerea la economia de piaţă în România (dr. Nicolae NISTORESCU) 411

Contribuţii româneşti la epistemologia economică (dr. Gheorghe DOBRE)..... 416

Cu privire la mecanismul de restructurare a ştiinţelor economice (dr. Aurel IANCU) 420

Colocviul româno-german "Economia de piaţă şi statul social" – Dialog despre obiectivele reformei şi etapele acesteia, Bucureşti, 4 octombrie-2 noiembrie 1990 429

Ordinea economică de piaţă în Germania: bazele instituţionale, instrumente de impozitare, bilanţ de rezultate şi expunere la risc (prof. dr. K. MACKSCHEIDT, Universitatea din Köln) 431

Securitatea socială în Germania. Principii de constituire, finanţare, stadiul discuţiei privind reforma (prof. dr. Klaus MACKSCHELDT, Universitatea din Köln) 448

Planificarea şi funcționarea întreprinderii în condițiile riscului specific economiei de piață (profesor dr. Joachim HENTZE, Universitatea Tehnică – Braunscheweig) 469

Piața muncii şi politica pieței muncii în Germania (Hartmut SEIFERT, Institutul de Cercetări Economice al Ligii Sindicatelor Germane)..... 479

Politica de personal a întreprinderii în procesul adaptării la condițiile economiei de piață (prof. dr. Joachim HENTZE, Institutul de Ştiințe Economice al Universității Tehnice Braunschweig) 499

Index de autori 523

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

ANALE
NR. 1-2/1991

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

SUMAR

Activitatea Institutului Național de Cercetări Economice în anul 1990.....5

Schița de strategie a trecerii la economia de piață - moment de referință în gândirea economică din țara noastră.....8

Sinteze ale lucrărilor elaborate de INCE în anul 1990.....17

Lucrările elaborate în cadrul programului general de cercetare 19

Manifestări ştiinţifice 157

Colocviul româno-german "Economia de piață şi statutul social - Dialog despre obiectivele reformei şi etapele acesteia", Bucureşti, 4 octombrie-2 noiembrie 1990 159

Dezbaterea privind "Planul Rugină" 166

Comemorări: Profesorul VIRGIL N. MADGEARU..... 199

Ipostaze ale economicului în opera profesorului Virgil Madgearu (Tudorel POSTOLACHE) 201

Locul lui Virgil N. Madgearu în ştiința economică şi cultura românească (Ion BULBOREA) 206

Virgil N. Madgearu – cercetător al economiei românești interbelice (Gheorghe DOBRE) 212

Modalități şi procedee de investigație în cercetarea economică la Virgil Madgearu (Victor AXENCIUC) 218

Destinul istoric al concepției economice a lui Virgil N. Madgearu (Mircea CIUMARA)..... 223

Profesorului Virgil Madgearu – amintiri (prof. dr. Lucian TURDEANU) 226

Publicații 228

1. Cărți 228

2. Reviste..... 228

3. Buletine, caiete de studii 230

ACTIVITATEA INSTITUTULUI NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE ÎN ANUL 1990

Institutul Național de Cercetări Economice al Academiei Române, în cursul anului 1990, şi-a concentrat preocupările pe fundamentarea teoretică şi metodologică a tranziției la economia de piață în România. Acest prim număr al Analelor INCE este dovada palpabilă că, într-o perioadă extrem de scurtă, colaboratorii Institutului au reuşit să elaboreze un număr impresionant de lucrări care au fost puse la dispoziția specialiştilor prin publicațiile Institutului.

Institutul Național de Cercetări Economice a constituit punctul de sprijin esențial al elaborării "Schiței strategiei înfăptuirii economiei de piață în România", încheiată la sfârşitul lunii aprilie a anului 1990 şi publicată în cursul lunii mai.

O particularitate a studiilor efectuate privind tranziția la economia de piață este aceea că ele se bazează pe analizele critice obiective ale concluziilor pe care ni le oferă evoluția gândirii economice universale, precum şi experiența țărilor est-europene care se confruntă cu probleme similare în procesul trecerii de la o economie supercentralizată la o economie de piață. Ceea ce distinge lucrările Institutului privind strategia tranziției în România este încercarea de a soluționa o complicată sarcină care, sub raport teoretic dar şi al experiențelor practice, este în bună măsură inedită şi anume: resorbția crizei economice deosebit de complexe pe care am moştenit-o, minimizarea costurilor sociale ale tranziției la economia de piață (urmărindu-se în prima fază preîntâmpinarea deteriorării grave a nivelului de trai şi protecția păturilor celor mai expuse, urmând să se asigure acoperirea costurilor sociale ale tranziției în bună măsură simultan cu apariția lor, astfel încât, chiar în cursul tranziției şi nu ulterior, să se atingă un nivel comparabil cu media europeană la indicatorii sociali de bază). Nu este vorba aici de un program electoral demagogic; în "Schița strategiei" au fost calculate 8 variante de bază ale atingerii acestui obiectiv prin mijloace economice, care conduc la nivelul propus al consumului pe locuitor în perioade de timp diferite.

Pentru a preîntâmpina eventualele confuzii, trebuie precizat că termenele de tranziție la economia de piață oscilează în concepția "Schiței" între 5 şi 12 ani. Sigur că multe lucruri ar putea fi acum rescrise altfel, mai aprofundat şi mai nuanțat, dar "Schița" publicată în luna mai 1990 rămâne,

după opinia noastră, un document de referință asupra capacității economiştilor români de a da soluții întemeiate la probleme economice inedite.

În lumina experienței, apar astăzi de deplin întemeiate sublinierile făcute în "Schiță" potrivit cărora orice aprofundare şi perfectare a calculelor este bine-venită, dar aceasta nu poate suplini soluționarea problemelor de fond şi anume faptul că economia națională va fi confundată atât cu problemele evitării unor soluții dureroase ale tranziției, cât şi cu cea la fel de presantă şi încă şi mai complexă a stabilirii corelațiilor dintre creşterea producției, productivitatea muncii, dinamica şi nivelul salariului. Pe bună dreptate se scrie în "Schiță": "dacă nu se va reuşi ca, în timpul cel mai scurt după alegeri, unitățile economice să lucreze după criterii economice, atunci presiunile inflaționiste pot izbucni sub forma unei inflații galopante, care nu numai că va pulveriza întreg pachetul de revendicări satisfăcute din start, dar va adânci criza moştenită, ridicând enorm costurile sociale şi generale, interne şi externe, ale tranziției" (p. 13).

La fel de întemeiate apar acum sublinierile potrivit cărora "o condiție absolută pentru realizarea optimă a tranziției la economie de piață în România este asigurarea unei stabilități a climatului social şi economic pe durata tranziției în condițiile de autentică şi deplină democrație" (p. 13).

Astfel încât dimensiunea politicii sociale nu reprezintă doar una din laturile strategiei, ci vizează direct fezabilitatea acesteia luată în ansamblul ei.

În conexiune cu tema fundamentală menționată mai sus, au fost abordate 17 teme prioritare între care menționăm "Bazele teoretice şi metodologice privind organizațiile economice subregionale, cu privire specială la zona est-europeană" şi "Modelul matematic macroeconomic" menit să servească prognozei pe termen mediu a economiei naționale.

Institutul Național de Cercetări Economice, în anul 1990, a avut o activitate internațională intensă: 110 deplasări în străinătate; peste 200 de vizitatori străini în institut; participarea la 31 de reuniuni ştiințifice internaționale. Menționăm în mod deosebit colocviul internațional organizat în colaborare cu Fundația germană "Friedrich Ebert" la Bucureşti, în cadrul căruia au avut loc 6 seminarii pe tema "Impactul social al tranziției la economia de piață" şi la care au participat reputați specialişti din străinătate şi din România. Lucrările colocviului vor fi publicate în numărul următor al "Analelor".

De menționat că, în cursul anului 1990 CIDE al INCE a publicat peste 800 de lucrări cuprinzând rezultatele cercetărilor întreprinse în Institut, dezbaterile şi rapoartele cercetătorilor care au efectuat deplasări în străinătate şi alte materiale.

Publicând “Analele”... INCE urmăreşte să contribuie la accentuarea comunicabilității între rezultatele cercetărilor efectuate în diverse puncte și, prin aceasta, la potențarea rolului pe care cercetarea economică şi economistul înalt calificat le au de jucat în actuala etapă de răscruce pe care o parcurge economia noastră națională.

SCHIȚA DE STRATEGIE A TRECERII LA ECONOMIA DE PIAȚĂ - MOMENT DE REFERINȚĂ ÎN GÂNDIREA ECONOMICĂ DIN ȚARA NOASTRĂ

Publicarea Schiței de strategie a trecerii la economia de piață în România, elaborată de Comisia condusă de academician Tudorel Postolache, reprezintă, indiscutabil, un moment de referință în frontul gândirii noastre economice, ca și în viața social-politică a țării. Importanța acestui document cu greu ar putea fi supraevaluată. Depășind generalitățile afirmate în programele diferitelor formațiuni politice, ca și multe din naivitățile ce au populat o mare parte a materialelor de presă, Schița constituie primul și deocamdată, singurul document, conceput și elaborat corespunzător exigențelor demersului științific, care cuprinde de o manieră larg cuprinzătoare și coerentă, problematica practic-operațională a trecerii la economia de piață.

Rezultat al muncii și al competenței a peste 1.200 de specialiști, cum ne informează "introducerea" schiței, dar, mai ales al imensului efort de coordonare și valorificare a contribuțiilor acestora – efort depus de acad. Tudorel Postolache cu o tenacitate și capacitate de finalizare exemplare, "Schița" de strategie supusă – la vremea finalizării ei – dezbaterii publice întrunește atributele de bază ale unui program practic – evident perfectibil – de intrare într-o nouă etapă a revoluției române, trecerea la revoluția în economie – singura cale de apărare, dezvoltare și desăvârșire a revoluției politice și în același timp, de realizare a aspirațiilor de progres economic al națiunii noastre.

Această valoare de program operațional al realizării unui proces cu adevărat revoluționar în economie și, prin aceasta, în întreaga societate românească, îi este conferită de o serie de trăsături definitorii dintre care câteva se cer menționate.

1. *În primul rând*, este vorba de faptul că "Schița" prevede nu o reformare sau o restructurare a sistemului economic existent, ci profunda, radicala lui transformare. Această transformare constă, pe de o parte, în demolarea tipului așa-zis "socialist" de economie bazat pe etatizarea, practic atotcuprinzătoare, a exercitării atributelor dreptului de proprietate asupra mijloacelor de producție și rezultatelor producției, și o planificare supercentralizată – "baza materială" a totalitarismului și voluntarismului atât în viața politică, cât și în cea economică; pe de altă parte, această

transformare constă în “reintrarea în normal”, în edificarea unor structuri ale relațiilor economice compatibile cu cerințele legilor “naturale” obiective, ale producției şi schimbului de mărfuri, adică ale unei economii de piață cum prin definiție sunt economiile naționale. În ce constă natura acestor relații?

a) Conținutul fundamental al relațiilor economice este dat de relațiile de proprietate şi “Schița” afirmă ca punct de plecare în trecerea la economia de piață necesitatea privatizării ca fundamentală condiție a asigurării unei legături directe între obiectul dreptului de proprietate (prin elementele sale – posesiunea, utilizarea, dispoziția şi uzufructul) şi membrii societății ca indivizi – chezășia autonomiei lor decizionale fără de care economia de piață nu poate funcționa. În privința necesității privatizării există un consens la scară națională. Ea a fost conştientizată şi formulată de toate forțele politice ale țării. Ceea ce caracterizează Schița față de alte poziții, făcute publice, este o anumită notă de realism în radicalismul său, luarea în considerație a caracterului complex al situației din economie şi, implicit, al însuşi procesului de privatizare, a cărui realizare reclamă modalități sau căi diferite, adecvate condițiilor particulare din diferitele segmente ale economiei. Dintre aceste căi sunt menționate:

- vânzarea, prin licitație, a unor unități de stat, către persoane particulare sau grupe de întreprinderi;
- transformarea unităților de stat în societăți pe acțiuni şi vânzarea, parțială sau integrală a acțiunilor acestora, în condițiile pieței;
- încurajarea înființării de noi unități private fără limitarea activității;
- concesionarea sau arendarea; sub diferite forme, a unor unități de stat, cu posibilitatea cumpărării lor de către întreprinzătorii respectivi.

(Se apreciază ca necesară exceptarea de la privatizare cel puțin a unităților din sectorul energetic, unele întreprinderi extractive, o parte a exploatărilor agricole şi fondul forestier, sistemul de bază al transporturilor şi telecomunicațiilor, infrastructură de bază pentru ocrotirea sănătății, învățământ şi protecție socială).

Pe lângă modalitățile de privatizare menționate, aplicabile atât întreprinzătorilor români, cât şi celor străini, Schița mai prevede o modalitate, în opinia noastră esențială – atribuirea gratută cetățenilor de acțiuni sau alte titluri de proprietate, emise asupra unei părți din patrimoniul întreprinderilor de stat.

Tocmai această prevedere reflectă, pe de o parte, realismul în privința caracterului limitat al posibilităților de privatizare a întreprinderilor de stat prin vânzarea lor (ca atare sau sub formă de acțiuni) către cetățenii români – resursele băneşti capitalizabile ale populației fiind modeste, iar pe de altă

parte, intenția reală de dezetatizare a proprietății. O atare concluzie este susținută şi de prevederea de a se acorda cetățenilor credite pe termen lung, în condiții avantajoase, pentru cumpărarea de acțiuni sau întreprinderi, ca şi de cea privitoare la stimularea atragerii de capital străin sub formă de investiții directe.

Desigur, o încercare a Comisiei de a aproxima dimensiunile distribuirii gratuite către populație a unor titluri de proprietate, ca şi a volumului creditelor posibil de acordat cetățenilor, în vederea trecerii întreprinderilor de stat în proprietatea privată (aşa cum a aproximat ponderea de 60-70% la care va ajunge sectorul privat în avuția națională acumulată în urma aplicării măsurilor de privatizare) ar fi conferit un mai înalt grad de credibilitate intențiilor formulate în acest domeniu. Dar, oricum, chiar şi prin ele însăşi, aceste prevederi ale Schiței reflectă o poziție radicală, susținută de ritmul alert în care procesul de privatizare ar urma să se desfăşoare: 2-3 ani pe ansamblul sectoarelor economice, iar în comerț, turism, alte servicii şi unități industriale mici în linii mari, chiar în cursul anului 1990. Problema ritmului este o problemă esențială. O prelungire a duratei ar însemna menținerea în proporții importante a acelui sistem de relații care frânează restructurarea sistemului producției sociale, depăşirea marilor ei dezechilibre şi a distorsiunilor în funcționarea economiei, ceea ce condiționează nivelul redus al eficienței ei; ar însemna diminuarea posibilităților de reducere a costurilor sociale implicate de efortul de depăşire a stării de criză în care se află economia. Pe de altă parte, încercarea de a privatiza “peste noapte” economia națională şi a o pune să funcționeze în condiții de piață, fără o minimă pregătire, ar putea avea efecte dramatice atât în plan economic, cât şi social. Tocmai de aceea Schița optează pentru o tranziție graduală în ritm rapid – 2-3 ani - în scopul asigurării timpului minim necesar adoptării unor măsuri de pregătire a trecerii la economia de piață în general, la privatizare în particular – măsuri de ordin legislativ, organizatoric, financiar etc. precum: reevaluarea patrimoniului întreprinderilor (actualmente înregistrat la valoarea inițială de achiziție), pregătirea personalului managerial şi întreprinzătorilor, corespunzător cerințelor funcționării economiei de piață; crearea unor instituții implicate de funcționarea economiei de piață – bănci comerciale, burse de mărfuri şi burse de valori, companii de asigurări, birouri de consultanță etc, adoptarea unei legislații corespunzătoare – codul comercial, legea falimentului, legislație antimonopolistă etc.

O importanță principală o are poziția exprimată în Schiță în privința privatizării pământului. Recomandând elaborarea şi adoptarea, încă în

1990, a legii pământului Comisia guvernamentală optează pentru instituirea dreptului de vânzare-cumpărare a acestuia, cu precizarea ca noile reglementări să asigure contracararea speculei şi a tendinţelor monopolizante, folosirea lui ca sursă de venituri parazitare, să preîntâmpine deposedarea de pământ a ţăranilor.

b) O a doua componentă fundamentală a trecerii la sistemul relaţiilor de piaţă, strâns legată de privatizare, o constituie **liberalizarea preţurilor**, formarea lor pe baza raportului dintre cerere şi ofertă, intervenţia statului realizându-se nu direct asupra preţurilor, ci asupra acestui raport.

Constatând gravele deformări din actualul sistem de preţuri şi impactul lor negativ asupra proceselor economice, Schiţa optează pentru "măsuri urgente de pregătire şi realizare efectivă a liberalizării preţurilor, concomitent cu privatizarea şi introducerea unor mecanisme financiar-monetare de reglare indirectă a proceselor economice".

Pregătirea acestei acţiuni ar trebui să aibă loc în cursul anului 1990 astfel ca, de la 1 ian. 1991, să fie liberalizate preţurile la cca 40-50% din nomenclatorul total de produse, iar începând cu 1 ian. 1992 să se extindă la 80-85%. De reţinut că acest ritm al liberalizării este, într-un important grad, corelat cu ritmul privatizării. După 1992 controlul de stat asupra preţurilor ar urma să se menţină, în funcţii de necesităţi, numai la unele bunuri esenţiale pentru nivelul de trai (alimente de bază, energie, combustibil, medicamente de uz general, unele articole pentru copii, tarifele unor transporturi, chiriile) şi, eventual, la unele mijloace de producţie de importanţă naţională. Sfera acestora urmează a se restrânge treptat, odată cu crearea condiţiilor, pentru echilibrarea cererii şi ofertei şi manifestarea unei concurenţe semnificative pe piaţa internă.

c) Acelaşi spirit radical domină şi prevederile din domeniul financiar bancar, al circulaţiei monetare. Menţionăm, cu titlul de exemplu, câteva din ele: reducerea treptată în bugetul de stat a ponderii cheltuielilor pentru obiective şi acţiuni economice astfel încât de la buget să fie finanţate, în primul rând, învăţământul, sănătatea, cultura, rezervele de stat, apărarea naţională, aparatul de stat, şi numai unele obiective şi acţiuni economice de interes general; asigurarea, prin sistemul de impozite şi taxe, a unui tratament nediscriminatoriu al diferitelor forme de proprietate – cu excepţia perioadei de tranziţie când se vor aplica măsuri de sprijinire a sectorului privat; interzicerea apelului la emisiunea monetară pentru acoperirea deficitului bugetului de stat; eliminarea monopolului de stat în domeniul asigurărilor; separarea funcţiei de emisiune monetară de cea de creditare; formarea unui sistem de bănci comerciale – inclusiv private, cooperatiste sau mixte; crearea structurilor pieţei monetare şi pieţei capitalului.

d) O largă liberalizare promovează Schița în domeniul comerțului exterior. Monopolul de stat fiind lichidat, se recomandă: crearea cadrului legislativ prin care să se asigure condiții egale pentru toți agenții angajați în relații economice externe, indiferent de forma de proprietate, și autonomia funcțională și valutar-financiară a acestora; restrângerea drastică a nomenclatorului de mărfuri pentru care sunt necesare autorizații de import-export (până în 1992 să se limiteze la câteva produse speciale – metale prețioase, diverse obiecte de artă etc.), introducerea de la 1 ianuarie 1991 a noului tarif vamal simultan cu introducerea cursului real și efectiv al valutei naționale; instituirea, de la 1 iulie 1990, a dreptului exportatorilor de a reține o parte din valuta încasată pentru nevoi proprii; stimularea atragerii de investiții directe de capital etc.

În privința momentului trecerii la convertibilitatea leului, schița avansează două variante: una – de la 1 ianuarie 1992, cu condiția asigurării unei rezerve valutare de 3-3,5 miliarde dolari, a doua – după crearea condițiilor de realizare a unor exporturi stabile și evitare a inflației.

Cele mai sus menționate sunt câteva din principalele expresii ale procesului de radicală transformare a sistemului de relații economice prefigurat de Schiță.

2. O *a doua trăsătură* a strategiei pe care Schița o avansează și care-i conferă finalitate economică, o constituie organica interconectare a programului de schimbări în sistemul relațiilor economice, cu eficientizarea producției sociale prin restructurarea ramurilor economiei și modernizarea producției și produselor pe baza retehnologizării.

Între altele, sunt prevăzute măsuri de depășire a unor asemenea grave dezechilibre, precum: dezechilibrul între potențialul de resurse energetice al economiei naționale și necesitățile ei de energie în actuala sa structură energofagă și actualele tehnologii (în prezent cca 40% din necesar se acoperă din import); între baza de materii prime și capacitățile de producție existente; între industrie și agricultură (în ambele sensuri); în domeniul mediului înconjurător; între structura actuală a producției și cererea internă și externă (care, odată cu trecerea la economia de piață, se va reflecta în subutilizarea unor capacități de producție și disponibilizarea forței de muncă din cadrul acestora); între nevoi și gradul de dezvoltare a infrastructurii etc. Printre instrumentele prevăzute în vederea depășirii acestor dezechilibre se numără inițierea de programe speciale, intervenția, prin pârghii economice, a statului (credite, prime de export, subvenții, taxe), spargerea monopolurilor și facilitarea concurenței importurilor etc.

În acest context, Schița subliniază două aspecte esențiale inițiale: prima – **formele și dimensiunile intervenției statului în susținerea programelor de depășire a dezechilibrelor menționate și a consecințelor lor nu trebuie să altereze funcționarea economiei naționale, în ansamblul său**, pe baza mecanismelor pieței; a doua – întrucât pe de-o parte, birocrația are tendința de a se reproduce, de a utiliza statul ca instrument de perpetuare a propriei dominații, iar pe de altă parte, psihologia socială este încă marcată, un timp, de mentalități administrative, se impun, ca necesitate absolută, apărarea autogestiunii reale a unităților economice, promovarea fermă a "restricțiilor bugetare tari" și realizarea unei veritabile revoluții manageriale, considerată a fi o "chestiune vitală".

3. O *a treia trăsătură* definitorie a strategiei propusă de "Comisia Postolache"- esențială din punct de vedere teoretico-metodologic și, implicit, al operaționalității ei potențiale în practică, o constituie **considerarea procesului schimbării economice ca proces cu finalitate socială**, ai cărui actori-indivizi, grupuri, categorii sociale, și socioprofesionale – sunt nu numai subiecți, ci și obiect al schimbării; iar comportamentul lor ca subiecți este nemijlocit condiționat de "costurile sociale"ale schimbării pe care trebuie să le suporte. În cazul în care aceste costuri depășesc limita de acceptabilitate, programul de trecere la economia de piață devine inoperabil. Este motivul pentru care Schița de strategie nu numai că și-a inclus, ca parte organică, un amplu program social, dar a fost construită având drept "coloană vertebrală" obiective sociale explicit formulate și cantitativ determinate.

Având în vedere faptul că, pentru populația țării noastre, al cărei nivel de trai a scăzut în anii dictaturii mult sub limita suportabilului, împovărarea cu costurile sociale (șomaj, creșteri de prețuri) inerente tranziției la economia de piață este inacceptabilă, artizanii Schiței propun o strategie în care costurile sociale ale tranziției să fie acoperite, în bună măsură, **simultan** cu apariția lor, în așa fel încât, chiar în cursul tranziției, și nu ulterior, standardul de viață să crească atingând, în decurs de 6 până la 12 ani (în funcție de nivelul datoriei externe contractate), un nivel comparabil cu media europeană la indicatorii sociali de bază. Aceasta presupunând un ritm mediu anual de creștere a PIB de 3,5-3,8%, o rată a acumulării de 23-24%, un volum al investițiilor directe de capital străin de cca 8 mld. dolari în perioada 1990-1996 și de cca 1 miliard dolari anual în continuare.

Nu insistăm aici asupra principiilor și principalelor componente ale politicii sociale preconizate în Schiță. Menționăm numai că, un obiectiv major al acesteia îl constituie protecția grupurilor și segmentelor, sociale expuse

în mod deosebit unor efecte negative ale perioadei de tranziție. În acest cadru se prevăd măsuri de instituire a salariului minim corelat cu minimul de trai, de determinare şi stimulare a asumării de către întreprinderi a unor funcții sociale, de protejare a persoanelor defavorizate către întreprinderi a unor funcții sociale, de protejare a persoanelor defavorizate împotriva inflației, de resorbire a forței de muncă eliberate (inclusiv printr-un regim elastic al pensionărilor), de sprijinire a şomerilor prin indemnizații de şomaj, condiții pentru recalificare, facilități pentru deplasarea în alte localități etc.

Traducerea în fapt a ansamblului măsurilor preconizate este de natură să asigure un important grad de acceptabilitate a greutăților perioadei de tranziție, de către cei afectați.

4. În fine, o trăsătură originală a Schiței, gândită să asigure concomitent operativitatea trecerii la economia de piață şi evitarea decorelărilor în acțiunile de materializare a strategiei, priveşte tactica implementării ei.

Trecerea la economia de piață presupune instituirea cadrului juridic adecvat. Problema pe care şi-au pus-o de obicei cei care au elaborat în alte țări asemenea programe este următoarea:

- acțiunile practice să fie inițiate după ce se elaborează întregul pachet de norme juridice care statuează în mod cuprinzător mecanismele economiei de piață? Sau să fie promovate **concomitent** cu adoptarea (eşalonată) a actelor normative? Avantajul primei modalități îl constituie o mai mare coerență a măsurilor şi acțiunilor preconizate, dar amână mult implementarea. Cea de-a doua modalitate este cel puțin aparent, mai operativă dar implică funcționarea concomitentă a unor norme juridice – vechi şi noi – inerent contradictorii, ca şi riscul ca noile reglementări să nu fie reciproc corelate, ceea ce va imprima întregului proces un caracter inconsecvent.

Schița de strategie elaborată de “Comisia Postolache” propune o a treia modalitate care, păstrând avantajele celor două variante, evită minusurile lor. Ea constă în elaborarea unor norme juridice – cadru care, statuând principiile fundamentale ale economiei de piață, să permită ordonarea acțiunilor practice preconizate şi concretizarea ulterioară a reglementărilor specifice diferitelor domenii de activitate.

Pe lângă faptul că asigură concomitent operativitate şi coerență practicii, această ingenioasă soluție are marele avantaj cum se spune în Schiță – “de a garanta, de la început, ireversibilitatea şi credibilitatea instituirii economiei de piață”, de care depinde comportamentul agenților interni, ca şi al celor externi.

Pe baza acestor soluții Comisia a şi elaborat propunerea de “Acte normative ce urmează a fi adoptate”, cuprinsă în capitolul VI al Schiței “Propuneri privind eşalonarea principalelor măsuri pentru tranziția la economia de piață în perioada 1990-1992”, punctul D.

5. Această, fie şi fugară, trecere în revistă a principalelor componente şi trăsături ale Schiței de strategie elaborată de Comisia condusă de acad. T. Postolache demonstrează că ea poate reprezenta efectiv o bază pentru promovarea unei politici menite să determine o transformare fundamentală, revoluționară, a sistemului nostru economic, corespunzător cerințelor unei fiziologii şi anatomii normale a organismului economic național.

Am spus **menite** şi nu *capabile* sau apte, deoarece, ca orice strategie în domeniul economic, ea se bazează nu atât pe certitudini ci, mai ales, pe o serie de prezumții privind dimensiunea unor parametrii, dinamica unor procese şi comportamentul unora din autorii implicați, fiecare din ele determinate de o multitudine de factori greu de identificat sau neidentificabili în timp util şi, mai ales, necuantificabili. Spre exemplu, proiecțiile privind evoluția nivelului de trai de care depinde comportamentul diferitelor categorii sociale, se bazează pe presupunerea unei rate anuale de creştere a PIB de 3,5-3,8% care, la rândul ei se bazează pe speranța unui aflux anual de investiții străine directe de cca 1,3 mld. dolari (în primii 6 ani) şi a unui “comportament economic” al forței de muncă. În ce măsură aceste presupuneri, indiscutabil optimiste, vor fi confirmate de viață este greu de spus. Sau în privința ritmului privatizării: cea mai mare parte din cele cca 300 mld. lei, disponibilități la populație, reprezintă cerere amânată (cu destinație) sau “rezervă pentru zile negre”. Numai o mică parte ar putea fi investită în mici afaceri. Cel mai puțin înclinat să-şi investească banii în acțiuni este cetățeanul român. Posibil ca un anumit număr să achiziționeze ceva acțiuni, dar se vor concentra majoritatea în firmele cu capital străin. Schița subliniază pe bună dreptate dimensiunea culturală a proceselor economice. Psihologia şi cultura populației în privința mecanismelor economiei de piață nu sunt favorabile extinderii de masă a sistemului acționariatului. Volumul creditelor acordate de stat, în condiții avantajoase pentru privatizarea întreprinderilor de stat va depinde de presiunea asupra bugetului care, în cazul unei restructurări în ritm mai rapid a industriei va fi deosebit de importantă; căci guvernul va fi în situația fie de a continua subsidierea întreprinderilor nerentabile, fie de a accepta o disponibilizare de amploare a forței de muncă din aceste întreprinderi şi a suporta cheltuielile pe care aceasta le implică. Singura şansă pentru o mai lungă privatizare o constituie distribuirea gratuită de titluri de proprietate emise asupra unei

părți a patrimoniului industrial. Această cale este însă, se pare, în concepția Schiței, "suplimentară" celor de bază. Sau: crearea și funcționarea instituțiilor de piață implică nu numai un tip specific de cunoștințe, ci și formarea unei mentalități și a unor comportamente specifice, asimilate la nivel de masă, a unei noi psihologii sociale. Este acesta un proces de învățare socială care cere timp. Prezumția că societatea noastră va învăța cum funcționează piața și își va modela comportamentul în cei 2-3 ani ai perioadei de tranziție pune sub semnul întrebării însăși funcționarea și calitatea funcționării instituțiilor pieței, cu importante consecințe asupra realizării întregii strategii.

Necontrolabil poate fi comportamentul social-politic al unor categorii ale populației cu posibil efect propagat. Structura sistemelor de interese constituite nu este de natură să favorizeze schimbarea. Presiunea păturilor afectate de schimbare poate determina evoluții în plan economic cu efect de agravare a actualei stări de adâncă criză, de creștere dramatică a costurilor.

Cel care și-a asumat sub semnătură răspunderea pentru redactarea textului final al Schiței a înțeles foarte bine că strategia prezentată nu garantează și nu poate garanta succesul. El știe însă, în același timp, că nu există cale de întoarcere că întoarcerea la vechiul sistem "ar fi nu numai reacționară, dar și utopică". Trebuie mers înainte. Strategia propusă este numai un ghid care va cunoaște o continuă revedere în funcție de evoluția vieții economice atât de profund condiționată de factorii socioculturali și social-politici. Tocmai de aceea el și lansează o patetică chemare la conștientizarea importanței etapei pe care națiunea noastre o parcurge: "subliniem încă o dată: precizarea evaluărilor nu poate suplini opțiunea pe care forurile reprezentative și... populația în ansamblu, trebuie să o facă în această etapă istorică, literalmente de răscruce, pe care o are de parcurs România, când economia națională va fi confruntată atât cu problema evitării unor soluții dureroase ale tranziției, cât și cu aceea, la fel de presantă și încă mai complexă, a stabilizării corelațiilor dintre creșterea producției, productivitatea muncii, nivelul și dinamica salariului; dacă nu se va reuși, atunci presiunile inflaționiste vor izbucni sub forma unei inflații galopante care va adânci criza moștenită, ridicând enorm costurile sociale și generale, interne și externe ale tranziției", ceea ce ar putea să ducă, adăugăm noi, la serioase tensiuni sociale. Ori asigurarea unei stabilități a climatului economic și social în condiții de autentică și deplină democrație, este "o condiție absolută" pentru realizarea operei cu adevărat revoluționare pe care istoria ne-a pus-o imperativ în față. Nu putem decât să sperăm, trebuie să sperăm în înțelepciunea poporului nostru și a conducătorilor săi.

SINTEZE ALE LUCRĂRILOR ELABORATE DE INCE ÎN ANUL 1990

LUCRĂRILE ELABORATE ÎN CADRUL PROGRAMULUI GENERAL DE CERCETARE

SCHIȚA PRIVIND STRATEGIA ÎNFĂPTUIRII ECONOMIEI DE PIAȚĂ ÎN ROMÂNIA

Coordonator: *academician Tudorel Postolache*

Lista autorilor – cercetători ai INCE, specialişti din ministere, bănci, institute de învățământ, unități economice şi teritoriale – este prezentată în anexa nr. 3 a Schiței.

Schița este structurată în 6 capitole.

Capitolul I – (Introducere), cuprinde câteva precizări importante privind: metodologia elaborării lucrării; caracterizarea de ansamblu a structurii economiei româneşti; trăsăturile definitorii ale unei economii de piață şi diversitatea manifestării lor în diferitele economii naționale; ritmul dezirabil al tranziției şi direcțiile prioritare de acțiune în vederea reducerii la minimum a costurilor sociale pe care le implică.

Capitolul II – Cadrul economico-financiar se opreşte asupra conținutului şi modalităților schimbărilor în 4 domenii fundamentale, determinante pentru transformarea radicală a structurii funcționării economiei: structura proprietății-privatizarea; liberalizarea prețurilor, sistemul financiar-bancar şi circulația monetară; liberalizarea comerțului exterior; noile funcții ale planificării în condițiile economiei de piață.

Capitolul III – Cadrul general al politicii sociale priveşte: principiile politicii sociale în procesul de tranziție; protecția față de dezechilibrele economice şi sociale în perioada de tranziție; protecția față de dezechilibrele economice şi sociale în perioada de tranziție; calcule estimative şi scenarii macroeconomice în vederea asigurării obiectivelor politicii sociale.

Capitolul IV – Tratează problema retehnologizării ramurilor şi modernizarea economiei naționale, precum şi dezechilibrele economice ale perioadei de tranziție.

Capitolul V – Este consacrat problemelor asigurării cadrului juridic al reformei.

Capitolul VI – Prezintă un tabel sinoptic cuprinzând Propuneri privind eşalonarea principalelor măsuri pentru tranziția la economia de piață în perioada 1990-1992.

Lucrarea este completată cu patru anexe: sumarul principalelor sinteze ale studiilor efectuate, hotărârea privind constituirea Comisiei guvernamentale, lista specialiştilor care au contribuit la elaborarea studiilor şi lista personalităţilor din străinătate care au fost consultate şi au formulat sugestii şi propuneri cu privire la înfăptuirea economiei de piaţă în România.

CONTRIBUŢII ALE INSTITUTULUI NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE LA LUCRĂRILE COMISIEI PENTRU STUDIEREA OPORTUNITĂŢII PARTICIPĂRII ROMÂNIEI LA O NOUĂ ORGANIZAŢIE DE COLABORARE ECONOMICĂ INTERNAŢIONALĂ ÎN ESTUL EUROPEI

- Probleme ale făuririi unei noi organizaţii economice interguvernamentale, în locul CAER, în lumina concluziilor desprinse din teoria economică şi practica relaţiilor economice internaţionale – propuneri pentru o strategie românească în domeniul integrării economice.
- Elemente de reflecţie privind poziţia României cu privire la noua organizaţie economică a ţărilor est-europene, prin prisma raporturilor cu diverse structuri instituţionale ale colaborării economice internaţionale.
- Aprecieri privind evoluţia economiei mondiale în anii 1991-1992.
- Noua etapă a integrării vest-europene.
- Tendinţe în schimbările structurale din economia mondială.
- Probleme ale colaborării multilaterale ale României cu ţările est-europene în perspectiva creării unei noi organizaţii în locul CAER, prin prisma asigurării compatibilităţii sistemelor de măsurare economică şi tehnică din ţara noastră cu cele practicate pe plan internaţional, îndeosebi în Comunitatea Economică Europeană.
- Starea economiei naţionale ca punct de pornire spre un nou tip de relaţii economice cu ţările est-europene.
- Perspectiva schimburilor comerciale şi a cooperării economice ale României, dedusă din evoluţia principalelor ramuri industriale.
- Interesul de conlucrare în domeniul agriculturii şi industriei alimentare în cadrul noii organizaţii.
- Aspecte juridice şi legislative ale trecerii de la CAER la noua organizaţie de colaborare economică internaţională – în locul CAER.
- Necesitatea perioadei de tranziţie de la CAER la noua organizaţie.

- Legăturile dintre agenții economici români şi străini în condițiile trecerii la economia de piață.
- Trecerea la decontări în valută convertibilă în spațiul est-european: consecințe şi evaluări.

LUCRĂRI DOCUMENTARE

- Despre rolul statului în economia de piață, sub incidența proceselor integraționiste (în speță comenzile de stat).
- România: comenzile de stat în perioada de tranziție.
- Criza CAER: evaluări ale cauzelor şi tentativelor eşuate de soluționare a ei prin perfecționări ale mecanismului de funcționare existent.
- Cauze ale crizei actuale a CAER.
- Opinii ale economiştilor şi poziții oficiale cu privire la ineficiența CAER şi la integrarea țărilor est-europene (1990).
- Prezentarea comparativă a principalelor prevederi ale legislației referitoare la înființarea şi funcționarea societăților mixte pe teritoriul Bulgariei, Republicii Federative Cehe şi Slovace, R.D. Germane, Poloniei şi Ungariei.
- Câteva concluzii referitoare la conținutul legislației privind societăți mixte din țările est-europene.
- Tendințe ale dezvoltării economiei mondiale rezultate din prognozele elaborate de diferite țări, precum şi organisme economice internaționale.
- Principalele coordonate ale programelor de dezvoltare a țărilor membre ale CAER în perioada de tranziție, ținând seama de unele măsuri adoptate în aceste țări.
- Conjunctura, pe următorii doi ani, la produsele de bază care prezintă interes la importul României din țările membre ale CAER.
- Problematica derulării fluxurilor economice ale României cu republicile unionale ale URSS.
- Scenarii privind configurația schimburilor României cu țările est-europene în perioada 1991-1992.
- Dificultăți şi obstacole în practica societăților cu capital străin constituite în unele țări est-europene.
- Propunerile părții române referitoare la considerentele privind modalitatea de desfăşurare a activității financiare a organizației.
- Propunerile părții române cu privire la principiile evaluării şi folosirii în continuare a patrimoniului CAER.

- Corelații și raporturi între prețurile produselor românești și cele ale produselor similare de pe piața mondială.
- Colaborarea tehnico-științifică.
- Organizații economice cu vocație mondială și regională și participarea României la aceste organizații.

LUCRĂRI SUB TIPAR

- **ECONOMIA ROMÂNIEI – SECOLUL XX**

În cele trei capitole ale sale, lucrarea realizează o analiză a evoluției economiei românești în cursul secolului al XX-lea. În întreaga sa alcătuire, lucrarea cercetătorilor economiști din INCE, la care și-a adus contribuția un impresionant corp de colaboratori alcătuit din personalități ale vieții economice românești, urmărește evoluția istorică și strategia generală a tranziției la economia de piață în România.

Capitolul 1 – Economia națională în prima jumătate a secolului XX, tratează în subcapitole distincte problemele privind: premisele formării și dezvoltării pieței interne în România până la Primul Război Mondial, unificarea potențialului economic al pieței naționale după Marea Unire de la 1918; economia națională în perioada interbelică.

Sunt reliefate aspectele referitoare la ansamblul economiei, precum și concretizări privind problemele principale ale circulației și schimbului, condițiile și influențele economice și de politică externă, expansiunea economiei industriale, sporirea dimensiunii întreprinderii - concentrarea capitalului, transporturile și comunicațiile, învățământul profesional, locul industriei în economia națională, stadiul industrializării, evoluția agriculturii și a producției sale de mărfuri, baza tehnică materială a agriculturii, animalele, proprietatea agrară, producția agricolă vegetală și animalieră, gestiunea exploatațiilor agricole, piața internă, comerțul exterior, sistemul bancar și de credit, finanțele publice.

În continuare sunt abordate problemele referitoare la creșterea venitului național, dezvoltarea comerțului intern, piața forței de muncă, circulația monetară, prețurile.

În economia acestui prim capitol, de o mare însemnătate este partea de informare faptică (addenda A, tabelele 1-72), cu serii de date (1860-1947) comentate și adnotate, referitoare la formarea și dezvoltarea pieței interne, grupate pe trei domenii principale: piață internă, piață externă, bugetul statului.

Capitolul al doilea – Considerații preliminare privind funcționarea economiei naționale în condițiile sistemului monopolist-statal, debutează cu o analiză prin prisma eficienței economice (eficiența economiei şi formele de proprietate, eficiența investițiilor şi a fondurilor fixe, eficiența consumurilor de resurse naturale, eficiența economică integrală), iar după ce se realizează o analiză comparată a unor serii de indicatori ai nivelului de dezvoltare economică şi socială a României cu alte țări, se încheie cu analiza succintă a economiei naționale în anul 1989.

Şi acest al doilea capitol al cărții este completat de o importantă documentare faptică retrospectivă (1950-1989) privind: principalii indicatori ai economiei naționale (addenda B.1), analiza pe bază de bilanț a economiei naționale (anul 1989, addenda B.2) şi economiile naționale ale țărilor lumii în date statistice (addenda B.3).

Cel de al treilea capitol al cărții conține **Schița privind strategia înfăptuirii economiei de piață în România,** cu cinci sub capitole: cadrul economico-financiar (structura proprietății, privatizarea; liberalizarea prețurilor, sistemul financiar-bancar, circulația monetară; liberalizarea comerțului exterior; noile funcții ale planificării în condițiile economiei de piață); cadrul general al politicii sociale (principiile politicii sociale în procesul tranziției; protecția față de dezechilibrele economice şi sociale în perioada de tranziție); retehnologizarea ramurilor şi modernizarea economiei naționale; asigurarea cadrului juridic şi propuneri privind eşalonarea principalelor măsuri pentru tranziția la economia de piață în perioada 1990-1992.

Capitolul trei este foarte bine întregit prin prezentarea sintezelor studiilor efectuate pentru fundamentarea schiței tranziției la economia de piață (Addenda C), precum şi a micromonografiilor principalelor organizații economice internaționale la care participă România (Addenda C. 2).

- **CALITATEA VIEȚII – TEORIE ŞI PRACTICĂ SOCIALĂ**

Cu puține zile înaintea împlinirii unui an de existență, colectivul Institutului de Cercetare a Calității Vieții a supus dezbaterii publice, într-o sesiune ştiințifică organizată în zilele de 13-14 decembrie 1990, rezultatele primelor cercetări efectuate.

Volumul "Calitatea vieții – teorie şi practică socială" reuneşte 64 de comunicări ştiințifice care au încercat să exploreze o parte din dimensiunile calității vieții. Volumul este structurat pe patru grupuri tematice, corespunzând principalelor direcții de cercetare ale institutului:

- calitatea vieții – abordări conceptual-metodologice şi empirice;

- aspecte din domeniul nivelului de trai al populației în perioada de tranziție la economia de piață;
- mod și stil de viață;
- calitatea vieții de muncă.

Bazându-se pe presupoziția fundamentală potrivit căreia calitatea vieții nu este doar o temă, oricât de importantă ar fi ea, comunicările reunite în volum relevă o perspectivă distinctă asupra multilateralității conceptului a cărui materializare ar trebui să se regăsească între obiectivele prioritare ale etapei actuale de dezvoltare a societății românești.

Prin comunicările prezentate, cercetătorii din Institutul de Cercetare a Calității Vieții – cărora li s-au alăturat cadre didactice din învățământul superior, colegi din alte institute de cercetări, alți specialiști – au urmărit să verifice capacitatea de explicare și de acțiune a acestui concept în confruntare cu rezultatele din științele sociale înregistrate în prezent, precum și cu mișcările de idei – pe această temă – din lumea contemporană.

În cuprinsul volumului sunt prezentate puncte de vedere referitoare la: indicatorii folosiți pentru evaluarea calității vieții, sugerându-se noi metodologii de calcul; pragul sărăciei și modalități de determinare a dimensiunilor acestui fenomen în țara noastră; obiectivele și instrumentele de realizare ale politicii și protecției sociale; problematică specifică a grupurilor sociale defavorizate; efecte economice și sociale ale liberalizării prețurilor ș.a.

Prezentarea rezultatelor cercetărilor institutului în domeniul calității vieții se încadrează frontului larg al preocupărilor științifice, cu câmp deschis asupra unei veritabile eliberări morale și al realizării unui deziderat de umanism autentic, adăugând noi dimensiuni existenței fizice și spirituale a omului.

- **DEZVOLTAREA ȘI SPECIALIZAREA SERVICIILOR**

Sectorul serviciilor constituie sectorul dominant în țările dezvoltate cu economie de piață, atât din punct de vedere al ponderii populației ocupate, cât și prin greutatea sa specifică în indicatorii macroeconomici. În opoziție cu această situație, în țara noastră, ca urmare a atitudinii fostului regim de marginalizare a activităților așa-zis neproductive, sectorul de servicii deține un loc neînsemnat. Ponderea lui în populația ocupată sau în venitul național este cea mai redusă comparativ cu țările europene, inclusiv a celor din Europa Centrală și Răsăriteană.

În curs de apariție la Editura Academiei, lucrarea cu titlul sus menționat cuprinde un studiu introductiv și, respectiv, șase studii monografice

privind dezvoltarea serviciilor în SUA, Franța, Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord, Japonia, Italia şi Belgia.

Analizele relevă că, în țările dezvoltate cu economie de piață, s-a înregistrat o dinamică mai accentuată a sectorului de servicii comparativ cu industria, agricultura, construcțiile. Privit fie şi numai prin prisma forței de muncă, sectorul serviciilor s-a dovedit a fi capabil să absoarbă surplusul eliberat din celelalte ramuri, constituindu-se astfel un factor de echilibru demn de luat în considerare. De altfel, politicile economice din țările cu economie de piață au în vedere sprijinire acestui sector, iar autorii lucrării s-au străduit să evidențieze, în consecință, pârghiile prin care autoritățile încurajează expansiunea serviciilor.

Lucrarea relevă de asemenea, că, în economia contemporană, serviciile au devenit un puternic factor de creştere a eficienței producției sociale şi de satisfacere a trebuințelor populației. În acest cadru, serviciile cu plată destinate întreprinderilor, cunoscute în țările dezvoltate sub sub denumirea generică de “servicii pentru producție”, înregistrează în ultimii ani o continuă dezvoltare şi diversificare. Avem în vedere în primul rând serviciile tehnice şi economice de consultanță, serviciile informatice şi activitatea de cercetare-dezvoltare.

Concomitent cu dezvoltarea serviciilor sub aspectul ocupării forței de muncă se constată şi o creştere a eficienței economice a acestei ramuri ca atare. Evident, acolo unde dinamica eficienței economice a acestui sector întrece media pe economie, rezultă o contribuție a serviciilor la ridicarea eficienței întregului complex economic național. Asemenea fenomene au constituit şi ele motive de analiză din partea autorilor.

Tot legat de eficiența dezvoltării serviciilor se constată că, în cadrul țărilor studiate, țări dezvoltate cu economie de piață, acest capitol este excedentar în capitolul propriu al balanței de plăți, contribuind fie la diminuarea deficitului acesteia, fie la creşterea excedentului pe ansamblu.

Autorii analizează, pe exemplul țărilor studiate, şi aspecte legate de dinamica serviciilor destinate populației. Astfel, în cadrul serviciilor cu plată a rezultat că ele sunt în relație de directă proporționalitate cu veniturile populației. Pe de altă parte serviciile gratuite destinate populației (cultură, învățământ, sănătate etc.) evoluează în funcție de resursele bugetare; puternica lor expansiune prezintă însă anumite limite date de pericolul unei impozitări forțate cu efecte nefavorabile asupra veniturilor contribuabililor privați (când este vorba de populație), sau a capacității de autofinanțare a unităților.

Experiențele privind evoluția serviciilor de producție și de consum pentru populație în țările dezvoltate cu economie de piață prezintă un interes major în actuala fază pe care o parcurge astăzi România: tranziția la economia de piață. În cadrul acestei tranziții, dezvoltarea serviciilor urmează să fie avută în vedere între măsurile de asigurare a unor structuri economico-sociale moderne, eficiente, precum și de protecție socială împotriva unor posibile disfuncționalități ale trecerii la economia de piață.

- **Kirițescu, Costin – UN ECONOMIST SCRUTEAZĂ SECOLUL XX, Editura Enciclopedică, Bucureşti**

INSTITUTUL DE ECONOMIE NAȚIONALĂ

PROBLEMATICA PROPRIETĂȚII ÎN ROMÂNIA ÎN PERIOADA ACTUALĂ

Dorin ALDEA

Instituție de interes fundamental, atât pentru ştiințele economice, cât şi pentru cele juridice, proprietatea se află în centrul interesului public şi teoretic, acut sensibilizat în faza de tranziție, de radicală transformare prin care trece economia României.

Destinată să complinească în gândirea şi teoria fundamentală o relativă lacună economico-juridică din România, studiul şi-a propus atingerea unui **dublu obiectiv**, deopotrivă teoretic şi pragmatic: elucidarea fundamentelor economice ale dreptului de proprietate şi ale funcției economice ale proprietății în genere şi, pe această bază, stabilirea coordonatelor esențiale şi a parametrilor economico-sociali ai unui proces de privatizare.

În primul capitol al lucrării se face o trecere în revistă a celor mai recente opinii care au ca obiect **conceptul de proprietate** – şi cel al dreptului de proprietate – exprimate de economişti şi jurişti de prestigiu.

Este, de asemenea, prezentată evoluția istorică a doctrinelor economice şi juridice asupra dreptului de proprietate, ca şi consacrarea acestuia din punct de vedere constituțional în sistemele legale ale mai multor țări occidentale dezvoltate din punct de vedere social şi economic.

Analiza teoretică a raporturilor generate de dreptul de proprietate, privite sub incidența eficienței lor economice, pune în evidență o serie de trăsături specifice ale acestuia, care vor trebui să fie avute în vedere în modelarea viitorului cadru instituțional şi normativ.

Cel de-al doilea capitol al lucrării este consacrat unui studiu comparativ al diferitelor forme de proprietate şi problemelor legate de privatizare. Pe baza acestei analize comparative, se face o tentativă de a pune în evidență cauzele care au generat prăbuşirea conceptului de “proprietate socialistă”, în sensul pe care aceasta l-a avut în țările din estul european. Se face o trecere în revistă a încercărilor de reformare a sistemelor economice bazate

pe acest concept, care au premers transformările radicale de la sfârşitul anilor ‘80 şi începutul ultimului deceniu al acestui secol.

Se apreciază că profunda criză economică în care au intrat ţările “socialismului real” în anii ‘80 este rezultatul a doi factori conjugaţi: “dirijismul” centralizat în mod excesiv şi absenţa quasi-totală a sectorului privat în economie.

În abordarea analizei comparative a diferitelor forme de proprietate s-a pornit de la premisa că fenomenul trebuie analizat nu doar ca relaţie economică generală, ci sub forma lui concretă, respectiv prin studierea componentelor sale esenţiale – drepturile de posesie, de folosinţă, de dispoziţie etc., şi a impactului economic al acestor componente. Îndepărtarea, distanţarea acestor elemente constitutive de producător produc acelaşi efect paradoxal atribuit de Marx proprietăţii de tip “capitalist”- alienarea proprietăţii de producător. Efectul este însă mai distructiv, deoarece în cazul proprietăţii de tip “socialist”, practic nu mai există niciun proprietar – sau, în cel mai bun caz, unicul “proprietar” este statul; dar statul, ca entitate abstractă nu poate avea “conştiinţa” de proprietar, şi ca atare nici responsabilitatea adecvată.

O altă concluzie fundamentală a lucrării constă în punerea în evidenţă a consecinţelor nefaste ale “imobilismului” proprietăţii de tip “socialist”.

Proprietatea privată poate trece – şi trece în mod **automat** – în proprietatea altcuiva dacă nu este administrată cu eficienţă – ceea ce, în cazul proprietăţii de stat nu se poate întâmpla. Or, administrarea cu **eficienţă** a proprietăţii este eficienţa însăşi.

Prin intermediul acestei circulaţii, proprietatea îşi verifică nu simpla existenţă fizică, ci şi valoarea economică reală – valoarea de întrebuinţare. În cuprinsul aceluiaşi capitol se trag unele concluzii asupra procesului de privatizare în România; se subliniază câteva elemente esenţiale ale acestuia, din perspectiva necesităţii de eficientizare a activităţii economice şi de stabilizare a acesteia pe parcursul însuşi al procesului de privatizare, făcându-se unele evaluări asupra rolului statului şi al altor agenţi economici în acest proces, al capitalului străin etc. În anexele lucrării sunt prezentate, în detaliu, unele acte normative referitoare la regimul atragerii capitalului străin în efortul de impulsionare a dezvoltării economico-sociale a ţărilor din estul Europei, în particular, şi din Europa Occidentală şi America de Nord în general.

PIAȚA MUNCII ÎN ROMÂNIA. DIMENSIUNI. CARACTERISTICI. TENDINȚE

dr. Steliana PERȚ (coordonator), dr. Constantin CIUTACU,
Doru MIHALCEA, Gabriela PREDOȘANU, Florin PAVELESCU,
Valentina VASILE, Constanța MIHĂESCU

Lucrarea și-a propus elucidarea unor probleme teoretico-metodologice și practice privind funcționarea pieței muncii în România: concept, funcții, caracteristici; configurația pieței muncii, respectiv a cererii și ofertei de forță de muncă; posibilități și modalități de echilibrare a cererii și ofertei de forță de muncă; stabilirea unor coordonate ale creării unui nou sistem informațional în domeniul forței de muncă.

Piața muncii – ca piață a celui mai important factor de producție – îndeplinește funcții importante și specifice de alocare a resurselor de muncă: productive și distributive; educativ-formative; de protecție socială. Este cea mai sensibilă și imperfectă dintre piețe: mecanismele de piață acționează în forme transformate, elementele de voință și intervenție sunt prevalente; întrunește toate atributele unei piețe contractuale; relațiile între agenții economici pe toate atributele unei piețe contractuale; relațiile între agenții economici pe această piață au evoluat de la confruntare și conflict, spre negociere și concertrare, de la raporturi între subiecți economici individuali și izolați spre cele între agenți economici organizați; este o piață puternic segmentată. Intervenția statului pe această piață se menține puternică.

Configurația pieței muncii în România în perioada care urmează este dată de **presiunea ofertei asupra cererii de forță de muncă.** O serie de factori – sporul net demografic, rata de activitate, restructurarea și retehnologizarea, privatizarea și sporirea eficienței economice, liberalizarea prețurilor ș.a. – acționează în direcția sporirii ofertei de forță de muncă.

Cererea de forță de muncă manifestă în perioada de tranziție un grad mare de incertitudine. România traversează o vizibilă și accentuată criză globală și structurală a cererii de forță de muncă. Capacitatea de absorbție a forței de muncă rămâne limitată. În anumite domenii se îngustează drastic. Rata de șomaj va crește, ajungând în momentul critic la 10-12% din populația activă, anumite categorii de forță de muncă fiind deosebit de vulnerabile (femei, tineri, persoane în jurul vârstei de 45-50 de ani etc.).

Într-o economie puternic distorsionată ca a României, echilibrul dintre cererea și oferta de forță de muncă este dificil de realizat, cu atât mai mult cu cât nu există încă nicio teorie și nici modele practice de trecere de la o

economie de penurie, administrativ-birocratică, supercentralizată, la cea de piață.

O bună perioadă de timp – circumscrisă la viteza şi proporțiile implementării în economie a legilor pieței, a reformei economice – piața muncii va fi marcată de conflictul dintre mecanisme, reguli, proceduri, comportamente şi mentalități care derivă dintr-un model vechi de ocupare şi utilizare a forței de muncă şi altele noi în curs de apariție şi consolidare specifice economiei de piață.

Echilibrul cererii şi ofertei de forță de muncă necesită crearea cadrului instituțional şi legislativ necesar funcționării pieței muncii, promovarea pachetului de legi şi norme care reglează relațiile dintre agenții economici, punerea în operă, cu participarea şi contribuția tuturor agenților economici, inclusiv a statului, a unor mecanisme capabile să conducă la flexibilizarea şi eficientizarea pieței muncii, crearea unui sistem informațional apt de a asigura gestionarea eficientă a resurselor de muncă.

MINIMUL DE TRAI (PRAGUL DE SĂRĂCIE) ÎN ROMÂNIA

Maria MOLNAR, Maria POENARU

Cercetarea a urmărit estimarea minimului de trai (pragul de sărăcie) în România în perioada actuală, identificarea problemelor asigurării minimului de trai şi relevarea unor direcții de perfecționare a repartiției veniturilor populației orientate spre asigurarea minimului de trai.

Lucrarea cuprinde o serie de considerații teoretice şi metodologice necesare înțelegerii conținutului categoriei minimului de trai (pragului de sărăcie) şi semnificației parametrilor acestuia, îndeosebi în contextul utilizării sale ca instrument al politicii sociale. **Minimul de trai este definit ca limita inferioară a unui nivel de viață acceptabil la un anumit grad de dezvoltare a societății**; este subliniat caracterul relativ şi dinamic al acestei categorii, precum şi faptul că minimul de trai are un conținut mai bogat decât minimul de subzistență şi se situează sub nivelul mediu de trai al populației.

Minimul de trai a fost determinat, prin metoda normativă, sub forma unor bugete minime de cheltuieli ale unor familii de salariați şi de pensionari de dimensiuni diferite. În evaluarea cheltuielilor minime de consum s-au avut în vedere prețurile în vigoare până la 1 noiembrie 1990, creşterile de prețuri prevăzute pentru perioada noiembrie-decembrie 1990 şi două ipoteze privind creşterea prețurilor în anul 1991. Conform calculelor noastre, de exemplu, la finele anului 1990-începutul anului 1991, cheltuielile minime

ale unei familii de salariați compuse din patru persoane sunt de 7.700 lei lunar, iar ale unui pensionar care locuieşte singur de 1.700 lei lunar.

Comparația cheltuielilor minime necesare cu veniturile constituite din salariul minim, pensie minimă, alocații familiale şi compensații, la nivelurile din anul 1990, a permis desprinderea unor concluzii privind problemele actuale ale sărăciei din țara noastră, cu deosebire unele coordonate ale dimensiunii sărăciei şi ale riscului căderii sub pragul de sărăcie a unor categorii de populație în condițiile creşterii prețurilor lor. Analiza a pus în evidență existența unor categorii de populație aflate sub pragul de sărăcie şi probabilitatea ridicată a înrăutățirii nivelului lor de trai; aceasta îndeosebi în rândul familiilor cu mai mult de doi copii şi al pensionarilor.

În lucrare sunt formulate unele direcții posibile de perfecționare a repartiției veniturilor populației şi sunt determinate veniturile necesare acoperirii la nivelul minimului necesar a cheltuielilor de consum-salariul minim, pensie minimă, alocațiile familiale şi ajutorul de şomaj. Nivelurile înalte ale acestora, comparativ cu cele actuale, atrag atenția asupra implicațiilor în plan social, ale măsurilor de reformă economică (în acest caz, liberalizarea prețurilor) şi asupra costului ridicat al protecției sociale necesare.

IMPLICAȚII ECONOMICE ALE REDUCERII DURATEI SĂPTĂMÂNII DE LUCRU

dr. Steliana PERȚ (coordonator), dr. Constantin CIUTACU,
Doru MIHALCEA, Ovidiu NANEŞ, Gabriela PREDOŞANU,
Florin PAVELESCU (Institutul de Economie Națională); Ion IONESCU,
dr. Gh. BARBU, dr. Ion ISTRATE, Gloria DINCĂ,
dr. Petre BARON (Institutul de Cercetare a Calității Vieții)

Lucrarea a urmărit identificarea efectelor reducerii duratei săptămânii de lucru asupra producției, ocupării forței de muncă, utilizării capacităților de producție, salariilor, productivității muncii, costurilor totale şi unitare ale producției.

Sunt subliniate condițiile economice şi sociale ce se cer întrunite, cumulativ, pentru reuşita acțiunii de reducere a duratei săptămânii de lucru.

În acest sens, au fost efectuate investigații în unități economice din industrie şi sectorul de servicii, îndeosebi în turism; au fost elaborate o serie de scenarii privind condițiile şi efectele reducerii duratei muncii, costul acestei acțiuni de mare anvergură; au fost studiate experiențe internaționale în domeniu, diferite tipologii de reducere a duratei muncii, combinațiile dintre ele.

În lucrare se subliniază că, la începutul anului 1990, România se număra printre țările cu o durată a muncii (săptămânale, lunare, anuale)

dintre cele mai mari. Prin cantitatea de muncă se substituia lipsa de eficiență. O serie de factori, de natură socială îndeosebi, pledează în favoarea reducerii duratei muncii.

Potrivit experiențelor internaționale, reducerea duratei muncii se realizează în mod treptat, în etape în strictă dependență de o serie de condiții economice, care devin criterii ale eficienței acestei acțiuni: a) menținerea (cel puțin) a volumului producției, ceea ce presupune sporirea producțivității muncii, iar în unele activități creşterea ocupării forței de muncă; b) menținerea nivelului salariului; c) corelarea reducerii duratei muncii cu timpul de funcționare a maşiniilor.

Reducerea duratei săptămânii de lucru în România are loc în condiții neprielnice; în domeniul ocupării şi folosirii forței de muncă s-au acumulat o serie de fenomene negative: satisfacerea insuficientă a cererii de locuri de muncă; dezorganizarea activității de normare; slăbirea calității normelor de muncă; accentuarea presiunilor revendicative cu caracter salarial; slăbirea autorității conducerilor administrative; reducerea posibilităților de cuplare a intereselor macro şi microeconomice; criza de investiții şi investitori; insuficiența resurselor materiale etc.

În condițiile menționate, reducerea bruscă a duratei muncii, fără pregătirea necesară, apare ca inoportună. Efectele acestei reduceri se vor reflecta în reducerea producției şi a volumului ocupării, în nivelul productivității muncii, în creşterea costului salarial, în încălcarea corelației dintre productivitatea muncii şi salarii, în accentuarea dezechilibrelor financiar-monetare în deficite bugetare şi în final în “stimulent” al accentuării proceselor inflaționiste.

NIVELUL DEZVOLTĂRII ECONOMICO-SOCIALE A ROMÂNIEI, COMPARATIV CU ALTE ȚĂRI

dr. Constantin GRIGORESCU (coordonator), Ştefan MIHAI,
dr. Camelia CĂMĂŞOIU, dr. George GEORGESCU,
Marina RUDĂREANU, Sorin TĂNĂSESCU, Gheorghe ZAMAN,
Angela BĂRBULESCU, Ileana NIŞULESCU, Rodica DĂNESCU,
Ion GHIZDEANU, George OPRESCU. Au participat cu calcule
şi sistență de specialitate Nicolae STANCIU,
dr. Radu STROE şi dr. Nicolae MIHĂIȚĂ

În lucrare se fac evaluări privind nivelul dezvoltării economice şi sociale a României în context mondial şi european. Comparația se face cu 118 țări.

Determinarea nivelului de dezvoltare s-a făcut pe baza unui ansamblu de indicatori structurați în felul următor.

I. **Indicatori economici** – produsul național brut; productivitatea socială a muncii; consumul de energie; valoarea adăugată în industria prelucrătoare; randament la cereale; randamentul la lapte; înzestrarea agriculturii cu tractoare; consumul de îngrășăminte; exportul; populația neagricolă.

II. **Indicatori sociali** – populația urbană; consumul de calorii; consumul de proteine de origine animală; medici; paturi de spital; elevi în învățământul secundar; studenți; aparate TV; mortalitatea infantilă; durata medie a vieții.

Indicatorii amintiți (20) acoperă toate cele 118 țări luate în comparație. Pentru un număr mai restrâns de țări s-au făcut analize comparative și în domeniul cercetării științifice și dezvoltării tehnologice precum și în domeniul turismului internațional.

La fiecare din indicatorii analizați s-au făcut ierarhizări ale țărilor și s-au stabilit câte 5 grupe de dezvoltare. Evaluările cantitative au fost completate cu analize calitative, un accent aparte fiind pus pe situația din țara noastră în raport cu cea din Europa Occidentală.

Pentru caracterizarea nivelului general de dezvoltare atât economică cât și socială, s-au determinat – totodată – profilul de dezvoltare a țărilor și respectiv un indicator sintetic-agregat.

Din date rezultă că România înregistrează puternice decalaje față de țările dezvoltate. De exemplu, raportul dintre mărimea indicatorilor din România și media celor din țările cuprinse în grupa I de dezvoltare prezintă următoarele dimensiuni: produsul național brut pe locuitor 1:7,8 – 1:9,8; productivitatea socială a muncii 1:8,2 – 1:10,2; exportul pe locuitor 1:7,8; consumul de proteine animale pe locuitor/zi 1:1,8; studenți (% în populația de 20-24 ani) 1:4,3 și mortalitatea infantilă 1:0,3.

Calculele relevă, de asemenea, că în ultimul deceniu s-a deteriorat poziția României în ierarhia mondială și europeană a țărilor. Astfel, în ierarhia celor 119 țări la indicatorul sintetic agregat România a coborât de pe locul 31 în anul 1982 și 29 în anul 1984, pe locul 38 în 1988.

ROLUL ÎNTREPRINDERII ȘI RELAȚIILE SALE CU ALȚI AGENȚI ECONOMICI ÎN CONDIȚIILE DESCENTRALIZĂRII CONDUCERII ȘI TRECERII LA ECONOMIA DE PIAȚĂ

dr. Ioan BRATU (coordonator), Mihai ION,
Romeo CONSTANTIN, Mihai DIMITRIU, Doina RĂCHITĂ

Lucrarea abordează mutațiile multiple și profunde care au loc în organizarea și conducerea întreprinderilor în domeniile forței de muncă,

cercetării-dezvoltării, comercial, al specializării şi cooperării şi financiar în condițiile tranziției la economia de piață.

În esență, cercetările s-au concretizat într-o serie de concluzii şi propuneri.

În domeniul organizării şi conducerii forței de muncă, pornindu-se de la evidențierea neajunsurilor existente, se fac propuneri privind elaborarea de către fiecare unitate a strategiei şi politicii proprii de personal, dimensionarea corectă a necesarului sub aspect numeric şi structural-calitativ prin extinderea normării ştiințifice a muncii la toate categoriile de personal şi descrierea corespunzătoare a posturilor; efectuarea unei selecții profesionale riguroase a personalului; îmbunătățirea evaluării rezultatelor obținute de fiecare lucrător; aplicarea celor mai adecvate sisteme şi forme de stimulare specifice fiecărei activități ridicarea calificării profesionale a personalului şi recalificarea acestuia în concordanță cu schimbările care au loc în structura şi tehnologia producției.

Din analiza cadrului organizatoric şi de conducere al cercetării-dezvoltării, a rezultat concluzia că este necesar să se acționeze atât la nivel macroeconomic, cât şi microeconomic. Se cere, în primul rând, promovată o politică macroeconomică de stimulare a ofertei, care să ducă la creşterea cererii de progres tehnic, paralel cu creşterea fondurilor întreprinderilor şi implicit ale bugetului statului, pentru finanțarea cercetării şi dezvoltării. În al doilea rând, trebuie implementate structuri moderne de organizare şi conducere a activității de cercetare-dezvoltare, care să permită utilizarea eficientă a resurselor alocate, influența acțiunilor de coordonare a întregului ansamblu de progres tehnic, utilizând metode şi instrumente adaptate particularităților acestei activități.

În organizarea şi conducerea funcțiunii comerciale, cercetările au relevat necesitatea unor măsuri privind: constituirea unor compartimente de marketing; realizarea de către toți producătorii numai de produse cerute de piață; reducerea treptată a nomenclatorului produselor bazate pe repartiții şi extinderea relațiilor contractuale directe, întărirea rolului contractelor economice; acordarea de credite în valută pentru procurarea de resurse din import; reconsiderarea şi trecerea pe baze noi a reciclării materialelor şi produselor.

În privința specializării şi cooperării în producție se propune: crearea unui cadru juridic specific relațiilor de cooperare interuzinale, constituirea unor rețele adecvate de unități ce concură la realizarea produselor complexe, reorganizarea acțiunilor din cadrul fiecărei întreprinderi, creându-

se, dacă necesitățile o cer, serviciul sau biroul de specializare şi cooperare în producție; decizia de modificare a gradului de specializare şi cooperare în producție să se fundamenteze în mai mare măsură pe calcule de eficiență economică amănunțite.

În domeniul activității financiare, propunerile principale privesc organizarea ei în concordanță cu autonomia decizională reală acordată întreprinderilor; asigurarea unui echilibru financiar bazat pe o dimensionare reală a nevoilor financiare şi o evaluare exactă a resurselor proprii şi atrase; aşezarea pe noi principii a finanțării activității unităților, sursele financiare fiind fondurile proprii şi împrumutate.

ECONOMIA CERCETĂRII ŞTIINȚIFICE ŞI A DIFUZĂRII PROGRESULUI TEHNIC

dr. Gheorghe ZAMAN, Steliana SANDU,
Astridel RĂDULESCU, Luoana DULGHERU

În lucrare se analizează unele probleme tehnico-metodologice privind inputurile din cercetarea ştiințifică (forța de muncă şi cheltuielile) precum şi o serie de aspecte legate de evaluarea corectă a indicatorilor valorici ai cercetării-dezvoltării (metode de deflatare, cursuri de transformare într-o valută unică).

Se redefinesc unele concepte şi indicatori statistici ai activității de cercetare-dezvoltare, ținând seama de necesitatea abordării într-o viziune sistemică a relațiilor de interdependență dintre politicile de dezvoltare economico-socială şi cercetare-dezvoltare, pe de o parte, şi strategiile de dezvoltare a acestora, pe de altă parte. Analiza relevă faptul că, cheltuielile cu cercetarea ştiințifică reprezintă domeniul investițional cu cea mai ridicată eficiență economico-socială pe diferite orizonturi de timp, chiar dacă, în unele cazuri, este dificil de cuantificat multitudinea de efecte directe şi propagate ale aplicării rezultatelor cercetării ştiințifice.

În țările dezvoltate cu economie de piață, cercetarea ştiințifică a devenit o ramură de activitate care deserveşte practic toate celelalte domenii de activitate, intercondiționarea dezvoltării reciproce a acestora fiind o particularitate a creşterii economice contemporane. În această viziune, se reliefează rolul deosebit pe care îl deține statul în efortul de coordonare a tuturor agenților economici de piață pentru stimularea cercetării ştiințifice, indiferent de forma sau tipul de proprietate în cadrul căreia se desfăşoară. Cercetarea ştiințifică, fie din sectorul public sau privat,

este supusă nu numai cerințelor şi criteriilor economiei de piață, ci şi celor privind interese economice şi sociale naționale şi internaționale.

Din studiul experinței internaționale, s-au desprins o serie de elemente necesare pentru reconsiderarea rolului pe care îl are cercetarea ştiințifică în demararea şi susținerea procesului creşterii economice în România, în condițiile funcționării normale a pieței bunurilor şi serviciilor, a pieței forței de muncă şi a capitalului. Neglijarea sau subestimarea acestui rol pe motive conjuncturale, de viziuni pragmatice înguste, de austeritate economico-financiară sau restricționare generală a resurselor, defavorizează profund şi pe termen lung ieşirea economiei naționale din criză. Stimularea cercetării ştiințifice capătă noi dimensiuni în prezent, şi datorită masivei scurgeri de inteligență din România spre țările dezvoltate, care beneficiază gratuit de serviciile cele mai eficiente ale acestui segment al inteligenței umane.

MODEL DE SIMULARE A ECONOMIEI ROMÂNEŞTI

Mircea CIUMARA (coordonator), Anca DOCHIN,
Cristian HANU, Elena STROE

În lucrare se prezintă unele premise teoretico-metodologice ale elaborării unui model macroeconomic, de mari dimensiuni, de simulare pe termen scurt a funcționării economiei româneşti. Acest model va putea servi mai multor scopuri: testarea deciziilor adoptate sau intenționate de către factorii de decizie (Parlament, Guvern, ministere) în scopul evidențierii a cât mai multor implicații directe şi indirecte pe care urmează să le genereze. Avantajele acestei testări constau în viteza mare de obținere a răspunsurilor şi permisiunea de a evita sau contracara unele efecte nedorite în practica economică; prognozarea lunară, trimestrială şi anuală a conjuncturii economiei româneşti fără influența unor atitudini partizane sau scopuri electorale, testarea unor concluzii teoretice privind economia românească promovată de către specialişti INCE sau din afara acestuia; compararea modului de funcționare a economiei româneşti cu cel de funcționare a altor economii naționale.

În elaborarea modelului se porneşte de la o variantă restrânsă, puternic agregată, care urmează să fie treptat dezvoltată prin includerea a noi variabile şi relații, prin dezagregarea tot mai accentuată pe ramuri şi subramuri economice.

O fază preliminară opțiunii pentru un anumit tip de model macroeconomic a fost desprinderea tendințelor pe termen lung în evoluția principalelor variabile economice în România şi identificarea unei anumite periodicități specifice fiecăreia. Acest demers a fost necesar pentru definirea stadiului actual al economiei româneşti, ca rezultat al compunerii unor cicluri de durate diferite, specifice diferitelor resurse. Dintre acestea, au fost analizate în detaliu populația şi forța de muncă, investițiile şi fondurile fixe, utilizând serii de date statistice pe perioada de după 1950.

Cunoaşterea realităților economice şi a restructurărilor previzibile constituie baza obiectivă pentru asigurarea articulării modulelor componente ale modelului într-un ansamblu coerent şi pentru alegerea celui mai potrivit instrumentar economico-matematic. Cu ajutorul acestui instrumentar trebuie să fie surprinse toate structurile viitoarei economii de piață, ținând cont şi de baza informațională disponibilă.

Pornind de la specificul economiei româneşti, a cărei complexitate este accentuată de ruptura dintre vechiul şi noul mecanism economic, urmează ca, în a doua fază, să fie definită concepția unitară a modelului de simulare şi să fie stabilite principalele module componente ce vor fi ulterior detaliate.

ASPECTE ECONOMICO-SOCIALE ALE POLITICII FAMILIALE ÎN ROMÂNIA

Vergiliu IORDACHE (coordonator),
Georgeta DUMITRESCU, Livia CHISĂGIU

Obiectivul cercetării l-a constituit analiza măsurilor de politică familială practicate în țara noastră în etapa actuală, a caracteristicilor şi obiectivelor lor în vederea luării decizilor în domeniul creşterii calității vieții, al fundamentării unei politici familiale coerente cu instrumente concrete de realizare.

Problemele studiate în 1990 s-au referit la o serie de aspecte teoretice privind familia şi politica familială, funcția biologică a familiei, precum şi la unul din instrumentele principale pentru înfăptuirea politicii familiale – veniturile şi repartizarea lor.

Cercetarea a relevat că familia, ca formă complexă de relații biologice, sociale, atât materiale cât şi spirituale, reprezintă cea mai trainică formă de comunitate umană. În timp, sub influența unui complex de factori familia a cunoscut schimbări importante care au vizat îndeosebi

dimensiunea şi funcţiile sale, precum şi relaţiile familiale. Schimbările în structura şi funcţiile familiei româneşti din ultimile patru decenii au avut loc sub influenţa unor fenomene şi procese sociale, a unei multitudini de factori psihologici, educaţionali, juridici, economici, sociali-culturali şi politici. Sunt analizate mijloacele şi instrumentele politicii pronataliste a vechiului regim, reliefându-se consecinţele acestora asupra dezorganizării familiilor, înrăutăţirii situaţiei materiale a acestora etc. Şi se fac o serie de propuneri privind mijloacele şi instrumentele utilizate după revoluţie, în cadrul politicii sociale în perioada de tranziţie (planningul familial şi dimensiunea familiei pentru asigurarea unei educaţii adecvate, îmbunătăţirea condiţiilor materiale pentru mamă şi copil, a condiţiilor pentru îngrijirea noilor generaţii etc; precum şi necesitatea unor instrumente care să favorizeze reproducerea normală, raţională a populaţiei).

Cercetarea evidenţiază faptul că, veniturile reprezintă instrumentul principal al politicii familiale. Este reliefat modul în care acest instrument a influenţat evoluţia familiei în trecut, nivelul de trai al acesteia şi se argumentează necesitatea corelării în perioada de tranziţie, a politicii veniturilor cu evoluţia sistemului de prestaţii familiale, de impozitare, precum şi cu evoluţia preţurilor şi puterea de cumpărare a acestor venituri.

Este analizat, totodată, rolul agenţilor economici în finanţarea cheltuielilor de protecţie socială, precum şi al statului în mobilizarea agenţilor economici pentru prelevarea unei părţi din veniturile lor, în scopul finanţării securităţii sociale şi în stabilirea priorităţilor nevoilor ce trebuie acoperite din aceste fonduri.

REFORMELE ECONOMICE ÎN UNELE ŢĂRI EST-EUROPENE

Vasile PILLAT (coordonator),
Reghina CREŢOIU, Daniel DĂIANU

Pornind de la dezbaterile din literatura de specialitate şi presă, analiza situaţiei economice, a măsurilor adoptate şi a experienţei aplicării lor practice în Bulgaria, Polonia şi URSS, autorii lucrării prezintă conceptele şi căile de realizare a economiei de piaţă în ţările respective, etapele şi componentele de bază ale acesteia. Astfel, sunt relevate opiniile şi concluziile referitoare la cauzele şi factorii crizei economice, fundamentele teoretice ale reformei şi necesitatea unei strategii unitare. În acest context, se analizează problematica complexă a privatizării, demonopolizării şi pluralismului formelor de proprietate, reformei preţurilor, sistemului

financiar-bancar, convertibilității monedelor naționale privite în strânsă legătură cu aspectul mai larg al deschiderii economiilor naționale spre exterior. Se prezintă diferitele programe de reformă elaborate în aceste țări şi aspecte ale aplicării celor adoptate ca programe guvernamentale. O atenție deosebită se acordă prezentării opiniilor privind costurile sociale ale reformei şi măsurile necesare de protecție socială.

Din studiile efectuate rezultă: marea complexitate a procesului de tranziție de la economia centralizată la economia de piață; implicațiile stării economiei şi ale structurilor existente asupra desfăşurării reformelor şi costurilor sociale pe care le implică realizarea lor; interdependența strânsă între evoluțiile social-politice şi procesele economice; rolul important al mediului politic şi economic extern în desfăşurarea reformelor.

PROBLEMATICA COMUNITĂȚII ECONOMICE EUROPENE ÎN PERSPECTIVA REALIZĂRII PIEȚEI UNICE – ABORDĂRI OCCIDENTALE

dr. Sorica SAVA (coordonator), Eufrosina IONESCU, Daniel DĂIANU, Mariana STANCIU, Ilinca SMIGELSCHI, Cristian POPA, Aurelian CRĂIUȚU

Lucrarea şi-a propus analiza stadiului integrării economice vest-europene, a obiectivelor şi direcțiilor de acțiune în vederea creării pieței unice şi a perfecționării uniunii economice şi monetare la orizontul 1992.

Adoptând o abordare problematică, lucrarea a fost concepută prin prisma celor două mari axe care vizează generalizarea accesului liber pe piață şi politicile comunitare, în vederea creării unui spațiu economic fără frontiere. Astfel, într-o primă parte a lucrării au fost concentrate studiile privind obiectivele, caracteristicile şi evoluția integrării în cadrul CEE, aspectele conceptuale şi direcțiile de acțiune menite să ducă la liberalizarea completă a circulației persoanelor, bunurilor şi serviciilor, ca şi a factorilor de producție (forță de muncă şi capital), dinamica procesului integrării monetare. Partea a doua a lucrării a fost consacrată studierii analitice a politicilor şi strategiilor comunitare din principalele domenii: concurență, fiscalitate, agricultură, industrie, cercetare ştiințifică – dezvoltare tehnologică, dezvoltare regională, comerț extracomunitar; un loc aparte a fost ocupat de analiza rolului statului în procesul integrării şi implicit a relației suveranitate –competențe comunitare.

Cercetând realitățile economico-sociale din statele membre, documente oficiale ale CEE (acte constituționale, rapoarte ale autorităților comunitare ş.a.), precum şi opinii ale economiştilor şi ale unor experți occidentali, autorii

au urmărit elucidarea conceptelor, motivațiilor și implicațiilor privind desăvârșirea unei mari piețe interne. S-a constatat, astfel, modificarea conceptuală a semnificației integrării economice în sensul că, marea piață internă, ca spațiu fără frontiere fizice, tehnice, fiscale etc., reprezintă o noțiune care transcende noțiunii de piață comună care, în Tratatul de la Roma, era considerată ca principal mijloc de integrare progresivă a economiilor statelor membre.

Aceasta nu înseamnă renunțarea la prevederile Tratatului de la Roma, ci o completare și perfecționare a lor – prin Actul Unic European – în vederea creării unei economii europene complet unificate.

Crearea marii piețe interne și, concomitent, armonizarea și apropierea progresivă a politicilor economice ale statelor membre sunt justificate atât prin argumente economice, cât și politice și apreciate ca singura modalitate de construire a unei economii la scara comunitară, cvasicontinentală. Aceasta ca o condiție a prosperității economice și sociale în statele membre, concretizate într-un climat de stabilitate, expansiune continuă și echilibrată a economiei, alocare și exploatare eficientă a tuturor resurselor, utilizare a resurselor de creativitate și investiții, precum și a factorilor de competitivitate, acces liber la bunăstare a tuturor cetățenilor Comunității s.a. Cu alte cuvinte, acest proces reprezintă răspunsul statelor membre și al CEE la mutațiile economice, tehnologice, sociale și geopolitice ale lumii de azi.

În final, este relevată o anumită contradicție între abordarea teoretică a desăvârșirii integrării vest-europene și realizarea – în fapt – a acestui proces, în sensul că, deși s-ar părea că este vorba de promovarea unui liberalism pur pentru înfăptuirea obiectivului anului 1992, în realitate se preconizează și se aplică în practică numeroase strategii și politici comune, specializate, adică un liberalism elaborat.

DEZVOLTAREA INDUSTRIEI MECANIZATE ÎN ROMÂNIA, ÎN PERIOADA 1859-1914

Victor AXENCIUC (coordonator), Adrian CORCODEL, Gabriela DRĂGAN, Eugen GHEORGHIȚĂ, Adriana MARIN, Cornel SÂRBU

Urmând secțiunii “Dezvoltarea industriei premașiniste în România 1859-1914”, lucrarea încheie cercetarea evoluției industriei românești sub aspectele ei principale; este prima încercare de studiere globală a industriei de la formarea statului modern român până în ajunul Unirii din 1918.

Lucrarea evidențiază procesul de îngustare a ariei producției manuale-casnice, meșteșugărești, manufacturiere – și de lărgire a celei mecanizate,

situarea la sfârşitul perioadei a sectorului maşinist în prim-planul importanței economice.

În perioada 1886-1914 ritmul de planetare şi de expansiune a industriei mecanizate a fost sensibil ridicat. Promovarea procesului de industrializare, începând cu anul 1886, a avut ca urmare trecerea la industria mecanizată, care a devenit – încă de la sfârşitul secolului XIX – preponderentă în industria extractivă – a petrolului – şi în unele ramuri prelucrătoare – alimentară, pielărie. La sfârşitul perioadei industria mecanizată cuprinsese majoritatea ramurilor industriale, fără cea metalurgică şi constructoare de maşini.

Lucrarea cuprinde în prima parte 4 capitole: 1. "Crearea şi dezvoltarea industriei mecanizate în România – privire generală", principalele concluzii fiind cele rezumate mai sus; 2. "Evoluția financiară a industriei mari" care, pe baza bilanțului general al societăților industriale din perioada 1990-1914 – constituit după datele culese din Monitorul oficial, cercetează patrimoniul, evoluția şi structura sa, fondurile marii industrii şi rentabilitatea ei, probleme inedite pentru literatura de specialitate; 3. "Locul industriei mecanizate în economia națională şi poziția sa în comparație cu alte țări", - aduce estimări cantitative asupra nivelului relativ al industriei româneşti, la unele produse principale şi la unii indicatori naturali, în comparație cu industriile din alte țări; 4. "Stadiul de dezvoltare a industriei la începutul secolului XX", evaluează – în sinteză – importanța, locul şi funcțiile industriei în stadiul dat al procesului de industrializare în economia materială.

Analizele din lucrare se întemeiază pe o documentare cuprinzătoare, dar mai ales pe numeroase calcule şi date, indicatorii noi rezultați din aceste calcule de importanță ştiințifică au permis o deschidere largă cercetării şi au constituit un pas important în depăşirea nivelului analizelor studiilor anterioare pe această temă.

Partea a doua a lucrării este reprezentată de monografiile ramurilor industriei mecanizate, ca bază documentară prelucrată a temei.

ROMÂNIA ECONOMICĂ ÎN CONTEXT EUROPEAN – 1938
Cercetări comparative istorico-economice

dr. Gheorghe DOBRE, Adrian PLATON

În ajunul celui de al doilea război mondial România dispunea de resurse umane şi naturale care o situau printre primele zece state ale Europei. Între 27 de state europene suprafața țării noastre reprezenta 5,7% din suprafața respectivelor state şi 5% din totalul populației lor, România

ocupând astfel locul IX şi respectiv VII. De menționat însă că, la momentul istoric considerat, în concertul statelor europene, România avea un potențialul demografic şi natural profilat, cu precădere, pe resurse agricole. Din suprafața arabilă deținută de 16 țări europene, România, având 12,6%, ocupa locul III. Iar prin ponderea populației agricole în totalul populației active de 72%, ocupa, între 20 de state europene, locul II (în ordine descrescătoare).

La aceasta este de adăugat că, între 15 țări europene producătoare de țiței şi de produse petrolifere, România ocupa locul I, iar între 23 țări, din acelaşi continent, producătoare de cherestea, țara noastră ocupa locul V. Producția agricolă îşi punea însă pregnant pecetea asupra potențialului ei productiv. Ponderea agriculturii în venitul național se înscria într-o valoare de 38,4%, ceea ce o situa pe locul II între 18 țări europene.

Cu toate acestea, sub raportul nivelului de dezvoltare, în ajunul celui de-al doilea război mondial România se situa pe ultimele locuri în Europa. În 1938 venitul național pe locuitor al țării noastre era de 76 dolari (la puterea de cumpărare pe piețele americane în 1938), ceea ce indica faptul că România se afla pe locul XVIII dintr-un total de 20 de țări, sau pe XVII – dintr-un total de 18 țări europene, adică pe ultimele două locuri în şirul țărilor europene luate în calcul. O asemenea poziție este atestată de numeroşi alți indicatori, între care consumul pe locuitor la energie, la textile, la calorii, la proteine (de provenienţă animală, la grăsimi, ca şi după ponderea populației neagricole în totalul populației ei active, al speranței medii de viață (la naştere) etc. Neîndoios, o mărturie concludentă că la momentul istoric analizat resursele României, respectiv potențialul ei, era utilizat la cote relativ scăzute. Pentru comparație, de notat că, în Germania se înregistra un grad de valorificare a potențialului uman de 2,9 ori, iar în Marea Britanie de 3,8 ori mai mare decât în România. O expresie dintre cele mai grăitoare reprezintă faptul că, după nivelul atins în productivitatea muncii sociale, România ocupa locul XIX în rândul a 20 țări europene. În Marea Britanie acest nivel era de aproape 6,4 ori superior celui înregistrat în țara noastră. Între cauzele explicative, de semnalat aici, înainte de toate nivelul relativ scăzut de “tehnicitate” al economiei româneşti. Sub raportul consumului total de electricitate România se situa pe locul XV, iar pe locuitor acest consum desemna țara noastră pe locul XIX.

INSTITUTUL DE CERCETARE A RELAȚIILOR INTERRAMURI ŞI A STRUCTURILOR INDUSTRIALE

MECANISMUL ECONOMIC ÎN CONTEXTUL PLURALISMULUI PROPRIETĂȚII ŞI AL AUTONOMIEI UNITĂȚILOR INDUSTRIALE

dr. Alexandru MIHĂILESCU (coordonator de program şi de temă),
dr. Aurel IANCU, Lucian CROITORU, Roxana BOB,
Radu ŞERBULESCU, Elena BICSOK, Alina GOIA

Cercetarea a permis evidențierea unor aspecte semnificative, referitoare la: relația dintre mecanismul economic şi cerințele restructurării producției; procesul de privatizare; relația dintre competiția economică, convertibilitatea monedei naționale şi formarea prețurilor; relația dintre întreprinderi şi piață în contextul trecerii la economia de piață, precum şi la unele instituții importante ale economiei de piață, cum sunt bursele de mărfuri şi valori.

În ceea ce priveşte relația dintre mecanismul economic şi cerințele restructurării producției, concluziile se referă la: modul de înlăturare a dezechilibrelor din economie; relația dintre eficiența producției sociale şi calitatea structurilor de producție; relația dintre politica economică şi mecanismul economic; impactul unor cauze cu caracter macroeconomic asupra ineficienței manifestate la nivelul microeconomic; obiectivele de urmărit pe planul restructurării mecanismului economic, în scopul creşterii performanțelor sistemului economic.

Referitor la procesul de privatizare, concluziile desprinse vizează: posibilitatea participării salariaților la capitalul regiilor autonome; rolul statului în societățile comerciale cu capital preponderent de stat; complexul de operații necesar a se efectua în vederea pregătirii unităților economice de stat pentru privatizare; domeniile în care privatizarea să fie începută şi accelerată; procesul de privatizare în sectorul cooperatist; principalele componente ale programului de privatizare.

Cu privire la competiția economică, convertibilitatea monedei naționale şi formarea prețurilor, s-au avut în vedere următoarele aspecte: condițiile necesare asigurării mediului concurențial, în vederea creării posibilității ca prețurile să fie stabilite în mod liber, pe baza raportului dintre cerere şi ofertă; implicațiile economice ale supraevaluării monedei naționale; comportamentul statului, ca agent economic, pe piața valutară ce trebuie a se

constitui; necesitatea stabilizării cursului de schimb valutar, ținând seama de raportul dintre cererea şi oferta de valută; necesitatea eliminării unor măsuri restrictive ale legislației actuale referitoare la importuri, cu efecte pozitive pe planul realizării unui mediu concurențial în economia românească.

Referitor la relația dintre întreprindere şi piață, în contextul trecerii la economia de piață, concluziile desprinse se referă la: modalitatea de adaptare a întreprinderii la mecanismele economiei concurențiale; modul în care sunt percepute unele probleme economice actuale de către specialişti de diferite pregătiri şi cu diferite sarcini în realizarea organizării şi conducerii întreprinderii; rolul marketingului în strategia adaptării întreprinderii la cerințele mecanismului economic concurențial; reducerea gradului de incertitudine în fundamentarea deciziilor.

În ceea ce priveşte bursele de mărfuri şi valori au fost abordate probleme referitoare la: rolul burselor de mărfuri şi valori de a contribui la repartizarea resurselor economice între agenții economici (inclusiv de a asigura circuitul informațiilor necesare în structura sistemului economic); rolul burselor în "cristalizarea" relațiilor de piață, bursele reprezentând nu o consecință a funcționării economiei pe principiile pieței, ci una dintre premisele tranziției la un astfel de tip de economie; unele efecte economice pozitive obtenabile prin amorsarea mecanismelor concurențiale de bursă.

RESTRUCTURAREA CADRULUI DE ORGANIZARE ŞI CONDUCERE A INDUSTRIEI

Ruxandra ISAIC-MANIU (coordonator de temă),
Vasile DAN, Emil STAN, Daniela MITRAN, Victor PĂTRULESCU

În lucrare se încearcă conturarea elementelor teoretico-metodologice necesare pentru restructurarea cadrului de organizare şi conducere a industriei, identificarea căilor şi mijloacelor în vederea sporirii autonomiei unităților industriale ținând seama de faptul că trecerea în ritm susținut a economiei româneşti la o funcționare bazată pe principiile şi legitățile economice de piață comportă adoptarea unui ansamblu de măsuri vizând reconsiderarea locului şi rolului agenților economici, reevaluarea structurilor de conducere şi a relațiilor la nivel macro, mezo şi microeconomic.

Corespunzător trăsăturilor caracteristice unei economii de piață care fac necesară organizarea şi conducerea pe baza principial a industriei din țara noastră atât la nivel macro, cât şi microeconomic, sunt formulate propuneri concrete vizând asigurarea autonomiei depline a întreprinderii ca principal agent economic şi crearea unei structuri concurențiale de piață

avându-se în vedere atât principalele tendințe manifestate în țările dezvoltate industrial cât şi posibilitatea preluării etapizate a experienței acestora în procesul de trecere a țării noastre la economia de piață.

Se subliniază faptul că restructurarea cadrului de organizare şi conducere a industriei presupune stabilirea unor structuri concurențiale de piață conjugate cu asigurarea unui raport echilibrat şi a unei îmbinări organice între întreprinderile mari şi foarte mari şi cele mici şi mijlocii, restrângerea în limite raționale a proprietății publice, reevaluarea rolului şi locului întreprinderilor şi asociațiilor de întreprinderi şi aşezarea pe baze noi a relațiilor dintre acestea şi stat.

În condițiile în care întreprinderile din țara noastră sunt de regulă de dimensiuni mari şi foarte mari, ceea ce nu justifică din punct de vedere economic şi fuzionarea directă a acestora se apreciază ca necesară prevederea – prin cadru legilativ – a posibilității construirii unor societăți comerciale de tip holding pe baza grupării mai multor întreprinderi cu luarea în considerare a unuia sau a mai multora din următoarele criterii: integrarea producției; cooperarea în realizarea produselor; eliminarea riscului financiar prin diversificarea profitului de fabricație; combinarea orizontală a producătorilor care realizează acelaşi tip de produse. La adoptarea deciziei de înființare a societății comerciale de tip holding indiferent de criteriile de construire avute în vedere, se consideră necesară respectarea condiției de asigurare a unei structuri concurențiale de piață de eliminarea poziției de monopol, în special în cazul industriei prelucrătoare.

RECONSIDERAREA COMPETENȚELOR DECIZIONALE LA NIVEL MICROECONOMIC, CORESPUNZĂTOR CERINȚELOR DESCENTRALIZĂRII ECONOMIEI – AUTONOMIA ÎNTREPRINDERILOR

Daniel MĂRGUŞ (coordonator de temă),
Cătălina BONCIU, Cristina BULATĂ, Florentina RADU

Lucrarea abordează, comparativ, modalitățile de exercitare a autonomiei întreprinderilor în economia de piață vest-europeană şi în România în perioada de tranziție la economia de piață.

Plecând de la redarea inditului şi complexității fenomenelor microeconomice existente în țările vest-europene, principalele concluzii care se degajă atât din elementele descriptive ale perioadei de tranziție, referitoare la acest aspect în țara noastră, cât şi din modelele decizionale,

elaborate detaliat pe fiecare funcțiune și activitate a întreprinderii românești sunt următoarele: amploarea fenomenelor și proceselor implicate în transformarea întreprinderilor, ca agenți economici autonomi, este deosebită, necesitând acțiuni complexe și de lungă durată; readaptarea conceptuală a terminologiei ce va fi utilizată în redarea și analiza noilor stări economice va obliga factorii de decizie de la nivel microeconomic să învețe limbajul pieței concurențiale să-l aplice și să opereze corect și eficient cu termenii respectivi; în niciun sistem economic existent până în prezent, indiferent de gradul de descentralizare de care a dispus și cu atât mai mult în noul sistem economic ce se implementează în țara noastră, agenții economice nu dispun de o autonomie absolută, libertatea lor de mișcare fiind îngrădită de trei factori condiționați majori-statul, piața și capacitatea proprietarului întreprinzător de a surmonta restricțiile din mediu; dezvoltarea și evoluția liberă a întreprinderii pe baza propriilor capacități creative în contextul unei reglări macroeconomice prin pârghii economice unanim recunoscute prin eficacitatea lor – prețuri, credite, taxe, impozite, subvenții etc. – reprezintă singura cale viabilă de depășire a crizei economice în care ne aflăm. Reîntoarcerea la metodele administrative și menționarea dirijismului supercentralizat nu numai că nu vor asigura un nivel de trai ridicat, dar vor conduce la un crah economic fără precedent.

Una dintre modalitățile concrete de realizare a autonomiei întreprinderilor, o reprezintă acordarea unor competențe decizionale substanțial sporite întreprinderii lor. În lucrare sunt formulate 251 de decizii corelate.

MODERNIZAREA STRUCTURILOR INDUSTRIALE PRIN INTERMEDIUL SOCIETĂȚILOR MIXTE (PROBLEME ECONOMICE ALE ATRAGERII CAPITALULUI STRĂIN PRIN INVESTIȚII DIRECTE ȘI IMPLICAȚII ASUPRA MODERNIZĂRII STRUCTURILOR INDUSTRIALE)

Constantin PANAITESCU (coordonator de program și de temă),
Lucian CROITORU, Gabriela CONDOPOL,
Cristian-Bogdan DRĂGAN, Ramona BRATU

Capitalul străin este considerat de majoritatea specialiștilor est-europeni ca una din principalele modalități de redresare economică a proceselor reformei. Deși, în principal se admite că dintre formele de capital străin cea mai adecvată pentru economia românească în prezent și în perspectiva imediată este investiția directă, măsurile de stimulare adoptate

sunt încă insuficiente în raport cu complexitatea deosebită a fenomenului economic. Elaborarea unui sistem de politici care să favorizeze penetrarea capitalului străin prin oferirea unei largi palete de facilități, concomitent cu dirijarea investițiilor străine către anumite zone de activitate în conformitate cu politica de restructurare adoptată şi de protecție în investițiile autohtone trebuie să se bazeze pe cunoaşterea profundă a stării economiei româneşti şi a manifestării fenomenului pe plan internațional.

Conform celor menționate, în lucrare sunt expuse acele cerințe majore a căror satisfacere constituie premise ale fundamentării unei politici de atragere a capitalului străin:

- În primul rând, cunoaşterea conceptelor şi diverselor curente teoretice, surprinzându-se atât elementele esențiale cu caracter de generalitate, ce se reflectă în dinamica realității economice privind fluxurile investiționale internaționale, cât şi natura interrelațiilor dintre acestea.
- În al doilea rând studierea experiențelor pe plan mondial în domeniul investițiilor străine directe, a elementelor ce le caracterizează, precum şi a factorilor ce influențează aceste investiții în țările în curs de dezvoltare, economia românească aparținând acestei categorii.
- În al treilea rând identificarea factorilor specifici economiei româneşti în perioada de tranziție cu implicații deosebite asupra categoriei capitalului străin, în vederea elaborării unui sistem de criterii pe baza cărora se evaluează efectele acțiunii acestor factori.
- În al patrulea rând cererea pieței capitalurilor (sistemul financiar-bancar, piața creditului, bursa de valori) – componentă de bază a economiei pe piață şi stabilirea modalităților prin care aceasta poate stimula şi este la rândul ei stimulată de investițiile străine directe.
- În al cincilea rând, stabilirea de către societățile comerciale autohtone a unor politici proprii, prin care să se stimuleze formarea societăților cu capital parțial străin – societăți mixte.

UTILIZAREA CREDITELOR EXTERNE ÎN RESTRUCTURAREA ECONOMIEI NAȚIONALE

Vasile VIEZUINĂ (coordonator temă),
Mihaela CIMPOEAŞU, Elena HOGEA

Studiul a avut ca obiectiv identificarea unor posibilități de utilizare a creditelor externe, a limitelor între care acestea sunt eficiente, a domeniilor

spre care trebuie îndreptate, a consecințelor ce decurg din utilizarea lor. Tratarea problemelor s-a făcut în cadrul general al problemelor modificărilor structurale. De asemenea, a fost relevat contextul est-european, deoarece drumul de urmat şi soluțiile preconizate prezintă multe similitudini şi constituie o experiență utilă pentru România.

O etapă esențială o constituie identificarea surselor disponibile, analiza condițiilor necesare pentru accesul la capitalul extern, atragerea acestuia odată cu adoptarea măsurilor solicitate de creditori. Din analizele efectuate a rezultat că s-au redus substanțial termenele de acordare a creditelor, datorită creşterii instabilității pieților de capital şi a solicitărilor de credite externe ce a sporit concurența şi a generat intensificarea activităților de "public relations" creşterea preocupărilor pentru înfrumusețarea imaginii debitorilor, asigurarea unei stabilități politice şi economice convingătoare.

Deşi Banca Europeană pentru Reconstrucție şi Dezvoltare, recent constituită ar urma să aibă un rol important în tranziția țărilor est-europene la economia de piață cel puțin ajutorul inițial financiar va fi mai redus datorită posibilităților limitate ale Estului de utilizare eficientă capitalului şi tehnologiei noi. Este posibil, acordarea unei asistențe tehnice mult mai susținute în cererea economiei de piață, a unei infrastructuri moderne, restrângerea unor date şi informații statistice credibile şi crearea unor stabilități specifice economiei de piață.

O altă problemă care se pune este cea privitoare la tipul de sector de proprietate ce ar urma să aibă prioritate în creditarea externă. Evoluția ascendentă a dezvoltării este puternic corelată cu o creştere a volumului creditelor externe acordate sectorului privat şi a ponderii acestora în suma totală a creditelor angajate, întrucât sectorul privat foloseşte resursele financiare mai eficient decât întreprinderile publice. În actualul context economic, creditele externe ar trebui să fie destinate ramurilor bogate în resurse interne, dezvoltării sferei serviciilor, infuziei tehnologiilor moderne concomitent cu reducerea sau dezafectarea activității în unele ramuri sau subramuri.

Investigațiile efectuate au evidențiat că recurgerea la credite externe trebuie să se facă, pe de o parte, pe baza unor studii de fezabilitate bine fundamentate pentru fiecare obiectiv de investiții iar pe de altă parte, ținându-se permanent seama că angajarea creditelor externe în stimularea dezvoltării şi restructurării economice nu este decât o cale complementară

diverselor forme de cooperare internațională – investiții directe de capital, import de licențe, know-how şi asimilare de noi tehnologii.

ELEMENTE PENTRU CONTURAREA UNEI STRATEGII DE PROTECȚIA MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR ÎN ROMÂNIA

Gheorghe MANEA (coordonator de temă),
Elena PELINESCU, Ştefan AMARIȚIEI

Obiectivul principal al strategiei protecției mediului înconjurător în România a fost definit ca necesitate a punerii sub control a intensității fenomenului poluării industriale. Aceasta este consecința faptului că, nivelul poluării factorilor de mediu a atins valori ridicate.

Printre acțiunile corespunzătoare realizării acestui obiectiv strategic (care să fie regăsit şi pe plan legislativ) s-au evidențiat şi tratat ca atare în studiu, următoarele:

- stabilirea unui suport teoretic pentru strategia națională de protecție a mediului, suport rezultat din analiza raportului dintre dezvoltarea economică şi poluarea mediului; obțiunea cercetătorilor s-a oprit la conceptul de ecodezvoltare mozaicată;
- corectarea metodologiei actuale de evaluare a potențialului poluant al proceselor de fabricație recurgându-se pentru aceasta la un model teoretic – rezultat al abordării sistemelor de fabricație ca sisteme termodinamice. S-a identificat, astfel, fenomenul de poluare (urmarea activității industriale) cu acumularea entropică;
- recurgerea în mai mare măsură, la pârghiile economice ca mijloace de control şi protecție a calității mediului înconjurător.

Se are în vedere adoptarea măsurilor “curative şi corective” concretizate în taxe, impozite, subvenții etc.;

- dimensionarea corectă a eforturilor necesare protecției mediului prin analiza raportului dintre costurile de fabricație aferente reducerii intensității fenomenului de poluare industrială (internalități) şi costurile pe care acțiunile de protecția mediului le determină.

Analiza pe baza unei metode de optimizare a cheltuielilor destinate acțiunilor de reducere a potențialului poluant în funcție de parametrii ce caracterizează nivelul poluării a condus la constatarea că raportul internalități-externalități este influențat precumpănitor de conjunctura economică internă şi că există un punct critic pe curbele acestora care marchează momentul în care trebuie recurs la schimbarea tehnologiei de fabricație.

ELEMENTE DE FUNDAMENTARE A RESTRUCTURĂRII UNOR RAMURI INDUSTRIALE PRODUCĂTOARE DE ECHIPAMENTE ŞI PRODUSE INTERMEDIARE

dr. ing. Corneliu RUSSU, Olga MIHĂESCU, Elena PELINESCU,
Victor PLATON, Teodor POPESCU, Daniel FISTUNG

Lucrarea urmăreşte conturarea elementelor fundamentale ale procesului de restructurare a unor ramuri industriale din țara noastră în scopul realizării unei configurații structurale optime şi anume: criterii tehnico-economice şi sociale (gradul de folosire a resurselor naturale ale țării, ritmul creşterii economice, eficiența investițiilor, intensitatea şi contribuția cercetării ştiințifice şi dezvoltării tehnologiei precum şi a pregătirii forței de muncă la dezvoltarea ramurii etc.); principiile de fundamentare a procesului de restructurare (primordialitatea cererii față de ofertă, modificarea de fond a poziției statului, autonomizarea unităților); premisele existente în țara noastră (gradul ridicat de dependență față de importul de materii prime, existența unor decalaje față de nivelul mondial a unor supracapacități de producție etc.); precum şi cerințele față de conținutul unor strategii de dezvoltare (realism, asigurarea şi respectarea echilibrului om-mediu-creştere, selectivitate, mobilitate).

Fundamentarea strategiei de dezvoltare a ramurii este abordată sub două aspecte şi anume cele ale specializării internaționale şi cele a specializării interne pe baza unei metodologii ce îmbină determinări cantitative cu elementele calitative.

Lucrarea face, de asemenea, o succintă incursiune în domeniul elementelor fundamentale a strategiilor de firmă şi în cele a posibilităților concrete de utilizare a pârghiilor şi instrumentelor economice pentru înfăptuirea procesului de restructurare.

Din lucrare se desprind următoarele concluzii majore: direcțiile de restructurare industrială se formulează prin corelarea condiționărilor obiective impuse de funcționarea economiei într-un mediu concurențial cu criteriile de orientare a structurilor industriale şi cu cerințele față de conținutul strategiei de dezvoltare. Ele se identifică cu coordonatele specializării industriei pe domeniu, evidențiate atât prin prisma raportării la evoluția cererii, cât şi prin cea a repartiției interne a resurselor; restructurarea se realizează prin pârghii şi instrumente economice şi anume: cheltuieli guvernamentale, comenzi de stat, impozite şi taxe, credite şi subvenții etc.

POSIBILITĂȚI DE RESTRUCTURARE A CAPACITĂȚILOR DE PRODUCȚIE ÎN INDUSTRIE ÎN CONDIȚIILE CREȘTERII AUTONOMIEI ÎNTREPRINDERILOR

Constantin PANAITESCU (coordonator program),
Ileana FARMACHE (coordonator temă), Anişoara ULCELUŞE

Din ampla problematică a restructurării capacităților de producție, lucrarea se oprește asupra câtorva aspecte considerate a fi importante în etapa actuală: posibilitățile de orientare a investițiilor în vederea restructurării capacităților de producție; evaluarea patrimoniului întreprinderii – ca premisă a restructurării economice.

Restructurarea reprezintă în primul rând un mod de acțiune al întreprinderilor, în scopul sporirii competitivității şi rentabilității lor şi nicidecum un monopol al statului. Pornind de la această idee, sunt evidențiate acele modalități de sprijin guvernamental care fac necesară, posibilă şi totodată eficientă intervenția statului în restructurarea fără a încălca autonomia agenților economici. Este vorba, în special, de susținerea financiară şi de cererea unui cadru legislativ care să faciliteze desfășurarea procesului de restructurare pe diferite direcții: redimensionarea capacităților de producție în ramurile aflate în criză (legislativă privind protecția socială, legea falimentului); stimularea creării de noi intreprinderi, îndeosebi mici şi mijlocii în domeniu de mare interes prin subvenții, credite avantajoase, reduceri de taxe şi impozite, legislației care să protejeze mica industrie, îndeosebi pe cea particulară în concurență etc.

Intensitatea şi calitatea procesului de restructurare sunt strict dependente de strategia investițională precum şi de capacitatea de a mobiliza anumite resurse financiare pentru scopul considerat. În legătură cu acest ultim aspect este evidențiat rolul amortizării (prin prezentarea efectului multiplicator al acesteia), ca principală sursă a autofinanțării în susținerea procesului de restructurare.

Ca un element indispensabil restructurării capacităților de producție este abordat şi problema evaluării întreprinderilor. Este subliniat faptul că valoarea unei întreprinderi nu este dată doar de cifrele înscrise în bilanțul contabil, ci este deopotrivă determinată de marca întreprinderii, de poziția sa pe piață, de profesionalitatea oamenilor săi, de capacitatea de a produce folosind dotarea fizică şi umană existentă, un profit viitor durabil. Prezentând principalele elemente ale teoriei evaluării (concepte, metode şi tehnici de evaluare folosite în țări cu economie de piață) lucrarea pune în

evidență şi o serie de limite ale modului de abordare în prezent, în țara noastră, a problematicii evaluării cu referire la legislația în domeniu, precum şi dificultățile care pot apărea în practică în aplicarea unor metode de evaluare consacrate.

RESTRUCTURĂRI ÎN ECONOMIA NAȚIONALĂ ÎN VEDEREA CREŞTERII EFICIENȚEI ECONOMICE ŞI CALITĂȚII VIEȚII

Lucian ALBU (coordonator program şi temă),
Mihai GONDOŞ (coordonator temă), Cristina SUCIU
(coordonator temă), Aurica SUTARU, Valentin LAZEA,
Luiza ISĂCESCU, Elena MOISE, Anca PETROVICI

În lucrare sunt abordate trei mari grupe de probleme, pe care le-am considerat esențiale în procesul restructurării şi al trecerii la economia de piață: evoluția raportului dintre industrie şi agricultură; impactul modificărilor din industrie, construcții şi transporturi asupra ofertei turistice; adaptarea profesională a forței de muncă.

Una din concluziile importante ale lucrării este că, economia națională poate intra pe o traiectorie ascendentă prin acordarea unei atenții prioritare valorificării importantelor resurse agricole şi turistice de care dispune România. Neglijarea în trecut a sectorului agricol şi a celui turistic, pentru dezvoltarea cărora România dispune de condiții naturale favorabile şi de tradiții valoroase, este cauza existenței, în prezent, a unor dezechilibre şi blocaje economice importante. De aceea, în lucrare se încearcă elucidarea unora dintre mecanismele şi pârghiile prin care acestea pot fi dezamorsate rapid.

Totodată, în noile condiții ale trecerii la economia de piață, în lucrare sunt relevate unele posibilități de susținere a restructurărilor economice prin intermediul adaptării profesionale a forței de muncă îndeosebi a celei din industrie.

Pornindu-se de la constatarea că subevaluarea producției sectorului agricol prin sistemul de prețuri practicat a constituit una dintre principalele frâne ale dezvoltării acestui sector, în lucrare se argumentează necesitatea stimulării producției agricole prin: extinderea proprietății private, politica în domeniul prețurilor de livrare şi al investițiilor, adaptarea industriei la cerințele actuale ale agriculturii etc.

Orientarea strategică propusă în lucrare – de plasare a accentului de pe dezvoltarea ramurilor energo şi material intensive spre modernizarea turismului este fundamentată prin următoarele: turismul prezintă însemnate

avantaje comparative în schimburile economice internaționale; această ramură poate asigura până la 1/7 din produsul național brut şi încasări valutare de cel puțin 2 mld. dolari anuali; activitatea turistică poate absorbi o mare parte a personalului disponibilizat din industrie; termenul relativ redus de recuperare a investiției şi rentabilitatea ridicată reprezintă condiții favorizante pentru atragerea capitalului străin; dezvoltarea turismului antrenează favorabil restructurarea industriei, construcțiilor, transporturilor, telecomunicațiilor, comerțului etc.

În lucrare se acordă un spațiu important problemelor legate de factorul uman, în special celor privind adaptarea profesională.

Pornind de la studierea experienței țărilor dezvoltate şi de la analiza critică a actualului sistem al pregătirii profesionale din România s-a evidențiat necesitatea canalizării eforturilor, în principal spre: diversificarea instituțională prin coexistența organismelor special constituite la nivel național sau local cu cele existente la firme; inițierea unor programe de inserție a tinerilor sau de reconversie profesională; constituirea unor fonduri speciale şi alocarea unor importante sume atât de către stat, cât şi către firme, indivizi etc.

CERINȚE ACTUALE ŞI DE PERSPECTIVĂ ALE UTILIZĂRII CAPACITĂȚILOR DE PRODUCȚIE ŞI ALE DIVERSIFICĂRII SORTIMENTALE A BUNURILOR CREATE ÎN RAMURI ALE INDUSTRIEI UŞOARE

Mihai STOICA (coordonator de temă), Nona CHILIAN,
Mihaela PĂRĂLUȚĂ, Mariana VANIA

Autorii şi-au propus abordarea aspectelor celor mai semnificative ale stadiului dezvoltării acestor ramuri şi conturarea direcțiilor de restructurare în scopul utilizării eficiente a capacităților de producție şi ale diversificării sortimentale.

Principalele trăsături ale dezvoltării ramurilor industriei uşoare în anii 80 se referă la integrarea treptată în țara noastră a unei părți însemnate din întreaga filieră de producție şi comercializare a fibrelor textile şi a pieilor, participarea redusă a industriei mici în producția articolelor textile şi de pielărie, cumularea în costurile produselor finale a beneficiilor din costurile produselor intermediare din amontele filierelor de prelucrare, dimensiunea mare a întreprinderilor, aceste trăsături reflectându-se în flexibilitatea redusă, în orientarea eforturilor spre ridicarea calității, adaptarea lentă la

cerințele în continuă schimbare ale modei, valorificarea inferioară pe piețele externe a produselor obținute.

Restructurarea industriei uşoare în contextul trecerii României la economia de piață presupune crearea cadrului economic şi legislativ care să permită adaptarea permanentă a agenților economici la cerințele consumatorilor interni şi externi.

Într-o primă etapă, este necesară îmbinarea formelor de proprietate la nivelul diferitelor faze ale filierelor specifice industriei uşoare, astfel încât să se asigure manifestarea liberei inițiative, a spiritului întreprinzător. Pentru extinderea proprietății private este necesară stimularea înființării întreprinderilor mici şi mijlocii, mai ales în fazele finale ale filierelor industriei uşoare, ceea ce ar corespunde cel mai bine situației existente în țara noastră (penurie de capital şi surplus de forță de muncă).

Este necesară, de asemenea, transformarea treptată a actualelor unități economice proprietate de stat în unități economice proprietate particulară (societăți pe acțiuni şi vânzarea parțială sau totală a acțiunilor acestora), concomitent cu redimensionarea lor pe baze economice, în raport cu cerințele unei economii concurențiale.

Perspectiva tranziției la economia de piață impune o concepție nouă şi în ceea ce priveşte modul de apreciere a rezultatelor activității economice. Astfel, este necesară trecerea la utilizarea unui indicator foarte important – valoarea adăugată, acesta reprezentând şi baza de calcul a taxelor indirecte.

CERINȚE ACTUALE ŞI DE PERSPECTIVĂ ALE REDRESĂRII, MODERNIZĂRII ŞI DEZVOLTĂRII INDUSTRIEI ALIMENTARE

dr. Silvia MARINESCU-PAŞOI, Dorin SAVU,
Doina TĂTARU, Bogdan Cristian DRĂGAN,
Elena GHEORGHIU, Mura CRĂIUȚU

În lucrare se tratează problemele evaluării stării actuale a industriei alimentare din țara noastră şi se încearcă desprinderea unor concluzii şi direcții de acțiune utile pentru fundamentarea opțiunilor de politică economică ce vizează restructurarea şi dezvoltarea acestei ramuri în procesul de tranziție la economia de piață.

Lucrarea oferă, prin numeroase exemple şi date concrete, imaginea industriei alimentare în ansamblu şi a sectoarelor componente, caracterizate, în principal, prin: decalaje apreciabile în ceea ce priveşte

nivelul tehnic şi calitativ al aparatului productiv; existenţa unor infrastructuri orientate, într-o proporţie însemnată, spre fazele de prelucrare primară sau secundară a materiilor prime şi în defavoarea celor de obţinere a produselor finale superior prelucrate; dependenţa funcţionării sectoarelor respective de rezultatele obţinute în ramuri şi subramuri situate în amonte, a căror calitate nu corespunde cerinţelor asigurării unui avantaj comparativ.

Măsurile propuse pentru redresarea, modernizarea şi dezvoltarea industriei alimentare au ca obiectiv creşterea valorii adăugate în cadrul ramurii şi vizează, în principal, următoarele direcţii: privatizarea celei mai mari părţi a agriculturii, singura soluţie pentru asigurarea bazei de materii prime pentru industria alimentară; descentralizarea marilor unităţi din această industrie, prin transformarea secţiilor anexe din teritoriu în agenţi autonomi şi dezetatizarea majorităţii acestora, precum şi stimularea apariţiei de noi agenţi economici într-un număr şi cu o dispersie teritorială compatibile cu cele ale resurselor şi ale consumatorilor; alocarea de resurse investiţionale necesare, pe de o parte, pentru modernizarea de fond a capacităţilor de producţie existente, iar pe de altă parte, pentru crearea şi dezvoltarea producţiei unor subramuri ale industriei alimentare prin intermediul căreia se asigură adâncirea prelucrării produselor agricole în concordanţă cu cerinţele unei alimentaţii moderne, dezvoltarea producţiei din alte ramuri industriale care o condiţionează pe cea a industriei alimentare; corelarea procesului de pregătire a cadrelor cu cel de restructurare şi modernizare a ramurii; dezvoltarea cercetării ştiinţifice, îndeosebi în domeniul biotehnologiilor, inclusiv prin cooperare internaţională; orientarea spre export a produselor finale rezultate din prelucrarea superioară, în condiţiile restrângerii exportului celor rezultate din fazele de prelucrare primară a materiilor prime din agricultură; adaptarea formelor de comercializare la cerinţele pieţei interne şi externe. Sunt tratate, totodată, şi probleme de interes general, dar cu impact deosebit asupra procesului de redresare a industriei alimentare, cum ar fi: efectul liberalizării preţurilor şi al politicii fiscale asupra activităţii desfăşurate de unităţile din această ramură; elaborarea unui nou sistem al preţurilor, care să funcţioneze în concordanţă deplină cu cerinţele economiei de piaţă; completarea actualului sistem de indicatori cu alţii noi, care să reflecte adăugarea de valoare în fiecare verigă a filierelor de producţie şi comercializare, în vederea evaluării coerente a eficienţei activităţii fiecărui agent economic.

ASIGURAREA ECONOMIEI NAȚIONALE CU RESURSE ENERGETICE ÎN FUNCȚIE DE POSIBILITĂȚILE TEHNICE ŞI ECONOMICE ŞI DE IMPLICAȚIILE ECOLOGICE ŞI SOCIALE

dr. Viorica RĂDUCANU (coordonator de program
şi de temă), Elena COJOCARU, Rodica MIROIU, Florina POPA,
Marius BULEARCĂ, Angela FILIP, Cristian SIMA, Doina ZAFIU,
Marian CÂRSTIAN, Iulian CONSTANTIN

În procesul de restructurare a economiei, asigurarea cu energie primară necesară impune cunoaşterea potențialului național de resurse energetice, a posibilităților de atragere a acestora în circuitul economic, ca şi a eforturilor ce trebuie făcute pentru obținerea acestor resurse din producția internă şi din import luând în considerare evoluția creşterii economice, a schimbărilor structurale ale economiei şi a prețului petrolului. S-au întocmit trei scenarii privind nivelul şi dinamica cererii de energie primară în România, în perioada 1990-2000. În aceste scenarii s-a apreciat că, ritmul mediu anual al creşterii economice va fi de 2,5, respectiv 1,65 şi 2,0%, cel al consumului de energie primară, respectiv, de 1,4, 0,75 şi 1,25, în condițiile în care prețul petrolului va fi, în medie, respectiv de 20,35 şi 28 dolari barilul. În toate cele trei scenarii, dintre care s-a optat pentru al treilea (ce prevede valori medii de creştere, diferențiate pe etapele proceselor de retehnologizare şi modernizare), sunt de evidențiat: a) privitor la **cererea estimată**: creşterea ponderii resurselor energetice primare destinate populației, agriculturii, silviculturii, serviciilor etc.; scăderea ponderii resurselor energetice primare destinate industriei ca urmare a modificării structurii acestei ramuri sub incidența proceselor de retehnologizare şi modernizare a activităților economiei; reducerea ponderii exportului de produse petroliere rezultate din țițeiul importat şi creşterea, în aceeaşi perioadă, a consumului intern de energie primară; b) **cu privire la producția estimată:** reducerea producției anuale de țiței cu 0,2-0,4 mil.t. şi a celei de gaze naturale cu 1,3-1,5 mld. m.c. ca urmare a declinului natural al zăcămintelor; creşterea producției de lignit, cărbune brun şi huilă energetică, care, însă, nu va putea compensa efectele scăderii producției de hidrocarburi; începerea, din anul 1994 a producției de energie nucleară; creşterea producției de energie hidro şi de surse neconvenționale, menținerea la acelaşi nivel a resurselor energetice refolosibile, acestea nemodificând sensibil structura balanței energetice.

Principalele concluzii: a) pentru acoperirea cererii de energie primară, România va trebui să recurgă la import de resurse energetice, întru cât producția internă nu va putea asigura decât 33,6-54,6% din necesar; cel mai redus grad de asigurare a cererii din producția internă se va înregistra la țiței (22-23%) și gaze naturale (37-38%); deși producția internă de cărbune va crește, aceasta nu va acoperi, în medie, decât 54-66% din cererea de lignit și cărbune brun 27-29% din cea de huilă energetică aportul energiei nucleare, energiei hidro, surselor neconvenționale și resurselor energetice refolosibile va fi, în continuare, redus; b) pentru echilibrarea balanței energetice este imperios necesară angajarea în acțiuni de cooperare economică și tehnico-științifică cu alte țări și concesionarea către firmele străine a unor perimetre pentru acțiuni de cercetare geologică; c) pentru economisirea energiei se impune introducerea unui sistem diferențial de prețuri în funcție de volumul consumului industrial de energie electrică și a unui sistem de control al prețurilor de producție la principalele resurse energetice obținute din producția internă.

REEVALUAREA LOCULUI ŞI ROLULUI INDUSTRIEI CHIMICE ŞI PETROCHIMICE ÎN COMPLEXUL ECONOMIC NAȚIONAL, ÎN CONDIȚIILE RESTRUCTURĂRII ACTIVITĂȚII PRODUCTIVE PE BAZA CRITERIILOR RENTABILITĂȚII ŞI EFICIENȚEI

Nicoleta HORNIANSCHI

Lucrarea evidențiază, pentru început, poziția industriei chimice și petrochimice în ansamblul industriei românești argumentându-se faptul că ponderea de cca 20% (din care peste 10% pentru industria de prelucrare a țițeiului) ce revine acestei ramuri în totalul producției industriale este rezultatul politicii de industrializare forțată din ultimile trei decenii, fără a avea o legătură directă cu cerințele și posibilitățile reale ale economiei românești.

Astfel, orientarea nefundamentată economic a investițiilor spre chimia de mare tonaj, cu caracter pronunțat energointensiv a condus la supradimensionarea artificială a unor subramuri ca, de exemplu, industria de rafinare a țițeiului, cea de îngrășăminte chimice, industria de produse clorosodice etc.; care dețineau, la sfârșitul anului 1989, o pondere de cca 65% în structura producției totale a ramurii.

Alte subramuri, cum ar fi prelucrarea materialelor plastice (în actualul profil de fabricație) și producția de fibre și fire artificiale și sintetice, sau

industria de anvelope, au fost dezvoltate fără a se asigura corelarea necesară cu posibilitățile de aprovizionare cu materii prime şi fără o analiză temeinică a dimensiunii şi structurii cererii interne şi externe. Toate acestea au condus, între altele, la fenomenul de reducere constantă a eficienței utilizării fondurilor fixe puse în funcțiune în unitățile industriei chimice, astfel încât, între 1970-1975 şi 1980-1985, ritmul mediu anual în care a evoluat indicatorul menționat a fost de (- 2,61%) şi, respectiv, (- 4,5%).

Structura producției şi existența în exploatare a unor instalații vechi sunt principalii factori care acționează în sensul menținerii la un nivel ridicat a cheltuielilor materiale în costul producției (cca. 80% în țara noastră față de 60-65% în țările cu o industrie chimică dezvoltată) şi a valorificării încă mici la export a materiilor prime şi energiei consumate (în timp ce 58,4% din exportul total de produse chimice al României îl reprezintă produsele cu preț mediu unitar sub 500 $/t, în țările dezvoltate, vest-europene, aceeaşi categorie de produse are ponderi mult mai reduse, între 5,5% şi 16,3%).

Ținând seama de aceste aspecte, ca şi de altele ca, de exemplu, faptul că tocmai subramurile care realizează cele mai scăzute grade de valorificare a materiilor prime şi energiei consumate dețin ponderea majoritară în structura producției şi în consumul total de energie a ramurii, se poate concluziona că, la ridicarea substanțială a nivelului calitativ al activității economico-productive din industria chimică ar putea contribui, într-o măsură importantă, modernizarea structurii ramurii printr-o dezvoltare selectivă, concretizată, în principal, în reducerea semnificativă a ponderii de produse energointensive (până la limita acoperirii necesarului intern, în condițiile obținerii cel puțin a unei eficiențe minime) şi în promovarea subramurilor şi grupelor de produse care răspund cel mai bine criteriului consumului rațional de resurse materiale şi înglobează, într-o proporție însemnată, inteligență tehnică şi creativitate, ceea ce ar permite obținerea unor produse chimice din categoria “specialităților” (ca, de exemplu, coloranții, medicamentele, tehnopolimerii, biopolimerii etc.), care au o valoare adăugată ridicată şi ar putea fi competitive atât pe piața internă, cât şi pe cea externă.

INSTITUTUL DE ECONOMIE AGRARĂ

ECONOMIA AGRICULTURII, ECONOMIA AGROALIMENTARĂ ŞI ECONOMIA RURALĂ

Dumitru DUMITRU, Marin POPESCU

Lucrarea îşi propune să analizeze procesele economice şi sociale care caracterizează trecerea la economia de piață, să contureze tendințele şi măsurile de realizare a obiectivelor imediate şi pe termen lung.

În partea introductivă se insistă asupra delimitărilor conceptuale ale celor trei sfere de activitate – economia agriculturii, economia agroalimentară şi economia rurală, precum şi asupra interdependențelor dintre acestea în perioada tranziției la economia de piață.

În capitolul I – AGRICULTURA ÎN PROCESUL TRANZIȚIEI LA ECONOMIA DE PIAȚĂ – se abordează obiective fundamentale ale dezvoltării acestei ramuri, formarea noii structuri agrare, mecanismele de organizare şi funcționare a pieților produselor agricole.

Pornind de la rolul agriculturii în dezvoltarea economică şi socială a societății noastre, în lucrare sunt definite obiectivele fundamentale ale acestei ramuri: 1) îmbunătățirea condițiilor de viață ale producătorilor agricoli şi participarea acestora la dezvoltarea generală a societății; 2) aprovizionarea populației şi a economiei cu produse cu valoare calitativă ridicată, la prețuri rezonabile; 3) participarea agriculturii la asigurarea protecției mediului înconjurător; 4) participarea agriculturii la dezvoltarea relațiilor economice externe, integrarea în agricultura europeană şi mondială.

În legătură cu formarea noii structuri agrare se tratează două grupe de probleme: problemele pluralismului formelor de proprietate, care vor rezulta în urma privatizării, dezetatizării şi asocierii producătorilor agricoli şi problemele diversificării formelor de organizare economică şi socială a activității din agricultură.

În vederea integrării agriculturii în mecanismele economiei de piață sunt abordate probleme care vizează: asigurarea condițiilor pentru creşterea cererii solvabile a populației; sporirea producției agricole şi a eficienței utilizării factorilor de producție; corelarea prețurilor factorilor de producție cu prețurile produselor agricole şi a costurilor cu beneficiile; fiscalitatea şi sistemele de creditare; relațiile echitabile cu bugetul statului; susținerea veniturilor şi protecția socială a producătorilor.

În capitolul II – ECONOMIA AGROALIMENTARĂ – activitatea economică este concepută ca un proces complex, care reunește activități din: a) ramurile din amonte, furnizoare de mijloace de producție; b) producția agricolă (vegetală și animală); c) industriile de prelucrare a materiilor prime agricole; d) comercializarea; e) alimentația publică și menajul (consumul final). Analiza acestei activități prin prisma legii entropiei conduce la desprinderea unor soluții privind reducerea consumurilor energetice în cadrul diferitelor verigi ale sectorului agroalimentar și, implicit, la diminuarea cheltuielilor pe care societatea le face pentru asigurarea alimentației.

În capitolul III – ECONOMIA RURALĂ – lucrarea analizează situația actuală a comunităților rurale și problematica armonizării relațiilor rural-urban în cadrul procesului general al dezvoltării economico-sociale a țării noastre.

TENDINȚE PE TERMEN MEDIU ȘI LUNG ALE DEZVOLTĂRII AGRICULTURII ROMÂNEȘTI

Simona BARA (coordonator), Minodora MOLDOVAN,
Filon TODEROIU, Constantin ȘTEFAN,
Gheorghe AVRĂMIȚĂ, Mioara RUS, Cristina VASILOIU

Alternativele de dezvoltare ale agriculturii românești în perioada 1990-2000 s-au bazat pe cererea solvabilă a populației estimată, mărimea și dinamica resurselor disponibile.

În perioada de tranziție, structurile de producție din agricultură se vor redimensiona, restrângându-se acele activități, care, fie că nu au generat profit, fie că acesta este cu mult sub cel posibil de obținut din dezvoltarea altora. În directă corelație cu cantitățile de produse agricole proiectate ca fiind necesare pentru perioada 1990-2000s-au determinat, din punct de vedere valoric, nivelul inputurilor și respectiv al ouputurilor.

Dinamica fenomenelor economico-sociale a fost abordată sistemic, fiecare din indicatorii proiectați fiind corelat cu posibilele evoluții la nivel macroeconomic.

Din studiul efectuat au rezultat următoarele aspecte mai importante:

- ca urmare a creșterii standardului de viață, la sfârșitul acestui deceniu se va reduce consumul de grâu (de la 156 la 121 kg/locuitor), de porumb (de la 34 la 24 kg/locuitor) și va spori consumul de cartofi (de la 70 la 80 kg/locuitor), de carne (de la 58 la 75 kg/locuitor), de ouă (de la 230 la 250 bucăți/locuitor) și de lapte, inclusiv unt (de la 336 la 385 litri/locuitor);

- creşterea produsului intern brut din agricultură va fi de 4,16% pe an;
- rolul pe care agricultura îl va deține în acest deceniu în economia națională este relevat şi prin raportul dintre ratele medii anuale de creştere ale produsului intern brut, posibil de realizat în cadrul ramurii şi cel total, raport care se va majora de la 1: 063 la 1:07;
- fenomenul de creştere în ritm superior a agriculturii față de ansamblul economiei va avea ca efect o încetare a tendinței de diminuare a ponderii agriculturii în produsul social total, la sfârşitul perioadei prevăzându-se o schimbare a tendințelor din trecut;
- scumpirea inputurilor alocate obținerii producției agricole va genera o mai bună gospodărire a acestora, modificarea consumurilor specifice, îmbunătățiri tehnologice şi chiar căutarea unor materii şi materiale înlocuitoare; pentru deceniul acesta cheltuielile materiale totale au fost estimate la circa 1:100 mld. lei anual, reprezentând 65% din produsul social total;
- prin modelul propus, rata creşterii productivității muncii va fi superioară celei aferente substituirii forței de muncă cu capital, raportul dintre acestea fiind de 1: 051;
- raportul dintre sporul de productivitate a muncii în agricultură şi cel proiectat a se atinge pe întreaga economie va fi, în medie, de 1,27 cu variații situate între 0,9 şi 1,51.

PROBLEME METODOLOGICE ALE OPTIMIZĂRII DEZVOLTĂRII AGRICULTURII

Filon TODEROIU (coordonator), Simona BARA,
Minodora MOLDOVAN, Gheorghe AVRĂMIȚĂ,
Constantin ŞTEFAN, Marioara RUS, Cristina VASILOIU

Apariția şi funcționarea unor noi mecanisme economico-financiare a impus utilizarea unor instrumente de cercetare specifice pentru: fundamentarea unor alternative de dezvoltare a ramurii, prin care să se îmbine optimal gradul de satisfacere a trebuințelor agroalimentare ale populației cu valorificarea eficientă a sistemului resurselor disponibile; surprinderea particularităților tranziției agriculturii spre economia de piață cu posibilele probleme privind modificarea prețului resurselor şi a produselor obținute, redistribuirea veniturilor, folosirea eficientă a resurselor.

În lucrare s-a urmărit cuantificarea factorilor determinativi ai cererii sociale solvabile pentru principalele produse agroalimentare. În urma

identificării unora dintre factorii care contribuie la procesul creşterii economice în agricultură s-au stabilit relațiile dintre aceştia, formulându-se ipoteze privind dezvoltarea ramurii în acest deceniu.

O altă parte a studiului metodologic a constituit-o elaborarea ipotezelor unui model economico-matematic al dezvoltării şi susținerii producției agricole. Scopul acestui model este acela de a determina structuri de producție optime pentru un cadru financiar modern, care să contribuie la fundamentarea politicilor guvernamentale din domeniul agriculturii.

S-a considerat că, prin proiectarea unor structuri de producție corelate cu necesarul de consum şi cu resursele existente la un moment dat, se pot fundamenta decizii eficiente din punct de vedere economic în condițiile unor prețuri distorsionate. Utilizarea unui sistem mobil de prețuri pentru modelarea deciziilor de dezvoltare a ramurii va permite analize reale ale gradului de asigurare a consumurilor, ale utilizării resurselor paralel cu modelarea volumului şi destinației subvențiilor ce se vor putea aloca.

PRIVATIZAREA PROPRIETĂȚII ASUPRA PĂMÂNTULUI – PROBLEMA FUNDAMENTALĂ A RESTRUCTURĂRII AGRICULTURII ŞI ECONOMIEI NAȚIONALE

Nicolae BELLI

Privatizarea fondului funciar agricol capătă o importanță economică, socială şi politică fundamentală pentru viitorul, nu numai al agriculturii, ci al întregii economii. De aici şi necesitatea cercetării acestei complexe probleme, necesitate pe care încearcă s-o reflecte lucrarea de față. În acest scop, ea şi-a structurat tematica în trei capitole:

1) Despre conceptul proprietății în general; 2) Proprietatea funciară în economia de piață contemporană şi 3) Privatizarea proprietății funciare (socialiste) în România.

1. Cercetarea conceptului de proprietate în general are un caracter teoretico-metodologic. Dincolo de discuțiile despre esența ei, cu care ocazie se trec în revistă părerile diferitelor şcoli şi autori, o atenție specială se acordă unor probleme ca: locul proprietății private în funcționarea sistemului economic de piață; relația acesteia cu sistemul de stimulente şi interese economice: virtuțile şi limitele ei în propulsarea progresului social-economic etc.
2. Cercetarea proprietății funciare în actualele economii de piață (capitaliste occidentale) se concentrează asupra unor probleme majore, a căror

cunoaştere şi mod de rezolvare pot prezenta interes – ca învățăminte – şi pentru demersurile noastre în privatizarea agriculturii. Aceste probleme se referă la: regimul de marfă specială al terenului agricol în orice economie de piață; funcționarea lui ca mijloc de producție şi ca obiect al proprietății private; tendințe noi în evoluția rentei funciare şi a prețului pământului; legislațiilor agrare naționale etc.

3. În partea referitoare la "Privatizarea proprietății funciare (socialiste) în România" sunt analizate următoarele probleme:

   a) Criza proprietății agrare: b) Conceptul de privatizare în agricultura noastră şi confruntările de idei în jurul lui; c) Căi şi alternative în privatizarea pământului şi a celorlalte mijloace de producție proprietate socialistă şi d) Crearea cadrului juridic.

   a) Analiza crizei proprietății agrare urmăreşte a stabili: natura şi conținutul structural al acesteia; locul ei în ansamblul crizei agrare şi, prin aceasta, în ansamblul crizei economice a țării; factorii de fond care au alimentat-o şi implicațiile ei social-economice şi politice.
   b) Conceptul privatizării proprietății funciare (socialiste) integrează în substanța lui două premise majore: una, venită din trecut, vizează înlăturarea crizei agrare; alta, venind dinspre viitor, vizează crearea unei agriculturi moderne şi prospere. Ca urmare, privatizarea presupune nu o simplă corectare a efectelor crizei amintite, lăsând cauzele ei neatinse, ci un proces profund de restructurare din temelii a întregii agriculturi, prin trecerea la folosința privată a pământului (din cadrul sectorului cooperatist şi de stat).
   c) Pornind de la aceste considerente, lucrarea fundamentează separat pentru cele două sectoare, cooperatist şi de stat, principalele căi şi alternative de privatizare. Pentru sectorul de stat şi AEI-uri se au în vedere, în principal, societățile comerciale – pentru unele cazuri şi forma regiilor autonome – urmate, în interiorul lor, de diverse forme de privatizare a folosinței fondului funciar şi a celorlalte mijloace de producție. Pentru sectorul cooperatist, se consideră necesară restituirea către țărani a pământului adus de aceştia în CAP, constituirea rezervelor de teren disponibil (unde este cazul) la dispoziția obştii comunale, împroprietărirea țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin, favorizarea creării de asociații private etc. Concepută astfel, privatizarea poate promova principiile economiei de piață şi reaşeza, astfel, agricultura noastră pe calea unui progres general şi continuu.
   d) Privatizarea în agricultură este o veritabilă revoluție.

Ea va rezolva unele probleme din trecut, dar va genera, cu siguranță, altele noi: posibila scădere temporară a producției agricole prin trecerea ei de la marea la mica producție de mărfuri; diferențierea producătorilor; extinderea exploatațiilor cu timp parțial; capacitatea redusă a gospodăriei individuale de a se automoderniza; creşterea puternică a prețului pământului în condițiile liberalizării circulației acestuia etc. În aceste condiții, creşte enorm necesitatea şi importanța intervenției statului, ca purtător al interesului public, cu o legislație agrară şi măsuri economice în stare să înlăture – sau să diminueze cât mai mult – disfuncționalitățile proprietății private.

PLURALISMUL FORMELOR DE PROPRIETATE ÎN AGRICULTURĂ

Constantin BOLOCAN (coordonator),
Ileana ȚÂRLEA, Ion BUNESCU

Clarificarea conceptului de proprietate în general şi de proprietate financiară în special, precum şi evidențierea funcțiilor acesteia în dezvoltarea şi modernizarea agriculturii constituie obiectivul principal al studiului. De asemenea, tematica abordată fundamentează noile structuri de proprietate din agricultură, în condițiile trecerii la economia de piață.

Concluziile principale, desprinse pe baza observațiilor istorice din domeniul proprietății funciare în România şi din analiza relațiilor şi formelor de proprietate existente (evidențiindu-se astfel cu obiectivitate neajunsurile şi avantajele manifestate) conduc, în mod obiectiv necesar, la elaborarea unei noi legislații agrare bazate, în principal, pe proprietatea privată asupra pământului şi a celorlalte mijloace de producție din agricultură.

Astfel, acest studiu a constituit un documentar reprezentativ pentru organele decidente în vederea fundamentării legii fondului funciar, lege ce deja a fost adoptată de organele legislative ale țării.

Lucrarea fundamentează noile structuri agrare pe baza pluralismului formelor de proprietate: publică (de interes național şi local) şi privată (a statului, a persoanelor fizice şi juridice).

În acest sens, pornind de la principiile legii fondului funciar implementate în studii de caz, se propun noi forme de organizarea a exploatațiilor agricole: gospodării agricole familiale, ferme cooperatiste, asociații agricole de protecție, societății agricole de producție, societăți agricole comerciale, regii autonome şi bănci agricole locale.

Pornind de la experiența unor țări europene dezvoltate, precum şi de la legislația agrară antebelică, se impune promovarea unei noi legislații

(legea organizării şi protejării producătorilor agricoli, legea arendării pământului, legea impozitelor agricole) adaptate condițiilor concrete, care să armonizeze interesul public şi cel privat în utilizarea pământului, în condițiile stimulării liberei inițiative şi cointeresării exploatațiilor agricole şi producătorilor particulari.

Evidențierea funcțiilor proprietății în dezvoltarea şi modernizarea agriculturii, precum şi concluziile conturate, pot sta la baza fundamentării în continuare a legislației agrare.

PLURALISMUL FORMELOR DE ORGANIZARE A EXPLOATAȚIILOR AGRICOLE

Eugen BURCEA (coordonator), Eftimie RISTEA,
Nicolae CIOBOTARU, Nicolae TURLIU, Varujan MARGHARIAN

Lucrarea îşi propune să ofere decidenților alternative de organizare a exploatațiilor agricole rezultate din evoluția actualelor unități existente în sectoarele cooperatiste şi de stat pe calea privatizării – cerință a trecerii la economia de piață – inclusiv pentru sectorul gospodăriilor populației.

Formele de organizare proiectate țin seama de realitățile existente în agricultură (grad de concentrare, specializare, tehnologizare...) aspirațiile țăranilor şi lucrătorilor agricoli, precum şi de necesitatea obținerii unor rezultate satisfăcătoare prin catalizarea pătrunderii progresului tehnic la nivelul fiecărei exploatații agricole.

Sunt prezentate modalitățile de evaluare a averii obşteşti în vederea stabilirii drepturilor patrimoniale ale cooperatorilor, pe baza aportului în muncă şi suprafața de pământ deținută.

De asemenea, sunt conturate formele în care pot evolua cooperativele agricole de producție, unitățile agricole de stat, stațiunile pentru mecanizarea agriculturii şi exploatațiile agricole particulare. În funcție de opțiunile cooperatorilor, unităților cooperatiste se pot transforma în asociații agricole de producție în vederea valorificării avantajului lucrării pământului pe suprafețe mari, utilizând mecanizarea, chimizarea, irigațiile şi celelalte prerogative ale unei agriculturi moderne.

Întreprinderile agricole de stat, stațiunile de mecanizare ale agriculturii, precum şi alte unități agricole de stat se reorganizează în societăți comerciale agricole pe acțiuni, având ca unitate de bază ferma.

Punerea în posesie a țărănimii cooperatiste prin aplicarea Legii fondului funciar, privatizarea treptată a întreprinderilor şi transformarea

corespunzătoarea a lor, trebuie rezolvate într-o succesiune logică, concomitent cu alte măsuri la nivelul întregii economii, care să determine o atracție spre noile forme de organizare a întregii populații agricole apte de muncă și mai ales a tineretului.

Concluziile la care s-a ajuns în urma cercetărilor și proiecțiilor efectuate sunt reprezentate de însăși alternativele de organizare în cadrul diferitelor forme de proprietate.

PERSPECTIVA INTEGRĂRII ACTIVITĂȚILOR AGROALIMENTARE DIN ROMÂNIA ÎN TRANZIȚIA SPRE ECONOMIA DE PIAȚĂ

Dinu GAVRILESCU (coordonator), Mihaela COSTEA, Valeriu SIMA, Angela POPESCU, Ion PĂDURARU, Mariana GRODEA, Alide AIVAS, Daniela GIURCĂ, Petru MARZA

Studiul a urmărit evaluarea posibilităților de organizare și funcționare a activităților agroalimentare pe baza integrării.

S-a avut în vedere stabilirea unor conexiuni funcționale între producție, valorificare și consum la nivelul agenților economici, în condițiile tranziției spre o economie de piață.

Studiul, având un caracter prospectiv, a fost dezvoltat pe o delimitare reprezentată de piața principalelor produse și grupe de produse agroalimentare și s-au conturat perspectivele cererii, conjugate cu oferta.

S-au propus și definit, drept cadru pentru derularea studiului, două modele ale dezvoltării agriculturii în perspectivă imediată: un model având ca premisă descentralizarea masivă, privatizarea accentuată și funcționarea pe principiile economiei de piață; un al doilea model caracterizat prin atenuarea și moderarea acestor direcții. În acest cadru au fost elaborate două scenarii ale dezvoltării în perspectiva sectorului agroalimentar “modic” și “pesimist” care, prin simularea efectelor anticipate ale evoluției economiei naționale în condițiile convertibilizării treptate a monedei naționale, au permis estimarea unor niveluri ipotetice de prețuri pentru anul 1993 la principalele produse și grupe de produse agroalimentare: cereale, legume, zahăr, uleiuri vegetate, lapte și produse lactate, ouă și carne pe specii.

Pentru fiecare din produsele agroalimentare studiate s-au determinat atât posibilitățile de acoperire a cererii, cât și a ofertei, proiectându-se câte 3-6 variante de integrare. Aceste investigații au evidențiat faptul că, față de 1989, în perspectivă, producătorului agricol îi va reveni o parte mai însemnată din valoarea produsului. Această creștere este în cazul pâinii de

la 3% la 27%, în cazul legumelor de la 23% la 28%, în cazul zahărului de la 17% la 23%, în cazul uleiurilor vegetale de la 25% la 32%, în cazul laptelui şi produselor lactate de la 31% la 48% şi în cazul cărnii şi preparatelor din carne de la 41% la 53%. Variantelor de integrare proiectate au evidenţiat şi ele faptul că, acţiunile de stimulare şi redistribuire a profitului reprezintă o pârghie importantă de creştere a productivităţii muncii, de reducere a costurilor şi în final, de scădere a ponderii cheltuielilor alocate din bugetul familiei în vederea procurării hranei.

S-a realizat, în paralel, un studiu de caz în comuna Certez din judeţul Hunedoara, studiu care a urmărit un model de organizare a agricultorilor individuali pe baza asocierii şi perspectivele integrării în aceste forme de exploatare.

Rezultatele cercetării au scos în evidenţă necesitatea şi posibilităţilor de organizare a activităţilor economice din sectorul agroalimentar pe principii integrate, într-o economie de piaţă, având ca finalitate creşterea continuă a eficienţei economice în acest sector, satisfacerea cantitativă şi calitativă a pieţei interne şi ridicarea calitativă a produselor agroalimentare româneşti la nivelul standardelor aplicate în ţările dezvoltate.

CONCEPTE PRIVIND GESTIUNEA EXPOATAŢIILOR AGRICOLE ÎN CONDIŢIILE ECONOMIEI DE PIAŢĂ

Cornelia SCUTARU (coordonator),
Mariana MĂNĂSTIREANU, Camelia ŞERBĂNESCU

Lucrarea are ca obiectiv elaborarea bazelor metodologice privind gestiunea exploataţiilor agricole în condiţiile economiei de piaţă. Bazată pe un amplu material documentar, care ilustrează mecanismele de gestiune în ţările cu tradiţie în acest domeniu, lucrarea abordează: problematica exploataţiei (întreprinderii) agricole ca obiect al gestiunii; procesul decizional în exploataţia agricolă; indicatorii economici în gestiunea exploataţiilor agricole şi tipurile de gestiune agricolă.

Clarificarea noţiunilor conceptuale ale gestiunii exploataţiilor agricole în economia de piaţă urmăreşte să pună la dispoziţia exploatantului agricol unele metode şi tehnici de gestionare a activităţii productive.

În acest sens se propune:

a) Organizarea unor centre zonale de gestiune, care să ofere agricultorilor servicii de contabilitate, întocmirea bugetului, evaluarea patrimoniului, programarea activităţii, studierea pieţei etc. În cadrul

centrelor de gestiune, în funcție de dotare, se pot dezvolta sisteme informatice bazate pe modele de gestiune, concepute pentru rezolvarea unor probleme decizionale specifice.

În acest sens se propune dezvoltarea unor modele de analiză economică şi de analiză energetică a exploatației agricole şi modelul de calcul al rentabilității energetice şi entropiei.

b) Contabilitatea agricolă trebuie adaptată cerințelor economiei de piață, permițând analiza stării economice şi a viabilității exploatației agricole.
c) Micile exploatații agricole familiale pot funcționa în condițiile economiei de piață pe baza unei gestiuni economice care să utilizeze o contabilitate agricolă simplă.
d) Întreprinderile agricole mari pot funcționa cu un sistem contabil bazat pe contabilitatea generală sau pe cea analitică (întreprinderile specializate).
e) Sistemul de indicatori, adaptat pieței şi utilizării conturilor naționale, se bazează pe cheltuielile operaționale şi de structură la nivelul exploatației, consumurile intermediare, marja brută şi netă, valoarea adăugată brută şi netă, venitul agricol al exploatației, respectiv profitul exploatației şi rentabilitatea globală.
f) Gestiunea economică eficientă a micilor exploatații, ca şi a întreprinderilor agricole mari, presupune utilizarea metodelor de marketing agricol pentru evaluarea corectă a posibilităților de absorbție a pieței.
g) Scopul imediat al gestionării corecte a factorilor de producție din exploatația agricolă este rentabilizarea activității, obținerea unui venit satisfăcător, care să-i dea posibilitatea să reziste din punct de vedere economic.

PROFILE DE PRODUCȚIE AGRICOLĂ PE ZONE AGROPEDOCLIMATICE

Elena SIMA, Mihai IBĂNESCU

Obiectivul cercetării constă în definirea şi studierea principalelor profile de producție agricolă vegetală şi animală adaptate potențialului natural, fundamentate economic de elementele fluxurilor tehnologice ale producției agricole, precum şi de alocarea diferiților factori de producție specifici zonelor agropedoclimatice, în scopul gestionării eficiente a exploatațiilor agricole.

Fundamentarea economică a profilelor de producție şi a fluxurilor tehnologice va permite valorificarea eficientă a resurselor naturale, economice

existente în fiecare zonă agropedoclimatică, alocarea diferențiată a factorilor de producție în funcție de specificul zonei, contribuind astfel la reducerea costurilor de producție și la creșterea rentabilității și eficienței exploatațiilor agricole.

În acest scop, a fost efectuată o analiză statistică tehnico-economică a profilelor de producție și a condițiilor naturale și economice existente în cele 10 zone – agropedoclimatice din țara noastră, pe baza datelor conținute în Fișa economică a comunei întocmită de Comisia Națională de Statistică, a lucrărilor de zonare a producției agricole și a altor lucrări științifice elaborate în Institutul de Economie Agrară. Prin analiza a 60 de indicatori pentru un număr de 10 județe, considerate ca fiind reprezentative pentru cele 10 zone agropedoclimatice, s-a evidențiat ponderea pe care o au în zonă principalele profile de producție, stabilindu-se astfel, profilele și fluxurile tehnologice specifice fiecărei zone agropedoclimatice.

Lucrarea propune dezvoltarea diferențiată, pe zone agropedoclimatice a profilelor de producție în condiții de eficiență economică ridicată, determinate de cunoașterea resurselor materiale și umane, a potențialului productiv al terenului, precum și de capacitățile de producție existente în fiecare zonă și care pot răspunde comenzilor sociale în condițiile utilizării tehnologiilor moderne și a materialului biologic de calitate superioară.

ESTIMAREA RENTABILITĂȚII GLOBALE ȘI A ENTROPIEI ÎN EXPLOATAȚIA AGRICOLĂ (CONCEPTUL MODELULUI ȘI STUDIU DE CAZ)

Cornelia SCUTARU, Mariana MĂNĂSTIREANU,
Camelia ȘERBĂNESCU, Mirela RUSALI

Obiectivul cercetării a fost elaborarea unui instrument matematic, care să permită o estimare rapidă a rentabilității economice și energetice a unei exploatații agricole, în scopul simulării unei posibile evoluții în condiții inflaționiste și în diferite ipoteze de schimbare a prețurilor factorilor de producție.

Modelul cuprinde două module:

a) un modul care permite estimarea rentabilității globale a unei exploatații agricole. Plecând de la produsul exploatației, cheltuielile operaționale și cheltuielile de structură, modelul calculează: marja produsului agricol, consumurile intermediare, valoarea adăugată brută și netă, venitul agricol, respectiv profitul exploatației și rentabilitatea globală se urmărește influența inflației și a schimbărilor de prețuri asupra rentabilității globale a exploatației agricole;

b) un modul de evaluare a conversiei energetice în cadrul exploatației agricole. Plecând de la consumurile specifice de factori de producție, modelul calculează indicatorii de analiză energetică, entropia şi randamentul energetic într-o exploatație agricolă.

Evaluarea randamentului energetic şi a entropiei pune în evidență tehnologiile şi culturile care realizează o conversie energetică avantajoasă. Astfel, cerealele produc 3-4 unități energetice pentru fiecare unitate energetică consumată, în timp ce unele plante furajere (lucerna, de exemplu) au randamente mult superioare (9-11 unități). Intensivizarea agriculturii măreşte conversia energetică a producției agricole până la un punct, dincolo de care utilizarea mijloacelor de intensivizare nu mai dă acelaşi randament.

Pentru testarea modelului s-a realizat un studiu de caz (cultura porumbului) aplicat la trei tipuri de exploatații agricole din zona de câmpie. Prin acesta se pune în evidență marja brută a culturii în diferite variante tehnologice şi pragul de rentabilitate în cazul ipotezelor formulate privind creşterea costurilor factorilor de producție.

Astfel, la o creştere a costului combustibilului la 35 lei/litru, respectiv 70 lei/litru şi de sporire a cheltuielilor cu forța de muncă, marja brută a porumbului scade, dar rămâne pozitivă în condițiile unui preț de vânzare de 5 lei/kg. În condiții de inflație, marja brută şi valoarea adăugată rămân pozitive până la o rată anuală de 500%. Totuşi, marja brută nu constituie decât primul prag de analiză a rentabilității unei culturi bazate pe cheltuielile operaționale. O analiză mai aprofundată impune evaluarea cheltuielilor structurale ale exploatației şi calcularea pragului de rentabilitate în aceste condiții.

Modelul urmează a fi dezvoltat odată cu stabilirea unei legături între cele două module şi prin evaluarea raportului între eficiența economică şi randamentul energetic al culturilor şi tehnologiilor folosite.

PREMISE ALE LIBERALIZĂRII ŞI SUSȚINERII PREȚURILOR PRODUSELOR AGRICOLE

Radu PAȚACHI (coordonator), Dumitru TUDORACHE,
Anca BERINDEI, Petru BRATU, Camelia TOMA

În cadrul temei “Mecanismul de formare şi de susținere a prețurilor produselor agricole” s-a elaborat lucrarea “Premise ale liberalizării şi susținerii prețurilor produselor agricole”.

În acest context, s-au abordat, după o prezentare sintetică a sistemului de prețuri din agricultură şi a principalilor factori de influență asupra pre-

țurilor produselor agricole, două probleme deosebit de actuale: liberalizarea prețurilor produselor agricole și susținerea producătorilor agricoli.

Principalele propuneri reieșite din lucrare se referă la: corelația între costurile marginale și liberalizarea prețurilor; influența exporturilor de produse agricole și agroalimentare asupra liberalizării prețurilor; reducerea costurilor de producție ca factori principali ai liberalizării prețurilor; interacțiunea dintre liberalizarea prețurilor și securitatea producătorilor și consumatorilor de produse agricole și agroalimentare. De asemenea, se prezintă principalele coordonate ale unui sistem funcțional de prețuri în economia de piață și formele susținerii producătorilor agricoli, precum și o metodologie adaptată la condițiile concrete ale agriculturii românești în perioada de tranziție, privind calculul echivalentului susținerii producătorilor și al echivalentului susținerii consumatorilor de produse agricole.

ALTERNATIVE DE IMPUNERE A PRODUCĂTORILOR AGRICOLI

Radu PAȚACHI (coordonator),
Anca BERINDEI, Mihail DUMITRU

Lucrarea prezintă limitele sistemului actual de impozitare și principiile de bază care trebuie avute în vedere la stabilirea unui sistem corect de impozitare a producătorilor agricoli.

În acest sens, se prezintă două variante de impozitare: prin impozitare proporțională (fixă) și impozitare progresivă a veniturilor producătorilor agricoli; în ambele variante se propune și instituirea unui impozit fix pe teren, în raport de categoria de teren și de zona de favorabilitate.

Sistemul de impozitare care se pretează cel mai bine la condițiile agriculturii noastre este cel de impunere progresivă a veniturilor producătorilor agricoli dar, până la stabilirea unor norme fundamentale de venituri pe zone și categorii de folosință și specii de animale, s-ar putea utiliza prima variantă, aceea a impozitului proporțional (fix), aplicat asupra veniturilor producătorilor agricoli, indiferent de natura lor.

PERFECȚIONAREA SISTEMULUI DE CREDITARE A AGRICULTURII

Dumitru TUDORACHE (coordonator),
Petru BRATU, Sabina TOADER

Lucrarea prezintă o scurtă analiză privind funcționarea sistemului de creditare a agriculturii înainte de decembrie 1989. În continuare, se prezintă necesitatea obiectivă a perfecționării sistemului de credite acordate

agriculturii în perioada trecerii la economia de piață, precum şi principalele aspecte ce trebuie avute în vedere la organizarea noilor instituții de credit în agricultură.

Principalele propuneri se referă la: creşterea volumului de credite acordate în condițiile unor dobânzi reduse, sau fără dobândă, cel puțin pentru perioada imediat următoare înființarea unor bănci care să sprijine dezvoltarea agriculturii şi în special a micii producții agricole; desființarea contractului de credite care îngreunează relațiile de creditare, acordarea de credite speciale, în primul rând pentru completarea golurilor de mijloace circulante.

STRUCTURI ÎN COMUNITATEA RURALĂ

Aurelia SÂRBU (coordonator), Gheorghe BĂLEANU,
Maria TOMESCU, Gabriela IBĂNESCU, Doina GEORGESCU

În scopul definirii clare a crizei rurale, a sărăciei caracterizante pentru întreaga societate rurală şi, totodată pentru identificarea posibilităților de revigorare a comunităților rurale, a punctelor nevralgice care necesită o soluționare politică stringentă, s-au analizat – multidimensional – domeniile generale ale vieții rurale. În acest sens, prezentul studiu şi-a propus ca, pe baza unei analize statistice a conținutului real al comunităților rurale din România, al tuturor aspectelor privitoare la structurile demografice, economice şi instituționale, să detaşeze principalele probleme cu care se confruntă societatea rurală.

Spațiul rural reprezintă aproximativ 9% din patrimoniul funciar al țării şi concentrează 46,7% din populația totală, revenind o densitate de 50,3 locuitori/kmp, față de 97,5 locuitori/kmp per țară.

Principalele structuri demografice prezintă următoarea distribuție zonală: populația tânără deține cele mai mari ponderi (27,31%) în Moldova, Dobrogea şi nordul țării cea mai redusă proporție a populației până la 15 ani se înregistrează în județul Hunedoara. Populația adultă deține în majoritatea zonelor o pondere egală sau apropiată mediei pe țară (55-57%). În ce priveşte populația vârstnică, aceasta deține cele mai mari ponderi (25-36%), în județele Mehedinți, Timiş, Caraş-Severin.

Economia rurală din România se bazează pe sectorul agricol în mai mult de jumătate din județe, cu precădere cele din Câmpia Română, Dobrogea, Moldova, Maramureş, Banat şi o parte a Transilvaniei, având o structură ocupațională preponderent agricolă (50-70%). Populația rurală

ocupată în industrie şi construcţii înregistrează cele mai mari ponderi (40-50%) în judeţele Gorj şi Prahova. Sectorul terţiar se încadrează între 10-35% pondere în populaţia rurală ocupată, judeţul Tulcea situându-se la limita minimă, iar Harghita la cea maximă.

Dimensiunile obiective ale calităţii vieţii rurale situează majoritatea comunităţilor sub nivelul unui trai decent. Structura veniturilor (65% din cooperatorii apţi de muncă au realizat venituri până la 5000 lei/an), nivelul asistenţei sanitare (în plan teritorial, valoarea indicatorului număr de medici/1000 locuitori este de 0,5 -2), volumul desfacerilor de mărfuri alimentare (variaţia teritorială este cuprinsă între 700-2550 lei/ an / locuitor) relevă starea de înapoiere cronică a resurselor sociale şi economice ale mediului rural.

Diversitatea problematicii rurale determină în planul strategiei politice elaborarea unor programe de redresare fundamentate pe studii ştiinţifice, care să conţină alternative de restructurare specifice fiecărei comunităţi rurale locale.

TIPOLOGIA COMUNITĂŢILOR RURALE

Violeta FLORIAN (coordonator), Mihai IBĂNESCU,
Monica Mara STAICU, Vasile CUCU

În scopul realizării unei tipologii a comunităţilor rurale din România s-au urmărit două obiective: analiza descriptivă a stării economice şi sociale a mediului rural (la nivel comunal, judeţean, zonal şi naţional) şi gruparea comunelor în categorii/clase/tipuri care să permită detaşarea notelor comune şi a disparităţilor sociologice.

Conform rigorilor metodologice impuse de definirea operaţională, s-a considerat că, localitatea rurală este un tip de comunitate socioeconomică, relativ autonomă, alcătuită dintr-un conglomerat de gospodării individuale, cu o reţea specifică de roluri, dependentă de tipul de activitate economică şi de anumite caracteristici politice, morale şi culturale. Din multitudinea de criterii/indicatori/variabile au fost selecţionaţi cei care reflectau cât mai fidel fenomenele sociale, demografice, economice, stadiul actual al proceselor specifice ruralului; de asemenea, s-au folosit indicatorii simpli, ştiind că variaţiile complexe pot stabili o presinteză de la începutul studiului. În acest sens, s-au selectat 22 de indicatori care s-au folosit la construirea indicilor cu rol de element fundamental în definirea tipologiei: indice demografic, indice economic, indice de calitate a vieţii. În scopul realizării unei analize statistice cât mai complete au mai fost utilizaţi:

- indicatorii pentru situarea comunei în mediul ei natural (suprafața comunei, suprafața agricolă/suprafața totală, suprafața arabilă/suprafața agricolă, densitatea populației, densitatea fiziologică etc.);
- indicatorii pentru stabilirea importanței economice a diferitelor sectoare rurale (producție globală industrială cooperatistă/producție globală industrială, producția globală vegetală/producția globală agricolă, număr locuri de muncă neagricole/locuitori etc.);
- indicatorii demografici (populație 0-19 ani/populație totală, populație 40-59 ani/populație totală, densitate de conlocuire etc.).

Indicii considerați ca fiind fundamentali indicele demografic, indicele economic şi indicele calității vieții – descriu 64 de tipologii posibile. Menționăm că, unitatea de bază a tipologiei este comuna. Profilul comunităților rurale apare ca fiind determinat cu preponderență:

- tipologia 17 – descrie o situație socioeconomică gravă, datorită faptului că sunt afectate structurile fundamentale rurale; 1.390 de comune nu-şi pot reproduce structurile economice şi au condiții de viață intrate sub incidența sărăciei absolute;
- tipologia 49 – caracterizează comunele în care există disfuncționalități economice, nu sunt asigurate condiții de viață decente, dar în care se realizează reproducția demografică. Majoritatea comunelor fac parte din județele Suceava, Iaşi, Bacău, Constanța;
- tipologia 33 – încadrează 320 de comune în care structurile economice sunt incapabile să se autogenereze, nu este asigurat un nivel minim de trai, dar au resurse care le pot asigura viabilitatea demografică;
- tipologia 1 – încadrează 117 comune (din județele Teleorman, Mehedinți, Hunedoara şi Caraş-Severin) caracterizate prin sărăcie absolută.

Analiza distribuției tipologiilor într-o perspectivă spațială surprinde un model frecvent de combinare a tipologiilor 1, 17, 33 şi 49 pentru fiecare județ. Comunele încadrate în tipologia 1 sunt cel mai des prezente în județul Hunedoara (26% din toate comunele studiate) şi frecvența cea mai redusă (4%) în comunitatea rurală a județului Harghita. Localitățile rurale aparținând județelor Olt şi Sălaj sunt, într-o proporție majoritară, încadrate în tipologia 17 (80% pentru fiecare județ). Preponderența evidentă a combinării acestor tipologii descrie o societate rurală în declin demografic, incapabilă să supraviețuiască economic şi în care nu există condiții decente de viață.

INSTITUTUL DE ECONOMIE MONDIALĂ

PRINCIPALELE COORDONATE ALE DESFĂŞURĂRII REFORMELOR ECONOMICE ÎN ŢĂRILE EST-EUROPENE ŞI URSS

Ana BAL, Alexandrina POPA, Evdochia CRAIU,
Marilena IVAN, Otilia NEGUŢ

Lucrările pe această temă, elaborate sub formă de microstudii sau sinteze, au analizat fie concepția generală a reformei (accentele principale, etapizarea măsurilor şi ordinea implementării lor), fie diverse aspecte ale reformelor: modificarea concepției de programare, desfăşurarea procesului de privatizate, măsurile antiinflaționiste, măsuri de atragere a capitalului străin (în special legislația privind constituirea de societăți mixte), modificarea mecanismului de comerț exterior etc.

Prezentarea reformelor economice din țările est-europene a avut în vedere trei secvențe: a) abordările teoretice, cu evaluări privind etapizarea şi corelarea măsurilor, precum şi secvențialitatea introducerii lor, b) prezentarea paşilor concreți înfăptuiți până acum şi c) evaluări critice ale rezultatelor.

a) Analizele cu caracter teoretic privind procesul de tranziție la economia de piață în țările est-europene, luând în considerare şi aprecieri ale unor experți occidentali, au subliniat o serie de idei dintre care: caracterul deosebit de complex al fenomenului, manifestat pentru prima oară în istoria economiei mondiale; neviabilitatea unei a treia căi de dezvoltare economică, de tipul economiei socialiste de piață; importanța stabilirii ordinii secvențiale de implementare a reformei economice pentru reuşita acesteia; corelațiile existente între diferite etape sau măsuri ale programului de tranziție; analiza caracteristicilor şi implicațiilor aşa-numitelor “terapii de şoc” sau “terapii graduale”; evaluarea implicațiilor de ordin social ale noilor transformări; rolul asistenței economice şi financiare externe, evaluarea diferitelor forme ale acesteia.

b şi c) În unele lucrări au fost prezentate şi analizate concepțiile sau programele concrete de reformă elaborate în țările est-europene şi URSS în anul 1990 (Cehoslovacia, Polonia, Ungaria, Bulgaria, Iugoslavia), etapizarea

măsurilor incluse în acestea şi paşii concreţi întreprinşi pentru început. Acestea au fost comparate cu etapele anterioare parcurse în fiecare ţară în parte în direcţia înfăptuirii unei economii de piaţă.

Lucrările elaborate au analizat, de asemenea, principalele legi care au fost adoptate în ţările respective în anii din urmă (legea societăţilor pe acţiuni, legea privatizării, legea privind investiţiile de capital străin), anumite aspecte fiind abordate comparativ.

Analizele, fie ele comparative, sau pentru fiecare ţară în parte, au evidenţiat stadiile diferite ale tranziţiei în care se află ţările est-europene, dificultăţile care au caracterizat fiecare etapă parcursă, corecţiile care au intervenit în implementarea concretă a măsurilor, în comparaţie cu programele iniţiale.

De pildă, procesul de privatizare este abia la început chiar şi în ţările aflate într-un stadiu mai avansat al reformei economice, cum sunt Ungaria, Polonia sau Cehoslovacia. În consecinţă, sectorul particular continuă să joace un rol marginal în economiile acestor ţări.

Politicile bugetare, financiare, monetare au avut, în majoritatea ţărilor analizate, un caracter respectiv, urmărindu-se ţinerea sub control a fenomenului inflaţionist.

În unele ţări au început să se înfiripe mecanismele proprii unei economii de piaţă (de pildă, licitaţiile valutare sau bursele de valori, introducerea de impozite indirecte, controlul eficienţei activităţii întreprinderilor de către băncile comerciale, prin intermediul creditelor etc).

Liberalizarea – în grade diferite – a preţurilor, introducerea unei convertibilităţi parţiale a monedelor naţionale (de pildă zlotul polonez), precum şi liberalizarea într-o proporţie sporită în unele ţări a exporturilor şi a importurilor (Ungaria, Iugoslavia, Polonia, Cehoslovacia) au determinat confruntarea produselor naţionale cu pieţele externe. Chiar dacă impactul acesteia este resimţit în mod dramatic de cele mai multe din întreprinderile naţionale din aceste ţări, prin aceste măsuri se fac primii paşi spre deschiderea reală a economiilor lor spre exterior.

În lucrările elaborate în cadrul acestei problematici au fost, de asemenea, reliefate eforturile ţărilor est-europene de a crea condiţii economice atractive pentru investitorii străini, fără contribuţia acestora nefiind considerată posibilă restructurarea industrială a sistemului de conducere şi organizare a economiei.

CONJUNCTURA ECONOMIEI ȚĂRILOR MEMBRE ALE CAER ŞI A CHINEI

Ana BAL, Alexandrina POPA, Gabriel MUNTEANU,
Evdochia CRAIU, Nicoleta ISAR, Marilena IVAN,
Otilia NEGUȚ, Ion Mihail STOIAN

Lucrările pe această temă au urmărit evoluția conjuncturii economiei mai multor țări (Bulgaria, Cehoslovacia, Ungaria, Polonia, R.D. Germană – până la unificare – Iugoslavia, URSS, China, Vietnam, Mongolia) în anul 1990, în diferite intervale de timp (trimestrul I, semestrul I şi al II-lea).

Situația conjuncturală a economiei țărilor menționate a fost conturată pornind de la analiza evoluției principalilor indicatori economici (produs național brut, producția industrială globală sau pe diferite ramuri – şomaj, inflație, soldul balanței comerciale sau de plăți, datorie externă), dar şi pe seama altor evaluări cantitative sau calitative ale implicațiilor măsurilor de reformă aplicate în cursul anului 1990.

Studiile elaborate în trimestrul I au analizat formele de manifestare ale crizei economice existente în fiecare din țările de analiză şi recunoscute ca atare la finele anului 1989, reliefând tendințele tot mai accentuate de deteriorare generală a performanțelor economice interne sau externe, cât şi a calității vieții populației.

Analiza evoluției conjuncturale a economiilor țărilor est-europene şi a unor țări socialiste în semestrul I 1990 şi la finele anului a permis observarea următoarelor tendințe:

- o dată cu modificarea structurilor organizatorice din economie (transformarea întreprinderilor de stat fie prin dezetatizarea lor, fie prin inițierea procesului de privatizare), indicatorii macroeconomici au continuat să înregistreze reculuri sensibile, activitatea investițională marcând o restrângere semnificativă;
- presiunile inflaționiste au fost parțial contracarate în unele țări, pe intervale scurte de timp (în Polonia, Iugoslavia), accentuându-se însă în alte țări (URSS, Bulgaria, Ungaria, ca urmare a tendinței de majorare accelerată a prețurilor) în majoritatea țărilor analizate) urmate de evoluții similare ale salariilor;
- în majoritatea țărilor se menține un raport deficitar (relativ sau absolut) între ofertă şi cerere pe piața internă, la atenuarea acestuia contribuind îndeosebi liberalizarea parțială a importurilor în unele țări, stimularea producătorilor individuali de produse agricole etc.;

- restructurarea industrială, mai avansată sau mai puțin avansată, a condus la apariția unui șomaj deschis de proporții în unele țări (Polonia, Iugoslavia), amenințarea unei evoluții asemănătoare existând și în cazul celorlalte țări (Bulgaria, Cehoslovacia, Ungaria);
- evoluția de ansamblu a schimburilor comerciale ale țărilor est-europene a fost puternic afectată de perturbările ivite în relațiile lor cu țările partenere din cadrul CAER, implicațiile restrângerii livrărilor sovietice de materii prime ori combustibili afectând, de asemenea, rezultatele mai multor sectoare economice;
- indicatorii nivelului de trai și ai calității vieții au marcat deteriorarea acestora în continuare, în pofida introducerii unor măsuri de protecție socială.

În ceea ce privește consecințele aplicării măsurilor de reformă economică, acestea au avut o natură contradictorie. De pildă, întreprinderile mici și mijlocii create de către întreprinzători particulari naționali sau străini au avut rezultate economice favorabile, spre deosebire de marile întreprinderi de stat, a căror activitate, a rămas și în anul 1990, în general, neeficientă.

Previziunile efectuate în mai multe țări la finele anului 1990 conturau pentru anul 1991 o evoluție în continuare în declin a economiilor acestora, considerându-se însă în general, că după înfăptuirea reformelor economice pe termen mediu, atât performanțele economice, cât și nivelul de trai vor cunoaște o redresare.

STUDII PRIVIND CONCEPȚIA ROMÂNIEI REFERITOARE LA CREAREA UNEI NOI ORGANIZAȚII DE COLABORARE ECONOMICĂ ÎN LOCUL CAER

dr. Nicolae NISTORESCU, Alexandrina POPA,
Georgeta MICU, Ana BAL, Serghei MĂRGULESCU,
Gabriel MUNTEANU, Evdochia CRAIU, Ion Mihail STOIAN

În lucrările elaborate în mai multe etape, au fost abordate și analizate inclusiv dintr-o perspectivă istorică, diversele aspecte care au putut să conducă la fundamentarea concepției României privind CAER. Dintre lucrările cu caracter premergător conturării și prezentării mai multor variante ale noii organizații, pot fi menționate cele prin care au fost analizate rezultatele de până acum ale colaborării bi și multilaterale realizate de către țările membre, opiniile din a II-a jumătate a deceniului al 9-lea privind

"perfecționarea" CAER. Au fost prezentate, astfel, discuțiile provocate în cercurile oficiale sau ale economiștilor de către propunerile avansate de diferite țări în acea perioadă precum și cele mai recente opinii (exprimate în cursul anului 1990) referitoare la reconsiderarea principiilor relațiilor de schimb și de cooperare dintre țările membre ale CAER.

O serie de alte lucrări, elaborate în scopul exprimării punctelor de vedere ale cercetătorilor din IEM cu privire la alternativele de colaborare regională în Europa de Est, au abordat probleme ca: mutații previzibile în structura schimburilor comerciale reciproce, considerații privind relațiile economice bilaterale ale României cu țările membre ale CAER, implicații ale trecerii la decontări în valute convertibile în relațiile reciproce, raportul dintre bilateralism și multilateralism în colaborarea economică în regiune în perspectivă, variante de posibile structuri ale noii organizații.

Concluziile acestor lucrări au reliefat ideile următoare:

- de la mijlocul anilor 80 a fost evidentă intrarea organizației CAER într-o criză profundă simultan și paralel cu adâncirea crizei economice ce a caracterizat evoluția economiilor țărilor membre ale CAER în perioada respectivă;
- noile reforme din țările est-europene, ce au debutat cu anul 1989, au impus cu acuitate necesitatea reconsiderării formelor de colaborare reciprocă din cadrul CAER și a structurilor de organizare a acestuia, în concordanță cu obiectivele propuse prin reformele respective;
- discuțiile angajate în cercurile oficiale și economice din țările membre ale CAER în anul 1990 (după sesiunea a 45-a, de la Sofia) au pus față în față propuneri diferite, uneori chiar diametral opuse, privind CAER.

Unii specialiști au opinat că, dacă se acceptă ideea constituirii unei organizații – cel puțin pentru perioada de tranziție aceasta nu va putea să fie decât o organizație de tip consultativ. Formele de integrare discutate (Uniunea Vamală, zonă de comerț liber) sunt considerate de către economiștii din țările est-europene a nu fi adecvate acestei zone geopolitice, datorită disparităților existente între țări sub aspectul nivelului de dezvoltare economică, al potențialului economic sau al stadiului de implementare a reformei.

Totuși, în opinia a numeroși specialiști est-europeni ar putea fi create grupări de integrare în zona centrală a Europei, între un număr restrâns de țări, ca de pildă: Ungaria, Polonia, Cehoslovacia.

Între variantele avansate în unele cercuri oficiale sau economice şi analizate şi în studiu, se numără şi varianta renunțării la orice forme de colaborare multilaterală.

NOUA ETAPĂ A INTEGRĂRII VEST-EUROPENE

Cornel ALBU (coordonator), Eugen ANDREESCU,
Florina OLTEANU, Liliana RĂDULESCU

Studiul realizează o analiză a principalelor tendințe ce se manifestă pe planul integrării economice şi politice vest-europene la orizontul anilor 92 precum şi prefigurarea noii arhitecturi europene, prin prisma raporturilor CEE-CAER; CEE-AELS.

1) Referitor la **Stadiul Realizării Pieței Unice a CEE la jumătatea drumului (iulie 1990),** se desprind următoarele concluzii:

- din cele 282 directive preconizate pentru edificarea unei veritabile piețe unice, până la această dată au fost aprobate 143 directive, ceea ce reprezintă peste jumătate din total;
- printre domeniile în care au fost înregistrate progrese importante se pot aminti: crearea pieței comune a serviciilor bancare, liberalizarea mişcării capitalurilor, recunoaşterea reciprocă a diplomelor universitare, armonizarea normelor tehnice şi liberalizarea traficului aerian. Aceste rezultate au fost posibile datorită renunțării la armonizarea completă a numeroaselor detalii în favoarea prescripțiilor minimale comune cu recunoaştere mutuală;
- dimpotrivă, în domeniile necesitând unanimitatea, care reprezintă cca 19% din măsurile preconizate în Carta Albă (fiscalitate, anumite părți ale dreptului social, politica concurențială) se remarcă o întârziere notabilă în transpunerea programului. Acesta merge de la vastul sector al prescripțiilor sanitare pentru produsele animale sau vegetale, până la suprimarea controalelor la frontieră;
- adoptarea deciziilor este considerată "călcâiul lui Ahile". Foarte puține din măsurile adoptate prevăzute în Cartă nu au necesitat adaptarea legislațiilor naționale, fie că ele nu au caracter coercitiv (recomandabile), fie că ele devin automat părți integrante ale dreptului țărilor membre (Reglementările şi Deciziile). În majoritatea cazurilor avem de-a face cu DIRECTIVE pe care statele membre trebuie să le integreze în propriile legislații.

Acestui proces trebuie să i se acorde în viitor cea mai mare atenție, întrucât aici se manifestă diferențe foarte mari de la un stat la altul;

- în concluzie, se apreciază că Piața internă unică a CEE nu va putea fi complet definitivată până la sfârşitul anului 1992. Chiar dacă va necesita o perioadă mai îndelungată decât cea prevăzută, o întoarcere înapoi este de neconceput, însă astăzi;
- deşi etapa 92 nu s-a încheiat, alte obiective majore sunt în atenția organismelor comunitare: Uniunea Economică şi Monetară şi, ca scop final uniunea politică a CEE. Prima reuniune destinată acestui scop a avut loc deja la Roma în luna decembrie 1990.

2) Acordurile de asociere - baza raporturilor economice dintre CEE şi țările membre ale CAER în deceniul 1990-2000:

- prima reuniune consacrată viitorului relațiilor dintre CEE şi țările Europei centrale şi răsăritene membre ale CAER a avut loc la Bruxelles, la 5 februarie 1990, prilej cu care miniştrii de externe ai "Celor 12" s-au pronunțat în favoarea propunerii Comisiei CEE "de a stabili acorduri de asociere din a II-a generație a țărilor Europei răsăritene"; aceste acorduri vor trebui să ofere un cadru suplu şi constructiv pentru găsirea soluțiilor la condițiile specifice din fiecare țară.

  În baza acestor acorduri, țările din cele 2 grupări economice CAER şi CEE vor putea institui o zonă de liber schimb, vor demara proiecte comune de infrastructură, asistență tehnică şi vor stabili un dialog politic permanent. Țările Europei de Est vor putea conta, de asemenea, pe sprijin financiar din partea Comunității;
- la 1 august 1990, Consiliul ministerial al CEE a aprobat liniile directoare de asocieri în baza cărora Comisia CEE va începe discuții exploratorii cu țările care au solicitat asemenea negocieri. Tot cu acest prilej s-a comunicat că, aceste acorduri de asociere au fost "botezate" ACORDURI EUROPENE, care vor înlocui actualele acorduri de comerț şi cooperare "îndată ce condițiile democratice vor fi îndeplinite";
- condițiile pe care trebuie să le îndeplinească țările care solicită asemenea acorduri sunt următoarele:
  - respectarea drepturilor omului (inclusiv respectarea minorităților etnice şi democratice);
  - aplicarea multipartitismului;
  - organizarea de alegeri libere;

- instaurarea economiei de piață.

3) **Spațiul economic european** – o nouă formă de integrare între țările CEE şi AELS.

Decizia de creare a "spațiului economic european" (EES) adoptată la sfârşitul reuniunii miniştrilor de externe ai celor două grupări, de la Luxemburg din aprilie 1984, marchează definitivarea zonei de comerț liber CEE-AELS (prin eliminarea în acel an a ultimelor "rămăşițe" de obstacole tarifare şi netarifare din calea schimburilor bilaterale cu produse industriale) şi, totodată, trecerea spre o nouă formă de integrare între "cei 18" conceptul de EES, deşi mai puțin elaborat până în prezent, conturează o nouă formă de integrare între țările AELS şi CEE, menită să adâncească interdependențele dintre economiile țărilor vest-europene.

Pornind de la zona de liber-schimb deja creată între CEE şi AELS, EES înglobează, geografic, aceleaşi țări, respectiv "cele 18" țări membre, dar el se diferențiază de zona de liber schimb prin aceea că, în afară de domeniul comercial specific zonei, aceasta comportă sau implică o cooperare mai largă, într-un număr mare de domenii (economic, cercetare-dezvoltare, transporturi, protecția mediului înconjurător, social şi chiar cultural).

Faptul că mişcarea integraționistă din cadrul CEE înregistrează în prezent, sau mai bine zis începând cu anul 1985, o reorientare a direcției de pe plan orizontal – prin lărgirea ariei țărilor participante, pe plan vertical – prin adâncirea integrării economice, punându-se în aplicare planul de creare a unei piețe interne unice până în 1992, a generat un interes major în țările AELS pentru crearea EES, respectiv pentru o "apropiere" mai strânsă față de cel mai mare importator şi exportator mondial.

Argumentul principal ce a stat la baza deciziei de creare a EES din partea țărilor AELS a fost "teama" acestora că odată cu încheierea procesului de formare a pieței unice a CEE – care presupune liberalizarea completă a schimburilor comerciale intercomunitare – accesul produselor industriale provenite din AELS va fi îngrădit, producându-se o diferențiere, ca regim comercial, față de cele din țările CEE, sau temerea că vor avea acelaşi regim ca al celor din alte țări terțe cu (referire la cazul Japoniei).

De asemenea, în cercurile de decizie din AELS se apreciază că, în contextul formării şi funcționării pieței interne unice în CEE, acordurile de zonă liber-schimb existente între cele două grupări nu mai corespund, planând permanent o anumită incertitudine asupra modului de realizare a exporturilor AELS în CEE în condițiile de "FREE-TRADE".

Interesul deosebit pe care țările AELS îl manifestă pentru crearea EES rezultă și din tendința de dezintegrare a acestei grupări regionale, prin dorința unor țări de a adera la CEE și de a părăsi gruparea. Astfel, Austria a prezentat deja oficial cererea de aderare la CEE (1989). În cercurile politice și de afaceri din Norvegia, Suedia, și Elveția câștigă tot mai mult teren ideea aderării la CEE și chiar în Finlanda se manifestă în prezent opinii favorabile "alipirii la Piața Comună."

Ca și în cazul realizării Pieței interne unice în CEE, unde se apreciază că, în prezent procesul este întârziat cu cca un an față de scadențele prevăzute și că termenul limită – 31 dec. 1992 – cu siguranță că va fi depășit, proiectul de creare a EES va suferi amânări, având în vedere în principal "polarizarea" atenției Comisiei CEE spre "întărirea" complexului comunitar și a absorbirii, într-o perioadă cât mai scurtă, a "șocului unificării Germaniei".

RESTRICȚIA ENERGETICĂ ÎN PROCESUL RECONSTRUCȚIEI ECONOMICE ȘI INDUSTRIALE (partea I)

Petre PRISECARU (coordonator), Mariana PAPATULICĂ, Emilia PUIANU, Sorina ARDELEANU, Marusia GRĂDINARU, Mariana TUDORACHE

Studiul analizează situația și structura balanței de resurse energetice primare în principalele țări dezvoltate, cu o prezentare mai detaliată a Japoniei. De asemenea, se evidențiază eficiența energetică și consumul sectorului economic și se detaliază structura consumului energetic în industrie, transport și în sectorul casnic în unele țări dezvoltate.

Se relevă corelația existentă între creșterea economică și consumul de energie, indicator care măsoară importanța energiei în economia unor țări, gradul de implicare a statului în politica energetică, implicațiile celor 2 șocuri petroliere asupra consumului de energie, inflației și conținutului energetic al PIB, evoluția structurii consumului de energie primară și a raportului dintre sursele principale în cadrul balanței energetice mondiale, perspectivele evoluției balanței energetice mondiale, efectele posibile ale unui șoc petrolier, strategiile și reacțiile la constrângerile energetice.

Concluziile trase în studiu indică modificări în structura balanței energetice mondiale prin creșterea ponderii gazului natural, energiei nucleare și surselor reînnoibile în defavoarea țițeiului, prezintă factorii de influență a conținutului energetic al PIB, inclusiv posibilitățile de substituire interenergetice, importanța factorilor tehnici și tehnologici în conservarea

energiei, precum şi factorii care determină discrepanțele în conținutul energetic al producției industriale, cu un accent deosebit pe structura industriei, opțiunile tehnologice şi gradul de independență energetică. Studiul analizează condițiile de diminuare a intensității energetice în țările OECD, dintre care se detaşează efectele creşterii prețurilor, măsurile de conservare şi intersubstituire.

Sunt prezentate situația resurselor energetice în cadrul principalelor ramuri economice şi importanța electrificării şi a creşterii ponderii serviciilor pentru ridicarea eficienței consumului energetic şi diminuarea intensității energetice.

RESTRUCTURAREA CONSTRUCȚIEI ROMÂNEŞTI DE MAŞINI ŞI UTILAJE ÎN CORELAȚIE CU TENDINȚELE MANIFESTATE PE PIAȚA INTERNAȚIONALĂ. EVIDENȚIEREA FACTORILOR DE CREŞTERE A COMPETITIVITĂȚII

Maria CARTAŞ (coordonator), Aurelian RĂDULESCU

Lucrarea evidențiază tendințele actuale şi de perspectivă conturate pe piața mondială a maşinilor şi utilajelor şi face o analiză succintă a situației producției şi exportului românesc în domeniu, relevând necesitatea acută a restructurării industriei constructoare de maşini a României, precum şi unele direcții posibile de înfăptuire a acestei restructurări, pe subramuri şi principalele familii de produse.

În cuprinsul lucrării se porneşte de la ideea că, industria constructoare de maşini a României concentrează un important potențial material şi uman şi dispune de resurse interne reale pentru a participa efectiv la aşezarea pe baze noi a economiei naționale. În consecință, se impune o corectă apreciere a rolului care se atribuie acestei ramuri în procesul trecerii țării noastre la economia de piață.

Pentru ca industria constructoare de maşini să poată contribui în mod real la satisfacerea cerințelor economiei româneşti în etapa actuală – caracterizată printr-o nevoie acută de restructurare, raționalizare, aşezare pe criterii economice a tuturor activităților şi de menținere, totodată, sub control a unor fenomene inerente în prezent (cum sunt inflația, şomajul) – este necesar ca această ramură să fie restructurată fundamental, eliminându-se elementele de politică economică greşită înregistrate până acum, prin: reconsiderarea pe criterii de competitivitate şi rentabilitate a nomenclatorului de produse şi actualelor capacități de producție ale ramurii;

creşterea competitivităţii produselor româneşti în raport cu produsele comercializate pe plan internaţional în asigurarea unui nivel al paramentrilor tehnico-funcţionali şi de design ai calităţii, fiabilităţii, durabilităţii şi mentenabilităţii comparabili celui al produselor oferite de concurenţă inclusiv prin apelarea la importul de componente; creşterea ponderii produselor noi cu conţinut ridicat de cercetare tehnico-ştiinţifică; îmbunătăţirea structurii producţiei şi a exportului.

În cadrul procesului de restructurare ar trebui să se urmărească concomitent, obiective pe termen scurt, mediu şi lung între care menţionăm selectiv următoarele: restrângerea, reorientarea sau eliminarea după caz a acelor capacităţi de producţie care se dovedesc incapabile să funcţioneze pe criterii economice; modernizarea, dezvoltarea specializarea sectoarelor de producţie apte să asigure acoperirea unei părţi cât mai mari a necesarului de mijloace de producţie pentru echiparea ramurilor economiei naţionale, cât şi participarea României la schimburile internaţionale cu maşini şi utilaje; îmbunătăţirea, înnoirea tehnologiilor de fabricaţie, modernizarea proceselor de producţie prin introducerea de exemplu a sistemelor flexibile de producţie a calculatoarelor pentru conducerea proceselor de producţie; descentralizarea producţiei şi privatizarea treptată a unităţilor de producţie, în funcţie de condiţiile concrete existente în cadrul acestora etc.

Restructurarea ca atare, pentru asigurarea înfăptuirii acesteia într-un ritm şi la parametri care să asigure revitalizarea ramurii este necesară folosirea avantajelor pe care le oferă participarea la diviziunea internaţională a muncii, în diferite forme: schimburi directe de produse, cooperarea în producţie şi comercializare cu întreprinderi şi firme specializate în alte ţări etc.

RESTRUCTURAREA CONSTRUCŢIEI ROMÂNEŞTI DE TRACTOARE ÎN CORELAŢIE CU TENDINŢELE MANIFESTATE PE PIAŢA INTERNAŢIONALĂ. EVIDENŢIEREA FACTORILOR DE CREŞTERE A COMPETITIVITĂŢII

Ion ENACHE (coordonator), Maria CARTAŞ,
Alesandrina ION, Mircea COSTINEANU, Octavian STOICESCU,
Dan GĂLĂŢEANU, Aurelian RĂDULESCU

Sunt evidenţiate principalele aspecte ale situaţiei actuale a pieţei internaţionale a tractoarelor, pe principalele sale componente: cerere, producţie, comerţ internaţional şi preţuri. De asemenea, se face o expunere a politicilor de comercializare practicate de principalele firme producătoare de

tractoare şi a unor aspecte de ordin vamal şi tarifar în reglementările practicate de diverse state la exportul şi importul de tractoare. În funcție de rezultatele analizei se fac, totodată propuneri privind alinierea producției românești de tractoare la nivel de competitivitate necesar atât pe piața externă cât şi pe cea internă.

Din analizele efectuate rezultă că, începând cu anii 1981-1982, piața internațională a tractoarelor s-a caracterizat printr-o conjunctură nefavorabilă. Printre factorii care au stat la baza acestei conjuncturi, lucrarea evidențiază pe următorii:

- atingerea nivelului de saturație a piețelor din țările dezvoltate cărora le este caracteristic un grad înalt de dotare a agriculturii cu mijloace de mecanizare;
- diminuarea veniturilor fermierilor din țările dezvoltate determinată de scăderile de prețuri înregistrate în anii 80 pe piețele internaționale ale produselor agricole, precum şi de unele măsuri de limitare a nivelului producției agricole. De exemplu, cele adoptate în țările membre ale Pieței Comune;
- posibilitățile financiare precare de achiziție ale țărilor în curs de dezvoltare – țări cronic deficitare din punct de vedere al gradului de dotare a agriculturii cu mijloace de mecanizare – care se confruntă cu dificultăți financiare severe determinate de nivelul ridicat al datoriilor externe.

Estimările referitoare la evoluția viitoare a conjuncturii pieței internaționale a tractoarelor evidențiate pe parcursul lucrării au la bază o serie de factori ca: nevoia obiectivă de înnoire şi modernizare a parcurilor de tractoare; gradul redus de mecanizare a agriculturii în cazul majorității țărilor în curs de dezvoltare; îmbunătățirea situației financiare a fermelor ca urmare a creşterii productivității agricole; interesul crescând al țărilor în curs de dezvoltare pentru participarea la diverse acțiuni de cooperare în domeniul agricol.

În acest context, pentru viitorii ani se estimează o înfrânare a tendințelor de scădere a cererii mondiale de tractoare şi apariția unor semne de stabilizare urmând ca ulterior în cea de-a doua parte a actualului deceniu să se înregistreze un trend uşor ascendent al acestui indicator.

Referindu-se la România, lucrarea a precizat că experiența actuală în domeniul producției de tractoare şi ponderea relativ mare a acestora în exportul românesc de produse ale industriei constructoare de maşini, justifică o analiză aprofundată şi depunere de eforturi pentru menținerea acestui sector printre ramurile importante ale industriei românești.

La dimensionarea capacităților de producție în domeniu trebuie avut în vedere că piața internațională va prezenta în acest deceniu o tendință de stabilizare la nivelurile actuale ale cererii şi chiar o majorare uşoară a acestora.

Lucrarea prezintă propunerile de măsuri pentru îmbunătățirea producției româneşti de tractoare în opinia autorilor dintre care se redau în continuare cele mai importante: - îmbunătățirea substanțială şi continuă a calității tractoarelor; creşterea durabilității şi fiabilități;

- îmbunătățirea tehnologiei de fabricație şi îndeosebi a celor de turnare şi de tratamente termice din unitățile productive;
- extinderea folosirii acționărilor şi comenzilor hidraulice şi hidromecanice la tractoare;
- dotarea cu aparatură de automatizare a operațiunilor de conducere a tractoarelor şi de control al parametrilor de lucru;
- realizarea unor game de tractoare de puteri mici (15-25 CP).

RESTRUCTURAREA CONSTRUCȚIEI ROMÂNEŞTI DE UTILAJ PETROLIER CORELAT CU TENDINȚELE MANIFESTATE PE PIAȚA INTERNAȚIONALĂ. EVIDENȚIEREA FACTORILOR DE CREŞTERE A COMPETITIVITĂȚII

Ion ENACHE (coordonator),
Alesandrina ION, Mircea COSTINEANU

Lucrarea tratează situația actuală a cererii, producției şi comerțului internațional cu utilaj petrolier, în contextul evoluției pieței petrolului şi a volumului lucrărilor de explorare şi exploatare a resurselor petroliere.

În acest cadru se fac o serie de considerații privind evoluția consumului energetic mondial, repartiția geografică a resurselor mondiale de petrol, intensitatea activităților de explorare şi exploatare, situația principalilor producători de utilaj petrolier, precum şi asupra schimburilor internaționale în acest domeniu.

Lucrarea conține, totodată, aprecieri privind perspectivele pieței internaționale a utilajului petrolier în funcție de care se propun măsuri ce trebuie luate de industria românească în vederea creşterii competitivității echipamentelor oferite şi a rentabilității proceselor de producție a acestora.

Din analiza efectuată rezultă că piața internațională a utilajului a devenit tot mai sensibilă la fenomenele de evoluție a situației energetice, şi în special, la modificările în structura consumului energetic în cadrul căruia

petrolul ocupă locul principal. În acest context, principalul indicator care exercită o influență considerabilă asupra pieței internaționale a utilajului petrolier este prețul petrolului.

În deceniul recent încheiat situației pieței internaționale a utilajului petrolier s-a caracterizat prin noi tendințe principale:

- o deteriorare continuă a conjuncturii în țările industrializate și în cele în curs de dezvoltare;
- o menținere a conjuncturii favorabile a URSS și RPChineze, ca urmare a existenței unui nivel înalt al cererii.

Producția mondială de utilaj petrolier este caracterizată prin concentrarea ei într-un număr redus de state, dintre care unele dețin o tradiție îndelungată în acest domeniu (SUA, URSS, România). Iar altele au intrat relativ recent în categoria producătorilor tipului respectiv de echipamente (Anglia, Franța, Germania, Mexic, Finlanda, Norvegia etc.).

Exporturile mondiale de utilaj petrolier sunt dominate, în prezent, de SUA care deține un adevărat monopol pe principalele piețe internaționale în timp ce importurile se realizează în marea lor majoritate de țările în curs de dezvoltare.

Lucrarea estimează că cererea internațională de utilaj petrolier, care se cunoaşte în prezent o stabilizare la nivelurile atinse anul trecut va înregistra în viitor tendințe de creştere.

Față de cele desprinse pe parcursul lucrării privind evoluția prefigurată a cererii de utilaj petrolier în actualul deceniu și având în vedere tradiția în acest domeniu a industriei româneşti rezultă că menținerea României printre principalii producători de echipamente pentru explorarea și exploatarea petrolului este justificată. Pe această linie, se impune rentabilizarea acestei importante ramuri a industriei constructoare de maşini româneşti, în esență prin adoptarea unor măsuri care să conducă la ridicarea gradului de dotare cu aparatură de automatizare a utilajului petrolier românesc, creşterea performanțelor acestuia și a gradului de fiabilitate.

Lucrarea prezintă detaliat măsurile care impun în acest sens, dintre care se redau în continuare cele mai importante:

- concentrarea activității investiționale în producția românească de utilaj petrolier, esclusiv asupra modernizării capacităților existente;
- creşterea flexibilității proceselor de producție ale utilajului petrolier, în vederea majorării capacităților de fabricație a unor componente separate pentru instalațiile de foraj și de exploatare a petrolului;
- intensificarea producției petrolului;

- intensificarea producţiei de echipamente şi instalaţii capabile să funcţioneze în condiţii dificile de climă;
- desfăşurarea unei activităţi sistematice de prospectare şi de studiere a cererii mondiale de utilaj petrolier, în condiţiile dinamicilor accelerate de evoluţie a pieţei internaţionale în domeniu;
- iniţierea unor cooperări cu firme de prestigiu din străinătate.

RESTRUCTURAREA CONSTRUCŢIEI ROMÂNEŞTI DE MAŞINI UNELTE CORELAT CU TENDINŢELE MANIFESTATE PE PIAŢA INTERNAŢIONALĂ. EVIDENŢIEREA FACTORILOR DE CREŞTERE A COMPETITIVITĂŢII

Octavian STOICESCU (coordonator), Alesandrina ION,
Mircea COSTINEANU, Teodor GĂLĂŢEANU,
Alexandrina BRĂZDARU, Adnana PĂTRU

În cadrul programului sunt prezentate principalele tendinţe pe piaţa internaţională a maşinilor unelte, scoţându-se în evidenţă principalele aspecte referitoare la: situaţia conjuncturală, evoluţia cererii, tendinţe în comerţul internaţional, evoluţia preţurilor, probleme de politică comercială, perspectivele pieţei mondiale a maşinilor unelte.

Înviorarea activităţii investiţionale în sectoarele industriale a determinat aceeaşi intensificare şi în sectorul de maşini unelte, care s-a materializat în majorarea numărului de comenzi pentru acest fel de utilaje şi deci, prin creşterea producţiei şi a comerţului exterior în domeniu. Din analiza pieţei internaţionale a maşinilor unelte reies o serie de trăsături caracteristice, dintre care menţionăm:

- piaţa maşinilor unelte nu este o piaţă saturată, este în continuă modernizare şi prezintă perspective favorabile ale evoluţiei conjuncturii în viitorii ani;
- creşterea continuă a numărului producătorilor şi exportatorilor de maşini unelte, pe plan mondial conduce la o ascuţire continuă a concurenţei pe această piaţă;
- toţi producătorii de maşini unelte, pentru a-şi menţine poziţia pe piaţă, îşi orientează producţia spre tipuri automate dotate cu sisteme de comandă numerică tot mai sofisticate, maşini cu un grad ridicat de universalitate, productivitate, fiabilitate şi flexibilitate;
- se adânceşte specializarea şi cooperarea în producţia de maşini unelte. Acest fapt, corelat cu tipizarea şi modulizarea diverselor piese şi subansamble pentru maşini unelte contribuie la realizare

unei producții în domenii foarte flexibile şi care are posibilitatea de a răspunde unor cereri tot mai singulare şi mai specifice ale potențialilor beneficiari;
- mărirea ponderei producției şi exportului de maşini unelte sub formă de SKD şi CKD;
- creşterea importanței care se acordă modului în care se asigură asistența tehnică şi service-ul post-vânzare.

Pentru realizarea unui export cât mai eficient de maşini unelte se impune, pe lângă o mai bună organizare a producției şi a comercializării acestor produse, luarea unor serii de măsuri de ordin tehnic, comercial şi organizatoric, care decurg din analiza situației construcției româneşti de maşini-unelte.

În acest context; pentru perioada următorilor ani, se propun următoarele măsuri mai importante:

a. de selecționat, din programul actual, maşinile care s-au dovedit adecvate cerințelor pieței şi de acționat asupra lor pentru creşterea fiabilității şi a calității, respectiv pentru dotarea lor cu echipamentele electrice, hidraulice, rulmenți;
b. în paralel cu implementarea măsurilor de la punctul a se va acționa pentru modernizarea fabricației prin:
   - cercetarea şi reproiectarea produselor în vederea reducerilor la nivelul tehnologic al concurenței;
   - crearea pe lângă întreprinderile producătoare de maşini unelte a unor întreprinderi mici, care soluționează problemele industriei orizontale;
   - atragerea de tehnologii, documentații de execuție etc. prin conturarea posibilităților pentru pătrunderea capitalului străin în industria națională producătoare de maşini unelte.

RESTRUCTURAREA CONSTRUCȚIEI ROMÂNEŞTI DE AUTOTURISME CORELAT CU TENDINȚELE MANIFESTATE PE PIAȚA INTERNAȚIONALĂ. EVIDENȚIEREA FACTORILOR DE CREŞTERE A COMPETITIVITĂȚII

Aurelian RĂDULESCU (coordonator), Maria CARTAŞ, Ecaterina STĂNCULESCU, Dragoş ANDREI, Octavian OLARU, Teodor GĂLĂȚEANU

Se realizează prezentarea principalelor tendințe de pe piața internațională a autoturismelor în deceniul 9 şi evoluția probabilă a acesteia

în deceniul 10, cu referiri speciale la situația cererii şi ofertei, dinamica comerțului internațional şi a prețurilor practicate în cadrul tranzacțiilor internaționale, reliefarea unor aspecte privind problemele de politică comercială şi evoluția nivelului tehnic în producția de autoturisme. Studiul se încheie cu reliefarea unor direcții de acțiune în vederea promovării exportului românesc de autoturisme în contextul actual al pieței internaționale.

Promovarea exportului românesc de autoturisme de oraş impune luarea unor măsuri de ordin tehnic şi de comercializare, care decurg din analiza situației construcției româneşti în domeniu, în raport cu tendințele pieței internaționale şi care vizează în principal:

- diversificarea gamei de fabricație a autoturismelor româneşti prin derivarea din tipurile de bază existente a unor noi modele, adaptate la condițiile cererii externe;
- realizarea tehnică a autoturismelor româneşti în strictă conformitate cu documentația tehnică şi cu norme de fabricație;
- îmbunătățirea parametrilor tehnico-funcționali şi de estetică a autoturismelor româneşti;
- asigurarea la nivelul planificat şi în cadența cerută a necesarului de materii prime, materiale componente în sortimentele şi calitatea impusă de norme şi de caietele de sarcini, alinierea industriei orizontale la cerințele de tehnicitate şi calitate existente pe plan mondial;
- modernizarea proceselor tehnologiei de fabricație a autoturismelor prin dotarea cu mijloace automatizate de producție în scopul ameliorării calității şi a fabricației vehicolului produs şi al creşterii elasticității fabricației;
- constituirea unei rețele proprii de desfacere şi de service pentru autoturismele româneşti exportate care să permită pe de o parte apropierea producătorului de consumator şi eliminarea unor verigi intermediare şi pe de altă parte folosirea cu maxima eficiență a momentelor şi condițiilor favorabile apărute pe principalele piețe externe;
- ameliorarea modului în care se face în prezent reclama şi propaganda comercială;
- dezvoltarea exportului românesc de autoturisme sub formă de colecții CKD şi SKD, destinate montajului în străinătate.

RESTRUCTURAREA CONSTRUCȚIEI ROMÂNEȘTI DE AUTOCAMIOAME CORELAT CU TENDINȚELE MANIFESTATE PE PIAȚA INTERNAȚIONALĂ. EVIDENȚIEREA FACTORILOR DE CREȘTERE A COMPETITIVITĂȚII

Octavian OLARU (coordonator),
Ecaterina STĂNCULESCU, Gheorghe MATEI

Lucrarea are drept scop identificarea principalelor tendințe de pe piață internațională a autocamioanelor şi derivatelor, scoțându-se în evidență aspecte referitoare la: factorii de influență asupra transporturilor rutiere internaționale de mărfuri; strategia de dezvoltare a marilor producători de autocamioane şi derivate; evoluția cererii şi parcului de autocamioane şi derivate pe plan internațional; tendințe în comerțul internațional; evoluția prețurilor pe piața internațională a autocamioanelor şi derivatelor.

Studiul se încheie cu reliefarea unor direcții de acțiune în vederea rentabilizării şi restructurării producției românești de autocamioane şi derivate.

Principalele fenomene caracteristice pentru piața internațională a autovehiculelor utilitare din ultimii ani pot fi rezumate astfel:

- preocuparea marilor companii producătoare pentru perfecționarea tehnologică a produselor pe care le lansează pe piață prin majorarea, de la an la an, a mijloacelor materiale şi umane antrenate în activitatea de cercetare-dezvoltare. În prezent se apreciază că, principalele companii producătoare de autovehicule alocă cca 3-5% din cifra de afaceri pentru activitatea de cercetare-dezvoltare;
- inițierea unor acțiuni de specializare şi cooperare internațională în cercetare, proiectare, producție şi comercializare;
- realizarea unui nivel ridicat al execuției pe parcursul întregului proces de fabricație, în cadrul uzinelor producătoare de autovehicole utilitare;
- creşterea rolului care revine organizării rețelelor de desfacere şi service, ca factor de primă importanță pentru promovarea şi menționarea pe piața internațională.

Cererea pentru autovehicule utilitare se apreciază că va înregistra o dinamică ascendentă în perioada următorilor ani evoluând într-un ritm mediu anual de cca 1,7-2% în perioada 1990-2000.

Pentru realizarea unei relansări a producției și exportului românesc de autocamioane și derivate se impun pe lângă o mai bună organizare a producției și comercializării acestora, luarea unor serii de măsuri de ordin tehnic și comercial în lumina tendințelor pieței mondiale în domeniul, măsuri dintre care cităm următoarele:

- extinderea și diversificarea gamei de fabricație autocamioanelor românești și a derivatelor în scopul adaptării ei la tendințele de evoluție ale structurii cererii și producției la nivel mondial. În acest sens, se propune completarea gamei de autocamioane și derivate ale lor, precum și derivarea și introducerea în producția de serii a unor autovehicule din clasa de sarcină utilă de 3,5-6,5 t; ridicarea nivelului calitativ al execuției pe parcursul întregului proces de fabricație; tipizarea pieselor și subansamblelor autocamioanelor și derivatelor, în scopul creșterii gradului de interșanjabilitate;
- îmbunătățirea parametrilor tehnici ai autovehiculelor utilitare prin creșterea capacității de încărcare (sarcina utilă), creșterea economicității în exploatare, reducerea perioadei de întreținere, sporirea siguranței în exploatare, realizarea depoluării (sonoră și chimică);
- adaptarea producătorului român de autocamioane la efortul susținut și rapid de cercetare-dezvoltare și perfecționare a produselor, caracteristice pieței internaționale;
- creșterea elasticității în fabricația de autocamioane prin crearea condițiilor necesare realizării cu ușurință și în termen scurt a modificărilor produsului standard, solicitate de beneficiari;
- inițierea unor acțiuni de cooperare internaționale în cercetare, proiectare, producție și comercializare;
- realizarea de linii de montaj în țări în curs de dezvoltare și livrarea de CKD-uri și SKD-uri destinate montajului final în aceste țări;
- creșterea rolului care revine organizării rețelelor de desfacere și service pentru autovehicule utilitare ca factor de primă importanță pentru promovarea și menținerea pe piața internațională, alinierea la practicile marilor companii privind garanțiile post-vânzare.

Autocamioanele românești vor putea pătrunde și se vor putea menține și promova pe piața mondială numai în măsura în care producătorul – exportator va avea create condițiile de adaptare la pretențiile acesteia, pretenții emise în concordanța cu metodele practicate de concurența internațională.

ASPECTE ALE RESTRUCTURĂRII INDUSTRIEI SIDERURGICE ŞI A OFERTEI ROMÂNEŞTI DE EXPORT, AVÂND ÎN VEDERE TENDINŢELE ÎNREGISTRATE PE PLAN MONDIAL

Octavian RĂDULESCU (coordonator),
Mariana PREDA, Eugen CURTAŞU, Liviu TIMIŞ

Lucrarea prezintă principalele tendinţe înregistrate în industria siderurgică pe plan mondial. Un accent deosebit se pune pe analiza procesului de restructurare şi modernizare în industria siderurgică a ţărilor cu economie de piaţă, scoţându-se în evidenţă perspectivele evoluţiei producţiei şi consumului de oţel, îmbunătăţirea structurii sortimentale a ofertei de export etc.

Analiza conjuncturii internaţionale în industria siderurgică pune în evidenţă o primă concluzie şi anume că aplicarea cu consecvenţă în ţările dezvoltate a programelor de restructurare şi de introducere a tehnicilor avansate, a condus în ultimii ani la obţinerea unor rezultate deosebit de favorabile în siderurgie – mai ales pe linia creşterii calităţii şi a realizării unor sortimente superioare pentru ramurile de vârf, a diminuării consumurilor materiale şi de energie şi a măririi productivităţii.

În acelaşi timp în majoritatea ţărilor industrializate, producţia şi consumul au continuat să scadă în special la sortimentele cu grad redus de prelucrare.

În cazul României se arată că industria siderurgică s-a dezvoltat excesiv în special în deceniul trecut, volumul producţiei şi structura sortimentală a acesteia nefiind corelată cu principalii factori de influenţă (cerinţele reale de oţel ale economiei naţionale, resursele interne reduse de materii prime şi energie, tendinţele manifestate pe plan mondial). De asemenea, capacităţile siderurgice nu au putut fi utilizate în mod optim, determinând în acest fel reduceri ale productivităţii şi rentabilităţii în siderurgia românească fenomene care s-au accentuat foarte mult în ultima perioadă.

De asemenea lucrarea analizează principalele consideraţii asupra restructurării industriei siderurgice româneşti, precum şi măsurile ce se impun pentru optimizarea exportului.

În finalul lucrării se prezintă unele opinii privind orientările de perspectivă ale producţiei şi exportului României de produse din oţel din cadrul economiei de piaţă, ca de exemplu:

- adaptarea producţiei siderurgice la potenţialul economiei româneşti, precum şi la nivelul cererii interne şi externe; renunţarea la capacităţile productive nerentabile;

- introducerea şi extinderea tehnologiilor moderne prin dezvoltarea cooperării cu firme din țările care dețin tehnici de vârf;
- în cazul exportului se impune necesitatea creşterii ponderii sortimentelor care au valori unitare ridicate (table subțiri laminate la rece; table cu acoperiri de protecție, țevi cu utilizări speciale);
- majorarea ponderii laminatelor din mărci superioare de oțeluri (produse din oțeluri aliate şi inoxidabile, oțeluri carbon de calitate).

CONJUNCTURA PRINCIPALELOR PIEȚE DE MĂRFURI. STUDII TRIMESTRIALE ALE EVOLUȚIEI CONJUNCTURII ŞI PREȚURILOR PE PIEȚELE INTERNAȚIONALE LA PRODUSE SIDERURGICE, METALE NEFEROASE ŞI PREȚIOASE, ÎN ANUL 1990 ŞI PERSPECTIVE

Octavian RĂDULESCU (coordonator), Mariana PREDA,
Eugen CURTAŞU, Liviu TIMIŞ, Cristina BUMBAC, Ştefan NICOLAE

Lucrarea cuprinde analiza trimestrială ale evoluției cererii, ofertei şi a prețurilor, pe principalele piețe internaționale, la următoarele produse: laminate din oțel, feroaliaje pentru siderurgie: aluminiu, cupru, plumb, zinc, nichel, cositor, aur, argint, şi metale din grupa platinei.

Concluzii rezultate din studiu. Principala caracteristică a evoluției conjuncturii pe piața metalelor (produse din oțel şi metale neferoase) în anul 1990, constă în faptul că prețurile au înregistrat scăderi la marea majoritate a produselor, în contextul diminuării cererii de consum ca urmare a reducerii ritmului de dezvoltare economică pe plan mondial. Astfel, specialiştii vest-europenii consideră că în anul 1990, creşterea economică pe ansamblul țărilor industrializate a fost de 2,2% comparativ cu 3,3% cât a fost în anul 1989, an considerat an de vârf din punct de vedere al indicatorilor economiei.

- **În cazul laminatelor din oțel**, în anul 1990 s-a înregistrat o reducere a consumului în majoritatea ramurilor, în principal industria auto şi construcții ceea ce a determinat o scădere generală a prețurilor de comercializare. În acest sens se arată că în anul analizat, prețurile orientative CECO la exportul Pieței Comune spre țări terțe au scăzut cu peste 16% la tabla zincată, cu 17,5% la tabla subțire laminată la rece şi cu 11,4% la oțel comercial.

Tendința de diminuare a prețurilor a afectat şi evoluția producției de oțel, firmele siderurgice fiind nevoite să adopte măsuri de limitare a producției în vederea realizării unui echilibru între cerere şi ofertă.

Conjunctura mai puțin favorabilă în industria siderurgică a determinat o reducere a cererii şi pentru feroaliaje, ale căror prețuri au scăzut la cea mai mare parte a sortimentelor, diminuări mai accentuate înregistrându-se în principal la feroaliajele speciale (ferovanadiu, feromolibden, ferotitan).

Pentru anul 1991, prețurile produselor din oțel vor înregistra în continuare scăderi, relativ moderate, având în vedere prognoza unei cereri de consum mai puțin favorabile datorită micşorării sensibile a volumului investițiilor şi a reducerii producției.

- Încetinirea ritmului activității economice în anul 1990 în majoritatea țărilor, a determinat **scăderi ale cotațiilor de bursă (prețurilor) la toate metalele neferoase, cu excepția plumbului**. Cele mai mari reduceri ale cotațiilor s-au înregistrat la nichel (-66%), aluminiu (-16%) şi cositor (-16%). La plumb, cotațiile s-au situat în 1990 peste nivelurile din anul 1989 explicațiile constând în principal în disponibilitățile reduse de metal pe piață.

Pentru anul 1991, specialiştii firmei suedeze BILLITON – ENTHOVEN consideră că, ritmul dezvoltării economice pe plan mondial va înregistra o nouă reducere, ceea ce va conduce la scăderea în continuare a cererii şi implicit, a prețurilor metalelor neferoase pe piața internațională.

În situația agravării conflictului militar din zona Golfului se preconiza o scădere accentuată a prețurilor în special la cupru, plumb şi zinc.

- **Piața internațională a metalelor prețioase** s-a caracterizat în anul 1990 prin oscilații mari ale prețurilor însă nota dominantă a fost dată de scăderea prețurilor la majoritatea acestor metale. Evoluția menționată s-a datorat următorilor factori: oferta excedentară la cea mai mare parte a metalelor prețioase (cu excepția rhodiului), apariția pe piață a unor cantități suplimentare oferite de URSS (în special aur şi platină şi de Brazilia, precum şi de reducerea consumului din unele ramuri industriale din țările dezvoltate.

Se menționează că analizele conjuncturale prezentate, în special aprecierile cu privire la perspectivele pieței şi prețurilor, pot fi utile pentru orientarea unor foruri decizionale şi firme producătoare comerciale, în vederea realizării unor operațiuni eficiente de comerț exterior.

STUDIUL PIEȚEI INTERNAȚIONALE A CIMENTULUI ŞI RESTRUCTURAREA INDUSTRIEI ROMÂNEŞTI DIN DOMENIU

Ştefan NICOLAE

În prima parte a lucrării se analizează evoluția conjuncturii şi a procesului de restructurare a industriei cimentului pe plan internațional.

Se arată totodată că, sectorul construcțiilor a înregistrat o redresare evidentă, în special după anul 1986, mai ales în țările dezvoltate (SUA, Japonia, Europa Occidentală). Această conjunctură favorabilă se prevede a se menține până aproape de jumătatea actualului deceniu.

De asemenea, studiul prezintă principalele măsuri aplicate, în cadrul Programelor de restructurare, de către țările industrializate, dintre care se menționează:

- dezafectarea capacităților de producție cu consumuri specifice ridicate, în paralel cu modernizarea și automatizarea întregului proces productiv de ambalare și expediție;
- reducerea drastică a consumurilor energetice prin aplicarea unor tehnici adecvate;
- optimizarea continuă a structurii sortimentale a ofertei, accentul punându-se pe calitățile superioare cu valoare unitară ridicată.

Analizând evoluția consumului de ciment în perspectivă, lucrarea arată că se prognozează o dinamică susținută a cererii în special pentru țările cu un consum redus, cum sunt țările din Africa și America Latină.

În a doua parte a studiului se analizează principalele fluxuri în comerțul internațional cu ciment (export-import) de asemenea, se face o analiză a transportului cimentului pe cale maritimă și a orientării geografice a comerțului cu ciment transportat pe mare.

În final, se prezintă orientările de bază privind posibilitățile de restructurare a industriei și comerțului românesc cu ciment în perspectivă. Un accent deosebit se acordă măsurilor ce se impun în vederea comercializării cimentului românesc pe piața internațională, în contextul trecerii la economia de piață.

RESTRUCTURAREA INDUSTRIEI ROMÂNEȘTI DE RAFINARE ÎN CORELAȚIE CU TENDINȚELE MANIFESTATE PE PIAȚA INTERNAȚIONALĂ. EVIDENȚIEREA FACTORILOR DE CREȘTERE A COMPETITIVITĂȚII

Mariana PAPATULICĂ (coordonator),
Sorina ARDELEANU

Studiul abordează problemele restructurării industriei de prelucrare a țițeiului în țările industrializate, cu accent pe cauzalitatea și direcțiile de abordare a acestui proces și cu reliefarea particularităților derulării sale la scară macro, la nivel de zone geografice, și micro la nivelul marilor firme petroliere. Studiul analizează, de asemenea, mutațiile geografice survenite

în amplasarea instalațiilor de rafinare, dominate de fenomenul de relocalizare către zonele producătoare şi mai recent, de reintegrare a țărilor exportatoare de țiței în operațiunile în aval din țările dezvoltate. Sunt analizate, totodată, şi consecințele creării pieței comunitare unice asupra industriei de rafinare vest-europene şi, în general, asupra pieței internaționale a produselor petroliere.

Studiul prezintă, în partea finală, o analiză comparativă a structurii producției şi exportului românesc de produse petroliere cu cea înregistrată în unele țări vest-europene, completată cu punctele de vedere ale autorilor privind restructurarea şi retehnologizarea industriei româneşti de rafinare.

Studiul evidențiază faptul că, restructurarea din industria de rafinare reprezintă consecința nemijlocită a celor două şocuri petroliere care au obligat omenirea să regândească, în termeni noi consumul de petrol şi eficiența prelucrării. Sub presiunea unor prețuri ale materiei prime de bază multiplicate de peste 10 ori, țările industrializate au procedat la raționalizarea importantului excedent de instalații de prelucrare simplă, ineficientă, a țițeiului concomitent cu axarea investițiilor spre instalații performante, dotate cu tehnologii de prelucrare adâncită a țițeiului – capabilă să reducă procentul de componente grele în favoarea componentelor uşoare ce asigură o valorificare superioară pe piețele de export. Studiul motivează şi tendințele de relocalizare a industriei de rafinare către zonele de producție – în perioada masivelor excedente în petrodolari ale țărilor OPEC – respectiv, începutul deceniului 9, tendință înlocuită treptat, pe măsura inversării raporturilor de forțe pe piața internațională a țițeiului în favoarea importatorului, cu aceea a integrării producătorilor OPEC în sfera rafinării şi distribuției din țările dezvoltate.

Pornind de la câteva constatări cum ar fi: procesul ireversibil şi relativ accelerat de declin al resurselor proprii de energie, concomitent cu complicarea condițiilor geopolitice de procurare a țițeiului din import; supradimensionarea capacităților de rafinare; gradul relativ avansat de uzură fizică şi morală a instalațiilor, care nu mai sunt în măsură să asigure o ofertă de produse petroliere în structura şi la parametrii calitativi solicitați pe piața internațională, studiul face o serie de recomandări de restructurare a infrastructurii naționale de rafinare. În conformitate cu tendințele semnalate pe piața internațională studiul propune raționalizarea imediată a producției, stabilind, totodată, prioritățile în cadrul unei strategii de restructurare a industriei şi exportului.

Acceptând ideea că cercetarea tehnică şi tehnologică românească nu face necesară o asistență tehnică externă ci doar existența unor surse de

finanțare cu capital, studiul sugerează atragerea – cu cote de participații la capitalul unor rafinării – a unor țări exportatoare de țiței sau companii occidentale ca soluție preferabilă în raport cu cea a constituirii unor societăți mixte.

Din categoria măsurilor de retehnologizare se recomandă cu prioritate: creşterea randamentelor de reacție în procesele de obținere a fracțiilor uşoare, ameliorarea calității benzinei şi uleiurilor, lărgirea bazei de materii prime – inclusiv prin creşterea gradului de recuperare din gaze a fracției C_3-C_4.

Pe planul comercializării se recomandă minimizarea riscului comercial (în cazul exportului de produse), inclusiv prin utilizarea tehnicilor de bursă (HEDGING) cât şi a riscului geografic – prin promovarea unor activități de PROCESSING în zona geografică limitrofă țării noastre.

RESTRUCTURAREA INDUSTRIEI CHIMICE ROMÂNEŞTI CORELAT CU TENDINȚELE MANIFESTATE PE PIAȚA INTERNAȚIONALĂ. EVIDENȚIEREA FACTORILOR DE CREŞTERE A COMPETITIVITĂȚII

Petre PRISECARU (coordonator), Laurențiu BĂLȚATU,
Cornel CIOBANU, Elena TĂTAR-MOISESCU

Studiul abordează problemele restructurării industriei chimice în țările dezvoltate, relevând cauzele şi direcțiile de acțiune ale acestui proces şi strategia marilor firme în acest domeniu. De asemenea, studiul analizează procesul de relocalizare a unor subramuri ale industriei chimice pe plan internațional, precum şi consecințele creării pieței comunitare unice asupra industriei chimice vest-europene şi asupra pieței internaționale a produselor chimice. În partea finală, studiul prezintă atât situația producției şi comerțului exterior românesc cu produse chimice, comparativ cu situația unor țări europene cât şi opiniile autorilor privind retehnologizarea şi restructurarea industriei chimice româneşti.

Studiul evidențiază impactul declanşării crizei energetice, al celor două şocuri petroliere asupra evoluției industriei chimice din țările dezvoltate. Preocupările şi eforturile producătorilor s-au axat pe folosirea eficientă a energiei şi materiilor prime, pe raționalizarea producției şi orientarea investițiilor spre retehnologizare şi spre produsele cu grad înalt de prelucrare, pe diversificarea activității şi adâncirea integrării pe verticală, pe perfecționarea activității de cercetare, ameliorarea structurilor organizatorice şi a sistemului de conducere. Produsele cu grad înalt de

valorificare a materiilor prime, cum sunt cele de sinteză fină şi specialităţile, şi-au sporit sensibil ponderea în structura producţiei, în detrimentul produselor de mare tonaj, energo-intensive şi poluante. Producţia acestora din urmă a fost transferată treptat, din centrele producătoare tradiţionale, către ţările bogate în resurse ieftine de energie şi materii prime.

Plecând de la concluziile că în România resursele de energie şi materii prime sunt insuficiente pentru structura industriei chimice, dominată de ramurile energo-intensive şi material-intensive, că dotarea tehnică şi tehnologică a instalaţiilor este învechită, că producţia are un caracter rigid, neadaptativ, limitat şi în unele cazuri poluant, că activităţile de cercetare, management şi marketing sunt necorespănzătoare cerinţelor unei economii de piaţă, studiul trage unele concluzii cu caracter aplicativ. Ele relevă direcţiile de retehnologizare în funcţie de tendinţele existente pe plan internaţional şi de posibilităţile tehnice şi financiare existente pe plan local sau prin atragerea de capital străin. El propune raţionalizarea imediată a producţiei şi stabileşte priorităţile în cadrul unei strategii de restructurare a industriei şi exportului. Dintre acestea menţionăm: retehnologizarea parţială a unor instalaţii, diversificarea bazei de materii prime, creşterea ponderii produselor de sinteză fină şi specialităţilor, folosirea pe scară largă a biotehnologiilor, privatizarea întreprinderilor prin înfiinţarea societăţilor comerciale, atragerea capitalului străin pentru dezvoltarea şi modernizarea producţiei şi promovarea exportului.

RESTRUCTURAREA INDUSTRIEI UŞOARE ÎN ROMÂNIA ŞI A SCHIMBURILOR COMERCIALE EXTERNE CU PRODUSELE ACESTEI RAMURI. DIRECŢII ŞI MIJLOACE DE RESTRUCTURARE ŞI RETEHNOLOGIZARE A RAMURII ÎN VEDEREA UNEI MAI EFICIENTE ADAPTĂRI LA ECONOMIA MONDIALĂ

Emilia ALDEA (coordonator), Anemaria DIMA,
Ioana MÂŞU, Ovidiu MĂLUREANU

În cadrul analizei tendinţelor actuale şi de perspectivă pe piaţa internaţională a produselor industriei uşoare s-a pornit de la studierea locului industriei uşoare în ansamblul economiei naţionale, comparându-se indicatori ca număr de întreprinderi, număr de salariaţi, valoare adăugată în diferite ţări.

Se abordează în continuare aspecte legate de politici de restructurare şi modernizare în industria uşoară, având ca punct de plecare obiectivele

programelor de restructurare industriale. Modernizarea este tratată ca un element major al procesului de restructurare industrială, prin evidențierea concretă a unor strategii în domeniul industriei îmbrăcămintei, textilelor şi încălțămintei.

Având în vedere importanța competitivității produselor în ramura industriei uşoare, s-a acordat o atenție deosebită tratării criteriilor de competitivitate şi a factorilor de creştere a acesteia.

Descrierea comparativă a unor parametri economici în industria textilă, a îmbrăcămintei şi a încălțămintei a constituit un capitol cu pondere în economia lucrării (sunt analizați indicii de producție, valoarea adăugată, investițiile pe plan mondial şi pe zone). Prin analiza dinamicii fluxurilor, a principalilor importatori şi exportatori de textile, îmbrăcăminte, încălțăminte s-au desprins principalele tendințe în comerțul internațional cu aceste grupe de produse:

- sub raportul principalelor fluxuri țările industrializate vor continua să dețină poziția de lider în ceea ce priveşte textilele, lor revenindu-le de pe acum jumătate din exportul/importul mondial al acestor produse;
- existența unor păreri controversate în cadrul rundei de negocieri Uruguay cu privire la modul cum se va putea ajunge la liberalizarea totală a schimburilor;
- o problemă cu consecințe largi în comerțul internațional o constituie ritmul şi amploarea trecerii la economia de piață a țărilor est-europene care va produce modificări în ierarhia importatorilor şi exportatorilor şi a principalelor fluxuri comerciale.

Partea a II-a a lucrării cuprinde studii de caz asupra unor țări dezvoltate mari producătoare/exportatoare, privind modul de organizare a producției lor de îmbrăcăminte şi încălțăminte, uzanțe de consum şi de comercializare.

În final, pe baza analizei pieței externe, se desprind o serie de concluzii vizând restructurarea industriei uşoare româneşti şi adaptarea acesteia la cerințele pieței mondiale:

- restructurarea industriei uşoare româneşti trebuie să vizeze nu numai o retehnologizare, ci şi o amplă modificare a structurii organizatorice, a formelor de proprietate;
- retehnologizarea amplă a industriei textile, de confecții, tricotaje, pielărie, încălțăminte poate fi realizată – în principal – prin sprijinirea cu credite a achiziționării din import a utilajelor necesare dar şi prin închirierea pe o perioadă de 3-5 ani de utilaje moderne de la marii producători de maşini textile sau de la partenerii tradiționali;

- o componentă importantă a programelor de restructurare industrială o constituie îmbunătățirea calității produselor oferite, respectarea cerințelor cuprinse în standardele internaționale;
- un factor cheie în realizarea cu succes a programelor de restructurare îl constituie atât utilizarea rațională a forței de muncă cât şi necesitatea calificării şi instruirii personalului;
- crearea de întreprinderi particulare ar impulsiona satisfacerea mai rapidă a cererii de consum, dezvoltarea producției de articole de modă şi ar asigura o competitivitate reală a producătorilor.

RESTRUCTURAREA INDUSTRIEI DE PRELUCRARE A LEMNULUI DIN ROMÂNIA. CONTRIBUȚIA LA ORIENTAREA PROCESULUI DE RESTRUCTURARE A RAMURII PRIN EVIDENȚIEREA PRINCIPALELOR TENDINȚE PE PIAȚA INTERNAȚIONALĂ ŞI A FACTORILOR DE CREŞTERE A COMPETITIVITĂȚII INTERNAȚIONALE

Emilia ALDEA (coordonator), Monica BĂLȚATU,
Anca MOLNAR, Dana SEICIU

Principalele aspecte analizate de autori au fost: locul industriei produselor prelucrate din lemn în economia națională a unor țări şi grupe de țări, politici de restructurare şi modernizare în industria europeană şi nord-americană a lemnului, pe grupe de produse, criterii de competitivitate şi factori de creştere ai acesteia, precum şi unele tendințe în comerțul internațional cu produse lemnoase în perioada 1982-1988.

Partea a II-a cuprinde patru studii de caz referitoare la unele țări dezvoltate mari producătoare şi exportatoare de mobilă (Franța, Belgia, Germania, Italia), privind modul de organizare a producției lor de mobilă, uzanțele de consum şi rețelele de comercializare.

Din analiza unor tendințe actuale pe piața internațională a mobilei, pe de-o parte şi a condițiilor concrete existente în prezent în industria românească a mobilei pe de altă parte, autorii au încercat să formuleze unele concluzii şi recomandări utile pentru restructurarea industriei mobilei în România.

În acest sens, în studiu se relevă poziția şi ponderea mobilei în totalul producției româneşti de produse lemnoase, precum şi în valoarea totală a exportului, complexul de factori – obiectivi – care au contribuit la o anumită erodare a poziției României în schimburile comerciale cu mobilă din ultimii ani.

Pornind de la constatarea existenței unor premise favorabile în industria românească a mobilei (tradiție, bază bogată şi regenerabilă de materii prime şi forță de muncă numeroasă şi calificată), în studiu se fac recomandări privind necesitatea restructurării industriei româneşti a mobilei care vizează: lărgirea şi perfecționarea cadrului juridic care reglementează libera inițiativă în sensul creării unui puternic sector particular, atragerea de capital sub diverse forme, descentralizarea activității productive orientarea investițiilor către retehnologizare.

RESTRUCTURAREA INDUSTRIEI ALIMENTARE ROMÂNEŞTI ŞI A SCHIMBURILOR COMERCIALE EXTERNE CU PRODUSELE ACESTEI RAMURI. CONTRIBUȚIA LA ORIENTAREA PROCESULUI DE RESTRUCTURARE A RAMURII PRIN EVIDENȚIEREA PRINCIPALELOR TENDINȚE PE PIAȚA INTERNAȚIONALĂ ŞI A FACTORILOR DE CREŞTERE A COMPETITIVITĂȚII INTERNAȚIONALE

Emilia ALDEA (coordonator),
Cornelia PĂUNESCU, Ileana POPA

Studiul prezintă, în prima parte, tendințele actuale şi de perspectivă pe piața industriei alimentare, relevând locul ocupat de această ramură în cadrul economiei naționale. Principalele caracteristici ale dezvoltării industriei alimentare pe plan mondial sunt desprinse din prezentarea comparativă a următorilor indicatori: dinamica producției; repartizarea geografică pe cele trei grupări de țări – dezvoltate, în curs de dezvoltare şi cu economie centralizată, - ponderea forței de muncă ocupată în acest sector; nivelul salariilor medii; structura industriei prelucrătoare; structura valorii adăugate.

În ultimii ani, pe piața mondială a industriei alimentare s-au profilat unele tendințe specifice gradului de dezvoltare economică din țările dezvoltate. Aceste tendințe se referă la concentrarea şi organizarea producției, modificări în structura cererii de alimente pe fiecare subramură în parte perfecționarea proceselor tehnologice, rolul ambalajului în desfacerea produselor. Toate aceste elemente de restructurare au fost posibile prin acordarea unei importanțe deosebite cercetării ştiințifice în domeniul alimentar şi a alocării de fonduri substanțiale acestui scop.

Analiza pieței mondiale este direcționată şi în sfera comerțului internațional cu produse alimentare, prin prezentarea următorilor indicatori: distribuția comerțului pe țări de destinație şi de origine, ritmul mediu anual

de creştere a exportului, ponderea produselor alimentare în exportul şi importul diferitelor ţări, volumul exportului şi importului pe locuitor, principalele segmente de piaţă cu potenţial de absorbţie în viitor.

Pe baza experienţei internaţionale studiul analizează situaţia actuală a industriei alimentare româneşti comparativ cu indicatorii prezentaţi pentru piaţa mondială şi relefează posibilităţile de restructurare a industriei şi schimburile comerciale externe precum şi principalele deficienţe înregistrate.

Principalele concluzii desprinse din analiza tendinţelor manifestate pe piaţa internaţională a produselor alimentare şi necesare procesului de restructurare a industriei româneşti sunt:

- producţia alimentară participă, în medie pe plan mondial, cu peste 10% la producţia industrială, în timp ce în România procentul este de cca 9%;
- imprimarea unui ritm de creştere net superior celui înregistrat pe ansamblul producţiei industriale, având în vedere că în ultimile decenii producţia alimentară românească a avut un ritm de creştere de peste 4 ori mai mic decât al producţiei industriei producţiei globale;
- alinierea industriei româneşti la cerinţele structurale ale pieţei internaţionale necesită o dotare tehnologică corespunzătoare şi o bază de materii prime în cantitate suficientă şi de calitate superioară;
- pentru a putea realiza produse la nivelul standardelor internaţionale, problema retehnologizării şi a modernizării industriei alimentare constituie o cerinţă de primă necesitate;
- intensificarea ritmului de înnoire sortimentală a producţiei alimentare, cu accent pe creşterea ponderii produselor prelucrate superior (care în prezent reprezintă 70-80% din totalul vânzărilor de alimente din ţările dezvoltate);
- diversificarea şi utilizarea sporită a adaosurilor alimentare, care contribuie la creşterea calităţii produselor şi la prelungirea termenului de valabilitate;
- asigurarea unui ambalaj adecvat şi modern care să asigure păstrarea şi conservarea produsului;
- sporirea competitivităţii în condiţiile intensificării concurenţei pe piaţa internaţională a produselor alimentare.

Partea a doua a studiului este consacrată unui domeniu concret al industriei alimentare – zahărului. Analiza se axează pe următoarele direcţii: dinamica producţiei mondiale, ierarhia ţărilor producătoare, problema investiţiilor, uzanţele de consum, comerţul internaţional şi evoluţia preţurilor mondiale ale zahărului în ultimii 5 ani şi factorii de influenţă. După această

prezentare se procedează la o analiză critică a situației industriei românești a zahărului prin evidențierea deficiențelor și nivelului tehnic al procedeelor utilizate, comparativ cu experiența țărilor dezvoltate. În final, se formulează unele recomandări pentru restructurarea industriei românești a zahărului pe criterii de eficiență.

Se desprind, în concluzie, următoarele direcții de restructurare a industriei zahărului din România:

- asigurarea unei materii prime de calitate superioară, prin promovarea în cultură a acelor soiuri de sfeclă de zahăr care acumulează un procent sporit de zahăr;
- organizarea unui transport rapid al sfeclei de zahăr de la punctele de recoltare la fabricile prelucrătoare, având în vedere gradul ridicat de perisabilitate al acestui produs. De asemenea, staționarea îndelungată a sfeclei duce la creșterea procentului de impurități, colorație intensă și la scăderea randamentelor finale;
- dotarea tehnologică corespunzătoare a fabricilor de zahăr;
- pregătirea corespunzătoare a forței de muncă, cunoscut fiind că, în acest domeniu, ea necesită un timp mai îndelungat de experiență comparativ cu alte ramuri ale industriei alimentare.

POLITICI COMERCIALE ÎN DOMENIUL COMERȚULUI INTERNAȚIONAL CU PRODUSE AGRICOLE

Dragoș NEGRESCU

Studiul își propune o trecere în revistă a principalelor aspecte care caracterizează politicile comerciale promovate în domeniul comerțului internațional cu produse agricole.

Este relevată conexiunea strânsă existentă între politicile agricole naționale și măsurile reglementând comerțul exterior cu produse agricole, acestea din urmă constituind adesea complementul indispensabil funcționării sistemelor interne de susținere a agriculturii.

Stimularea exporturilor agricole cunoaște în prezent o extensiune deosebită, fiind destinată a ușura plasarea în exterior a unei părți importante din surplusurile acumulate în stocurile guvernamentale sau la producători. Valoarea subvențiilor la export atinge nivelul foarte ridicat cu deosebire în țările membre ale pieței comune. Reducerea de preț pe care o antrenează prezența masivă pe piața internațională a exporturilor subvenționate nu stimulează însă, în egală măsură cererea, datorită elasticității reduse specifice produselor agroalimentare.

Măsurile menite să protejeze piața internă de fluxul importului sunt mult mai răspândite şi diversificate.

Taxele vamale sunt de regulă, mai ridicate decât în cazul produselor manufacturate şi în plus, o proporție considerabilă a taxelor vamale aplicabile produselor agricole nu face obiectul consolidărilor tarifare negociate sub egida GATT. Sunt prezentate cuantificări ale impactului protectiv al taxelor vamale inclusiv în ceea ce priveşte fenomenul de escaladare a nivelului acestor taxe odată cu sporirea gradului de prelucrare, ceea ce se traduce într-o rată înaltă a protecției efective.

Măsurile netarifare de protecție sunt utilizate pe o scară foarte extinsă, edificatoare în această privință fiind estimările redate în tabelele care însoțesc expunerea. Sunt relevate o serie de trăsături caracteristice ale fenomenului protecționismului netarifar în agricultură; tendința de accentuare a controlului asupra fluxurilor de import; deosebirile, uneori însemnate, în ceea ce priveşte gradul în care fiecare țară recurge la aceste mijloace de protecție; neuniformitatea gradului de protecție acordată diferitelor produse. Cu privire la mijloacele protective predilect utilizate, sunt prezentate unele considerații referitoare la restricțiile cantitative directe (inclusiv sub forma limitărilor voluntare la export, care înregistrează cea mai susținută dinamică în prezent), măsurile privind controlul prețurilor de import, obstacolele tehnice. Sunt, de asemenea, menționate efectele particulare, specifice utilizării unui tip sau altul de bariere netarifare.

Partea finală a studiului este consacrată consecințelor determinate pe plan extern de măsurile de politică comercială aplicate de țările avansate. Sunt astfel, avute în vedere probleme legate de: efectul comprimat asupra prețurilor internaționale; exacerbarea instabilității prețurilor internaționale; frânarea expansiunii schimburilor internaționale; "tensionarea" climatului general de desfăşurare a comerțului internațional. Aspectele asupra cărora s-a concentrat studiul prezintă o importanță aparte, dacă se are în vedere că problematica politicilor comerciale agricole este cel mai dificil domeniu al negocierilor "Rundei Uruguay", desfăşurate în prezent sub egida GATT.

AGRICULTURA ŞI LĂRGIREA RELAȚIILOR ECONOMICE EXTERNE, INTEGRAREA ÎN ECONOMIA EUROPEANĂ

Virginia CÂMPEANU

Transformările fundamentale ce au loc în agricultura României creează premisele unei creşteri accelerate a producției agricole care să asigure disponibilități suficiente pentru acoperirea necesarului de consum al populației şi excedente orientate spre export.

a) Pe termen scurt (1-3 ani) este necesară lărgirea relațiilor comerciale cu CEE, debușeu tradițional pentru produsele agroalimentare românești. Având în vedere transformările ce au loc în prezent în CEE, în vederea constituirii Pieței Unice, sunt menționate grupele de produse și produsele ce ar putea fi livrate în CEE. Dintre acestea menționăm: legume – proaspete, congelate, deshidratate; fructe – proaspete – congelate; carne și ulei și unele produse din carne; brânzeturi tip telemea; vinuri superioare (roșu și alb) din regiuni delimitate, îmbuteliate; uleiuri vegetale, grăsimi animale. Toate aceste produse trebuie competitive din punct de vedere al prețului și al calității. În privința competitivității prețului, trebuie avut în vedere că, deși în CEE se vor reduce subvențiile alocate producției, va continua subvenționarea exportului și protecția importului. În vederea ridicării nivelului calitativ, România trebuie să adopte imediat o politică de convergență spre standardele solicitate de Piața Unică, întrucât produsele provenind din țări terțe trebuie să îndeplinească condiții identice sau echivalente.

România nu trebuie să-și limiteze debușeurile orientându-se numai spre CEE. Pe măsura excedentelor create este necesar să exporte pe alte piețe tradiționale (inclusiv din estul Europei), mai ales în acele țări de unde importăm materii prime – țiței, gaze ș.a.

b) Pe termen mediu, în cazul unei eventuale aderări a României la CEE, este necesară parcurgerea unor etape obligatorii:

- afirmarea în scris a intenției de aderare, prin acord de asociere;
- negocierea condițiilor de aderare după acceptarea cererii de către consiliul ministerial CEE, și de către Parlamentul vest-european (această perioadă poate dura 5-8 ani);
- momentul aderării, cu o perioadă de tranziție (7-10).

Sunt menționate consecințele în cazul aderării la CEE: acceptarea politicii comunitare; adoptarea sistemului comun de prețuri agricole, care garantează producătorilor prețuri minime; asigurarea unei asistențe financiare sporite de la bugetul CEE, din Fondul European de Orientare și Garantare; sprijin din bugetul României pentru cercetare științifică, servicii de asistență, infrastructură etc.

Ca rezultat al stimulentelor primite, România va avea posibilitatea implementării în mai mare măsură a elementelor de progres tehnic în agricultură. Se va stimula, în afara produselor necesare; consumului intern, producția unor produse deficitare în CEE: porumb, orz, uleiuri vegetale ovine-caprine, o dată cu alinierea la standardele calitative ale Pieții Unice nu se va mai pune problema competitivității agriculturii românești cu cea a CEE, ci a realizării de produse de înaltă calitate, material săditor calitate

precum: brânzeturi, vinuri, produse din carne, legume, semințe de înaltă calitate, material săditor pomiviticol.

c) Într-o perspectivă mai îndepărtată, în eventualitatea creării Casei Comune Europene posibilitățile de export al României (în domeniul abordat) nu se vor îngusta ci dinpotrivă, vor spori. Sunt indicate produsele agroalimentare pentru care va exista o cerere mai mare în cadrul Casei Comune Europene.

DIRECȚII DE ACȚIUNE PENTRU O INTEGRARE EFICIENTĂ A ROMÂNIEI ÎN ECONOMIA MONDIALĂ

Radu TITIRCĂ, Florin BONCIU, Anca CONTA

În lucrare se porneşte de la prezentarea principalelor tendințe ce se manifestă în economia mondială. Creşterea rolului comerțului exterior în dezvoltare economică, globalizarea producției, nuanțarea rolului organismelor internaționale cu atribuții în domeniul comerțului internațional (pe de o parte, se extinde sfera de cuprindere a reglementărilor acestora prin includerea serviciilor, drepturilor de proprietate intelectuală, iar pe de altă parte, se manifestă probleme deosebite în domenii precum produsele agricole), tendința de diminuare a intervenției statului în economie, accentuarea fenomenului de regionalizare prin cristalizarea unor zone de polarizare a activităților economice, modificări ale raportului de forțe în relațiile est-vest.

Pe baza acestor considerente se enumeră măsurile care ar putea conduce la intensificarea participării României la schimburile economice internaționale. Prin integrarea în economia mondială se înțelege tocmai sporirea ponderii comerțului exterior în PNB, deschiderea economiei către cooperare internațională la toate nivelurile şi în toate nivelurile economiei naționale. Printre acestea se includ: adoptarea unei legislații specifice economiei de piață, adoptarea unor reglementări comerciale compatibile cu cele existente pe plan internațional în domeniul financiar-bancar, standardizării, investițiilor străine etc.

În lucrare se fac şi referiri cu privire la măsurile care trebuie inițiate pentru a se asigura asocierea României la Piața Comună precum şi formele specifice, nuanțate şi diferențiate pe care trebuie să le îmbrace relațiile cu țările est-europene în cadrul unui nou CAER sau în eventualitatea renunțării la această organizație.

Având în vedere caracteristicile perioadei analizate, cât şi considerente istorice şi geografice, rezultă că integrarea României în economia mondială

presupune în primul rând integrarea în Europa, înțelegând prin aceasta sporirea participării la circuitul economic intra-european.

ROLUL ACTIVITĂȚII DE COMERȚ EXTERIOR ÎNTR-O ECONOMIE DESCHISĂ

Radu TITIRCĂ, Florin BONCIU

Pornind de la cerințele perioadei de tranziție către sistemul economiei de piață se consideră că activitatea de comerț exterior constituie unul din primele domenii care vor fi puse în situația de a-şi derula activitatea în condiții noi. Activitatea de comerț exterior se va schimba atât prin modificarea factorilor economici implicați (trecerea la noi forme de organizare a activității sub formă de societăți comerciale, acordarea dreptului producătorilor, ca şi persoanelor fizice abilitate în acest sens de a efectua operații de comerț exterior) cât şi prin modificarea legislației care reglementează acest domeniu de activitate.

În acest context, activitatea de comerț exterior trebuie să se constituie în principala sursă de finanțare a programelor de modernizare şi retehnologizare, într-un mijloc de accelerare a adaptării structurii şi calității producției la cerințele actuale existente pe piața internațională.

În condițiile cererii unui nou mecanism de piață, ponderea activității de comerț exterior în PNB, va trebui să crească substanțial. Aceasta va implica reorientarea economiei către domeniile în care România poate produce în condiții de avantaj comparativ eventual prin crearea unor ramuri sau zone orientate spre export. Dată fiind această cerință rezultă că activitatea de comerț exterior va trebui privită ca o funcție economică la nivelul producătorilor, ajutându-i în definirea politicii de produs.

Pentru că activitatea de comerț exterior să poată contribui efectiv la funcționarea economiei de piață studiul propune în primul rând demonopolizarea activității de comerț exterior, apoi o serie de măsuri ca: introducerea sistemului armonizat de încadrare a mărfurilor, utilizarea în exclusivitate a pârghiilor economice în conceperea politicilor comerciale, alinierea la procedura de culegere a datelor referitoare la activitatea de comerț exterior, precum şi la modalitățile de calcul al indicatorilor specifici aplicate pe plan internațional.

De asemenea, este necesară elaborarea unui nou tarif vamal al României, care să fie compatibil cu calitatea de parte contractantă la Acordul General pentru Tarife Vamale şi Comerț (GATT).

ORGANIZAȚII ECONOMICE CU VOCAȚIE MONDIALĂ ŞI REGIONALĂ ŞI PARTICIPAREA ROMÂNIEI LA ACESTE ORGANIZAȚII

Sofia ANDREOIU, Agnes GHIBUȚIU, Dragoş NEGRESCU,
Călin VÂLSAN, dr. Costea MUNTEANU

Deschiderea structurală a economiei româneşti spre exterior şi necesitatea adaptării la mecanismele de piață prevalente în economia mondială impun activizarea participării României la organizațiile şi organismele economice internaționale, precum şi la alte forme multilaterale de colaborare.

1. În cadrul Acordului General pentru Tarife Vamale şi Comerț (GATT) este necesar să se urmărească trecerea la o politică activă de volorificare a drepturilor şi respectare a obligațiilor asumate, la conlucrarea în vederea întăririi sistemului comercial multilateral. În acest sens, trebuie avute în vedere: alinierea la prevederile GATT şi practica internațională în materie de politică tarifară; simplificarea ansamblului de instrumente netarifare utilizate la import (rolul esențial urmând să fie judecat de licențele de import); asigurarea transparenței datelor şi informațiilor referitoare la schimburile economice externe.
2. Referitor la Fondul Monetar Internațional (FMI) şi Banca Internațională pentru Reconstrucție şi Dezvoltare (BIRD), trebuie urmărită reconsiderarea fundamentală a poziției României, în sensul valorificării completele a calității acesteia de țară membră a instituțiilor financiare internaționale respective. Trebuie avut în vedere: mobilizarea de împrumuturi şi credite; participarea la licitațiile internaționale organizate de BIRD pentru realizarea unor proiecte de investiții în țară şi străinătate; beneficierea de asistență de specialitate oferită de FMI şi BIRD pe linia programelor de ajustări economice.
3. România va trebui să participe, ca țara membră, la programele de finanțare şi asistență tehnică ale Băncii Europene pentru Reconstrucție şi Dezvoltare (BERD), în concordanță cu interesele sale de restructurare economică.
4. Este necesară examinarea posibilității aderării României la Societatea Financiară Internațională (SFI), care finanțează proiecte private în industria mică, agricultură şi servicii.
5. Trebuie urmărită valorificarea oportunităților de export – import de bunuri şi servicii, precum şi de asistență tehnică, înregistrate şi promovate în

special de Organizația Națiunilor Unite pentru dezvoltarea industrială (UNIDO) și programul Națiunilor Unite pentru dezvoltare (UNDP).

6. La nivel pan-european și, respectiv, balcanic, este necesară valorificarea posibilităților de comerț și cooperare derivând din acțiunile ce au rezultat sau vor rezulta atât din cadrul procesului CSCE, cât și în cele ale reuniunilor privind conlucrarea între țările din Balcani.
7. Menținându-și calitatea de membră a Grupului celor 77, România urmează să participe, în continuare, la sistemele comerciale multilaterale existente: Sistemul global de preferințe comerciale între țările în curs de dezvoltare (SGPC) și Protocolul de negocieri comerciale între țările în curs de dezvoltare (Protocolul celor 16).

Implementarea unor reforme comprehensive, orientate către economia de piață, nu poate avea succes numai prin mobilizarea resurselor interne. Este nevoie, de asemenea, de asistență tehnică și financiară din partea organizațiilor internaționale, a întregii comunități financiare internaționale, datorită naturii radicale și profunde a schimbărilor care vor avea loc.

Poziția României în acest context trebuie să aibă la bază: îmbunătățirea relațiilor cu organizațiile și organismele internaționale; valorificarea deplină a avantajelor care decurg din calitatea de țară membră; demararea demersurilor privind aderarea la acele organizații din care nu face parte și care prezintă în perspectivă interes pentru partea română.

ROLUL MAGHREBULUI ÎN PERSPECTIVA DEZVOLTĂRII RELAȚIILOR ECONOMICE EXTERNE ALE ROMÂNIEI

Marcel MOLDOVEANU

Lucrarea evidențiază noi căi și modalități viabile de extindere a relațiilor comerciale și de cooperare dintre România și țările maghrebiene, în contextul mutațiilor economice și politice la scară europeană; sunt analizate fenomene complexe cum ar fi: evoluții și tendințe în dezvoltarea economiilor, ajustări structurale ale fluxurilor de schimb și orientări în politica de promovare a cooperării în diferite sectoare și ramuri ale economiei; tendințe în politicile comerciale de reglementare a importurilor și de promovare a exporturilor; regimul investițiilor străine. Sinteza face o retrospectivă a modalităților de realizare a programelor de dezvoltare în contextul evoluțiilor conjucturale generate de factori endogeni și exogeni.

Sunt reliefate pricipalele realizări în direcția procesului de industrializare (care are drept suport valorificarea unor importante resurse

minerale şi agricole), precum şi limitele şi insuficienţele inerente, cât şi noile orientări privind revitalizarea sectorului agricol. În acest cadru, sunt analizate principalele proiecte (construcţie şi modernizare) în domeniile industriei extractive şi prelucrătoare, industriei energetice şi infrastructurii, care urmează a fi realizate prin acţiuni de cooperare.

Comerţul exterior al acestor ţări reflectă o evoluţie oscilantă a volumului schimburilor comerciale, precum şi unele modificări în structura şi aria geografică a acestora. Ţările maghrebiene promovează – în general – o politică de atragere a investiţiilor străine, adoptând măsuri de stimulare a acestora (garantarea investiţiilor, simplificarea procedurilor administrative privind transferul de capital). Ele prezintă o bună capacitate de mobilizare a resurselor materiale şi financiare şi se bucură de credibilitate pe piaţa externă a capitalului.

Gradul ridicat al concurenţei pe piaţa Maghrebului incumbă, însă, terţilor o exigenţă sporită privind calitatea instalaţiilor şi echipamentelor complexe, calitatea service-ului, respectarea termenelor de livrare şi de execuţie.

PROCESUL DE INTEGRARE LATINO-AMERICAN. OBIECTIVE ŞI REZULTATE CONCRETE

dr. Rodica Maria RĂDULESCU

Studiul analizează obiectivele urmărite în cadrul procesului de integrare între ţările latino-americane, cristalizate treptat în funcţie de condiţiile existente şi de necesităţilor apărute în procesul dezvoltării economice a acestor state, precum şi rezultatele concrete obţinute, subliniindu-se, în acelaşi timp, dificultăţile întâmpinate în realizarea obiectivelor stabilite în procesul colaborării regionale.

Marea diversitate a resurselor materiale şi umane pe care o oferă America Latină a creat oportunităţi pentru promovarea unor diverse forme de integrare, urmărind ca obiective crearea de:

- zone de comerţ liber, cum este Asociaţia Latino-Americană de Comerţ Liber, care şi-a propus ca obiectiv eliminarea treptată a barierelor tarifare din cadrul comerţului intraregional, fără a se stabili un tarif vamal extern comun şi fără luarea unor măsuri referitoare la coordonarea politicilor interne şi externe;
- pieţe comune (Grupul Andin, Piaţa Comună din Caraibe, Piaţa Comună din America Centrală), care şi-au propus adoptarea unor măsuri comune de politică economică şi comercială, inclusiv

aplicarea unor tarife vamale externe comune, ca şi armonizarea unor ramuri economice, sau a unor strategii de dezvoltare;

– acorduri comerciale multilaterale, cum este Asociația Latino-Americană de integrare (ALADI) cu o structură organizatorică asemănătoare cu cea a Acordului General pentru Tarife şi Comerț.

În ciuda diversității lor, schemele de integrare ivite pe continentul latino-american au vizat, ca obiectiv general, accelerarea ritmului de creştere economică a țărilor participante, prin valorificarea resurselor umane şi materiale de care dispune regiunea şi realizarea unor zone economice dezvoltate, structurate de o manieră care să permită reducerea gradului de vulnerabilitate față de exterior şi participarea mai intensă la circuitul economic mondial.

Transpunerea în practică a obiectivelor procesului de integrare a condus la o serie de realizări cu efecte pozitive asupra dezvoltării economiilor naționale ale fiecărei țări în parte şi a zonei în ansamblu. O serie de realizări s-au obținut în direcția utilizării mai eficente a resurselor naturale ale regiunii, dezvoltării unor ramuri economice, armonizării politicilor în sfera relațiilor comerciale şi financiare. Ca rezultat al reducerii treptate a taxelor vamale şi a diminuării sau înlăturării obstacolelor netarifare în comerțul reciproc s-a imprimat o tendință de creştere mai rapidă a schimburilor între țările membre ale diferitelor grupări, comparativ cu relațiile comerciale cu țările terțe (deşi acestea continuă să fie majoritare) paralel cu majorarea ponderii produselor prelucrate în totalul schimburilor reciproce.

Adâncirea procesului de integrare regională a fost însă frânată de o serie de factori generați fie de imperfecțiunea unor mecanisme proprii, fie de influența unor fenomene ivite pe plan regional sau internațional.

Dificultățile apărute în cadrul unor forme de integrare şi situația creată de criza economică de la începutul anilor 80 au generat necesitatea perfecționării organismelor de cooperare existente şi crearea altora noi, care să răspundă mai bine intereselor economice şi social-politice ale țărilor latino-americane.

AMERICA LATINĂ – UN PARTENER VIABIL PENTRU ROMÂNIA ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE

dr. Rodica Maria RĂDULESCU

Studiul analizează necesitatea restructurării relațiilor economice ale României cu țările latino-americane, în contextul schimbărilor determinate de trecerea țării noastre la o economie de piață.

Promovarea schimburilor comerciale cu țările din America Latină reprezintă o alternativă viabilă, de aceste state România fiind legată nu numai prin vechi tradiții generate de afinități de origine, cultură, limbă, idealuri, ci şi de interese economice specifice. Deşi aflat la mare depărtare geografică, factor invocat adeseori în anii dictaturii ca restricție în dezvoltarea schimburilor comerciale, continentul latino-american reprezintă o vastă zonă cu importante resurse naturale, necesare economiei românești (minereu de fier, țiței, cărbune, minereuri neferoase, cafea, soia, piei etc.), dar şi cu economii puternice (Brazilia, Mexic, Argentina, Chile, Columbia etc.), capabile să genereze o capacitate de absorbție ridicată. Pe de altă parte, produsele semifabricate şi prelucrate oferite de aceste state, dintre care unele de înalt nivel tehnologic şi mai ales strategiile de valorificare la export ale acestora, constituie premise favorabile pentru promovarea unor acțiuni comerciale şi de cooperare.

Analiza critică a relațiilor economice dintre România şi statele Americii Latine pune în evidență faptul că: în ciuda unor interese comune şi a unor condiții favorabile de dezvoltare, nu corespund potențialului partenerilor, fluxurile comerciale fiind caracterizate prin oscilații puternice de la un an la altul şi de la o țară la alta, în condițiile înregistrării unor dezechilibre între export şi import şi a unor volume valorice scăzute.

Limitarea schimburilor comerciale, din punctul nostru de vedere, la importuri de materii prime aproape în exclusivitate; slaba competitivitate a unora din produsele românești oferite la export; absența unei rețele proprii de comercializare; nerecurgerea la credite; lipsa de flexibilitate şi operativitate în luarea deciziilor, precum şi alte neajunsuri de ordin conceptual şi organizatoric nu au permis adaptarea comercianților români la condițiile pieței latino-americane, piață pretențioasă, pe care se exercită o puternică şi dificilă concurență din punct de vedere al condițiilor comerciale practicate.

În această situație apare ca necesară elaborarea unei noi strategii de dezvoltare a schimburilor economice dintre țara noastră şi statele din America Latină, care să țină seama atât de mutațiile ce se produc în prezent în economia românească, cât şi de specificul procesului de dezvoltare economică de pe continentul latino-american.

În cursul perioadei de tranziție spre economia de piață pe care o traversează România, creşterea rolului instrumentelor de gestiune de natură economică, lărgirea responsabilității acordate agenților economici, crearea unui cadru favorabil extinderii acțiunilor de cooperare, inclusiv prin crearea de societăți mixte în țară şi străinătate, sunt de natură să genereze un grad

sporit de adaptabilitate la condițiile specifice pieței latino-americane, conducând – în felul acesta – la dinamizarea schimburilor.

ZONA PACIFICULUI ÎN PRAGUL MILENIULUI III

Ancuța CONTA, Carmen CONSTANTIN

În contextul tendințelor de multipolarizare ce se manifestă pe plan internațional şi în perspectiva apropiatei treceri în secolul XXI, se multiplică tot mai mult abordările privind configurația economiei mondiale. În acest sens, se remarcă conturarea bazinului Pacificului drept un nou centru de gravitație al economiei mondiale, ce tinde să depăşească ca importanță bazinul Atlanticului.

Ideea deplasării centrului de greutate al economiei mondiale din bazinul Atlanticului în cel al Pacificului este susținută atât de evoluția extrem de dinamică a economiilor țărilor din Pacificul de Vest (Japonia, țările membre ale ASEAN), cât şi de creşterea importanței economice a statelor de pe coasta de vest a SUA (în primul rând California, dar şi Washington).

În condițiile în care reaşezarea raporturilor de forțe dintre centrele de putere din economia mondială nu se mai desfăşoară după criteriul deținerii de resurse naturale, ci în funcție de rapiditatea cu care se asimilează progresul tehnic în producție, țările din bazinul Pacificului, deşi aflate în stadii diferite ale procesului de industrializare, au dovedit o mare receptivitate în această direcție. În plus, față de această receptivitate, țările din bazinul Pacificului au dovedit şi o mare flexibilitate în adoptarea şi aplicarea unei strategii de dezvoltare orientate către promovarea exporturilor, strategie care a necesitat şi antrenat o liberalizare generală a economiei, concretizată în reducerea nivelului taxelor vamale, eliminarea barierelor comerciale netarifare, restructurarea industrială şi financiară şi o politică realistă a cursurilor de schimb.

În ceea ce priveşte viitorul, toate țările Asiei şi Pacificului tind să adopte o viziune extrem de optimistă cu privire la perspectivele lor de creştere. Pentru următorii cinci ani, ele prevăd o creştere moderată sau rapidă a produsului lor național brut, situate între 6 şi 8%. Fiind deja o superputere economică Japonia nu se poate număra printre aceste țări, dar ea are posibilitatea să mențină, pe parcursul următorilor 10 ani un ritm mediu de creştere de peste 4%, nivel relativ ridicat pentru o țară dezvoltată.

Este evident că, Regiunea Pacificului posedă potențial necesar pentru a deveni, treptat, o zonă economică regională foarte puternică. Însă,

regionalismul nu poate reprezenta cea mai bună opțiune pentru aceste țări, deoarece el poate favoriza apariția unor scindări într-un moment în care problemele globale ale economiei mondiale se impun a fi soluționate prin cooperarea între țările lumii.

În condițiile actuale, când se înregistrează o dezvoltare accentuată a comerțului intraregional, se apreciază că intensificarea cooperării în această zonă ar putea contribui la menținerea performanțelor economice ale regiunii și la limitarea efectelor măsurilor protecționiste practicate de țările Europei Occidentale și SUA. Materializarea unor proiecte de cooperare consideră specialiștii, ar putea transforma regiunea pacificului în "locomotiva" economiei mondiale.

Procesul intensificării relațiilor economice dintre țările zonei Pacificului a sporit și interesul manifestat de acestea pentru identificarea unei forme de integrare economică în regiune, în speranța că un astfel de aranjament ar putea sprijini țările membre să reziste mai bine presiunilor exercitate de existența unor blocuri economice regionale.

INCIDENȚA REGIMULUI TARIFAR APLICABIL EXPORTURILOR ROMÂNEȘTI ÎN UNELE ȚĂRI DEZVOLTATE

Radu TITIRCĂ, Florin BONCIU

Lucrarea analizează structura exporturilor României în perioada 1986-1989 în următoarele țări: SUA, Canada, Japonia, Australia, țările membre ale CEE, Austria, Norvegia, Suedia.

S-au evidențiat țările, produsele și cuantumurile aferente acordării de tratament MFN sau SGP exporturilor românești.

Din analiza efectuată a reieșit că România nu a valorificat decât parțial avantajele oferite de tratamentul MFN și SGP; acest fapt s-a datorat lipsei unei strategii coerente în domeniul activității de comerț exterior, care să pornească de la listele de produse pentru care fiecare țară dezvoltată acordă tratament SGP sau MFN și să se urmărească canalizarea activității de export pe aceste produse.

Din analiza efectuată a reieșit, totodată, și faptul că exporturile românești au fost afectate într-o măsură relativ redusă de regimurile tarifare ale țărilor dezvoltate, datorită structurii acestora.

Astfel, în cazul SUA, deși în 1989 nu s-a mai aplicat regimul MFN, pierderile au fost relativ reduse datorită ponderii ridicate în export a unor produse la care taxele vamale sunt oricum reduse, sau se acordă scutiri de taxe vamale (produse petroliere, sticlărie etc.).

Studiul se încheie cu recomandarea unei liste de produse, defalcate pe țări, care pot fi exportate de România şi care beneficiază de o încadrare tarifară avantajoasă.

TERȚIARIZAREA ECONOMIEI ROMÂNEŞTI – O DIRECȚIE FUNDAMENTALĂ A PROCESULUI DE RESTRUCTURARE ECONOMICĂ

Agnes GHIBUȚIU

Lucrarea îşi propune să aducă în dezbatere teza potrivit căreia o direcție fundamentală a procesului de restructurare economică a țării noastre ar trebui să o constituie terțiarizarea economiei româneşti, adică edificarea unor structuri economice moderne, în baza unei strategii de dezvoltare economică axată în mod precumpănitor pe dezvoltarea sectorului terțiar (al serviciilor).

În susținerea acestei teze lucrarea se bazează pe următoarele argumente:

1. grava rămânere în urmă a țării noastre în privința dezvoltării sectorului terțiar – atât sub aspect cantitativ, cât şi calitativ – în comparație cu țările dezvoltate şi chiar cu celelalte țări est-europene. Acest fapt constituie una din cauzele majore ale blocării procesului de dezvoltare şi modernizare a economiei naționale şi actualei crize structurale;
2. construirea unei economii moderne româneşti şi integrarea sa în economia mondială contemporană, nu mai pot fi concepute astăzi fără conştientizarea adevăratelor dimensiuni ale serviciilor în contextul economiei naționale şi al economiei mondiale, care vizează, printre altele: a) tendința obiectivă de terțiarizare a economiilor naționale sub impactul progresului tehnologic contemporan, reflectată în preponderența sectorului terțiar în cadrul economiilor naționale din majoritatea țărilor lumii (în cazul țărilor avansate, către care tindem, ponderea acestora în crearea PIB şi în ocuparea forței de muncă active este de 55-70%); b) rolul strategic al serviciilor în procesul creşterii şi dezvoltării economice; c) rolul crescând al serviciilor ca factor determinant al competitivității țărilor în comerțul internațional cu bunuri materiale şi servicii, şi ca factor de ajustare a economiilor naționale la mutațiile rapide produse în sfera inovației şi a progresului tehnologic; d) rolul în creştere al serviciilor în relațiile economice internaționale;

3. dezvoltarea sectorului terțiar condiționează însuşi succesul reformei economice românești în măsura în care: a) sectorul terțiar este un potențial factor de absorbție a forței de muncă disponibilizate în perioada de tranziție către o economie de piață; b) existența unei infrastructuri funcționale de servicii este o precondiție decisivă pentru atragerea capitalului străin; c) implementarea mecanismelor de piață nu poate avea loc fără un volum mare de inputuri de servicii corespunzătoare (de ex. servicii financiare de consultanță, de contabilitate, de management, de telecomunicații şi informatică).

Principalele concluzii care se desprind din lucrare pot fi formulate astfel:

1. dezvoltarea prioritară a sectorului terțiar rezidă din însăşi nevoia imperioasă a țării noastre la mutațiile curente în planul evoluțiilor tehnologice şi al diviziunii internaționale a muncii;
2. edificarea unei economii moderne de servicii presupune abandonarea definitivă a vechiului model al creşterii şi dezvoltării economice, bazat pe dezvoltarea prioritară a industriei şi adoptarea unui nou model, fundamentat pe: a) o nouă viziune asupra interacțiunilor între economia internațională şi economia mondială, în contextul accentuării tendințelor de globalizare a acesteia din urmă; b) o nouă viziune asupra economiei naționale bazată pe înțelegerea interdependențelor crescânde între diferitele activități economice, sub impactul progresului tehnologic; c) înțelegerea rolului cheie deținut de servicii în asigurarea acestor interdependențe ca şi în funcționarea eficientă a întregii economii naționale;
3. starea de subdezvoltare a serviciilor în România face necesară **promovarea unei politici conştiente** de dezvoltare a sectorului terțiar. O asemenea politică ar trebui să cuprindă următoarele elemente principale: a) abandonarea la nivelul factorilor de decizie a concepțiilor vetuste conform cărora serviciile ar fi neproductive şi necreatoare de valoare; b) reaşezarea relațiilor intersectoriale în baza noii viziuni a sistemelor de producție integrate; restructurarea industriei în direcția dezvoltării unor structuri productive legate de tehnologiile de vârf, electronică, informatică, tehnică de calcul, telecomunicații, în vederea stimulării apariției noilor tipuri de servicii cu conținut ridicat de tehnologie; c) schimbarea radicală a politicii de alocare a resurselor în sensul creşterii substanțiale a investițiilor statului alocate dezvoltării sectorului terțiar, concomitent cu crearea unui cadru stimulativ pentru

atragerea capitalului privat inclusiv cel străin d) reconsiderarea radicală a politicii comerciale a României în sfera comerțului cu servicii, în sensul abandonării politicii protecționiste de "cocoloşire" a sectorului național de servicii şi al expunerii acestuia concurenței străine, printr-o largă deschidere a pieței româneşti de servicii fluxurilor şi, respectiv furnizorilor străini de servicii. Liberalizarea comerțului cu servicii este revendicată atât de nevoia urgentă a achiziționării unor servicii necesare înfăptuirii reformei economice cât – mai ales – de nevoia de a consolida capacitatea generatoare de exporturi pe termen lung a sectorului românesc de servicii.

ROMÂNIA: ECONOMIA DE PIAȚĂ ŞI SOCIETATEA INFORMATIZATĂ – FACTORI FAVORIZANȚI ŞI INCONVENIENȚE

Nicolae IDU

Plasarea economiei româneşti pe bazele principiilor economiei de piață implică un proces complex de ajustare a structurilor naționale, economice şi sociale, la realitățile obiective din economia mondială potrivit sintagmei că, interfața dintre entitățile economice este reprezentată de competitivitate. În ultimul timp, acest concept a fost asociat cu inovația şi tehnologia, ca elemente majore care-l determină: inovația tehnologică a devenit un factor determinant al competitivității.

România are importante avantaje comparative în implementarea celor două procese: modificarea fundamentală a sistemului economico-social, forță de muncă înalt calificată şi ieftină.

Principalul inconvenient constă în lipsa unei infrastructuri informaționale.

Prin prisma unei gândiri de tip tehnocratic şi a caracteristicilor specifice tehnologiilor avansate, cum este cazul informaticii, la formularea unei strategii pentru dezvoltarea informaticii trebuie luate în considerare o serie de elemente.

1. Conceptele informaticii, care fundamentează dezvoltarea sa prezentă şi viitoare, vor fi recunoscute explicit şi încorporate în strategia economico-socială națională, industria informatică va ocupa în această perspectivă, un loc central în cadrul complexului industrial.
2. O prognoză pe termen mediu şi lung este vitală pentru alocarea rațională a resurselor, având în vedere modificările accelerate din domeniul informaticii, pentru a dezvolta şi valorifica posibile avantaje pe termen lung.

3. Dezvoltarea unei politici naționale în domeniul tehnologiilor avansate necesită un consens social şi dezvoltarea unui cadru instituțional adecvat, pentru a dobândi consistență şi a justifica investițiile pe termen lung.
4. Dezvoltarea capacității tehnologice se referă la existența unor resurse umane şi materiale, capabile să achiziționeze şi să perfecționeze tehnologiile.
5. Capacitatea de inovație este asimilată cu un proces complex de dezvoltare, producție şi marketing pentru noi produse, procese şi servicii.
6. Politica comercială națională va trebui să reprezinte un important suport al strategiei, cu menținerea în atenție a implicațiilor ei pe termen lung.

ATRAGEREA DE CAPITAL STRĂIN ÎN ROMÂNIA PRIN ZONELE LIBERE INDUSTRIALE

Mihaela MIRON

1. Experiența internațională evidențiază avantajul atragerii de capital străin prin crearea de zone libere (z.l.) industriale, comparativ cu dificultățile legate de atragerea de capital străin la nivelul economiei naționale luate ca întreg. Se apreciază însă că, zona liberă este bine să fie considerată încă din faza de proiectare ca o formulă tranzitorie şi complementară altor forme şi proiecte de dezvoltare industrială, şi nu ca scop în sine. Iată de altfel, unele dintre motivațiile prezentate în lucrare:

a) rareori evoluează conform unui plan inițial; imprevizibilitatea în funcționarea z.l. tinde să fie mai mare decât în cazul proiectelor de dezvoltare industrială convențională;
b) realizarea necesară de legături ale z.l. cu economia gazdă, în sensul contribuției la eficientizarea acesteia, este complexă, dificilă, - z.l. manifestând adesea caracterul de enclavă de superioritate tehnologică pe teritoriul economiei naționale;
c) necesitatea investirii în prealabil de către țara gazdă de valori apreciabile în valută şi, deci, preluarea practic de către aceasta a riscului nefuncționării eficiente;
d) venitul în valută al țării gazdă este foarte mult afectat de diverse cheltuieli;
e) mobilitatea firmelor străine de la o zonă la alta, datorită riscului redus în implicarea acestora în z.l. şi concurenței între țări privind atragerea de investitori străini în zonele lor.

2. În partea a doua a lucrării se relatează avantajele şi obstacolele potențiale în înființarea z.l. în România, având în vedere fază sa actuală de dezvoltare, precum şi propuneri de soluții privind creşterea rolului z.l. româneşti în atragerea capitalului străin.

Avantajele pe care le poate avea crearea de z.l. în țara noastră derivă din: 1/ modernizarea anumitor teritorii într-un timp relativ scurt, cu efect de propagare în întreaga economie națională, pe termen lung; 2/ creşterea exportului românesc şi obținerea de devize; 3/ ocuparea forței de muncă şi creşterea nivelului ei de calificare; 4/ experimentarea în z.l. de instrumente de politică economică; 5/ facilitarea tranziției de la economia autarhică la economia deschisă şi integrarea economiei româneşti în economia mondială.

Influxul de capital străin sub forma investițiilor în z.l. ar întâmpina obstacolele legate de:

a) incertitudinea în evoluția economiei; aceasta ar putea determina în timpul funcționării z.l. un decalaj de ritm între dezvoltarea zonei şi dezvoltarea economiei naționale, cu implicații asupra sistemului preferențial acordat inițial investitorilor străini, sistem de mare importanță pentru stabilitatea zonei;
b) lipsa convertibilității monedei româneşti;
c) dependența stabilității zonei de inputuri din import şi de un sistem de salarii la niveluri joase.

Soluțiile de contracarare a acestor dezavantaje analizate în lucrare se referă, în principal, la selecționarea mărfurilor şi industriilor ce urmează să facă obiectul activității z.l.: un marketing eficient; proiectarea z.l. prin reglare; stimulentele fiscale şi financiare oferite investitorilor străini; existența mai multor scenarii de funcționare a z.l. în faza de proiect.

3. În partea a treia a lucrării se analizează situația în care ar apărea în România mai multe zone libere, concomitent. În final, se propune, cu argument, finalizarea proiectului de înființare a z.l. Agigea-Sud.

Se evidențiază faptul că, succesul în atragerea de capital străin în România prin intermediul z.l. industriale depinde major în momentul de față de gradul de certitudine şi de amplasare a elementelor de piață pe care le-ar garanta funcționarea aparatului economic, ținând cont de faptul că, în perspectiva investițiilor, instabilitatea situației economice pe termen mediu poate face inoperantă legislația actuală.

INSTITUTUL DE PROGNOZĂ ECONOMICĂ

MODALITĂȚI DE REGLARE A PROCESELOR SPECIFICE PIEȚEI BUNURILOR ŞI SERVICIILOR

Ana-Maria CIUMARA (coordonator), dr. Victor STOICA,
Mioara IORDAN, Georgiana TOMESCU

Studiul porneşte de la aprecierea că, starea şi evoluția pieței bunurilor şi serviciilor sunt hotărâtoare pentru conținutul, respectiv mersul reformei, motiv pentru care trebuie să li se acorde întreaga atenție.

Semnalarea principalelor curente în cercetarea economiei de piață stă la baza lămuririi prealabile a conținutului şi funcțiilor pieței economice şi constituie cadrul teoretic în care se fac unele precizări cu privire la conceptul, sfera şi categoriile specifice pieței bunurilor şi serviciilor, ca bază pentru o analiză concretă. Această analiză este întreprinsă într-un capitol referitor la starea actuală a cererii şi ofertei de bunuri de consum şi servicii pentru populație, în care penuria, relevată drept caracteristica esențială a economiei româneşti este evaluată nu pe sortimente şi tipuri precizate de mărfuri şi servicii, ci pe clase mari, agregate, corespunzătoare unor categorii de trebuință. În lipsa unor informații pertinente asupra cererii din România, pentru aproximarea rămânerii în urmă din țara noastră în acest domeniu, s-a luat ca reper nivelul mediu european al consumului.

Starea actuală a pieței bunurilor şi serviciilor se datorează disfuncțiilor ei majore, analizele axându-se pe monopolul public şi al producătorilor, care au sufocat economia. Se subliniază că economia de monopol, ilustrată cu date statistice, trebuie demonopolizată şi se propun măsuri în acest scop. În limita informațiilor disponibile sunt formulate aprecieri cu privire la rolul sectorului privat nou creat în economie - sub influența mentalității antreprenoriale şi a permisivității mediului social-economic la libera inițiativă - în dezvoltarea pieței bunurilor şi serviciilor.

Ultimul capitol al lucrării este consacrat posibilităților şi instrumentelor de reglare indirectă a pieței bunurilor şi serviciilor în condițiile tranziției la economia de piață. Stoparea agravării în continuare a decalajului cerere-ofertă şi eliminarea acestuia fac necesară restrângerea treptată a acțiunii instrumentelor directe de reglare şi înlocuirea lor, în cea mai mare măsură, cu instrumente de influențare indirectă a activităților economice.

Se ajunge la concluzia că starea pieței bunurilor şi serviciilor este mult mai gravă decât o evidențiază datele statistice pe baza cărora s-au efectuat analizele, întrucât în măsurarea decalajului real dintre cerere şi ofertă cu greu pot fi implicate aspectele calitative. De fapt, în orientarea imediată a ofertei, problema esențială este satisfacerea unor necesități primare (obiective) ale populației. Între impedimente se enumeră şi interpretarea juridică a concurenței din unele acte normative ce caracterizează şi admite, în fond, starea de monopol imperfect sau de oligopol, a cărei perpetuare ar putea întârzia succesul reformei.

Având în vedere nivelul de trai scăzut al populației României, în lucrare se evidențiază consecințele negative pe care ar trebuie să le suporte cercuri largi de consumatori, dacă vechile instrumente de reglare şi-ar înceta funcționarea brusc, înainte ca noile instrumente - adecvate pieței - să fie create şi să acționeze corespunzător.

FUNCȚIILE PIEȚEI FORȚEI DE MUNCĂ. MECANISMELE DE ASIGURARE A OCUPĂRII FORȚEI DE MUNCĂ ŞI DE ORIENTARE PROFESIONALĂ ACESTEIA

Maria SCARLAT, Mihaela IONESCU, Dorin JULA

Pornind de la caracterizarea stării actuale în domeniul ocupării, precum şi de la analiza unor situații care pot să apară în procesul de trecere la economia de piață prin implementarea reformei economice, în lucrarea sunt abordate unele probleme ale atenuării dezechilibrelor existente pe piața muncii şi ale prevenirii distorsiunilor previzibile în viitorul apropiat (1991-1992).

Din ansamblul factorilor care influențează cererea şi oferta de locuri de muncă, pentru analiza propusă au fost reținuți: ritmul creşterii economice, dinamica investițiilor, productivitatea muncii, progresul tehnic (retehnologizarea), condițiile de muncă şi angajare, costul salarial, mobilitatea profesională şi geografică.

Susținându-se necesitatea creării unui cadru general de rezolvare a problemelor care pot să apară pe piața muncii, se propune realizarea şi apoi utilizarea unui sistem informativ de orientare a cererii şi ofertei de locuri de muncă, având ca punct de pornire structura actualelor oficii specializate în plasarea forței de muncă.

Sunt abordate, de asemenea, unele măsuri de stimulare a mobilității profesionale şi teritoriale a forței de muncă, evidențiindu-se cerința adoptării unui sistem legislativ şi organizatoric necesar pe de-o parte facilitării

fenomenului respectiv, iar pe de altă parte, menținerii şi creării de noi locuri de muncă.

O altă problemă analizată în lucrare se referă la reglementările privind durata muncii. Sunt abordate aspecte privind durata vieții active (consecințele economice şi sociale ale prepensionării şi întârzierii intrării în activitate prin prelungirea şcolarizării), durata săptămânii de lucru, munca cu timpul parțial, regimul orelor suplimentare, cumulul de funcții.

În completarea setului de măsuri preconizate, încadrate în ansamblul reglementărilor componente ale unei politici active în domeniul prevenirii şi atenuării dezechilibrelor pe piața muncii, este prezentat un sistem de asigurare a protecției persoanelor aflate în şomaj (durata şi nivelul alocațiilor, sursele de finanțare).

Lucrarea are la bază studiul efectuat în prima parte a anului cu privire la cadrul conceptual, teoriile şi funcțiile pieței forței de muncă, precum şi la experiența din țările cu economie de piață în ceea ce priveşte mecanismele de asigurare a ocupării şi de orientare profesională a forței de muncă.

În urma cercetării întreprinse s-a ajuns la concluzia că, pregătirea condițiilor esențiale necesare rezolvării unor aspecte şi fenomene negative ce pot să apară pe piața muncii este posibilă şi necesară (înainte ca acestea să ia amploare) atât pentru atenuarea dezechilibrelor, ale căror dimensiuni şi consecințe sunt dificil de estimat, cât şi pentru reducerea efortului cerut în vederea reconversiei profesionale şi a protecției sociale a şomerilor.

SCENARII MACROECONOMICE PRIVIND REALIZAREA ÎN ROMÂNIA, LA INDICATORII DE BAZĂ A UNUI STANDARD DE VIAȚĂ COMPARABIL CU CEL MEDIU EUROPEAN

Marin COMŞA, Ionel DESMIREANU (coordonatori),
Ionel FLORESCU, Mădălina DOGARU, Carmen PĂUNA

Scenariile privind dezvoltarea economică urmăresc determinarea evoluției principalilor indicatori macroeconomici, corespunzători cerințelor realizării în perspectivă a unui standard de viață comparabil cu cel mediu european actual.

În prima parte a lucrării, prin luarea în considerare a datelor disponibile pentru un număr de 19 țări europene (Franța, Anglia, R.F. Germania, Belgia, Olanda, Suedia, Norvegia, Danemarca, Finlanda, Grecia, Italia, Portugalia, Spania, Bulgaria, Cehoslovacia, Ungaria, Polonia, R.D. Germană, URSS), s-a determinat nivelul mediu european al consumului pe locuitor la

principalele produse alimentare şi nealimentare, nivelul înzestrării cu bunuri de folosinţă îndelungată şi s-au analizat indicatorii sociali şi cei referitori la condiţiile de muncă.

Pornind de la aceste niveluri şi ţinând seama de situaţia actuală precum şi de tradiţiile din ţara noastră, s-a determinat mărimea fondului de consum pe locuitor (în lei şi dolari), corespunzător consumurilor medii europene.

În continuare, cu ajutorul unui model monosectorial, s-au estimat alternative de evoluţie a indicatorilor: produs intern brut, acumulare brută, soldul export-import, creditele şi datoria externă, în condiţiile simulării unor eficienţe şi rate ale acumulării brute. În determinarea resurselor necesare pentru consum şi acumulare s-au luat în considerare atragerea de capital străin şi, în completare, de credite externe.

Variantele elaborate se diferenţiază între ele în primul rând, prin anul final în care se prevede atingerea consumului mediu european pe locuitor; în prima variantă realizarea obiectivului este prevăzută pentru anul 1995, iar în ultima variantă în anul 2000. Evoluţia diferită a consumului final – total în variantele menţionate, are implicaţii – în condiţiile estimărilor rezultate pentru produsul intern brut – în special asupra datoriei externe. Pentru fiecare variantă s-a determinat şi evoluţia produsului intern brut pe o persoană activă şi consumul de energie primară la un milion lei/ produs intern brut.

La elaborarea celor opt variante din prima parte a anului, utilizate de Comisia Guvernamentală pentru elaborarea programului de tranziţie la economia de piaţă în România, Institutul de Prognoză Economică a colaborat cu specialiştii Comisiei Naţionale pentru Statistică, fostul Minister al Economiei Naţionale, Ministerul Finanţelor, Institutul de Economie Naţională şi Institutul de Cercetare a Relaţiilor Interramuri şi a Structurilor Industriale.

Ţinând seama de tendinţele noi înregistrate în acest an în dezvoltarea economică şi socială, cele şase variante elaborate în a doua jumătate a anului oferă specialiştilor noi alternativă ale evoluţiei indicatorilor macroeconomici, în vederea aprofundării studiilor referitoare la orientarea viitoare a economiei româneşti.

PROBLEME METODOLOGICE ALE ELABORĂRII PLANURILOR ECONOMIEI NAŢIONALE

Francisc SZABO (coordonator), Ionel DESMIREANU, Roxana IFTIMIE, Valentina BUXAR, Julieta CALIŢOIU, Lucreţia ALEXANDRU, Valeria POP, Aurel VLĂDUCU, George GHIGEANU

Lucrarea debutează cu o analiză a principalelor cauze care au determinat eşecul planificării supracentralizată din ţara noastră şi cu

încercarea de a defini concepția unui tip nou de planificare preponderent indicativă, cu orientare socială. Totodată, se caracterizează succint rolul, obiectivele şi funcțiile de bază ale planificării în condițiile trecerii României la economia de piață.

Pornind de la analiza experienței țărilor occidentale dezvoltate şi a condițiilor economice, sociale şi politice existente în România sunt examinate principalele categorii de lucrări care definesc conceptul de activitate de planificare şi documentele în care aceasta se concretizează (prognoze, programe prioritare şi planuri propriu-zise), sunt de asemenea, caracterizate mai multe variante (modele) de planificare indicativă, diferențiate în funcție de natura obiectivelor pe care le conțin, precum şi de orizonturile lor temporale.

Apreciind că în condițiile autenticei economii de piață planificarea se va polariza, în esență, pe două niveluri – al unităților economice şi al ansamblului economiei – după o scurtă prezentare a conținutului activității de planificare la primul nivel, autorii insistă mai mult asupra conținutului activității ce ar urma să fie desfăşurată pentru întocmirea planurilor economiei naționale.

Un spațiu relativ larg este afectat analizei sistemului de instrumente care ar putea fi avut în vedere de organele administrației de stat (centrale şi locale), pentru influențarea, ex-ante, a comportamentului agenților economici, a deciziilor de plan pe care aceştia le adoptă, în scopul realizării obiectivelor planului economiei naționale. În acest sens, sunt prezentate mecanismele posibile de utilizare a acestor instrumente în raport de specificul obiectivelor tipice de plan, descrierii acestora fiindu-i rezervat un capitol al lucrării şi o anexă cu exemple de cazuri.

Ultimul capitol a fost consacrat mecanismelor de stabilire şi de convenire, la nivel național, a obiectivelor de dezvoltare economică şi socială a țării în procesul elaborării planurilor economiei naționale.

Principala concluzie care s-a desprins din analizele efectuate se referă la faptul că, planificarea indicativă macroeconomică va trebui să devină una din formele importante de intervenție a statului în economie, întrucât numai planul este în măsură să ofere informațiile necesare pentru înscrierea deciziilor curente într-o viziune coerentă de perspectivă. Planificarea este chemată să sprijine funcționarea normală a mecanismelor pieței, să le completeze armonios cu deosebire în sectorul social-cultural (neconcurențial). S-a propus utilizarea în România – după trecerea la economia modernă de piață a următorului sistem al lucrărilor (documentelor) de plan: prognoze pe termen lung, programe prioritare cu

diferite orizonturi temporale şi planuri pe termen mediu (3-5 ani). S-a propus păstrarea, în perioada de tranziție, a practicii de întocmire a unor planuri (programe) anuale (conținând şi unele obiective ferme) ele reprezentând concretizarea anuală cifrică a politicilor economice şi sociale ale Guvernului României. Lucrarea se bazează în bună măsură pe studiul documentar întocmit în sem. I 1990 "Concepții pe plan mondial privind planificarea economică", precum şi pe informațiile suplimentare culese în sem. II 1990.

PRINCIPALELE COORDONATE ALE POLITICII REGIONALE ÎN CONDIȚIILE ECONOMIEI ROMÂNEŞTI

Narcisa-Adela NICA, Pompilia LUPU, Gabriela FRENȚ,
Peria SIMION, Şerban EPURE, Ileana DUMITRESCU,
Vasile UIFĂLEAN, Ioana MUNTEANU

Scopul lucrării l-a constituit evidențierea unor aspecte ale concepției politicii regionale în economia de piață şi particularitățile aplicării ei în condițiile economiei româneşti. Au fost abordate două grupe de probleme, concretizate în două capitole distincte: "conținutul, obiectivele şi căile de realizare a politicii regionale. Locul planificării regionale în politica regională" şi "aspecte teoretice şi practice privind structurarea teritoriului național pentru cerințele politicii regionale".

În primul capitol este tratată relația dintre politica regională şi politica națională, argumentându-se posibilitatea practicării unei politici regionale adecvate procesului reformator din țara noastră. Se analizează, de asemenea, şi relația dintre politica regională şi planificarea regională, abordându-se atât conținutul activității de planificare la nivelul unei unități administrativ-teritoriale, cât şi rolul acțiunilor de politică regională în soluționarea unor probleme ce se manifestă în spații ce nu coincid cu delimitările administrative. În acest context, se formulează unele considerații privind caracteristicile planului şi programelor de acțiune regională în condițiile economiei de piață.

În cel de-al doilea capitol sunt prezentate principalele categorii referitoare la structurarea teritoriului național pe criterii de ordin economico-social, cuprinse într-o serie de teorii şi concepții, considerate importante puncte de referință pentru problematica abordată. Totodată, se face o sinteză a criteriilor şi modalităților utilizate în alte țări pentru structurarea economică a teritoriului, mergând de la identificarea "zonelor-problemă" până la regionalizarea întregului teritoriu. Problematica structurării

teritoriului României pentru cerințele politicii și planificării regionale este abordată în contextul succesiunii diferitelor tipuri de organizare administrativ-teritorială și a unor studii de regionalizare a țării formându-se ideea unei posibile delimitări spațiale – cadru de acțiune a politicii regionale.

Acest studiu valorifică informațiile referitoare la experiența unor țări europene în domeniul politicii și planificării regionale, informații sintetizate în lucrarea efectuată în prima parte a anului 1990.

Faptul că atât conținutul cât și căile de acțiune a politicii regionale trebuie să fie adecvate obiectivelor strategice ale fiecărei perioade, în studiu se apreciază că, în perioada de tranziție la economia de piață este oportun ca politică regională să se realizeze, în principal, pe spații delimitate administrativ-teritorial, practicându-se o planificare de tip stimulativ; în momentul în care condițiile economice devin favorabile, se vor putea intensifica preocupările de identificare și soluționare a disfuncționalităților cu arii de manifestare care depășesc granițele unităților administrativ-teritoriale și, în mod corespunzător, se vor diversifica modalitățile de acțiune în politica regională. Toate aceste aspecte vor trebui să constituie în continuare obiect al unor cercetări care să permită noi clarificări de ordin conceptual și practic din sfera politicii regionale.

TENDINȚE ALE DEZVOLTĂRII ECONOMIEI MONDIALE REZULTATE DIN PROGNOZELE ELABORATE DE DIFERITE ȚĂRI, PRECUM ȘI DE ORGANISMELE INTERNAȚIONALE

Marin COMȘA (coordonator), Mădălina DOGARU,
Ionel FLORESCU, Ionel DUMITRU, Paraschiva SUICĂ-NEAGU

Scopul principal al lucrării îl constituie identificarea tendințelor dezvoltării economiei mondiale și a diferitelor zone economice și geografice și punerea la dispoziția specialiștilor a prognozelor elaborate de diferite organisme internaționale. Prima parte a lucrării este bazată pe lucrarea “Perspectiva economică generală până în anul 2000” elaborată de comisia economică pentru Europa a ONU, lucrare publicată în anul 1988.

Evaluările cuprinse în studiu s-au făcut cu ajutorul unui sistem de modele explorative de simulare, conținând șase modele macroeconomice regionale, legate între ele printr-un model al comerțului mondial. Cu ajutorul acestui model au fost simulate două scenarii:

- un scenariu de bază care extrapolează, în mare măsură, tendințele înregistrate în perioada 1973-1985, constituind cadrul de referință;

– un scenariu cu creştere mai puternică în primul rând a produsului intern brut şi a produsului material net.

Cele mai complete informații sunt referitoare la țările regiunii CEE, pentru celelalte țări datele referindu-se la principalii indicatori care apar în proiecțiile altor organizații internaționale.

Având în vedere că datele cuprinse în material au fost rezultatul estimărilor efectuate înaintea modificărilor de ordin politic şi economic dintr-o serie de țări europene, apreciem că informațiile nu îşi mai mențin în totalitate valabilitatea.

Partea a doua se bazează pe lucrarea "perspectiva socioeconomică generală a economiei mondiale până în anul 2000", elaborată de Departamentul pentru Probleme Economice şi Sociale Internaționale al ONU publicată în anul 1990. Datele din acest studiu sunt mai detaliate decât cele din prima lucrare, o atenție deosebită fiind acordată zonei țărilor în curs de dezvoltare.

În ambele lucrări se face o analiză amănunțită a dezvoltării economiei mondiale şi principalelor zone în perioada 1965-1985.

Având în vedere necesitatea încadrării economiei româneşti în orientarea economică europeană actuală şi a participării crescânde la schimburile mondiale, datele şi informațiile din lucrare sunt utile specialiştilor pentru stabilirea tendințelor dezvoltării viitoare a țării noastre.

INSTITUTUL DE FINANȚE, PREȚURI ȘI PROBLEME VALUTARE

RESTRUCTURAREA SISTEMULUI DE PREȚURI ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE SPRE ECONOMIA DE PIAȚĂ

Constantin MARIN (coordonator)

Lucrarea porneşte de la necesitatea sincronizării preturilor şi a sistemului de preturi cu celelalte componente ale mecanismului economic în procesul tranziției spre economia de piață.

Analiza întreprinsă se structurează într-un plan de abordare care include: un diagnostic al stării actuale a economiei şi a sistemului de preturi, problemele ridicate de redimensionarea preconizată a parametrilor funcționali ai economiei la nivel global şi în domeniul evoluției preturilor; necesitatea creării unui mediu concurențial consistent (modalități de demontare a monopolului producătorului, restructurarea raportului de forțe din economie, autonomizarea producătorilor); necesitatea şi premisele relansării producției şi, în final, reperele şi strategiile de liberalizare a preturilor, scenariile previzibile ale evoluției economiei în condițiile aplicării fiecăreia din strategiile posibile. Trecerea de la o economie rigidă, cvasientropică, la o economie liberă nu este numai o problemă tehnică de calcul, ci şi una socială, în care o acțiune generează reacții multiple de multe ori divergente, într-un proces complex de restructurare a intereselor. Opțiunea pentru una din strategiile de liberalizare trebuie să țină seama de necesitatea conectării convergente la obiectivele procesului de ansamblu al tranziției şi de exigențele unei soluții constructive (acceptabilă social) în condițiile concrete ale perioadei date.

Funcționarea în parametrii normali (oscilații de mică amplitudine) a preturilor, rezultă din conjugarea politicii privind nivelul şi modalitățile de formare a preturilor cu acțiunile vizând formarea şi consolidarea mediului concurențial. Trebuie avute în vedere diferențele naturale de viteză şi ritm ale dinamicii componentelor structurale implicate în acest proces şi acțiunile necesare de compensare a acestora.

În condițiile actuale (deteriorarea raportului cost/preturi, exces de cerere, starea de subconsum), promovarea oricărei strategii de liberalizare a preturilor va determina o creştere bruscă a preturilor. Atenuarea acesteia

şi limitarea celorlalte consecinţe (blocarea fluxurilor economice, creşterea şomajului, scăderea volumului şi ritmului investiţiilor, reducerea consumului individual) comportă asigurarea volumului necesar de resurse şi rezultate imediate în procesul de stabilizare şi relansare a producţiei. Deşi procesul în ansamblu impune o descentralizare substanţială şi promovarea mecanismelor de autoreglare, determinările enunţate fac încă necesară menţinerea unor pârghii de control.

CONVERTIBILITATEA MONEDEI NAŢIONALE – CERINŢE ŞI POSIBILITĂŢI DE IMPLEMENTARE

Nicolița ANTONESCU

În studiu se prezintă, în evoluție, mecanismul convertibilității monetare, arătându-se avantajele şi implicațiile ce decurg din practicarea acestuia, relevându-se apoi condițiile concrete ce le implică adoptarea acestui mecanism, măsurile ce se impun a fi luate pentru evitarea sau diminuarea eventualelor efecte negative.

După ce se evidențiază elementele noi care au intervenit în sistemul economic, valutar, de comerț exterior şi de prețuri ale României, vis-ŕ-vis de cerințele impuse de funcționarea fără riscuri majore a mecanismului convertibilității monetare, se subliniază că măsurile întreprinse până în prezent pot fi considerate doar ca primi paşi în direcția adoptării acestui mecanism, semnalându-se, totodată, riscurile ce le poate implica o etapizare necorespunzătoare a trecerii la convertibilitatea leului.

Se apreciază că, pentru România, posibilitatea adoptării convertibilității monedei naționale nu reprezintă o problemă imediată, implementarea acestui mecanism trebuind să aibă loc în paralel cu înaintarea procesului general de reformă economică, valutară şi chiar socială.

În studiu se apreciază că, în condițiile țării noastre, nu poate fi luată în considerare problema trecerii imediate la o convertibilitate completă a monedei naționale. Posibilitățile de realizare a premiselor necesare convertibilității leului justifică orientarea spre o trecere în etape succesive, relativ apropiate în timp, la înfăptuirea acesteia: mai întâi convertibilitatea externă acordată nerezidenților, apoi la cea limitată cantitativ pentru rezidenți. În condițiile creării tuturor premiselor necesare unei convertibilități complete se poate trece la ultima etapă şi anume la liberalizare plăților la un curs unic, atât pentru persoanele fizice, cât şi pentru cele juridice.

STUDIEREA PROCESELOR INFLAȚIONISTE DIN ECONOMIA ROMÂNIEI

dr. Cornelia PETREANU (coordonator), Anca CIOBANU

Lucrarea marchează începutul preocupărilor pentru definirea conceptuală a inflației a delimitării metodelor antiinflaționiste specifice şi de consolidare a monedei naționale.

Inflația, ca proces asociat comportamentului economiei de piață, are acum în România o serie de trăsături specifice derivate din procesele conexe ieşirii dintr-o economie ineficientă, rigid administrată. Se identifică şi se analizează principalii factori care influențează echilibrul monetar: dezvoltarea echilibrată a sectoarelor şi ramurilor economiei naționale, nivelul ratei acumulării, eficiența investițiilor şi activitatea de producție a agenților economici, creditarea bancară, corelația dintre sporirea productivității muncii şi creşterea salariilor, echilibrul bugetului de stat şi al balanței de plăți externe. Analiza factorilor enunțați a condus la concluzia că, pentru consolidarea monedei naționale, este necesară satisfacerea cu prioritate a două cerințe: masa monetară transferată populației să nu depăşească valoarea mărfurilor posibil de a fi asigurate şi ritmul de creştere a veniturilor să nu devanseze pe cel al productivității muncii.

Prezentarea situației din economia României din ultimii ani, ca şi fenomenele manifestate în primul semestru al anului 90, calculele efectuate, sintetizează deteriorarea monetară datorată atât creşterii prețurilor (în special prin mişcarea invizibilă), cât şi influenței excedentului monetar pe fundalul neasigurării cererii interne cu produse şi servicii în structura necesară. Un capitol distinct al lucrării prezintă principalele măsuri antiinflaționiste şi de consolidare a monedei naționale în alte țări cu economie de piață şi țări care tranzitează acum spre acest tip de economie.

Pentru ca inflația, pe acest teren al transformărilor, să nu devină galopantă, se formulează propuneri privind: exercitarea unei politici bugetare austere, reducerea deficitelor finanțelor publice şi a volumului excesiv al masei monetare, măsuri de echilibrare a cererii cu oferta prin creditarea în condiții avantajoase a sectoarelor furnizoare de produse cerute pe piață, limitarea volumului numerarului şi diversificarea acordării creditelor în corelație cu strategia economică adoptată şi, nu în ultimă instanță, înfăptuirea reformei monetare ştiut fiind că o monedă cu un curs real este singurul etalon de măsură a valorii şi garanție a eficacității măsurilor economico-financiare ce se întreprind pentru a consolida economia.

ÎMBUNĂTĂȚIREA CRITERIILOR DE ANALIZĂ A PROIECTELOR DE INVESTIȚII AVÂND ÎN VEDERE PRACTICA UNOR ORGANISME FINANCIAR-BANCARE INTERNAȚIONALE

Cristina CONSTANTIN (coordonator), Minodora POPA,
Adriana DUIA (IFPPV), Florea STAICU (ASE)

Pornind de la aspectele de ordin funcțional ale sistemului financiar-bancar actual, lucrarea abordează posibilitățile de îmbunătățire a criteriilor de selecție a proiectelor de investiții, exprimă opinii vizând stabilirea coeficientului sau a ratei de actualizare a investițiilor, prezintă aspecte legate de costul oportun al capitalului pe piața financiară, ca instrument de orientare investițională.

În vederea stabilirii corecte a dobânzilor la creditele ce vor fi destinate investițiilor de restructurare şi modernizare economică, în actualul proces de restructurare a sistemului financiar-bancar s-ar impune urgentarea constituirii unei piețe financiare libere. În aceste condiții, banca finanțatoare va trebui să ia în considerare, în principal, nivelul şi creşterea costului capitalului pe piața financiară, a ratei inflației etc. Efectele financiare rezultate din practicarea unor dobânzi reale (mai ridicate) la împrumuturile pentru investițiile de restructurare şi modernizare economică vor fi favorabile, conducând la o creştere generală a nivelului de eficiență a investițiilor acceptate la creditare, respectiv la asigurarea unor plasamente sigure pentru disponibilitățile bancare precum şi la stimularea participării capitalului străin.

Declanşarea procesului de restructurare şi modernizare economică va impune o lărgire considerabilă a rolului şi a sferei de activitate a Băncii de Dezvoltare, în paralel cu consolidarea financiară a acesteia, precum şi un nou cadru metodologic-conceptual de fundamentare şi evaluare a eficienței diferitelor strategii posibile de restructurare la nivel de întreprindere, ramură, economie națională. În acest sens, se impune evaluarea diferitelor variante de investiții, în funcție de capacitatea acestora de a răspunde cerințelor creşterii economice sub influența factorului timp, prin introducerea calculelor de actualizare; utilizarea sistemului dinamic de analiză şi interpretare a fenomenului investițional pe întreaga perioadă de realizare şi exploatare; stabilirea reală şi flexibilă a unor limite minime de eficiență, pe baza costului oportun al capitalului sau a mediei ponderate a ratei dobânzii bancare (pentru fondurile împrumutate) şi a ratei dividentelor pentru capitalul acționarilor; analiza fenomenului investițional prin prisma existenței unei multitudini de variante posibile, ca o condiție esențială în asigurarea

eficienței. De asemenea, în stabilirea criteriilor de acordare a creditelor pentru investițiile de restructurare şi modernizare economică va trebui să se țină cont de: starea de solvabilitate a întreprinderii solicitante; motivația actului investițional atât pe linia contribuției la dezvoltarea economică şi socială, cât şi a rentabilității investitorului; posibilitatea de realizare tehnică şi financiară a proiectului; nivelul de eficiență a proiectelor stabilit pe baza evaluării economice şi financiare (la nivel macro şi microeconomic).

POSIBILITĂȚI DE ADAPTARE A CONTABILITĂȚII DIN ȚARA NOASTRĂ LA SISTEMUL CONTURILOR NAȚIONALE (SCN)

Florica OPRIŞAN (coordonator),
Carmen CORDUNEANU, dr. Mircea CRISTEA

Tematica abordată, privind sistemul informațional, este prezentată în două părți distincte. În prima parte a lucrării s-au studiat şi prezentat o serie de aspecte esențiale legate de rolul informațiilor furnizate de evidența contabilă în obținerea indicatorilor ce caracterizează, sintetic şi analitic, situația resurselor de care dispune unitatea economică, eficiența cu care sunt utilizate resursele respective şi rezultatele economice obținute.

Totodată, sunt analizate şi prezentate unele probleme privind bilanțul contabil şi importanța acestuia ca instrument de lucru în urmărirea şi analiza realizării obiectivelor economico-financiare, cu propuneri de perfecționare a bilanțului contabil actual, a structurii şi a posturilor din bilanț.

În partea a doua a lucrării se fac referiri la necesitatea elaborării indicatorilor sintetici şi analitici din cadrul sistemului conturilor naționale (SCN), indicatori care permit o reflectare cât mai apropiată de realitate a gradului de dezvoltare economică şi socială a unei țări, în condițiile de comparabilitate metodologică internațională şi de evaluare a tuturor activităților din economie.

Indicatorii sintetici din sistemul conturilor naționale (SCN) prin sfera lor de cuprindere, mai largă decât a indicatorilor din sistemul producției materiale (SPM), utilizați în practica de planificare şi evidență statistică de la noi până în prezent, permit o caracterizare completă a tuturor fluxurilor financiare şi materiale din economia națională şi sunt instrumente deosebit de utile pentru caracterizarea complexă a economiei naționale.

Prin aplicarea sistemului conturilor naționale se poate face o mai bună agregare statistică a activității economice având la bază conceptul de produs, nivelul cheltuielilor, determinarea pierderilor, realizarea veniturilor la

nivel național, stabilirea beneficiului (profitului); conturile naționale au menirea să înregistreze corelațiile ce se stabilesc între agenții economici în cadrul producției schimbului, repartiției și consumului.

Alinierea sistemului informațional al țării noastre la indicatorii economici ai sistemului informațional statistic (SCN) este posibilă existând baza informațională necesară cu obligația însă de a se asigura, într-o primă etapă, comparabilitatea indicatorilor, iar în cea de-a doua etapă – organizarea unui sistem și a unor metodologii de calcul direct și de agregare pentru stabilirea operativă a indicatorilor necesari analizei economice și aprecierii potențialului economic.

ROLUL INSTRUMENTELOR FINANCIAR-MONETARE ÎN STIMULAREA CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE DIN ȚARA NOASTRĂ

Rodica BĂLĂNESCU (coordonator),
Carmen CORDUNEANU, Candida DIMA

Este conturată o metodologie specifică cu un număr redus de indicatori agregați, care să permită condiții sporite de comparabilitate cu cei utilizați pe plan internațional, privind evaluarea resurselor alocate și consumate în activitatea de cercetare științifică și dezvoltare.

De asemenea, a fost propusă, ca posibilitate de finanțare a riscului în activitatea de cercetare științifică, introducerea unui sistem de asigurare, adică a "primelor de asigurare", situație în care este necesară fie crearea infrastructurii organismelor care să poată asigura contractele de cercetare, fie extinderea atribuțiilor organismelor existente.

S-au formulat unele criterii privind sistemul de salarizare și stimulare a personalului din activitatea de cercetare științifică, printre care menționăm:

- asigurarea unui raport corespunzător între nivelul de salarizare a personalului din activitățile de C-D, având în vedere complexitatea și natura acestora, față de celelalte categorii socioprofesionale;
- acordarea integrală a salariului, pe considerentul acceptării riscului în activitatea de cercetare;
- realizarea unei stimulări materiale graduale a persoanelor care participă la realizarea de invenții și inovații.

S-au propus ca modalități de finanțare a activităților de C-D următoarele surse: alocațiile bugetare, resursele proprii ale agenților economici și creditele bancare, atunci când celelalte resurse sunt insuficiente în raport cu necesitățile financiare pentru înfăptuirea în condiții optime a programelor de cercetare.

În vederea stimulării activităților de C-D pot fi reglementate condițiile de creditare a acestora, în sensul facilitării rambursării sumelor solicitate prin perceperea unor dobânzi mici şi la termene elastice, în funcție de valorificarea obiectivelor respective.

REFORMA REGIMULUI VALUTAR ÎN PROCESUL RESTRUCTURĂRII ECONOMIEI ROMÂNEŞTI

Ramona ANDRU

Ideea principală care a jalonat analizele efectuate pentru întocmirea studiului a fost aceea a necesității continuării, cu mai multă îndrăzneală a reformei regimului valutar, ca reformă structurală în procesul tranziției României la economia de piață.

Prin prezentarea într-o succesiune logică, în prima parte a lucrării, a evoluției regimului valutar românesc în perioada 1919-1989, insistând în mod deosebit asupra trăsăturilor definitorii ale acestuia, din momentul instituirii de drept a monopolului valutar al statului (1960) s-a urmărit reliefarea tipului de relații ce existau între stat, pe de o parte şi persoanele fizice şi juridice, pe de altă parte, în cadrul sistemului valutar şi de comerț.

Primele breşe realizate în 1990 în scopul "demolării" monopolului valutar şi al comerțului exterior – stabilirea unui curs unic de schimb al monedei naționale, prin unificarea cursului comercial cu cel necomercial, acordarea autonomiei întreprinderilor producătoare în efectuarea tranzacțiilor comerciale externe, acordarea dreptului acestora de a utiliza o parte din încasările valutare şi constituirea fondurilor valutare proprii etc. – au fost analizate în mod detaliat şi au condus la concluzia că, deşi reglementarea şi aplicarea lor se impunea cu maximă urgență, ele nu au avut efectul dorit. Astfel, noul curs oficial de schimb al leului nu a permis eliminarea restricțiilor la importuri şi a restricțiilor de schimb, principalul motiv fiind deprecierea monedei naționale; descentralizarea efectivă a activității de comerț exterior este dependentă de măsura în care întreprinderile dobândesc o adevărată autonomie în cadrul economiei interne; partea din încasările valutare obținute de către întreprinderi şi lăsate la dispoziția acestora a fost stabilită sub formă de cotă procentuală din veniturile nete în valută, ceea ce determină imposibilitatea calculării operative în sumă absolută a acesteia, diminuând astfel, efectul său stimulativ ş.a.

Propunerile concrete formulate în studiu vizează etapele următoare ale reformei regimului valutar românesc, obiectivele acesteia şi măsurile ce

se impun a fi luate pentru realizarea lor. Cele mai importante dintre acestea au vizat: acordarea unei autonomii depline întreprinderilor producătoare care se dovedesc a fi la nivelul parametrilor de funcționare mondială; stabilirea cotei valutare în mod diferențiat şi nu ca valoare unică pentru toți subiecții economici (în determinarea şi acordarea sa este necesar să fie luate în considerare mai multe criterii, ca de exemplu: gradul de prelucrare a produselor exportate, importanța ramurii din care face parte întreprinderea, ponderea importurilor în valoarea mărfurilor exportate etc.), stabilirea încasărilor valutare care rămân la dispoziția subiecților economici prin aplicarea cotei la veniturile brute obținute din tranzacțiile externe.

POSIBILITĂȚI DE PARTICIPARE EFICIENTĂ A ROMÂNIEI PE PIEȚELE FINANCIARE INTERNAȚIONALE

Cristian BICHI (coordonator),
Elena BĂLOI, Aurora IANCU

Studiul îşi propune, în ansamblul său, efectuarea unei analize a principalelor aspecte procedurale şi juridice legate de împrumuturile acordate prin intermediul pieţelor internaționale de capital, alături de stabilirea celor mai avantajoase modalități de mobilizare a fondurilor financiare.

Pornind de la premisa că, procesul de implementare a mecanismelor de piață în România va necesita mobilizarea unor însemnate capitaluri externe, în lucrare se investighează posibilitățile de lansare pentru România, a unui fond de plasament (denumit şi "fond de țară"), ale cărui resurse sunt destinate investițiilor. În continuare, se evidențiază avantajele oferite pentru economia națională, de diferite tipuri de fonduri internaționale de plasament, precum şi o variantă a unui "fond de țară", precizându-se structura şi modul de operare al acestuia.

Proiectul privind "fondul de țară" pentru România, propus în studiu, are menirea de a încuraja activitatea sectorului privat, realizarea de investiții fără ca acestea să conducă la creşterea datoriei externe, contribuind, în acelaşi timp, la dezvoltarea pieței interne, de capital. Prin modul cum a fost proiectat, "fondul de țară" va putea contracara unele neajunsuri ale investițiilor străine de portofoliu. În acest scop, el a fost structurat ca un fond de plasament închis, ceea ce ar permite autorităților române controlul asupra intrărilor şi ieşirilor de capital.

Crearea unui "fond de țară" pentru România, cu asistența tehnică a Societății Financiare Internaționale, va reprezenta în următorii ani una dintre

cele mai avantajoase modalități de atragere a unor fonduri de plasament de pe piețele internaționale, cu influențe benefice asupra dezvoltării pieței interne de capital.

POSIBILITĂȚI DE PERFECȚIONARE A ANALIZEI EFICIENȚEI VALUTAR-FINANCIARE A ACTIVITĂȚII DE EXPORT LA NIVEL MICRO, ÎN CONDIȚIILE TRECERII LA ECONOMIA DE PIAȚĂ

Surica ROSENTHULER (coordonator),
Stela BUMBUIANU, Maria ABABI, Liliana DUMITRU,
dr. Gabriela ANGHELACHE (ASE), Doina BOTESCU

Studiul se ocupă de identificarea şi elaborarea unor metode şi procedee menite să conducă la îmbunătățirea analizei eficienței valutar-financiare a activității de export la nivel micro (agent economic, produs sau grupă de produse), în vederea pregătirii deciziilor privitoare la oportunitatea comercializării produselor româneşti pe piața externă.

În studiu se propune completarea sistemului de indicatori utilizat până în prezent în analizele de eficiență cu alți indicatori, ca de exemplu: aportul valutar brut, cursul de revenire, gradul de recuperare a cheltuielilor efectuate pentru produsele destinate exportului ş.a. În etapa actuală, în vederea fundamentării deciziei privind efectuarea unui export, ar trebui utilizați în mod obligatoriu indicatorii “beneficiu în valută” şi “gradul de recuperare a cheltuielilor”. Pentru determinarea cât mai corectă a beneficiului în valută, în studiu se prezintă noi variante, îmbunătățite, de transformare în valută a cheltuielilor în lei efectuate pentru fabricarea produsului destinat exportului.

Având în vedere că şi în prezent cel mai uzitat indicator în aprecierea eficienței valutar-financiare a exporturilor îl constituie cursul de revenire şi ținând seama de faptul că, datorită unor limite pe care le are, acest indicator nu corespunde integral scopului urmărit, în lucrare se evidențiază unele posibilități de îmbunătățire a utilizării sale.

Astfel, se consideră că analiza eficienței valutar-financiare a exporturilor poate fi adâncită prin evidențierea separată şi simultană a valorificării elementelor componente ale prețului intern complet de export. De asemenea, analiza a fost îmbunătățită prin utilizarea corelației între cursul de revenire şi alți indicatori (aport valutar, cursul de revenire al cheltuielilor materiale). Pe baza acestei corelații se pot efectua simulări privind nivelul cursului de revenire ce ar rezulta în urma exportării unui produs, în condițiile obținerii unui anumit volum de aport valutar cu un efort material dat.

În vederea determinării cu maximum de operativitate şi exactitate a unui număr mare de indicatori – pe baza cărora să se poată efectua analize financiar-valutare riguroase şi simulări în funcție de diferite variante de prețuri externe obtenabile, de modificări ale prețului intern complet de export, ale diferitelor componente ale acestuia etc. – în studiu se propune utilizarea unui model economico-matematic original, elaborat şi testat în practică de către autorii studiului.

Modelul şi programul său de calcul mai permit cuantificarea influențelor propagate, atât direct cât şi indirect, asupra indicatorilor de eficiență, influențe determinate de modificările menționate mai sus. De asemenea, cu ajutorul aceluiaşi model se pot actualiza, operativ, nivelurile tuturor indicatorilor selectați pentru analiză.

În prezent, neexistând un indicator sintetic de exprimare a eficienței valutar-financiare a exportului, în studiu s-a construit şi testat un indicator complex (agregat), cu ajutorul căruia se poate efectua o ordonare pe bază multicriterială a produselor destinate exportului.

DETERMINAREA MASEI MONETARE ÎN CORELAȚIE CU INDICATORII DEZVOLTĂRII

Irina CERGĂU (coordonator),
Irina POPOVICI, Luminița BADEA

Lucrarea prezintă şi analizează evoluția indicatorilor macroeconomici (produs social, venit național, numerar în circulație, depuneri-economii) cu impact cert asupra stării de echilibru financiar şi monetar al economiei naționale.

Pentru determinarea cantității optime a numerarului sunt utilizate două categorii de modele: un model care dimensionează proporțiile şi dinamica cantității de numerar pe baza extrapolării trendului nivelului veniturilor băneşti, a structurii cheltuielilor băneşti ale populației, a numerarului personalului ocupat; al doilea model ia în considerare veniturile băneşti ale populației, numărul total al populației, precum şi populația ocupată, în corelație cu indicatorii principali ai creşterii economice.

Studiul efectuat exemplifică, cu date concrete, legitatea potrivit căreia cantitatea de bani din economie este o mărime dependentă de proporțiile şi dinamica activității economice, de realizarea corelației între veniturile şi cheltuielile băneşti ale agenților economici.

RECONSIDERAREA ŞI FUNDAMENTAREA ROLULUI CREDITULUI ÎN CONTEXTUL TRANZIŢIEI LA ECONOMIA DE PIAŢĂ

Argentina NENCIU (coordonator), Nicoleta NICOLAE

Amplul proces de restructurare a economiei impune eradicarea mecanismelor vechi, paralizante, din toate domeniile de activitate, inclusiv din sfera finanțelor, creditului, activității bancare. Măsurile luate până în prezent tind să lichideze blocajele ce se manifestată încă în circuitele financiar-bancare şi de credit, să creeze noi raporturi între buget, bănci şi activitatea de creditare. Lucrarea face o analiză retrospectivă în acest domeniu, insistându-se pe fundamentarea rolului creditului în economia aflată în proces de tranziție spre mecanismele de piață.

Pornind de la aceasta, se prezintă trăsăturile ce trebuie să definească sistemul bancar şi de credit în perioada de tranziție la economia de piață, necesitatea înființării pieței financiare, ca şi aceea a creării cadrului legislativ pentru dezvoltarea acesteia. Este definită relația dintre agenții economici şi bancă, ambele părți funcționând şi dezvoltându-se în condiții de risc.

În lucrare se optează pentru un sistem bancar în două trepte: bancă centrală (de emisiune) şi bănci comerciale, argumentându-se necesitatea supravegherii bancare în întregul sistem.

Direcțiile de acțiune, în prezent, sunt: dezvoltarea unei rețele puternice de bănci comerciale, paralel cu legiferarea politicii monetare şi de credit exercitate prin intermediul băncii centrale (politica taxei scontului, politica rezervelor minime obligatorii); garantarea creditelor acordate astfel încât riscul să fie cât mai redus; transformarea actualelor bănci cu capital integral de stat în societăți comerciale pe acțiuni; dezvoltarea liniilor de credit şi a contului curent ca modalități tehnice de utilizare a creditului.

PREȚURILE ÎN RAMURILE ECONOMIEI NAȚIONALE ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE

Constantin MARIN (coordonator), Ioan PREDOI,
Liana POPESCU, Oprea VASILOIU, Carolina CHILOM,
Mariana TOMA, Iolanda PETRINI, Filica MIHĂILĂ,
Dan ENACHE, Magdalena POPESCU, Geta NĂSTASE

Lucrarea realizează analize întemeiate pe datele privind costurile şi prețurile de producție şi livrare din industria extractivă, siderurgică, industria chimică (îngrăşăminte cu azot), industria uşoară şi unele domenii ale

construcției de maşini (maşini unelte), în perioada 1988-1989. Analizele sunt orientate în direcția identificării factorilor de influență asupra costurilor şi a căilor de atenuare a presiunii lor asupra nivelului prețurilor. S-au avut în vedere capacitățile de producție şi gradul de folosire a acestora, nivelul tehnologic şi consecințele lui în domeniul consumurilor specifice de materiale, energetice şi de manoperă, prețurile importurilor, influența prevederilor unor acte normative aplicate în anul 1990, potențialul de valorificare a inputurilor ş.a.

Au rezultat posibilități de control al dinamicii costurilor pe calea modernizării tehnologiilor în toate domeniile (promovarea turnării continue şi a altor achiziții de ultimă oră în siderurgie), repartizarea producției pe capacitățile cu un potențial ridicat de valorificare a inputurilor şi modernizarea sau reprofilarea celor depăşite, în condițiile creşterii gradului lor de încărcare (în siderurgie, industria chimică ş.a.), a îmbunătățirii structurii producției prin creşterea producției de calitate superioară (în siderurgie, creşterea ponderii oțelurilor aliate şi speciale), îmbunătățirea parametrilor tehnico-funcționali pentru prosusele construcțiilor de maşini), valorificarea conținutului util al resurselor, reducerea energointensității şi material-intensității proceselor de producție ş.a.

PREȚURILE PRODUCȚIEI AGRICOLE ÎN PERIOADA TRANZIȚIEI LA ECONOMIA DE PIAȚĂ

Ion SOARE (coordonator), Maria BELI,
Gabriela BĂRBUCEANU

Studiul s-a centrat cu preponderență asupra problemelor şi efectelor (influențelor financiare) rezultate din reaşezarea (majorarea) prețurilor de contractare şi achiziție din agricultură pe cele două etape cunoscute: 1990 (măsurile luate prin Decretul-lege nr. 75/1990) şi 1991 (măsurile proiectate a se lua în prima parte a anului printr-o hotărâre guvernamentală deja elaborată, dar neaplicată la finele anului 1990, aşa cum se preconizase inițial).

Tema abordată a avut în vedere problema generală a asigurării unor prețuri remuneratorii pentru producția noastră agricolă.

Analiza întreprinsă asupra prețurilor de contractare şi achiziție din agricultură a avut în vedere şi conectarea problematicii acestora cu aceea a prețurilor inputurilor agricole şi cu prețurile (cu ridicata şi cu amănuntul) ale produselor alimentare.

Totodată, în lucrare se fac unele aprecieri şi corelări cu preţurile pieţei libere agricole (piaţa ţărănească).

Se constată că măsurile înteprinse pe linia majorării preţurilor agricole (pe piaţa organizată şi controlată de stat) şi-au atins doar parţial şi în mică măsură scopul propus – creşterea producţiei agricole şi a fondului de stat de produse agricole. Practic, ele au acţionat aproape exclusiv pe linia asanării pierderilor (financiare) ale agriculturii şi creşterii veniturilor unor categorii de producători agricoli, în special cei individuali (particulari).

Agricultura fiind într-un proces generalizat şi radical de transformare structurală a proprietăţii funciare – proces abia început, cu destule manifestări contradictorii şi încă departe de a-şi fi găsit echilibrul stabil – este evident că acesta va reprezenta factorul esenţial ce va determina şi viitorul sistem al preţurilor agricole, în care se poate previziona relativ uşor componenta esenţială va fi subsistemul preţurilor pieţei agricole libere.

Chiar dacă consecinţele asupra preţurilor de consum ale produselor agroalimentare vor fi practic univoce – creşterea puternică a acestora – se pare că, în etapa de tranziţie, nu va exista o altă soluţie viabilă.

Singura alternativă acceptabilă constă în grăbirea la maximum – prin mijloace juridice şi economice corecte – a procesului restructurării generale a agriculturii (în special pe linia proprietăţii şi a organizării producţiei), abia ulterior finalizării acestui proces conturându-se un sistem raţional şi eficient al preţurilor agricole capabil să stimuleze puternic creşterea producţiei agricole şi fluxurile comerciale necesare ale acestei producţii pentru satisfacerea nevoilor (interne şi de export) ale ţării.

PREŢURILE CU AMĂNUNTUL ŞI TARIFELE PENTRU POPULAŢIE ÎN PERIOADA DE TRANZIŢIE

Cili BUGEAN (coordonator), Mihaela VOICULESCU

Problematica preţurilor cu amănuntul a fost abordată din perspectiva determinării, cu titlu orientativ, a unor limite de variaţie în cazul preţurilor interne cu amănuntul la produsele alimentare de bază, prin prisma corelaţiilor existente în ţările cu economie de piaţă liberă. S-au determinat limite valorice pentru un număr de 15 produse puse în relaţie cu preţurile care ar rezulta pe baza costurilor interne. În ceea ce priveşte tarifele, s-a procedat la analiza tarifelor aferente transportului în comun de suprafaţă în municipiul Bucureşti, în perspectiva rentabilizării acestei activităţi şi a acoperirii costurilor suplimentare impuse de acţiunile întreprinse în vederea

îmbunătățirii prestațiilor respective. S-au calculat costurile medii pe călătorie pentru fiecare categorie de mijloace de transport, precum şi diferențele, neacoperite din încasări.

Încadrarea noilor prețuri cu amănuntul în limitele rezultate din analiză va genera modificări importante în cadrul structurilor de consum ale populației.

Plecând de la ipoteza că nu este de dorit o deteriorare a consumului alimentar fizic, cu mult mai redus încă înainte de liberalizarea prețurilor în raport atât cu cel din țările vest-europene, cât şi cu cel din țările est-europene, rezultă că, pentru susținerea unui nivel acceptabil al acestuia, în limitele necesităților biologice normale, măsurile de protecție socială trebuie să vizeze o indexare adecvată a salariilor şi pensiilor. De asemenea, ajutoarele de şomaj vor fi şi ele recalculate periodic pentru a nu se aluneca sub nivelul minim de existență stabilit şi acceptat. Instituțiile specializate trebuie să-şi exercite permanent rolul de arbitru în urmărirea menținerii acestora în cadrul dictat de legile pieței, semnalând prompt eventualele distorsiuni.

Rentabilizarea transportului în comun s-ar putea realiza numai aplicând un tarif majorat, reprezentând o creştere de peste 88%. Având în vedere reducerile ce se acordă la abonamente, nivelul tarifului unic preconizat în studiul nostru a fost cel de 3 lei pentru o călătorie; pentru siguranța încasărilor este necesară încurajarea folosirii abonamentelor prin acordarea, în continuare, a unor reduceri.

Se impune, totodată, luarea în considerare a aplicării unor măsuri de reducere a proporției neplătitorilor, astăzi foarte ridicată.

De asemenea, nu trebuie exclusă şi o posibilă orientare în direcția privatizării unor linii de transport, în diverse soluții, cu sprijinirea agenților ce ar putea prelua această responsabilitate.

CORELAȚII ŞI RAPORTURI ÎNTRE PREȚURILE PRODUSELOR ROMÂNEŞTI ŞI CELE ALE PRODUSELOR SIMILARE DE PE PIAȚA MONDIALĂ

Cezar BOȚEL (coordonator),
Constantin MARIN, Magdalena POPESCU

Lucrarea întreprinde o analiză de identificare a distorsiunilor provocate, într-o economie de comandă, de practicarea unor prețuri administrative.

Prețurile concentrează factorii prin intermediul cărora se realizează ierarhizarea mărfurilor din economie, prin angrenajul mecanismului şi

preţurilor relative. Alterarea ierarhiei fireşti a preţurilor relative este provocată de distorsiunea semnalelor determinate de practicarea preţurilor administrative în economia de comandă.

În limita datelor disponibile şi având în vedere situaţia preţurilor relative în 1989 şi schimbările induse în acestea prin demararea liberalizării preţurilor în 1990, au fost grupate în tabele o serie de preţuri la materii prime importante pentru economia naţională (combustibili, petrol – produse petroliere, minereu de fier – oţel – laminate din oţel, materii prime destinate metalurgiei feroase, concentrate şi minereuri neferoase – produse ale metalurgiei neferoase, zinc – tablă, plumb – laminate din plumb, cupru – laminate din cupru; materii prime şi materialele de bază din industria lemnului şi materialelor de construcţii, pentru industria chimică, pentru industria uşoară, bumbac – confecţii din bumbac, lână – confecţii din lână, produse agricole) în special după criteriul destinaţiilor, dar şi după cel al provenienţei. Acolo unde a fost posibil, au fost introduse în analiză şi produse intermediare şi, în măsură mai mică, din motive obiective, produse finale. S-au calculat raporturi de preţuri pe verticală (preţuri relative) şi pe orizontală (lei/dolar) pentru toate produsele, pe baza preţurilor interne şi a preţurilor externe corespunzătoare.

Corelaţiile de preţuri, pe piaţa mondială, nu pot fi regăsite în niciuna din ţările lumii, existând elemente (cheltuieli de transport, taxe vamale etc.) care distorsionează exactitatea datelor introduse în analiză, subliniind caracterul orientativ al aprecierilor finale.

Au rezultat concluzii cu privire la gradul mai mare sau mai mic de apropiere a corelaţiilor de preţuri de pe piaţa internă cu cele de pe piaţa mondială. Alinierea preţurilor interne la nivelurile preţurilor mondiale rezultă, în cazul produselor primare de bază şi al materiilor prime, al resurselor pe care o ţară le importă, prin chiar participarea la comerţul internaţional şi prin mecanismul cursului valutar, un rol esenţial în acest proces jucându-l regimul valutar sau convertibilitatea monedei naţionale.

Problema alinierii preţurilor interne la nivelurile preţurilor mondiale are un caracter foarte complex, care impune ca deciziile macroeconomice să fie luate ţinând cont diferenţiat şi nuanţat de influenţa tuturor factorilor implicaţi.

INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIEȚII

POLITICI SOCIALE ORIENTATE SPRE ÎMBUNĂTĂȚIREA CALITĂȚII VIEȚII

dr. Cătălin ZAMFIR, Livius MANEA (coordonator),
dr. Ioan MĂRGINEAN, Emilian POPESCU, Mihaela GRADU,
Doina CĂLIN, Mihaela CZOBOR, Mihaela CODIN,
Viorel GHEORGHE, Bogdan IATAN, Doina MIRON, Maria NEDER

Lucrarea şi-a propus ca obiective: a) precizarea conținutului conceptului de "politică socială", a funcțiilor acesteia în strânsă corelație cu calitatea vieții; b) experiențe internaționale; c) strategii economice şi noneconomice de îmbunătățire a calității vieții; d) politica socială în perioada de tranziție la economia de piață.

În conținutul lucrării sunt reliefate aspecte controversate ale definirii conceptului de politică socială, evoluția istorică, opțiuni şi modalități de punere în practică a acesteia. În diferitele perioade şi contexte sociale se pune accentul pe unele sau altele dintre funcțiile politicii sociale: regulative, compensatorii, de apărare, protective, de satisfacere a unor nevoi colective care nu par a putea fi satisfăcute în mod eficient prin mecanismele pieței (învățământul, asistența sanitară, cultura, ştiința, dezvoltarea urbanistică).

Evoluția societăților caracterizate printr-un nivel ridicat de dezvoltare economică atestă că abundența resurselor materiale tinde să inducă o difuză insatisfacție față de efectele ei umane, iar politicile calității vieții au apărut ca un fel de corective ale mecanismelor social-economice existente.

În lucrare sunt analizate o serie de experiențe internaționale, atât din țări est-europene (Polonia, URSS, Ungaria), cât şi din țări cu economie de piață (Germania, Suedia, Marea Britanie, SUA, Venezuela), demers care a permis evidențierea obiectivelor, a sferelor de cuprindere şi a gradului de reuşită a diferitelor politici sociale.

Pentru asigurarea unei politici sociale coerente este necesară atât stabilirea riguroasă a nivelului resurselor economice şi noneconomice, cât şi identificarea diferitelor priorități; în acest sens, în lucrare sunt analizate strategiile economice şi cele noneconomice de îmbunătățire a calității vieții.

Din analiza configurației politicii sociale în România, caracteristică perioadei de tranziție la economia de piață, rezultă că, în prezent, pentru

țara noastră, calitatea vieții dobândește o semnificație cu totul diferită, ea trebuind să se transforme într-un obiectiv politic nu declarat demagogic, ci urmărit efectiv și sistematic. În concluzie, sunt prezentate principalele direcții de acțiune, atât pe termen scurt, cât și într-o perspectivă mai îndelungată, pentru îmbunătățirea calității vieții, și anume: asigurarea, pe cât posibil, a unui loc de muncă adecvat pentru fiecare; protecția salariaților; protecția grupurilor defavorizate; asigurarea unor bunuri necesare unei vieți civilizate; asigurarea satisfacerii unor necesități ale colectivității (asistență sanitară, educație, cultură, sport, unele activități de timp liber); protecția colectivității împotriva unor procese sociale patologice (criminalitate, corupție, tensiuni interetnice sau între diferite grupuri sociale).

INDICATORII CALITĂȚII VIEȚII

dr. Ioan MĂRGINEAN

Lucrarea abordează problematica teoretică și metodologică a elaborării indicatorilor calității vieții din perspectiva realizării unui instrument operațional de diagnoză. Se procedează la anumite deliminări conceptuale pentru a se ajunge la o definiție cât mai cuprinzătoare a calității vieții, după care se încearcă o sinteză între tratarea clasică a indicatorilor și strategiile privind elaborarea sistemelor de indicatori sociali, avându-se în vedere contribuții și experiențe notabile, inclusiv cele ale unor organisme ONU și OCDE.

Se ajunge la concluzia că, într-o accepție integratoare, calitatea vieții privește ansamblul condițiilor fizice, economice, sociale, culturale, politice și de sănătate, în care trăiesc oamenii, conținutul și natura activității pe care aceștia o desfășoară, caracteristicile relațiilor și proceselor sociale la care participă, bunurile și serviciile la care au acces, modelele de consum adoptate, modul și stilul de viață, evaluarea gradului în care împrejurările și rezultatele corespund așteptării populației, stările subiective, de satisfacție, insatisfacție, fericire, frustrare.

Calitatea vieții este privită ca fiind un domeniu complex, multidimensional, elementele căruia au un grad relativ înalt de independență locală (sunt puternic individualizate). Nu pot fi deci acceptate diferite substituiri sau supliniri ale neajunsurilor dintr-un domeniu prin valorile înalte înregistrate într-un alt domeniu.

De exemplu: un nivel înalt al venitului nu poate compensa lipsa unei locuințe bune, starea negativă de sănătate, un mediu social patologic sau

lipsa unor bunuri de pe piață, pentru a se obține o valoare medie acceptabilă a calității vieții. Această caracteristică importantă a calității vieții devine evidentă şi pentru elementele aparținând aceleiaşi dimensiuni: condițiile precare de muncă nu pot fi compensate printr-un nivel înalt al veniturilor (faptul că munca în condiții necorespunzătoare este bine plătită nu rezolvă problema calității vieții).

Având drept obiectiv elaborarea unui set de indicatori relevanți şi operaționali ai calității vieții, care să reflecte întreaga problematică, fără a fi numeroşi, cercetarea a condus, pe de-o parte, la încercarea de enumerare exhaustivă a dimensiunilor calității vieții şi, pe de altă parte, la limitarea drastică a numărului de indicatori pentru fiecare dimensiune (minim 3, maxim 10), ajungându-se astfel la cca 100.

În lucrare sunt definite 21 de dimensiuni ale calității vieții: procesele vitale ale populației, mediul natural, aşezările umane, locuința, mediul social, familia, persoana, ocuparea, viața de muncă, nivelul de trai, veniturile, consumul, serviciile pentru populație, gospodăria, învățământul, asistența sanitară, cultura, asigurările şi asistența socială, timpul liber, mediul politic, instituțiile de stat şi ordinea publică.

CALITATEA SERVICIILOR PENTRU POPULAȚIE

Dan STEGĂROIU, Mariana STANCIU (coordonatori), Elena BECA,
Dorina MIRON, Camelia GHEORGHE, Iuliana GHINDĂ,
Silvia IFTIMIE, Cornelia COSTIN, Sorin BORCONI

Concomitent cu abordarea critică a teoriei generale a serviciilor şi a unor aspecte privind costurile şi eficiența socială a acestora, tema şi-a propus şi proiectarea şi efectuarea unor cercetări globale şi specifice/tip de serviciu, cu ajutorul unui cadru metodologic unitar. Astfel, au fost investigate două mari categorii de servicii, anume cele prestate gratuit sau cu înlesniri de plată (ocrotirea sănătății, asigurările şi asistența socială, învățământul şi cultura) şi cele prestate contra plată (transporturile în comun, telecominicațiile şi poşta, alimentația publică, igiena personală, serviciile de agrement şi petrecere a timpului liber etc.). Pornind de la situațiile concrete, specifice (tipuri de servicii), s-a efectuat o trecere în revistă a principalelor probleme care s-au conturat pe parcursul cercetării, analizându-se şi eventualele soluții de remediere. De asemenea, în limita datelor disponibile, s-au realizat o serie de comparații cantitative şi calitative între diferitele niveluri ale prestațiilor/tip de serviciu ale României cu nivelul mediu european.

Deşi sfera serviciilor către populație cuprinde activități extrem de eterogene, totuşi s-au conturat o serie de caracteristici de ordin general, atât privind baza tehnico-materială de care dispun serviciile în prezent, cât şi înzestrarea cu personal de specialitate, repartiția teritorială a unităților prestatoare, raportul cerere/ofertă/tip de serviciu, sistemul legislativ care se referă la reglementarea activităților din domeniu, formele organizatorice, competența şi subordonarea instituțiilor de profil.

În urma cercetării, a rezultat că, în ansamblu, sfera serviciilor pentru populație nu satisface nivelul cererii, cu atât mai mult cu cât, în prezent, populația României are aspirații extrem de scăzute, ca urmare a unei oferte de servicii subdimensionate pe o perioadă lungă de timp. Repartiția teritorială a unităților prestatoare defavorizează net populația rurală, iar prețurile practicate mențin un grad scăzut de accesibilitate a populației cu venituri mici şi medii. Fiind o proiecție practică, care consideră sfera serviciilor pentru populație neproductivă, sfera serviciilor necesită o restructurare de ansamblu, pe baza unei teorii pertinente ce va pune în centrul atenției costurile sociale în corelație cu eficiența socială a practicării unor servicii civilizate, capabile să realizeze un mediu atractiv şi reconfortant, să mențină o motivație pozitivă atât la nivel social, cât şi individual. În acest scop, se impune acordarea unei atenții deosebite, de către factorii de decizie, politicii de încurajare a investițiilor în domeniul serviciilor pentru populație, în vederea creşterii şi diversificării ofertei – condiție esențială a ameliorării situației actuale.

În acelaşi timp este necesară înființarea unei rețele de şcolarizare şi specializare a personalului care va lucra în serviciile pentru populație, ceea ce va duce la o serie de efecte economice şi sociale pozitive atât pe planul ocupării şi reconversiei forței de muncă disponibile, cât şi pe planul realizării unui nivel calitativ al prestării serviciilor demn de intenția de a servi.

STRUCTURA, DISTRIBUȚIA ŞI DINAMICA VENITURILOR POPULAȚIEI

Viorel GHEORGHE (coordonator),
Ovidiu DÂMBEAN, Iuliana GHINDĂ, Mirela ZECHERIU

Obiectivele urmărite în cadrul acestei prime faze de cercetare au vizat o gamă largă de aspecte, urmărindu-se ca, pornind de la analiza critică a situației existente la sfârşitul anului 1989, precum şi a evoluției veniturilor populației în semestrul I 1990, să se ofere o imagine nouă, realistă, asupra

noțiunii, conținutului, nivelului şi structurii surselor de formare a veniturilor populației.

Gruparea familiilor după anumite caracteristici, cum ar fi categoria socială, mărimea familiei, structura pe sexe şi grupuri de vârstă şi după nivelul veniturilor, oferă posibilitatea identificării familiilor a căror situație materială trebuie îmbunătățită, pe această bază putând fi schițate diferite variante de politică socială pentru ajutorarea grupurilor defavorizate ale populației.

În concluzie, la sfârşitul anului 1989, după evaluările noastre, peste un milion de pensionari şi aproximativ jumătate de milion de salariați nu dispuneau de venituri suficiente pentru acoperirea cheltuielilor minime de trai, iar aproape două milioane persoane casnice (din familiile salariaților), care lucrează în gospodăria proprie, persoane vârstnice şi persoane cu invaliditate, fără pensie, nu aveau o sursă sigură şi/sau suficientă de venituri. Corecția acestor aspecte impune atât stabilirea unui venit minim garantat (salariu sau pensie), cât şi existența unui sistem adecvat de protecție socială.

Analiza structurii veniturilor diferitelor categorii de familii în funcție de sursa de formare a acestora a evidențiat faptul că veniturile din muncă dețin ponderea cea mai mare; este însă necesar ca veniturile din muncă să fie mult mai bine corelate cu rezultatele obținute, cu eficiența economică realizată.

Pornind de la volumul şi ponderea veniturilor din fondurile sociale de consum în veniturile totale ale populației, se poate aprecia că unele componente ale acestora vor deține, în continuare, un rol important, cum sunt “de exemplu” fondurile destinate învățământului sau ocrotirii sănătății. Alte componente se vor reduce ca volum şi importanță, pe măsura transferării lor pe seama agenților economici.

Dintre numeroasele probleme ridicate de tranziția României spre o economie de piață, cele legate de formarea şi distribuirea veniturilor reprezintă probleme-cheie ale reformei economice, putând constitui sau nu surse majore de insatisfacții şi tensiuni sociale. Aplicarea programului de restructurare a economiei româneşti trebuie să pornească de la necesitatea evitării fenomenelor care pot avea consecințe negative asupra nivelului de trai al populației. În acest context, veniturile populației prezintă o importanță majoră atât în planul teoriei, dar şi al practicii, având în vedere caracterul lor de suport al satisfacerii nevoilor materiale şi spirituale ale fiecărui membru al societății.

NEVOI, CONSUM ŞI ASPIRAŢII DE CONSUM

dr. Gheorghe BARBU (coordonator), dr. Hildegard PUWAK,
Doina CĂLIN, Camelia GHEORGHE, Marius LEFTER,
Constanța ROTARU, Marius BORĂNESCU

Studiul este structurat pe 7 capitole, şi anume: probleme referitoare la evoluția nevoilor de consum ale populației din România, diagnoza consumului populației, aspecte privind nivelul minim de trai în țara noastră, modele de consum determinate prin metoda bugetelor de familie, tendințe posibile în consumul populației decurgând din psihologia consumatorului, impactul inflației asupra consumului populației şi estimări ale resurselor necesare pentru realizarea obiectivelor din politica socială privind consumul respectiv.

Printre aspectele analizate se înscriu: factorii care acționează în prezent, în țara noastră, asupra nevoilor populației autohtone, tendințele în sistemul de nevoi, relația nevoi-posibilități de satisfacere, starea consumului populației din România la sfârşitul anului 1989 în comparație cu situația din alte țări, tendințele manifestate în evoluția acestui consum după 1980, structura cheltuielilor de consum pe principalele categorii socioprofesionale, parametrii de bază ai nivelului minim de trai şi unele considerații privind minimul de produse alimentare şi de articole de îmbrăcăminte şi încălțăminte, tendințele fenomenului inflaționist în țara noastră şi efectele posibile asupra puterii de cumpărare a veniturilor populației, soluții pentru atenuarea acestui efect şi pentru protejarea diverselor categorii ale populației. O serie din aspectele abordate au fost analizate şi pe baza concluziilor rezultate dintr-o serie de sondaje de opinie efectuate în anul 1990.

În seria de concluzii rezultate din analiza diverselor fenomene manifestate în economia românească, cu implicații directe asupra nivelului de trai, pot fi menționate următoarele: existența unui decalaj mare între nevoi şi gradul de satisfacere a acestora în condițiile actuale: tendința de accelerare a creşterii cererii pentru unele categorii de mărfuri şi servicii; manifestarea unui impact puternic al liberalizării prețurilor asupra puterii de cumpărare, a veniturilor populației, mai ales în cazul anumitor grupări sociale; necesitatea perfecționării permanente a mijloacelor de menținere într-un anume echilibru a raportului dintre prețuri şi tarife, pe de-o parte, şi veniturilor populației, pe de altă parte ş.a.

TIMPUL LIBER. TEORIE ŞI CERCETĂRI EMPIRICE

Laureana URSE, Marcel DORU

Este prima lucrare dintr-o serie care va aborda problema timpului liber pe mai multe segmente de populație. În lucrare se face, mai întâi, o prezentare a evoluției concepției diverşilor autori despre timpul liber şi a conceptului sociologic de timp liber, în decursul vremurilor. Se acordă atenție specială relației muncă-timp liber, relație care nu a rămas aceeaşi din perspectiva istorică, ci a suferit modificări, odată cu transformările pe care le suportă atât termenii relației, cât şi condițiile socioeconomice generale. În acest sens, principala modificare a timpului liber este independența crescândă a acestuia, fără a se nega efectele muncii asupra modalităților de petrecere a timpului liber. La acest stadiu, societatea trebuie să găsească cele mai potrivite oferte cantității de timp liber care este pus la dispoziția membrilor săi. Rezultanta întâlnirii dintre aceste oferte şi opțiunile individului, determinate şi ele de mai mulți factori, este resimțită pe planul calității vieții, timpul liber aducându-şi o contribuție importantă la creşterea calității vieții atât prin mărimea sa, cât şi prin modalitățile de petrecere a lui şi semnificația acestora.

Capitolul I realizează schițarea câtorva direcții posibile ale analizei empirice a relației timp liber-calitatea vieții, în condițiile specifice țării noastre.

Capitolul II al lucrării, intitulat “Timpul liber al elevilor”, este o primă sinteză a rezultatelor unei cercetări empirice efectuate pe un eşantion de elevi din clasele a IX–a şi a XI-a din douăsprezece oraşe de mărimi diferite şi care învață în licee cu profiluri, de asemenea, diferite. Cercetarea a urmărit aspecte preponderent calitative, respectiv conturarea unor modalități de petrecere a timpului liber al acestor elevi, pe parcursul anului şcolar. Ipoteza teoretică de la care s-a plecat este aceea că, în cazul acestor elevi, timpul liber trebuie privit şi în raport cu specificul muncii lor (învățătura), dar şi ca o componentă relativ independentă a vieții lor, marcată de vârsta acestora, deşi rolul vârstei se va vedea mai bine atunci când, prin cercetări ulterioare pe alte segmente de populație, se vor putea face comparații.

Modalitățile de petrecere a timpului liber se situează, după o serie de prime concluzii, pe fondul existenței unui timp liber limitat pe parcursul anului şcolar mai ales pentru elevii care doresc să se pregătească pentru şcoală, bine sau foarte bine, aşa cum a rezultat din prelucrarea rezultatelor cercetării. Modalitățile de petrecere a timpului liber s-au grupat pe mai multe direcții (radio-televiziune, muzică, film, lectură, excursii, plimbări, dans, sport

etc.), avându-se în vedere atât latura distractivă şi de divertisment, cât şi semnificaţia acestora pe linia dezvoltării personalităţii. Ca rezultat al vârstei subiecţilor, al ofertei societăţii şi al altor factori, predomină la subiecţii intervievaţi modalităţile de petrecere a timpului liber care se situează pe linia divertismentului. Gradul de insatisfacţie exprimat de ei nu este prea mare, deşi opinează că sunt insuficiente, în localităţile de domiciliu, unele dotări care ar contribui la o petrecere a timpului liber într-un mod cât mai plăcut, cum ar fi biblioteci, săli de lectură, baze sportive, parcuri de distracţii.

O prelucrare superioară, ulterioară, a rezultatelor cercetării, cât şi integrarea acestora în cercetările care se vor efectua în continuare, pe alte segmente de populaţie, vor putea da o imagine mai complexă asupra timpului liber.

GRUPURI DEFAVORIZATE ŞI POLITICI PENTRU ASISTENŢA LOR SOCIALĂ

Ioan MĂRGINEAN (coordonator), Livius MANEA,
Laureana URSE, Viorel GHEORGHE, dr. Hildegard PUWAK

Punct de referinţă al oricărui demers sistematic de praxiologie umanitară, problematica grupurilor defavorizate a constituit obiect de cercetare prin conceptualizarea defavorizării printr-un efort analitic disociativ.

Obiectivele cercetării au vizat: operaţionalizarea şi identificarea în ansamblul social a grupurilor aflate într-o postură inferioară prin dispunerea lor ierarhizată în structurile societăţii, în zonele ei cele mai critice, unde se manifestă mai acut procesele de inegalitate; relevarea mecanismelor care conduc la defavorizarea pentru anumite categorii de populaţie; evidenţierea consecinţelor pe care le are situarea unor persoane în grupuri sociale defavorizate; elaborarea unor strategii de schimbare, înlăturarea sau ameliorare a situaţiilor încriminate ca fiind defavorizante.

S-au luat în cercetare următoarele grupuri defavorizate determinate, în principal, după criteriul deficitului şi/sau invarianţe de natură economică sau socială: minorii ocrotiţi, handicapaţii, persoanele vârstnice fără urmaşi sau abandonate, săracii, şomerii.

Analiza mecanismelor defavorizante a relevat tarele majore ale concepţiei preferate în sistemul totalitar în domeniul social: identificarea dezinteresului pentru categoriile lipsite de securitate socială, derobarea acestuia şi plasarea lor în anonimatul înţelegerii sociale (tolerare în familie, înţelegere socială sau abandon). La aceasta se adaugă faptul că, în condiţiile înrăutăţirii condiţiilor de trai şi prin aceasta a labilizării înseşi a

securității de subzistență la nivelul unei părți semnificative din populație – întreținerea sau îngrijirea unui "defavorizat" a generat presiuni şi costuri suplimentare la nivelul familiilor sau sistemului parental.

În contextul diversității modelelor de viață ale grupurilor sociale, al determinării defavorizării de prezența mai pregnantă a uneia din cele două dimensiuni – economică şi socială – cercetarea a condus la evidențierea unei tipologii a defavorizării organică, contextuală, favorizantă, prin prisma căreia s-au efectuat analizele concrete privind evaluarea calității vieții diferitelor grupuri.

Urmărind o finalitate pragmatică, cercetarea a permis determinarea principalelor coordonate ale unor strategii de schimbare, înlăturare sau ameliorare a situațiilor defavorizante sau generatoare de handicap, precum şi enunțarea direcțiilor în cadrul unor programe coerente de asistență socială pentru reintegrarea în circuitul de eficiență socială a individului prin restabilirea relațiilor situaționale normale care definesc racordarea sa la sistemul de nevoi, aspirații, motivații, statut şi rol social.

Pornind de la faptul că realizarea unei politici sociale de calitate necesită resurse financiare importante, la a căror evaluare s-a procedat pentru câteva variante ale unor posibile programe de asistență socială în România, în lucrare se fac unele propuneri privind finanțarea acestora, modalitatea de constituire a resurselor în concordanță cu schimbările din procesul trecerii la economia de piață.

IMPACTUL POLITICULUI ASUPRA CALITĂȚII VIEȚII

dr. Ioan MĂRGINEAN (coordonator), Cornel ALECSE,
Marius BORĂNESCU, Cornelia COSTIN, Mihaela CZOBOR,
Livius MANEA, Gabriel MĂȚĂUAN, Radu VRÂNCEANU

Politicul este analizat din perspectiva relației sale pentru calitatea vieții populației, atât ca factor de influențare, cât şi ca domeniu efectiv de manifestare. Sunt avute în vedere statutul ontologic al politicului, sistemul de valori politice, virtuțile participative ale mediului politic, percepția situației politice, caracteristicile fenomenului politic românesc din perioada preelectorală, experimentarea de către populație a acestei forme de existență socioumană care este politicul, gradul de satisfacție/insatisfacție şi de frustrare, proiecțiile de viitor, atitudinile şi opțiunile politice.

Ancheta sociologică desfăşurată în lunile aprilie-mai 1990 (perioada premergătoare alegerilor parlamentare şi prezidențiale din 20 mai), pe un

eşantion de 1.246 de persoane, a evidenţiat caracteristicile procesului de trecere bruscă după revoluţie de la monopartitism, festivism oficial şi pasivismul unei mari părţi a societăţii civile la pluripartitism (cu fragmentarea spectrului politic şi constituirea a zeci de partide) şi activismul politic pasional, populaţia investigată a exprimat aprecieri predominant favorabile în legătură cu transformările de ordin politic şi implementarea principiilor democratice în primele luni ale anului 1990 (peste 80% din subiecţi apreciază că situaţia politică s-a îmbunătăţit). Totodată, s-a manifestat un nivel moderat de satisfacţie (numai 12% erau pe deplin mulţumiţi de situaţia politică existentă, 62% erau parţial mulţumiţi, în timp ce 16% erau nemulţumiţi) şi optimism în legătură cu evoluţia politică, economică şi socială pe termen lung a României (proiecţiile pozitive iau valori între 60 şi 88%). Cercetarea a relevat un grad relativ înalt al participării politice, măsurată prin 5 indicatori: discuţii politice în grupuri de cunoscuţi, lectură cu conţinut politic, persuasiune politică, discuţii publice cu caracter politic, apartenenţa la un partid politic. În acord cu diferitele cercetări internaţionale asupra participării politice, indicatorii cercetaţi alcătuiesc o scală cumulativă Guttman (CR – 0,95), rezultând o rată de participare politică superioară valorilor medii înregistrate la nivel internaţional (numai 4% din subiecţi nu au dat niciun răspuns pozitiv, 11% se limitează la primul nivel al participării, 23% au două răspunsuri afirmative, 17% câte 3 astfel de răspunsuri, 33% câte 4, iar 12% au răspunsuri afirmative la toţi cei 5 indicatori ai participării politice), fapt confirmat şi prin participarea la vot în cadrul alegerilor (85% din totalul electoratului).

MODURI ŞI STILURI DE VIAŢĂ

Marcel DORU (coordonator),
Laureana URSE, Mariana STANCIU

Lucrarea îşi propune realizarea unei baze teoretice coerente, în vederea cercetărilor viitoare privind modurile şi stilurile de viaţă. Necesitatea demersului teoretic s-a impus, în primul rând, datorită marii diversităţi de definiţii existente în literatura de specialitate, definiţii uneori contradictorii şi de cele mai multe ori vagi, dând naştere la confuzii între cei doi termeni.

Ideea principală de la care s-a pornit în analiza modurilor şi stilurilor de viaţă este faptul că individul, în tot timpul vieţii sale, începând chiar cu primii ani ai existenţei, asimilează diverse valori, norme şi modele de conduită ca urmare a nevoii de socializare resimţit de orice persoană care trăieşte în societate. Modelele sunt preexistente individului, ceea ce asigură

o bază obiectivă de definire a modurilor şi stilurilor de viaţă. Un mod de viaţă se constituie ca urmare a faptului că o parte din modelele asimilate sunt obligatorii pentru toţi membrii unei comunităţi umane, pe când stilul de viaţă este rezultatul alegerii unor modele care nu sunt obligatorii, opţiunea fiind rezultatul unei structuri proprii a personalităţii umane.

Sesizarea articulaţiilor sociale ale modurilor şi stilurilor de viaţă s-a impus ca un demers necesar în logica lucrării. În acest sens, s-au luat în consideraţie 3 niveluri de analiză a contextului social care caracterizează modurile şi stilurile de viaţă. Un prim nivel îl constituie formele de organizare.

Următorul nivel de analiză abordează relaţia dintre modurile şi stilurile de viaţă, pe de o parte, şi structurile sociale reprezentate de status-uri şi roluri, pe de altă parte. Din această perspectivă se poate constata că îndeplinirea unui rol în cadrul unei structuri sociale comportă confruntarea a două sisteme de valori. Pe de-o parte, valorile care prefigurează rolul respectiv, iar pe de altă parte, propriul sistem de valori care exercită rolul respectiv. Din confruntarea celor 2 sisteme de valori, comportamentul uman se racordează la unele modele obligatorii ce decurg din status-ul persoanei respective şi, totodată, adoptă unele modele opţionale permise de "gradul de libertate" în cadrul rolului exercitat. Apar, astfel, moduri de viaţă specifice unei anumite categorii sociale (de exemplu, modul de viaţă ţărănesc), dar şi stiluri de viaţă conforme cu sistemul de valori propriu fiecărui individ sau grup social.

Al treilea nivel de analiză plasează problematica modurilor şi stilurilor de viaţă în interiorul instituţiilor sociale fundamentale (familie, educaţie, biserică, structură economică etc.), ceea ce permite o perspectivă mai concretă, mai aproape de o anumită realitate socială dată.

Din mersul teoretic al acestei prime părţi a studiului, principala concluzie ce se desprinde este faptul că atât modul de viaţă, cât şi stilul de viaţă pot fi cercetate utilizând aceleaşi concepte şi acelaşi aparat teoretic, ceea ce creează premisele unor cercetări de teren coerente şi unitare.

DIAGNOZA CALITĂŢII VIEŢII

dr. Ioan MĂRGINEAN, Gheorghe SOCOL (coordonatori),
Elena BECA, Silvia IFTIME, Georgeta MITREA, Ilie SANDU

Lucrarea porneşte de la experienţa naţională şi internaţională în domeniu şi urmăreşte ca, pe baza indicatorilor socioeconomici, să realizeze un tablou sintetic şi veridic al calităţii vieţii în România.

Informaţiile care fundamentează diagnoza au fost obţinute, în principal, cu ajutorul unui chestionar administrat în lunile iunie-iulie 1990 unui eşan-

tion național de 2050 persoane, fiind prima cercetare pe această temă de o asemenea amploare din țara noastră. Conceput ca un instrument de investigație amplu, chestionarul a inclus întrebări care s-au referit practic la toate problemele calității vieții, atât din sfera materială, cât şi din cea spirituală.

Prelucrarea, analiza şi interpretarea datelor au permis obținerea unei imagini globale, la scara întregii țări, a calității vieții din țara noastră, la momentul în care a fost efectuată cercetarea. În acelaşi timp, au putut fi surprinse anumite particularități determinate de caracteristicile socioocupaționale ale celor investigați ori de mediul rezidențial.

Ca indicator socioeconomic cu pondere importantă în evaluarea calității vieții, veniturile sunt apreciate de 60,6% din persoanele investigate ca situându-se sub strictul necesar sau la limita acestuia. De aici rezultă o stratificare socială bipolară, la un pol mai masiv grupându-se cei cu venituri sub sau la limita necesităților, iar la celălalt, grupul mai redus numeric, al celor cu o stare materială peste această linie de demarcație.

Înzestrarea gospodăriei cu echipament menajer şi cultural îngăduie şi ea o caracterizare elocventă a nivelului de viață atins de populația în cauză. Din acest punct de vedere, cercetarea are relevat slaba dotare a gospodăriilor determinată – în cazul orăşenilor – preponderent de insuficiența mijloacelor financiare sau absența ofertei, iar în cazul sătenilor, într-o anumită măsură şi de nivelul mai scăzut al aspirațiilor.

În planul valorilor spirituale, cercetarea a pus în evidență că, pentru persoanele cuprinse în eşantion, omul de alături este într-o măsură binevoitor, deschis, responsabil şi de încredere, alteori însă egoist şi nesigur, dar perfectibil. Cât priveşte lumea, s-a degajat impresia că trăim într-un univers care nu ne este ostil şi care poate fi cunoscut. Înlănțuirea evenimentelor nefiind potrivnică omului, este de dorit să ne asumăm curajul implicării. Fatalismul nu este recomandabil, sentimentul general fiind de optimism. Cercetarea a arătat că majoritatea componentelor calității vieții sunt percepute preponderent nefavorabil. Domeniile cele mai critice sunt aprovizionarea cu bunuri nealimentare, prestațiile de servicii, transportul în comun, petrecerea timpului liber, aprovizionarea cu bunuri alimentare, securitatea personală, nivelul veniturilor. Şi la celelalte componente ale calității vieții neajunsurile existente provoacă insatisfacția populației studiate. În această situație se află serviciile prestate de instituțiile publice, calitatea mediului social, învățământul şi condițiile de muncă, situația socioprofesională. Mediul rezidențial determină apariția unor diferențieri ale percepției calității vieții, o situație mai precară având-o pensionarii, tinerii sub 30 de ani, țăranii şi muncitorii.

MANIFESTĂRI ŞTIINŢIFICE

COLOCVIUL ROMÂNO-GERMAN "ECONOMIA DE PIAȚĂ ȘI STATUTUL SOCIAL - DIALOG DESPRE OBIECTIVELE REFORMEI ȘI ETAPELE ACESTEIA", București, 4 octombrie-2 noiembrie 1990

INCE în colaborare cu Fundația Friedrich Ebert

Seminarul 1: Tranziția spre economia de piață.

Referate:

1. Ordinea economică de piață în RFG: bazele instituționale, instrumente de impozitare, bilanț de rezultate și expunere la risc, prof. dr. Klaus Mackscheidt, Universitatea din Köln.
2. Necesitatea accelerării tranziției la economia de piață, dr. Mircea Ciumara, secretar științific al INCE, secretar al PNȚ-cd.
3. Privatizarea, condiție fundamentală a trecerii la economia de piață, dr. Aurel Iancu, director adjunct al ICRISI, membru în conducerea onorifică a IRLI.
4. Rolul deputatului în condițiile tranziției la economia de piață și dezvoltarea economico-socială teritorială, Cazimir Ionescu, deputat FSN, secretar al Biroului Permanent al Adunării Deputaților.
5. Contradicții ale mecanismului economico-social în perioada de tranziție și guvernare, Bujor Bogdan Teodoriu, deputat FSN, președinte al Subcomisiei de privatizare și tranziție la economie de piață a Adunării Deputaților.
6. Obstacole tehnice în calea privatizării, dr. Ihor Lemnij, cercetător științific, membru în Consiliul de Conducere al IRLI, membru al Grupului de Dialog Social.
7. Dezetatizarea prin răscumpărare sau împroprietărire, Vasile Pillat, cercetător științific la IEN, vicepreședinte al IRLI.
8. Trecerea de la economia centralizată la economia de piață prin împroprietărirea populației, dr. Constantin Cojocaru, Cartelul Sindical "ALFA".
9. Demonopolizarea producției materiale – obiectiv al perioadei de tranziție spre economia de piață, dr. Victor Stoica, cercetător științific la IPE, din partea PNL.

10. Convertibilitatea leului – condiție a reformei, dr. Ilie Șerbănescu, redactor șef al revistei “Lumea azi”.
11. Pledoarie pentru necesitatea unei legislații antitrust încă din perioada de tranziție spre economia de piață, dr. ing. Florin Alexe, Institutul Politehnic Bucureşti, din partea PSDR.
12. O posibilă tactică de trecere de la centralismul etatist la dirijismul liberal, ing. Gheorghe Daria, ICTC, din partea PSDR.

Referenți pe podium:

dr. Aurel Iancu, dr. Mircea Ciumara, Vasile Pilat.

Moderatori:

Adrian Severin, ministru asistent al primului-ministru pentru reformă și relații cu Parlamentul, dr. Mircea Ciumara, secretar științific al INCE.

Seminarul 2: Securitatea socială

Referate:

1. Securitatea socială în RFG. Principii de constituire, finanțare, stadiul discuției privind reforma, prof. dr. Klaus Mackscheidt, Universitatea din Köln.
2. Protecția socială în perioada de trecere la economia de piață, dr. Ioan Mărginean, director al ICCV.
3. Implicații sociale ale privatizării, Aurelian Dochia, cercetător științific, deputat FSN.
4. Protecția socială a populației vârstnice, dr. Hildegard Puwak, secretar științific al ICCV.
5. Protecția socială – valențe și limite, dr. Gheorghe Răboacă, director al ICSDMOS.
6. Elemente de construcție a politicii sociale, Maria Poenaru, cercetător științific la IEN.
7. Probleme ale politicii repartiției veniturilor populației, Maria Molnar, cercetător științific la IEN.
8. Modificări ce trebuie aduse legislației de pensii și asigurări sociale în condițiile dezvoltării democratice a României, Valeriu Arbore, director al Oficiului de Pensii al sectorului 1, din partea PSDR.
9. Considerații privind rolul și antrenarea agenților economici la formarea veniturilor familiei în condițiile privatizării economiei, Georgeta Dumitrescu, cercetător științific la IEN.

10. Considerații privind instituirea impozitului pe veniturile personale, Daniel Fătu, cercetător ştiinţific la IEN.
11. Protecția socială a şomerilor în România, Mihaela Codin, cercetător ştiinţific la ICCV.

Referenți pe podium:

dr. Ioan Mărginean, dr. Hildegard Puwak, Maria Poenaru.

Moderatori:

prof. dr. Cătălin Zamfir, ministrul muncii şi protecției sociale, dr. Mircea Ciumara, secretar ştiinţific al INCE.

Seminarul 3: Management

Referate:

1. Planificarea şi funcționarea întreprinderii în condițiile riscului specific economiei de piață, prof. dr. Joachim Hentze, Universitatea Tehnică din Braunschweig, director al Institutului de Cercetări Economice.
2. Mutații manageriale în procesul trecerii la economia de piață, dr. ing. Corneliu Russu, director al ICRISI.
3. Poziția eficienței economice în management, prof. dr. Alexandru Gheorghiu, decanul Facultății de Econometrie, Universitatea Particulară U-90.
4. Riscul de afaceri în economia de tranziție, conf. dr. Ioan Popa, şeful Catedrei de Relații Economice Internaționale de la ASE, membru al IRLI.
5. Solvabilitatea, lichiditatea, capacitatea de plată ale întreprinderii şi modele de optimizare a acestora în condițiile economiei de piață, dr. Florin Georgescu, director general al Direcției Generale a Controlului Financiar de Stat a Municipiului Bucureşti, membru al IRLI.
6. O concepție microeconomică a perioadei de trecere la economia de piață în România, conf. dr. Dumitru D. Popescu, ASE, membru în conducerea IRLI.
7. Evoluția corelației dintre planificarea macroeconomică şi microeconomică în condițiile tranziției la o economie de piață, prof. dr. Mihai Părăluță, Departamentul de Managament.
8. Rolul sondajului în fundamentarea planului şi reducerea riscurilor, dr. Gheorghe Nistorescu, Cartelul Sindical ALFA.

9. Diversificarea ofertei de produse şi servicii ale întreprinderilor în sensul micşorării riscului în cadrul economiei de piață, dr. Florin Alexe, din partea PSDR.
10. Cu privire la determinarea valorii întreprinderii, conf. dr. Petre Jica, Universitatea Iaşi.
11. Cerințe de economicitate prin măsuri fiscale în perioada formării pieței capitalului, Lucian Croitoru, secretar ştiințific al ICRISI.
12. Conducere şi inovare, Mariana Andrei, Cartelul Sindical ALFA.
13. Planificarea în întreprinderi în condițiile riscului determinat de economia de piață, Anatol Merling, din partea PSDR.
14. Model de reconvertire a unei foste unități economice socialiste într-o societate comercială cu capital anonim pe acțiuni, Dan Cristescu, Cartelul Sindical ALFA.

Referenți pe podium:

dr. ing. Corneliu Russu, dr. Ioan Popa, dr. Florin Georgescu.

Moderatori:

Miron Mihu Biji, secretar de stat la Ministerul Muncii şi Protecției Sociale, dr. Mircea Ciumara, secretar ştiințific al INCE.

Seminarul 4: Politica de personal

Referate:

1. Politica de personal a întreprinderii în procesul adaptării la condițiile economiei de piață, prof. dr. Joachim Hentze, Universitatea Tehnică din Braunschweig, director al Institutului de Cercetări Economice.
2. Elemente privind politica salarială la nivelul sectorului de inițiativă particulară, conf. dr. Mircea Coşea, secretar de stat, membru al IRLI.
3. Despre reforma necesară în sistemul de salarizare, dr. ing. Ulm Spineanu, secretar al PNȚ-cd;
4. Gestiunea resurselor umane la nivel de întreprindere în condițiile tranziției la economia de piață, dr. Ioan Bratu, şef de sector la IEN.
5. Autoritatea personalului de conducere, dr. Adrian Popescu Necşeşti, din partea PNL;
6. Perspectivele şomajului în România, dr. Gheorghe Nistorescu, Cartelul Sindical ALFA.
7. Necesitatea recalificării şi reorientării profesionale a forței de muncă în perioada trecerii la economia de piață, dr. Florin Alexe, din partea PSDR.

8. Un nou sistem informațional – cerință vitală a cunoaşterii proceselor de pe piața muncii, Gabriela Predoşanu, Sânziana Mihăescu, cercetători ştiințifici la IEN.
9. Formarea şi adaptarea profesională a forței de muncă în condițiile tranziției la economia de piață, Marta-Cristina Suciu, cercetător ştiințific la ICRISI;
10. Crearea de locuri de muncă prin inițiative locale, Florin Bonciu, cercetător ştiințific la IEM, membru al IRLI.
11. Recalificarea femeilor din întreprinderile mari în cadrul tranziției spre economia de piață, ing. Smaranda Dobrescu, din partea PSDR.

Referenți pe podium:

Dr. ing. Corneliu Russu, dr. Ioan Popa, dr. Florin Georgescu.

Moderatori:

dr. Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale,
dr. Mircea Ciumara, secretar ştiințific al INCE.

Seminarul 5: Piața muncii

Referate:

1. Piața muncii şi politica privind piața muncii în R.F. Germania, prof. dr. Heintze Markmann, fost director al Institutului de Cercetări Economice al Ligii Sindicatelor Germane.
2. Politica activă a pieței muncii în R.F. Germania, Institutul de Cercetări Economice al Ligii Sindicatelor Germane.
3. Piața muncii în România – caracteristici şi tendințe, dr. Steliana Perț, şef de sector la IEN.
4. Poziția CNSLR față de problemele cu care se confruntă mişcarea sindicală românească, prof. dr. Victor Ciorbea, preşedinte al CNSLR.
5. Echilibrul ocupării forței de muncă în România în condițiile tranziției la economia de piață, dr. Constantin Ciutacu, cercetător ştiințific la IEN.
6. Sindicatele şi problema recalificării forței de muncă în condițiile trecerii la economia de piață, dr. Vlad Roşca, Institutul Politehnic Bucureşti, din partea PNȚ – cd.
7. Estimarea cererii de forță de muncă în România, Doru Mihalcea, cercetător ştiințific la IEN.
8. Flexibilizarea ofertei de forță de muncă în România, Florin Pavelescu, cercetător ştiințific la IEN.

9. Şomajul fricțional. Un model de ocupare a mâinii de lucru disponibile în România, Marcel Apostolescu, Cartelul Sindical ALFA.
10. Locul şi rolul sindicatelor în demolarea structurilor totalitare şi introducerea democrației în România, Marin Miclici, Sindicatul ASCAR.

Referenți pe podium:

Ioan Boboc, dr. Steliana Perț, Constantin Avramescu.

Moderatori:

Octavian Partenie, secretar de stat la Ministerul Muncii şi Protecției Sociale,
dr. Mircea Ciumara, secretar ştiințific al INCE.

Seminarul 6: Negocierile salariale

Referate:

1. Negocierea salariilor şi autonomia tarifară în R.F. Germania, dr. Reinhard Bispink, Institutul de Cercetări Economice al Ligii Sindicatelor Germane.
2. Planificarea şi negocierea la nivel microeconomic privind prevenirea riscurilor în economia de piață, dr. Hartmut Seifert, Institutul de Cercetări Economice al Ligii Sindicatelor Germane.
3. Relația tripartită în România, Ioan Boboc, Ministerul Muncii şi Protecției Sociale.
4. Un răspuns necesar la liberalizarea sistemului de prețuri: “scara mobilă” a veniturilor, dr. Florin Alexe, din partea PSDR.
5. Negocierea salariilor în perioada de tranziție la economia de piață, Gabriel Mățăuan, cercetător ştiințific la ICCV.
6. Greva – sensurile unei decizii sindicale, Mircea Cleciu, din partea PNL
7. Alternative ale unei politici de salarii în România, Valentina Vasile, cercetător ştiințific la IEN.
8. Moratoriul asupra salariilor şi evoluția prețurilor, Mircea Popa, directorul ziarului Argument, Sindicatul Frăția.
9. Dimensionarea adecvată a salariului minim garantat în România, Marcel Apostolescu, Cartelul sindical ALFA.
10. Modalități de protecție socială în cazul grevelor în situația trecerii la economia de piață, Mihai Popescu, Sindicatul GICC.
11. O strategie privind revendicările salariale pentru personalul feminin angajat, Smaranda Dobrescu, din partea PSDR.

Referenți pe podium:

Ioan Boboc, dr. Steliana Perț, Constantin Avramescu.

Moderatori:

prof. dr. Cătălin Zamfir, Ministerul Muncii și Protecției Sociale.
dr. Mircea Ciumara, secretar științific al INCE.

Coordonatorii colectivelor de organizare a colocviului:

Mihai Ștefan, directorul general adjunct al INCE.
dr. Reinhold Sohns, șeful Compartimentului Industriei al Fundației Friedrich Ebert.

DEZBATEREA PRIVIND "PLANUL RUGINĂ"

În zilele de 20 şi 27 decembrie 1990, dând curs convenţiei intervenite între acad. Tudorel POSTOLACHE şi prof. Anghel RUGINĂ, la sediul INCE a avut loc o dezbatere privind lucrarea "Un miracol economic în România liberă este încă posibil".

Alături de acad. Tudorel POSTOLACHE şi prof. Anghel RUGINĂ, la discuţie au participat prof. dr. Constantin IONETE, prof. dr. Gheorghe DOLGU, Mihai ŞTEFAN, dr. Mircea CIUMARA, dr. Gheorghe ZAMAN, dr. Aurel IANCU, Vasile PILLAT şi Rodica DĂNESCU. Cu prilejul dezbaterii, prof. Costin KIRIŢESCU şi-a expus punctul de vedere într-o amplă analiză asupra "Planului Rugină", referatul domniei sale fiind prezentat în cadrul şedinţei.*

- Domnul **Tudorel Postolache**: Vă rog să-mi permiteţi, la început, să vă adresez un foarte călduros "Bun venit" în institutul care este foarte legat de dumneavoastră şi ne bucură că putem să vă adresăm acest salut în calitatea dv. dumneavoastră de membru de onoare al Academiei Române, onorând în felul acesta breasla economiştiilor români.

Această întâlnire aş spune că are mai multe explicaţii – atât pentru dv., cât şi pentru noi, pentru a ne stabili un mod de desfăşurare a lucrărilor.

În primul rând, eu consider că această întâlnire este o continuare a şedinţei solemne a Consiliului Ştiinţific al institutului nostru, care a avut loc în vară cu prilejul vizitei la institut, prilej cu care am lansat şi propunerea ca dv. să fiţi membru de onoare al Academiei Române. De asemenea, vă amintiţi şi ne amintim cu toţii că la şedinţa solemnă a Consiliului Ştiinţific s-a stabilit ca, sub egida institutului nostru, să se editeze în limba română opera economică a profesorului Anghel N. Rugină. Un prim volum, în proiect, a fost perfectat; activitatea continuă şi, suntem în măsură să comunicăm, aranjamentele cu Editura Academiei Române sunt definitivate.

Cu prilejul şedinţei Consiliului Ştiinţific la care m-am referit, vorbitorii prezenţi şi la întâlnirea de astăzi au făcut o concentrată trecere în revistă a operei profesorului Anghel Rugină.

---

* Stenograma integrală a discuţiei poate fi consultată la Secretariatul Ştiinţific al Institutului Naţional de Cercetări Economice.

Domnul Anghel Rugină este un gânditor care a asimilat întreaga moştenire a teoriei economice şi istoriei economice până în zilele noastre şi care, în acelaşi timp, prin implicarea lui nemijlocită în elaborarea politicii economice, stăpânește perfect mecanismele economice reale. În acelaşi timp, domnia sa este, prin scrierile sale, un gânditor profund original. Profesorul Anghel Rugină adoptă o optică diferită, ajungând la concluzia că instrumentele elaborate de ştiința economică, mai ales în ultima perioadă, trebuie să fie privite ca fiind complementare. Această complementaritate se regăseşte în cele şapte modele. Domnul profesor, cu o viziune largă asupra ştiinței economice, le stabilește corespondențe cu alte ştiințe şi, ca să folosesc expresia dumnealui, "aduce sub acelaşi acoperiş" mai multe ştiințe. Aş sublinia în mod distinct uşurința cu care domnul profesor se mişcă în toate aceste câmpuri şi legăturile pe care le face.

La profesorul Anghel N. Rugină este deosebit de evident faptul că finalitatea ultimă a gândirii economice este nu numai de a explica realitatea economică, ci şi de a furniza repere pentru politica economică. Lucrarea sa intitulată **"Capitalismul american la răscruce"** oglindeşte această dimensiune, ea cuprinzând toate scrierile adesate preşedinților americani Johnson, Nixon şi Ford şi memoriile în care domnia sa îşi prezintă concepțiile. În această ordine de idei se încadrează şi programele pe care le-a elaborat pentru o serie de țări, inclusiv pentru pregătirea **"Schiței privind strategia înfăptuirii economiei de piață în România".**

Rezumându-mă la cele spuse până acum, aş afirma că, în esență, contribuțiile esențiale ale profesorului Rugină se plasează în două planuri:

Primul plan vizează metodologia ştiinței economice, şi anume depăşirea antinomiei echilibru-dezechilibru, printr-o viziune simultan focalizată în "taberele de orientare a ştiințelor economice", care au o dublă vocația, şi anume, pe de o parte, ca un adevărat Tabel Mendeleev pentru ştiința economică, vocația de a unifica ştiința economică atât de parcelată în prezent, iar pe de altă parte, de a depăşi viziunea Tabelului Mendeleev, prin încercarea de unificare nu numai a ştiinței economice, ci şi a acesteia cu ştiințele naturii, tehnice şi sociale. Este ceea ce ne-a determinat să susținem cu convingere şi căldură alegerea domniei sale în Academia Română.

Cel de-al doilea plan esențial al creației profesorului Rugină s-ar putea spune că depăşeşte aria ştiinței economice ca atare, este vorba de politica economică; dar dacă este justă afirmația că politica economică depăşeşte ştiința economică propriu-zisă, tot atât de adevărat este că ştiința economică fără finalitatea ei într-o politică economică ştiințifică ar rămâne un nonsens.

După plecarea domnului profesor în Statele Unite, domnia sa a analizat “Schița de strategie” elaborată de institutul nostru în cadrul Comisiei guvernamentale şi publicată în luna mai.

În scrisorile pe care mi le-a adresat cu amabilitate ne-a impresionat prin atenția pe care a acordat-o analizei acestei schițe.

În scrisoarea din 15 octombrie 1990, domnia sa subliniază, şi eu împărtăşesc această subliniere, că: “Am impresia că, dacă noi doi am lucra împreună în sinceritate şi devotament la cauza națiunii întregi (pe deasupra intereselor de partid), am putea scăpa țara de ruina economică şi explozia socială însoțită de consecințe ce nu se pot imagina în momentul de față. Ceva radical trebuie făcut înainte de 22 decembrie 1990”.

Ideea este reluată şi precizată în scrisoarea expediată pe 10 noiembrie, în care profesorul Rugină îmi scrie că a analizat cu atenție Schița de strategie, citez:”...pe care am găsit-o excelentă pentru că dă mai multe scenarii din care Guvernul putea să-şi aleagă unul şi să-l îmbunătățească”... “Eu sunt convins că “dacă lucrăm împreună” toate problemele României de azi şi de mâine se pot rezolva în modul cel mai eficient pentru a realiza țelurile propuse. Propun ca, la întâlnirea de la Bucureşti, dv. să aranjați o întâlnire cu un grup mic şi să discutăm strategia şi tactica cea mai bună. Între timp voi pregăti şi partea a III-a din “Contradicții şi inconsistențe”.

La aceasta a fost anexată şi o foarte amănunțită analiză critică a Schiței şi concretizării Programului Guvernului. De aceea ne-am bucurat când am auzit că vine în România la începutul lunii decembrie şi aş spune că o anumită nerăbdare ne-a stăpânit chiar în cursul acestor trei săptămâni de când sunteți în țară, în sensul că, în ciuda încercărilor noastre repetate de a da curs invitației şi sugestiei dv., începând cu prezența la aeroport în noaptea sosirii şi continuând în zilele următoare până astăzi, totuşi, datorită presiunilor la care sunteți supus în ceea ce priveşte programul, nu am putut da curs cererii dv. Or, în acest domeniu, eu consider că avem o obligație morală şi față de ştiința economică pe care o slujim.

Domnul profesor Rugină a făcut o analiză amănunțită a Schiței strategiei tranziției pe care a trimis-o mai multor persoane şi instituții şi a avut amabilitatea să mi-o trimită şi mie. Nu pot să nu apreciez consecvența metodei şi sistemului în gândirea şi analiza pe care o întreprinde şi chiar mai mult, aş dori să mulțumesc pentru aprecierile pe care le face la adresa Schiței strategiei.

În această analiză, partea a doua la scrisoarea din 15 noiembrie, intitulată “De ce programul anunțat de guvern în august-septembrie 1990 nu

poate avea succes să atingă țelurile propuse", devine limpede că propunerea făcută în scrisoare nu este gratuită, ci are întemeieri adânci. Convingerea domnului profesor este că abordarea istorică şi cu cea analitică trebuie să se completeze.

Pe lângă aprecierile critice, domnul profesor are şi unele aprecieri pozitive. Dânsul afirmă: "Un punct bun accentuat în Schiță este faptul că nici teoria şi nici practica mondială nu dispun de soluții care să poată fi importate şi aplicate nemijlocit, ca atare, în condițiile noastre". Vom vedea mai departe că acest "punct bun", care corespunde întru totul cu filosofia economică exprimată în planul nostru de refacere şi stabilizare economică şi financiară ce poartă titlul **"Un miracol economic în România liberă este încă posibil!"**, nu s-a mai reținut în Programul din august-septembrie1990. De asemenea, în schiță se scot în evidență două metode diferite de tranziție de la economia de stat la o economie de piață liberă, şi anume "terapia şoc" şi "tranziția gradulă de durată", cu observațiunea: "strategia pentru care optăm ar putea fi definită ca o tranziție graduală, efectuată în ritm rapid şi în cadrul căreia implementarea mecanismelor juridice şi economice strict necesare funcționării economiei de piață să se facă în mod accelerat (în cel mult 2-3 ani), cu asigurarea unei protecții sociale corespunzătoare a întregii colectivități".

În planul nostru, de asemenea, se prevede o epocă de tranziție de 3 ani, deşi cu un înțeles puțin deosebit, în sensul că reformele de bază se fac în una şi aceeaşi zi (accelerație maximă!), iar 3 ani se referă la o perioadă de ajustare la noua stare de lucruri, la noua ordine economică, perioadă care are acelaşi scop de "asigurare a unei protecții sociale la întreaga populație".

Tot în această parte a II-a se spune: "De altfel, nicio problemă, dar absolut niciuna – atât în ştiințele sociale, inclusiv economia politică, cât şi în ştiințele naturale – nu se poate rezolva satisfăcător în practică decât numai dacă s-a rezolvat mai întâi în mod satisfăcător în analiza teoretică, unde nu trebuie să existe contradicții sau inconsistențe. Acesta este un principiu fundamental al adevărului în ştiință, ca şi în viața practică,"...

... şi în continuare: "Aici nu este vorba de o critică formală negativă împotriva programului propus de Guvern, care evident are şi părți bune, cum este aceea de «asigurare a unei protecții sociale», dar, din nefericire, şi părți discutabile. Aici este vorba mai degrabă de o cercetare obiectiv-ştiințifică pentru a afla adevărul - în teorie, cât şi în practică – fără înfloriri şi fără ambiguități, cu scopul de a face corecturile necesare şi a pune întreg

Programul pe o cale dreaptă şi nedisputabilă – «sur la bonne voie», cum spun francezii."

Şi această poziţie fundamentală este de salutat în analiza riguroasă întreprinsă de domnul profesor Rugină.

O chestiune la care aş dori să mă refer, pentru că ne priveşte pe noi ca institut.

Dânsul scria: "Ne-a uimit, spre exemplu, numărul specialiştilor români care au contribuit la elaborarea studiului (Schiţa): peste 1200 de economişti. Impunător este, de asemenea, şi numărul personalităţilor din străinătate care au fost consultate, nu mai puţin de 90.

Având în vedere timpul extraordinar de limitat (din februarie până la sfârşitul lunii mai 1990), este aproape de necrezut – un altfel de "Miracol"! – cum coordonatorul academician Tudorel Postolache a putut să închege un astfel de Raport atât de cuprinzător (74 pagini), cu multe date statistice sub formă de indici şi scheme".

În măsura în care este vorba de o apreciere pozitivă, noi o salutăm, în măsura în care este vorba de o întrebare, cred că unele lămuriri ar trebui date. Explicaţia probabil că poate fi înţeleasă numai din interior. Este foarte greu să-ţi cunoşti cerul gurii proprii cu limba altuia. Trebuie să spun că poate şi nouă ne-ar părea acum, într-un fel, incredibil efortul făcut, dar el se datorează entuziasmului cu care au lucrat toţi aceşti oameni, şi nu numai aceştia, ci şi mulţi alţii, entuziasm dublat de dorinţa constantă de a participa la elaborarea unei strategii ştiinţific fundamentate de trecere la economia de piaţă. A fost un program autoimpus de la 8-8 şi noaptea citirea lucrărilor pentru a ne pregăti pentru dezbaterile de a doua zi.

A fost iniţiată şi o primă treaptă a unei lucrări privind retehnologizarea ramurilor şi unităţilor, lucrare care a parcurs doar prima treaptă din cele trei şi anume întocmirea unor colective de specialişti la care au participat nu 1200 de oameni, ci, după aprecierile globale, cifra chiar depăşeşte 10.000 de lucrători din institutele de cercetare şi proiectare ale României, care au avut posibilitatea, pentru prima oară, să-şi spună părerea cum văd ei retehnologizarea unităţilor.

Aş spune că nici entuziasmul şi nici dorinţa nu ar fi fost suficiente dacă nu ar fi existat ceea ce am denumi o gândire economică paralelă, dacă n-ar fi existat acumulări în bagajul teoretic al cercetătorilor care pot fi priviţi de sus, pot fi bătuţi pe umăr de unul sau altul, dar care, în realitate, s-au dovedit a avea acumulate argumente alternative care şi-au găsit câmp de manifestare în perioada următoare Revoluţiei din Decembrie. Aşa se

explică zecile de lucrări ale institutului, caiete care au apărut în decurs de câteva săptămâni. Şi poate că, într-adevăr, au avut dreptate colegii mei prezenți aici când, în mod repetat, au susținut că trebuia să nu fiu atât de zgârcit în a face cunoscute metodele de lucru şi meritele Schiței strategiei de tranziție.Eu am avut anumite considerente pe care le consider şi acum întemeiate pentru că, înainte de toate, am ținut să fim departe de campania electorală. Aşa se explică de ce, pe de o parte, Schița este mai puțin cunoscută, iar pe de altă parte, nu sunt cunoscute metodele de muncă pe care, la nevoie, trebuie să le explicăm.

Noi dispunem de o critică amănunțită a profesorului Anghel N. Rugină la adresa Schiței de strategie şi a Programului guvernamental şi, pentru o conlucrare în bună cunoştință, în sensul celor propuse de profesor, ar trebui şi dânsul să cunoască evaluările noastre asupra planului domniei sale, lucru care poate fi făcut temeinic doar cu instrumentele ştiinței şi într-un cadru ştiințific adecvat.

Ar trebui să reamintesc celor prezenți şi dumneavoastră, domnule profesor, că noi am analizat cu toate atenția programul dv. încă din lunile martie-aprilie. Aşa se explică de ce anumite elemente coincid.

Aş vrea să fac 2-3 sublinieri. În primul rând, să ne precizăm ce anume discutăm şi ce anume comparăm, pentru ca ele să fie întemeiate sub raport ştiințific.

Întâlnirea de astăzi, dacă domnul profesor are timp, ar putea fi urmată de o a doua întâlnire de lucru. Am putea creiona o discuție asupra Planului profesorului Rugină şi, în relație cu partea a II-a la scrisoarea din 15 noiembrie 1990, să încercăm o comparație cu Schița pe care domnia sa a analizat-o.

După părerea mea, Programul Guvernului şi, mai departe, modul concret în care este condusă înfăptuirea lui sunt două trepte succesive mai concrete față de Schița de strategie.

În ceea ce priveşte Programul Guvernului, este cel mai bine prezentat de premierul Petre Roman; el a fost adoptat în unanimitate de Parlament şi toate formațiunile politice şi în special cele de opoziție au declarat că este propriul lor program. Aş aminti că toate organizațiile economice internaționale, începând cu FMI şi Banca Mondială, ai căror experți se disting prin exigență, au validat acest program.

În ceea ce priveşte modul în care este condusă operația de aplicare a lui, sigur că aceasta poate fi discutată, dar nu putem să considerăm un program sau o strategie abstracte, să le comparăm cu modalități concrete de aplicare a unui alt program.

Cred că trebuie să rămânem, în discuția de astăzi, în limitele analizei ştiinţifice, în domeniul analizei comparate a Planului Rugină cu Schița de strategie şi eventual cu Programul Guvernului, în sensul precizat mai sus.

Aş mai face o recomandare pentru discuția noastră: pentru ca rezultatele să fie cât mai eficiente, în vederea conlucrării pe care domnul profesor o propune şi care cred că este benefică sub toate aspectele, este necesar să facem eforturi pentru a înțelege corect pozițiile.

Domnul profesor Rugină menționează, în analiza pe care o face la Schița şi la Programul Guvernului, că în mai multe locuri din Schiță se prevede atingerea unui standard de viață al populației la nivel mediu european, şi anume în cursul perioadei de tranziție până în iunie 1992. În realitate, aşa cum rezultă din toate locurile din cele 74 de pagini ale Schiței, noi am avut în vedere un lucru cu mult mai realist, şi anume este vorba nu de un standard de viață al populației în general, ci de indicatori de bază la nivelul mediu european, şi nu vest-european. Pe de altă parte, atingerea nivelului mediu european, în care este inclusă şi Uniunea Sovietică şi Turcia, este prevăzută a se realiza nu pentru iunie 1992, ci pe întreg parcursul perioadei de tranziție, care variază în cele 8 scenarii de bază între 6 şi 12 ani, în funcție de variabilele luate în considerație. Altceva este că se porneşte de la ideea, pe care o consider întemeiată, de a ameliora indicatorii de bază ai nivelului de trai începând cu 1990, iar la unii dintre aceştia să se ajungă în 1991 la media europeană.

La discuția de astăzi participă:

- domnul Mircea Ciumara, secretarul ştiinţific al institutului;
- domnul Mihai Ştefan, director general al institutului;
- domnul profesor Constantin Ionete, care a fost unul din pilonii definitivării textului Schiței de strategie şi un reputat specialist în domeniul financiar, cel care a făcut prima evaluare a planului dv. prin martie-aprilie;
- domnişoara Rodica Dănescu, reprezentanta generației tinere;
- domnul Vasile Pillat care este colaborator al institutului nostru şi director adjunct la Institutul pentru Libera Inițiativă împreună cu domnul Dăianu şi care, după opinia noastră, este unul din cei mai buni cunoscători ai literaturii americane şi vest-europene, dar şi al literaturii est-europene;
- domnul Gheorghe Zaman, directorul Institutului de Economie Națională şi care, de asemenea, are acest atu urmăreşte ambele procese concomitent;

- domnul dr. Aurel Iancu, foarte bine cunoscut tuturor prin elaborările teoretico-fundamentale şi prin elaborările în domeniul privatizării şi teoriei tranziției în aceste câteva luni;
- domnul profesor Gheorghe Dolgu, care a făcut o muncă onorantă pentru el şi pentru noi, prin traducerea operei dv. şi care este cunoscător nu numai al planului dv, ci şi al ansamblului operei pe care acest plan se grefează.

Am rugat, de asemenea, să participe la această discuție pe domnul profesor Costin Chirițescu, care, în opinia mea, este unul din economiştii care onorează ştiința economică actuală în domeniul monetar înainte de toate şi care, prin faptul că are o coloană vertebrală ireproşabilă, dovedită în cursul tuturor anilor şi deceniilor care s-au scurs, dă un plus de substanță ştiințifică şi de ținută etică discuției noastre. Din păcate, nu a putut participa şi a trimis un referat scris pe care o să-l analizăm în cursul întâlnirii noastre tocmai ca o dovadă a stimei ce vă poartă şi în consonanță cu modalitatea în care dânsul lucrează în general.

Dacă sunteți de acord, eu aş da cuvântul câtorva colegi.

Astăzi propun să ne rezumăm la analiza Planului Rugină şi la analiza comparată a Planului Rugină cu Schița.

- Domnul profesor **Constantin Ionete**: De la început vreau să-mi exprim satisfacția pe care o am de a participa, pentru a treia oară, la o discuție cu domnul profesor Rugină pe care îl apreciez şi îl stimez pe plan ştiințific, moral şi patriotic. De asemenea, vreau să-mi exprim, de la început, modul în care înțeleg eu să ridic unele probleme în legătură cu subiectul. Aş reaminti un principiu foarte important, şi anume că orice problemă concretă este uşor de rezolvat dacă în prealabil a fost lămurită sau rezolvată teoretic. Din acest punct de vedere, eu spun că planul Rugină are o rezolvare teoretică. De aceea nu voi aborda deloc aspectele teoretice ale planului Rugină, pe care le consider rezolvate ştiințific şi foarte bine puse la punct prin logica de susținere, prin coerența susținerilor. Mă voi referi la aspectele pe care le ridică concretul. De multe ori există şi probleme rezolvate teoretic, dar care n-au ajuns în stadiul să fie rezolvate practic.

În acest spirit, îmi voi permite să fac câteva aprecieri pe care le-am avut eu asupra proiectului Rugină. Cu ce aş începe? Aş începe cu costurile pe care le presupune aplicarea proiectului Rugină. Primul element necesar este următorul: ce masă bănească în circulație trebuie să înlocuim astăzi. Masa este de 1.000 mld. lei. Pentru a înlocui această masă bănească care variază de la o lună la alta, de la un trimestru la altul, cum o acopăr, cum o

putem acoperi cu un metal nobil, şi anume în argint în primul rând şi în al doilea rând şi cu susţinere de aur.

După calculele mele, pornind de la această masă bănească, de la stabilirea unui raport valoric între ea şi dolari considerând dolarul la 80 lei şi pornind de la preţul argintului şi aurului pe pieţele monetare la bursele de valori în care preţul argintului este de 160 de $/kg şi al aurului 12.000 $/kg, am ajuns la un calcul că ne-ar trebui între 70.000-80.000 t argint. Socotind la preţul actual al argintului, ne-ar trebui un împrumut de 10-12 mil. dolari pentru cumpărarea argintului. Din ce cauză? Noi avem o producţie de argint de 37 t/an şi avem un consum de argint de 80 t/an, deci un deficit de 43 t/an. Consumul argintului este foarte mare în industrie. Toată industria de vârf se bazează pe argint, aur şi platină. Avem totuşi o rezervă de argint care este foarte restrânsă, de 400 t. Ea va putea acopei acest an şi încă câţiva ani. Aurul care s-ar putea constitui ca o rezervă a emisiunii băneşti, o acoperire cu metal nobil a masei băneşti în circulaţie (cifra calculată de mine) este de 45 t. Socotită la paritatea aur-argint care este 7,5, înseamnă că aceasta ar acoperi cam 300-350 t argint necesară emisiunii băneşti. Cam aceasta este zestrea cu care noi am putea pleca la drum. În rest, trebuie să facem apel la împrumuturi pe pieţele internaţionale.

Un al doilea aspect: o cerere pe piaţa burselor de valori, începând de la 1 t în sus, bulversează piaţa. Noi ar trebui să cumpărăm 70.000 t argint. De la câteva tone încolo, piaţa nu mai poate fi stăpânită şi preţurile cresc considerabil şi posibilităţile sunt deci foarte restrânse.

Rămâne cealaltă alternativă. Pentru leul intern, care este unitar, se impune acoperirea cu mărfuri, dar nu cu orice fel de mărfuri, ci mărfuri de circulaţie internaţională şi apoi nu stocuri de producţie, ci rezerve perene. Acestea sunt constituite la noi în rezerva de stat. Toată valoarea rezervei de mărfuri în economia românească este de 21 mld. lei. Stocurile care intră în producţie, dar ele sunt angajate, sunt mai multe, se ridică la 200 mld.

Posibilităţile de creştere de 2-3 ori, în condiţiile în care importăm cereale de 200 mil. dolari/an numai porumb, nu pot fi estimate.

În aceste condiţii, un sistem care, după părerea mea, este viabil şi a fost verificat sub aspectul etalonului aur înainte de etalon aur devize 1935, la proporţiile nevoilor de masă monetară şi la proporţile nevoilor de argint, de împrumut de argint, după părerea mea, domnule profesor nu îl văd rezolvabil.

- Dl prof. **Anghel N. Rugină**: În primul rând, am să revăd aceste lucruri, nu este nevoie de cantitatea aceasta de argint pe care dv. aţi

calculat-o aşa de uşor. Nu este nevoie. Leul de argint în planul meu are drept scop să asigure o monedă forte, care este de folos atât pentru exportul de produse româneşti, pentru că, în acest caz, preţul valorii lor va fi exprimat într-o monedă constantă, iar nu în dolari sau mărci vest-germane, care nu sunt monede constante. De asemenea, leul de argint ca monedă forte este spre avantajul României şi pentru import, şi pentru exporturile române şi străine; şi abia moneda forte, pare de necrezut că acest leu de argint cum l-am conceput este mai tare decât dolarul american.

Aceasta nu în sensul că prin aceasta leul românesc poate să cucerească lumea, precum americanii cu dolarul lor au cucerit-o. Acest leu este conceput ca să rezolve diferenţele în balanţa de plăţi a României, diferenţe între valoarea agregată a importului. Când se va anunţa că România este prima ţară din lume care are o monedă forte convertibilă în argint, nu convertibilă în dolari sau în mărci vest-germane, este o problemă de viaţă. Atunci, într-o perioadă scurtă, poate de la trei ani, aşa cum îmi imaginam eu dezvoltarea reală, în curs de 3-4 luni sau poate 5, dar nu mai mult, valoarea exporturilor va avea tendinţa să se apropie de valoarea importului şi atunci nu se va mişca din ţara românească nici măcar un kg de argint. Raţiunea este că o monedă forte în afară, combinată cu o monedă forte înăuntru, creează condiţiile care să funcţioneze în balanţa de preţuri nu unul, ci 4 mecanisme. Primul mecanism va fi format din fluctuaţii normale ale valorilor de schimb ale aurului, adică atunci când tendinţa va fi ca importurile să aibă o înclinare de a depăşi exporturile. Acesta este primul mecanism. În regimul capitalist, fluctuaţiile sunt acumulative, pe câtă vreme în sistemul de echilibru general, aşa cum am înceract să-l prezint, probabil pentru cititor nu cu toată informaţia necesară. Eu am dat în plan ceea ce am crezut că este absolut indispensabil ca cititorul să urmărească modelul. Când se ridică cursul de schimb, este un avantaj pentru cel care îl exportă şi atunci din primul mecanism există o reacţie pozitivă pentru ridicarea exporturilor în aşa fel încât tranzacţiile să se facă pe credite.

Se presupune că pentru nu ştiu ce moment viaţa economică poate şi este complexă ca şi viaţa socială. Atunci este imposibil ca aceste fluctuaţii normale, care sunt strict cumulative, să nu rezolve problema deficitului care s-a format.

Atunci, al doilea mecanism este gata să intre imediat automat în acţiune, şi anume ceea ce se numeşte în literatură punct de ieşire.

La început va pleca real o cantitate de argint pentru că, vă spun, este o neîncredere de care se vorbeşte nu numai în SUA şi Franţa, aproape în

toate țările față de situația politică a României. Aceasta va face ca la început o cantitate oarecare de argint să părăsească România şi să fie depozitată în Germania, Elveția şi cu ieşirea acestei cantități minime s-a încheiat bucla, balanța de plăți este din nou în echilibru, cursul de schimb va merge în jos şi se va atribui o paritate generală. Celelalte două mecanisme nu este nevoie să mai intre în acțiune şi, atunci, ce valoare mai au calculele dv.? Puteți să-mi spuneți?

- Dl prof. **C. Ionete:** Eu pornesc de la viziunea unei emisii băneşti aşa cum arată ea în bilanțul Băncii Naționale. Dv., în proiect, spuneți următorul lucru: moneda va fi acoperită în metal nobil sută la sută. În pasivul Băncii Naționale trebuie să apară o emisie bănească, aceeaşi cu cantitatea de argint existentă în activ, altfel emisiunea bănească nu este acoperită. O emisiune bănească acoperită sută la sută nu se adresează numai operațiilor de export, ci se adresează întregii economii naționale. Astfel, există şi o altă soluție: o acoperire nu de sută la sută, ci, aşa cum s-a practicat în toate băncile centrale până în 1930 şi ceva, şi anume o acoperire de 33%. De exemplu, Franța avea acoperire 33%, dar era în aur. Dacă nu optăm pentru acoperire sută la sută, oricum ne trebuie o cantitate de 30% de argint; nu putem face prin declarație guvernamentală acest lucru pentru că nicio bancă nu ne va lua în serios.

- Dl prof. **Anghel Rugină**: dl profesor, eu am crezut că ați studiat planul. Operațiunea de introducere a leului de argint am pus-o ca operațiune principală fără de care nu e posibil ca această țară să aibă succes, orice fel de reformă este.

Vă rog să nu mai faceți comentarii cu privire la băncile de emisiune din trecut care înşelau lumea. Cursurile de monedă pe care le-am întrebuințat, după care s-a învățat ştiința monetară atât aici în țară, cât şi în Germania, au plecat de la această imagine faslă a sistemului monetar care s-a numit de aur. Problema este că ceea ce s-a numit sistem monetar de aur, în cel mai bun caz, a fost sută la sută monedă de aur şi pe care Karl Marx l-a descris cu cea mai mare preciziune, cu mult mai multă preciziune decât a făcut-o Walras, părintele legii de echilibru general. Vă rog să dați la o parte în orice discuții viitoare vom avea.

Este o discuție inutilă despre sistemul de aur când, în realitate, cantitatea de aur în sistem este numai 1/10, adică 10%.

Înainte ca leul să fie făcut convertibil în argint, în introducere am spus că trebuie ca inflația să fie stagnată, curățită până la rădăcină. După cum văd, operația este mai complicată, dar nu este imposibil de rezolvat. După

ce se curăță inflația, Banca Națională trebuie să aibă argint care să acopere diferențele.

- Dl prof. **Constantin Ionete**: Eu mă opresc aici pentru a da posibilitate şi altor colegi ai mei să ia cuvântul şi vă rog să nu-mi luați în nume de rău aceste aspecte pe care practica noastră economică m-a obligat să le ridic. Dar există nişte asperități pe care trebuie să le avem în vedere.
- Domnul profesor **Anghel N. Rugină**: Nu numai că nu am nimic împotriva observațiilor critice, dar este obligația dv. morală să nu mă lăsați să plec de aici în eroare.
- Dl prof. **Constantin Ionete**: Nu poate fi vorba de eroare.
- Domnul dr. **Aurel Iancu**: Mulțumesc domnului profesor Rugină pentru că am cinstea deosebită de a vorbi aici; mulțumesc pentru ceea ce a făcut pentru mine personal şi pentru obştea românească de a se implica în refacerea economiei naționale. De fapt, mi-am dat seama de când v-am văzut că vă iubiți foarte mult țara din care ați plecat şi de care, de fapt, nu v-ați desprins niciodată.

Am studiat cu multă atenție şi o serie de alte lucrări ale domniei voastre. Mi-ați trimis o serie de materiale de programe, dar, din păcate, nu totdeauna am mulțumit. Cred că ați înțeles că noi trebuia să facem rapoarte la poliție că avem relații cu străinătatea.

Am citit cu atenție proiectul dv., am fost încântat de rigoarea ştiințifică în care a fost întocmit şi m-a mişcat şi faptul că am fost menționat printre cei care ar putea să ducă la îndeplinire un proiect. Am observat că prețuiți munca depusă de noi, de institut, sub coordonarea domnului academician Tudorel Postolache şi, sigur, ne-a bucurat foarte mult.

Înainte de a intra în subiect, aş spune că, totuşi, noi, fiind un institut academic, ar fi probabil mai complicat de a elabora şi de a avea pretenția să elaborăm un proiect care să înlocuiască alte proiecte, fie proiectul Cojocaru, fie alte proiecte. Ar trebui ca noi, după părerea mea, să ne păstrăm caracterul academic de analiză cu foarte multă atenție şi de a milita pentru adevărul ştiințific, de a fundamenta variante din punct de vedere ştiințific. Să nu venim, după părerea mea, cu un proiect care să fie opus altor proiecte care sunt elaborate şi prin prisma politicului.

Noi avem multe partide care vin la putere şi care țin şi de anumite interese de grup politice. Noi trebuie să elaborăm din punct de vedere ştiințific variantele pe care noi le credem că sunt cele mai bune pentru a fundamenta şi a da responsabilitate diferitelor grupuri politice, Guvernului

sau altor partide, de a le hrăni din elaborările noastre ştiinţifice. Cred că acest lucru trebuie făcut în colaborare cu domnul profesor Rugină, şi eu, personal, sunt încântat şi onorat de a colabora cu dânsul.

M-aş referi în continuare la o serie de aspecte pe care nu le doresc observaţii, ci reflecţii pentru a îmbunătăţi şi a orienta în viitor proiectul Rugină, pentru a-i îmbunătăţi tematica.

În primul rând, în ce priveşte echilibrul. Noi suntem, nu numai în domeniul monetar-financiar, foarte preocupaţi de problema echilibrului. Noi suntem preocupaţi în aceeaşi măsură de restabilirea echilibrului şi în ceea ce priveşte factorii de producţie ş.a.m.d. Eu ştiu că prin 1965 un economist, Klauer, a elaborat o lucrare foarte critică la adresa lui Keynes, care spunea că ştiinţa a fost revizuită şi vine să pună bazele unei alte gândiri decât cea walrasiană.

Teoria echilibrului a suferit o modificare esenţială. S-a spus şi se spune că noi suntem departe de echilibru. Nu ne aflăm şi nu este bine să ne aflăm în stare de echilibru, ci departe, dar nu atât de departe. Dacă studiem economia de piaţă, vedem că oferta depăşeşte cererea, deci este departe de echilibru şi, şi în ţările foste socialiste şi în perioada de trecere la economia de piaţă, este acelaşi fenomen, dar este invers, adică cererea depăşeşte oferta. Cred că aceasta este una din problemele fundamentale pe care cred că ar trebui să le luăm în studiu în proiectele pe care dorim să le elaborăm.

O altă problemă care este prezentă şi în proiectul domnului profesor Rugină şi care ar trebui să fie ceva mai pregnantă şi mai dezvoltată este problema operaţionalizării componentelor reformei economice şi îndeosebi problema privatizării. Noi, dacă nu grăbim privatizarea şi nu realizăm privatizarea, atunci nu trecem la o economie de piaţă. Legat de privatizare, problema care se pune şi care este strâns legată de ea este demonopolizarea. În economia noastră, sectorul privat este deocamdată de 10%. În agricultură poate să fi sporit ceva pentru că ţăranii, în primăvară, au trecut la a lua în stăpânire pământurile. Nu avem o lege pentru împroprietărirea ţăranilor. În industrie, aproape 100% este stat.

În industria mică este cooperaţia meşteşugărească, care, de fapt, este tot proprietate de monopol. Deci trebuie să trecem, în primul rând, la împroprietărire sau la proprietatea privată.

Este una dintre condiţiile fundamentale ale trecerii la economia de piaţă. Nu putem trece la o economie competitivă, la concurenţă, fără înlăturarea acestui monopol. Este o problemă practică şi este greu de

rezolvat pentru că în multe ramuri există un singur producător şi numai în câteva ramuri ale industriei uşoare şi alimentare avem mai mulți producători.

În al treilea rând, este vorba de crearea noilor instituții. Nu se poate trece la economia de piață fără crearea noilor instituții, sigur, şi fără reformă monetară şi altele la care nu vreau să mă refer. Prin acestea înțeleg eu implementarea componentelor reformei practice, ale reformei care ridică probleme şi teoretice, şi practice. Toate acestea au un cost, nu se pot face fără cheltuială. Chiar privatizarea, dacă ne referim la ea. Noi nu putem conta pe faptul că să cedăm colectivelor de muncitori patrimoniul fiecărei întreprinderi. Au circulat diferite variante.

Este foarte oneros ca toată averea statului să fie dată gratis populației şi nici nu se poate realiza acest lucru. Aceasta ar însemna să pregătim fiecare întreprindere pentru trecerea la privatizare pentru că, înainte de reforma prețurilor, în proporție de 60-70%, nu erau rentabile, deci lucrau cu pierderi. Sarcina statului este ca să fie luate sectoarele respective, întreprinderile respective să le pregătească pentru privatizare şi aceasta costă foarte mult.

- Domnul profesor **Anghel N. Rugină**: Îl cunosc pe Klauer, este încrezut, nu poți să stai de vorbă cu el. El spune că nu este keynesian. Nimeni nu poate să-i dovedească.

Ai dreptate ridicând problema tematicii.

El crede că îl completează pe Walras. Care este eroarea?

Eroarea este că el nu ştie pentru că nu vrea să ştie. El nu vorbeşte de echilibru, trebuie să înțelegeți că vorbeşte de echilibru nestabil, modelul nr. 4 pe tabela mea. El îl acuză pe Walras că nu a văzut anumite lucruri. Eroare. Echilibrul nestabil este la punctul când forțele de monopol şi forțele de concurență se balansează.

Geniul lui Keynes este că fără a avea tabela de orientare, care dacă o întrebuințezi este uşor să vezi că sistemul capitalist nu poate să aibă mai mult decât un echilibru nestabil cu şomaj voluntar.

- Domnul profesor **Aurel Iancu**: E departe de echilibru.
- Domnul profesor **Anghel N. Rugină**: Nu produce confuzii; eu sunt mai bătrân. Trebuie să avem echilibru stabil care este la limită. Sunt de acord că echilibrul stabil perfect nu este posibil.

Cred că şi în planul meu am spus. Dacă am avea un echilibru stabil de 70-80% n-ar fi bine?

Planul meu cere oameni, şi nu genii, pentru că ele fac greşeli enorme. Planul meu cere oameni de bun simț, cu simțul răspunderii, pentru că ceea ce fac ei se referă la 23 de mil. de oameni.

Dar, în proporție de 97-98%, sunt sigur că se poate realiza. Dezechilibrul în sistemul capitalist nu se apropie de echilibrul nestabil; n-a fost niciodată un regim capitalist aproape de echilibrul stabil al lui Walras. Numai cu tabela de orientare poți să-ți dai seama.

- Domnul dr. **Aurel Iancu**: Eu vorbesc despre economia românească; este o problemă, reală, care ne chinuie.
- Domnul profesor **Anghel N. Rugină**: Când este o situație de dezechilibru şi vii cu o altă soluție de dezechilibru, ce trebuie să iasă? O situație mai bună sau mai rea? Iese mai rău. Nu s-a văzut în sistemul capitalist aceasta pentru că de la 1934 şi până în 1975 a fost dolarul convertibil. Pentru toate națiunile exista o monedă stabilă. De aceea a luat timp ca să se vadă că situația nu se poate îmbunătăți. S-a îmbunătățit şomajul, dar se creează alt dezechilibru. Nu vreau să văd leul românesc legat de dolarul american. Dar oricând este posibil ca vulcanul să erupă cu mult mai puternic decât în 1929. Este drama Occidentului care nu se vede. Mă refer la Samuelson care a spus că se poate întâmpla ceva, dar frica lui este să nu vină fascismul.

Este nevoie, pe de o parte, de o analiză a concretului. Nu fi sclav al concretului. Trebuie o analiză conceptuală, o analiză teoretică şi nu mă lăsați să cad în eroare. Este nevoie de două instrumente care să rezolve problema timpului nostru: este o analiză obiectivă a concretului şi o analiză walrasiană, marxiană, o proiectare a unui viitor de echilibru general stabil.

- Domnul **Mircea Ciumara**: Eu nu compar planul dv. cu al Guvernului pentru că personal nu sunt de acord cu niciunul. Ce a fost în 40 de ani şi ce propuneți dv.? Să nu vă spuneți astăzi părerea, ci la întâlnirea viitoare. În teorie noi putem lucra cu homo economicus, dar în practică eu lucrez cu oameni reali şi nu de bun simț. În ultimii 40 de ani, sursele bugetare ale statului au fost impozitele pe circulația mărfurilor, ceea ce propuneți dv. acum, şi a fost 50-60% din bugetul statului.
- Domnul profesor **Anghel N. Rugină**: În planul meu eu propun 20-25%.
- Domnul dr. **Mircea Ciumara**: eu consider că ceea ce s-a practicat la noi a fost corect şi mai corect decât modelul dv. Concepția dv. frânează progresul tehnic.

A doua observație: la preschimbarea banilor vechi în bani noi propuneți să se introducă o taxă de 10-15% pentru sumele prezentate la schimb. Această metodă încalcă dreptul de proprietate și este un procedeu comunist practicat la reforma din 1947 și 1962. O asemenea soluție este inoperabilă.

Dv. spuneți că toate tranzacțiile de natură economică și financiară (p. 19) în sectorul public și privat trebuie încheiate la un preț de echilibru.

Spuneți că construirea de magazii generale populare va da de lucru șomerilor. Este teza lui Keynes. Ce să mănânce acești șomeri care fac magaziile? Nu este un exces de forță de muncă. Din păcate nu avem nivel tehnic pentru această forță de muncă să-i dăm de lucru. În 1964 leul românesc avea acoperire în mărfuri și în aur. Exact ce ne propuneți dv.

- Domnul profesor **Anghel N. Rugină**: Să nu le încurcăm. Să nu pierdem vremea în discuții inutile. Eu spun că să fie convertite ca valoare, nu trebuie să fie vândute, dar în caz de nevoie să se știe.
- Domnul dr. **Mircea Ciumara**: Tot asta a făcut și comunismul timp de 40 de ani. În ce privește marfa, noi nu avem nici ce mânca, dar să mai punem și în magazii. Nu se poate aplica până nu rezolvăm problemele economice.
- Domnul profesor **Anghel N. Rugină**: Nu se poate rezolva problema aprovizionării dacă sistemul nu este în echilibru. Nu vrem să ne pierdem timpul degeaba.
- Domnul dr. **Mircea Ciumara**: Dacă Guvernul ar aplica acest plan, opoziția ar avea posibilitatea să spună că Guvernul se întoarce înapoi la comunism.
- Domnul profesor **Anghel N. Rugină**: Nu știu cine are respectivul interes ca acest plan pe care ca român și ca om de știință îl consider să fie ultima salvare. Dacă nu se face acest plan acum, toată țara se află într-o groapă. Nu se aplică acest plan, groapa se desface.
- Domnul dr. **Mircea Ciumara**: Programul se poate aplica în timp, după ce se realizează un sistem de prețuri stabil și după ce mărfurile pe piață abundă încât se poate pune și în depozite, deci nu se poate aplica nici măcar în 1992. Noi, românii, suntem unii ortodoxi, dar nu fanatici. Nu credem în minuni.

După opiniile din Schiță, reformele economice când sunt puse în practică generează necorelări care dau peste cap. Se fac niște planuri de aplicare prealabilă. Reformele economice aplicate în alte țări s-au dovedit că au hibe.

O ultimă problemă: noi intenționăm să ne integrăm în Europa, intenționăm să ne adaptăm la sistemul politico-economic european. Dacă mergem pe soluții originale, şansele noastre de europenizare care sunt?

- Domnul acad. **Tudorel Postolache**: Vă propun să încheiem discuția de astăzi şi să dăm citire observațiilor domnului Kirițescu care, din respect pentru dv., le-a pus pe hârtie.
- Domnul profesor **Constantin Ionete**: O precizare: circulația bănească nu înseamnă numai numerar, ci totalul pasivului Băncii Naționale care a fost de 264 mld. lei la sfârşitul anului trecut.
- Domnul **C. Kirițescu** (text prezentat de dl acad. Tudorel Postolache): S-a afirmat că misiunea socială a autorului de literatură este să fie citit prin extindere, s-ar putea spune că misiunea socială a teoreticianului autor de sisteme politico-economice este să urmărească aplicarea acestora pentru a constata, dacă este cazul, temeinicia lor.

Profesor Anghel N. Rugină este autorul unui studiu difuzat în țara noastră, prin care propune un sistem economic caracterizat ca generator al unui “miracol economic”.

Noua ordine, în viziunea autorului ei, a mai fost propusă înainte de a fi aplicată în SUA, Polonia şi în alte țări pe care nu le cunosc. În niciuna din aceste țări nu s-a ajuns la aplicarea ideilor pe care se sprijină şi, în consecință, nu s-a putut realiza miracolul social-economic prevăzut de autor. Faptul că până în prezent ideile promovate de prof. Rugină nu s-au văzut confirmate de experiență se poate datora mai multor cauze. Mai întâi mă pot referi la existența unei adversități funciare a cercurilor guvernamentale față de orice noutate menită să tulbure rutina cu care aceste cercuri s-au obişnuit. O a doua cauză ar fi neliniştea în fața rezultatelor ipotetice pe care le-ar aduce aplicarea unei reforme, chiar acceptate în principiu.

Atitudinea rezervată a cercurilor conducătoare față de ideile unei reforme social-economice ar putea avea drept cauză şi unele defecte, pe care o analiză mai adâncită le poate scoate în evidență în contextura reformei propuse. Insuccesul până la ora actuală al noii ordini amintite poate fi explicat şi prin analiza diferitelor aspecte ale propunerilor făcute de prof. Rugină. În cele ce urmează voi încerca să comentez unele din aceste aspecte, fără intenția de a polemiza cu autorul propunerilor. Folosesc acest moment, în care noua ordine a prof. Rugină a fost propusă şi oamenilor de bine din țara noastră, pentru a mărturisi admirația față de un om plecat din tinerețe din România şi care nu numai că a păstrat contactul cu această

țară, dar își pune toată agoniseala sa intelectuală în slujba ridicării poporului său la o viață mai demnă, mai umană.

"Scriu aici, fără nicio ezitare, în numele unei științe economice nouă, de echilibru general stabil" (p. 4).

1. Fără a o spune explicit, autorul pune în centrul acestei noi științe sistemul monetar și de credit. De altfel, în enumerarea "dilemelor" care, după opinia sa, trebuie rezolvate, pe primul plan este situată "dilema monetară". În această privință, autorul poate fi încadrat în concepția potrivit căreia moneda poate și trebuie utilizată pentru realizarea anumitor scopuri politico-economice, concepție pe care o regăsim, printre altele, la John Maynard Keynes și la Milton Friedmann. Pe câtă vreme însă concepția keynesistă, precum și concepția școlii de la Chicago condus de Milton Friedmann au fost verificate prin practica a numeroase guverne din țările occidentale, concepția prof. Anghel N. Rugină nu s-a putut bucura până la ora actuală de atenția cercurilor conducătoare din nicio țară.

În această privință, deși autorul combate sistemul capitalist "mixt" și pledează pentru o nouă ordine monetară, ceea ce ni se propune nu este altceva decât întoarcerea la un trecut capitalist demult perimat.

Autorul împarte circulația monetară în două categorii de instrumente: monede așa zis naturale, confecționate din aur, respectiv argint sau bancnote acoperite cu metal prețios sau, în fine, cu mărfuri aflate în depozit și convertibile în astfel de valori.

Omenirea, într-un anumit stadiu de evoluție a capitalismului, a cunoscut circulația monetară de aur sau argint, precum și acoperirea emisiunilor de bancnote într-o anumită proporție printr-un depozit metalic la banca de emisiune. Sistemul propus de autor este deci un sistem capitalist existent pe plan istoric, la care s-a renunțat din anumite cauze.

Nu este locul aici să mă refer la aceste cauze. Menționez numai că afirmația autorului: "Moneda naturală nu poate fi manipulată de Guvern, fiindcă emisiunea se află în mâna poporului, care singur decide prin activitatea economică de fiecare zi câtă monedă e nevoie să fie în circulație" (p. 8) nu are niciun fundament logic. Poporul nu este acela care decide asupra volumului circulației monetare, ci exclusiv cantitatea de metal prețios destinată scopurilor monetare. Tocmai datorită acestei încorsetări rigide a volumului circulației monetare, nedepinzând nici de Guvern și nici de populație, are loc abandonarea sistemelor monetare "naturale, reale sau de echilibru" menționate de autor.

Cât despre referirea autorului la stabilitatea valorică a instrumentului monetar bazat pe aur sau argint, aceasta este cu totul relativă, ținând

seama de variația permanentă şi uneori foarte accentuată a prețului aurului, ca să nu mai vorbim de aceea a argintului.

În ce priveşte acoperirea cu mărfuri fungibile a circulației monetare, aceasta a fost evocată de unii autori, însă niciodată practicată, din cauza nenumăratelor dificultăți tehnice de funcționare a unor asemenea depozite. Dificultățile apar şi mai evidente în cazul unor perioade de penurie, cum este actuala perioadă pe care o traversează România. Sustragerea unor mari cantități de mărfuri din circulația economică şi depozitarea lor în magazii pentru o perioadă de timp nedeterminată reprezintă o absurditate din punct de vedere al circulației valorilor materiale.

A doua categorie de instrumente monetare cuprinde monedele pe care autorul le denumeşte "monede artificiale, nominale sau de dezechilibru" (p.8) şi anume banii de hârtie şi banii de credit. Autorul combate utilizarea unor asemenea instrumente monetare pentru diferite "considerente": manipularea lor de către stat şi bancheri, instabilitatea lor, crearea de şomaj, de dezechilibre bugetare şi ale balanței de plăți internaționale etc. În consecință, prof. A. Rugină recomandă României adoptarea primei categorii de monede şi repudierea celei de-a doua, în scopul realizării "miracolului economico-social".

Cu privire la această recomandare, mă limitez a aminti că cel mai mare avânt economic realizat vreodată în lume coincide tocmai cu renunțarea la utilizarea metalelor prețioase ca bază a sistemelor monetare şi trecerea la circulația banilor fără valoare proprie, inclusiv banii de credit. Este incontestabil că circulația acestor bani este legată de anumite riscuri, însă ea este aceea care a descătuşat forțele economice şi a creat în Occident condițiile succesului economic şi ale bunăstării popoarelor. Se mai poate adăuga că nu trebuie subestimate căutările actuale ale economiştilor de a conferi cât mai multă stabilitate instrumentelor monetare moderne. Caracteristic în acest sens este efortul făcut în cadrul sistemului european al Pieței Comune, care a reuşit să creeze o stabilitate relativă a raporturilor valorice dintre monedele membre. Față de această evoluție a gândirii monetare contemporane şi a rezultatelor aplicării ei în viața societății omeneşti, recomandările făcute de prof. A. Rugină Guvernului țării noastre apar cel puțin nerealiste.

2. A doua dilemă pe care o invocă autorul "miracolului economic" este aceea a sistemului bancar. Autorul împarte băncile în două categorii: "bănci clasice şi bănci moderne" (p. 9).

Băncile clasice sunt cele care au simpla funcție de intermediari între deținătorii de capital şi cei care necesită capital. Această categorie de bănci

nu folosesc, după cum se vede, funcția de emisiune a creditului care, dimpotrivă, este caracteristică pentru băncile din a doua categorie. Din această cauză, băncile din prima categorie au însușiri care lipsesc băncilor din cea de-a doua categorie. Însușirea de căpetenie a băncilor din prima categorie este aceea că stimulează echilibrul în viața economică, dispunând sub forma creditului bancar numai de economiile efectuate de populație și depuse la bancă.

Băncile din a doua categorie folosesc pentru activitatea de credit nu numai economiile realizate, ci și fondurile create prin emisiunea de credite. Implicit, aceste bănci generează dezechilibre, inflație, inechitate socială. Potrivit aceleiași scheme, și băncile centrale se împart în bănci centrale creatoare de echilibru și bănci centrale creatoare de dezechilibru.

Nu încape îndoială că preferințele autorului se îndreaptă spre ceea ce el a denumit "băncile clasice". Implicit, dat fiind că autorul nu se limitează la enunțarea de dileme, ci recomandă guvernului român calea de ales pentru ieșirea din dilemă înseamnă că guvernului român i se recomandă un sistem bancar clasic, în care societățile bancare să nu acorde credite decât până la mărimea depunerilor efectuate de clienți.

Ceea ce se poate arăta este că, atâta vreme cât băncile capitaliste s-au limitat la operațiuni recomandate de autor, viața economică din țările capitaliste a bătut pasul mai mult sau mai puțin pe loc. Marele avânt pe care l-a cunoscut economia de piață coincide tocmai cu expansiunea creditului bancar capitalist. Evident, libertatea asumată de bănci odată cu utilizarea funcției de emisiune a creditului nu a fost lipsită de riscuri. Câtă vreme însă creditele bancare au fost acordate cu respectarea anumitor reguli de conduită și îndeosebi acordări de credite numai pentru activități productive, riscurile au fost limitate, statul contribuind la rândul său la o asemenea limitare prin aplicarea unui control riguros. Este greu de înțeles că autorul, pe de o parte, vrea să găsească mijloacele de realizare a unui "miracol economic în România, iar pe de altă parte, să recomande crearea unui sistem bancar care s-a dovedit a frâna dezvoltarea economică.

Se poate constata că, și în materie de sisteme bancare, autorul adoptă același procedeu de respingere a actualelor forme de activitate din cadrul economiei capitaliste și de glorificare a unor forme pe care viața însăși le-a repudiat, ca și în cazul normelor circulației monetare. Această atitudine mi se pare cu atât mai paradoxală cu cât prof. A. Rugină prezintă planul său ca fiind "o ordine nouă" (p. 6). Ce fel de ordine nouă poate fi aceea care face apel la vechituri din panoplia capitalistă?

3. Consecvent liniei de gândire, autorul împarte bursele în două categorii: bursele reale de tip clasic sau de echilibru şi bursele mixte sau de dezechilibru (p. 10). La bursele clasice valorile care fac obiectul tranzacțiilor se negociază între vânzător şi cumpărător şi plata se face imediat sau la un anumit termen. În cazul burselor mixte, de dezechilibru, valorile se negociază între vânzător şi cumpărător, fără ca vânzătorul să dispună de aceste valori, el obligându-se să predea valorile la un termen convenit cu cumpărătorul. De asemenea, bursele de tip mixt facilitează speculațiile asupra valorilor bursiere, permițând speculatorului câştiguri ilicite în dauna deținătorilor de asemenea valori. (Vezi crahul de la bursa din New York din 1929). Cum este de aşteptat, autorul optează pentru prima categorie de burse. De fapt, tranzacțiile la această categorie de burse seamănă cu cele ce se desfăşurau în Evul Mediu la târgurile de mărfuri şi alte valori. Ca şi în cazul dilemelor anterioare, autorul apare şi de astă dată în postura de **laudator temporis acti**, anatemizând transformările produse în activitatea bursieră în timpul capitalismului. Marea dezvoltare a burselor din perioada contemporană s-a datorat unor inovații care au depăşit cadrul fostelor târguri şi care au contribuit în cea mai mare măsură la avântul actual al operațiilor bursiere din Occident, cum ar fi operațiile la termen.

Este adevărat că actualele activități din cadrul burselor de valori pot destabiliza viața economică la un moment dat şi facilita mari câştiguri în dauna unor participanți la jocul de bursă, dar nu este mai puțin adevărat că diversificarea operațiilor bursiere a mers mână în mână cu dezvoltarea extraordinară a proceselor economice din Occident, constituind o verigă importantă în lanțul evenimentelor specifice economiei de piață. Şi de astă dată deci, autorul îşi bazează noua ordine propusă pe vechi structuri pe care viața le-a depăşit de multă vreme.

4. Ultima dilemă pe care o evocă prof. Rugină se referă la existența monopolurilor productive în societate. Ar fi de ales între o economie în care se pot înființa monopoluri de stat şi private şi o economie lipsită de asemenea monopoluri. Opțiunea autorului este favorabilă economiei lipsite de organizații monopoliste, având în vedere că profitul de monopol este un profit ilicit. De astă dată, autorul nu se mai refugiază în trecut, deoarece problema combaterii tendințelor monopoliste este de actualitate în toate țările capitaliste.

5. În partea b a planului, autorul revine asupra măsurilor pe care statul român trebuie să le adopte pentru realizarea unui echilibru stabil, constând din “libertate, justiție socială, echitate, egalitate şi stabilitate cu oscilațiile naturale limitate” (p. 14).

Prima măsură se referă la lichidarea inflației ascunse, moștenite de la dictatura comunistă. Autorul recomandă pentru aceasta aplicarea unor reforme monetare, constând în preschimbarea actualelor semne monetare în circulație cu monede noi, forte, "care să anuleze decalajul dintre prețurile oficiale și circulația monetară" (p. 14).

Oprindu-mă deocamdată la această recomandare, trebuie să subliniez că o astfel de reformă monetară nu este de conceput atâta vreme cât situația economică nu oferă condițiile reușitei unei asemenea echilibrări între volumul circulației monetare și masa bunurilor și serviciilor, pe care economia le oferă. În lipsa acestor condiții, orice reformă de acest gen este sortită eșecului. Personal, sunt partizanul concepției potrivit căreia nu poate exista o monedă sănătoasă fără o economie sănătoasă. Orice încercare de a influența mersul unei economii prin manipulări monetare nu prezintă garanții de succes, cu atât mai puțin cu cât starea economiei este mai precară.

În continuare, la punctul 2 (p. 14), autorul se ocupă de "leul extern convertibil în aur sau argint". La acest punct expunerea este confuză, amestecându-se leii externi cu leii interni emiși de BNR în schimbul actualelor însemne bănești aflate în circulație. Nu se delimitează sfera de circulație a leilor externi și aceea a leilor interni și nu se precizează modalitatea stabilirii conținutului în aur al noii monede. Implicit, nu se arată modul cum se stabilesc paritățile monetare, având în vedere că singur leul ar avea o definiție metalică. Se mai subliniază că leul metalic stabilește echilibrul balanței de plăți, deși acest echilibru nu se realizează datorită instrumentului monetar, ci datorită capacității economiei de a exporta o valoare globală echivalentă cu valoarea importului. Facem abstracție de absurditatea unei asemenea propuneri, în condițiile în care BNR nu dispune nici pe departe de cantitatea de metal prețios necesară monetizării sau acoperirii integrale a leului extern. În fine, ca să ne oprim aici, este naiv să gândim că, în cadrul reformei propuse, aurul va aflua spre ghișeele BNR, acesta fiind o reminiscență a autorului de pe vremea când existau în lume sisteme monetare bazate pe etalonul aur. Mă tem că, în condițiile actuale sau ale viitorului apropiat, când economia trece printr-o criză, iar balanța de plăți este deficitară, se va produce fenomenul invers al convertirii în masă a leilor externi până la epuizarea stocului de acoperire.

O altă afirmație a autorului, care nu rezistă unei analize, este aceea conform căreia, după efectuarea reformei monetare, prețurile pieței vor scădea în aceeași proporție cu rata de preschimbare a leilor vechi în lei noi.

Experiența generală, inclusiv experiența noastră, arată că niciodată prețurile nu vor scădea proporțional cu rata de preschimbare, aceasta fiind o formă verificată de exploatare suplimentară a populației.

Menționez, în sfârşit, şi afirmația autorului despre "poziția tare" (p. 18) pe care ar avea-o produsele româneşti de export în urma adoptării leului convertibil. Nu calitatea monedei, ci calitatea mărfurilor exportate este aceea care stă la baza "tăriei" exportului.

La punctul 3, autorul reia propunerea referitoare la înființarea de magazii populare, în care s-ar depozita anumite mărfuri fungibile. Autorul explică mecanismul acoperirii emisiunilor monetare interne şi al retragerii din circulație a acestora în cadrul funcționării magaziilor populare. Acest mecanism, potrivit celor spuse de autor, ar produce o serie de mari avantaje: "acumularea de capital la nivel local şi în mâna poporului, creşterea economică generală, combaterea şomajului, combaterea inflației, deflației, limitarea puterii politice a partidului la putere în favoarea cetățenilor etc."

În viziunea autorului, magaziile populare ar constitui un panaceu pentru mai toate racilele economiei de piață. Din păcate, pe lângă complicațiile funcționării magaziilor populare de care am amintit, trebuie să determinăm care este proporția în produsul social al mărfurilor care se pretează la înmagazinare. Nu cunosc datele, însă mă tem că această proporție este minoră. Dacă este aşa, influența exercitată de activitatea magaziilor populare asupra mersului economiei este şi ea neglijabilă.

6. În cap. 4 (p. 17), autorul reia ideea unui sistem bancar "de echilibru". În cadrul acestui sistem, băncile ar avea dreptul să acorde credite numai în volumul depozitelor primite de la clienți. Împărțirea operațiilor bancare în 2 categorii, prima referindu-se la depozite la vedere, iar a doua la depozitele la termen, nu adaugă nimic la profilul specific operațiilor acestui tip de bănci, care rămâne acela al echilibrului dintre depozite şi creditele acordate. Singura observație care se poate face este că, în ce priveşte depunerile la vedere ("departamentul A"), acestea nu pot servi la nicio operație activă a băncii, ceea ce reprezintă o sterilizare a depunerilor şi, ca atare, echivalează cu scoaterea din circulația monetară a unei părți din volumul banilor, echivalent cu soldul depozitelor în cadrul departamentului A. Nu văd rațiunea economică a operațiilor la vedere, ştiut fiind că autorul atribuie fiecărei unități monetare o acoperire integrală în valori materiale. Referitor la creditele "în echilibru", părerea mea a fost exprimată anterior.

7. Cu privire la activitatea burselor, aşa cum am mai spus mai sus, confuzia se face între activitatea burselor şi a cea a târgurilor. Existența speculației este inerentă pieței. Cine vrea piață trebuie să accepte şi tendința de speculă. Vorba francezului: “c’est à prendre ou à laisser”.

8. La capitolul 6 (p. 19), autorul vizează aplicarea “Justiției Sociale” în condiții de “echilibru economic”. Ideea este acceptabilă, însă realizarea echilibrării este condiționată, după cum am văzut, de factori ideali, însă numai pe plan ideologic. Cât despre situațiile de dezechilibru, de astă dată reale, “Justiția Socială” poate şi trebuie să fie susținută pe toate căile, însă aceasta nu poate lupta cu succes împotriva legilor naturale ale economiei de piață.

9. Textul de la pct. 7 (p. 19-20) pare să instaureze centralismul deciziilor economice, care a existat şi în condițiile dictaturii comuniste. Acest centralism, după părerea mea, frânează inițiativa privată şi nu poate contribui la progresul economico-social la care aspiră societatea noastră post-revoluționară.

10. Ideile autorului consemnate la pct. 8 (p. 21-22), referitoare la pământ, sunt în general asemănătoare concepției factorilor de răspundere din țara noastră. Nu mi se pare logică schema propusă pentru repartizarea pământului la sate şi nici ideea atragerii locuitorilor din mediul urban ca operație separată de aceea a repartiției pământului. De asemenea, mi se pare avantajoasă ideea existenței unui teren cultivabil pe lângă casă, decât crearea de parcele în jurul satelor. Problema care la noi complică situația, în agricultură, este întârzierea legiferării condițiilor de proprietate la țară şi controversele ivite din cauza dorinței legitime a unor țărani care pretind înapoierea terenurilor pe care erau proprietarii înainte de naționalizare şi condițiile obiective existente la ora actuală pentru exploatarea optimă a terenurilor agricole, mult diferită de cele existente la naționalizare.

11. La pct. 13 (p. 23), autorul reia regula financiară dinainte de 23 aug. 1944, care făcea abstracție de principiul unicității bugetare şi împărțea veniturile şi cheltuielile statului între un buget ordinar şi altul extraordinar. Există argumente pentru unicitatea bugetară, ca şi pentru existența a 2 sau mai multe bugete însă nu consider că este locul aici pentru discutarea acestor argumente. Personal, însă, sunt adeptul unicității bugetare. Interesantă este ideia impozitului unic, însă practica a dovedit necesitatea unui sistem complex de impozite, având în vedere multiplele aspecte ale materiei impozabile. Interesantă este propunerea impozitării exclusive a cheltuielilor, dar mă tem că această metodă nu poate duce la respectarea principiului Justiției şi Echității Sociale, scump autorului.

12. Referitor la balanța de plăți (pct. 14, p. 24) autorul reproduce un text cuprins în manualele elementare de economie politică, însă adaugă și modalitățile de echilibrare automată a acestei balanțe. În realitate, balanțele de plăți nu se pot echilibra automat, ci prin intervenția statului, care creează condițiile necesare stimulării exportului, în cazul unei balanțe deficitare, sau a importului în cazul unei balanțe excedentare. Prin export și import se înțelege nu numai mișcarea valorilor materiale, dar și mișcarea serviciilor și a capitalurilor. Automatismul este eficient numai atunci când dezechilibrul balanței este minor. De altfel, autorul evocă metode automate, cum ar fi punctul de intrare și de ieșire a aurului, specifice unei etape, demult dispărute, din istoria economică a omenirii, când aurul era etalon, și când circulația internațională a aurului era liberă. Este surprinzător cum autorul stabilește o ordine nouă în România bazându-se pe asemenea metode desuete.

În concluzie, prof. Rugină urmărește prin noua sa ordine un scop nobil: acela de a crea în România o economie echilibrată, stabilă și de durată. Ceea ce surprinde este că, în ultimii ani, ordinea nouă seamănă mult cu sistemul economic capitalist ale cărui caracteristici au fost abandonate în cursul evoluției sistemului capitalist mondial.

Pe lângă faptul că echilibrul la care aspiră autorul nu a fost realizat niciodată în capitalism, observ că reformele preconizate de autor ar îndepărta țara noastră de complexul economic european și mondial, transformând-o din nou într-un fel de Albanie de pe vremea lor Enver Hodja.

Mai grav este faptul că autorul, încântat fiind de imaginea mirifică a echilibrului economic stabil... și echitabil, uită că România are nevoie nu de echilibru în sărăcie, ci de acel sistem economic care să-i asigure o dezvoltare economică și socială care să o apropie de țările avansate.

Umblând după reactivarea unor teorii și practici de mult repudiate de viață, autorul recomandă un regim care a dus în țările capitaliste la o stagnare economico- socială relativă. Avântul pe care l-au realizat țările dezvoltate în ultima perioadă a coincis tocmai cu renunțarea la aceste teorii și practici și trecerea la concepții și practici caracteristice actualei etape de dezvoltare. În această privință, România nu are nevoie de formele învechite ale sistemului capitalist, ci de aplicarea unor cuceriri ale științei și tehnicii care au făcut din Japonia și alte țări un model demn de aplicat și în țara noastră.

- Acum voi face câteva referiri la scrisoarea adresată la 10 noiembrie 1990 de prof. Anghel Rugină domnului academician Tudorel Postolache.

În această scrisoare, prof. Rugină se referă la schița program adoptată de guvern cu privire la trecerea României de la economia centralizată la economia de piață. Ca autor al unui proiect propriu de reformă a sistemului nostru economic, prof. Rugină ia atitudine față de schița program, dar nu face întotdeauna o paralelă între principiile schiței program şi propriile sale propuneri. De fapt, în esență, autorul repetă ideile pe care le-a susținut în lucrarea "Un miracol economic în România liberă…este încă posibil! Un plan de refacere şi stabilizare economică şi financiară", cu mici abateri.

Voi încerca să completez eu această paralelă în problemele-cheie, pentru a stabili ce idei ale prof. Rugină se pot reține pentru îmbunătățirea schiței program, dacă este cazul.

Între schița program a guvernului şi propunerile prof. Rugină există numeroase diferențe. Acestea derivă din faptul că schița program se inspiră din concepțiile social-democrației, în vreme ce concepțiile prof. Rugină sunt anticapitaliste şi antisocialiste. Alegerea făcută de prof. Rugină nu este nouă. Îmi amintesc în această privință de teza de doctorat a unui român la Paris de acum câteva decenii, intitulată: "Ni capitalisme, ni socialisme". Urmarea a fost că autorul tezei a avut de suferit toată viața şi în Occidentul capitalist, şi în România comunistă. Timpurile s-au schimbat.

1. Cum califică prof. Rugină modelul de societate pe care îl susține?

Este vorba de un model al unui sistem de echilibrare general stabilit sub condiții de "libertate, justiție socială şi stabilitate…" (p.7). Acest model nou a fost propus de autor unui număr de țări, dar din păcate niciuna din ele nu s-a încumetat să-l aplice. Modelul adoptat de schița program a guvernului nu pretinde că aduce inovații revoluționare în sistemul de gândire, ci merge pe căi bătătorite de o experiență îndelungată în țări cu tradiții şi succese incontestabile. Afirmația prof. Rugină că schița program este "conservativă" poate constitui din această cauză nu un defect, ci o calitate.

Între o experiență verificată şi o inovație necontrolată practic, alegerea nu poate fi decât a schiței program, cu atât mai mult în condițiile actuale ale României, care nu îngăduie o aventură economico-socială. În această privință, refuzul unor țări de a accepta inovația prof. Rugină este de natură să dea de gândit atunci când este vorba de viitorul țării noastre. Jocul de cuvinte cu privire la "perspectiva trecutului" (recte retrospectiva, dacă îmi este îngăduit), "perspectiva prezentului" şi "perspectiva viitorului" nu este de natură să justifice acuzațiile autorului, precum că schița program ar fi ancorată în "perspectiva trecutului" şi lipsindu-i "perspectiva viitorului".

A alege ce este bun în experiența trecutului nu este o greşeală. Perspectiva viitorului există şi ea în schița program, de vreme ce acest document a fost elaborat la începutul perioadei de trecere la economia de piață. Această trecere reflectă cu claritate existența unei opțiuni pentru viitorul țării. Este adevărat că nu toate experiențele trecutului reținute de schița program pot fi acceptate "de plano".

După părerea mea, prof. Rugină are dreptate când contestă valoarea practică a "planificării indicative" (mai corect spus a planificării orientative). Faptul că, după cunoştințele mele, puține țări occidentale cunosc o asemenea planificare dă de bănuit şanselor de îmbunătățire pe această cale a economiei de piață.

În fond, schița program vrea să construiască un viitor pe baza experienței pozitive a Occidentului, în vreme ce prof. Rugină construieşte un viitor abstract, repudiind atât capitalismul, cât şi socialismul, atât experiența Occidentului, cât şi pe cea a Răsăritului.

2. Cu privire la perioada de tranziție.

În problema tranziției la economia de piață, schița program prezintă cele două variante cunoscute, fiecare necesitând o anumită perioadă de trecere. În viziunea prof. Rugină, "reformele de bază" ale tranziției trebuie făcute "în una şi aceeaşi zi D, după care urmează o perioadă de ajustare de 3 ani în cadrul căreia să se asigure protecția socială" (p. 2).

Este greu de acceptat propunerea prof. Rugină, deoarece logica ne învață că orice tranziție este un proces, deci comportă o perioadă mai mare sau mai mică de timp. În ordinea firească a lucrurilor, nu este de conceput concentrarea într-o singură zi a unui asemenea proces. Trebuie să ne gândim că tranziția se referă la un ansamblu de reforme, iar problema esențială – aceea a prețurilor – nu se poate rezolva corect decât atunci când alte reforme, de exemplu, privatizarea, au ajuns la un anumit stadiu care să sprijine liberalizarea prețurilor. De altfel, s-a constatat în aplicarea schiței program ce consecințe negative decurg din faptul că privatizarea nu a ajuns într-un stadiu care să sprijine o evoluție sănătoasă a prețurilor prin aplicarea legii cererii şi ofertei. Cât despre perioada de 3 ani de ajustare, care se recomandă, aceasta ar prezenta în practică situații haotice, cu urmări grave pentru liniştea socială.

Una din obiecțiile aduse schiței program de prof. Rugină este aceea a absenței unei fundamentări teoretice, scoțând în relief că propunerea Rugină este fundamentată pe o asemenea teorie.

Îmi permit să amintesc că această trimitere la teorie este lipsită de orice sens, dat fiind că nu există o teorie sau mai multe privind trecerea de

la economia socialistă la economia de piață. În aceste condiții, teoria inexistentă trebuie înlocuită prin dexteritatea politică, prin abordarea pragmatică a fenomenelor social-economice.

De altfel, nici prof. Rugină nu se poate considera un teoretician al trecerii de la economia centralizată la economia de piață, decât dacă escamotăm caracterul real al acestei teorii, care este unul pur monetar. Personal, sunt împotriva părerii că moneda poate fi un remediu universal al racilelor economice, care, aplicat fiind, ar duce la "un miracol".

3. Cu privire la reforma monetară.

Problema monetară este cea în care divergențele dintre schița program şi propunerile Rugină sunt cele mai acute. Recunosc, dacă îmi este permis, că, la acest capitol, prof. Rugină are dreptate. N-am găsit în schița program o analiză a evoluției factorilor monetari în cursul trecerii la economia de piață şi nicio expunere a obiectivelor monetare care trebuie urmărite în această perioadă dificilă. Schița program se referă la necesitatea de a utiliza moneda "ca un instrument principal …pentru realizarea obiectivelor politicii macroeconomice" (p.17). În acelaşi loc, schița program se mai referă la "stabilitatea monetară şi menținerea sub control a tendințelor inflaționiste". Aceste două obiective sunt de fapt antinomice. Utilizarea monedei ca instrument al politicii statului presupune mobilitate valorică, şi nu stabilitate. Din aceste enunțuri nu se poate deduce care sunt jaloanele unei politici monetare consistente şi veridice tocmai într-o perioadă atât de nevralgică cum este aceea de tranziție la economia de piață. Enunțurile sunt enunțuri, ele nu sunt susținute prin concretizarea măsurilor pe care guvernul trebuie să le ia în vederea combaterii duşmanului nr. 1 al echilibrului vieții economice şi sociale, inflația. Nu este locul aici să mă ocup de altceva decât de controversele conținute în schița program şi propunerile Rugină, astfel că mă opresc la aceste puține considerente.

Spre deosebire de schița program, prof. Rugină situează reforma monetară în centrul reformei economice, considerând moneda ca un panaceu universal, apt să realizeze "miracolul economic" proslăvit de autor. Întâlnim în propunerile Rugină într-adevăr o teorie închegată asupra rolului monedei în economie şi asupra mijloacelor care să conducă la îndeplinirea acestui rol.

Întrebarea care se pune este dacă aparatul "teoretic-ştiințific", după părerea autorului, şi măsurile necesare implementării principiilor adoptate sunt de natură să conducă la "miracolul economic" promis. Am arătat cu alt prilej care sunt obligațiile, după părerea mea, ridicate în calea obținerii "miracolului economic".

Le repet pro memoria:

În urmărirea idealului de “echilibru stabil de durată”, autorul propunerilor recomandă din punct de vedere monetar întoarcerea la sistemul monedei cu valoare proprie sau cu acoperire materială (“moneda forte în interior acoperită 100% în diverse produse naționale, moneda forte în exterior acoperită 100% în argint și convertibil în argint”, pag. 17). Acest sistem al monedei “forte” a existat în istoria capitalismului, însă a fost înlocuit din cauza constatării că el, prin rigiditatea lui, împiedica dezvoltarea forțelor economice. În vederea descătușării acestor forțe, sistemul monedelor cu valoare deplină și cu valoare reprezentativă a fost înlocuit cu sistemul în care emisiunea monetară a fost determinată de nevoile reale ale economiei. Pentru prof. Rugină, acest sistem este calificat drept “artificial”, cu consecințe dintre cele mai pernicioase pentru stabilitatea vieții economice, financiare și sociale.

Este adevărat că primul sistem prezintă garanții de stabilitate, în vreme ce al doilea sistem este instabil și amenințat de diferite fenomene negative. Este însă de ales între vechiul sistem care a încătușat evoluția economiei, și al doilea sistem care l-a înlocuit și care a permis dezvoltarea fără precedent a economiei țărilor capitaliste dezvoltate. Pentru țara noastră, alegerea este clară: noi nu trebuie să optăm pentru un echilibru în sărăcie, ci pentru acel sistem monetar care stă la baza întregului progres occidental, bineînțeles, cu luarea măsurilor ca emisiunile monetare neîngrădite să nu degenereze în anarhie inflaționistă. Alegerea se mai poate justifica și prin aceea că stabilitatea monedei “forte” este relativă deoarece argintul (în noul material, autorul a renunțat, pentru motive întemeiate, la aurul monetar) are o valoare bursieră fluctuantă și transmite această influență și instrumentului monetar. Pe de altă parte, știința monetară a făcut progrese în ultimul timp, astfel încât este posibilă o stabilitate relativă și în condițiile emisiunilor nelegate de valori materiale (vezi experiența sistemului monetar european al pieței comune). Nu mai vorbesc de imobilizările de valori materiale total neeconomice, necesitate de adoptarea unui sistem al monedelor forte.

Dacă înlocuirea actualei circulații bănești nu este oportună, dispare și necesitatea unei reforme de stabilizare monetară. Problema care se pune este aceea a metodelor care se pot utiliza prin reducerea volumului actual al monedei în circulație, fapt care nu produce efectele perturbatoare ale unei stabilizări.

Autorul propunerilor se referă și la devalorizarea leului față de dolarul SUA, contestând oportunitatea ei. Sunt de acord că efectele devalorizării

sunt foarte relative. O devalorizare nu se efectuează într-o perioadă de ascensiune vertiginoasă a preţurilor, care de la o zi la alta poate nega valabilitatea raportului valoric fixat între leu şi dolar. În această privinţă, sunt de acord cu prof. Rugină.

Schiţa program a guvernului nu cuprinde o expunere de fond cu privire la trecerea la convertibilitatea leului. Problema apare total neoportună la ora actuală, însă un program de perspectivă nu poate face abstracţie de o asemenea măsură atunci când condiţiile o vor permite. Este firesc însă ca o viitoare convertibilitate să nu fie de genul convertibilităţii în argint sau în mărfuri, pe care o prefigurează autorul propunerilor. Convertibilitatea în argint în exterior şi în interior în mărfuri depozitate în magazii speciale cade odată cu respingerea ideii de acoperire materială şi de separare a circulaţiei băneşti interioare şi exterioare, separare greu de imaginat în practică.

În ce priveşte fixarea datei de 1 ianuarie 1991 pe care o are în vedere schiţa program pentru introducerea cursului real şi efectiv al valutei (p. 19), această fixare nu mi se pare că va avea condiţii de realizare.

4. Cu privire la creditul bancar.

În domeniul bancar şi al creditului, cele două lucrări prezintă, de asemenea, diferenţe fundamentale. Schiţa program a guvernului prevede organizarea sistemului nostru bancar după modelul curent în statele capitaliste, în frunte situându-se Banca Centrală de Emisiuni, restul constând din bănci în general particulare, având dreptul de acordare a creditelor pe diferite termene. Propunerile autorului au în vedere înfiinţarea unor bănci cu activitate diferită de cea a băncilor menţionate în schiţa program. Pe câtă vreme “băncile moderne” la care se referă schiţa program monetizează creditul, adică acordă credite peste disponibilităţile lor de capital proprii şi împrumutate, “băncile clasice” distribuie, sub forma creditului, numai pe măsura mijloacelor proprii şi împrumutate de la clienţi. După părerea autorului, “băncile moderne” generează dezechilibre, inechitate socială, inflaţie, iar “băncile clasice” stimulează echilibrul în viaţa economică. Este firesc deci ca prof. Rugină, promotor al echilibrului, să propună guvernului un sistem bancar de tip clasic, care să nu aibă capacitatea monetizării creditului. Ceea ce poate arăta că, atâta vreme cât băncile capitaliste s-au limitat la operaţiuni de credit în limita mijloacelor proprii şi împrumutate, economia a bătut pasul pe loc. Avântul pe care l-a cunoscut economia de piaţă coincide tocmai cu expansiunea creditului bancar. Controlul activităţii bancare a împiedicat utilizarea anarhică a

funcției de monetizare a creditului și astfel a limitat riscurile unei inflații de credit. Opțiunea schiței program este deci preferabilă mai cu seamă în condițiile unei țări care vrea să iasă din marasmul economic moștenit și să pregătească un viitor mai bun poporului român.

În concluzie, ca și alte țări, România nu se poate angaja în traducerea în viață a propunerilor prof. Rugină, cu atât mai mult cu cât aceste propuneri ar izola țara de Comunitatea Europeană către care se îndreaptă aspirațiile poporului nostru.

• Domnul academician **Tudorel Postolache**: Ceea ce vă pot asigura, domnule profesor Rugină, este că în institutul nostru este un climat și o tradiție pe care vrem să le cultivăm, și anume de a asculta toate punctele de vedere cu calm, pentru cumulativitate.

În încheiere, aș dori să vă mulțumesc foarte mult că v-ați făcut timp să ne oferiți posibilitatea de a avea un schimb de opinii între cei care o viață se ocupă de anumite probleme și în fruntea cărora îl situez pe domnul Kirițescu și prin faptul că a analizat cu multă minuțiozitate caracteristică lui și școlii germane pe care a făcut-o la Berlin, atât planul dv. Eu l-am rugat și vă va trimite o analiză comparată a planului dv. și a Programului Guvernului.

*

**

• Domnul academician **Tudorel Postolache**: Eu aș vrea să mulțumesc domnului academician Rugină și sigur că nici dânsul, nici nimeni dintre noi n-are, nu a avut și nu are de gând să tragem concluzii, ca să zic așa, în planul teoriei și nici măcar în planul lui concret. Eu aș vrea două lucruri, dacă îmi permiteți, să spun în final.* La început aș vrea să fixez câteva puncte de contact între planul și viziunea dumneavoastră și viziunea în care a lucrat institutul. Prin institut neînțelegând însă că înăuntru este o singură culoare, o uniformitate, doar un anumit numitor comun. În primul rând eu cred că ne aproprie foarte mult preocuparea pentru dimensiunea socială și pentru protecția socială în sensul ei larg. Eu aș spune că partea nevăzută a schiței de strategie, cel mai mare loc îl acordă fundamentării scenariilor pentru asigurarea protecției sociale; iar protecția socială, aș spune eu, este chiar criteriul fundamental de partajare a celor opt scenarii de bază. Deci un prim punct care ne apropie și care poate fi un prim punct

* Este vorba de finalul celei de a doua runde a dezbaterilor, din data de 27 decembrie 1990, rezervată răspunsurilor formulate de acad. Anghel Rugină la problemele ridicate de participanți (n.r.).

foarte important pentru o conlucrare în viitor este preocuparea pentru protecția socială în perioada de tranziție şi pentru dimensiunea socială a economiei de piață în ansamblu.

Un al doilea punct este preocuparea de a decupa reforme într-un domeniu sau altul, dintr-un sistem coerent. De la această preocupare am şi pornit şi ar putea să fie al doilea mijloc să ne faciliteze conlucrarea.

Într-un alt plan, eu aş menționa şi unele rezultate oarecum identice, pentru că dumneavoastră ați pus accentul pe rezultate diferite. De pildă, această perioadă de 3 ani care apare şi la dvs., şi în schița de strategie de la noi. Sigur, cu o anumită diferență pentru că la dumneavoastră apare acea zi "D", în timp ce aici 3 ani înseamnă materializarea ideii unei tranziții care să evite şocul şi terapia care lungeşte boala, adică o tranziție graduală în ritm înalt. Aici eu văd un punct de contact, care să faciliteze o comunicare între cele două viziuni. Şi eu aş mai reține, poate fi lungită lista aceasta, eu aş mai reține ideea pe care dumneavoastră o aveți şi care ne indică o anumită complementaritate între optica pe care dvs., o numiți istorică şi optica analitică a programului dvs. ce nu poate oferi disponibilități de a se cupla. Aceasta ar fi o linie pe care eu aş putea-o dezvolta mult, dar mă rezum la atât.

- Domnul prof. **Anghel Rugină**: Acum am să vă spun şi eu câteva păreri asupra punctelor de vedere ale lui Kirițescu. Unele din lucrurile acestea Costin Kirițescu mi le-a scris acum vreo 20 de ani în urmă. Chiar şi pozițiile lui sunt exact aceleaşi – nicio schimbare în poziția lui. Şi eu am să rog la televiziune, cum el nu se poate deplasa, să vină TV să vedem; el - Costin Kirițescu – este cel mai mare economist din punct de vedere monetar, aşa că, pentru clarificarea acestor probleme, eu cred că este necesară o discuție.
- Domnul academician **Tudorel Postolache:** Da, domnule profesor, de aceea şi spuneam că este bine să reținem punctul dânsului de vedere, cât şi punctele comune şi diferite, care există, pentru a forma punctul de pornire al conlucrării viitoare şi părerea mea este că dl prof. Kirițescu nu trebuie respins în totalitatea lui pentru că vorbeşte o mare experiență.
- Domnul prof. **Anghel Rugină**: Sigur, are o mare experiență, a trimis multe materiale şi la FMI de nu ştiu câte ori; Kirițescu are o minte ageră, care a citit foarte mult; el gândeşte problemele ca şi dumneavoastră şi de aceea ajunge la concluzia că schița este preferabilă; el priveşte lucrurile numai dintr-un punct de vedere – al aceluia care a stat în acest sistem, care a crescut cu acest sistem şi căruia îi este teamă, are o

atitudine apriorică de negație față de orice mişcare, de frică să nu se întâmple ceva mai rău. El gândeşte problemele prin termeni concreți, adică de dezechilibru, nu are viziunea de care vă vorbeam şi care este absolut indispensabilă. Asta este deosebirea între mine şi dumneavoastră. Eu văd că lucrurile merg cum merg, dar văd pulsul populației. Şi vă dau un exemplu: aseară am fost să-l văd pe profesorul Proca, care l-a operat pe fratele meu de cancer şi pentru a ajunge la el am vrut să iau o maşină. Şoferul m-a recunoscut şi m-a dus, şi nu voia să ia niciun ban de la mine.

- Domnul academician **Tudorel Postolache**: Eu vă spun, el v-ar fi luat banii de argint…
- Domnul prof. **Anghel Rugină**: Am văzut lacrimi în ochii lui. I-am dat 5 $…
- Domnul academician **Tudorel Postolache**: Eu acum, o ultimă frază doresc să vă spun. Noi avem mereu analize ca aceasta – le realizăm periodic. Dumneavoastră când veți mai veni aici, cred că o să avem prilejul să ne întâlnim în prezența domnului profesor Costin Kirițescu; aceste două substanțiale discuții a câte trei ore fiecare rămân un moment important în viața ştiințifică a institutului nostru.

Maniera în care s-au purtat discuțiile este pentru noi semnificativă şi faptul că această a doua parte s-a desfăşurat în momentul în care ați devenit membru de onoare al Academiei este cu atât mai semnificativ. Vă rog să ne scuzați că am căutat să vă exploatăm. Dar am impresia că e ceea ce e comun tuturor celor care v-au invitat în aceste zile. Noi nu avem titluri cum are Academia; în orice caz, dacă le-am avea v-am alege membru de onoare al institutului nostru. Dar să fiți sigur că ocupați deja acest titlu în memoria intelectuală a institutului nostru.

COMEMORĂRI

Profesorul
VIRGIL N. MADGEARU

IPOSTAZE ALE ECONOMICULUI ÎN OPERA PROFESORULUI VIRGIL MADGEARU*

Tudorel POSTOLACHE

Statura monumentală a democratului şi patriotului neînfricat Virgil Madgearu îşi are drept soclu şi nesecat izvor opera economică pe care a clădit-o cu maturitate, migală şi sistem.

În cadrul solemn, omagial, al sesiunii noastre, în limitele timpului ce mi-a fost rezervat, mă voi opri asupra raportului între abordarea temelor presante, fierbinți, ale timpului său şi elaborarea conceptuală la Virgil Madgearu.

Această dublă ipostază fundamentală se cuvine a fi reținută pentru că ea conferă întregii sale opere o tensionare interioară superioară, explică o anume notă de dramatism epistemologic şi multitudinea impresionantă a ipostazelor concrete ale economicului care frapează pe orice cercetător.

Ştiință economică, în general, are concepte fundamentale şi teme "fierbinți". Primele străbat secolele cu discreție şi cu înțelepciunea conferită de multiplele experiențe pe care le încorporează continuu, celelalte irump cu toată forța nestăvilită a noutății lor, se impun în prim-planul atenției publice, dar foarte puține din ele rezistă timpului şi atunci doar cu prețul reducerii la cazuri particulare ale conceptelor perene.

Dubla ipostază menționată are întemeieri adânci în creația economică a lui Virgil Madgearu.

În primul rând, Madgearu se prezintă contemporaneității şi posterității într-o întreită unitate: savant, profesor, militant.

Am putea afirma că întreaga sa operă este construită la confluența acestor trei teritorii - cercetare, învățământ, politică - între care există contradicții inerente pe care Virgil Madgearu, cu o mare luciditate, le conştientiza. Ca militant a înfruntat în gradul cel mai înalt (mai mult decât oricare altul din pleiada marilor economişti ai perioadei interbelice) dilema care-i urmăreşte pe economişti de la Ricardo până azi: analiza economică este posibilă doar dacă exclude incertitudinea şi schimbarea, iar politica

---

* Acest text reprezintă sinteza lucrărilor susținute la Sesiunea ştiințifică "In memoriam: Virgil Madgearu" organizată de Academia Română în 14.XII.1990 şi la sesiunea ştiințifică organizată de INCE în 7.XII.1990 şi dedicată comemorării lui Virgil Madgearu.

economică este posibilă doar dacă ia în considerare incertitudinea şi schimbarea.

Madgearu a căutat o soluție căreia i-a rămas fidel pe întreg parcursul vieții.

În prefața la lucrarea “Drumul echilibtului financiar” (1935), semnificativ subintitulată “Probleme actuale ale economiei româneşti”, sesizând caracterul presant al unor preocupări economice legate de activitatea sa ca ministru de finanțe, Madgearu scria: “Am nutrit continuu convingerea nestrămutată că politica nu poate duce la rezultate pozitive, dacă nu e întemeiată pe o cercetare metodică a realităților naționale, după cum ştiința rămâne sterilă, dacă nu confruntă enunțurile teoretice cu faptele, prin cercetarea sistematică a realităților”.

În al doilea rând, tensionarea amintită provine şi din împrejurarea obiectivă că perioada de maturitate a activității sale se concentrază în anii bulversărilor pe care le-a cunoscut viața economică şi teoria economică, datorită crizei din 1929-1933.

Ruptura produsă sub impactul acestei crize nu numai în planul faptelor economice, ci şi al gândirii este stăpânită de Madgearu pe câteva căi, înainte de toate, prin frecventarea istoriei economice, câmp în care cele mai diferite generații de concepte şi idei economice, fie chiar şi adverse, îşi manifestă disponibilitățile cumulative pe deasupra opozițiilor care în momente de cotitură captează, de obicei, atenția principală. În acelaşi sens acționează şi preocuparea sa de a elabora programe economice cu instrumentele ştiinței, domeniu în care, de asemenea, ceea ce apare ca fiind diametral opus la nivelul teoretic sau politic conferă o mare doză de complementaritate.

Ca profesor, care a slujit toate marile ramuri ale ştiinței economice, el a urmărit la nivelul superior al conceptelor să mențină un echilibru necesar între factorii atât de contradictorii ai restructurării ştiinței economice, păstrând nestins climatul înfruntării alternativelor teoretice, lucru cu atât mai dificil cu cât diferitele ştiințe economice pe care le-a servit, urmărind căi diferite în dezvoltarea lor (în speță fie calea “rațională”, fie cea “empirică”), ținând de “zone” distincte ale ştiinței şi având deci “timpi istorici” diferiți, accentuează tensionarea respectivă chiar la nivelul sistemului național economic.

Contactul lui Madgearu cu studenții nu este de aceea exterior creației, dimpotrivă, întreaga elaborare conceptuală este legată de activitatea sa la catedră.

Este explicația principală a abordării economicului în opera lui Madgearu din cele mai diverse unghiuri: teorie, istorie economică, metodologie, fiecare din ele cuprinzând, la rându-le, mai multe paliere, toate acestea reunite în preocuparea sa constantă pentru elaborarea conceptuală.

În opera lui Madgearu apare deosebit de pregnant un anumit decalaj între "inovația conceptuală" și "inovația terminologică", prima fiind cu mult mai adâncă decât o semnalează învelișul lexical. Este un fapt constatat de specialiști ca fiind valabil pentru numeroase științe contemporane. Și aceasta deoarece chiar în cazul unui concept nou nu întotdeauna i se poate asocia un termen nou.

Madgearu se situează pe linia refuzului unor inovații lexicale facile și a utilizării unor termeni care, cu toate că își păstrează neschimbat învelișul lexical, ascund o modificare conceptuală adâncă. Este ilustrativ din acest punct de vedere conceptul de economie națională.

Una din inovațiile principale introduse de Virgil Madgearu în acest concept constă în aceea că îi conferă un grad de cuprindere **general,** pornind de la analiza **comparată** a ansamblului economiilor naționale coexistente.

În introducere la lucrarea sa fundamentală "Evoluția economiei românești", Madgearu sublinia: "Schema sombartiană se bazează, cum se știe, pe cercetarea istoriei economice a țărilor Europei apusene și centrale, fără a lua în seamă, decât în chip cu totul întâmplător, țările din răsăritul și sud-estul Europei. Din această cauză, ea nu poate avea nici valabilitate generală, ci una limitată, nici aplicare universală, ci una specifică realităților la care se referă".

Această inovație conceptuală, care avea să joace un rol ordonator al ansamblului scrierilor lui Madgearu, a vizat chiar miezul elaborării conceptuale în știința economică din ultimele decenii, când a devenit tot mai clar că "placa turnantă" a restructurărilor este plasată la confluența economiilor naționale tot mai interdependente.

Virgil Madgearu întreprinde studierea atentă a elaborărilor teoretice din diverse țări, astfel încât conceptele economice să nu mai reprezinte o extrapolare, la scară planetară, a situației specifice unei țări sau unui grup restrâns de state, ci o sinteză teoretică a ceea ce este esențial și legic în diversele experiențe naționale.

Același demers metodologic i-a permis și elaborarea conceptului de agrarianism, plasând agrarianismul românesc pe un dublu fundal: general-european și est-european, ridicându-se apoi la o teorie proprie a economiei țărănești.

Madgearu a studiat cu mare atenție criza din 1929-1933. Pe deasupra elementelor conjuncturale grave, în chiar cursul derulării crizei, el a reuşit să surprindă pe de o parte, interdependența universală dintre economiile naționale, pe de altă parte – element deosebit de actual – să formuleze ideea că criza economică mondială are un "nucleu dur", un punct fierbite, o zonă critică, o verigă–cheie care, dacă este stăpânită, poate trage după sine întreg lanțul țărilor aflate în criză şi că de aceea, aşa cum declara convingător de la tribuna Ligii Națiunilor, depășirea crizei în zona critică – pe atunci considerată de Madgearu a fi aria țărilor agrare – este interesul adânc al comunității tuturor statelor lumii.

În planul ideilor economice, Virgil Madgearu demonstrează excepțională disponibilitate de dialog cu toate curentele de gândire, acordând un spațiu privilegiat istoriei gândirii economice româneşti. Grija deosebită a profesorului Virgil Madgearu pentru toate ideile economice valoroase din trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat, precum şi ale contemporanilor este plină de învățăminte pentru noi.

În primul rând, grija pentru punerea în valoare a elaborărilor economice ale înaintaşilor. Putem considera ca o obligație de cinste a institutului nostru ca, prin sectoarele sale specializate, să devină o verigă de bază în sistemul academic care să se preocupe de editarea operelor marilor economişti români, de la Madgearu şi Slăvescu la Zane şi Murgescu.

Să considerăm obligația noastră morală ca să intrăm în secolul viitor cu corpul de operare ale economiştilor români publicate. Ne stă în putință şi ne stă în obligație. Să reluăm o tradiție cultivată de Madgearu – conferințele publice; institutul nostru este în bună măsură insubstituibil în această privință.

În concordanță cu mutațiile care survin în rosturile ştiinței economice contemporane, eforturile lui Virgil Madgearu pe tărâmul istoriei şi analizei economiei naționale se cer a fi continuate şi nou înființatul laborator de modelare a economiei naționale, cu o activitate mult promițătoare, este o dovadă concretă a modului în care înțelegem să continuăm tradițiile înaintate ale gândirii economice româneşti.

Pentru formarea noilor generații de cercetători, pe lângă măsurile luate în ultimele luni şi care vor avea fără îndoială efecte în timp, BE al INCE inițiază un premiu "Virgil Madgearu" ce se va acorda anual, începând din 1991, pe bază de concurs deschis tinerilor cercetători, conform unui regulament pe care-l va adopta Consiliul Ştiințific.

În general, temele “fierbinți” în abordarea lui Madgearu au capacitatea de a se întrupa în concepte perene ale științei noastre și de aceea opera sa, pe deasupra semnificațiilor de moment, se prezintă în ipostaze mereu înnoite pentru fiecare nouă generație, dezvăluindu-și adâncimi și nuanțe surprinzătoare.

Iar una din cele mai actuale învățăminte este aceea de a aborda problemele acute ale timpului nostru cu instrumentele științei – ocolind diletantismul și improvizația, plasându-le pe fundalul global al științei economice, al științei, în general. Tema fierbinte a liberalizării prețurilor devine astfel relevantă pentru știință; în contextul general al măsurării economice, privatizarea capătă dimensiunile unui aspect actual acut, deosebit de acut al eternei probleme a proprietății ș.a.m.d. Este modalitatea sigură de a ajunge la esență și de a formula soluții științifice întemeiate.

În acest dificil demers, Virgil Madgearu, a cărui viață a fost mișelește curmată la vârstă de numai 53 de ani, rămâne mereu o prezență vie.

LOCUL LUI VIRGIL N. MADGEARU ÎN ŞTIINȚA ECONOMICĂ ŞI CULTURA ROMÂNEASCĂ

Ion BULBOREA

Se pare că cel mai greu lucru în investigarea istorică este să prevezi trecutul, pentru simplul motiv că el este aproape întotdeauna umbrit de emoțiile interesate ale prezentului. De aceea, o istorie adevărată se va putea scrie numai atunci când prezentul şi viitorul se vor sprijini pe un trecut existențial nemistificat.

Doar atunci vor apărea în adevărata lor lumină moştenirea culturală nealterată, imaginea veridică a marilor personalități fără de care istoria însăşi ar fi avut de suferit.

Ani de-a rândul, personalități proeminente ale culturii româneşti au fost victimele unor interpretări deformate, clădite pe dogme, intoleranță şi idei preconcepute. Între acestea se numără şi Virgil Madgearu. Restabilirea locului şi rolului său în ştiința economică şi cultura românească nu este doar un act de dreptate socială, ci şi unul de conştiință profesională. Este desigur un lucru dificil, care presupune un efort concentrat în direcția valorificării întregii gândiri economice din epocă. Numai aşa se va putea stabili corect, fără prejudecăți ideologice conjuncturale, locul şi rolul unei personalități în circuitul valorilor cultural-ştiințifice.

În comunicarea de față voi încerca să vă înfățişez doar câteva elemente privind viața şi opera ştiințifică a lui Virgil Madgearu, care atestă locul său de frunte în galeria gânditorilor români din perioada interbelică. S-a născut în oraşul Galați. Şcoala primară şi liceul le-a urmat în aceeaşi localitate. După susținerea bacalaureatului, în 1907, se înscrie la Universitatea din Leipzig, urmând cursurile de ştiințe economice în cadrul Facultății de Filosofie. În 1911, "Vergilius Madgearu, galatiensis" susține doctoratul în ştiințe economice şi financiare, obținând calificarea "summa cum laude" cu lucrarea "Zur industriellen Entwicklung Rumaniens" (Cu privire la dezvoltarea industrială a României). Este un pas însemnat în domeniul cercetării, care prefigurează omul de ştiință de mai târziu. După terminarea studiilor la Leipzig, V. Madgearu este trimis de familie la Londra pentru a învăța limba engleză. Cu acest prilej frecventează cursul de ştiințe social-economice, ia contact cu practica economică într-una din băncile londoneze, se familiarizează cu probleme de teorie şi tehnică bancar-

financiară. Studiile întreprinse la Leipzig şi Londra i-au permis cunoşterea principalelor curente de gândire economică şi socială (cu precădere şcoala clasică engleză şi şcoala istorică germană), care îşi vor pune amprenta în mod pozitiv asupra propriilor cercetări. Întors în patrie, este numit în anul 1912 şef de serviciu la "Casa centrală a meseriilor şi asigurărilor muncitoreşti", îndeplinind şi funcţia de redactor şef al publicaţiei acestei instituţii, "Monitorul asigurărilor muncitoreşti". În 1916, la vârsta de 29 de ani, ocupă prin concurs postul de profesor la catedra de studiul întreprinderilor şi transporturilor din cadrul Academiei de Înalte Studii Comerciale şi Industriale din Bucureşti. Ulterior, (din 1925) a predat la Catedra de economie naţională, iar din 1935 până în 1940 la Catedra de economie politică. Pasiunea sa pentru învăţământ era exemplară.

El nu se limita la simpla consemnare a unor puncte de vedere deja constatate, ci încerca să dea răspunsuri proprii la problemele izvorâte din realităţile concrete ale ţării. După opinia sa, obiectul ştiinţei economice îl constituie viaţa economică. Ea trebuie să pătrundă natura însăşi a fenomenelor economice, descoperind legăturile cauzale şi funcţionale dintre ele. "Ştiinţa – scrie V. Madgearu în cursul de economie politică (1940) - discută, în general, cauzele, efectele şi relaţiunile între mijloace şi scopuri. Pentru ca preocupările ei să fie rodnice, ştiinţa trebuie să privească întregul complex de fapte şi împrejurări, care constituie realitatea economică şi care sunt legate în mod inexplicabil între ele." (p. 7).

Activitatea sa didactică, ce cuprinde aproape trei decenii şi jumătate, este susţinută de o vastă şi temeinică cercetare ştiinţifică, îndeosebi a realităţilor social-economice româneşti. Aproape că nu există domeniu al economiei naţionale către care ochiul scrutător al cercetătorului să nu se fi îndreptat cu atenţie şi migală.

Dar cum era şi de aşteptat, în centrul preocupărilor sale a stat analiza principalelor ramuri economice – industria şi agricultura – mai ales a problemelor satului românesc şi ale gospodăriei ţărăneşti.

Calităţile omului de ştiinţă, interesul său pentru investigarea fenomenului economic pe baza faptelor se observă încă din timpul studiilor universitare. De pe atunci, pe tânărul cercetător îl preocupa ideea întemeierii unei adevărate economii naţionale care, pe lângă acumularea de capital, presupune muncă specializată naţională şi resurse naturale. Încă în 1910, în spiritul concepţiei economistului german Fr. List, într-un studiu publicat în revista "Economia naţională", V.N. Madgearu afirmă: "afară de cerinţele economice de educare a forţelor productive, este vorba azi de

momente sociale şi politice, de conştiinţa naţională fără de care nu e cu putinţă dezvoltarea normală a muncii şi economiei unui popor". După cum rezultă din teza de doctorat şi din alte studii din tinereţe, interesul său prioritar este îndreptat nu numai spre industria de fabrică, ci şi spre industria la domiciliu, industria casnică şi meserii. După cum va arăta mai târziu în lucrarea sa fundamentală "**Evoluţia economiei româneşti după războiul mondial**" (1940) părăsirea industriei casnice înseamnă "o sărăcire pentru gospodăria ţărănească", în timp ce păstrarea şi încurajarea ei "ar însemna prilejul de muncă pentru surplusul de braţe al economiilor ţărăneşti parcelate "(p. 91-92)". Dar atrăgea atenţia că întoarcerea "la industria casnică" nu reprezintă în niciun caz soluţia "problemei excedentului rural". Deşi în analiza comparativă a industriei şi agriculturii, a corelaţiei dintre ele, V. N. Madgearu susţinea primatul agriculturii ca bază a satului românesc, el nu nega, ci dim potrivă, sublinia rolul industriei atât în dinamizarea economiei naţionale în întregul ei, cât şi în dezvoltarea agriculturii ca principală ramură a acesteia. Intensificarea procesului de industrializare a ţărilor agrare apare ca un imperativ al dezvoltării, al independenţei şi suveranităţii naţionale. Gânditorul român afirma fără echivoc că "industrializarea este o tendinţă generală, universală, care apare ca o trăsătură caracteristică în evoluţia secolului al XIX-lea şi se află într-un paralelism deplin cu creşterea rapidă a producţiei. Politica de industrializare care se manifestă de la începutul secolului al XX-lea, apare ca o tendinţă spre independenţa economică a statelor agrare care se străduiesc a deveni state agrare industrializate "("Cu privirea la raporturile economice româno-germane", în "Facla", 10 aprilie 1939)". El atrăgea atenţia că progresul industrializării nu soluţionează de la sine procesul intensificării agriculturii, absorbirea forţei de muncă superflux din această ramură. Însăşi industrializarea este supusă "unei serii de condiţionări şi limitaţiuni" ce variază de la o ţară la alta în funcţie de fazele evoluţiei sale economice. Indiferent însă de aceste îngrădiri şi obstacole, procesul de intensificare a agriculturii, perspectivele sale de dezvoltare sunt funciar legate de destinele industrializării. Fără o industrie adecvată cerinţelor economiei naţionale, dezvoltarea agriculturii, şi nu numai a acesteia, îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă ale populaţiei nu pot depăşi pragul bunelor intenţii.

În opera ştiinţifică a lui V. Madgearu, un loc de însemnătate primordială îl ocupă problemele agriculturii, posibilităţile ei de dezvoltare în cadrul gospodăriei ţărăneşti, a perspectivelor de ansamblu ale economiei româneşti. Presiunea demografică şi necesitatea intensificării producţiei

agricole sunt două aspecte majore ale agriculturii româneşti, care trebuiau soluționate cu toată grijă şi simțul responsabilității.

Analizând situația agriculturii româneşti, transformările survenite după reforma agrară din 1918–1921 şi structura socială şi demografică a statului românesc, V. Madgearu consideră că cheia rezolvării trebuie căutată în transformarea structurală a agriculturii înseşi, în rațiunea satului, care nu trebuie să stea în expectativă, ci să se implice cu toată forța şi răspunderea în acest proces de anvergură.

"Orice abordare superficială, orice măsuri pripite sunt sortite eşecului".

Care este calea de urmat pentru agricultura țărănească din România subperioadei interbelice? La această întrebare el răspunde: în agricultură, nici colectivismul, nici individualismul complet nu e ducător la scop. În situația actuală a agriculturii țărăneşti, perfecționarea tehnicii agricole nu se poate aştepta fără o acțiune de stat, absolut necesară pentru a se uniformiza tehnica de lucru indicată şi a se generaliza aplicarea cunoştințelor ştiințifice dobândite de institutele de cercetări agronomice şi stațiunile de încercare şi selecționare a semințelor ("Evoluția economiei româneşti după războiul mondial", p. 365). Statul trebuie să se îngrijească de organizarea unor lucrări de irigații şi de înființarea unor stațiuni de maşini agricole care necesită investiții costisitoare. La aceasta se adaugă trecerea agriculturii româneşti la "pluricultură", eliminarea decalajului dintre prețurile agricole şi cele industriale, crezute ieftine, dezvoltarea unei cooperații viguroase. În acest context, V. Madgearu precizează că "fără reclădirea cooperației din temelie nu-i de întrevăzut o intensificare a producției agricole" (Ibidem, p. 371). Gospodăria țărănească rămâne, în concepția sa, celula de bază a statului român.

Desigur, aria cercetărilor lui V. Madgearu este cu mult mai cuprinzătoare. Între acestea se înscriu şi studiile privind politica financiară, monetară şi de credit, sistemul bancar, relațiile economice internaționale şi statistica economică, ceea ce conferă preocupărilor sale ştiințifice virtuți enciclopedice, străine însă oricărui diletantism şi atitudini de paradă.

Am avea însă o imagine unilaterală şi chiar deformată asupra personalității sale dacă am reduce demersul analitic la activitatea didactică şi ştiințifică. Oricât de meritorie ar fi aceasta, nu trebuie uitat că V. Madgearu a fost un om al cetății, prins în fluxul şi refluxul vieții sociale-politice a timpului în care a trăit, un militant progresist, orientat spre valorile perene ale democrației şi civilizației moderne. Indiferent dacă cineva îi împărtăşeşte principiile şi idealurile, nu poate să nu vadă în el una din

personalitățile de prestigiu ale vieții culturale, științifice și politice românești, care și-a consacrat viața slujirii țării și poporului său. Câteva date sunt revelatoare în această privință. În 1918, V. Madgearu împreună cu Ion Răducanu și V. Slăvescu editează revista "Independența economică", devenită o tribună pentru răspândirea ideilor de redresare economică a țării, de creare a premiselor independenței sale. De asemenea, în colaborare cu D. Gusti și V. Pârvan, înființează "Asociația pentru Știința și Reforma Socială", care în 1921 devine "Institutul Social Român", al cărui secretar general va fi până în anul 1924. Eforturile acestui institut de a pune la baza politicii cercetarea obiectivă și profundă a realităților țării poartă pecetea concepției sale economice și filosofice. În pofida dorinței exprimate la începutul activității "Asociației pentru Știință și Reformă Socială" de a nu face politică și a concluziei proprii că în știința economică nu poate să fie niciun loc pentru politica economică", V. Madgearu devine teoretician al țărănismului, membru al partidului național țărănesc, precum și membru în Camera Deputaților de la primul parlament al țării unite până la ultimul parlament ales în 1936 (cu excepția celui din 1931-1932). Totodată a ocupat funcția de ministru la diverse resorturi – industrie și comerț, agricultură și domeniu, finanțe lucrări publice – în anii 1929-1931 și 1932-1933, a dovedit competență profesională, spirit organizatoric și inițiativă în elaborarea actelor legislative privitoare la dezvoltarea social-economică a țării. În aceeași perioadă (în 1929-1933) a participat la numeroase conferințe internaționale (la Geneva, Londra, Varșovia, Praga, Oslo ect.), iar în 1938 a fost prezent la primul congres al institutelor de conjunctură organizată de profesorul francez Charles Rist, la care au participat cei mai distinși economiști ai vremii – F. Hayek, laureat al premiului Nobel pentru economie L. Robbins, G. Pigou și alții.

Pe drept cuvânt, Ch. Rist afirmă în memoriile sale că V. Madgearu "era un om de adevărată valoare și competența sa putea să fie invidiată de mulți miniștri de finanțe din alte țări" (Revue d`Economie Politique, nr. 65/1955, p. 1016).

În întreaga sa activitate de profesor și cercetător, de publicist și om politic, V. Madgearu s-a manifestat ca o personalitate cu vederi înaintate, aplecat mereu cu gândul și cu fapta spre binele țării. Convingerile și reflecțiile sale democratice, soluțiile practice preconizate, chiar dacă nu erau întotdeauna în consens cu cerințele vremii, vădeau tăria de caracter și noblețe sufletească. Potrivit opiniei sale, cea mai bună formă de guvernare a țării este aceea în care toate puterile emană de la națiune.

Iar aceasta este democrația parlamentară care presupune “parlament efectiv sau administrație conștientă și în interesul poporului” (“Rolul științelor în societatea democratică”, în “Viața românească” nr. 7/1937, p. 50).

Lichidarea democrației parlamentare prin instaurarea dictaturii regale în 1938, creșterea influenței mișcării legionare, pericolul fascist, spectrul izbucnirii iminente a celui de-al doilea război mondial prevesteau vremuri dramatice pentru poporul român și pentru întreaga omenire. În aceste condiții de cumpănă în istoria neamului, V. Madgearu se declara deschis adversar ferm al Gărzii de Fier și al tendințelor expansioniste ale Germaniei hitleriste și, în același timp, apărător intransigent al justiției și principiilor democratice. Pentru această atitudine care îl înalță în ochii propriului popor a plătit cu prețul vieții. O bandă de asasini manipulată din interior și de peste graniță i-a curmat firul la vârsta de 53 ani, în plină putere de creație. După o jumătate de secol de la această crimă abominabilă se impune o singură concluzie: pentru ca istoria faptelor ucigașe să nu se mai repete ar trebui ca, în lupta pentru putere, toate drumurile să ducă spre adevărul vieții.

VIRGIL N. MADGEARU – CERCETĂTOR AL ECONOMIEI ROMÂNEŞTI INTERBELICE

Gheorghe DOBRE

În finalul celebrei sale opere "Evoluția economiei românești după războiul mondial", apărută cu 4 (patru) luni înainte de tragicul lui sfârşit, Virgil Madgearu formula o idee potrivit căreia "Fără a-şi asigura o creştere continuă a acumulării de capital, economia națională a unui popor nu poate reprezenta o temelie sigură pentru clădirea unui stat național" (p. 400).

Pentru descifrarea gândirii economice ştiințifice a lui Virgil Madgearu, ideea aceasta prezintă o valoare euristică de cea mai mare însemnătate.

Căci cercetarea economiei româneşti interbelice din perspectiva unei astfel de creşteri în vederea edificării statului național inaugurat prin Marea Unire din 1918 constituie – credem – nucleul ideatic central al problematicii întregii sale opere ştiințifice.

Este adevărat că, într-o formă sau alta, explicit sau implicit, un asemenea nucleu ideatic s-a impus în atenția majorității economiştilor români interbelici, problematica considerată anvizajând procesele fundamentale ale dezvoltării şi creşterii economice în țara noastră de atunci. Dar Virgil N. Madgearu se va particulariza în mod indubitabil de alți economişti cercetători ai epocii prin cel puțin 3 (trei) prestigioase contribuții ştiințifice la studiul amintit în planul: 1) relevării specificității istorice româneşti a procesului menționat; 2) al diagnozei evoluției parcurse; 3) al perspectivelor de viitor.

1) Să începem prin a spune că pentru Virgil N. Madgearu **dezvoltarea şi creşterea economiei româneşti erau condiționate în mod hotărâtor de progresul agriculturii, la temelia căreia stătea gospodăria țărănească familială bazată pe proprietatea provenită din muncă.**

O atare concepție, vădit lucru, se situa la antipodul curentelor literare de factură burgheză care, prin reprezentanții de seamă ca St. Zeletin şi alții, promovau ideea condiționării progresului economiei românești de progresul industrial capitalist.

În acelaşi timp se va detaşa cu obstinație şi de promotorii tezei după care propăşirea economiei țării nu depindea şi nu putea depinde de dezvoltarea industriei, ci de aşezarea întregii agriculturi naționale pe temeiuri eminamente burgheze, capitaliste. Printre destinatarii unei astfel de idei, la loc de frunte se situau C. Garoflial şi Gh. Ionescu-Sişeşti.

În schimb, prin concepția amintită, Virgil N. Madgearu se insera în curentul țărănesc, moștenitor al vechiului poporanism românesc și al cărui ctitor doctrinar a fost Constantin Stere. Și dacă acesta din urmă împreună cu alți exponenți de marcă au creat curentului țărănesc fundamentele sociologice, politice etc., Virgil N. Madgearu, prin concepția sa, se va impune în epocă ca făuritor de nimeni contestat al fundamentelor sale **teoretico-economice.**

În construirea concepției sale, inclusiv în argumentarea elementelor ei constitutive, Virgil N. Madgearu a apelat la un set impozant – prin amploare și surse de inspirație – de noțiuni și concepte, dintre care aici am stăruit numai asupra a doua.

Prima constă în aceea că, potrivit opiniei lui Virgil N. Madgearu, o agricultură bazată pe gospodăria țărănească familială se deosebește fundamental de economia întemeiată pe întreprinderea economică de tip capitalist, prin aceea că nu cunoaște exploatarea muncii și, ca atare, îi sunt străine categoriile de salariu și profit, caracteristic fiindu-i în schimb noțiunea de venit anual al muncii. Într-o formulă și mai expresivă, el arăta că pentru modul capitalist "circulația economică" se reduce la V.N.= V.B. – Ch. M. – S, pe când pentru gospodăria familială: V.N. = V.B. – Ch. M., adică fără salariu, această ultimă categorie fiindu-i improprie ("necunoscută"). Virgil N. Madgearu afirmă că, cheltuiala de muncă efectuată în gospodăria respectivă nu se poate expune decât în unități naturale. Concluzia lui era că "Faptul fundamental pentru gospodăria familială este venitul muncii anuale". Dintr-o asemenea deosebire, comentează autorul nostru, pot rezulta situații când economia capitalistă să-și încheie socotelile cu pierderi, pe când economia țărănească cu câștiguri.

De unde și teza axiomatică, cu largă circulație în epocă, a forței de rezistență a gospodăriilor țărănești față de toate celelalte forme economice, în primul rând față de economiile capitaliste. El scria: "Aceasta (deosebirea menționată n.n.) explică teoria extraordinară și puterea de rezistență a gospodăriilor țărănești".

Cea de a doua privește faptul că gospodăria familială țărănească dispune nu numai de o forță invincibilă de rezistență, dar și de posibilități materiale, financiare și umane de afirmare a unei categorice **superiorități** economice față de gospodăriile bazate pe toate formele de proprietate provenite din exploatarea muncii altora. Numeroase argumente invocate în sprijinul acestei teze, vehiculate larg în literatura epocii, străină și autohtonă, converg spre susținerea aserțiunii după care gospodăria țărănească

familială asigură la cote superioare celorlalte forme economice condiții prielnice de sporuri de productivitate a muncii, de implementare a progresului agricol şi de intensificare a producției agricole. Folosind rezultatele unor cercetări autohtone şi străine, el va spune că şi sub raportul veniturilor dobândite o familie țărănească împroprietărită poate obține pe unitatea de teren un câştig de câteva ori mai mare decât o familie angajată la moşier sau fermier capitalist. În sprijinul ideii sale enunțate mai sus, el susține teza după care o gospodărie țărănească familială, chiar dacă dispune de un venit agricol mai mic, este capabilă să realizeze economii mai mari decât proprietățile mari. "Este cert că totalul economisirilor dintr-o economie națională cu o structură țărănească să fie mai mare decât acolo unde ar predomina proprietatea mare, țăranii, chiar când venitul agricol e mic, tinzând a economisi o mare parte". Or, economiile țărănești ca oricare alte forme economice-constituie, se ştie, baza oricăror acumulări şi, respectiv, investiții.

Încheierea care o trăgea Virgil Madgearu era pe cât de categorică în fond, pe atât de patetică în formă. **"Niciodată nu se întâlnesc în istorie țărani distruşi prin superioritatea de exploatare a marilor concurenți. Nu prin mijlocul unor servicii economice superioare, ci cu puterea armelor şi politica hoțească a stăpânilor s-au distrus în masă gospodării țărănești şi s-au rotunjit mari moşii boierești. În concurența liberă a muncii economice n-ar fi reuşit niciodată cei nevoiaşi: în aceasta țăranul a răzbit pretutindeni**".

De bună seamă că elemente inspiratoare pentru o atare concepție le întâlnim înainte şi, mai ales, în timpul şi imediat după război (e vorba, se înțelege, de primul război mondial). Dar armătura argumentativă factologică, istorică şi teoretică datează din perioada deceniului trei, fiind propulsată de două cardinale evenimente ale epocii: în plan politic legiferarea votului universal, iar în plan economic adoptarea reformei agrare. Sub o formă sau alta, atare evenimente avuseseră loc după război în numeroase alte țări ale Europei. Spre deosebire de alte zone ale lumii, la noi aceste evenimente au avut un caracter profund antilatifundiar-moşieresc, favorizând radicale schimbări în viața social-economică şi politică a țării şi creând condiții de propăşire a celor mai largi pături de oameni, în primul rând a țărănimii muncitoare. Concepția lui Virgil N. Madgearu nu era atât o replică ideologică la industrialismul liberal-burghez şi niciun ingredient doctrinar economic anticapitalist în albia largă a curentelor agrariene de orientare romantică, ci o alternativă teoretică la "modelele" tradiționale şi clasice de asigurare a

progresului economic general al statului național român desăvârşit prin Marea Unire din 1918, pe temeiul creşterii şi dezvoltării unei preocupări tradiționale de activitate productivă a poporului român, a producției agricole bazate pe gospodăria țărănească revigorată şi situată în primul plan al economiei româneşti, sub auspiciile celei mai radicale reforme agrare din istoria românilor, adică a aceleia din 1921.

2) La distanță de peste un deceniu, cât trecuse de la formularea elementelor de bază ale amintitei sale teorii, Virgil N. Madgearu publica opera sa capitală, **"Evoluția economiei româneşti după primul război mondial".**

Redactată în condițiile unui domiciliu forțat impus de Carol al II-lea, ea avea să înmănuncheze o experiență de viață practică, universitară şi publicistică şi de efort intelectual ştiințific acumulate timp de aproape 3 (trei) decenii. Prin bogăția informației economice, dar mai ales prin cuprinzătoarele şi la obiect analize întreprinse asupra drumului parcurs de economia românească între cele două războaie mondiale, lucrarea se recomandă ca cea mai expresivă operă de referință în literatura noastră interbelică de profil. Prin ea, Virgil N. Madgearu se situează statornic în cultura română a epocii alături de reprezentanții ei de primă mărime.

a) În această lucrare, Virgil N. Madgearu, ca aproape nimeni în epocă, a arătat mai întâi că, după reforma din 1921, agricultura românească a fost puternic confruntată cu fenomene ca: fărâmițarea pământului, prețuri de vânzare sau arendare de pământ urcate, emigrarea populației rurale, răspândirea ocupațiilor agricole anexe, salarii scăzute, venituri agricole scăzute, regresul izlazurilor, pășunilor şi ogoarelor, diminuarea şeptelului de animale şi micşorarea veniturilor. Ea era profund marcată de suprapopulația agrară, aşa cum aceasta se manifesta în țările agrare care traversau procesul de tranziție de la o economie latifundiar-moşierească la o economie țărănească familială.

Toate acestea învederau că agricultura românească, cu trecerea timpului, evoluase de la reformă sub impactul unor factori favorabili disoluției trăiniciei şi rezistenței gospodăriei țărăniste familiale, ca şi diminuării credibilității tezei după care această gospodărie ar dispune de valențe productivo-economice ce o situau la cote superioare gospodăriilor bazate pe exploatarea muncii străine, indiferent sub ce formă.

În căutarea unor explicații plauzibile ale unor astfel de situații, Virgil N. Madgearu focaliza atenția asupra unor pricini ce treceau de evenimente şi procese din afara gospodăriei țărăneşti familiale. Între acestea, de amintit:

taxe vamale prohibitive la exporturile de cereale din anii de criză economică mondială şi scăderea catastrofală a preţurilor produselor agricole pe pieţele europene tradiţionale ale României din anii 1929-1938; fiscalitatea excesivă etc. La care adăuga dispariţia fluxurilor comerciale dintre ţările agrare şi cele industriale pe bazele tradiţionale interbelice şi afirmarea tendinţelor autarhice pentru agrarizarea ţărilor industriale şi industrializarea ţărilor agrare.

Cele constatate îi ofereau lui Virgil N. Madgearu temeiuri indubitabile să arate că evoluţia parcursă după război – cu toate împlinirile dobândite – nu crease României condiţii suficient de prielnice pentru o "intensificare" a economiei ei, astfel ca să-şi depăşească starea de înapoiere faţă de ţările înaintate ale Europei. În Europa Centrală şi Apuseană – spunea el, recurgând la comparaţii statistice sui-generis - importul de maşini pe cap de locuitor era de cel puţin 10 (zece) ori mai mare decât în România, lungimea căilor ferate la 100 km^2 de peste 3-4 ori, iar numărul automobilelor la 100 km drumuri de 10-20 ori.

b) În detectarea sectoarelor economice prielnice dezvoltării şi creşterii economiei ţării, Virgil N. Madgearu avea să semnaleze augumentarea în timp a sectorului intern dominat de întreprinderea privată capitalistă şi expansiunea unor astfel de întreprinderi în mari sfere de activitate: bănci, transporturi, asigurări s.a. "Extensiunea" acestor sectoare, după aprecierea lui Virgil N. Madgearu, era însă redusă comparativ cu alte sectoare, în speţă cu sectorul agrar. Va reitera astfel ideea sa de bază enunţată cu ani în urmă, după care destinul dezvoltării şi creşterii economiei româneşti este determinat condiţionat de agricultura ţării în structura căreia domină gospodăria ţărănească familială bazată pe proprietatea provenită din muncă. Avea să o reia încă din anul 1936, cu prilejul publicării volumului său "Agrarianism, capitalism, imperialism" şi în care el adună laolaltă studiile şi conferinţele sale din anii "'20-'30 şi în cuprinsul cărora îşi formulase teoria, fie şi ca ipoteză ştiinţifică, după cum o va reactualiza patru ani mai târziu, adică în anii 1940, în lucrarea "Evoluţia economiei româneşti". În 1936 o făcea fără a crea o schimbare oarecare, presupunând, poate, că timpul scurs era prea scurt pentru o testare relevantă a tezelor sale anterioare. În 1940, în schimb, în sprijinul respectivelor teze, el marca argumente de natură analitică şi factologică, care, deşi nu erau şi nu puteau fi exhaustive şi definitive, marcau totuşi momentele semnificative ale evoluţiei parcurse până atunci.

Ca şi în anii ‘30, el va formula ideea că “ în agricultura forma tipică de organizare – îndeosebi după expropiere şi împroprietărire – este economia țărănească familială sau semifamilială, care nu foloseşte salariați decât ocazional”, ideea susținută la finele anilor 40 prin două situații statistice controlabile:

- dominarea sectorului agrar de milioane de economii familiale țărănești deținătoare a 6/7 din suprafața agricolă a țării – caracterizată “prin alt sistem de valori economice decât categoriile proprii economiei capitaliste: salariu, profit, rentă”;
- partea cea mai mare a avuției naționale era deținută – conform evaluărilor existente atunci – de gospodăriile țărănești familiale.

3) Era astfel de aşteptat ca, în plan prospectiv, obiectivul strategic principal formulat de Virgil N. Madgearu să fie îndreptat înainte de toate spre dezvoltarea şi creşterea economică a țării prin susținerea nețărmurită a propăşirii agriculturii, respectiv a gospodăriilor țărănești.

Iar ca program concret de acțiune se preconiza: a) intensificarea producției agricole prin: trecerea de la predominarea culturii cerealelor la diversificarea acesteia pe calea lărgirii cultivării plantelor alimentare şi industriale, folosirea pe scară largă a maşinilor şi a uneltelor mecanizate în lucrările agricole; b) lărgirea posibilităților de amplificare a pieței țărăneşti a produselor industriale şi de valorificare la scară națională – prin consolidarea cooperativelor țărăneşti – a produselor agricole; c) crearea condițiilor necesare de industrializare a materiilor prime de proveniență agricolă; d) valorificare rațională a resurselor autohtone, altele decât cele agricole, ca: petrolul, lemnul etc.; e) promovarea unei politici comerciale externe menite să creeze o alternativă viabilă față de expansiunea totalitară a Germaniei în România prin convenții şi alianțe regionale încheiate în special cu partenerii tradiționali; f) folosirea activă a pârghiilor oferite de instituțiile guvernamentale de stat pe temeiul mecanismelor pieței libere, în vederea mobilizării din resurse interne şi externe şi direcționării investițiilor în concordanță cu posibilitățile şi interesele naționale ale economiei româneşti.

MODALITĂȚI ŞI PROCEDEE DE INVESTIGAȚIE ÎN CERCETAREA ECONOMICĂ LA VIRGIL MADGEARU

Victor AXENCIUC

Profesorul Virgil Madgearu a intrat în patrimoniul gândirii din perioada interbelică ca unul din cei mai proeminenți cercetători. Datorită erudiției şi competenței sale în domeniul teoriei economice, cunoaşterii temeinice, ca puțini alții, a economiei naționale şi, nu în ultimul rând, a modalităților de cercetare adecvate, aplicate fenomenelor economico-sociale, el a lăsat urmaşilor studii de contribuții substanțiale la sinteza economiei româneşti, devenite lucrări de referință pentru istoria economică din perioada interbelică.

În prim plan, prin bogăția analizei, se situează **"Evoluția economiei româneşti după războiul mondial",** în care este concentrată şi sintetizată nu numai viziunea sa de ansamblu asupra dezvoltării României interbelice, dar în care profesorul V. Madgearu demonstrează, cu claritate şi experiență matură, variatele procedee de cercetare de la fazele de documentare până la cele de elaborare a temei şi formularea fără echivoc a concluziilor.

Autorul "Evoluției..." a aşezat la temelia analizei, ca o condiție sine qua non a oricărui examen al fenomenului economic, efectuarea unei cât mai riguroase şi complete documentări.

Puțini economişti din epocă au dovedit ca dânsul atâta exigență şi scrupulozitate față de materialul documentar, de calitatea şi cantitatea lui. În prefață la "Evoluție…", el ridică chestiunea insuficienței informației documentare la rangul de impediment de bază în elaborarea unei sinteze a economiei naționale. "Dificultatea principală a cercetărilor asupra economiei româneşti - scria Madgearu – stă în insuficiența statisticilor oficiale". Cu acest prilej el exprimă o critică severă la adresa activității organismelor statistice din acea vreme: "Deşi posedăm organe statistice aproape la toate departamentele şi avem şi un Institut Central de Statistică – constata V. Madgearu – lipsind convingerea despre importanța statisticii ca instrument pentru conducerea şi îndrumarea vieții economice, sociale şi administrative, în România statistica oficială a rămas până acum defectuoasă şi insuficientă".

Importanța pe care a acordat-o constant informației necesare studiului, reiese şi din faptul că, în anul 1928, când devine ministru de finanțe, Madgearu organizează în departament un Oficiu de studii şi

documentare la nivel de direcție; în anul următor, aceasta publică primele numere din cel mai bogat Buletin documentar departamental al țării, rivalizând cu buletinul de prestigiu al BNR.

În sensul necesității documentării şi cunoaşterii analitice a realităților economice româneşti, mult mai profund şi mai larg, decât prin datele furnizate de statisticile oficiale, V. Madgearu inițiază crearea Institutului Românesc pentru Studiul Conjuncturii Economice, unul din puținele de acest fel din Europa acelei perioade. Pentru cercetarea economică din România, acesta a elaborat o masă considerabilă de date statistice, neutilizate în întregime nici până astăzi.

Între realizările institutului se numără ceea ce puțini economişti o ştiu, elaborarea pentru prima dată a indicilor prețurilor de gros, a indicilor producției industriale pe perioade mai lungi; metoda calculării indicilor producției industriale a apărut abia în perioada interbelică mai întâi în SUA, apoi în Germania şi alte țări, România înscriindu-se la loc de frunte în acest domeniu al cercetării tocmai datorită inițiativei şi contribuției profesorul V. Madgearu.

Având o viziune cuprinzătoare şi dialectică asupra procesului de cercetare, V. Madgearu a înțeles că investigarea fenomenelor economice nu poate fi limitată la informația documentară exclusiv economică.

În lucrările sale a folosit surse statistice economice, financiare, dar a utilizat, deopotrivă, numeroase anchete, cercetări sociologice, în special ale Institutului de Ştiințe Sociale, ale Institutului de Cercetări Agronomice, cercetările monografice ale echipelor studențeşti organizate de D. Gusti etc., completând prin datele acestora multe lacune ale statisticii oficiale şi lărgind considerabil evantaiul de analiză în spațiul social al proceselor economice.

De altfel, preocupările sale constante pentru sociologie, la Casa Asigurărilor Sociale până la războiul mondial, şi în conducerea Asociației pentru Ştiință şi Reformă Socială după război, alături de D. Gusti, Mihai Ralea, Mihai Manoilescu, Rădulescu Motru, au fost fertile pentru perfecționarea procedeelor sale de cercetare; acestea i-au înlesnit utilizarea metodelor sociologice în investigarea proceselor şi faptelor economice, i-au asigurat o interpretare polivalentă a fenomenului economic românesc – rural sau urban, industrial sau agrar – de o profunzime fără egal în perioadă.

Prin autoritatea şi prestigiul său, prin relațiile sale ştiințifice, V. Madgearu, în vederea completării documentării lucrării "Evoluția economiei românești...", a solicitat şi obținut, de la diferite instituții de cercetare şi

departamentale economice, date statistice speciale, inedite, inclusiv lucrări importante, aflate în manuscris, utile studiului său. În legătură cu aceasta, este de remarcat înalta responsabilitate, onestitate a profesorului, care tot-deauna indica sursele informației sale; când prelucrarea unor date aparținea altor specialiști, menționa contribuția lor, de regulă, în felul acesta: datele au fost culese sau tabelele au fost întocmite după indicațiile autorului, de pildă, de Institutul de Conjunctură, sau de cutare sau cutare autor.

Responsabilitatea sa în creația științifică mergea până acolo încât dacă documentarea se dovedea precară, insuficientă sau calitatea informației incertă, el nu angaja abordarea subiectului, motivând-o expres; astfel, constatând deficitul de surse statistice referitoare la venitul național, la capitalul străin, care nu puteau oferi analizei un minim de certitudine științifică, renunță în mod deliberat la tratarea subiectelor date, deși importanța lor era incontestabilă.

Lui Virgil Madgearu îi era străină improvizația examenului economic, construirea judecăților asupra proceselor și aspectelor concrete ale vieții economice pe informații sumare, relative și aproximative. Rigoarea documentării cât mai depline i-a asigurat încredere în soluțiile formulate și penetrarea în adâncimea fenomenelor economice. Informația statistică era exploatată de Virgil Madgearu sistematic și ierarhic, sub variate unghiuri de vedere, ceea ce permitea autorului să dea la lumină aspecte și concluzii inedite, să impregneze originalitatea investigațiilor sale.

Din acest punct de vedere, V. Madgearu a întreprins personal și cu sprijinul unor specialiști calificați formarea unor serii statistice de indicatori și indici, de raporturi între diferite fenomene, de grupări și medii statistice din cele mai diferite, în scopul exprimării conținutului și laturilor de bază ale proceselor studiate.

Și din acest punct de vedere, lucrarea sa de sinteză se caracterizează printr-o mare masă de date inedite rezultate din prelucrare, între care menționăm cele privitoare la: producția și consumul de mașini și unelte agricole în perioada 1927-1937; indicii prețurilor produselor agricole și ale celor industriale cumpărate de agricultori și foarfecele prețurilor; capacitatea de cumpărare a țărănimii în anii 1913-1940; coeficienții de participare a materiilor prime indigene și a celor de import la producția industrială națională; valoarea producției de prelucrare în prețuri constante în perioada 1922-1938; valoarea netă a producției ramurilor industriale, coeficientul de prelucrare a acestora, în diferiți ani; gruparea ramurilor industriale, după destinația produsului, în grupa A, producătoare de mijloace

de producție, şi grupa B, producătoare de bunuri de consum şi raportul dinamic dintre ele; evaluarea consumului intern al țării pe locuitor la principalele bunuri de consum şi de mijloace de producție; gradul de acoperire a pieței interne cu produsele industriei naționale etc.

Atrage atenția că cea mai mare parte din aceste serii de indici şi indicatori, de raporturi dintre fenomene, care au necesitat pentru calcul variate metode statistice, apar, prin cercetarea prof. Madgearu, prima dată în literatura noastră de specialitate; ele măresc gradul de originalitate a investigației şi pun în evidență aspecte noi ale tratării evoluției economiei româneşti, fiind actuale şi astăzi pentru cercetările de istorie economică.

În acest sens, lucrarea este înzestrată, în anexă, cu peste 50 de tabele, reprezentând cea mai mare parte din datele calculate ce stau la baza celor enunțate.

Aplicând, într-o concepție generalizată, metoda comparativ-istorică, V. Madgearu stabileşte, prin date statistice şi criterii de comparabilitate, o corespondență între diferite fenomene şi procese economice din România cu cele similare din alte țări. Aceasta devine o sursă importantă de analiză asupra locului şi poziției României în contextul economic european, a gradului de dezvoltare şi nedezvoltare a ramurilor şi domeniilor luate în studiu, a particularităților şi specificului economiei româneşti, a stadiului evoluției sale pe scară europeană.

Cercetarea practicată de V. Madgearu s-a impus opiniei ştiințifice româneşti, pe lângă alte calități, şi prin aceea că relevarea şi explicarea fiecărui fenomen şi fiecărei concluzii şi soluții era temeinic acoperită cu argumente certe de date şi fapte. Subliniem acest principiu, devenit o înaltă virtute a studiului marelui profesor, cu atât mai mult cu cât, în perioadă, era răspândit, mai ales în câmpul publicisticii de masă, obiceiul analizei sumare, de improvizație, care producea o abundentă literatură, de articole şi broşuri, cu cele mai variate, dar puțin fundamentate puncte de vedere.

Madgearu însuşi exprima poziția față de această situație: “arivismelor şi improvizației din țara asta noi trebuie să le opunem pregătirea” – înțelegând o pregătire profundă şi competentă.

Opera economică a lui V. Madgearu a intrat în patrimoniul ştiinței noastre, în istoria gândirii şi economiei naționale. Lucrările sale şi în primul rând “Evoluția economiei româneşti după războiul mondial” constituie o sursă de căpătîi în procesul de elaborare a unei istorii economice a României.

Cinstim cu pioşenie şi consideraţie pe cel care a fost prof. V. Madgearu, opera sa încărcată de învăţătură şi moştenire ştiinţifică pentru generaţia de astăzi şi cea de mâine. Dar cred că cea mai bună dovadă de preţuire care poate fi adusă omului de ştiinţă este să-i studiem opera, să folosim în propria noastră cercetare ceea ce a adus mai bun în ştiinţa economică românească, ca metode şi modalităţi de investigaţie, concepte, analize şi idei noi, stimulatoare mereu pentru studiu.

Intelectualitatea românească, din perioada interbelică, indiferent de culoarea şi apartenenţa politică, a cultivat pentru Madgearu stimă şi respect pentru că el reprezenta cercetătorul nedezminţit al unor mari probleme naţionale, călăuzit de principii şi metode de valoare.

V. Madgearu a fost întâi om de ştiinţă şi apoi om politic, iar om politic a fost pe baza opţiunilor ştiinţifice.

O confirmă şi un cunoscător al operei sale, Plutarc Cotaru, în prefaţa Cursului de economie politică, publicat postum, în 1940, unde scria: “Nici în focul luptei celei mai aprige, în mijlocul căreia l-a ţinut temperamentul său combativ şi credinţa în idealul său politic, V. Madgearu nu a încetat de a fi, în primul rând, cercetătorul, aplecat cu riguroasa sa disciplină ştiinţifică, asupra realităţii, în căutarea adevărului”.

Fie ca manifestările prilejuite de comemorarea plecării din viaţă a marelui profesor să constituie, mai ales pentru noua generaţie de tineri colegi, un prilej de meditaţie şi îndemn pilduitor la studiu pasionat şi autentic, la însuşirea virtuţilor nobile de cercetător original şi fecund, folositor şi devotat patriei, cum a fost V. Madgearu.

DESTINUL ISTORIC AL CONCEPȚIEI ECONOMICE A LUI VIRGIL N. MADGEARU

Mircea CIUMARA

Am intenția să argumentez în față d-voastră că astăzi, în decembrie 1990, concepția economică a lui Virgil Madgearu este de cea mai stringentă actualitate nu numai în raport cu cea a altor gânditori din perioada interbelică, dar chiar şi comparativ cu a multora care semnează în presa din ultimele luni. La prima vedere pare lipsită de realism ipoteza contemporaneității ideologului statului țărănesc într-o țară în care populația agricolă reprezintă mai puțin de 30% din totalul populației ocupate. Dar aceasta numai la prima vedere.

Încep printr-un scurt istoric al sistemului principiilor democratice, pentru că, probabil, nu sunt singurul din sală căruia în clasele primare la şcoală i s-a spus că limba română este în mare măsură o limbă slavă, iar la facultate că doctrina economică țărănistă sau a lui Virgil Madgearu (cum doriți, căci este cam unul şi acelaşi lucru) are la origine narodnicismul rus.

Primul enunț de răsunet al principiilor democratice l-a făcut acum exact două secole revoluția franceză: Liberté, Egalité, Fraternité.

Un fost ministru de interne al Franței, Leon Duguit, analizând experiența unui secol de implementare a acestor principii, a făcut bilanțul. Libertatea s-a realizat, egalitatea sub aspectul juridic s-a realizat, dar fraternitatea s-a transformat în opusul ei – homo homini lupus. De aceea a propus înlocuirea principiului fraternității cu cel al solidarității. După încă un secol de experiență, principiul solidarității stă la baza statului francez de astăzi şi tradus în diferite limbi – chiar dacă uneori puțin trădat – a intrat în constituțiile multor state şi statutele şi chiar titulatura unor mişcări politice şi sociale.

Spun puțin trădat, căci uneori se pune accentul pe latura unității, uitând că solidaritatea înseamnă mai mult. Introducerea principiului solidarității pleacă de la o constatare foarte simplă: niciun om nu este capabil să parcurgă evoluția de la nou născut la adult prin propriile forțe, ci numai cu ajutorul societății. Omul adult este dator față de societate pentru toate forțele sale mentale şi fizice şi prin aceasta obligat să contribuie la propăşirea societății. De aceea, individul nu poate avea în general pretenții suplimentare față de societate, căci societatea şi-a făcut datoria față de el,

aducându-l la stadiul de adult. Individul poate cere drepturi în sensul de libertăți numai în măsura în care aceste libertăți îi sunt indispensabile pentru a servi mai bine societatea.

Printr-o ironie a istoriei, prima legiferare a acestui principiu s-a făcut în țara tradițional opusă Franței, în Germania. Constituția germană din 1919 prevede la articolul 153: "Proprietatea obligă. Folosința ei, trebuie să fie în același timp serviciu pentru binele obștesc". Traducerea aparține lui Madgearu. De la acest principiu pleacă și concepția lui Virgil Madgearu privind proprietatea. Madgearu introduce conceptul de "proprietate de muncă". Acest concept nu are sensul că dreptul de proprietate decurge ca o recompensă pentru o muncă prestată anterior. Dovadă este faptul că pământul, nefiind produsul unei munci anterioare, țăranii nu pot pretinde dreptul de proprietate asupra pământului în temeiul unei munci prestate anterior. Iar Madgearu insistă tocmai asupra "proprietății țărănești de muncă" asupra pământului. Proprietatea asupra pământului este îndreptățită ca o condiție pentru ca țăranii să poată munci cu maximum de randament. Madgearu argumentează dreptul țăranului de a fi proprietar asupra pământului, arătând că munca țăranului proprietar este mai rodnică decât munca agricolă salariată.

Astăzi, în decembrie 1990, este mai contemporană această concepție a lui Madgearu sau concepția decurgând din principiul fraternității după care toți suntem îndreptățiți să pretindem proprietatea pentru faptul că toți suntem cetățeni sau că toți trebuie să fim răsplătiți pentru o muncă anterioară? Suntem noi oare o bandă de jefuitori care să profităm de instabilitatea politică și economică pentru a ne grăbi să împărțim între indivizi tot ce aparține statului sau niște cetățeni responsabili care ne propunem prosperitatea noastră prin propășirea națiunii? Aprecierea pe care știu că ați făcut-o mulți dintre d-voastră că privatizarea nu este un scop în sine, ci că ea trebuie să servească la creșterea eficienței economice nu este decât o traducere în limbaj modern a concepției promovate și de Virgil Madgearu. Nu fac aceste afirmații cu scopul de a combate anumite concepții, vehiculate în presa de astăzi cu mai multă sau mai puțină competență, căci nu este momentul acum pentru așa ceva, ci doar pentru a argumenta actualitatea stringentă a concepției economice a lui Virgil Madgearu.

În ceea ce privește aplicarea concretă, în timp și spațiu, a acestei concepții asupra proprietății, dați-mi voie să citez o frază în care Madgearu concentrează un adevărat crez metodologic: "Am nutrit continuu

convingerea nestrămutată că practica nu poate duce la rezultate pozitive dacă nu e întemeiată pe o cercetare metodică a realității naționale, după cum știința rămâne sterilă dacă nu confruntă enunțurile teoretice cu faptele, prin cercetarea sistematică a realității".

Madgearu a susținut în principal proprietatea țărănească pentru că trăia într-o țară în care 80 la sută din populație se îndeletnicea cu agricultura. Dar nu a avut rețineri principale față de nicio altă formă de proprietate. El însuşi a recomandat proprietatea de tip cooperatist sau marea proprietate burgheză, dar acolo unde ele se potriveau mai bine. Madgearu nu a plecat de la o preferință pentru anumite forme de proprietate, sunt mai adecvate în diferitele domenii de activitate în mod distinct pentru creşterea efectului economic. Dacă astăzi gândim la fel şi, pornind de la o analiză atentă a condițiilor concrete din România contemporană, ajungem să recomandăm alte structuri de proprietate decât a recomandat Madgearu acum o jumătate de secol, nu contravenim concepției acestuia, ci nu facem decât să i-o confirmăm. Căci una este concepția economică generală şi alta este recomandarea concretă de politică economică.

Susținând în fața d-voastră superioritatea concepției lui Madgearu, implicit a celei țărăniste, comparativ cu alte concepții vehiculate astăzi în literatură, nu intenționez câtuşi de puțin să vă influențez concepția politică. Atitudinea politică este o problemă a propriei conştiințe şi fiecare este liber să-şi aleagă drumul său. Dar deducerea tuturor ideilor generalizatoare dintr-un studiu minuțios al realității, respingerea ideilor preconcepute este în spiritul muncii pe care o prestăm în institut. Avem datoria de a ne face mult mai simțită prezența în publicațiile de specialitate cu rezultatele analizelor noastre pentru a goni vracii şi impostorii care încep să inunde presa, profitând de tăcerea noastră. Este o datorie nu numai de finalizare a eforturilor noastre de cercetare, dar este în primul rând o datorie față de țară în perioada dificilă pe care o parcurgem. Acesta este şi singurul omagiu adevărat pe care putem să îl aducem concepției economice a lui Virgil N. Madgearu.

7 decembrie 1990,

PROFESORULUI VIRGIL MADGEARU
– AMINTIRI –

prof. dr. Lucian TURDEANU

Am avut norocul şi cinstea de a-l avea pe profesorul Virgil Madgearu ca îndrumător în cercetările mele economice de la început.

El a fost conducătorul ştiinţific al lucrării mele de doctorat: Avuţia publică în România.

Se ştie că Madgearu este autorul legii pentru adminstrarea şi exploatarea întreprinderilor şi avuţiilor publice pe baze comerciale, numită şi legea comercializării din 1929. El era pe atunci ministrul industriei şi comerţului şi ad interim şi la finanţe.

În această lege el a reuşit să reglementeze pe baze noi toate formele de organizare şi funcţionare a întreprinderilor statului, începând cu regia publică comercială, numită şi regie autonomă.

Principiile acestei legi le-am expus analitic în lucrarea amintită. În plus lucrarea mai cuprinde şi o monografie a fiecărei întreprinderi a statului, arătând organizarea, funcţionarea şi rezultatele economice şi financiare de la înfiinţare până în 1940.

Printre acestea figurează căile ferate, monopolurile statului, întreprinderile care exploatează bunurile statului, ca, de exemplu: păduri, pescării etc., întreprinderi financiare etc.

Am amintit toate acestea având în vedere marea lor actualitate.

Lucrarea a apărut la Editura Cartea Românească în 1941 după ce înainte a fost publicată în 4 numere ale revistei Buletinul Institutului Economic Românesc. Ea are 352 pagini.

Într-una din zile, pe când pregăteam lucrarea, învitându-mă la el acasă în str. Vasile Conta nr. 12, mi-a mărturisit cu oarecare satisfacţie că aceasta este lucrarea cea mai cuprinzătoare dintre cele care i se prezentaseră până atunci.

Profesorul ştia să îmbine autoritatea de magister cu cea de amfitrion, astfel că dispărea stinghereala şi discuţiile aveau loc într-o atmosferă plăcută, destinsă.

Profesorul îşi luase obiceiul de a ne invita la câte o agapă la Caru cu Bere, unde într-o atmosferă la fel de plăcută, veselă, dar plină de respect pentru el se desfăşurau discuţiile noastre.

Îmi amintesc şi astăzi cu multă plăcere de Seminariile de economie națională, organizate de el în anul 1938/1939, la care am asistat, venind de la distanțe mari (Baia Mare), seminarii în care ne punea în temă cu toate noutățile editoriale, teorii şi idei noi, insistând mai ales asupra metodologiilor abordate.

Din păcate, eu reprezint pe ultimul doctor promovat de prof. Virgil Madgearu, pentru că la foarte scurt timp după aceea – în anul 1940 – au început tristele evenimente pe care le cunoaştem, care ne-au despărțit pentru totdeauna de marele om de știință, creator de şcoală, care a pus bazele cercetărilor de economie din țara noastră, spre regretul nostru, al tuturora.

PUBLICAȚII

1. CĂRȚI

- Emilian Dobrescu, Tudorel Postolache – Consemnări economice, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1990, 113 p.
- Cătălin Zamfir – Incertitudinea. O perspectivă psihologică, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1990, 296 p.
- XXX – Exportaţi în R.F. Germania, colecţia "Biblioteca de economie mondială", nr. 110, IEM – CIDE, Bucureşti, 1990, 115 p.
- XXX – Coreea de Sud, Colecţia "Biblioteca de economie mondială", nr.111, IEM – CIDE, Bucureşti, 1990, 135 p.
- XXX – A deveni independent, traducere documentară din C.S. Geneva, Cahier P.M.E., CIDE, Bucureşti, 1990, 100 p.
- XXX – Cucerirea pieţei, traducere documentară din C.S. Geneva, Cahier P.M.E., CIDE, Bucureşti, 1990, 116 p.
- XXX – Manual pentru întreprinderile mici şi mijlocii, traducere documentară din C.S. Geneva, Cahier P.M.E., plus, CIDE, Bucureşti 1990, 150 p.

2. REVISTE

- **TRIBUNA ECONOMICĂ** – săptămânal economic naţional – se adresează economiştilor, altor specialişti, tuturor managerilor preocupaţi şi interesaţi de problematica economică. Revista include un supliment legislativ specializat şi editează periodic lucrări cu tematică economică de larg interes practic.

Revista "Tribuna economică" realizează un amplu schimb de idei, promovează propuneri şi soluţii privind modalităţile de a aşeza economia naţională în ansamblu, precum şi la nivelul fiecărei unităţi pe baze sănătoase, în spiritul eficienţei şi competitivităţii.

Paginile revistei sunt deschise diferitelor puncte de vedere, analizelor concrete, studiilor privind mecanismele de funcţionare a economiei naţionale şi a componentelor sale: unităţi industriale, agricole şi de servicii, unităţi de transport, instituţii de cercetare. De asemenea, revista reflectă pe larg rezultate ale cercetării ştiinţifice naţionale privind elaborarea unei noi concepţii de dezvoltare a economiei româneşti.

În revistă sunt prezentate informații obiective, din surse originale, privind evoluția fenomenelor şi proceselor economice din diferite țări ale lumii, din economia mondială în ansamblu.

Revista oferă informații privind activitatea Asociației Generale a Economiştilor din România şi mijloceşte un dialog deschis între membrii acesteia şi în general între specialiştii din economie.

- **CALITATEA VIEȚII, revista Institutului de Cercetare a Calității Vieții**

  Nr. 1/1990
  - CĂTĂLIN ZAMFIR, Calitatea vieții ca obiectiv politic
  - GABRIEL MĂȚĂUAN, RADU VRÂNCEANU, Calitatea vieții – element fundamental în protecția noii societăți
  - NICOLAE FRIGIOIU, Statul bunăstării sociale şi calitatea vieții
  - VLADIMIR PASTI, Fundamentul social al economiei de piață
  - GHEORGHE BARBU, Implicații ale privatizării asupra calității vieții
  - HILDEGARD PUWAK, Strategia economică şi politica consumului
  - MIRCEA KIVU, Problema locuințelor şi unele sugestii privind rezolvarea ei
  - MARIUS BORĂNESCU, DOINA CĂLIN, Politica socială a Comunității Economice Europene la orizontul anului 1992
  - EMILIAN POPESCU, Probleme sociale şi soluții în țările Europei răsăritene
  - IOAN MĂRGINEAN, Bunăstarea socială în Marea Britanie
  - MIHAELA GRADU, Politica socială a Suediei un ideal?
  - IOAN MĂRGINEAN, Nivelul de trai şi inegalitatea în țările nordice
  - NICOLAE FRIGIOIU, Studiu şi cercetări privind tineretul
  - VIOREL GHEORGHE, Sărăcia – o noțiune ce presupune abordarea interdisciplinară
  - MIHAELA CODIN, Şomajul în Europa – dimensiuni şi soluții
  - MIHAELA GRADU, Noi tipuri de organizare a muncii - cerințe ale noii tehnologii
  - MIHAELA CODIN, Un punct de vedere asupra limitelor reformei muncii în SUA.
  - EMILIAN M. POPESCU, Din experiența internațională a reglementării condițiilor de muncă – domeniul hoteluri şi restaurante
  - ANDREEA ILEANA DANIELESCU, Ce s-o fi întâmplat cu explozia demografică?
  - MARIA NEDER, Stil de viață şi loisir în oraşele americane

3. BULETINE, CAIETE DE STUDII

CAIETE DE LUCRU

1. Caiet de lucru nr. 1

- Probleme şi propuneri rezultate din dezbaterea organizată în cadrul Institutului de Economie Națională (IEN)
- Sinteza problemelor restructurării şi dezvoltării industriei româneşti, ICRISI
- Sinteza discuțiilor privind strategia dezvoltării economice a României, IFPPV
- Concepții privind dezvoltarea economică şi socială a României, IPE
- Direcții de acțiune pe termen mediu şi lung pentru restructurarea economică, IEM
- Probleme ale strategiei dezvoltării economiei româneşti (Sinteză), ICCV
- Restructurarea agriculturii şi restructurarea gândirii în domeniul economiei agrare, IEA

2. Caiet de lucru nr. 2

- Concepția privind restructurarea economiei naționale, ICRISI
- Restructurarea agriculturii şi a mediului rural, IEA
- Strategia dezvoltării turismului românesc (Proiect), ICCV – Centrul de Cercetări Turistice
- Proprietatea, IEN
- Concepția asupra economiei optimale, IEN
- Cu privire la planificare, IPE
- Finanțe, credit, buget, IFPPV
- Organizarea şi conducerea industriei, ICRISI
- Relații economice externe, IEM
- Considerații generale privind calitatea vieții, ICCV
- Punct de vedere asupra strategiei în domeniul protecției mediului înconjurător, IEN
- Concepția de dezvoltare a comerțului interior şi serviciilor, cu impact favorabil asupra calității vieții, în condițiile restructurării economiei româneşti, ICCV
- Forța de muncă şi veniturile populației, IEN
- Cu privire la planificarea economiei, IPE

Caiet de lucru nr. 3 (I)

- Puncte de vedere cu privire la materialele cuprinse în Caietul de lucru nr. 2 al Institutului Național de Cercetări Economice, ICRISI
- Sugestii referitoare la completarea Caietului de lucru nr.2, ICCV
- Spre o societate centrată pe creșterea calității vieții, ICCV
- Sinteza observațiilor și propunerilor la temele din Caietul de lucru nr. 2, IFPPV
- Idei și propuneri cu privire la reconstrucția și restructurarea economică a României, IFPPV, Radu Ciurileanu
- Considerații privind restructurarea ramurilor economice, I.E.M
- Opinii privind restructurarea economiei și mecanismul de funcționare a acesteia, IPE
- Cu privire la dezvoltarea regională, IPE
- Direcții în restructurarea agriculturii și a mediului rural, IEA
- Opinii privind dezvoltarea teritorială a unei economii optimale în România, CTCE Craiova

Caiet de lucru nr. 3 (II)

- Cu privire la obiectivul și principiile restructurării economiei, IEN, Steliana Perț
- Un punct de vedere în prefigurarea economiei românești, IEN, Sorica Sava
- Premise și principii generale ale economiei "optimale", IEN, George Georgescu
- În legătură cu restructurarea economiei naționale, IEN, Constantin Grigorescu
- Despre o "economie optimală"? IEN, Eufrosina Ionescu
- Reflecții privind definirea mecanismului viitor de funcționare a economiei românești, IEN, Mircea Ciumara
- Considerații asupra devenirii economiei naționale, IEN, Sorin Tănăsescu
- Pentru ce economie optăm? IEN, Reghina Crețoiu
- Principii și trăsături ale economiei "optimale". Mecanism de funcționare, IEN, Ioan Bratu
- Puncte de vedere privind principiile și trăsăturile economiei optimale, IEN, Mariana Stancu
- Cu privire la principiile noii concepții de dezvoltare a economiei românești, IEN, Camelia Cămășoiu

- Principii şi trăsături ale economiei “optimale”, IEN, Mihai Ion
- Consideraţii asupra unor principii de politică economică, IEN, Cristian Popa
- Economia optimală în contextul creşterii ciclice, IEN, Mihail Dimitriu
- Sfera socială – element fundamental de referinţă pentru gândirea privind dezvoltarea economică, IEN, Maria Poenaru
- Cu privire la utilizarea venitului naţional pentru consum şi acumulare, IEN, Georgeta Dumitrescu
- Consideraţii privind evoluţia consumului populaţiei în contextul trecerii la o economie optimală, IEN, Hildegard Puwak
- Conducerea şi organizarea economiei naţionale, IEN, Ioan Bratu
- Unele aspecte ale relaţiei dintre ocuparea forţei de muncă şi stimularea materială în perioada de tranziţie, IEN, Florin Marius Pavelescu
- Creşterea nivelului tehnic al produselor – opţiune în strategia restructurării industriei constructoare de maşini, IEN, Steliana Sandu

Caiet de lucru nr. 4

- Elemente ale concepţiei asupra reformei economice, IEM, Costea Munteanu
- Restructurarea industriei constructoare de maşini, IEM, Sector: Construcţii de maşini
- Propuneri privind strategia economiei naţionale şi cea de comerţ exterior, IEM, Ana Bal
- Stimularea exporturilor, IEM, Adrian Constantinescu
- Către o nouă economie naţională, IEM, Adrian Brătescu
- Direcţii ale dezvoltării relaţiilor economice internaţionale ale României, IEM, Romulus Palade
- Elemente pentru o strategie pe termen mediu a creşterii economice orientată social, IEM, Radu Titircă
- Obiective ale reformei economice, IEM, Anda Mazilu
- Restructurarea pe baze ştiinţifice a mecanismelor şi instrumentelor de stimulare a activităţii de comerţ exterior, IEM, Sofia Andreoiu
- Unele considerente privind rolul fundamental al sectorului terţiar în contextul strategiei dezvoltării optimale a României, IEM, Agnes Ghibuţiu
- Probleme ale participării României la diviziunea internaţională a muncii, IEM, Sector: Petrol-chimie

- Propuneri de măsuri privind optimizarea exportului de laminate din oțel în anul 1990, IEM, Sector: Materii prime
- Propuneri de măsuri privind desfăşurarea exportului de aluminiu al României în condiții de optim economic în anul 1990 și în perspectivă, IEM, Sector: Materii prime
- Posibilități actuale de valorificare, cât mai eficientă, a potențialului existent în industria de construcții şi a materialelor de construcții din România, prin realizarea de construcții în URSS, IEM, Sector: Materiale de construcții
- Posibilitatea menținerii cimentului la export, în condiții de eficiență, IEM, Sector: Materii prime
- Cerințe actuale ale pieței internaționale a produselor industriei uşoare, IEM, Sector: Bunuri de consum
- Unele măsuri de optimizare a producției și comerțului exterior cu bunuri de consum din ramura industriei uşoare, industriei alimentare, industriei lemnului şi materialelor de construcții, IEM, Sector: Bunuri de consum
- Cerințe actuale ale pieței internaționale a produselor lemnoase, IEM, Sector: Bunuri de consum
- Unele orientări privind strategia dezvoltării relațiilor economice ale României cu țările din estul Europei, IEM, Georgeta Micu

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE, buletin lunar

Nr. 1/1990

- Structuri economice în concordanță cu noile structuri politice, ICRISI, Aurel Iancu
- Dezvoltarea selectivă şi mecanismul economic, ICRISI, Lucian Croitoru
- Unele probleme privind asigurarea economiei naționale cu materii prime şi energie, ICRISI, Viorica Răducanu, Rodica Miroiu, Florina Popa, Doina Zafiu, Angela Filip
- Valorificarea rezervelor de elemente utile din haldele de mină, iazuri de decantare şi zguri metalurgice, ICRISI, Sima Cristian
- Industria siderurgică românească între prezent şi viitor, ICRISI, Teodor Popescu
- Elementele de diagnoză a dezvoltării actuale a industriei construcțiilor de maşini şi de fundamentare a strategiei de restructurare a acesteia în perspectivă, ICRISI, Olga Mihăescu, Victor Platon
- Probleme privind restructurarea şi dezvoltarea industriei electronice, electrotehnice şi informatice, ICRISI, Elena Pelinescu

- Puncte de vedere cu privire la procesul de restructurare a industriei chimice şi petrochimice româneşti, ICRISI, Nicoleta Hornianschi
- Puncte de vedere asupra unor probleme ale dezvoltării economice în perioada de tranziție, ICRISI, Lucian Albu
- Puncte de vedere cu privire la preț ca expresie bănească a relației dintre producători şi beneficiari, ICRISI, Alexandru Mihăilescu
- Propuneri privind formarea şi utilizarea forței de muncă în procesul restructurării economice, ICRISI, Stela Popescu, Aura Scutaru, Cristina Suciu
- Protecția mediului înconjurător (Abordări conceptuale operaționalizate la nivel național în unele țări dezvoltate economic), ICRISI, Gheorghe Manea
- Probleme actuale ale dezvoltării economice şi ale perfecționării mecanismului economic din Ungaria (Sinteză privind documentarea efectuată de un colectiv al INCE în Ungaria, în februarie 1990), Szabo Francisc, Bordon Gertrud, Isar Nicoleta

Nr. 2/1990

- Elemente strategice de trecere la economia de piață. Privatizarea, ICRISI, Aurel Iancu
- Cerințe ale trecerii la economia de piață, ICRISI, Lucian Croitoru
- Prețul ca element important al relației economice dintre producători şi beneficiari. Elemente privind reforma prețurilor, ICRISI, Alexandru Mihăilescu
- Autonomie decizională optimă la nivelul întreprinderilor industriale, ICRISI, Daniel Mărguş
- Restructurarea cadrului de organizare şi conducere a industriei, ICRISI, Vasile Dan, Ruxandra Isaic-Maniu, Daniela Mitran, Emil Stan
- Ocuparea şi utilizarea eficientă a forței de muncă în condițiile restructurării economiei, ICRISI, Stela Popescu, Aura Scutaru, Cristina Suciu
- Amplificarea contribuției ştiinței şi tehnologiei la dezvoltarea economică, ICRISI, Corneliu Russu, Olga Mihăescu, Elena Pelinescu
- Modificări necesare în procesul investițional şi în activitatea de cooperare economică internațională, ICRISI, Constantin Panaitescu, Roxana Bob
- Probleme fundamentale ale restructurării ramurilor economiei naționale. Principii generale, ICRISI, Vasilie Bogdan, Lucian Croitoru, Aurel Iancu, Alexandru Mihăilescu, Corneliu Russu

- Elemente privind reconsiderarea relațiilor interramuri, ICRISI, Lucian Albu, Elena Moise, Luiza Isăcescu
- Unele probleme generale ale restructurării şi dezvoltării industriei româneşti, ICRISI, Elena Pelinescu
- Restructurarea bazei energetice şi de materii prime, ICRISI, Viorica Răducanu, Elena Cojocaru, Florina Popa, Doina Zafiu, Marius Bulearcă, Angela Filip, Cristian Sima
- Restructurarea industriei bunurilor de consum, ICRISI, Vasilie Bogdan, Mariana Vania
- Probleme privind restructurarea şi dezvoltarea industriei siderurgice româneşti, ICRISI, Teodor Popescu
- Puncte de vedere privind restructurarea industriei construcțiilor de maşini, ICRISI, Olga Mihăescu, Victor Platon
- Probleme privind restructurarea şi dezvoltarea industriei electronice, electrotehnice şi informatice, ICRISI, Elena Pelinescu
- Cu privire la restructurarea industriei chimice, ICRISI, Nicoleta Hornianschi
- Turismul, quo-vadis? ICRISI, Mihai Gondoş, Anca Petrovici

Nr. 3/1990

- Opinii privind restructurarea economiei româneşti, IEN, Constantin Grigorescu
- Proprietatea – forme şi tendințe, IEN, Gheorghe Zaman
- O abordare globală a problematicii restructurării, IEN, George Georgescu
- Opțiuni şi perspective ale realizării unui sistem economic performant în România, IEN, Aurelian Dochia
- Inflația – implicații economico-sociale în perioada de tranziție, IEN, Vergiliu Iordache
- Posibilități de ameliorare a situației mediului înconjurător, IEN, George Georgescu
- Puncte de vedere privind restructurarea în domeniul finanțelor şi creditului, IFPPV, Aurel Berea, Constantin Ionete, Emil Ghizari
- Strategia dezvoltării economice în profil teritorial, CTCE Timişoara
- O problemă cardinală: ocuparea şi folosirea (eficientă) a forței de muncă, IEN, Steliana Perț
- Perfecționarea pregătirii profesionale a forței de muncă în condițiile transformărilor profunde din economie, IEN, Gabriela Predoşanu
- Strategia dezvoltării turismului românesc, ICCV, Gheorghe Barbu

- Puncte de vedere asupra dezvoltării turismului românesc, ICCV, Gloria Dincă
- Direcții de acțiune în vederea asigurării competitivității întreprinderilor, IEN, Marcela Naneş
- Sisteme de organizare a firmei occidentale, IEN, Maria Rudăreanu
- Unele probleme actuale ale economiei Cehoslovaciei, ICRISI, Vasilie Bogdan, Rodica Miroiu, Marta-Cristina Suciu

Nr. 4/1990

- Considerații asupra perioadei de tranziție, ICCV, Gabriel Mățăuan, Radu Vrânceanu
- Considerații asupra destinelor economiei româneşti, ICCV – Centrul de Cercetări Turistice – Maria Neder
- Aspecte privind tranziția spre o economie de piață în România, IEN, Rodica Emanoil
- Agricultura – prezent şi viitor, Centrul teritorial de Cercetări Economice Cluj-Napoca
- Unele noi opinii privind strategia dezvoltării comerțului interior, ICC, Virgil Adăscăliței, Ilie Marmandiu, Victor Nicolae, Ana Lucia Ristea
- Probleme fundamentale ale dezvoltării turismului românesc, ICCV – Centrul de Cercetări Turistice, Ioan Istrate
- Unele probleme ale relației dintre ocuparea forței de muncă şi evoluția nivelului prețurilor în perioada de tranziție, IEN, Florin Pavelescu
- Veniturile populației, IEN, Maria Molnar
- Unele probleme ale repartiției şi salarizării, IEN, Ovidiu Naneş
- Estimări cu privire la necesarul minim de trai în România în anii 1990-1995, IEN, Maria Molnar, Maria Poenaru
- Întrebări şi răspunsuri cu privire la unele relații dintre politica şi ştiința economică, IEN, Constantin Ciutacu
- Aspecte ale dezvoltării economice în URSS, IEN, Gheorghe Zaman, Vasile Pillat; IEA, Dinu Gavrilescu

Nr. 5/1990

- Mica producție individuală şi aportul ei la producția socială, IEN, Vergiliu Iordache
- Sistemul agroalimentar național şi dezideratul descentralizării, privatizării şi al desfăşurării activității economice pe principiile economiei de piață, IEA, Dinu Gavrilescu, Mihaela Costea, Mariana Grodea, Adrian Pasoveanu, Ion Păduraru, Angela Popescu, Valeriu Sima

- Tendințe ale indicatorilor sintetici ai dezvoltării agriculturii în perioada 1991-1995, IEA, Simona Bara, Minodora Moldovan, Filon Toderoiu
- Considerații asupra posibilităților de dezvoltare a turismului românesc, ICCV-Centrul de Cercetări Turistice, Maria Neder
- Implicațiile economice ale reducerii duratei săptămânii de lucru, IEN, Steliana Perț, Constantin Ciutacu, Doru Mihalcea, Ovidiu Naneş, Florin Pavelescu, Gabriela Predoşanu; ICCV, Ion Ionescu, Gheorghe Barbu, Ioan Istrate, Gloria Dincă, Petre Baron
- Scopuri, direcții principale, etape şi măsuri imediate ale reformei economice din RDG, IEN, Maria Poenaru

Nr. 6/1990

- Viitorul agriculturii şi agricultura viitorului în România – IEA – Dan Moraru
- Considerații privind formele de proprietate şi organizare economico-socială în agricultură, în perioada de tranziție spre o economie de piață – IEA – Constantin Bolocan
- Tipologia comunităților rurale – IEA – Elena Beca
- Tendințe demografice şi socioculturale ale comunităților rurale – IEA – Violeta Florian
- Stabilirea noilor funcții de planificare pe toate treptele organizatorice în condițiile trecerii la o economie de piață în agricultură – IEA - dr. Dumitru Tudorache, Radu Patachi
- Perfecționarea planificării financiare în strategia dezvoltării agriculturii – IEA – dr. Dumitru Tudorache
- Acțiunea prețurilor în condițiile tranziției agriculturii spre o economie de piață – IEA – Radu Patachi, dr. Dumitru Tudorache, Anca Berindei, Dan Moraru, Camelia Toma, Mircea Nicolau
- Contribuții privind perfecționarea activității de cercetare în domeniul prețurilor produselor agricole – IEA – dr. Dumitru Tudorache, Radu Patachi, Anca Berindei, Dan Moraru, Camelia Toma, Mircea Nicolau
- Descentralizarea activității de investiții în agricultură în scopul utilizării raționale a resurselor interne şi a capitalului străin – IEA – dr. Dumitru Tudorache, Radu Patachi
- Gestiunea economică a exploatațiilor agricole – IEA – Cornelia Scutaru
- Convertibilitatea monedei naționale – cerințe şi posibilități de implementare – IFPPV - Nicolița Antonescu

- Fundamentarea acțiunilor de modernizare a producției unităților economice – IEN – Romeo Constantin
- Modalități pentru stimularea capacității creative în general și a cercetării științifice în special – IFPPV – Rodica Bălănescu, Carmen Corduneanu

Nr. 7/1990

- Economia de piață în strategia dezvoltării economico-sociale a României – ICRISI – Gheorghe Manea
- Probleme actuale ale atragerii capitalului străin în România – IEN - Doina Răchită
- Dezvoltarea economică în profil teritorial – CTCE, Craiova
- Entropia în agricultură – IEA - Cornelia Scutaru
- Funcția antientropică a cercetării științifice și a tehnologiei în agricultură – IEA – Dumitru Dumitru
- Sistem de evaluare a entropiei producției agricole – IEA – Dinu Gavrilescu, Cornelia Scutaru
- Efectul intensificării agriculturii asupra randamentului energetic. Costul intervenției antientropice – IEA - Cornelia Scutaru
- Idei privind strategia dezvoltării construcției de mașini românești în perspectivă – IEM – Maria Cartaș, Aurelian Rădulescu
- Dezvoltarea biotehnologiilor în România, comparativ cu alte țări și tendințe de evoluție în acest domeniu – ICRISI – Gheorghe Manea
- Analiza legislației referitoare la investițiile de capital străin în vigoare în România până la editarea decretului-lege nr. 96/1990 – IEM - Cristina Bumbac
- Sistemul bancar în Grecia – ICRISI - dr. Alexandru Mihăilescu, Constantin Rotaru
- Economia mondială în 1989 și perspectivele pentru 1990 – CIDE

Nr. 8/1990

- Trecerea la economia de piață – ICRISI – dr. Aurel Iancu
- Funcționarea economiei și restructurarea producției – ICRISI – Lucian Croitoru
- Preliminarii la procesul de privatizare în industrie – ICRISI – dr. Vasilie Bogdan, Lucian Croitoru, dr. Aurel Iancu, dr. Alexandru Mihăilescu, dr. Petre Rotaru
- Formarea prețurilor și concurența în condițiile tranziției la economia de piață - ICRISI - dr. Alexandru Mihăilescu

- Probleme ale atragerii capitalului străin în vederea restructurării industriei românești – ICRISI – Gabriela Condopol
- Utilizarea creditelor externe în realizarea schimbărilor structurale din economie – ICRISI – Vasile Viezuină, Mihaela Cimpoiașu
- Puncte de vedere privind descentralizarea economiei și autonomia unităților – ICRISI – dr. Corneliu Russu
- Organizarea și funcționarea întreprinderii și asociației de întreprinderi în condițiile trecerii la economia de piață – ICRISI – dr. Corneliu Russu, Vasile Dan, Ruxandra Isaic Maniu, Daniel Mărguș
- Cerințe actuale pentru reducerea ciclului cercetare – dezvoltare – proiectare – investiții – ICRISI – Roxana Bob
- Probleme actuale și de perspectivă ale forței de muncă - ICRISI, Stela Popescu, Aura Scutaru, Cristina Suciu
- Necesitatea elaborării unei strategii de protecție a mediului înconjurător în România – ICRISI – Gheorghe Manea
- Modelul existențial în societatea industrială: muncă-habitat-timp liber – călătorii – ICRISI – Anca Petrovici

Nr. 9/1990

- Probleme ale revizuirii raporturilor intersectoriale – ICRISI – Lucian Albu
- Modalități de sprijinire de către stat a restructurării capacităților de producție în industrie – ICRISI – Ileana Farmache
- Aspecte privind rolul guvernului și al unor pârghii și instrumente economice în implementarea strategiei de restructurare a ramurilor industriale – ICRISI – Elena Pelinescu
- Problematica, conținutul și modul de abordare a strategiilor de ramură în condițiile trecerii la o economie de piață – ICRISI – Olga Mihăescu
- Reconstrucția economiei – ICRISI – Mihail Gondoș
- Punerea în valoare a resurselor naturale luând în considerare avantajul comparativ – ICRISI – dr. Viorica Răducanu
- Restructurarea economică și eficiența exploatării resurselor minerale - ICRISI, Viorica Răducanu, dr. Ecaterina Deaconescu, Elena Cojocaru, Rodica Miroiu, Florina Popa, Doina Zafiu, Marius Bulearcă, Angela Filip.
- Recuperarea și utilizarea resurselor energetice secundare refolosibile – ICRISI - Cristian Sima
- Restructurarea industriei textile și a confecțiilor – ICRISI - Mihai Stoica, Nona Chilian, Mariana Vania, Mihaela Părăluță

- Probleme ale restructurării industriei alimentare – ICRISI – Elena Gheorghiu, dr. Silvia Marinescu-Pașoi, Dorin Savu
- Probleme economice ale creșterii calității ofertei la unele produse alimentare de origine vegetală – ICRISI – Doina Tătaru
- Cerințe privind conținutul strategiei naționale de restructurare a industriei metalurgice rezultând din analiza premiselor existente în România și a tendințelor de pe plan mondial – ICRISI – Teodor Popescu
- Elemente determinate în procesul de restructurare și reorientare a industriei metalurgice rezultând din analiza premiselor existente în România și a tendințelor de pe plan mondial – ICRISI – Nicoleta Hornianschi
- Unele considerații privind calitatea vieții populației vârstnice în România – ICCV – Cornel Alecse, Hildegard Puwak

Nr. 10/1990

- Productivitatea socială a muncii în România – IEN – dr. Constantin Grigorescu
- Regimul valutar ca instrument activ al procesului de restructurare a economiei românești – IFPPV – Ramona Andru
- Diagnoza calității vieții – ICCV – dr. Ioan Mărginean, Gheorghe Socol
- Strategii economice de creștere a calității vieții – ICCV – Bogdan Iatan
- Considerații cu privire la veniturile individuale în economia de piață – ICCV – Gabriel Mățăuan, Radu Vrânceanu
- Coordonate ale stabilirii salariului minim în anul 1990 – IEN – Maria Poenaru, Maria Molnar
- Capitalul străin – sursă importantă pentru modernizarea bazei turistice din România – CCT – dr. Gheorghe Barbu
- Aspecte privind sfera serviciilor în condițiile unei economii concurențiale – ICCV – Mariana Stanciu

PROBLEME ECONOMICE,
săptămânal de informare economică

Nr. 1/1990

- Câteva sugestii de restructurare și dezvoltare a economiei românești în prezent și în perspectivă – IPE – Mihaela Otilia Ionescu
- Opinii privind restructurarea economiei românești – IPE – Valentina Nicolae

- Considerații asupra destinului economic al României – IEM – Florin Bonciu
- Destinele economiei românești – IEM
- Perspectivele economiei românești – IEM – Ștefan Trifănescu
- Observând o nouă economie – IEM – Napoleon Pop
- Cu privire la planificarea economiei – IPE – Ionel Desmireanu
- Considerații cu privire la planificare și dirijism în economia românească – IPE – Valeria Pop, Julieta Năstase
- Direcții de acțiune pentru integrarea eficientă a economiei românești în economia mondială – IEM
- Situația actuală și perspectivele sistemului economiei naționale a R.D. Germane – IEN – Maria Poenaru, Elena Pelinescu, Roxana Bob, Teodor Popescu
- Inițiativa particulară și activitatea cooperatistă în R.D. Germană – CIDE – Marilena Evangheliu

Nr. 2/1990

- Cu privire la opțiunile macroeconomice – IPE – Georgiana Tomescu
- Opinii privind restructurarea economiei românești – IPE – Lucreția Alexandru
- Unele considerații despre planificare în condițiile economiei de piață – IPE – Miron Biji, Vladimir Calmuschi
- Cu privire la planificare – IPE – Mărioara Iordan
- Probleme fundamentale ale restructurării agriculturii și mediului rural – IEA
- Considerații privind restructurarea unor ramuri ale industriei prelucrătoare – IPE – Marin Comșa, Ionel Florescu, Mădălina Dogaru
- Poziția României în comerțul internațional cu feroaliaje și metale neferoase speciale – IEM – Cristina Bumbac
- Principalele tendințe ale pieței internaționale a lucrărilor de construcții – CIDE – Nicolae Os
- Fenomene economice actuale în R.D. Germană – CIDE – Romanița Gâdinceanu

Nr. 3/1990

- Restructurarea economiei naționale și doctrina liberalismului economic – IPE – Victor Stoica, Veronica Sidorov, Adina Lungu
- Pentru o sporire a încasărilor valutare din activitatea de turism – ICCV – Petre Baron

- Considerații cu privire la ocuparea forței de muncă şi şomaj – IPE – Maria Scarlat, Dorin Jula
- Cu privire la evoluția populației şi resurselor de muncă în perioada următorilor 5 ani – IPE – Doina Ştefu, Gabriela Frenț
- Aprecieri privind dezvoltarea relațiilor economice ale României cu statele latino-americane – IEM – Rodica Maria Rădulescu
- Problematica satului românesc – IPE – Narciza Nica
- Polonia: stare excepțională în economie; în acest an o creştere a prețurilor cu 620% - CIDE – Valeriu Ioan-Franc, Romanița Gâdinceanu
- Convorbiri cu F. Kernstock (Austria, specialist în arbitraj valutar şi consultanță economică), Ph. Rieger (Austria, fost preşedinte al Băncii Naționale) şi J.M. Sachs (Austria, Ministrul Federal pentru Afaceri Economice), consemnate de dr. Napoleon Pop
- Dezbaterea temelor cuprinse în planul de cercetare ştiințifică pe anul 1990 (I), IEM

Nr. 4/1990

- Cu privire la dezvoltarea sistemului rural – IPE – Pompilia Lupu, Silvia Caragea, Ileana Dumitrescu, Şerban Epure, Benone Murariu
- Dezvoltarea liberei inițiative – IPE – Vasile Uifălean
- Implicații ale reducerii duratei săptămânii de lucru asupra turismului de week-end – ICCV – Ioan Istrate, Ion Ionescu
- Regimul tarifar aplicabil exporturilor româneşti în unele țări capitaliste – IEM – Radu Titircă, Florin Bonciu
- Dificultăți şi obstacole în practica societăților cu capital străin constituite în unele țări est-europene – IEM – Călin Vâlsan
- Rolul restructurării organizatorice a unităților economice în integrarea eficientă a capitalului străin în economie; opțiunea ungară – IEM – Anda Maziliu
- Aspecte privind restructurarea economiei bulgare – ICRISI – Constantin Panaitescu
- Dificultăți actuale cu care se confruntă economia sovietică – CIDE – Mihaela Julean
- Prisunic-France la Moscova? – CIDE – Valeriu Ioan Franc

Nr. 5/1990

- Dezvoltarea economică în profil teritorial – CTCE Iaşi
- CAER-ul: ce este şi ce ar putea deveni – CIDE – Constantin Evangheliu

- Rolul Maghrebului în perspectiva dezvoltării relațiilor economice externe ale României – IEM – Marcel Moldoveanu
- Prețurile de export – instrument de asigurare a competitivității pe piețele externe – IEM – Florin Bonciu
- Incidențe ale creării pieței unice asupra industriei constructoare de autoturisme din CEE – IEM
- Probleme actuale privind derularea procesului de restructurare a economiei URSS – ICRISI – Daniel Mărguș
- Legea investițiilor străine în R.S.F. Iugoslavia – IFPPV

Nr. 6/1990

- Probleme fundamentale ale restructurării turismului românesc – ICCV

Nr. 7/1990

- Economia de piață contemporană – IEN – Sorica Sava, Eufrosina Ionescu

Nr. 8/1990

- Evoluția cotațiilor de bursă și a prețurilor de tranziție pe piețele externe la principalele mărfuri – CIDE.
- Tendințe demografice în anul 1990 – CIDE – Florica Todirașcu
- Inflația în unele țări în curs de dezvoltare și în țările mici membre ale OCDE – IEM
- Tendințe pe piața internațională a covoarelor manuale – IEM – Emilia Aldea, Ioana Mișu, Ane-Maria Dima, Ovidiu Mălureanu
- Credit francez de 2 miliarde franci pentru Ungaria – CIDE – Aida Sarchizian
- Problema satelor în Bulgaria – CIDE – Romanița Gâdinceanu

Nr. 9/1990

- Opțiuni pentru o structură economică mixtă – IEM – Emilia Puianu
- Opinii preliminare cu privire la definirea strategiei colaborării României cu țările est-europene – IEM – Georgeta Micu, Alexandrina Popa
- Orientări privind dezvoltarea relațiilor bilaterale dintre România și Cehoslovacia – IEM – Ana Bal
- Unele aspecte ale dezvoltării relațiilor economice româno-polone – IEM – Evdochia Craiu
- Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare – o certitudine? – CIDE – Aida Sarchizian
- Cooperarea economică și financiară a URSS cu țările în curs de dezvoltare – IEM – Carmen Zarafescu

- Din activitatea Consiliului de Miniştri al CEE în semestrul II 1989. Principalele hotărâri adoptate – CIDE – Valeriu Ioan-Franc, Aida Sarchizian

Nr. 10-11/1990

- Revoluția privatizării – CIDE – Sorin Gugonea
- Elemente ale strategiei de trecere la o economie de piață în unele țări est-europene. Simplificarea sistemului de planificare şi multiplicare a formelor de proprietate în Cehoslovacia, Ungaria, Polonia şi RSF Iugoslavia – CIDE
- Privatizarea şi piața bursieră – IEN – Cristian Popa
- Privire retrospectivă asupra evoluției cadrului juridic privind reglementarea regimului societăților cu capital străin constituite în Ungaria – IEM – Emilia Puianu
- R.D. Germană – Decretul din 25 ian. 1990 cu privire la înființarea şi activitatea întreprinderilor cu participare străină – CIDE
- Legislația juridică cu privire la regimul capitalului străin – IEM – Emilia Puianu
- Conjunctura economiei mondiale, trimestrul I 1990 – America Latină – IEM – Rodica Rădulescu
- Conjunctura economiei mondiale, trim. I 1990 – Asia – IEM – Ecaterina Patilea, Mihail Popa, Romulus Palade
- Conjunctura economiei mondiale, trim. I 1990 – Orientul Mijlociu – IEM – Doina Danciu, Marta Iliescu, Mirela Simion

Nr. 12/1990

- Turismul în România – ICCV – Centrul de Cercetări Turistice.
- Turismul mondial ICVV – Centrul de Cercetări Turistice - Ioan Istrate, Maria Stan
- La orizont, turismul viitorului – ICCV – Centrul de Cercetări Turistice
- Să aplicăm din experiența internațională – ICCV – Centrul de Cercetări Turistice – Ioan Istrate

Nr. 13-14/1990

- Conjunctura economiei mondiale, trim. I 1990 – Bulgaria – IEM – Otilia Neguț
- Conjunctura economiei mondiale, trim. I 1990 – Cehoslovacia – IEM – Ana Bal
- Conjunctura economiei mondiale, trim. I 1990 – R.D. Germană – IEM – Gabriel Munteanu

- Conjunctura economiei mondiale, trim. I 1990 – Polonia – IEM – Evdochia Craiu
- Conjunctura economiei mondiale, trim. I 1990 – Ungaria – IEM – Nicoleta Isar
- Conjunctura economiei mondiale, trim. I 1990 – URSS – IEM – Alexandrina Popa
- Conjunctura economiei mondiale, trim. I 1990 – R.S. Vietnam – IEM – Ioan Mihail Stojan
- Conjunctura economiei mondiale, trim. I 1990 – Iugoslavia – IEM – Marilena Ivan
- Conjunctura economiei mondiale, trim. I 1990 – R.P. Chineză – IEM – Georgeta Micu
- Indicele sintetic IEM al preţurilor internaţionale, instrument de analiză a rezultatelor activităţii de comerţ exterior – CIDE – dr. Napoleon Pop
- Evoluţia preţurilor internaţionale ale produselor de bază în luna februarie 1990 – IEM.
- Prognoza Băncii Mondiale asupra evoluţiei preţurilor la produsele de bază până în anul 1995 – IEM – Zenovia Doina Penea
- Statistici comparative ale unor indicatori sintetici în ţările europene – IEM.

Nr. 15-16/1990

- Conjunctura principalelor pieţe de mărfuri, trim. I 1990 şi perspective
- Produse siderurgice, metale neferoase, metale preţioase – IEM – Octavian Rădulescu, Liviu Timiş, Cristina Bumbac, Marian Petrescu, Ştefan Nicolae, Mariana Preda, Dinu Dinulescu, Doina Săvoiu, Eugen Curtaşu
- Produse agroalimentare, materii prime agricole – IEM – Monica Bălţatu, Virginia Câmpeanu, Ane-Maria Dima, Lucia Iordache, Ioana Masu, Cornelia Păunescu, Ovidiu Mălureanu, Ileana Popa
- Ţiţei, produse petroliere, cauciuc natural – uree – IEM – Petre Prisecaru, Mariana Papatulică, Cornel Ciobanu, Laurenţiu Bălţatu

Nr. 17/1990

- Consideraţii asupra strategiei de dezvoltare a economiei româneşti – IFPPV- Cezar Boţel
- Sistemul economic şi bunăstarea – ICCV- Cătălin Zamfir
- Influenţa ciclicităţii asupra perspectivelor economiei româneşti – IEN – Mircea Ciumara
- Cu privire la restructurarea economiei – IEN – Georgeta Dumitrescu

- Aspecte ale eficienței introducerii şi extinderii progresului tehnic în agricultură – IEN – Elena Antineea Stroe, Anca Daniela Dochin
- Dezvoltarea industriei siderurgice şi valorificarea subproduselor rezultate în cadrul acesteia – IEN – dr. George Georgescu
- Propuneri privind recuperarea şi valorificarea căldurii în centralele termoelectrice pe cărbune – IEN – Ileana Nişulescu
- Aprecieri şi propuneri privind valorificarea subproduselor rezultate din industria coxochimică – IEN – dr. Camelia Cămăşoiu, Angela Bărbulescu
- Eficiența extinderii progresului tehnic în industria lemnului – IEN – dr. Gheorghe Zaman, Astridel Rădulescu
- Pentru o diversificare a funcțiilor și mijloacelor de exprimare ale comerțului cu ridicata – ICC – Viorica Ionaşcu
- Considerații cu privire la dezvoltarea turismului românesc – ICCV – Centrul de Cercetări Turistice – Liviu Plop
- Cu privire la problema locuințelor – ICCV – Mircea Kivu
- Prețurile şi restructurarea mecanismelor economice – IFPPV – Nicolae Florian
- Stadiul actual al relațiilor economice româno-ungare şi perspective ale dezvoltării acestora – IEM – Nicoletta Isar

Nr. 18/1990

- Probleme actuale ale conducerii unităților economice – IEN – dr. Ioan Bratu, Mihai Ion
- Sugestii privind perfecționarea conducerii şi organizării activității de promovare a progresului tehnic – IEN – dr. Camelia Cămăşoiu
- Pentru promovarea unei politici sociale active – IEN – Maria Poenaru, Maria Molnar
- R.P. Bulgaria – date monografice – situația conjuncturală a economiei – concepția privind reforma economică – IEM – Otilia Neguț, Ana Bal
- R.S.F. Iugoslavia – date monografice – situația conjuncturală a economiei – concepția privind reforma economică – IEM – Marian Petrescu
- Economia țărilor membre ale CEE în anul 1989 şi perspective pentru anul 1990 – CIDE – Mihaela Avram
- Irlanda şi redresarea economică – CIDE – Vladimir Vişinescu

Nr. 19/1990

- Repere în procesul trecerii la economia de piață – IEM – Florin Bonciu

- Economia contemporană şi comerţul internaţional – CIDE – dr. Napoleon Pop
- Protecţionismul – încotro? – CIDE – Sorin Gugonea
- Aspecte legate de raportul de schimb al României în anii 1980 – IEM – Ion Anton, M. Miron, Z. Penea
- Negocierile GATT cu privire la măsurile investiţionale cu efecte în domeniul comerţului – IEM – Florin Bonciu
- Trăsături ale sistemului de planificare francez – IEM – Eugen Andreescu
- Legea întreprinderilor din RSF Iugoslavia – IFPPV

Nr. 20-21/1990

- URSS – Caracteristici ale situaţiei economice actuale şi perspective pe termen scurt – IEM – Alexandrina Popa
- Economia spaniolă, prezent şi perspective – IEM
- R.S.F. Vietnam – caracteristici ale situaţiei economice actuale – IEM – Ioan Mihail Stoian
- Suedia – schimbări în structura industriei şi a mecanismului economic – INCE – dr. Aurel Iancu, Emil Ghizdare, Carmen Damşa
- Marea Britanie – Documentar statistic – 1967 – 1987 – CIDE – Maria Ana Stăncescu
- Evoluţia cotaţiilor de bursă şi preţurile de tranzacţie ale principalelor mărfuri pe pieţele externe – IEM

Nr. 22/1990

- Prezentarea comparativă a principalelor prevederi ale legislaţiei referitoare la înfiinţarea şi funcţionarea societăţilor mixte în următoarele ţări:
  - Bulgaria – IEM – Serghei Mărgulescu
  - Cehoslovacia – IEM – Ana Bal
  - R.D. Germană – IEM – Gabriel Munteanu
  - Polonia – IEM – Evdochia Craiu
  - Ungaria – IEM – Nicoletta Isar
  - Ţările est-europene – IEM - Ana Bal
- Din activitatea Grupului pentru Dialog Economic – INCE
- Evoluţia cotaţiilor de bursă şi a preţurilor de tranzacţie ale principalelor mărfuri pe pieţele externe – IEM.

Nr. 23/1990

- Transferul invers de resurse financiare din ţările recent industrializate – IEM – Emilia Puianu

- Reforma financiară în RSF Iugoslavia - IFPPV
- Procesul inflaționist în economia sovietică – IFPPV – Anca Ciobanu
- Convertibilitatea rublei – IEM – Serghei Mărgulescu
- Modificări proiectate ale sistemului fiscal canadian – CIDE – Vladimir Vişinescu
- Creşterea numărului de muncă din sectorul serviciilor din SUA – CIDE – Silviu Toma
- Obiectivele şi trăsăturile legii pentru operații de comerț exterior a Iugoslaviei – CIDE – Marilena Ivan
- Unele probleme ale aplicării principiului legăturilor directe dintre întreprinderi în URSS – IFPPV – Alexandru Oraşcu

Nr. 24-25/1990

- Bulgaria: Calea spre Europa şi privatizarea – IEN – Reghina Crețoiu
- Republica Federativă Cehă şi Slovacă: un pas către o eficiență sporită şi privatizarea economiei – CIDE – Romanița Gâdinceanu
- Legislația privind investițiile de capital străin în unele țări est-europene – IEN – Dorin Aldea
- Schimbarea climatului economic în țările în curs de dezvoltare – IEN – Astridel Rădulescu
- Grecia – din experiența unei economii de piață – ICRISI – dr. Alexandru Mihăilescu
- Bugetele de stat ale unor țări est-europene pe anul 1990 – Bulgaria, R.F. Cehă şi Slovacă, Polonia, URSS - IFPPV – Mariana Ababi
- Conferința “Reformele economice din țările est-europene” – Helsinki, 27-29 martie 1990 – IEN – Daniel Dăianu
- Comerțul est-vest 1988-1990 – CIDE – Mariana Stăncescu

Nr. 26-27/1990

- Restructurarea industriei de rafinare a petrolului în țările industrializate – IEM – Mariana Papatulică
- Direcții de restructurare şi retehnologizare a industriei de rafinare în România – IEM – Mariana Papatulică
- Restructurarea industriei în țările capitaliste dezvoltate – IEM – Laurențiu Bălțatu
- Progrese în relocalizarea unor subramuri ale industriei chimice – IEM – Corneliu Ciobanu
- Situația actuală a producției şi comerțului exterior cu produse chimice ale României – IEM – Corneliu Ciobanu, Elena Tătar Moisescu

- Retehnologizarea în industria chimică – IEM - Elena Tătar Moisescu
- Restructurarea industriei chimice în România – IEM – Petre Prisăcaru

Nr. 28/1990

- Matricea reformelor economice în țările est-europene – IEM – Ana Bal, Serghei Mărgulescu, Ioan Mihail Stoian

Nr. 29/1990

- Turismul internațional românesc – IEN – Elena Rodica Dănescu

Nr. 30/1990

- Piața produselor agroalimentare în țările est-europene – IEN – Cornelia Păunescu
- Mutații în structurile agricole în țările est-europene în perioada 1980-1990 – IEN – Cornelia Păunescu
- Idei privind strategia construcției de mașini în România – IEN – Theodor Găleteanu, Ovidiu Liviu Olaru, Octavian Stoicescu, Aurelian Rădulescu, Ion Enache, Alexandrina Ion, Gheorghe Matei
- Umbrele privatizării în Republica Federativă Cehoslovacă – CIDE – Romanița Gâdinceanu

Nr. 31-32/1990

- Strategii noneconomice de creștere a calității vieții – ICCV – Mihaela Czobor
- Politica socială vest-germană – ICCV – Maria Neder
- Elementele de politică socială în Marea Britanie – ICCV – dr. Ioan Mărginean
- Aspecte ale politicii sociale în SUA – ICCV – Viorel Gheorghe, Mihaela Codin
- Polonia: constanțe ale preocupărilor de politică socială – ICCV – Emilian Popescu
- Trăsături definitorii ale politicii sociale în Suedia – ICCV – Mihaela Gradu
- Crearea unui spațiu social european – deziderat al Pieței Comune – ICCV – Doina Călin
- Sisteme de alocație, asigurare de șomaj, legătură cu serviciile de ocupare – IEN – Rodica Emanoil
- Impozitele ecologice – modalități de asigurare a unui mediu înconjurător curat – IEM – Carmen Zarafescu
- Conferință – schimbări și restructurări în economia mondială – IEM

Nr. 33/1990

- 93 de întrebări pe care trebuie să şi le pună directorii de întreprinderi ce vor să exporte în CEE – CIDE
- Integrarea turistică în Europa – Centrul de Cercetări Turistice – dr. Ioan Istrate
- Atragerea de capital străin în România prin zonele libere industriale – IEM – Mihaela Miron

Nr. 34/1990

- Piața internațională a cimentului şi restructurarea industriei cimentului – IEM – Nicolae Ştefan
- Bulgaria: Prețurile au tendințe ascendente – CIDE – Romanița Gâdinceanu, Valeriu Ioan-Franc
- Polonia: şocul prețurilor se menține – CIDE – Romanița Gâdinceanu, Valeriu Ioan-Franc
- Evoluția indicilor prețurilor de export ai RFG – CIDE
- Evoluția cotațiilor de bursă şi a prețurilor de tranzacție ale principalelor mărfuri pe piețele externe – CIDE
- Evoluția cursurilor valutare – CIDE

Nr. 35/1990

- Politici comerciale în domeniul comerțului internațional cu produse agricole – IEM – Dragoş Negrescu
- Protecția mediului: Factor de importanță crescândă în strategia competitivității internaționale – IEM – Iolanda Dăduianu Vasilescu
- Dimensiunea socioorganizatorică a întreprinderii – IEM – Mihaela Miron
- Propuneri de stat privind conducerea organizatorică şi funcționarea întreprinderii – ICRISI – Daniel Mărguş

Nr. 36-37/1990

- Prof. dr. Klaus Mackscheidt – Ordinea economică de piață în RFG; bazele instituționale, instrumentele de impozitare şi expunerea la risc – INCE
- Prof. dr. Klaus Mackscheidt - Securitatea socială în RFG; principii de constituire, finanțare, stadiul discuției privind reforma – INCE
- Prof. dr. Ioachim Henze, Politica de personal a întreprinderii în procesul adaptării la condițiile de piață – INCE

Nr. 38/1990

- Prof. dr. Libo Sirc – Ce s-a întâmplat în 1989 – IPE

- Ing. dr. Francis Herking – scrisoare deschisă domnilor Walesa, Menem, Havel, Maiziere şi altor câţiva – IPE
- Rolul previziunii pe termen lung în elaborarea politicilor ştiinţei şi tehnologiei – IEN – Ana Maria Sandi, Camelia Cămăşoiu, Gheorghe Zaman, Romeo Constantin
- Ce este un centru de comerţ internaţional? – IEM – Mihaela Ilie Constantinescu
- Un pas către o eficienţă sporită în economia cehoslovacă: privatizarea – CIDE – Romanița Gâdinceanu, Valeriu Ioan-Franc

Nr. 39/1990

- Piața unică – efectul asupra lumii din afara CE – IEN – Ilinca Smigelski
- Europa încotro? – IPE – Buxar
- Grecia – dificultăţi economice în contextul creării pieţei unice – IEM – Florina Olteanu
- Evoluția cotațiilor de bursă şi a preţurilor de tranzacţie ale principalelor mărfuri pe pieţele externe – CIDE.

Nr. 40/1990

- Zonarea turistică a României – centrul de cercetări turistice – dr. Ioan Istrate

ROMANIAN ECONOMIC DIGEST,
buletin lunar de informare economică externă

SEPTEMBER/SEPTEMBRE

I. The new Cabinets Programme – settlement presented by Prime Ministre Petre Roman in June 1990
II. La situation économique et sociale de la Roumanie en 1989 (extraits du Communiqué de la Commission Nationale pour la Statistique)
III. Romanian economy in June and in the first half of 1990 (Economic indicators)/ L' économie roumaine en juin et pendant le premier semestre de 1990 (Indicateurs économiques)
IV. Law no.15/1990 concerning restructuring of state economic units as self-sufficient administrations and trading companies

OCTOBER/OCTOBRE

EXCLUSIVELY FOR ROMANIAN ECONOMIC DIGEST:

Dr. Napoleon Pop, Secretary of State, Chief of the Foreign Ttade Departament of the Trade and Tourism Ministry

- Dilemma between adjusting and acting in foreign trade

- The new profile of promoting Romania external commercial relations

POINTS OF VIEW CONCERNING ROMANIAN ECONOMY

- Economic and social developments since the Resolution and basic elements of the strategy during the transition process towards a Romanian market economy – Ion Aurel, Constantin Postelnicu
- A new approach regarding the development of the Romanian economy – Carmen Damşa
- Economic reform in Romania – dr. Aurel Octavian Berea, Emil Ghizari

JOINT VENTURES PROSPECTS

- A l'est, l'expérience des joint ventures va-t-elle être stimulante – Călin Vâlsan

WE PRESENT YOU

- The National Institute of Economic Research and its composition

ROMANIAN ECONOMIC LEGISLATION: texts commented by Dr. Eugen Dijmărescu, State Minister

- Decree-Law no. 96/1990/Decret-loi no. 96/1990

NOVEMBER/NOVEMBRE

EXCLUSIVELY FOR ROMANIAN ECONOMIC DIGEST:

- M. Negrițoiu, Secretary of State – Investment opportunities in Romania

POINTS DE VUE CONCERNANT L'ECONOMIE ROUMAINE

- Bernard Stoven – Developpement des capacités touristiques de la Roumanie

WE PRESENT YOU:

- ARCOM; ARCIF; ROMPROIECT, SA; SMLTCE; STIZO.

ROMANIAN ECONOMIC LEGISLATION

- Foreign investments in Romania – a brief guide for foreign investors

ROMANIAN ECONOMY IN THE FIRST TEN MONTHS OF 1990

(Economic indicators) – after the monthly bulletin published by National Commission for Statistics/L' économie roumaine dans les dix premiers mois de 1990 (indicateurs économiques) – d'aprčs le bulletin mensuel édité par la Commission Nationale pour la Statistique.

DECEMBRE/DECEMBER

LAW REGARDING TRADING COMPANIES/LOI CONCERNANT LES SOCIETES COMMERCIALES

ROMANIAN ECONOMIC OBSERVER,
bimestrial de informare economică pentru străinătate

Nr. 1/1990 (sept.-oct.)

- Editorial Boards Viewpoint
- Survey of Romanian Economy – Irina Dumitriu, Florin Bonciu
- Foreign Investment Reform in Romania – Sofia Andreoiu
- Romania: Strategies for the 1990s: The Transition to the Information Society – Nicolae Idu
- The Transition to the Market Economy. East European Experience – Ana Bal
- The transition to a Market Economy: The Need for Holistic Approach – Florin Bonciu
- The Reassessement of services in the Romanian Economy – A prerequisite of its Future Development and Integration in Europe – Agnes Ghibuțiu
- The Cultural Dimension of the Economic Reform in East European Countries – Costea Munteanu
- The Balkan Way to Europe – Gabor Hunya

Nr. 2/1990 (nov.-dec.)

- The Romanian Economic Barometer – Florin Bonciu, Irina Dumitriu, Costea Munteanu
- The State of Crisis in the Romanian Economy – Cornel Tirhoacă
- Facilities Created in Romania for the Attraction of Foreign Capital – Cristina Bumbac
- Foreign Investment Protection in Industrialized Countries – Dragoş Negrescu
- Difficulties and Obstacles Experienced by Joint Ventures Set up in some East – European Countries – Călin Vâlsan
- Privatization – Part of the economic Reform in Romania – Lucian Croitoru
- Privatization and Democratization – Hans Aage

- **PIAȚA INTERNAȚIONALĂ**, buletin de informare economică operativă cu apariție de 3 ori pe săptămână, editat de Institutul de Economie Mondială
- **SINTEZA CONJUNCTURALĂ**, publicație informativă zilnică privind evoluția prețurilor și cotațiilor valutare pe piața internațională, editată de Institutul de Economie Mondială
- **LICITAȚII INTERNAȚIONALE** – POSIBILITĂȚI DE EXPORT, publicație informativă privind licitațiile internaționale și proiecte de credite ale Băncii Mondiale, editată de Institutul de Economie Mondială

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

ANALE
NR. 3/1991

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

SUMAR

Proiecte de privatizare în contextul general al tranziției la economia de piață 259
Manifestări științifice 277
Ciclul "Orientări și tendințe în cercetarea economiei și a calității vieții" organizat de Consiliul Științific al INCE 277
Sesiunea de comunicări "Gândire și practică în cercetarea calității vieții", București, Aula Academiei Române, 19 martie 1991 279

PROIECTE DE PRIVATIZARE ÎN CONTEXTUL GENERAL AL TRANZIȚIEI LA ECONOMIA DE PIAȚĂ*

Academician Tudorel POSTOLACHE,
Profesor la Academia de Studii Economice,
Preşedintele Consiliului Ştiinţific
al Institutului Naţional de Cercetări Economice

DOMNILOR PREŞEDINȚI,
DOAMNELOR ŞI DOMNILOR PARLAMENTARI,

Institutul Național de Cercetări Economice al Academiei Române se simte onorat de invitația care ne prilejuieşte prezentarea în fața Parlamentului României a unora din preocupările şi concluziile cercetărilor efectuate. Şi, vă rog să-mi permiteți la început să vă transmit respectuosul omagiu al Institutului, asigurându-vă că în aceasta nu este nimic pur protocolar, formal, ci expresia prețuirii pentru misiunea Dvs. de o complexitate fără precedent în istoria națională – de a crea în mai puțin de doi ani, cadrul legislativ al unei societăți democratice, cu o economie de piață într-un stat de drept, şi nu mai puțin pentru stilul pe care-l promovați cu atâta consecvență, mă refer la audierile specialiştilor, stil ce se cere elogiat nu de dragul elogierii, ci al fixării lui întru renaşterea şi consolidarea unei tradiții.

În INCE noi ne considerăm o parte a corpului de medici pentru sănătatea socială, chemați să pună diagnostic înainte ca chirurgul să purceadă la operație şi să facă recomandări pentru preîntâmpinarea declanşării bolii; desigur, atât chirurgul, cât şi pacientul pot să țină cont de diagnostic şi de recomandări, după cum sunt liberi să le ignore sau să le dea o proprie interpretare.

Aş adăuga acestei observații introductive că Institutul reuneşte în prezent personalități de prim rang ale ştiinței economice, cercetători animați – pe deasupra şcolilor teoretice şi opțiunilor politice individuale – de crezul slujirii economiei naționale exclusiv după regulile şi procedeele ştiinței. Şi este pentru noi un prilej solemn ca sub cupola Parlamentului, în fața Dvs., să repetăm acest legământ.

Tema expunerii mele vizează în principal problematica proiectelor de privatizare în contextul general al tranziției la economia de piață şi având ca

---

* Expunere în fața Camerelor reunite ale Parlamentului, 24 iunie 1991.

punct de sprijin concluziile şi opiniile formulate în procesul cercetărilor, permiteți-mi să folosesc cele 45 de minute ce mi-au fost acordate, ordonându-mi ideile în trei trepte succesive, de la general spre particular.

I

Doamnelor şi domnilor,

Vom fi cu toții de acord că o problemă poate fi cu atât mai bine soluționată în practică, cu cât a fost mai clar în prealabil elucidată în teorie. Dar ce anume avem de făcut în condițiile în care trebuie să înfruntăm şi să rezolvăm stringentele probleme practice fără să dispunem de o teorie coerentă? Ce ne poate oferi ştiința economică actualmente drept puncte de sprijin?

Aceste dileme, întrebări şi multe altele asemenea lor frământă şi Institutul Național de Cercetări Economice şi fără a le enumera, le evoc doar pentru că ele formează schela interioară, nevăzută, pe care mi-am construit expunerea dedicată variantelor de privatizare în contextul strategiei tranziției la economia de piață în România.

Doamnelor şi domnilor parlamentari,

În ciuda unor afirmații automăgulitoare despre existența unor doctrine economice închegate asupra actualei tranziții, trebuie să spunem cu toată claritatea că, din păcate, o asemenea doctrină nici măcar nu o putem importa, pentru simplul motiv că ea nu există, ci se află într-un proces de intensă elaborare, care-şi are ritmul său propriu.

Tocmai prin lipsa unei teorii închegate se şi explică în bună măsură faptul că se înregistrează oscilații, zigzaguri, eşecuri în domeniul conceperii şi aplicării de programe în țările central şi est-europene.

Însăşi rațiunea de a fi a Institutului nostru, vocația şi destinul său fac ca el, alături de colegii din Academia de Studii Economice şi ceilalți colegi să nu poată ocoli sarcina abordării frontale a elaborării teoretice a problematicii noi tranziții. De ce “noua tranziție” la economia de piață? Pentru că România, ca şi întreg estul-european a mai parcurs o tranziție la economia de piață în secolele 18-19 şi fără a trage toate consecințele în plan teoretic din prima tranziție nu vom putea elabora o teorie închegată asupra noii tranziții.

Prima tranziție la economia de piață a fracturat economia Europei în două: în timp ce vestul european îşi construia structuri industriale moderne, estul continentului păşea într-un tip de economie marfară, cu un decalaj de

productivitate ce s-a dovedit practic de nerecuperat de-a lungul a două secole. În teorie, prima tranziție la economia de piață a generat școala clasică, cu ecourile ei in valuri, apoi replica protecționistă cu List şi Manoilescu, ambele flancate de doctrine de diverse inspirații şi cu repetate încercări de sinteză.

Actuala tranziție la economia de piață naşte inevitabil noi ipoteze şi va determina o nouă restructurare a științei economice, ea reprezintă principala piatră de încercare, hârtia de turnesol a validității zestrei teoretice a științei economice şi totodată un principal factor restructuram al acesteia.

În această perspectivă, însăşi noțiunea noii tranziții, In ansamblul ei, se aşează firesc, adică ținând cont de concluziile puse în evidență de ştiință.

Economia a fost dominată de modele statice în timp ce tocmai societățile in tranziție formează axul dezvoltării sociale. Cu alte cuvinte, marea dilemă este cum să descifrăm natura adâncă a evenimentelor în chiar cursul derulării lor, în care coacționează factorii atât de diferiți, cum sunt mediul natural, relațiile de proprietate, mediul instituțional, limba, religia, ştiința, învățământul, arta şi toate la un loc.

Toynbee, care s-a aplecat o viață asupra problemei globale a tranziției, conchide că “este nevoie de clasificări, iar studiul faptelor trebuie să fie sinoptic şi comparativ, deoarece succesiunea faptelor se derulează într-un număr mare de curente simultane”. Această concluzie am redescoperit-o în toată nuditatea ei în cursul încercărilor de a înțelege sensul unor procese care apar şi se desfăşoară sub ochii noştri.

Elaborarea *teoriei noii tranziții* este un proces inevitabil de durată. Dar putem noi oare aştepta o teorie pe deplin închegată pentru a purcede apoi în mod asigurat la aplicarea ei?

Dramatismul care planează asupra soartei ştiinței economice încă de la naştere şi care o aseamănă pină la identificare cu soarta medicinei este acela că e pusă în situația să opereze şi atunci când nu au fost elucidate teoretic diversele maladii.

Ieşirea, în cazul economiei, nu poate fi nici bâjbâirea oarbă, dar nici aşteptarea olimpiană. Trebuie operat cu ajutorul unei strategii. Fără a intra în subtilități ale definițiilor, indiscutabil utile, dar într-un alt plan, ci păstrindu-ne pe o linie operațională, mi-aş permite să afirm că tocmai în situații de acest gen devine absolută necesitatea elaborării de strategii, care au avantajul că se plasează intre teorie şi politică practică; strategia, fără a avea, desigur, pretenția de a fi o teorie închegată, poate construi cu achiziții

ale ştiinţei, inclusiv cu ipotezele, respectînd regulile corelării lor judicioase, poate opera cu aprecierea ştiinţifică a rezultatelor practice, fără a se pierde în detalii pe care numai un program concret le poate lua în calcul.

Din acest punct de vedere, strategia este pentru programul concret ceea ce teoria este pentru strategie.

Institutul nostru, într-o foarte largă conlucrare pe plan naţional, a elaborat o schiţă a strategiei, despre care din motive diferite am vorbit destul de puţin, dar care, la mai bine de un an de la publicarea ei, se dovedeşte o zestre intelectuală deloc de neglijat

Ceea ce-şi propune acum INCE este să treacă, evident, cu aceeaşi largă conlucrare, la elaborarea strategiei însăşi, proces în care şi elaborările teoretice vor căpăta cîmp generos de dezvoltare.

"Schiţa" pe care o evoc demonstrează, fără dubiu, ingeniozitatea specialiştilor români, faptul că în timpul dictaturii a existat o gindire paralelă celei oficiale. Pentru că altfel, ar fi fost de neconceput, ca în decursul a numai cîtorva luni să se croiască o lucrare care pe măsura scurgerii timpului se dovedeşte a avea stUpii de rezistenţă bine concepuţi încă din start

O caracteristică definitorie a strategiei—ca şi a "Schiţei*—constă în faptul că, prin modul cum o concepem, ea să fie aptă să constituie suportul gestionării raţionale a economiei naţionale pe deasupra intereselor de partid, deoarece În convingerea noastră economia, mai ales pe timp de criză, se constituie în principal teritoriu al consensului national Tocmai această experienţă dorim s-o promovăm cu fermitate în procesul trecerii de la Schiţa de strategie, la elaborarea strategiei însăşi.

În procesul elaborării noii strategii, ne propunem să contribuim la soluţionarea a două şiruri de probleme:

a) programe de urgenţă,
b) soluţii fundamentale la probleme fundamentale, de durată.

La confluenţa lor, aş menţiona lucrările pentru elaborarea unui model agregat al economiei romaneşti care - valorificând experienţa internaţională - să ţină seama de specificitatea proceselor tranziţiei în ţara noastră. Fără a se confunda cu programele economice guvernamentale - care în mod firesc trebuie să dea expresie opţiunilor politice ale partidelor investite de electorat cu prerogativele puterii - modelul macroeconomic va permite elaborarea mai multor scenarii de dezvoltare a României, diferenţiate în funcţie de: evoluţia previzibilă a cererii interne şi externe, resursele energetice disponibile, soldul balanţei comerciale, diversele politici structurale. Acest puternic instrument de analiză şi previziune urmează să evalueze şi programul pro-

tecției sociale, astfel incit obiectivul fundamental de atingere treptată a unui nivel comparabil cu media europeană la indicatorii sociali de bază să na fie o simplă doleanță şi să se bazeze pe studii aprofundate, calcule riguroase şi reciproc corelate.

II

Din considerentele generale de mai sus, îmi permit să formulez câteva observații:

Prima: în elaborarea strategiilor tranzițiilor de te economiile central planificate la economii de piață, trebuie să se acorde atenție prioritară împrejurării că economia, ştiința, cultura şi arta, privite ŕ la long, se întrețes strâns tocmai în cursul marilor tranziții. Această dimensiune culturală a reformei ocupă acum un loc proeminent în elaborările teoretice ale INCE, cu atât mai mult cu cât dimensiunea culturală şi artistică nu a avut nicicând atâta consistență şi semnificație pentru economie şi ştiință şi aceasta deoarece pentru prima dată în epocile moderne nu numai ştiința, dar şi arta, vin să se unească cu producția. Şi aici este, după părerea mea, secretul posibilității ca, în cursul noii tranziții, România să poată evita reeditarea decalajului secular de productivitate.

Oricare proiect parțial, inclusiv cel privind privatizarea, orice "variantă" trebuie să contribuie direct la rezolvarea acestei probleme fundamentale sau,în orice caz, să nu se constituie într-o nouă piedică în soluționarea ei

O a doua observație: Cum se încadrează o măsură sau alta în logica tipului de economie de piață spre care tindem? Strategiile de până acum au făcut, de regulă, abstracție de caracterizarea tipului de economie de piață, orientarea spre economia de piață era suficientă atâta timp cât ne delimita de economia supercentralizată. Dar această delimitare devine inoperantă când te afli în plin proces al tranziției ca proces ireversibil

Institutul a întreprins numeroase tipologizări Economia de piață pentru care optăm poate fi definită ca o economie de piață cu orientare socială, caracteristica ei esențială este asumarea de către stat nu a funcțiilor de gestiune economică, ci a funcțiilor de protecție socială. O economie socială de piață a fost realizată până în prezent numai în țări cu un foarte înalt nivel de productivitate şi un înalt venit național pe locuitor.

Protecția socială necesită însă resurse financiare uriaşe în timp ce productivitatea scăzută, competitivitatea redusă şi deci venitul național scăzut se constituie în factori restrictivi severi. Contradicția fundamentală a

economiei sociale de piață pe care o preconizăm se plasează tocmai în această zonă. În plus, o altă contradicție fundamentală este aceea că economia socială de piață, în sine, presupune retragerea statului din economie și axarea lui pe protecția socială, în timp ce împrejurarea că tranziția se suprapune unei crize economice adânci face necesară implicarea statului în economie. Și încă un "amănunt", care se plasează deja în miezul expunerii de azi: privatizarea ca cel mai semnificativ proces economic al tranziției, reduce rolul economic al statului, dar concomitent îi conferă acestuia funcții noi, și orice confuzie de planuri, orice degajare a guvernului de sarcina de a dirija, sub control parlamentar, întreg procesul privatizării nu poate decât să complice lucrurile.

O a treia observație: În ciuda unei senzații care poate apare la prima vedere, că avem da-a face cu o cumulare haotică, neordonată de material faptic și ideatic, clasificările, comparațiile și ordonările despre necesitatea cărora vorbea Toynbee sunt cu mult mai avansate decât am fi înclinați adesea să credem.

Este rodul muncii de zi cu zi a institutelor academice, cadrelor universitare, fundațiilor profilate și a ignora aceste rezultate ar însemna pierderi de timp și de resurse.

Să luăm problema privatizărilor. Aici, ca și în multe alte domenii ale tranziției, știința nu numai că nu se lasă atrasă pe pista facilă de a explica totul fie prin bune sau rele intenții, fie prin greșeli sau găselnițe de politică economică.

Nimeni nu va nega rolul nefast al greșelilor de politică economică, dar pentru identificarea realelor probleme acestea nu pot fi reduse la greșeli

Mai mult, prin clasificări și analize comparative s-a ajuns să se prognozeze comportamentul, inclusiv posibilele greșeli, atât ale factorilor motorii ai privatizării, cât și ai adversarilor acesteia.

Centrul pentru privatizare din Washington, în lucrări publicate în decembrie 1988, de pildă, clasificând și comparând, formulează concluzii extrase din experiența a 47 de țări, pe parcursul a trei ani, din 1985 până în 1988. Sunt și alte studii relevante sub acest aspect, inclusiv în Institutul nostru.

Și voi menționa câteva concluzii care s-au degajat:

Privatizarea - în diferitele ei ipostaze - nu este nici un proces local, ci unul universal, nici un proces recent, ci unul vechi și de durată, având o mișcare *ondulatorie:* se remarcă prevalența naționalizărilor din anii '50 și '60, apoi demarajul privatizării din anii '70, amploarea din anii '80 și etapa decisivă din anii '90.

Este deci obligatoriu să recurgem la analiză comparată, în timp şi în spaţiu.

Privatizarea este un *proces continuu,* care este însă constituit dintr-o serie de tranzacţii şi *acte distincte.*

De aici se naşte o contradicţie şi o pendulare întâlnită peste tot: necesitatea unui *plan de ansamblu,* corelat în cazul nostru nu numai cu prima etapă a tranziţiei, dar şi cu restructurarea şi retehnologizarea, dar şi demarajul cu *un act* semnificativ.

Cu alte cuvinte, o contradicţie obiectivă: privatizarea ar trebui să se facă după un program detaliat, pentru ca fiecare măsură să se încadreze într-un întreg - ar fi o primă cale, şi au loc şi privatizări ad-hoc, ce se fac mai rapid, dar fără o viziune de ansamblu - o a doua cale. Prima cale este recomandabilă tocmai în economiile supercentralizate, cealaltă - în economiile de piaţă avansate.

Prima cale inevitabil presupune încetineala, o durată mare, deoarece elaborarea programului detaliat şi de ansamblu este o problemă de maximă complexitate.

Cum poate fi ea evitată? Prin elaborarea unei strategii generale care să creeze *cadrul* de ansamblu, ce urmează a fi detaliat în fiecare etapă, anual, de exemplu, iar pentru început, să se purceadă la o acţiune ad-hoc semnificativă.

Şi mai presus de orice: comparaţiile, clasificările, studiile empirice au demonstrat că privatizarea este un proces politic care operează în domeniul economic şi nu invers, şi această constatare conţine o contradicţie profundă: componenta politică a privatizării este vitală, dar ea are fundamente economice, componente tehnice, determinări financiar-bancare şi evident, adânci urmări sociale.

Din cele de mai sus provin tentaţiile limită, pe care le întâlnim oriunde pe glob (operez cu clasificări şi tipologii, întocmite de Fundaţia citată).

Care sunt acestea?

a) Tentaţia de a soluţiona întreg *procesul* printr-un singur *act* şi b) tentaţia de a absolutiza fie dimensiunea politică, exacerbată de considerente conjuncturiste legate de ciclul electoral, *fie* pe cea pur economică-monetară, ignorând ansamblul, în speţă politicul.

Într-un asemenea plan al analizei comparate la scară mondială, greşelile nu numai că pot fi explicate, dar pot fi şi anticipate cu oarecare exactitate şi deci preîntampinate. Şi, în sfârşit, o altă constatare a analizelor comparate: orice privatizare pe scară largă conţine în sine, inevitabil,

pericolul ca birocrația guvernamentală desființată să doar înlocuită de o nouă birocrație, birocrația privatizării ce își va promova propriile interese și se va instituționaliza.

Orice proiect de anvergură care ignorează această constatare va avea un cost social greu, chiar dacă în primele etape este insesizabil.

III

Îmi voi permite acum să mă refer la unele variante de privatizare, pe baza conclziilor pe care eu le-am desprins din analizele minuțioase efectuate în Institutul Național de Cercetări Economice.

Mă voi opri succesiv la următoarele poziții:

1) schița strategiei înfăptuirii economiei de piață în România, elaborată de un guvern numeros de specialiști și publicată în mai 1990, 2) varianta privatizării prin împroprietărirea populației cu întreaga avuție a statului; 3) varianta privatizării prin vânzare; 4) proiectul guvernamental al legii.

Problema privatizării în concepția "Schiței"

1) "Schițe de strategie" conferă privatizării un rol hotărâtor în restructurarea proprietății și asigurarea condițiilor necesare pentru funcționarea economiei pe bas mecanismelor de piață. Concepția "Schiței" se încadrează în următoarele coordonate fundamentale,

Pornind de la examinarea comparativă a diferitelor modalități de înfăptuire privatizării, "Schița" ajunge la concluzia că - date fiind avantajele fiecăreia dintre ele precum și dezavantajele pe care le-ar genera abordările exclusiviste — este necesar aplicarea tuturor acestor modalități în raport de specificitatea diferitelor domenii (ramuri) ale economiei naționale. Între acestea, în mod special sunt recomandate vânzarea, în condițiile pieței, a întreprinderilor de stat ca atare sau a acțiunilor acestora, după transformarea lor în societăți comerciale; concesionarea sau arendarea unor unități de stat cu posibilitatea cumpărării lor ulterioare de către întreprinzători; încurajarea înființării de noi firme private, atât cu dotare nouă cât și prin cumpărarea unor active disponibile din întreprinderile publice.

2) "Schița" s-a pronunțat pentru multilateralitate și în ceea ce privește asigurarea capitalului necesar privatizării, preconizând utilizarea concomitentă (în limita disponibilităților și obiectivelor politicii macroeconomice) a următoarelor surse: distribuirea gratuită către cetățenii români a unor titluri de proprietăți asupra patrimoniului public; angajarea unei părți a economiilor populației; acordarea de credite pe termen lung, în condiții avantajoase,

pentru cumpărarea de acțiuni sau întreprinderi; stimularea atragerii de capital străin.

3) În concepția "Schiței", privatizarea este un *proces* de mare amploare. Ținând seama de condițiile României, "Schița" a fundamentat două variante cu privire la limitele admisibile ale sectorului public: una "maximală" pentru prima fază a tranziției și alta "minimală" la care să se ajungă în urma întregului proces de privatizare.

4) Esențial mi se pare, de asemenea, faptul că privatizarea nu poate fi privită ca un scop în sine, ci - dimpotrivă - ca principalul mijloc pentru eficientizarea economiei Aceasta impune nu numai măsuri complexe pentru pregătirea efectivă a procesului de privatizare - de la evaluarea corectă a patrimoniului până la formarea cadrelor manageriale - ci și grefarea lui pe o strategie clară, pe termen scurt, mediu și lung, integrată într-o politică macroeconomică coerentă de stabilizare și revigorare a activității economice în România.

Mă voi referi în continuare la două proiecte limită și la proiectul guvernamental.

Proiectul privatizării prin împroprietărirea populației cu întreaga avuție a statului

După cum foarte bine știți, ca și în celelalte probleme fundamentale ale tranziției la economia de piață, în România și în alte țări central și est-europene, s-au acumulat în domeniul privatizării zeci și zeci de variante, cu foarte multe puncte de contact între ele, în unele cazuri până la identificare, în timp ce nicăieri, practic, nu a existat încă răgazul pentru validarea uneia sau alteia dintre soluțiile avansate.

În aceste condiții, o premisă indispensabilă a unei decizii, care să minimizeze riscul, este evaluarea științifică a acestora, ceea ce presupune adoptarea prealabilă a unor *procedee* și *criterii.*

Dintre procedee subliniez:

a) necesitatea aducerii fiecărei variante luate în discuție la forma ei rațională, aș spune chiar ideală, eliberată de greșeli, imperfecțiuni etc. care captează de multe ori atenția principală în dezbateri, pentru ca ele să nu complice inutil clarificarea fondului;
b) necesitatea plasării fiecărei variante pe fundalul analizei macro-economice.

În acest fel, variantele analizate se despovărează de frământări personale, subiective, de veșminte emoționale.

Pe de altă parte, setul de *criterii* ar cuprinde:

a) minimizarea costurilor sociale ale reformei şi
b) posibilitatea acoperirii lor într-o cât mai mare parte în chiar procesul tranziției, concomitent cu producerea lor.

Rezultatele aplicării procedeelor de mai sus şi a criteriilor de evaluare comparativă sunt, după opinia noastră, de maximă utilitate ştiințifică şi practică.

Varianta privatizării prin împroprietărirea populației cu întreaga avuție a statului a generat discuții foarte numeroase, concentrate până acum în cea mai mare parte pe probleme concrete, legate de criteriile de distribuire a TDP-urilor, de absența mecanismelor de piață, de lipsa experienței manageriale, de comportamentul populației, esențial diferit de cei preconizat, de greutățile de ordin tehnic şi financiar, de ordin institutional ş.a.m.d.

Toate aceste dezbateri sunt absolut îndreptățite. Ele evaluează aspecte actuale de natură practică, cărora le pot fi aduse însă oricând contraargumente şi pot fi operate îmbunătățiri. Desigur, această variantă are câteva plusuri care o fac seducătoare: în primul rând, creează imaginea că rezolvă un *proces* printr-un singur *act,* în al doilea rând, dă senzația că prin acest act transformă pe fiecare adult în proprietar; în sfârşit, sărind peste alte elemente care ar putea fi amintite, creează un element tehnic specific de înfăptuire a împroprietăririi - titlurile de proprietate.

Să trecem însă la analiza succintă a fondului acestei variante.

Repet încă o dată: înlăturăm orice proces de intenție, orice etichetări care apar adesea în discuție şi care complică inutil elucidarea fondului; presupunem că varianta este ideală şi sub aspect tehnic, organizatoric etc. Celelalte abstracții merg în aceeaşi direcție, de a socoti varianta ca fiind ireproşabilă din punct de vedere al construcției sale. Care este avantajul unei asemenea abordări? Considerând-o ca o construcție ideală, prin presupunerile făcute, în abordarea macroeconomică ajungem să degajăm efectele obiective, inevitabile, care nu mai țin de dorință, de bună sau rea credință, ci de mecanismul general al economiei şi în această lumină apar adevăratele probleme.

Permiteți-mi să vă prezint aceste concluzii.

Le voi urmări pentru cele două faze ale variantei analizate: faza împroprietăririi nominale prin TDP şi faza împroprietăririi reale.

Problemele care apar în faza împroprietăririi nominale

1. În această fază, TDP-urile nu pot fi schimbate contra bani, ceea ce este corect, ci doar transformate în acțiuni ale societăților comerciale sau în

obligațiuni cu acordarea unei dobânzi garantate şi pentru cumpărarea de active fizice.

Primele două căi ridică însă o problemă care este esențială: TDP-urile se distribuie la valoarea nominală a patrimoniului supus privatizării. Din motive cunoscute, acesta se compune din două părți:

a) sectorul rentabil al economiei de stat, constituit din unități cu rentabilitate pozitivă (desigur diferențiată pe ramuri şi în cadrul acestora);
b) sectorul nerentabil al economiei de stat, constituit din unități cu rentabilitate nulă sau negativă.

Delimitarea cantitativă a celor două sectoare ar necesita o analiză specială, care să țină seama nu numai de situația bazei tehnice, dar şi de configurația previzibilă a sistemului de prețuri (în ce măsură se vor menține plafoane administrate, evoluția cursului valutar, politica veniturilor etc.). Indiferent însă de proporții, cele două sectoare rămân o realitate indiscutabilă. De aici decurg toate celelalte probleme.

2. În ceea ce priveşte sectorul nerentabil, emisiunea de obligațiuni de stat cu dobândă garantată trebuie exclusă din principiu, reprezentând o soluție cu mult mai proastă decât celebrul mecanism al "pierderilor planificate". În aceste condiții, este limpede că TDP-urile se vor îndrepta masiv spre sectorul rentabil, partea din TDP-uri ce s-ar putea schimba pe active fizice din sectorul nerentabil neputând fi semnificativă.

Dacă acceptăm chiar cazul că populația nu va reacționa violent pe plan social politic şi va accepta să-şi convertească toate TDP-urile în acțiuni de valoare sensibil mai mica - deci şi cu această nouă abstracție, oricum apar probleme şi anume problema excedentului de TDP-uri ce se formează în primul sector (rentabil).

3. Întrucât se instituie interdicția de a se utiliza TDP-uri pe piața bunurilor de consum (şi admițându-se chiar că această interdicție ar fi efectivă), excedentul de TDP-uri din sectorul rentabil nu poate avea altă destinație decât investițiile. Este normal ca unitățile economice să se orienteze spre achiziționarea de echipamente de nivel tehnologic adecvat. Ce se întâmplă chiar şi în condiții ideale? Presiunea asupra importurilor se va accentua şi ea va fi, aproape sigur, mai mare decât posibilitățile de obținere a creditelor externe în această situație, rămâne de ales între:

a) devalorizarea drastică a TDP-urilor disponibile prin devalorizarea leului şi intensificarea spiralei inflaționiste şi
b) menținerea controlului prețurilor, urmând ca durata valabilității TDP-urilor sau să fie prelungită sau acestea pur şi simplu să fie anulate. Nu este exclusă nici combinarea lui a cu b.

În orice caz, populația ar trebui să suporte, chiar din prima fază, o primă şi substanțial amputare a dreptului instituit prin împroprietărirea nominală.

4. Abordarea macroeconomică ne mai relevă o concluzie: sectorul nerentabil rămanâne în mare măsură în afara procesului de privatizare (doar o mică parte a activelor 10 sale fizice se va putea valorifica prin faza TDP-urilor). Nu sunt decât două evoluții posibile. Obiectiv, nu sunt altele. Acestea sunt următoarele:

a) Lichidarea bruscă şi totală a acestui sector prin operațiunea de faliment, ale cărei costuri sociale ar fi greu de suportat de populație, eu personal cred că ar fi chiar imposibil de suportat. Dacă s-ar adopta această soluție, varianta respectivă s-ar dovedi, în această accepțiune a analizei macroeconomice, cea mai nemiloasă operațiune şoc, cu o pauperizare de masă de proporții greu de imaginat. Este aproape sigur că societatea nu va suporta acest "şoc". Şi atunci se va ajunge la a doua evoluție posibilă:
b) Menținerea proprietății publice asupra acestui sector, asanarea lui de unitățile fără perspective de redresare, sprijinirea celorlalte unități pentru retehnologizare, urmând ca eventuala lor privatizare să facă obiectul unor decizii ulterioare.

Dar, prin această soluție, se iese din cadrul concepției variantei discutate. Ea este concepția "Schiței". Şi în acest fel apare întrebarea: de ce ar fi necesar un drum atât de ocolit, de costisitor şi dureros pentru a se ajunge la soluția b? Şi reamintesc: nu trebuie să se omită că tot timpul am exclus orice complicație de ordin instituțional, organizatoric, financiar şi comportamental, am presupus că totul este ideal, rațional, în varianta propusă.

De ce să nu se adopte de la început o soluție care să preîntâmpine scenariul inevitabil descris mai sus? Din acest punct de vedere, soluția inspirată de "Schiță" ni se pare mai rațională. Desigur, proporția de 30% poate fi discutată, dar ea se află - oricum - în interiorul limitelor ponderii sectorului rentabil al economiei de stat. Desigur şi această variantă trebuie să fie integrată într-o politică macroeconomică suficient de coerentă - singura în stare să dimensioneze în mod fundamentat şi amploarea şi gradualitatea privatizării, dar ea conține riscuri mult mai reduse decât concepția împroprietăririi cu întreaga avuție a statului realizată dintr-o dată.

Să trecem acum la a doua fază - împroprietărirea reală

După transformarea TDP-urilor în acțiuni şi obligațiuni, acestea încep să circule normal pe piață, putând fi schimbate şi pe bani. Este pe deplin

plauzibil să se presupună că pentru cea mai mare parte a posesorilor acestora, înclinația pentru consum imediat rămâne puternică. Acest comportament se va traduce într-o mare ofertă de acțiuni şi obligațiuni contra bani lichizi, cu două urmări posibile:

1. O parte însemnată a depunerilor la CEC se va transforma din cerere potențială într-o cerere activă prin trecerea lor de la cumpărătorii de acțiuni şi obligațiuni la vânzătorii acestora (şi care vor utiliza sumele astfel obținute pentru achiziții imediate). Această împrejurare face ca - în ciuda nemodificării volumului total al disponibilităților populației - să se accentueze dezechilibrul pieței şi tendința de majorare a prețurilor.

2. Aşa cum s-a menționat în numeroase studii, într-o perioadă relativ scurtă, acțiunile şi obligațiunile băneşti (numerar sau CEC) se concentrează în mâinile celor care, având disponibilitățile băneşti peste nevoile curente, vor profita de oferta mare a titlurilor de valoare, cumpărându-le la prețuri derizorii.

Î*mproprietărirea generală se transformă în a doua fază* î*n antipodul său - o* pronunțată polarizare a deținătorilor de capital, dar nu pe fondul unui proces economic, ci al unuia speculativ.

Dacă ar fi consecvenți, susținătorii variantei ar trebui să spună: sau că actualei împroprietăriri pe seama statului îi vor urma naționalizări repetate pentru noi împroprietăriri pe principiile enunțate sau că lozinca împroprietăririi rămâne o formulă goală, în spatele căreia se operează exproprierea în masă a populației în decurs de numai câțiva ani.

Nu voi trece în revistă numeroasele obiecții concrete care s-au adus acestei variante, din două motive:

a) la fiecare obiecție concretă se poate răspunde cu încercări de perfecționare în domeniul tehnic al construcției variantei. Şi trebuie să recunoaştem că s-au adus multe perfecționări în multe proiecte inițiale de acest gen, de o asemenea manieră încât în variantele succesive exişti nu pur şi simplu diferențe de nuanță, ci deosebiri radicale fundamentale încât ne putem întreba ce anume s-ar fi întâmplat dacă s-ar fi purces la aplicarea imediată a uneia sau alteia din versiunile avansate anterior,
b) aşa cum am arătat, chiar dacă am presupune că nu are nici un fel de hibe, că este perfectă sub toate unghiurile, rezultatele ar fi cele de mai sus.

Totuşi, din numeroasele obiecții concrete, vă voi cita cu permisiunea Dvs. una singură, vizând aspectele cantitative. Dacă am accepta evaluările

avansate ar însemna că fiecărui cetățean cu drept de a fi împroprietărit i~ar reveni în medie cca 700 mii lei. Unei familii de 2 persoane căreia i-ar mai reveni în întreținere încă o persoană - deci cca 1,4 mil. lei. Este un capital care, la o rată a dobânzii de 8%, ar asigura un venit anual net de peste 110.000 lei. La aceasta ar trebui să se adauge venitul anual din capitalul deținut în obligațiuni Ar rezulta o sumă suficient de mare pentru ca cvasitotalitatea populației să poată trăi pe seama "venitului din capital". Nu cred că e nevoie de vreun comentariu suplimentar. Dacă lucrurile ar putea sta aşa, ar trebui într-adevăr să găsim explicația pentru care această variantă nu este aplicată absolut nicăieri.

Trec la cel de-al doilea proiect-limită:

Privatizarea prin vânzare

Privatizarea prin vânzare directă a patrimoniului întreprinderilor de stat sau a acțiunilor acestora după transformarea lor în societăți comerciale prezintă, față de alte soluții, unele plusuri esențiale. Pe de o parte, responsabilitatea agenților implicați este în acest caz maximă, ei angajându-şi propriile fonduri; şi nu sunt necesare argumente pentru a admite că interesul lor în buna gestionare a unităților este, de asemenea, foarte ridicat. Pe de altă parte, această formulă de privatizare poate oferi un substanțial suport financiar politicilor macroeconomice ale statului atât în direcția retehnologizării economiei naționale, cât şi pentru susținerea programelor de protecție socială.

Două sunt, însă, sursele posibile ale acestei soluții:

a) Una o reprezintă disponibilitățile băneşti ale populației, în numerar şi depuneri la CEC. Numai că, în cazul României este vorba de o sumă relativ modestă, circa 300 miliarde lei, din care doar o parte ar putea fi destinată privatizării; după unele studii, între o pătrime şi o cincime. În condițiile creşterii prețurilor şi extinderii şomajului, capacitatea de economisire se restrînge foarte mult, deci nu se poate sconta - pentru viitor - pe o amplificare a acestei surse. Totodată, disponibilitățile înseşi sunt supuse unei rapide eroziuni provocate de inflație. A circumscrie privatizarea exclusiv în perimetrul vînzării patrimoniului de stat, către întreprinzătorii interni echivalează, deci, cu prelungirea extremă a acestei acțiuni.
b) Cealaltă sursă ar putea-o constitui capitalul extern. Ea prezintă un interes major, nu numai din punct de vedere financiar, ci şi ca ***o*** infuzie de tehnologie modernă - atât de necesară pentru revitalizarea şi ridicarea competitivității economiei româneşti. Las la o parte

impedimentele, considerate acum ***ca*** generând rezerve la partenerii occidentali, şi presupun că ele vor fi eliminate. Însă chiar la un aflux supraestimat, de exemplu, de 500 milioane dolari pe an, s-ar obține un ritm de privatizare de circa 30 miliarde lei anual, oricum insuficient față de actualele proporții ale proprietății de stat în România.

În concluzie, deşi de departe cea mai eficientă pe plan managerial şi macroeconomic, privatizarea prin vânzarea patrimoniului public nu poate să nu fie limitată - şi aceasta din cauze strict obiective.

Cu privire la proiectul de lege guvernamental

Nu pot să nu constat că, în filozofia lui, acesta se inspiră din "Schiță" cu toate că, vreau să vă asigur, nu este nicidecum în intenția noastră de a ne atribui paternități, cu atit mai mult cu cât realmente este o elaborare distinctă.

Partea cea mai solidă a proiectului este, după părerea mea, rezumabilă în trei puncte.

Punctul 1: Instituie un cadru juridic de durată în care, pe parcurs, vor putea fi adoptate reglementări în funcție de starea generală a economiei, are deci, în vedere, privatizarea ca proces, dar declanşează totodată şi un act semnificativ - transferul celor 30% în proprietatea populației. Cu alte cuvinte, ia în considerare chiar dualitatea esențială a privatizării.

Punctul 2: Proiectul evită unilateralizările şi creează cadrul îmbinării tuturor căilor de privatizare, inclusiv a ceea ce au rațional cele două variante anterior analizate. El prevede structurarea viitorului acționarist în segmentul acționariatului cetățenesc participativ, format prin transfer gratuit limitat; segmentul acționariatului salarial format prin facilități la cumpărarea de acțiuni şi acționariatul stabil angajat în conducerea eficientă a activității economice, deschizând căi de stimulare a privatizării, prin diversificarea posibilităților de acces, prin credite şi altele.

Şi punctul 3, de altfel cel mai important: leagă organic privatizarea de restructurare, de eficientizarea economiei naționale.

Proiectul guvernamental este deci perfect aplicabil la scară macronomică, dar tocmai de aceea, în cazul lui, capătă sens necesitatea observațiilor concrete, nungi mai au rostul presupunerile făcute în analizele precedente conform cărora variantele respective erau considerate impecabile sub raport tehnic, organizatoric etc. În legătura cu aceasta, aş dori să spun ca Institutul Național de Cercetări Economice a făcut la anteproiectul guvernamental peste 80 de critici, propuneri şi sugestii.

Şi la forma actuală avem unele observații şi propuneri care pot fi soluționate relativ uşor şi lista lor o ținem la dispoziția Comisiei parlamentare.

Dar, dintre acestea, una este de principiu şi asupra ei doresc să vă rețin atenția. Paradoxul face ca punctul cei mai tare al legii - legarea privatizării de restructurare - să-şi aibă sediul în capitolul IU, unde se cantonează şi punctul cel mai slab ai proiectului Despre ce este vorba?

Proiectul de lege prevede instituirea Fondului Proprietății de Stat

Dispunând, în calitate de acționar, de 70% dm capitalul societăților comerciale actualmente de stat, precum şi de capacitatea de a concentra şi redistribui considerabile surse financiare, Fondul Proprietății de Stat conține, în germene, pericolul de a se impune ca un colos economic, ce-şi va crea un pcternic aparat de specialitate, capabil să dirijeze miile de întreprinderi componente, cu largi prerogative decizionale asupra programelor de dezvoltare ate acestora. Tendința de autonomizare a acestei instituții va fi inevitabilă. Proprie oricărui organism de acelaşi tip - chestiune indubitabili, pentru agenții economici - această tendință va fi favorizată de faptul că - deşi este mandatar ai statului şi dea. acreditat cu autoritatea acestuia - FPS, ca atare, nu apare sub controlul nici unui organ de stat.

Proiectul stipulează, este drept, că Fondul "ia măsuri pentru reducerea participării statului ia capitalul social al societăților comerciale, până la privatizarea completă a acestora (articolul 23, punctul a). Numai că acelaşi articol conferă Fondului, ca instituție cu caracter comercial şi financiar, funcții eminamente economice, pentru "creşterea eficienței societăților comerciale", "restructurarea, reabilitarea şi maximizarea profiturilor societăților comerciale", lichidarea celor nerentabile ta vederea eliminării activităților generatoare de pierderi". Este clar că între cele două şiruri de prevederi apare o contradicție, căci un organism constituit sub imperiul profitabilității nu va acționa în contrasensul acestui obiectiv, prin restrângerea progresivă ***a*** timpului său de activitate, până la autodizolvare.

Să presupunem ca posibil cazul, cel mai fericit, când absolut toți membrii Consiliului de Administrație şi în absolut toate situațiile acționează cu competență în spiritul legii, adică pentru accelerarea procesului de privatizare şi de afirmare ***a*** mecanismelor concurențiale de piață; dar şi în această ipoteză, ideală, nu putem omite una din concluziile fundamentale ale ştiinței, şi anume aceea ca între comportamentul organelor de conducere ale unei instituții şi comportamentul telmostructurii pe care se sprijină apar inevitabil neconcordanțe, uneori flagrante, prevaiînd, de regulă,

ultimuL Iar acesta se conformează propriei sale logici - nu de autoatrofiere progresivă, ci, dimpotrivă, de autoconsolidare şi autoextindere.

Este, desigur, lăudabilă intenția proiectului de lege de a conexa cele două procese esențiale ale tranziției - restructurarea şi privatizarea - între ele existând realmente o indestructibilă legătură. Înfăptuirea acestui deziderat trebuie însă să evite cu desăvârşire instituirea unor conglomerate cu tendințe monopoliste.

Soluția concretă iese din sfera analizei ştiințifice propriu-zise, ea se plasează în aceea a opțiunilor politice; şi, după părerea mea, odată conştientizată această amenințare, de altfel previzibilă aşa cum am încercat să sugerez încă în prima parte a expunerii, ca birocrația guvernamentală să renască sub forma birocrației privatizării, poate fi preîntâmpinată chiar prin corpul prevederilor întâi, astfel încât organele puterii de stat să fie permanent şi pe deplin angajate atât în politica privatizării, cât şi a restructurării economiei naționale, mai ales în condițiile unei crize economice de proporții.

Sunt convins că, pe baza proiectului discutat, România va putea cât de curând *să* dispună de o lege a privatizării care se înscrie în logica prezentului şi a viitorului; edificării economiei de piață.

Doamnelor şi Domnilor Parlamentari,

Desigur, oricare lege, prin ea însăşi, nu rezolvă nici o problemă fundamentală a economiei, dacă nu este integrată într-o politică macroeconomică suficient de coerentă, care să permită şi dimensionarea, fundamentată a amploarei şi gradualității privatizării.

Această dimensiune depăşeşte cadrul expunerii de astăzi şi voi reaminti numai că în preocupările actuale ale Institutului se numără elaborarea, într-o largă conlucrare națională, a unei strategii de ansamblu a perioadei următoare.

Mă folosesc de acest prilej pentru a adresa tuturor persoanelor şi Instituțiilor interesate de a-şi aduce contribuția la lucrările şi dezbaterile inițiate de institutul nostru, în vederea trecerii de la “Schița de strategie” pe care am citat-o la strategia propriu-zisă.

MANIFESTĂRI ŞTIINŢIFICE

CICLUL

“ORIENTĂRI ŞI TENDINŢE ÎN CERCETAREA ECONOMIEI ŞI A CALITĂŢII VIEŢII”

organizat de Consiliul Ştiinţific al INCE

SESIUNEA DE COMUNICĂRI

"GÂNDIRE ŞI PRACTICĂ ÎN CERCETAREA CALITĂȚII VIEȚII", Bucureşti, Aula Academiei Române, 19 martie 1991

Cuvânt de deschidere (acad. Mihai DRĂGĂNESCU, preşedintele Academiei Române) 281

Calitatea vieții – perspective mondiale şi româneşti (prof. dr. Cătălin ZAMFIR) 283

Problema calității vieții în modelarea macroeconomică (acad. Emilian DOBRESCU) 289

Demografia şi calitatea vieții (prof. dr. Vladimir TREBICI) 295

Obiective şi rezultate ale activității ştiințifice a Institutului de Cercetare a Calității Vieții (dr. Ioan MĂRGINEAN) 300

Tendințe şi orientări în investigarea bunăstării populației şi avuției naționale (dr. Lucian TURDEANU, dr. Vasile V. DUMITRESCU)..... 305

Calitatea vieții familiale – între estimări, predicții şi soluții sau scurtă meditație prospectivă psihosocială (dr. Iolanda MITROFAN) 310

Calitatea vieții vârstnicilor (prof. dr. Constantin BĂLĂCEANU-STOLNICI)..... 316

Stilul de viață şi promovarea sănătății (conf. dr. Cristian-Adrian HAVRILIUC) 323

Probleme ale tinerilor din ferspectiva (analizei) calității vieții (dr. Dumitru BAZAC) 327

Despre fiabilitatea umană (conf. dr. Adrian MIHALACHE) 332

Calitatea vieții în perioada de tranziție (dr. Ioan MĂRGINEAN, Gheorghe SOCOL)..... 339

Aspecte ale cercetării nivelului de trai al populației (dr. Viorel GHEORGHE, Andrei NOVAK, Mariana STANCIU) 345

Abordări conceptual-metodologice privind modul şi stilul de viață (Marcel DORU)..... 351

Politici sociale. Obiective şi instrumente de realizare (Livius MANEA, Emilian POPESCU)..... 356

Calitatea vieții de muncă (dr. Hildegard PUWAK, dr. Ana BĂLAŞA, dr. Ion ZARĂ)..... 363

Discuții (dr. Gheorghe RĂBOACĂ)..... 369

CUVÂNT DE DESCHIDERE

acad. Mihai DRĂGĂNESCU,
preşedintele Academiei Române

Printre cele mai frumoase noțiuni, de importanță nu numai ideatică, ci şi practică, este aceea de *calitate a vieții*, apărută la încrucişarea gândirii economice şi sociologice, cu influențe ale ştiinței politice, teoriei culturii, filozofiei şi ale unui corp de concepte generale asupra tehnologiei. Această noțiune ivită în a doua jumătate a secolului XX, în țara noastră după anul 1970, a cunoscut multe puncte de vedere, dezbateri, definiții şi nimeni nu-i neagă valoarea. Ea are un mare avantaj: ea nu se referă la un anumit regim politic, ci reprezintă un deziderat uman şi social general către a cărui împlinire se poate tinde pe căi neideologice, mai curînd pragmatice.

Conținutul noțiunii poate avea un spațiu cu un număr mai mare sau mai mic de coordonate, unele cuantificabile, altele calitative, restrângerea sau extinderea acestui spațiu depinzând, este adevărat, de variați factori, inclusiv politici. Preferăm, însă, fără îndoială, ca spațiul acestei noțiuni să țină seama cu prioritate de considerente socioumane, ştiințifice şi filozofice.

În anul 1974, împreună cu Stelian Beldescu, când începuse dezbaterea acestei noțiuni la noi, consideram câteva componente principale ale calității vieții: nivelul de trai ecologic, varietatea vieții şi calitatea relațiilor umane. Au apărut apoi multe lucrări şi contribuții interesante ale economiştilor şi sociologilor români, iar toate acestea au pregătit terenul pentru înființarea, după Revoluția din decembrie 1989, a Institutului de Cercetare a Calității Vieții.

Să fie oare calitatea vieții noțiunea ştiințifică corespunzătoare, dar evaluabilă a binelui filozofic, ultima fiind o noțiune mai nouă dar care preocupă omenirea cel puțin de la Platon încoace? În orice caz, calitatea vieții poate fi o componentă esențială a binelui, *un mod ştiințific de a-l evalua*, fără pretenția de a epuiza complet noțiunea de bine. Dar apropierea între aceste noțiuni mi se pare justificată, este adevărat până la acel moment şi acel domeniu al fasciculului traiectoriilor posibile ale istoriei omenirii în care aceasta va trebui să facă față, în totalitatea ei, unor cerințe tendențial-existențiale de o noutate poate greu de imaginat astăzi.

Inițiativa Institutului Național de Cercetări Economice de a reuni un grup de personalități de prestigiu ale vieții noastre ştiințifice, din diferite

domenii, alături de coordonatori de programe din Institutul de Cercetare a Calității Vieții, pentru a dezbate problemele cercetării calității vieții, oferă cu siguranță un moment de referință pe care îl considerăm de importanță deosebită.

Declar deschisă sesiunea ştiinţifică “Gândire şi practică în cercetarea calității vieții”, mulțumindu-vă pentru invitația de a expune în fața dumneavoastră câteva gînduri, dar mai “ales pentru posibilitatea pe care o am de a afla ce se petrece nou în gândirea despre spațiul fascinant al acestei noțiuni.

CALITATEA VIEȚII – PERSPECTIVE MONDIALE ȘI ROMÂNEȘTI

prof. dr. Cătălin ZAMFIR

Se pare că există o anumită ciclicitate în procesele social-economice şi în aspirațiile colective care se împletesc strâns cu acestea.

Calitatea vieții s-a cristalizat ca o tematică filozofică și științifică în anii 60 într-un context particular. Societatea occidentală atinsese un vârf de dezvoltare economică. Continuarea acestei creşteri părea a fi neproblematică. Problematice erau însă efectele sociale, capacitatea societății de a rezolva complexele probleme umane. Colectivitatea părea a fi identificat un mod eficace de a produce abundența, dar nu era capabilă a realiza fericirea. În acest context apare conceptul de calitate a vieții şi problematica asociată acestuia.

Spre deosebirea de fericire – un concept care referea la starea subiectivă şi la căile individuale de atingere a ei – conceptul de calitate a vieții de la început a avut o orientare socială şi activă: calitatea condițiilor sociale de viață şi strategiile colective de realizare a acestora.

Tematica calității vieții astfel constituită şi care continuă şi în prezent se înscrie pe următoarele mari aliniamente:

a) Constituirea unui sistem complex de indicatori ai calității vieții. Deja în anii 60 s-a produs o trecere de la setul de indicatori strict economici la o gamă mai largă de indicatori care să caracterizeze viața colectivității – *indicatorii sociali*. Pe la începutul anilor 70 s-au făcut eforturi intense de dezvoltare mai departe a indicatorilor pe care colectivitatea îi utilizează – spre indicatorii calității vieții. Aceşti indicatori preiau indicatorii economici şi sociali, îi reinterpretează şi chiar remodelează, în aşa fel încât să fie semnificativi pentru estimarea calității vieții. Alți indicatori specifici sunt adăugați, ca de exemplu indicatorii subiectivi ai calității vieții: indicatori de calitate percepută a vieții; indicatori de satisfacție cu viața; de optimism/pesimism; de alienare.

Noul set de indicatori a fost imaginat cu intenția precisă de a oferi o bază cantitativă de orientare şi evaluare a activităților colective în vederea îmbunătățirii calității vieții.

b) Identificarea efectelor negative ale proceselor sociale caracteristice societății contemporane asupra calității vieții. Se dezvoltă aici un nou tip de

critică a societății foarte diferită de alte criticii, ca de exemplu cea de tip marxist. Ea este o critică de tip umanist, întinzându-se pe un larg registru: de la analizele filozofo-teoretice abstracte, până la analize empirice şi pragmatice, încercând să mobilizeze instrumentajul variatelor ştiințe – ecologie, sociologie, pshologie. Ambiția este extrem de ridicată: să ofere nu set ultim de criterii de evaluare a stării socetății – criterii umane – care să depăşească evaluarea exclusiv economică, care este o evaluare sectorială, iar nu globală: Efortul este orientat spre oferirea unei formulări operaționale a acestor criterii.

Este o tentativă ce poate fi considerată intrarea într-o nouă fază istorică: operaționalizarea idealurilor ca precondiție a transformării lor din deziderate abstracte în obiective pragmatice ale acțiunii.

c) *Elaborarea unui program reformist de schimbare socială*. Spre deosebire de ideologiile revoluționare, ideologiile calității vieții promovează o strategie de perfecționare a organizării existente, implementând mecanisme de orientare a sistemelor existente spre realizarea obiectivului creşterii calității vieții. Două mari aliniamente sunt cuprinse în această strategie: 1) implementarea în sistemul economic existent a orientării globale spre creştere a calității vieții; 2) promovarea de activități specifice orientate spre acest obiectiv.

În acest context se pot înscrie programe în premieră istorică, plasate în sfere şi la niveluri diferite ale societății: de la promovarea unui tip nou de responsabilitate a întreprinderilor pentru calitatea vieții de muncă şi umanizare a muncii salariaților, pentru calitatea vieții colectivității în care funcționează, până la proiectarea unor noi stiluri de viață capabile să ofere o viață de calitate. Umanizarea mediului natural, urban, socio-cultural şi interpersonal devine obiect al unor programe speciale a căror tehnologie este în curs de elaborare.

d) În vecinătatea preocupărilor pentru calitatea vieții şi în strânsă legătură cu acestea s-a dezvoltat problematica politicii sociale. Pornind de la urgența contracarării unor procese sociale distructive induse de dezvoltarea economică, pe de o parte, de la disponibilitățile economice pentru programe sociale în rapidă multiplicare, pe de altă parte, în anii ‘60, în țările dezvoltate literalmente a explodat o orientare socială activă a colectivității subsumată ideii de welfare, de stat al bunăstării. Orientarea curativă (adevăratei cruciade împotriva sărăciei, criminalității, marginalizării şi izolării, prejudecăților şi intoleranțelor de tot felul) se împletește cu orientarea constructivă (promovarea unui mediu uman de calitate).

Aş putea spune în rezumat că ideia de calitate a vieții a fost axul ideologiei perfecționării societății moderne ajunse într-un înalt stadium de eficiență economică şi tehnologică.

A doua parte a anilor 1970 şi în mod special anii 1980 au reprezentat o schimbare majoră de optică. Mai multe evenimente noi trebuie luate în considerare. Primul: datorită unui complex de factori externi, dar şi interni, atenția s-a deplasat din nou asupra mecanismelor economice. Competiția economică tot mai dură a făcut ca întreținerea performanțelor sistemului economic la un nivel acceptabil să devină problematică. Revenirea în forță a liberalismului, filozofia sa dură referitoare la competiție ca motivator ultimo şi desigur eficace a dus la o reorientare majoră. Al doilea: programele ambițioase de luptă împotriva consecințelor negative ale economiei de piață ori de creştere a calității vieții s-au dovedit a avea o anumită doză de *naivitate,* amestecată cu *utopie*. Pe de o parte, costul lor a intrat într-un ciclu, al escaladării rapide. Statul a devenit un mare consummator de resurse economice, depăşind posibilitățile oferite de economie. Abundența resurselor oferite de economie a început să fie epuizată. Statul bunăstării a început să se apropie de faliment. Pe de altă parte, eficacitatea programelor sociale ambițioase s-a dovedit a fi cu mult sub aşteptări. Problemele sociale ale societăților bogate nu au fost diminuate, ci adesea chiar s-au amplificat. Punerea în practică a diferitelor programe sociale s-a dovedit a fi mult mai dificilă decât părea inițial. Uneori, prin efectele lor perverse chiar aceste programe au dus la cronicizarea problemei care urma a fi tratată, dacă nu chiar la amplificarea ei. Sindromul dependenței este poate ilustra cea mai clară. Dorința de a ajuta pe cei în nevoie, care nu pot să-şi asigure prin propriul lor efort satisfacerea nevoilor a dus, desigur, la îmbunătățirea condițiilor de viață a acestor categorii de persoane, dar totodată şi la consolidarea dependenței lor de ajutorul social. În loc să-i scoată din starea de imposibilitate de a-şi asigura singuri mijloacele de existență, ei au fost indirect încurajați să rămână indefinit într-o asemenea stare. Managementul politicilor sociale s-a dovedit a fi precar, eficiența lor globală, cu totul insatisfăcătoare. Este o perioadă nu numai de restricții bugetare, iar nu de expansiune, ca în anii '60; dar şi de analiză critică a abordărilor practicate. Buna intenție şi scopurile nobile s-au dovedit a fi cu totul insuficiente, în această perioadă, calitatea vieții a devenit una dintre temele standard ale ştiințelor sociale, dar fără aura şi speranțele excesive puse în ea în perioada anterioară.

Dacă programele ambițioase cu alură globală ale perioadei de aur au dispărut, activitățile practice orientate spre creşterea calității vieții şi spre

soluționarea variatelor probkaie sociale şi umane ale societății actuale nu au fost stopate, ci dimpotrivă, au crescut în amploare.

Suntem încă în această fază. Este dificil de ştiut dacă următoarea fază a ipoteticului ciclu va urma imediat sau peste mai mulți ani Acumularea de experiență în activitățile practice noneconomice, orientate spre asigurarea şi creşterea bunăstării colectivității este Insă un proces extrem de rapid. Literatura ştiințifică actuală, nu întîmplător, este plină mai mult de analize critice ale diverselor abordări, dedt de lansarea de ambițioase programe. Este poate semnificativ că în ultimii ani, în SUA, s-a dezvoltat rapid o nouă abordare: teoria organizațiilor non- profit Managementul eficient al organizațiilor care nu sunt orientate spre profit şi care, deci, nu sunt reglate de profitul obținut, devine o variabilă crucială a dezvoltării sociale.

Tematica calității vieții anilor '60 nu a fost doar un vis frumos, un protect de dezvoltare socială, utopic, în multe privințe, ci mai mult o direcție generală de acțiune, pe care. societatea actuală s-a angajat cu fermitate.

România în faza de tranziție pune, în ceea ce priveşte calitatea vieții, ca teorie şi ca practică, o serie de probleme particulare. Deşi a trecut puțin peste un an de la Revoluție, am parcurs cu toții un proces de maturizare intelectuală, profesională şi morală extrem de rapidă. Am traversat etape esențiale.

A fost în primul rând faza entuziasmului, a exaltării revoluționare. Primele săp-tămîni de după Revoluție au fost dominate de ideologia "oamenilor de bine". Bucuria victoriei era prelungită de ideea unui consens constructiv profund. Revoluția nu a fost făcută impotriva unei părți a societății, ci împotriva unui sistem pe care mai mult istoria l-a introdus şi menținut şi care nu mai părea a fi susținut de nici o forță socială semnificativă. Toți "oamenii de bine" trebuiau acum să-şi dea mîna şi să acționeze pentru reconstrucția din temelii a întregii societăți Un sentiment reconfortant al solidarității colective a fost una dintre dominantele inițiale, pe care nici teroarea de neînțeles a "teroriştilor" şi nici primele experiențe amare ale ineficacității instituțiilor care trebuiau să-i facă față nu au putut să o contracareze. A fost momentul în care, în câreva minți entuziaste, s-a plămădit ideea Institutului de Cercetare a Calității Vieții Şi a fost pusă rapid în practică, ca una dintre cele mai superbe idei postrevoluționare care înmănunchea în ea speranțe dintre cele mai pure. Fondul ideologic al acestui proiect ar putea, cred, fi rezumat astfel: ceea ce urmează a construi nu este o simplă societate bazată pe piața liberă şi democrație, ci o

societate umană, sensibilă la nevoile individuale şi colective ale oamenilor, orientată în mod sistematic, intenționat spre acestea. Cercetarea în domeniul calității vieții urma să fie un ghid în acest sens. Perioada de reconstrucție şi de tranziție, implicînd inevitabil imense costuri, trebuie să fie continuu asistată şi orientată spre amortizarea efectelor umane negative şi diminuarea acestor costuri. “Visul era o tranziție la un nou tip de economie, cu menținerea standardului de viață. O tranziție umană deci.

A doua fază a Revoluției noastre a repetat, într-un anumit fel, istoria. Ne aşteptam cu toții ca drumul să fie greu. Să avem multe dificultăți Dar un singur lucru era sigur, un larg consens în ceea ce priveşte direcția generală de urmat, care urma să ofere suportul colaborării întregii colectivități. O asemenea aşteptare s-a confirmat doar pe jumătate. Dacă analizăm bine lucrurile, dincolo de diversitatea de opinii, consensul easts. Surpriza însă este că, pe acest consens de fond, nu s-a clădit un consens manifest, exprimat într-o largă colaborare a tuturor forțelor. Surpriza, deci, greu de explicat, a fost tocmai acest paradox: mergem cu toții în aceeaşi direcție, dar smtera roşi de suspiciuni, frustrări, ambiții partizane, generatoare de tensiuni artificiale. Am fost prinşi în cercul vicios al erodării colaborării de către neîncredere şi suspiciune. La aceasta s-a adăugat separația intereselor sectoriale, cu graba satisfacerii lor imediate, de unde tensiuni suplimentare. Să mai adăugăm şi lipsa de competență într-un asemenea proces de tranziție, pe care istoria nu 1-a mai experimentat

Această stare neaşteptată a creat un paradox şi la nivelul calității vieții Din punct de vedere real situația colectivității noastre s-a îmbunătățit enorm. Colectivitatea şi fiecare membru al ei a dispus de o cantitate semnificativ mai mare de resurse financiare. Cantitatea de produse oferite pe piață a fost incomparabil mai mare, la un nivel calitativ clar superior față de anii precedenți. Societatea noastră, chiar dacă nu este o democrație perfectă, din punctul de vedere al libertăților fundamentale, a devenit o democrație efectivă, deosebindu-se radical de structurile dictatoriale ale trecutului

Din punct de vedere real, deci, au existat toate premisele ca anul 1990 să prezinte un nivel semnificativ mai ridicat al calității viep față de 1989. Nu este însă dar că aşa s-au şi întâmplat lucrurile. Procesele supraadăugate despre care am vorbit mai înainte -- suspiciunea, neîncrederea, lupta partizană, presiunea pentru satisfacerea intereselor sectoriale şi particulare, tensiunile generate de procesul de reaşezare - au afectat substanțial negativ sentimentul de deplinătate şi de progres în bunăstare. A devenit foarte clar că mecanismele calității vieții sunt mai

Complexe decîtni le-am imaginat şi că exprimă, într-un mod ce urmează să-1 înțelegem mai bine, mecanismele neașteptate ale istoriei înseși

Suntem în fața unei noi răscruci a scurtei noastre istorii ne vom proba a fi capabili să înțelegem şi să învățăm, din această uriaşă experiență acumulată într-un răstimp scurt, să oprim procesele de declin economic şi de dezorganizare administrativă şi sa clădim, în situația dificilă în care ne aflăm, consensul atft de necesar sau vom continua căderea până când înseşi mecanismele dure ale realității ne vor forța, acolo jos, să ne comportăm înțelept Suntem aici în fața unei mari provocări

Institutul nostru poate ocupa o poziție-cheie în procesul de construcție a unei noi societăți româneşti Am zis "poate" pentru că nu este deloc obligatoriu să se şi întlmple aşa ceva. Aceasta depinde de capacitatea noastră.

în opinia mea, există câteva planuri pe care activitatea institutului ar trebui să se concentreze pentru ca aportul nostru social să fie maxim. Primul plan este definit de cuplul protecție socială - calitatea vieții Protecția socială reprezintă funcția defensiv-reparatorie. Într-o societate modernă există persoane şi grupări sociale care au nevoie de protecția colectivității, de asistență socială. O asemenea funcție elimină discrepanțele intolerabile, aduce la un nivel de viață demn persoanele şi grupurile aflate în diScuitate. Ideea de calitate a vieții este activ-coiistnictiva. Ea indică direcțiile de acțiune sistematică a colectivității spre îmbunătățirea condițiilor globale de viață.

Un al doilea plan se referă la orientarea temporală: scurt/lung termen. Trebuie să răspundem simultan la două întrebări Prima: "care sunt structurile/strategiile protecției sociale şi ale creşterii calității vieții specifice societății pe care vrem să o creăm şi pe care trebuie să le promovăm încă de acum?". A doua: "cum să acționăm pentru protecția socială şi creşterea calității vieții în perioada de tranziție?". Tranziția şi perioada post-tranzițională prezintă probleme şi modalități de acțiune relativ distincte.

Al treilea plan: orientarea societății. Mitul unei societăți care se reglează spontan este depăşit Studiile de calitate a vieții pot contribui la ghidarea şi evaluarea întregului proces social.

PROBLEMA CALITĂȚII VIEȚII ÎN MODELAREA MACROECONOMICĂ

acad. Emilian DOBRESCU

Institutul Național de Cercetări Economice a inițiat studii pregătitoare pentru elaborarea, împreună cu organismele de sinteză interesate, unor modele de prognoză a economiei românești, structurate pe mecanismele de piață și sistemul conturilor naționale. Sunt în curs de derulare acțiuni de documentare externă, au avut loc mai multe dezbateri cu privire la concepția lucrării care - după definitivare-va fi supusă spre examinare și Consiliului nostru științific

1. În acest cadru, problema calității vieții ne preocupă în mod special. Dintre cele două direcții de cercetare ce s-au detașat în sociologia modernă-cea integratoare (la nivel conceptual) și cea analitică (la nivel de indicatori parțiali)-modelarea macroeconomică este legată mai direct de ultima, fără ca aceasta să presupună, însă, o subestimare a primei, care constituie suportul epistemologic necesar oricărei investigații de acest gen.

Literatura de specialitate și metod ologiile utilizate pe plan național sau internațional au avansat, pentru caracterizarea calității vieții, mai multe sisteme de indicatori, diferențiate în raport de criteriile de selecție avute în vedere, precum și de palierul de dezagregare la care s-au oprit în pofida acestei diversități, se degajă totuși o trăsătură comună, anume aceea că, într-o formă sau alta, toate iau în considerare nevoile umane. Se reduce sau nu calitatea vieții la gradul de acoperire a nevoilor - este o chestiune ce se mai poate discuta. Dar că între ele există o profundă conexiune-aceasta pare a nu suscita îndoieli, chiar dacă nu s-a elucidat încă pe deplin natura acestei legături, nefiind exclusă, după părerea mea, nici eventualitatea ca ea să fie reținută pur și simplu ca axiomă.

Exprimarea calității vieții ca funcție de măsură a satisfacerii nevoilor umane ridică cel puțin două probleme de ordin principial: care este cercul de referință al nevoilor și dacă este admisibilă agregarea (fund vorba de sinteza mai multor indicatori parțiali).

1.1. Ca schimburi ale omului cu mediul ambiant, nevoile configurează multidimensionala lui determinate fiziologică și socioculturală. Din punctul de vedere al conținutului, nevoile sunt substanțial-energetice și informaționale, diferență foarte importantă în plan dinamic, deoarece

primele se caracterizează printr-o relativă stabilitate, iar celelalte printr-o permanentă expansiune, fără limite acum previzibile. În mod nemijlocit, perceptibil, nevoile apar însă ca dorințe subiective, conținutul lor căpătând astfel o mare diversitate de forme concrete. Unele reflectă schimburi ce condiționează în mod real existența omului - acestea fiind nevoile naturale. Spre deosebire de ele, apar numeroase nevoi artificiale care, la rândul lor, pot fi neutre (când, fără a corespunde unui conținut obiectiv, nu provoacă, prin satisfacere, stări de boală) sau maladive (când sunt însoțite de astfel de consecințe). Sunt multe temeiuri (deşi chestiunea se cere încă aprofundată) pentru a afirma că, până în prezent, discordanța - pe ansamblul societății - dintre conținutul şi formele nevoilor, deşi nu în mod liniar şi continuu, totuşi s-a accentuat. Cea mai apropiată de spiritul general ce caracterizează literatura de profil ar fi - după părerea mea - circumscrierea funcției calității vieții la sistemul nevoilor naturale, desigur de ambele genuri şi în structura ierarhizată proprie societății moderne.

Problema se pune în termeni diferiți în cazul abordării economice, pentru care importantă este totalitatea nevoilor ce formează cererea potențială şi în care se includ nu numai nevoile naturale, ci şi cele artificiale.

Apare şi o altă deosebire. Nevoilor le corespund în mod direct anumiți factori de satisfacție (satisfactori). Abordarea economică operează cu un concept mai restrâns, acela de bunuri, cuprinzând numai factorii de satisfacție şi de producție (obiecte, servicii sau informații disponibile), în legătură cu care se formează o categorie fundamentală a relațiilor sociale - proprietatea.

Considerentele de mai sus conduc la concluzia că, în cadrul funcției calității vieții, se delimitează în mod inerent o componentă economică. Spre deosebire de prima, funcția componentei economice are ca variabile gradele de satisfacere a nevoilor numai cu bunuri şi, totodată, nu exclude nevoile artificiale din conținutul său.

1.2. Între cele două funcții există şi o altă diferență semnificativă, legată de agregare, în această problemă, în cazul funcției calității vieții s-au formulat ambele poziții extreme. De exemplu, *Schița de indicatori ai calității vieții*, elaborată de Institutul de Cercetare a Calității Vieții (1990), respinge o astfel de ipoteză, calificând inacceptabile “substituirile, înlocuirile (prin compensație) sau alte operații reducționiste” (p. 13). Dimpotrivă, studiul UNESCO, *Applicability of indicators of socio-economic change for development planning*, defineşte “level of living index” ca o funcție în care diverşi indicatori parțiali se însumează prin ponderare cu anumiți coeficienți

de importanță (p. 23). Chiar dacă admitem agregarea, este clar că în cazul funcției calității vieții ea presupune o abordare normativă (fiind vorba doar de nevoile considerate naturale) şi, în plus, o evaluare nemonetară.

Spre deosebire de aceasta, metoda economică de agregare nu implică deocamdată normativismul şi - cu toate că este posibilă prin mai multe forme de măsurare - se efectuează preponderent în expresie bănească. Pe această linie s-a înscris teoria preferințelor economice, cu binecunoscutele sale curbe şi hipersuprafețe de indiferență.

1.3. Este deci plauzibil să admitem două funcții - una a calității vieții, în ansamblu, şi alta doar a componentei sale economice - esențialmente diferite, cu toate că între mulțimile de variabile de care depind se formează o largă plajă de suprapunere. Variațiile lor sunt de multe ori concordante, dar pot fi şi de sens contrar. Natura corelației dintre aceste două funcții nu este întru totul lămurită. Explicarea ei ştiințifică legitimează pe deplin cercetările interdisdplinare din domeniul calității vieții, care - sunt convins - vor opera noi deschideri în câmpul vizual al ştiințelor sociale, inclusiv şi - poate în mod special - în cel al economiei.

2. Modelarea macroeconomică nu poate acoperi, desigur, decât componenta economică a calității vieții şi aceasta în maniera sa specifică. În acest sens, lucrările începute în cadrul Institutului Național de Cercetări Economice țintesc mai multe obiective, dintre care citez cu titlu ilustrativ: evaluarea proceselor demografice; determinarea unui set de funcții ale cererii care să reflecte adecvat sistemul istoriceşte format al nevoilor umane (atât substanțial-energetice, cât şi informaționale); parametrizarea, pentru aceleaşi grupe, a raportului dintre cerere şi ofertă, precum şi a consumurilor finale corespunzătoare; estimarea volumului ocupării forței de muncă, a nivelului şi structurii socioprofesionale a şomajului; formarea veniturilor primare şi derivate, cu evidențierea separată a celor destinate protecției sociale; starea şi evoluția mediului ambiant; tipologia socială din punctul de vedere al proprietății, ipostaza omului ca subiect al acesteia, având multiple semnificații şi pe planul calității vieții. Ne preocupă, desigur, şi formularea explicită a unei funcții a componentei economice a calității vieții, dar nu s-au conturat încă soluții demne de a fi supuse actualei reuniuni.

În construcția sistemului de indicatori, caracterul puternic agregat al modelelor macroeconomice vine în contradicție cu cerința surprinderii problematicii diferențiate ce se pune la nivel sociogrupal. De aceea, în lucrările ce se desfăşoară la Institutul Național de Cercetări Economice, se preconizează ca blocul social inclus în modelul macroeconomic să fie

completat cu o serie de submodele, mai detaliate, pe acele probleme care se impun în perioada următoare ca prioritare pentru programele de protecție socială din țara noastră.

Se pune şi o altă problemă. La nivelul indicatorilor parțiali se operează cu mărimi din domeniul atât al fluxurilor economice, cât şi al unor categorii de stocuri, soluție în principiu corectă, dacă ținem seama de varietatea modalităților de satisfacere a nevoilor umane. La nivelul indicatorilor de sinteză, se apelează, de regulă, numai la fluxurile reprezentate de produsul național brut sau venitul național, deşi rolul avuției naționale - acumulată, dar şi ca resurse naturale şi stoc de pregătire a populației - este covârşitor în determinarea standardului de viață. Această asimetrie ar putea fi depăşită prin introducerea unui indicator mai cuprinzător, reunind avuția națională de la începutul perioadei şi produsul național brut pe intervalul considerat (evident, toate mărimile în prețuri actualizate); el s-ar putea numi potențialul economic integral. În acest caz, adiționarea unui flux cu un stoc este motivată de interacțiunea organică dintre ele în acoperirea nevoilor societății nu numai în segmentul temporal analizat, ci şi pe termen mediu şi lung.

3. Această interacțiune se grefează, bineînțeles, pe atât de spinoasa problemă a utilizării finale a produsului național, amplu discutată în teoria economică. Cea mai incitantă s-a dovedit întrebarea dacă există şi, în această eventualitate, dacă se poate defini un nivel dezirabil al acumulării. Numeroase doctrine au răspuns afirmativ, chiar dacă au pornit de la criterii diferite de optimizare: ocuparea forței de muncă, aplatizarea fluctuațiilor ciclice ale economiei armonizarea intereselor contradictorii ale generațiilor coexistente, atingerea anumitor standarde de trai sau niveluri de dezvoltare.

Explicația rezidă în faptul că, în fiecare perioadă istorică, procesul investițional este supus nu numai unor condiționări tehnico-materiale, ci şi unor determinații psihosociale. Modelele de echilibru intersectorial au pus în evidență îndeosebi prima categorie de factori, iar pentru cea de-a doua, keynesismul şi alte teorii axate pe problematica funcției consumului sunt concludente.

Datorită acestui complex de împrejurări, între eficiența acumulării şi mărimea ratei sale se formează o dependență semnificativă. Cazul când eficiența inițial creşte pentru ca, după un anumit nivel al ratei, să se înscrie pe o curbă descendentă, este tipic pentru etapele de mutații structurale în economie; în astfel de situații, ratele prea mici limitează posibilitățile de valorificare a potențelor inovării tehnologice, în vreme ce, dacă sunt prea

mari, ele antrenează resurse de calitate tot mai slabă, generează dezechilibre intersectoriale şi vin în conflict cu funcţia consumului, fiind inevitabil însoţite de o diminuare a eficienţei procesului investiţional.

Formalizarea econometrică a acestei dependenţe permite determinarea, pentru fiecare perioadă, a două limite ale ratei acumulării. Rata înaltă, raţional dimensionată, a acumulării desemnează tocmai acel nivel în comparaţie cu care orice depăşire este dezavantajoasă atât pe termen mediu şi scurt, cât şi pe termen lung. Pe de altă parte, există şi un nivel minim al acestei rate, sub care dezvoltarea economică nu mai poate asigura nici măcar menţinerea standardului de viaţă realizat.

Ambele niveluri nu se pot stabili apriori, ele depinzmd de factorii tehnico-materiali şi psihosociali care condiţionează utilizarea finală a produsului naţional, modificându-se o dată cu modificarea acestor factori. De o oarecare regularitate tendenţială se poate vorbi doar în plan istoric general, constând dintr-o ridicare a limitei superioare a ratei acumulării în faza ascensională a macrociclului economic, urmată de o coborâre în faza lui de stabilizare relativă şi de stagnare. Este de semnalat şi o altă evoluţie interesantă, de ordin structural: raportul dintre partea obiectuală şi cea informaţională se schimbă în favoarea ultimei, ceea ce se poate considera drept una dintre cele mai pregnante expresii ale revoluţiei tehnico-ştiinţifice contemporane în sfera acumulării.

4. Revenind la funcţia componentei economice a calităţii vieţii, ar mai fi de menţionat şi dificila problemă a disparităţilor sociogrupale. Se cunoaşte că A.C. Pigou a formulat destul de clar ipoteza că "bunăstarea economică depinde în măsură importantă de 1) mărimea dividentului (venitului - n.n.) naţional şi 2) modul repartizării lui între membrii societăţii" (*The economics of wellfare*, Moskva Progress, 1985, p. 191). Literatura sociologică a reluat frecvent această idee. Multiple replici au stârnit, de asemenea, sugestiile lui S. Kuznets referitoare la corelaţia dintre stadiul dezvoltării economice şi gradul de echitate al distribuţiei veniturilor (UNESCO, *Applicability...*, p. 15-16).

A include - într-o eventuală funcţie a componentei economice a calităţii vieţii - o variabilă distinctă a stratificării sociogrupale nu pare posibil, cel puţin în actuala etapă, o astfel de soluţie neavând încă suficientă fundamentare ştiinţifică; ea nu este îndeajuns pregătită nici din punct de vedere informaţional. Deocamdată este de preferat determinarea - paralel cu mărimile medii - a structurilor pe care acestea le sintetizează. Modelul macroeconomic devine, desigur, mai complicat, însă relevanţa lui nu este alterată ca în cazul când s-ar opera doar cu indicatori globali ai disparităţilor

sociogrupale fără semnificație clară și cu un caracter convențional pronunțat. Această opțiune metodologică impune însă rezolvarea multor probleme adiacente cum sunt definirea minimului de trai, a pragului sărăciei, a limitelor de demarcație sociogrupală și altele.

În încheiere, țin să subliniez modul angajant în care Institutul de Cercetare a Calității Vieții s-a implicat în lucrările de modelare macroeconomică - atât cele de ansamblu, cât și în elaborarea blocului special consacrat problemelor sociale.

DEMOGRAFIA ŞI CALITATEA VIEȚII

prof. dr. Vladimir TREBICI

Tributară opticii sale cantitativiste, demografia a ajuns, în mod cu totul paradoxal, destul de târziu la noțiunea de calitate. Să fim însă bine înțeleşi Din momentul în care s-a pus problema calității vieții şi s-a ajuns la indicatori sociali s-au propus fără ezitare ca indici ai calității vieții doi indici demografici: *rata de mortalitate infantilă* şi *speranța de viața ia naştere*. În acest mod a procedat echipa, la începutul anilor 1960, condusă de Raymond Bauer în acea lucrare care marchează un început, *Social indicators*, unde cei doi indici au fost reținuți în primul rând.

În acelaşi mod a procedat şi Jacques Delors, în cartea atât de binecunoscută astăzi, *Les indicateurs sociaux*, în care, printre cei patruzeci de indici figurează pe primul loc mortalitatea infantilă şi speranța de viață, nu numai la naştere, ci şi la alte vârste. Nici sociologii scandinavi nu procedează altfel, în modelul lor cunoscut astăzi ca *model scandinav*, acordând aceeaşi prioritate indicilor amintiți. Chiar dacă între timp Johann Galtung a propus pentru măsurarea calității vieții un nou indice, acela al "nivelului bucuriei", totuşi în studiile pe care le cunoaştem, până la cele mai recente modele, teorii şi studii ONU, figurează în mod invariabil indicii pe care i-am mai amintit pentru marea lor putere de a caracteriza sintetic calitatea unui număr de factori sociali economici, educaționali şi, în ultimii ani, psihologici.

Cum a ajuns totuşi demografia să se intereseze de calitate în propriul său domeniu de cercetare, cu alte cuvinte, despre calitatea populației, calitatea fenomenelor şi tendințelor demografice? A trebuit să se instaleze un proces care a cuprins mai întâi populația țărilor dezvoltate, apoi şi populația țărilor în curs de dezvoltare. Mă refer la îmbătrânirea demografică a populației care a adus problema calității în centrul atenției demografiei.

Vârsta s-a dovedit a fi variabila cea mai puternică de care depinde calitatea, ea fiind la rândul ei expresia atotputernicului Cronos. O modificare a structurii pe vârste este prin excelență o schimbare calitativă, iar un nou raport între generații, aşa cum se constată la noi în ultimii ani - şi el funcție de vârstă - anunță schimbări de calitate, prin impactul pe care îl are asupra variabilelor sociale, politice, culturale şi psihologice: o populație tânără, pe de o parte, o populație bătrână sau îmbătrânită, pe de altă parte. Cum

spunea marele Sauvy (care ne-a părăsit anul trecut la vârsta de 92 de ani fără o zi, un mare prieten al nostru): “Oamenii bătrâni, locuind în case bătrânești și rumegând gânduri și idei bătrâne”.

Îmbătrânește populația în ansamblul ei, toată populația țărilor dezvoltate, dar și a țării noastre, îmbătrânesc diferitele subpopulații, îmbătrânește satul, îmbătrânește țărănimea, îmbătrânesc corpurile sociale și profesionale. Cu ce consecințe?

Urmărind însă instalarea îmbătrânirii demografice, atenția demografilor a fost deturnată - cel puțin în țara noastră - de alte fenomene și tendințe. Târziu am început să ne dăm seama că mortalitatea infantilă în România a început să crească în ciuda tuturor legilor care guvernează acest fenomen. De asemenea, cu întârziere, am început să ne dăm seama că speranța de viață la naștere și la altă vârstă a început să scadă. Nici astăzi nu am aj uns la o durată medie de viață de 70 de ani, deși de cel puțin 15 ani ni se tot anunță că am atins acest prag. Cât privește mortalitatea infantilă, datele pe anii 1989 și 1990 ne arată un nivel incredibil: aproape 27 de decese sub un an la 1.000 de născuți vii, aceasta în condițiile în care, pe glob, se înregistrează valori de 5 la mie (Suedia, Japonia și alte țări). S-a ajuns astfel să se ia în considerare calitatea vieții în dubla ei optică caracteristică demografiei: în optica ciclului de viață familială și a ciclului de viață individuală.

Dacă am recurge la o observare longitudinală - procedeu generalizat astăzi în demografie - și am urmări secvențele ciclului de viață individuală, ar trebui să vorbim despre calitatea produsului de concepție, a nou-născuților, domeniu în care distinșii noștri medici ginecologi și pediatri ne-au adus și ne aduc atâtea informații, apoi calitatea adolescentului, a adultului, a bătrânului, calitatea sănătății, calitatea stocului de învățământ.

În cealaltă optică, a ciclului de viață familială, trebuie să începem cu calitatea căsătoriei, a principalelor secvențe din acest ciclu, încheind cu secvența atât de impresionantă pe care sociologii și demografii o numesc secvența “cuibului gol”.

Fac o mică paranteză. Mă bucur că la această manifestare științifică este prezent și domnul profesor dr. Constantin Bălăceanu-Stolnici, directorul general al Institutului de Geriatrie și Gerontologie, care are o comunicare cu un subiect de o actualitate extraordinară, “Calitatea vieții populației vârstnice”. Dar cum această calitate, indiferent cum este ea văzută - în optica individuală sau a ciclului de viață familială - este intim legată de calitatea diverselor sisteme existente în societate, cu care sistemul

demografic relativ autonom se intersectează, problema trebuie în mod obligatoriu extinsă la interdependențele cu celelalte sisteme: cu sistemul sanitar cel puțin, cu sistemul educațional, sistemul habitatului, sistemul economic care este cel mai cuprinzător şi, în ultimii ani, cu sistemul ecologic.

Prin urmare, această problemă a calității în demografie nu poate fi înțeleasă decât în această deschidere spre celelalte sisteme, cu luarea în considerare a ceea ce s-a produs în România, în ultimii ani. Or, dacă îmi este permisă folosirea unei expresii ca "proces entropic", trebuie să vorbim despre un proces care a redus, a diminuat calitatea întregului corp demografic. Nu este deci întâmplător faptul că, în fața dimensiunii tragice - nu evit să folosesc acest cuvânt - a fenomenului, în ultimul an sau mai curând după Revoluție, se vorbeşte tot mai des despre *genocid*, nu genocidul manifest, ci genocidul cu întârziere, fiindcă datorită inerției demografice vor trece mulți ani şi vom simți efectele acestui proces. Folosim,de asemenea, expresia *genogenism* - un demograf francez a creat acest termen pentru situația caracteristică a României - şi l-a definit ca obligare a femeilor de a naşte, de a aduce pe lume copii împotriva dorinței lor.

Mai recent, distinsul gerontolog român, doctorul Constantin Bogdan, a pus în circulație expresia de *gerontocid*, iar un inginer silvic a lansat expresia de *ecocid*. De aceea, când abordăm problema calității vieții, încerc o uşoară strângere de inimă, fiindcă fenomenele şi tendințele populației noastre sunt involutive, entropice şi suntem obligați să le evaluăm în special în perspectivă, fiindcă la ele se adaugă lipsa de resurse materiale, financiare etc. În acest domeniu, evocat foarte succint, este vorba de a lua în considerare consecințele care se pot manifesta încă multă vreme.

Cât despre îmbătrânirea demografică, procesul la noi se produce cu o viteză extraordinară. În urmă cu 50 de ani aveam o populație tânără, acum suntem o populație îmbătrânită şi cu mari distorsiuni în piramida vârstelor, dezechilibre între generații şi aceasta, grație valurilor generațiilor care au apărut sub impulsul măsurilor de politică demografică de tristă amintire.

Prin urmare, aceasta caracterizează tematica calității în demografie în momentul istoric pe care îl parcurgem. Se va întreba oricine şi în mod absolut justificat: dar, în demografia internațională, nu au existat şi nu există asemenea preocupări? Răspunsul este deconcertant De zeci de ani, mortalitatea infantilă era înscrisă într-o tendință de scădere şi demografii nu şi-ar fi putut imagina - în ciuda diferențelor regionale evidente - că, în evoluția acestui fenomen care asculta de o lege, să se producă schimbări aşa cum s-au produs la noi.

În ceea ce priveşte speranța de viață la naştere, toate modelele - am în vedere, în special, modelele ONU - arătau o creştere sistematică, ascultând de aceeaşi lege nescrisă a creşterii sistematice a duratei medii de viață ca urmare a scăderii mortalității.

Singurul lucru nou care a intervenit şi care a schimbat mult reprezentările au fost dezechilibrele ecologice şi, din 1972, când a avut loc Conferința mondială asupra mediului înconjurător la Stockholm, problema este urmărită cu un arsenal metodologic foarte impresionant, fiindcă continuă să se manifeste şi dimensiunea fenomenului ca atare şi diversele sale consecințe.

Aş vrea, pentru informarea dumneavoastră, să vă mai dau câteva elemente informative în legătură cu schimbarea hărții tematice a demografiei. Este, să spunem aşa, aproape o obligație pentru mine fiindcă foarte recent am participat la ONU, la Comisia de populație care la fiecare sesiune a ei face şi un inventar al realizărilor ştiințifice, metodologice. Or, este foarte interesant cum a evoluat această hartă tematică şi voi lua ca punct de plecare anul 1954 când ONU a organizat prima Conferință mondială a populației, care de fapt era o conferință a specialiştilor. În 1965, la Belgrad, a avut loc cea de a doua Conferință mondială şi aceasta a fost a oamenilor de ştiință începând cu demografi, medici, antropologi şi terminând cu politologi. De abia în 1974, la Bucureşti, ONU a organizat prima Conferință mondială cu caracter guvernamental.

Deşi s-a spus cu oarecare ironie până acum că oamenii de ştiință au discutat, au dezbătut, în perioada aceasta, explozia demografică, comunitatea mondială la nivel guvernamental a fost nevoită să ia măsuri în legătură cu problemele majore ale omenirii. În felul acesta, la Conferința mondială de la Bucureşti au participat peste 130 de state membre ONU, iar deviza sub care s-a desfăşurat întreaga Conferință a fost: “Populație şi dezvoltare”. A fost pentru prima dată când s-a realizat această “căsătorie” între populație şi dezvoltare şi de atunci încoace problemele populației, ale tendințelor demografice, sunt permanent plasate sub această sintagmă. S-a luat atunci hotărârea ca tot la 10 ani să aibă loc o Conferință mondială. În 1984, deci a doua Conferință mondială de acest gen a avut loc în Mexic, cu o denumire uşor modificată, dar care parcă arată o pierdere de interes şi anume, nu mai era Conferința *mondială* a populației, ci Conferința *internațională* despre populație, dar la acelaşi nivel guvernamental.

În sfârşit, la recenta Sesiune a Comisiei de populație ONU, dându-se urmare unei hotărâri a ECOSOC-ului, s-a hotărât ca în anul 1994 să aibă

loc cea de a treia manifestare de acest gen care se va numi “Conferința internațională despre populație”.

Închei această expunere, informându-vă despre câteva lucruri: documentele care au început să fie pregătite la nivelul ONU, care vor fi continuate de şase reuniuni de experți şi dezbătute la şase reuniuni regionale ale comisiilor economice regionale ONU vor aborda problemele care vor constitui ordinea de zi a acestei Conferințe internaționale în care este foarte important de semnalat optica în care sunt puse problemele acestea ale populației.

Desigur, vor fi examinate şi problemele fertilității, mortalității, structurii pe vârste şi aşa mai departe, după schema clasică pe care o reține orice consfătuire ştiințifică internațională, dar de data aceasta se atrage atenția în mod cu totul special în raportul secretarului general ONU, ca toată comunitatea demografică contemporană să examineze în mod cu totul particular problema populației vârstnice. Această problemă s-a discutat şi la amintita sesiune, punctul fiind reținut şi pentru viitoarea conferință internațională. Problema populației este în legătură organică cu mediul înconjurător, cu resursele, dar în acelaşi timp şi cu sărăcia, fiindcă sărăcia este o realitate pe care o cunosc, din păcate, miliarde de oameni din țările în curs de dezvoltare; ea este şi rămâne o problemă fundamentală a lumii contemporane. Dar ceea ce este foarte important este că la sesiunea Comisiei de populație a ONU, dar şi în viitoarea conferință internațională, s-a cerut ca printre problemele fundamentale să figureze şi problema femeii. I se acordă o atenție colosală deci. Şi misiunea ONU care ne-a vizitat țara, şi a fost şi la Comisia de demografie a Academiei Române, a subliniat această problemă a femeilor, a statutului ei, cu toate implicațiile sale pentru demografie.

Îmi exprim bucuria de a participa la a doua sesiune pe care Institutul Național de Cercetări Economice, Institutul pentru Cercetarea Calității Vieții o organizează, ceea ce este de bun augur şi justifică speranțele noastre.

Sper ca în viitor Comisia de demografie să poată colabora cu Institutul de Cercetare a Calității Vieții şi să putem aborda problemele care au fost enunțate în comunicare. După părerea mea, atunci când vorbim de calitatea vieții suntem obligați să ne întoarcem în primul rând la această grilă demografică care ne dă cea mai bună măsură.

OBIECTIVE ŞI REZULTATE ALE ACTIVITĂŢII ŞTIINŢIFICE A INSTITUTULUI DE CERCETARE A CALITAŢII VIEŢII

dr. Ioan MĂRGINEAN

Înființarea Institutului de Cercetare a Calității Vieții, devenită posibilă după Revoluție, în primele zile ale anului 1990, a constituit o inițiativă dintre cele mai inspirate. Ea este rodul unei preocupări generoase şi totodată deosebit de semnificative, pentru acele zile, ca şi pentru astăzi, ale cărei merite revin, în primul rând, Secției de Economie, Ştiințe Juridice şi Sociologie a Academiei Române şi Institutului Național de Cercetări Economice. În acest fel cercetările privind calitatea vieții, direcție majoră în studiile din domeniul ştiințelor sociale, beneficiază şi în România de statut academic, pe măsura importanței lor în societatea contemporană.

Faptului respectiv, deosebit de relevant prin el însuşi, îi asociem introducerea cursurilor de calitatea vieții în învățământul superior, precum şi crearea unei specializări distincte în programele de doctorat. Obținem astfel o imagine dătătoare de speranță în legătură cu pregătirea specialiştilor în domeniul calității vieții şi cu evoluția cercetărilor de profil în țara noastră, mai ales că, deşi încă timid, beneficiem şi de o anumită asistență externă prin burse şi donații de carte, iar în viitor vom extinde colaborările cu institute din alte țări. Menționăm acestea pentru că trebuie să preîntâmpinăm amatorismul, care nu face altceva decât să compromită orice idee, oricât de bună ar fi ea.

Debutul activității în noul institut l-a constituit preocuparea pentru conturarea unui program de cercetare ştiințifică în domeniul calității vieții care să corespundă în cât mai mare măsură exigențelor. În acest demers, nu lipsit de dificultăți, mai ales de ordin material, nu s-a pornit totuşi de la zero. Este bine să menționăm aici faptul, cunoscut de altfel, că şi în România, cercetători de prestigiu au desfăşurat studii importante privind calitatea vieții, numai că rezultatele acestor studii, atâtea câte au fost şi atâtea câte s-au putut aduce la cunoştință, au fost sistematic ignorate de către cei ce aveau obligația să țină cont de ele şi pentru că aceste rezultate relevau precaritatea tot mai accentuată a condițiilor de trai ale populației, să întreprindă acțiuni care să conducă la stagnarea declinului din ultimul deceniu şi îmbunătățirea calității vieții în România.

Impulsul pentru cercetările referitoare la calitatea vieții a pornit, în urmă cu trei decenii, din țările cete mai dezvoltate ale lumii în legătură cu interesul pentru cunoaşterea modului cum trăiesc oamenii, semnificația vieții lor şi crearea unor condiții care să permită o viață cât mai bună şi posibilități de afirmare socială, culturală, profesională, politică pentru toți cetățenii. Aceste aspecte erau continuate, de exemplu, în Programul "GREAT SOCIETY" lansat de Administrația Johnson în anul 1964.

S-a constatat că abundența materială din cadrul societății nu rezolvă automat problemele de viață ale multor oameni, că există indivizi şi grupuri defavorizate, că dezvoltarea de tip industrial are şi multe consecințe negative. Cu atât mai mult s-au pus şi se pun probleme în legătură cu viața oamenilor în țările mai puțin dezvoltate. În fapt, odată lansate, cercetările privind calitatea vieții s-au răspândit rapid în întreaga lume. Nu se poate spune că, în prezent, ele ar fi caracteristice numai societăților dezvoltate sau numai societăților sărace, în efortul de a găsi remediul pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale populației. Se evidențiază tot mai pregnant faptul că domeniul calității vieții este atât o stare care ar urma să fie măsurată, cunoscută, cât şi un obiectiv de atins, cel puțin în unele domenii, ceea ce conduce la îmbinarea cercetării cu programele de politică socială în toate societățile, cu diferențele care se impun în funcție de natura problemelor existente. De aici nu rezultă faptul că întreaga cercetare asupra calității vieții ar fi subordonată obiectivelor de politică socială. De altfel, unele componente ale acestui domeniu vizează persoana, stările subiective, relațiile de grup etc., care nu au tangență cu ceea ce intră în sfera de preocupări a politicilor şi protecției sociale. Apoi este foarte important ca cercetările să beneficieze de sprijinul material necesar, dar să fie independente în raport cu structurile puterii şi partidele politice, pentru a putea fi obiective, ştiințifice.

În România, calitatea vieții populației se situează la un nivel foarte scăzut, mai ales dacă se face comparația cu țările europene dezvoltate ocupând, în fapt, unul din ultimele locuri în această privință, înregistrându-se o deteriorare chiar şi față de nivelul atins la sfârşitul deceniului trecut Precaritatea condițiilor de viață este deosebit de accentuată pentru anumite categorii de populație ce se selectează din rândul bătrânilor, handicapaților, copiilor abandonați, familiilor tinere, cele numeroase sau monoparentale. Simpla cercetare, oricât de riguroasă ar fi ea, nu poate rezolva problemele existente. Numai în măsura în care se va reuşi punerea în practică a unor programe eficiente ne putem aştepta la îmbunătățiri. Ele nu vor fi totuşi

foarte semnificative înainte de parcurgerea perioadei de tranziție şi obținerea unei dezvoltări economice care să permită rezolvări de amploare. În prezent, problema se pune mai ales în legătură cu asigurarea protecției sociale pentru toate categoriile de populație, în vederea diminuării efectelor negative ale tranziției la economia de piață, pentru stoparea declinului nivelului de trai.

Începând să-şi onoreze statutul academic prin cercetări fundamentale, institutul nostru îşi propune să contribuie la cunoaşterea adecvată a domeniului calității vieții şi să se pronunțe în cunoştință de cauză asupra problemelor existente în societatea românească, să participe la identificarea soluțiilor optime de rezolvare a acestora. Cu mijloacele modeste ale începutului (nu facem acum şi aici un inventar al problemelor deosebite cu care ne confruntăm în ceea ce priveşte asigurarea condițiilor optime de activitate, cu atât mai mult cu cât ele sunt cunoscute) am căutat să ne implicăm încă din primul an de existență, prin cercetările efectuate, ca şi prin participarea noastră, la elaborarea unor programe ale Reformei, la identificarea modalităților de realizare a protecției sociale, la cristalizarea legislației cu conținut social.

Având în vedere faptul că domeniul calității vieții se constituie ca o realitate distinctă a socialului, o problemă, în sens generic, cu o structură multidimensională, am conceput cercetarea acesteia dintr-o perspectivă interdisciplinară, în care diferitele elemente componente sunt subordonate întregului, în sensul că sunt analizate din punctul de vedere al semnificației lor pentru constituirea acestui întreg.

Într-o tentativă de definire cât mai cuprinzătoare, subsumăm domeniului calității vieții: ansamblul condițiilor în care trăiesc oamenii, cum ar fi cele fizice, economice, sociale, culturale, politice, de sănătate etc.; natura şi conținutul activităților sociale; caracteristicile relațiilor şi proceselor sociale; bunurile şi serviciile la care are acces populația; modelele de consum adoptate; modul şi stilul de viață; evaluarea gradului în care împrejurările şi rezultatele corespund aşteptărilor oamenilor, percepția şi stările subiective de satisfacție/insatisfacție, fericire, frustrare etc. În acest stadiu, încă nefinalizat, al demersului teoretico-metodologic, am specificat un număr de 21 dimensiuni ale calității vieții: procesele vitale ale populației, mediul natural, aşezările umane, locuința, mediul social, familia, persoana, ocuparea, viața de muncă, resursele pentru nivelul de trai, veniturile, consumul, serviciile pentru populație, gospodăria, învățământul, asistența sanitară, cultura, asigurările şi asistența socială, timpul liber, mediul politic,

instituțiile de stat şi ordinea publică. Fiecărei dimensiuni i-a fost asociat un număr restrâns de indicatori, pentru a fi cu adevărat operațional şi relativ uşor de acoperit cu date, luându-se în considerare proprietățile de interşanjabilitate şi de cumulativitate. A rezultat un set de 100 indicatori pe care îi considerăm relevanți; unii dintre ei sunt de natură obiectivă, alții reprezintă percepții ale stărilor obiective, alții sunt indicatori de satisfacție. Sursele de acoperire cu date sunt evidențele statistice sau provin din cercetările institutului.

O caracteristică importantă a calității vieții o constituie faptul că dimensiunile sale sunt puternic individualizate, au independență locală (autonomie). Datorită acestui fapt, cercetarea trebuie să fie cât mai cuprinzătoare; nu pot fi ignorate anumite dimensiuni, după cum valorile înalte ale unora nu pot suplini neajunsurile dintr-un alt domeniu, astfel că va rezulta o valoare medie. În acord cu cunoscuta expresie populară "banii nu aduc fericirea", ei nu pot suplini nici lipsa virtuților participative ale mediului politic, de exemplu, sau orice altă componentă, dar, evident, o pot influența, iar acest lucru este valabil pentru relațiile dintre toate elementele ce alcătuiesc întregul desemnat prin calitatea vieții populației.

Un grup de economişti, sociologi, politologi, psihologi, matematicieni, programatori, istorici, ajutați de asistenți sociali, statisticieni, documentarişti, operatori de teren şi maşini de calcul s-au angajat în efectuarea de studii asupra calității vieții, urmărindu-se constituirea unei perspective specifice de cercetare. Ne propunem ca, anual, să realizăm o cercetare pe eşantion național, reprezentativ pentru caracterizarea vieții populației României. De altfel, activitatea de cercetare este structurată pe 5 programe care sunt: diagnoza calității vieții, politicile sociale, nivelul de trai, mod şi stiluri de viață, serviciile sociale. În anul 1990 s-au finalizat 10 teme de cercetare, pentru alte 5 teme s-au elaborat studii parțiale, au fost efectuate şi înaintate 8 studii Comisiei guvernamentale însărcinate cu elaborarea programului de tranziție la economia de piață, ministerelor, altor organisme de decizie implicate în realizarea reformei. Un număr însemnat de cercetători au făcut parte din colective de lucru pe probleme economice şi sociale, constituite la nivel central sau departamental.

Rezultatele cercetărilor au fost valorificate prin publicațiile CIDE - buletinele săptămânale, colecțiile *Studii şi cercetări economice* sau *Caiete de studii* (peste 30 materiale), prezențe notabile în reviste de specialitate cum ar fi *Tribuna economică*, *Sociologia românească* (alte 30 de apariții). O realizare pe care o considerăm a avea semnificație deosebită este apariția

revistei institutului intitulată *Calitatea vieții*. De asemenea, am organizat prima sesiune științifică anuală (cu circa 70 comunicări), ocazie în care ne-am bucurat de sprijinul conducerii Academiei Române, a Institutului Național de Cercetări Economice, urmând să publicăm un volum cuprinzând comunicările de la această sesiune. Se află în stadiu de finalizare un alt volum, *Dimensiunea socială a tranziției*, din seria inițiată de INCE pe tema reformei.

Institutul de Cercetare a Calității Vieții a demarat și relațiile de colaborare cu institute și alte organisme cu preocupări în domeniul nostru de activitate, constând în schimburi de publicații, relații de cooperare, inclusiv prin desfășurarea de cercetări comune, obținerea unor burse pentru cercetătorii noștri, vizite de schimb de experiență etc.

Pentru anul 1991 ne propunem să continuăm ceea ce am început, să fie perioada în care să atingem nivelul de competență necesar pentru a ne onora cât mai bine statutul conferit. Temele de cercetare se referă la: calitatea vieții în perioada de tranziție; obiective și instrumente de realizare a politicii sociale; structura, distribuția și dinamica veniturilor; strategii de combatere a sărăciei; nevoi, consum și aspirații de consum; calitatea serviciilor sociale; grupuri sociale defavorizate și politici pentru asistența lor socială; semnificația mediului politic pentru calitatea vieții; probleme ale modelării econometrice a calității vieții; procese sociale patologice; conflicte sociale; calitatea vieții de muncă; stiluri și moduri de viață alternative; timp fiber.

Comunicările colegilor din institut vor evidenția, diferențiat pe programe, preocupări și probleme cărora dorim să le găsim răspunsuri cât mai pertinente, cât mai bine fundamentate științific.

În calitatea pe care o am în institut doresc să mulțumesc tuturor acelora care au manifestat interes față de activitatea noastră, dând curs invitației de a participa la această sesiune tematică. Vom căuta să desprindem cât mai multe elemente care să conducă la perfecționarea activității în Institutul de Cercetare a Calității Vieții.

TENDINȚE ŞI ORIENTĂRI ÎN INVESTIGAREA BUNĂSTĂRII POPULAȚIEI ŞI AVUȚIEI NAȚIONALE

dr. Lucian TURDEANU, dr. Vasile V. DUMITRESCU

Bunăstarea populației reprezentată prin nivelul de trai este determinată direct de dezvoltarea economică, de creșterea continuă a avuției naționale.

Preocupările unor economişti şi statisticieni din ultima perioadă de timp se axează tot mai mult pe cercetarea bunăstării populației şi a problemelor ridicate de ea în ceea ce privește inegalitatea veniturilor şi averii precum şi a măsurării stării de pauperitate Pentru a măsura proporția populației sub nivelul minim de trai s-au ales scări de echivalență.

În legătură cu aceste probleme au apărut în străinătate mai multe studii în reviste de specialitate. Astfel, revista *The Review of Income and Wealth*, care apare trimestrial la New York, a publicat în ultimul deceniu asemenea studii.

Unele studii iau în calcul venitul gospodăriei făcând ajustări în raport cu acele caracteristici care afectează trebuințele şi variază cu mărimea şi compoziția familiei.

Alte studii țin seama şi de contribuția bunurilor la bunăstarea economică. Se mai ține seama şi de ajutoarele date de serviciile sociale, sanitare, de educație etc. prin gratuitatea lor.

În prima categorie se situează articolul publicat în nr. 2, iunie 1988, al revistei amintite, intitulat "Scări de echivalență, bunăstare, inegalitate şi stare de pauperitate", în care sunt stabilite scările de echivalență pentru 10 țări care folosesc datele de bază ale "Studiului venitului" din Luxemburg. Microdatele referitoare la venitul gospodăriei au fost culese din anchetele celor 10 țări industriale, ca de exemplu, Ancheta curentă a populației din 1979 din SUA.

În lucrare sunt prezentate peste 30 de scări de echivalență caracterizate prin elasticitatea lor în raport cu mărimea familiei. Se stabilesc linii de măsurare a pauperității pentru a alege scara de echivalență potrivită.

Pe lângă cele circa 30 de pagini, articolul[1] are în anexa revistei două discuri cuprinzând publicația electronică a datelor statistice suplimentare,

---

[1] Buhman, Brigitte; Rainwater, Lee; Schmaus, Guenther; Smeeding, Timothy M., "Equivalence Scales, Well-Being, Inequality and Poverty: Sensitivity Estimates Across Ten Countries Using the Luxembourg Income Study (LIS) Database", în *The Review of Income and Wealth*, No. 2, June 1988, New York, p. 115-142.

ținând seama de distribuirea venitului pe diferitele tipuri de familie şi pe vârsta capului de familie.

Alți autori consideră că sursele economice care trebuie luate în calcul pentru stabilirea bunăstării cuprind nu numai veniturile, ci şi alte elemente, ca, de exemplu, averea, diferitele ajutoare etc.

În această categorie se situează articolul publicat în nr. 3, septembrie 1990, al revistei amintite, cu titlul "Stadiul de bunăstare şi de pauperitate în Finlanda şi Suedia între 1960 şi 1980", în care autorii[1] spun că ar fi irezonabil să ignorăm importanța contribuției bunurilor la bunăstarea economică, propunând includerea valorii anuităților acestora. Totodată ei precizează că stadiul de bunăstare depinde şi de numărul serviciilor oferite gratuit pentru educație, în scopuri sanitare şi sociale, precum şi de garantarea bazei de asigurări pentru pensionari, ajutoare de boală, incapacitate, şomaj şi în alte situații familiale. În această privință, Suedia întrece Finlanda.

În felul acesta autorii folosesc pentru stabilirea liniilor stării de sărăcie, un coş fix de bunuri şi servicii. Pe aceste baze ei compară starea de sărăcie în cele două țări în perioada 1960-1980, constatând o descreştere rapidă între 1960 şi 1970 în ambele țări, apoi urmând să descrească în Finlanda şi să crească în Suedia.

Ei prezintă şi schimbările economice şi în stadiul de bunăstare din cele două țări.

Raportul între creşterea economică şi starea de pauperitate este analizat şi într-un studiu (al lui Panos Tsakloglou) asupra "Stării de pauperitate în Grecia"[2], publicat în nr. 4, decembrie 1990, al revistei. Se arată în acesta că, în perioada 1950-1980, Grecia a fost una din țările cu cea mai mare creştere economică din lume şi se remarcă cu uimire că starea de sărăcie în loc să scadă a crescut în mod rapid. Pentru examinarea schimbărilor survenite în nivelul şi structura stării de pauperitate, au fost folosite date primare ale celor două anchete efectuate de Institutul de Statistică în anii 1974 şi 1981-1982.

---

[1] Gustafsson, Byörn; Unsitablo, Hannu, "The Welfare State and Poverty in Finland and Sweeden from the mid 1960s to the mid 1980s", în *The Review of Income and Wealth*, No. 3, September 1990, New York, p. 249-266.

[2] Tsakloglou, Panos, "Aspects of Poverty in Greece", în *The Review of Income and Wealth*, No. 4, December 1990, New York, p. 381-402.

Este remarcabil studiul privind "măsurarea longitudinală a stării de pauperitate, prin luarea tn calcul a venitului şi a valorii bunurilor", publicat în nr. 3, septembrie 1989. Autorii[1] folosesc datele *Anchetei asupra venitului şi a programului de participare*, bazate pe chestionarea membrilor unei gospodării din 4 în 4 luni, începând din 1983 până în 1986, culegând informații de la 60.000 de persoane asupra venitului lunar, compunerea familiei şi alte elemente variabile. Se culeg date detaliate şi asupra averii şi datoriilor fiecărui individ prin această anchetă.

Unele studii se ocupă de starea de sărăcie a populației, ca de exemplu:

- studiul publicat în nr. 1, martie 1990, în revista amintită, "Tendințe în investigarea stării de pauperitate în SUA între anii 1967 şi 1984", în care autorii[2] examinează metoda folosită pentru măsurarea diferiților indici de sărăcie şi modul de stabilire a liniilor de sărăcie. Un individ este considerat după părerea lor că se află în stare de sărăcie dacă venitul lui împărțit la rația trebuințelor este mai mic decât cifra 1;
- studiul publicat în nr. 2, iunie 1985, în aceeaşi revistă, "O sinteză asupra definițiilor liniei de sărăcie", în care autorii[3] privesc starea de sărăcie sub două aspecte, în funcție de dependența lor, de stilul general de viață al societății: dacă situația este independentă, sărăcia este absolută, iar dacă e dependentă, sărăcia este relativă.

Această distincție este importantă întrucât are consecințe asupra politicii sociale: sărăcia absolută, spun autorii, poate fi redusă prin creşterea economică, pe când cea relativă, numai prin descreşterea inegalităților venitului. Liniile de sărăcie astfel definite sunt estimate pentru 8 țări europene pe baza anchetei din 1979.

În ultima perioadă de 20 de ani s-au intensificat preocupările de lărgire a sferei de cuprindere a avuției naționale cu estimarea resurselor umane şi a unor elemente ale bogățiilor subsolului. Astfel de estimări au fost făcute în special în SUA de către John Kendrik şi Robert Eisner, care au

---

[1] Ruggles, Patricia; Robertson, Williams, "Longitudinal Measures of Poverty: Accounting for Income and Assets over Time", în *The Review of Income and Wealth*, No. 3, September 1989, New York, p. 225-245.

[2] Blockborn, Mckinley L., "Trends in the United States, 1967-84", în *The Review of Income and Wealth*, No. 1, March 1990, New York, p. 53-66.

[3] Hangenaars, Aldi J.M.; Van Praag, Bernard M.S., *A Synthesis of Poverty of Income and Wealth*, No. 2, June 1985, New York, p. 134-154.

calculat capitalul uman prin metoda costului resursei şi de către J. Graham şi R. Webb care l-au calculat prin metoda valorii prezente.

Pentru a uşura calcularea valorii capitalului uman, aceşti economişti s-au străduit, alături de unele organisme internaționale, să lărgească cadrul Sistemului Conturilor Naționale prin introducerea unor elemente ale capitalului uman.

Noi considerăm că prin folosirea conturilor satelit s-ar putea estima și capitalul uman, propunând la Colocviul de la Paris din anul acesta ideea de a se prelucra datele din conturile satelit pentru cheltuielile de învățământ, pentru cele cu sănătatea etc. pentru a se obține o estimare a resurselor umane.[1]

Sistemul internațional al conturilor naționale n-a fost lărgit. A rămas neschimbat în forma din 1966. În schimb, "Sistemul lărgit al Contabilității Naționale", elaborat de INSEE pentru Franța, a introdus conturi patrimoniale, ceea ce a permis evaluarea patrimoniului național al Franței pentru anul 1976. S-a reuşit astfel să se cunoască componența avuției naționale a Franței pe categorii de bunuri ca: locuințe, construcții, echipamente, stocuri de materiale etc. Acest institut a reuşit să facă recent, în cursul anului trecut, o evaluare a patrimoniului în două lucrări de mari proporții intitulate: *Compte de Patrimoine en base 1980*[2]:

- prima, apărută la 12 aprilie 1990, cuprinde evaluarea patrimoniului Franței între anii 1977 şi 1987;
- a doua, din 22 noiembrie 1990, cu evaluări pentru perioada 1970-1988. Datele acestei lucrări vor fi integrate în seria publicațiilor *INSEE Methodes*, prevăzută să apară în primul trimestru al anului 1991.

Lucrările cuprind, atât pe an şi pe sectoare instituționale, cât şi pe total, valoarea elementelor patrimoniale.

Patrimoniul e împărțit în trei grupe:

- active corporale nefinanciare, care cuprind bunurile materiale reproductibile (case, construcții, mijloace de transport, stocuri de

[1] Turdeanu, Lucian; Dumitrescu, Vasile V., *L'Utilisation des Comptes Satellites pour servir à l'analyse et à l'estimation de quelques éléments du patrimoine de la richesse nationale*, Communication présentée au IV-ème Colloque de Comptabilité Nationale tenu à Paris, les 4,5 et 6 mars 1991.

[2] Institut National de la Statistique et des Écoles Économiques, *Compte de Patrimoine en base* 1980: *Evaluations pour les années* 1977 *à* 1987 *et pour les années* 1970 *à* 1988, Paris, 1990.

materiale şi produse etc.) şi nereproductibile (terenuri agricole, păduri etc.);
- active financiare: mijloace de plată, obligaţiuni, acţiuni etc.;
- active incorporale nefinanciare: brevete, licenţe, mărci de fabrică etc.

Evaluarea acestor elemente s-a făcut fie la preţul pieţei sau la valoarea de înlocuire, fie la valoarea contabilă reevaluată.

Averea este grupată pe următoarele sectoare instituţionale:
- întreprinderi nefinanciare;
- instituţii financiare;
- întreprinderi de asigurare;
- administraţii publice;
- administraţii private;
- gospodării (inclusiv întreprinderi particulare);
- restul lumii.

Lucrarea din 22 noiembrie 1990 cuprinde 84 tabele desfăşurate pe anii 1970-1988, pe sectoare instituţionale şi pe elemente patrimoniale. Unele tabele sunt de sinteză, altele cuprind variaţia patnmoniului la începutul şi sfârşitul anului, iar altele, valoarea patrimoniului naţional la finele anului.

Valoarea activelor nefinanciare era, în 1988, de 22.200 miliarde franci (din care sectorul gospodării deţine jumătate).

Nu s-a reuşit să se cuprindă în conturile de patrimoniu din Franţa capitalul uman, domeniul public natural, bunurile durabile ale gospodăriilor şi bunurile militare, motivându-se prin raţiuni practice şi metodologice.

CALITATEA VIEȚII FAMILIALE – ÎNTRE ESTIMĂRI, PREDICȚII ŞI SOLUȚII SAU SCURTĂ MEDITAȚIE PROSPECTIVĂ PSIHOSOCIALĂ

dr. Iolanda MITROFAN

Calitatea vieții circumscrie, fără îndoială, *starea şi evoluția familiei* nu numai ca model instituțional, consfințit de istoria organizării sociale, dar mai ales ca *model psihosocial* dinamic, viu, deschis şi dramatic transformativ, în perspectiva producerii, modelării şi autorealizării ființei umane.

Calitatea vieții familiale este determinată atât din *exterior* (cadru sociocultural, nivel de satisfacere a nevoilor materiale - de la hrană şi spațiu locuibil la buget, confort, posibilități de consum cultural şi trai civilizat), cât şi din *interior* - calitatea relațiilor interpersonale. Aceasta poate fi estimată din perspectiva mai multor indicatori aşa-zişi "subiectivi", dar al căror impact este esențial în orice predicție familială: climatul socioafectiv, "bunăstarea" sexuală, autenticitatea şi completitudinea comunicării între parteneri şi copiii lor, păstrarea unui echilibru dinamic între fuziune şi autonomie psihologică, fluența granițelor intergenerationale, coerența şi consensul modelelor de rol conjugal şi parental oferite copiilor în procesul de educație, gradul de confort şi securizare psihică rezultat din sentimentul apartenenței familiale, ca antidot al singurătății şi abandonului dezechilibrant, sănătatea psihică şi somatică a membrilor familiei, capacitatea de păstrare şi transmitere a modelelor spiritual-valorice pozitive, prosociale.

Astăzi, mai mult ca oricând, familia rămâne familie, în măsura în care poate asigura o igienă psihomorală şi o terapie psihosocială continuă membrilor săi, în măsura în care ea îşi dezvoltă resursele de a face față stresurilor multiple (interioare şi exterioare). Ea îşi păstrează integritatea şi longevitatea numai în măsura în care le conferă membrilor săi un sens coevolutiv, o "scenă" de recunoaştere, valorizare şi autoafirmare, dar mai ales un mijloc de asigurare a sănătății psihice şi sociale.

Din păcate, tendințele spontane ale fenomenului familial în deceniile 7 şi 8, pe plan mondial, par să argumenteze cu forța impresionantă şi uneori alarmantă a statisticilor, că familia se confruntă astăzi dramatic cu simptomele unei veritabile crize psihosociale (D. Perlman şi S. Duck, 1986; J. Dumas, 1985; L. Roussel, 1989). Observațiile noastre mai mult sau mai puțin sistematizate, au identificat şi la familia românească unele dintre

aceste tendințe. Revenind la tendințele specifice familiei contemporane, menționăm:

- *pericolul iminent al dezinstituționaliării şi denuclearizării*, ca urmare a creşterii îngrijorătoare a fenomenului de instabilitate, divorțialitate, corelat cu scăderea numărului recăsătoririlor. Consecința imediată o constituie fragilizarea şi de cele mai multe ori psihosociopatoiogizarea relațiilor dintre soți şi mai ales dintre părinți şi copii.

Mai mult, dincolo de aparența instituției familiale statuate prin căsătorie, asistăm la prefaceri ale structurii rolurilor masculine şi feminine, unele cu vădit risc psihopatogen, la substituții şi inversiuni forțate în raport cu prerogativele de sex, la distorsiuni sau amputări ale exercitării rolurilor familiale, la evaziuni sau abandon de rol, aşa încât hiatusul dintre statut şi rol se accentuează, favorizând tendințele entropice ale celulei conjugale şi prin ele, ale întregului microgrup familial. Există o tendință netă la proliferarea unor noi modele sau pseudomodele familiale, care poartă pecetea unei tranziențe psihosociale, frizând aparent eforturi adaptative, dar, anunțând în fond disfuncții cu reacții "la distanță" ce pot pune în pericol echilibrul psihologic şi, implicit, social al consorților, fals-consorților, ex-consorților, dar mai ales al copiilor acestora. Mulți dintre aceşti copii sunt viitorii adulți, plutind în confuzia modelelor parentale multiple, succesive, incomplete, mereu frustrați de căldura şi comunicarea afectivă, de coerența şi competența modelelor de rol masculin şi feminin, dar şi parental. Programați la imaturitate socioafectivă, ei vor fî tentați să nege valorile convieţuirii familiale, căutând noi formule de viață mai puțin frustrante, încorsetante şi amenințătoare.

Familiile monoparentale sau asimetrice (compuse din mama şi copilul sau copiii săi proveniți dintr-o căsătorie, dintr-o uniune liberă sau chiar dintr-o relație întâmplătoare), uniunile libere (cu sau fără copii proveniți din relații anterioare), celibatul (tot mai preferat) sunt noile "formule" pentru care optează tot mai multe persoane. Alternativa preferată, din ce în ce mai frecvent, în ultimul deceniu de către cuplurile tinere este uniunea liberă, care tinde să înlocuiască, pe o perioadă destul de lungă (5-10 ani), familia statuată prin căsătorie.

Replică la alternativa mariajelor repetate care supun copiii rezultați unor stresuri de dezvoltare şi de integrare socială semnificativ sociopatogene, uniunea liberă stabilă şi armonioasă socioafeetiv pe perioade lungi sau definitive apare ca un reflex de apărare al cuplului modern în fața constrângerilor sociale ale unor cadre tradiționale perimate, în care drama

individuală a neîmplinirii sinelui prin intermediul celuilalt a erodat într-atât aşteptările individuale în raport cu căsătoria, încât a declanşat un adevărat protest psihologic. În cuplul modern, aflat în căutarea noilor modele de convieţuire, se pare că nevoia primară de securitate şi solidaritate socioeconomică este depăşită în intensitate de nevoia iubirii, comunicării şi valorizării celuilalt şi a sinelui. Aceasta reaşază raportul de forţe psihologice în cuplu după principiul coevoluţiei mutuale, ceea ce exprimă raţiunea de a fi împreună atât timp cât cei doi reuşesc să-şi rămână nu numai necesari, dar şi reciproc satisfăcători. Cu alte cuvinte, singura justificare acceptată a uniunii de tip familial rămâne gratificaţia mutuală, onorarea promisiunii sau speranţei de a fi fericit cu şi prin intermediul celuilalt. Aşadar, cuplul modern a dobândit luciditatea tranzienţei fericirii sale, optând pentru *calitatea relaţiei* în defavoarea durabilităţii sale cu orice preţ. Divorţul şi consecinţele sale stresante sunt astfel eludate, el ieşind de sub incidenţa cadrului social legislativ mai larg şi reducându-se doar la o opţiune bilaterală a partenerilor, atunci când uniunea lor îşi pierde raţiunea de a mai continua. Desigur, el devine mai curând un divorţ psihologic şi sexual, deci rezolvarea unei probleme de intimitate interpersonală, şi nu o pierdere prin "ruptură" sau "sancţiune" social-instituţională a unor statute sociale acreditate cu obligaţiile şi drepturile prescrise ale acestora. Sesizăm în această opţiune a cuplurilor tinere pentru uniunea liberă o disociere între statutul familial recunoscut social şi rolul exercitat în fapt. Negarea statutului pare să declanşeze în mod compensator, deliberat, o reevaluare şi o îmbogăţire a rolului de partener, şi nu de puţine ori chiar şi a celui de părinte.

Şi totuşi familia există, iar transformările ei morfofunctionale necesită mai mult decât oricând soluţii flexibile şi protecţie legislativă, transparenţă şi comprehensiune, efort anticipativ şi terapie socială. Aceasta cu atât mai mult cu cât, *a doua tendinţă* specifică multora dintre cuplurile contemporane este *inautenticizarea relaţiilor familiale* în cadrul instituţional care continuă să deţină totuşi ponderea cea mai mare - căsătoria. Proliferează astfel "formule" marginal sociopatogene - semicăsnicia şi pseudocăsnicia -, ce trădează primele semne de patologie psihosocială familială. Infidelitatea, disfuncţiile sexual-afective, alcoolismul, conflictualitatea patogenă nu sunt cauze prime ale divorţialităţii (deşi ele apar consemnate ca atare în documentele legale respective), ci sunt consecinţe ale unui frecvent proces de inadaptare maritală, la rândul său simptom al disfuncţiilor psihologice, interpersonale şi psihosexuale mult mai profunde. Cauzele lor trebuie căutate în miezul formării structurii personalităţii, în dificultăţile ei de

maturizare afectivă, socială şi moral-spirituală, în ignoranța sa relațională, în absența unei minimale culturi a relațiilor satisfăcătoare şi civilizate dintre sexe. Adesea, precaritatea condiției socioeconomice sub nivelul satisfacerii trebuințelor bazale de securitate şi sănătate biologică şi psihologică, corelată cu un sistem instructional-educativ incomplet sau deficitar, sunt de natură să accentueze, să întrețină şi să agraveze deficitele adaptative sociofamiliale de azi şi de mâine. Nu putem ignora faptul că o familie "bolnavă" din punct de vedere interpersonal generează în perspectivă o societate fragilă din punct de vedere psihosocial. Ea distorsionează profund rolurile, scopurile, aspirațiile şi comportamentele membrilor săi, periclitează în consecință nu numai eficiența şi stabilitatea socială a acestora, ci şi eficiența, coerența şi echilibrul psihomoral al societății ca întreg. Efectul de recurență este incontestabil în dinamica existenței. Criza psihosocială a familiei reflectă, fără îndoială (şi nu numai), criza morală a societății, *dar ea poate deveni motor în menținerea şi agravarea crizei structurilor şi funcționalității sociale*. Or, nu putem răspunde la întrebarea "care sunt factorii ce explică, asigură şi potențează calitatea vieții în general?", eludând proliferările psihosociopatogene ale nucleului familial actual sau ignorând *mijloacele de protecție, terapie psihosocială, educație şi cultură relațională ale acestuia*.

Experiența internațională a specialiştilor în domeniu ne oferă modele de asistență complexă a familiei, bazate pe o metodologie validată social de cca 40-50 de ani. Menționăm dintre acestea câteva dintre cele mai cunoscute: sistemul britanic deține prioritatea istorică prin înființarea în 1948 a unei secțiuni de cercetare şi rezolvare a situațiilor familiale (Family Discussion Bureau) în cadrul Institutului de Relații Umane Tavistock din Londra; organismul Marriage Guidance Council care posedă ramificații în majoritatea țărilor; după 1965 se dezvoltă sistemul consultațiilor de sfat genetic şi planificare familială, creat pentru a se ocupa de problema reglării naşterilor, fecundității şi tratarea problemelor psihosexuale, sistemul francez de consiliere conjugală, înființat încă din 1961 de către L'Association Française de Centres de Consultations Conjugales, condusă de prof. G.J. Lemaire de la Institutul de Psihologie din Paris, "Şcoala părinților", formă de asistență familială preventivă inițiată de L'Ecole des Parents et des Educateurs de Paris, condusă de M.A. Isambert - sistem de influență formativă profamilială practicat şi în SUA -, Sistemul de consiliere familială multiramificat din Elveția, inițiat de E. Sordet în 1974, posedând şi un sistem de formare a cadrelor specializate acreditat. La acestea, adăugăm

experiența americană în “Sfat premarital” (J. Trainer, 1979) și programele de psihosexoterapie inițiate după anii ‘60, în cadrul unor clinici recunoscute în domeniu pentru contribuțiile lui J. Masters, V. Johnson, H.S. Kaplan, precum și practicarea uzuală a psihoterapiilor de familie (V. Satir, D. Bloch, D. Jackson, J. Haley, J. Framo, S. Minuchin, J. Perez etc.).

Ființa umană poartă în ea vocația fericirii. În devenirea sa psihologică, socială și profesională, de cele mai multe ori, ea își urmărește cu asiduitate autoafirmarea, autoîmplinirea, autorealizarea. Aceasta este expresia libertății sale autentice. Calea afectivă – iubirea și armonia între sexe și între părinți și copii, cunoașterea, valorizarea și stimularea interpersonală întru bunăstarea comună, ca indicatori ai relațiilor intergenerționale și, implicit, ai calității vieții – este la fel de importantă ca și calea prosperității materiale, aflându-se cu aceasta în strânsă interdependență. Într-un cadru socioeconomic ostil și frustrant, omul se apără adesea sacrificându-și și mutilându-și propriile resurse afective, spirituale, morale, el devine singur printre ai săi, îndepărtându-se de ai săi și acționând uneori împotriva lor.

Disputa puterii, stilul de negociere, strategiile cooperării, competiției și conflictului, competența asumării sarcinilor și responsabilităților de rol-status (fie el masculin, feminin, parental, filial, civic) se deprind, se învață” și se formează în nucleul familial. Primele exerciții de conviețuire mai mult sau mai puțin civilizată se desfășoară în familie și zestrea disponibilităților adaptative psihosociale, “zestrea” de eficiență socială (maritală, parentală, dar și profesională) se dobândește primordial în și prin familie.

Să medităm o clipă asupra a ceea ce știm și nu știm încă despre familia românească în acest moment crucial al transformărilor din sine și pentru sine, sub semnul tranziției istorice, cu gândul la avatarurile sale psihologice, la resursele ei afective, morale, culturale și, nu în ultimul rând, biologice, în a face față prezentului și viitorului. O meditație prospectivă ne-ar putea argumenta necesitatea întreprinderii câtorva cercetări psihosociale și sociologice absolut necesare cunoașterii tendințelor fenomenului familial actual și viitor în România, pe baza cărora s-ar putea elabora și practica cele mai adecvate “soluții” și strategii de protecție socială, asistență, educație și terapie a familiei, în consens cu cele existente în lume. Și cât de necesară ne-ar fi pentru început o replică românească la clasicele rapoarte Kinsey și Simon, privind particularitățile comportamentului sexual, câteva cercetări asupra modificării structurilor de rol și relațiilor interpersonale în condiții de stres social iminent (șomaj, schimbări de profil profesional, loc de muncă, zonă geografică, reîntoarcere de la urban la rural în condițiile create

de noua lege funciară etc.). O altă direcție de cercetare care se recomandă de la sine este desigur cea legată de problemele divorțialității, delincvenței juvenile, raporturilor intergeneraționaîe, noilor modele familiale în creştere (familii monoparentale, pluriparentale şi uniuni libere). Şi oricât de triste sau de optimiste ar putea fi răspunsurile la întrebările unor astfel de cercetări, oricât de previzibilă sau imprevizibilă ar fi evoluția cuplului şi a modelelor familiale ale viitorului, cunoaşterea adevărului în această privință este singura noastră cale.

CALITATEA VIEȚII VÂRSTNICILOR

prof. dr. Constantin BĂLĂCEANU-STOLNICI

Domnule preşedinte,

doamnelor şi domnilor,

Este o sarcină foarte grea pentru mine să iau cuvântul în problema calității vieții bătrânilor, date fiind responsabilitățile pe care le am atât ca preşedinte al Societății de Gerontologie, cât şi ca director general al Institutului Național de Gerontologie şi Geriatrie, care se preocupă la ora actuală de problema geriatrică în țara noastră.

Sigur că atunci când abordăm această problemă astăzi trebuie să ținem seama de cele două mari condiții istorice în care ne găsim: una pe care a subliniat-o domnul profesor Trebici, cu privire la îmbătrânirea populației şi, în special, a populației rurale şi a doua prin faptul că ne aflăm într-un moment de profunde transformări socioeconomice cu repercusiuni dramatice pentru populația vârstnică.

Când vorbim de calitatea vieții facem apel la un proces foarte complex de optimizare, dar, în acelaşi timp, şi la un permanent compromis între vis şi realitate sau între ceea ce s-a spus aici: ideal şi operațional.

Calitatea vieții la bătrâni are o particularitate: depinde mult mai puțin de ei, de puterea lor de decizie şi de eficacitatea lor operațională. Ca toți handicapații, ca şi copiii, implică existența în societate a unui proces de protecție în familie, într-un microgrup social sau chiar într-un macrogrup social, chiar şi pluristatal.

Sigur că primul ideal pe care l-am vrea noi este să scăpăm şi de bătrânețe şi de moarte, însă atât bătrânețea, cât şi moartea sunt rezultatul inevitabil al unor procese universale care nu pot fi oprite de descreşterea în timp a fiabilității sistemelor şi de creşterea entropiilor. Partea cea mai dramatică este că îmbătrânirea şi moartea numai în speța umană se conştientizează. De aici, cu un efect profund asupra calității vieții apar nişte disconforturi existențiale. Unul este determinat de însăşi trăirea fenomenului de îmbătrânire cu toate handicapurile respective, iar celălalt este determinat de reflectarea în conştiință a celor două procese, îmbolnăvirea şi moartea, ca o perspectivă într-un viitor apropiat sau îndepărtat. În ceea ce priveşte, în special, primul impact existențial generat de situația de bătrâni, el trebuie privit sub triplul său aspect: biologic, psihologic şi social. Aici apare drama

bătrânilor. Conştientizarea aceasta obligă însă societatea să ia nişte măsuri, să adopte o serie de strategii pentru combaterea (mai puțin) şi pentru întârzierea îmbătrânirii şi morții. Influența procesului de îmbătrânire în sens pozitiv sau negativ asupra calității vieții bătrânilor trebuie să țină seama de postulatele de mai sus. Însă mecanismul acestei influențări presupune un demers multidimensional: medical, psihologic, social, economic şi politic.

Acest demers, uitat de foarte multe ori, trebuie să țină seama de câteva aspecte care sunt legate de însăşi natura psihicului uman, şi anume de aspectele spirituale, culturale, emoționale şi motivaționale.

Calitatea vieții din punct de vedere spiritual ne scapă nouă. Aceasta este sarcina bisericii şi pentru o minoritate depinde şi de aderarea lor la un anumit sistem filosofic. Nu intrăm în detaliul acestui lucru, deşi este extrem de important, dar el depinde de organizarea psihică a fiecăruia, de credința la care a aderat ş.a.m.d.

Aspectul cultural este mult mai important pentru că are şi o conotație istorică, oferind modalități specifice atât în ceea ce priveşte fondul existențial, trăirea, acceptarea îmbătrânirii şi a morții, cât şi comportamentul societății față de moarte.

Într-un fel acceptăm îmbătrânirea şi, în special, moartea - fiindcă tanatogeneza este un aspect important al vieții bătrânului - într-o cultură care admite o existență postmortală, o anumită recompensă pentru moarte, şi într-un alt fel o admite sau o acceptă un bătrân care se găseşte sub impactul unei filosofii materialiste, atee. Aspectul emoțional a fost unul dintre cele mai neglijate, în special în sistemul prin care am trecut. Acesta se referă la capacitatea şi dreptul bătrânilor ca, atât timp cât trăiesc, să trăiască într-un confort psihic de plăcere, de bucurie şi să li se evite disconfortul generat în special de tristețe şi de anxietate care apar şi din cauza contextului psihosocial al îmbătrânirii, dar şi datorită unor aspecte de biochimie cerebrală pe care le cunoaştem foarte bine. Amintim că secolul al XVIII-lea a introdus drept criteriu, în organizarea vieții, criteriul de fericire şi că primul care a utilizat în programele sale politice cuvântul de fericire, în mod paradoxal, este Saint-Juste. În organizarea vieții bătrânilor şi în aprecierea calității vieții bătrânilor trebuie să facem loc acestui concept.

Ultimul aspect psihologic, asupra căruia aş insista şi care mie mi se pare cel mai important, este cel care se referă la motivație. În institutul nostru, psihologii noştri s-au antrenat încă din epoca dinaintea revoluției, pentru ca, într-o perspectivă de viitor, pe care noi am avut-o, să acorde motivațiilor umane un rol important şi să facă studii privind inventarierea

motivațiilor, a particularităților lor la bătrâni, pentru a vedea în ce mod putem după aceea prin strategii adecvate să satisfacem aceste motivații și în felul acesta să ameliorăm calitatea vieții bătrânului, în sensul vechiului adagio, potrivit căruia ne interesează să aducem viață anilor și nu ani vieții, un adagio pe care regretata mea predecesoare Ana Aslan o susținea de atâtea ori.

Problema care se pune acum în fața noastră este să precizăm care sunt semnele, care sunt indicatorii calitativi ai calității vieții la populația vârstnică, care ştim că nu este implicată în munca activă (deci la care nu intervin parametrii vieții de muncă), şi la cei la care nu apare necesitatea reglementării riguroase a timpului liber. Această problemă este extrem de importantă pentru că bătrânii, deoarece nu sunt implicați în procesul de muncă, sunt adesea marginalizați de societate, mai ales de cea care a fost înainte, ce susținea că, din punct de vedere economic, bătrânul nu este interesant şi ca atare trebuie într-un fel eliminat.

După părerea mea, a institutului nostru, şi a Organizației Mondiale a Sănătății, unul dintre indicatorii principali care se oferă pentru detectarea calității vieții bătrânilor este starea sănătății populației vârstnice.

Nu ştim dacă toată lumea este de acord cu acest lucru, dar noi îl considerăm în institutul nostru, drept un element fundamental şi el se reflectă în speranța de viață la naştere, în mortalitatea şi morbiditatea acută şi cronică a bătrânilor. Aici putem interveni în mod dominant.

De aceea, punem un accent deosebit ca, pe viitor, să se organizeze mai bine problema îngrijirii bătrânilor.

De aceea, noi luptăm acum intens pentru definirea geriatriei ca specialitate medicală.

Dumneavoastră ştiți că, în țara românească, nu există catedră de geriatrie şi organizarea unei rețele de instituții geriatrice bine structurate (aşa cum există o rețea pediatrică, o rețea de neurologie, o rețea de psihiatrie ş.a.m.d.), care să se ocupe de sănătatea populației vârstnice, însă aceasta devine din ce în ce mai necesară.

Dumneavoastră ştiți că la ora actuală drama asistenței bătrânilor este extrem de mare? Acum câteva zile am avut un raport din partea Institutului Medico-Legal potrivit căruia, în perioada de iarnă, în Bucureşti, la morgă soseau în medie 7 până la 8 cadavre neidentificate de bătrâni morți de frig şi de foame în Bucureşti, în capitala țării. E un semnal de alarmă pe care îl trag de la această tribună a Academiei.

Pentru garantarea stării de sănătate se impun deci, de astă dată, programe de asistență medicală geriatrică în cadrul rețelei medicale naționale. Mă angajez în acest sens şi în numele Ministerului Sănătății.

Este nevoie de o nouă bază materială - nu avem spitale suficiente, în special servicii şi cabinete de consultație pentru bătrâni, dotate şi încadrate corespunzător şi competent.

Componența personalului medical este foarte importantă şi în geriatrie, atât la nivelul corpului medical, cât şi la nivelul asistentelor medicale, unde avem noi dificultăți foarte mari. În această perioadă de tranziție ne izbim de o problemă foarte mare, o problemă bugetară: de unde să luăm banii necesari? În perspectiva noii societăți trebuie organizate programe care să se bazeze cel puțin inițial pe o susținere bugetară de la stat, dar în mare parte pe ceea ce se impune cu urgență imediată: organizarea asistenței sociale în țara noastră. Noi n-avem sistem de asistență socială şi dacă nu se va organiza rapid, cu prețurile medicamentelor care cresc acum şi cu criza bugetară de la Ministerul Sănătății, vom asista la un genocid sau un gerontogenocid cum a subliniat foarte bine domnul Trebici.

Vă atrag atenția că toate acestea reprezintă un efort mare, pe care Ministerul Sănătății a decis să-l facă, dar nu poate singur, fiindcă lipsesc fondurile necesare. Trebuie antrenate de acum înainte şi fondurile private, făcând apel la posibilitatea societăților "fără profit", care sunt chemate să joace rolul fundamental în ameliorarea stării sănătății bătrânilor.

Mai există, în ceea ce priveşte bătrânii (şi aici poate interveni Ministerul Muncii), necesitatea protejării bătrânilor handicapați, prin rețeaua de cantine, cămine-spital şi prin organizarea, după părerea mea, absolut obligatorie, a unui sistem de asistente sociale care să nu stea numai la birou şi să facă cercetare, ci care să umble pe teren, aşa cum se realizează în câteva țări cu un înalt standard de viață, dar în care şi principiul respectului față de om este dominant. Alături de starea de sănătate, un indicator tot atât de important pentru calitatea vieții bătrânului este accesul lui la bunuri şi la servicii; acesta depinde în mare parte însă de venituri şi iată că iarăşi ne izbim de aspectul financiar, care este cei mai grav pentru vârsta a treia. Bătrânul trăieşte din pensie, care în general este insuficientă. Nivelul pensiilor poate fi crescut sau să se permită vârstnicului pensionar să aibă şi nişte funcții plătite în plus, în funcție de capacitățile lui. Acest acces la bunuri şi la servicii se reflectă şi în baza materială de care dispune bătrânul: casa, apartamentul, mobilele pe care a putut să le acumuleze, care îi garantează lui un anumit nivel de confort; dacă are pământ, dacă are

maşină, şi aşa mai departe; de prezența bunurilor şi serviciilor pe piața existentă şi capacitatea bătrânilor de a ajunge la aceste bunuri.

Eu văd adeseori, în profesiunea mea, bătrâni singuri care au posibilități financiare, au casă, nu se pot deplasa şi nu pot să-şi procure nici măcar alimentele sau medicamentele care le sunt necesare.

Cum putem noi vorbi de calitatea vieții bătrânilor dacă nu avem în minte în mod permanent această categorie de bătrâni însingurați (şi sunt destul de numeroşi). Domnul Trebici a spus foarte bine că în statistica respectivă, în demografie, trebuie să facem un loc aparte acestor bătrâni singuri, izolați, şi îl rog pe domnul Copilu, din Institutul Național de Gerontologie şi Geriatrie, în programele dînsului să ia în considerare în institut analiza acestei probleme foarte grave a bătrânului însingurat în societate. Sigur că toată această asigurare sau protejare socială a bătrânului nu depinde numai de bunăvoința populației, nu depinde numai de bunăvoința anumitor cadre de specialitate, ci depinde şi de starea economică a națiunii, de venitul global, de venitul brut, şi de modul **mm** averea se distribuie la populație.

De asemenea, există, atunci când ai intenția să ameliorezi calitatea vieții bătrânului, nişte obligații sociale care să faciliteze economic pentru vârstnici, anumite sarcini.

În foarte multe țări, bătrânul plăteşte jumătate din preț la spectacol, la sistemele de transport în comun, impozitele sunt mai reduse, adică există o serie de facilități care merg până acolo încât, am văzut de pildă la New York, autobuzul când vine în stație şi vede un bătrân, se mclină ca să-i poată pune scara la dispoziție să se poată sui.

Sigur că e departe drumul aici, dar trebuie să le avem în minte, fiindcă atunci când vorbim de calitatea vieții bătrânului suntem obligări, noi, generațiile care suntem active» să ne respectăm generațiile care ne-au adus pe lume, ne-au dat un anumit bagaj de tradiții şi de cunoştințe.

Toate acestea însă, într-adevăr, costă bani şi rămmem mai departe tributari organizării economice a acestei țări, dar trebuie să antrenăm în mod obligatoriu şi capitalul care va fi manevrat în sectorul particular. O clasă de indicatori se referă şi la viața socială a vârstniciîor. Acest aspect a fost cel mai neglijat în ultima vreme şi în cadrul acestei vieți sociale a bătrânilor, a satisfacțiilor sau a nesatisfacțiilor pe care le au bătrânii, unul din indicatorii cei mai importanți este rata sinuciderilor.

Dumneavoastră ştiți că, în ultima perioadă a vechiului regim, rata sinuciderilor a crescut enorm la cei doi poli ai vieții, ceea ce reflecta

dramatic calitatea vieții din epoca respectivă: rata sinuciderilor la bătrâni şi rata sinuciderilor la copii; ceea ce după cum se ştie foarte bine a fost o problemă îngrijorătoare.

Esențial mai este faptul că la bătrâni calitatea vieții, din punct de vedere social, se realizează, şi asta s-a uitat, şi pe o dimensiune cultural-umanistă.

Nu trebuie să ne gmdim la bătrâni numai să le asigurăm nişte condiții materiale; bătrânui nu cere pomană, şi asta este cea mai mare greşeală care se poate face; nu trebuie să-i dai bani sau să-i dai diferite mijloace de trai, ci trebuie să-i creezi un confort şi în cadrul acestui confort nu intervine numai baza materială ci anumite posibilități de acces la viața spirituală şi culturală.

Cred că acum, când se vor organiza noile programe de gerontologie socială, trebuie avut în vedere acest lucru la toate nivelurile. Bineînțeles că totul depinde şi de gradul de cultură. Există încă foarte mulți analfabeți care au acces minim ia cultură.

Drept indicatori ai calității vieții Mtrînilor, trebuie luat în considerare procentul vârstniciîor care iau parte la spectacolele de teatru, care iau parte la concerte, numărul orelor îs care asculta îa radio, îa programele culturale şi îa cele de televiziune (care ar trebui să fie organizate şi pentru satisfacerea motivațiilor lor). Par lucruri minore, dar, să ştiți, că eu am văzut bătrâni cărora, prin faptul că li s-a dat radio sau un televizor în casă, li s-a schimbat complet calitatea vieții, mai ales pentru cei care nu se deplasează.

Regret că acestea sunt aspecte pe care trebuie să le avem permanent în minte dnd vorbim despre calitatea vieții. Trebuie dezvoltate şi programele sociale; în acest sens pot exista societăți culturale sau cluburi care au dispărut în ultima vreme. Clubul nu este un mijloc de simplă mtîlnire, este un loc unde se stabileşte o ocupare a timpului liber şi o creare a unei ambiențe psihologice care este absolut necesară bătrânilor, mai ales celor pensionari, care se simt pe undeva decăzuți din rolul lor. Societatea trebuie să le creeze un alt rol. Este sarcina psihologilor şi a celor care se ocupă de psihologia socială să ne învețe cum să reîncadram bătrânul într-un rol, căci lipsa unui astfel de roi distruge calitatea vieții vârstnicilor mult mai mult câteodată, decât însăşi sărăcia..

Înainte de a încheia, vreau să mai atrag atenția acestei societăți care se ocupă în mod atât de interesant de calitatea vieții asupra unei categorii de oameni, pe care mulți dintre dumneavoastră nu-i cunosc, dar pe care noi în specialitatea noastră îi cunoaştem şi care şi ea are dreptul, în limitele

posibilităților, la un sprijin pentru a ni se asigura o calitate a vieții care să-i confere măcar o demnitate umană. E vorba de acei bolnavi în faza finală a existenței lor, loviți de boli grave şi infirmități, cei care sunt imobilizați în pat, cei care sunt suferinzi de cancer în forme terminale cu dureri foarte mari, de cei care au o degradare mintală foarte înaintată. Această categorie de oameni au dreptul să fie tratați ca nişte oameni Aici fac un apei de pe poziția mea de geron-tolog, fa toți oamenii să aibă respect față de ei A avea respect față de ei înseamnă a le asigura această ultimă sută de metri de existență în condiții cel puțin de respect față de condiția umană. E o problemă foarte greu de rezolvat În unele țări s-a pus problema existenței unor institute specializate în care să vii, să aduci marele infirm să-şi petreacă ultimele zile, săptămâni sau luni, într-o ambianță umană. Evident că aici se ridică, şi cu aceasta termin, o problemă foarte spinoasă pentru calitatea vieții bătrânilor, dacă bătrânul la un moment dat are dreptul să solicite să fie suprimat sau nu.

Este o problemă care devine dm ce în ce mai actuală. Este adevărat apartenența noastră, a multora dintre noi la ortodoxia creştină, nu ne permite să abordăm acest subiect, dar este de actualitate şi acum dnd se structurează legile acestei țări, trebuie să avem în vedere până unde se va putea merge, e adevărat la noi poate este încă prematur, dar în viitor la abordarea problemei, eutanasiei într-o societate care vede în eutanasie nu un sistem, un mijloc de a suprima un om, ci un mijloc prin care un om ajuns la capătul suferințelor sale solicită din partea societății să-l sprijine să părăsească această lume de la care nu mai poate aştepta nia un confort

Mă iertați că v-am reținut cu aceste aspecte, dar criteriul pur economic sigur că este important, dar există, în contactul nostru cu viața bătrânilor singuri şi a bătrânilor bolnavi, câteva aspecte care sunt de un dramatism extraordinar şi care ne obligă atund dnd vorbim de calitatea vieții să formulăm pentru moment nişte programe generale care atrag după sine bineînțeles nişte sacrificii şi de ordin spiritual Este foarte greu să stai pe lângă un bolnav, să-l încurajezi în ultimele momente ale existenței sale.

Aceasta însă nu exclude urgența efortului economic necesar protecției bătrânilor şi ameliorării calității vieții lor, efort în care toți tindem să ne implicăm. Evident că aceasta se va concretiza până la urmă printr-un nou procentaj de bani pe care-i vom da din veniturile noastre pentru a constitui acest fond de protecție socială şi de asistență medicală de care avem nevoie.

Vă mulțumesc.

STILUL DE VIAȚĂ ȘI PROMOVAREA SĂNĂTĂȚII

conf. dr. Cristian-Adrian HAVRILIUC

Asigurarea şi menţinerea sănătăţii reprezintă unui dintre cele mai importante obiective ale societăţilor contemporane. Desigur că sănătatea a fost întotdeauna o preocupare socială, dar nu până de mult aceasta se exprima în special faţă de boală sau de deces şi trata mai puţin posibilitatea promovării sănătăţii şi îmbunătăţirii calităţii vieţii Istoria sănătăţii publice evidenţiază, pe plan mondial, reducerea marcantă a bolilor contagioase, diminuarea mortalităţii infantile şi a celei materne, creşterea duratei medii a vieţii şi multe alte rezultate pozitive. Rămîn încă fără răspuns dezbaterile care îşi propun să clarifice dacă la aceste reuşite au contribuit numai dezvoltarea ştiinţelor şi o mai mare accesibilitate la serviciile medicale, sau sunt rezultatul firesc al mutaţiilor sociale înregistrate în ultimele decenii.

Este cunoscut faptul că Organizaţia Mondială a Sănătăţii a definit sănătatea ca *fiind*: "bunăstarea fizică, psihică şi socială, şi nu numai absenţa bolii sau invalidităţii", acest context, în 1977, la a "XXX-a Adunare Mondială a Sănătăţii" s-a stabilit că "principalul obiectiv al Guvernelor şi al Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii pentru perioada următoare este că până în anul 2000 să fie create condiţiile ca toţi locuitorii lumii să atingă acel nivel al stării de sănătate care să le permită să **desfăşoare o viaţă socială şi economică productivă"** (rezoluţia WHA30.34), hotărîre exprimată în practica cotidiană prin chemarea "Sănătate pentru toţi până în anul 2000". Rezoluţia nu a rămas o simplă declaraţie de intenţii, fiind urmată de intervenţii strategice precis conturate în cadrul statelor membre şi pe plan mondial. Din cele din urmă pot fi amintite câteva care au definit cadrul conceptual.

Astfel, în anul 1978, la Alma-Ata se stabileşte conţinutul **"îngrijirilor primare pentru sănătate",** pachet de măsuri sociale, economice şi medicale în absenţa cărora se consideră că nu se poate promova sănătatea unei populaţii. A fost, de asemenea, subliniat caracterul **intersectorial** al îngrijirilor pentru sănătate. În 1980, ţările Europei stabilesc principiile generale privind politica în domeniul sănătăţii publice, pe baza cărora în 1984 vor fi adoptate cele 38 de obiective regionale necesare traducerii în fapt a strategiei "Sănătate pentru toţi". Rînd pe rând, guvernele ţărilor Europei, cu asistenţa Biroului Regional al Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii,

îşi adaptează şi îşi fundamentează programele naționale pentru sănătate pe baza obiectivelor mai înainte amintite.

"Conferința Internațională pentru Promovarea Sănătății" de la Ottawa, în 1986, acceptind că sănătatea este resimțită ca o resursă a vieții cotidiene şi nu doar ca un scop al existenței biologice, elaborează un set de criterii pentru un nou mod de abordare a sănătății publice. Doi ani mai tirziu, evaluarea făcută la cea de "a II-a Conferință internațională pentru Promovarea Sănătății" (Adelaide), pe baza rezultatelor încurajatoare a mai multor programe, evidențiază mutația de la tradiționala ***"politica pentru* sănătatea publică*** la noua abordare privind ***"politică pentru o populație sănătoasă"*** (Public Health Policy - Healthy Public Policy). Politica pentru o populație sănătoasă are un caracter multi-sectorial, vizând pe termen lung realizarea unei societăți sănătoase, răspunzând la confruntarea dintre problemele sănătății şi schimbările evolutive ale tehnologiilor. Consecințele sănătății nu mai pot fi privite ca probleme de interes local sau individual, sănătatea nefiind numai un drept uman fundamental, ci şi o formă de investiție a societății în vederea asigurării supraviețuirii şi dezvoltării umanității. Toate sectoarele vieții sociale sunt chemate să ia în considerare şi sănătatea atunci când îşi stabilesc propriile strategii de dezvoltare.

Ideea investițiilor pentru sănătate a fost amplu dezvoltată la recenta "Conferință Internațională pentru Promovarea Sănătății" de la Bonn, decembrie 1990. Deviza Conferinței "Să investim pentru sănătate" s-a bazat pe aserțiunea că sănătatea este un factor fundamental pentru susținerea dezvoltării sociale şi economice în toate societățile. Investițiile pentru sănătate, în aceste condiții nu se reduc numai la asigurarea îngrijirilor medicale necesare fiecărui cetățean în parte, ci şi în realizarea unor condiții adecvate de viață, muncă şi mediu, care contribuie la promovarea sănătății populației Replica individuală, indusă şi aşteptată, este aceea a unui comportament sano-genetic.

S-a demonstrat rolul strategiilor de promovare a sănătății pentru calitatea vieții şi bunăstare, au fost prezentate tehnici de conducere a activităților de inițiere, organizare şi finanțare a investițiilor pentru sănătate. Politicienii, patronatul şi sindicatele, asociațiile medicale, organismele de asigurări, grupurile de inițiativă cetățenească sau comunitare, mijloacele de informare, ca şi alte numeroase asociații şi instituții sociale, de educație ori sanitare, au început să investească în sănătate acționînd pentru promovarea acesteia. Acest fapt nu s-a redus numai la aspectele financiare, ci a însemnat şi inovații politice, organizatorice, juridice şi economice în

constituirea unor noi infrastructuri pentru sănătate, în medierea şi negocierea diferitelor interese sociale sau în redistribuirea resurselor. Au fost luate în consideraţie modalităţile şi particularităţile de a investi pentru sănătate în ţările din Europa Centrală şi de Est, unde schimbările majore politice, economice şi sociale, cât şi trecerea de la un sistem decizional rigid la unul pluralistic, includ în egală măsură şi domeniul sănătăţii publice.

S-au reamintit doar câteva din reperele acestei perioade iniţiate de Organizaţia Mondială a Sănătăţii pentru reconsiderarea înţelegerii şi acţionării în favoarea unei populaţii sănătoase, ele sunt mult mai numeroase, după cum şi problematica abordată este practic nelimitată. Se evidenţiază însă un numitor comun: **stiluri de viaţă.**

Observaţia că sănătatea este puternic corelată cu **stilul de viaţă** se bazează pe o mulţime de date, obţinute prin studii care au demonstrat legătura dintre caracteristici sociale (venit, ocupaţie, educaţie, etc) cu starea de sănătate, morbiditatea sau mortalitatea. Alte studii au arătat însă că la acelaşi standard economic dar cu diferenţe în ceea ce priveşte stilul de viaţă pot să existe deosebiri semnificative. Astfel, rata mortalităţii pentru bărbaţii de 45-54 ani în SUA este aproape dublă faţă de cea înregistrată în Suedia la aceeaşi grupă de vârsta. De asemenea s-a evidenţiat că bărbaţii în vârsta de 55 ani care nu au avut nici unul dintre “relele” obiceiuri cum ar fi: supraalimentaţie, surplus ponderal, consum crescut de alcool fumat, nerespectarea programului de somn, sedentarism ş.a. au o stare de sănătate sau performanţe funcţionale similare cu cei care ar fi cu 20 de ani mai tineri dar care au toate aceste “comportamente nesănătoase”. Este cunoscut faptul că în determinismul multor boli sunt implicate diferite atitudini comportamentale: fumatul pentru cancerul pulmonar sau pentru emfizem; supra-alimentaţia şi consecinţele ei îa afecţiunile cardiace; alcoolul în ciroza hepaticii conducerea auto în stâ agresiv ori neutilizarea centwii de siguranţă în accidentele de circulaţie; contactele sexuale timpurii şi multiple pentru cancerul de col uterin; promiscuitatea în comportamentul sexual conduce la o frecvenţă crescută de boli venerice şi SIDA.

Multe alte caracteristici ale stilului de viaţă se pot manifesta ca factori de risc, tar imeJedintre acestea, deşi mai puţin cunoscute, sunt poate mai Implicate decât ne închipuim în determinismul unor afecţiuni, aşa cum ar fi reacţiile subliminale faţă de elemente stressante ale “gazdei” afecţiunilor, atât a celor cronice cât şi a celor acute. Un alt grup de fapte, pe care le putem include tot în stilul de viaţă, este maniera în care populaţia utilizează serviciile pentru sănătate. Abordarea slstmiatică a acestor componente

devine motivată social, economic şi, bineînțeles, medical în condițiile în case astăzi sănătatea nu mai este concepută ca echivalentul “non-bolii”. Este evident că în aceste condiții nu există o stare de sănătate ideală, că nu există un stil de viață “optim” recomandat pentru toti indivizii unei populații. Cultura, veniturile, viața de familie, vârsta, capacitatea fizică, tradițiile, condițiile de locuit şi de muncă vor face ca anumite modalități sau condiții de viață să fie mai atractive, fezabile sau resimțite în mod diferit ca fiind corespunzătoare. Modul în care un individ trăieşte poate să producă modele comportamentale care sunt fie benefice, fie detriraentaîe pentru sănătate.

Pentru promovarea sănătății, pe lângă recunoaşterea rolului pe care îl joacă stilul de viață, deosebit de important este potențialul de schimbare al acestuia. Acțiunile care vizează schimbări în stilul de viață pot fi orientate atât către individ, cât şi spre factorii de mediu care influențează comportamentul. Cele 38 de obiective adoptate de Biroul Regional pentru Europa al Organizației Mondiale a Sănătății jalonează practic schimbările în ceea ce priveşte stilul de viață. Ele îşi propun ***să adauge ani şi sănătate*** vferff prin reducerea deceselor premature şi prin scăderea morbidității şi a invalidității Mai înainte de toate ele îşi propun însă ***“să adauge viață anilor”*** asigurînd dezvoltarea şi deplina utilizare a potențialului fizic şi psihic al tuturor locuitorilor, într-o manieră în care aceştia să se poată bucura pe deplin de sănătate.

PROBLEME ALE TINERILOR DIN FERSPECTIVA (ANALIZEI) CALITĂȚII VIEȚII

dr. Dumitru BAZAC

Vom începe prin enunțarea unei ***cxhme*** desprinse din realitatea socială şi anume: ***"Calitatea vieții depinde de calitatea oamenilor care o trăiesc***[6] dar, din unghiul de vedere redus până la un punct (de vedere)-cel al intervenției noastre, ***"calitatea*** **viepi** ***depinde de calitatea tineruot****** care preiau pe umerii lor sarcinile principale ale viepi: munca, reproducerea speciei umane, organizarea socială, dezvoltarea spirituală şi, **În** general, a creativiiSții umane. Într-un anumit sens, evenimentete din decembrie **1989** au demonstrat, între altele» şi acest fapt. Într-adevăr, tinerii şi-au asumat, fățiş şi spectaculos» dispoziția de a rezolva, într-un mod tranşant, probleme şl tensiuni acumulate de-a lungul multor ani. £1, tinerii, s-au încumetat să întrerupă cursul degringolat al calității noastre dar nu au fost pregătiți sau nu au fost în stare să pună în loc altceva decât un mănunchi firav de aşteptări. O acută lipsă de comunicare s-a concretizat în imposibilitatea de a-şi exprima cu claritate: cerințele, aspirațiile, năzuințele.

Şi acum vom formula câteva ***întrebări*** ce plutesc în aer, rostite sau nerostite, îa miprejurări importante (de obicei, în concretizarea unor succese parțiale §L mai ales, a unor neîmpliniți) ale etapei de tranziție pe care o parcurgem: **"har,** ***în prezent,*** **unde** ***stnt tinerii?".*** De ce lipsesc ei din miezul evenimentelor economice» sociale, politice, culturale? Au renunțat, oare» la scopurile înălțătoare pentru care colegii lor de generație s-au sacrificat şi sacrificiul acestora s-a dovedit a fi zadarnic?! Au devenit ei sceptici? De ce oare?

E cunoscut» doar, faptul că, în timp ce vârstniciîor le place să idealizeze trecutul, tinerii preferă să idealizeze viitorul Ce se ***îmtmpiă,*** însă, ***cu timTuB&mânkide asti&iî*** încercarea de a găsi unele asemănări între trăsăturile tinerilor noştri de astăzi şi cele atribuite tmeretului, de exemplu, de sociologul german Helmut Scheîsfcy În celebra sa lucrare: "Generația sceptici" (1957), ai se pare, din capul locului» forțată şi irelevantă» tfttrucîi înseşi condițiile de fond (sociale, economice şi politice) diferă de îa o etapă fetorică Ia alta.

ScheLsky îi considera pe tinerii din generația avută în vedere drept “adaptați” la modalitățile de comportare ale adulților și astfel incapabili de orientarea spre scopuri generale ale vieții. Puternica preocupare de a fi “tineri-adulți”, remarcă autorul» tine aeeastl iinară generație departe și de organizațiile de tineret, apropiind-o mat curînd de familie ca de o “grupă dătătoare de ținută și de normă”.

Fondată pe investigații întreprinse În riadul tinerilor șomeri ai anilor *5G_S această orientare este cunoscută sub numele de teza “adaptării” (a “îabilizării”) *mm* a nfedufei ipre egaîare cu societatea adulților.

Ne vine greu să recunoaștem, dar anumite caracteristici relevate de Scheisky cu privire la generația postbelică pot fi regăsite și la tinerii de astăzi, la generația revoluției din decembrie 1989. Întrucft însă cele relatate au caracterul unor speculații izvorîte din observarea spontană a realității, se impune, desigur, cu necesitate, o cunoaștere aprofundată ce poate fi înfăptuită numai prin intermediul cercetării științifice a largului evantai de probleme ale tinerilor.

Dar, ce se înțelege prin **“problemele tinerilor*** și, eventual, care sunt acestea?

În aparență, răspunsul este simplu și ușor de dat în realitate, însă, - cei avizați cunosc deja aceasta! - un răspuns pe de-a-ntregul mulțumitor încă nu a fost oferit cu toate că încercările au ajuns chiar până la schițarea unei “științe despre tineret” iar specialiștii noștri, cu argumente pro și contra, au luat parte activă la respectivul dialog. În general vorbind, se fac referiri, desigur, la locul și rolul tineretului în societate, la drepturile și atribuțiile sale, la răspunderile și îndatoririle ce-i revin dar și la investiția de încredere și la așteptările pe care societatea le are de la el. Acesta este În mare” punctul de vedere al specialiștilor în domeniu. Există însă și opinia, exprimată îndeosebi de politicieni, potrivit căreia, nu ar exista probleme ale tinerilor altele decât cele ale celorlalte categorii de populație și, în consecință, ar deveni superfluă orice încercare de a delimita un perimetru problematic specific tineretului. Nu vom intra în polemică, aici, cu această orientare neștiințifica, ci, mai degrabă, vom încerca să enumerăm câteva dintre problemele esențiale cu care se confruntă generația tînără din perspectiva analizei calității vieții.

Una dintre acestea - poate nu cea mai importantă, dar, neîndoielnic, esențială - o constituie chiar faptul de a vorbi despre **problemele tinerilor** și nu despre problemele tineretului Cu alte cuvinte, necesitatea de a face diferențe în universul problemelor umane la nivelul generațiilor înseși Și

dacă, avînd în vedere un set cât mai cuprinzător de indici ai calității vieții vom opera distincțiile rezultate din luarea în considerare a particularităților psiho-sociaîe ale diverselor categorii de tineri, beneficiul, atât pentru cunoaştere cât şi pentru acțiunea socială, va fi incontestabil mare.

Este de la sine înțeles că dialogul avînd în centru tema calității vieții constituie o perpetuă confruntare şi, totodată, o încercare de punere în acord a unor aspirații şi, respectiv, cerințe, exigențe, cu efectwizarea unor eforturi destinate acestui scop ce va constitui, la rândul său, izvorul altor aşteptări şi noi cerințe de creştere a calității vieții.

Fără îndoială că un aşa-numit **complex de indici ai calității vieții** - care poate fi comun tuturor categoriilor de populație, deci şi tinerilor-conține cel puțin următoarele: starea de sănătate fizică şi psihică, condițiile ecologice de viață (respectiv, calitatea mediului ambiant), calitatea mediului social-politic, gradul de acces la mvățămînt şi la cultură, condițiile de muncă şi de organizare a muncii, raportul dintre timpul de muncă şi timpul liber şi modul de folosire a timpului liber, nivelul şi evoluția veniturilor, nivelul şi structura consumului

Din corelarea tuturor acestor indici cu un evantai problematic ce devine specific în măsura în care particularizează situațiile trăite de anumite subgrupe aparținătoare mai largului grup social denumit “tineret” rezultă **o imagine caleidoscopică a calității vieții,** parțial autentică, parțial deziderativă. Autentică - atunci dnd redă probleme ca: siguranța ori nesiguranța locurilor de muncă, mărimea veniturilor, prezența/absența locuințelor, natura relațiilor interpersonale (prietenie, căsătorie, divorț etc), petrecerea timpului liber, distracții ş.a. Deziderativă-mai ales atund dnd tinerii contrapun realităților autohtone modele (de obicei, occidentale) spre a căror imitare (uneori neselectivă) me îndeamnă.

Dar evantaiul problemelor tinerilor din perspectiva (analizei) calității vieții nu poate eluda nici aspectele atitudinale: participare activă sau oportunism-militantism sau fals-militantism şi, în strinsă corelație cu acestea, siguranța ori nesiguranța perspectivei în tandem cu posibilitatea ori lipsa posibilității de exprimare a năzuințelor specifice.

‘Tineretul este generația care vine”, dar nu cea care-vorba poetului - “vine, vine, vine...” şi nu se mai opreşte! Dimpotrivă, este generația care preia ştafeta înnoirilor şi tinde să înalțe calitatea vieții.

Cu siguranță, revoluția începută în decembrie 1989 a relevat, într-o manieră inedită şi cu o intensitate aparte, rolul istoric, adică revoluționar şi constructiv al tinerei generații, situînd-o, fără putință de tăgadă, în prim-

planul activității social-politice românești Acest fapt de viață autentică, ce se cere analizat în determinările sale cele mai profunde, atât în istoria sa, cât și în perspectivele pe care le deschide, impune efectuarea sistematică a unor **investigații științifice** în rindul tuturor categoriilor socio-profesionale de tineri, în noul context sociaî-poîitic democratic. Neîndoielnic, cea mai eficientă modalitate de înfăptuire a acestui important demers o constituie cea **insti-tuționalizată,** cu atât mai mult cu cât țara noastră dispune în acest sens de o anumită tradiție, relativ recentă, susținută prin activitatea Centrului de Cercetări pentru Problemele Tineretului, între anii 1968 -1990.
în cele ce urmează, vom pleda, pe scurt, pentru amplificarea travaliului științific avînd în centru problemele tinerilor din perspectiva (analizei) calității vieții:

1. Cercetarea instituționalizată a problematicii menționate este impusă de **necesitatea informării obiective a diverselor instituții, partide, organizații și asociații** asupra problemelor prioritare ale tinerilor dintr-o perspectivă globală, națională și nu numai dintr-una fragmentată, regională sau locală.
2. Dat fiind înființarea **Departamentului tineretului** în cadrul Ministerului Tineretului și Sporturilor, ar fi oportun ca acesta să-și fundamenteze întreaga activitate pe cunoașterea științifică (întreprinsă de institutele specializate, deci inclusiv de Institutul de Științe ale Educației, de Institutul de Cercetare a Calității Vieții și, bineînțeles, de Institutul de Studii și Cercetări pentru Problemele Tineretului) a aspirațiilor și nevoilor tinerilor pentru instrucție și educație și, în general, pentru cultură, a relațiilor lor interpersonale, a modalităților lor de integrare în muncă și în societate, a participării lor la dezvoltarea economico-socială a patriei ș.a., pentru a construi și a pune în aplicare strategii viabile de valorificare a potențialului creator al tineretului.
3. De altfel, **pentru a se putea înfăptui o schimbare radicală în dialogul societății cu tineretul** -- imperativ ce decurge nemijlocit din obiectivele și din sensul major al Revoluției începute în decembrie 1989 - este necesară cunoașterea temeinică și susținută (iar institutionalizarea acestei activități conferă certe garanții în acest sens) a dorințelor și năzuințelor tinerilor, a comportamentului lor de zi cu zi
4. De asemenea, este limpede că **luarea deciziilor** pe linie de stat referitoare la tineret trebuie să se facă “în cunoștință de cauză”, adică

să fie fundamentată pe cunoaşterea temeinica a realităților din rihdul tinerilor şi cu care se confruntă tinerii. În acest sens, legislația referitoare la tineret, precum şi oportunitățile destinate tinerilor este necesar să vină în înîîmpinarea unor particularități şi cerințe reale ale tinerei generații, a căror cunoaştere aprofundată se poate realiza numai prin coroborarea rezultatelor investigațiilor tuturor institutelor de cercetare care au în vedere tinerii şi problemele acestora.

5. În acelaşi timp, necesara ***lărgire a gradului de cunoaştere de sine a tineretului?*** inclusiv pentru a spori participarea acestuia la decizie, impune adîucirea cercetării ştiințifice a problemelor tuturor categoriilor socio-profesionale de tineri, în fond a analizei calității vieții acestora.
6. Totodată, reunirea şi decantarea temeinică a rezultatelor tuturor investigațiilor întreprinse asupra tinerilor din țara noastră ar fi utilă şi pentru **formarea unei noi generații de cercetători în rândul tinerilor.** Datorita interdicțiilor impuse de regimul dictatorial ştiințelor umane în general, în ultimii ani nu au mai fost pregătiți specialişti, inclusiv pentru cercetarea ştiințifică a tineretului. Se poate vorbi, deci, de un anumit “vid de cadre noi pentru acest domeniu.
7. În sfârşit, dar nu în ultimul rând ca importanță, menținerea în continuare la cote înalte a interesului şi atenției întregii societăți față de problematica tineretului, cu alte cuvinte **întreținerea unei atmosfere mereu noi în jurul problemelor tinerei generata,** se poate înfăptui în primul rând cu implicarea instituționalizată a cercetării ştiințifice în acest domeniu în sarcina căreia ar intra, în opinia noastră, şi constituirea unei bănci de date despre tineret, care implicit ar reflecta calitatea vieții tinerilor.

Este meritul Academiei Române şi respectiv al Institutului National de Cercetări Economice de a fi prilejuit, în acest mod, readucerea în atenție a problemelor tinerilor, respectiv a cercetării acestui domeniu ce se cuvine apreciat ca atare.

Vă mulțumesc pentru atenție!

DESPRE FIABILITATEA UMANĂ

conf. dr. Adrian MIHALACHE

1. Tehnologie şi fiabilitate

Lumea modernă este confruntată cu necesitatea stabilirii unei relații dinamice a-decvate între tehnologie şi capacitățile umane, avînd în vedere ratele lor diferite de dezvoltare şi direcțiile lor de evoluție, uneori divergente. Orice transformare politico-socială presupune regîndirea raportului dintre om şi tehnologie. Gahdhi, pledînd în timpul luptei pentru independența Indiei pentru revigorarea tehnologiilor tradiționale, nu se erija într-un adversar al modernității, exponent al unui specific național, ci propunea un alt tip de relație între om şi maşină.

Absența unui răspuns uman adecvat în interacțiunea cu sistemele tehnologice sofisticate are ca efect fragilitatea ambientului artificializat, manifestată printr-o comportare imprevizibilă şi o degradare rapidă ale acestuia. Fără o reacție umană, tehnologia este ineficientă, afirma John Naisbitt în “Megatrends”, incapabilă să asigure un nivel de fiabilitate ridicat al sistemelor tehnice, fapt cu consecințe grave în plan uman* individual sau colectiv. Invers, fiabilitatea precară a factorului uman are, ea însăşi, repercusiuni asupra fiabilității tehnologice, implicînd o degradare accentuată a ansamblului socio-tehnic Fiabilitatea este deci acei concept cultural unificator care poate cuprinde tehnologia şi umanul într-o abordare structurată, ținînd seama atât de specificitatea fiecărei laturi cât şi de zona lor de interferență.

Speranța pe care o avem într-un reviriment economic bazat pe o rapidă retehnolo-gizare ar putea fi deşartă dacă nu vom fi pregătiți să mteracționăm cu noile tehnologii astfel încât să le putem utiliza eficient, cu rezultate fiabile. O modificare a tipului de relație între om şi maşină, experimentată în contextul tehnologiilor existente, s-ar putea dovedi o modalitate constructivă de pregătire a terenului, avînd rezultate benefice, deşi eventual modeste, chiar în termen scurt. Reflecția teoretică ne arată că, departe de a privi infuzia de tehnologie ca panaceu, trebuie să ne adaptăm capacitățile umane în vederea unui dialog optim cu orice nouă tehnologie. Dacă într-o concepție clasică, teoria fiabilității modelează caracteristicile intrinseci ale mediului tehnologic şi elaborează metodele strict tehnice în vederea ameliorării lor, în concepția actuală fiabilitatea este

privită ca o caracteristică globală a sistemelor tehnieo-umane, iar asigurarea ei se bazează pe acțiuni întreprinse atât la nivel tehnic cât şi la nivelul factorului uman.

2. Factorul uman în procesul tehnologic

Factorul uman mtemne în procesul tehnologic în patra ipostaze asociate activităților de concepție, operare, mentenanță şi organizare, toate esențiale în asigurarea unei fiabilități globale a procesului. Activitatea de concepție, prin care cerințele şi specificațiile unui sistem sunt explicitate sub forma unui algoritm realizabil prin mijloace tehnice disponibile, constă în desfăşurarea unui raționament care transformă o anumită configurație de date referitoare la resurse, într-o altă configurație cu un conținut informațional mai bogat Deşi crucială, deoarece creația proiectelor, a "matricelor", în exprimarea lui Jacques Attali (Bruits, PUF, 1977, pag. 208), care stau la baza producției repetitive, este zona în care se desfăşoară prioritar competitivitatea economică, fiabilitatea raționamentelor umane a început să fie studiată recent, odată cu creşterea ponderii produselor informatice (software).

Activitatea de operare, prin care are loc o transformare a unei configurații materiale, utilizează din ce în ce mai puțin participarea umană, orientînd-o spre supraveghere şi intervenție în cazul constatării unor anomalii. În acest fel, operarea se apropie din ce în ce mai mult de activitatea de mentenanță, prin care se identifică starea reală a sistemului şi se intervine după caz, în scopul reconfigurării unei stări dorite. În ambele activități, promptitudinea şi acuratețea reacției umane sunt esențiale.

în sfârşit, ipostaza de manager a factorului uman solicită capacitățile acestuia de obținere, selecție şi transmitere de informații, în vederea orientării eficiente a organizării unității tehnologice, Henri Fayol definea în 1914 activitatea managerului prin patru verbe: a planifica, a organiza, a coordona, a controla. În această viziune tradițională, managerul utilizează o informație sintetizată la un înalt nivel de abstractizare şi utilizează metodele cercetării operaționale pentru ceea ce încă se numea, în anii şaizeci, conducerea ştiințifică a producției. O cercetare întreprinsă de Henry Mintzberg (Harvard Business Review 2 A990, pag. 163-176) arată că, departe de a utiliza în mod sistematic un agregat informațional complex, managerul modern joacă mai ales un rol activ în relațiile interpersonale, procură şi diseminează informații de detaliu, intervine direct în situații de criză locală. Fiabilitatea activității manageriale presupune treceri rapide de la viziunea generală la telescoparea detaliului semnificativ, capacitatea de

comutare a atenției de la un proiect la altul, sesizarea valorii simptomatice a anumitor amănunte.

Toate cele patru tipuri de activități descrise reprezintă modalități de rezolvare a unor probleme prin îmbinarea raționamentelor algoritmice cu tehnicile euristice. Ele fac apel, într-o măsură mai mare sau mai mică, la reprezentări ale realului situate pe diverse niveluri de abstractizare şi la modele teoretice decupate din cîmpul cultural larg şi din diferite zone specializate ale acestuia. Pe baza lor, se iau decizii şi se adoptă acțiunile şi procedurile de urmat, în conformitate cu arborele lui Rasmussen.

Rezolvarea unor sarcini elementare, tipice pentru operare sau mentenanță, presupune în primul rând rapiditatea şi precizia reacției umane, trăsături cultivate printr-un antrenament care dispensează recurgerea îa reprezentări sofisticate sau la modele teoretice, fapt ce ar risca să întîrzie acțiunea corectivă. De altfel crearea unor auto-matisme la nivelul comportamentului uman permite degajarea activității cerebrale şi orientarea ei către rezolvarea sau formularea unor probleme noi

Având în vedere cele patru modalități de implicare umană în procesul tehnologic, J. L. Nicolet şi J. Celier definesc fiabilitatea umană prin probabilitatea ca un individ, echipă sau organizație să îndeplinească o misiune în limite acceptabile şi într-un interval de timp precizat (La fiabiiite" humaine dans Tentreprise, Masson, 1990). Cercetările întreprinse până în prezent au studiat îndeosebi comportamentul factorului uman în activitățile de operare şi de mentenanță. În aceste direcții s-a impus modelul rognitiv THERP (Technique for Human Error Rate Prediction) al lui Swain şi Guttman, utilizat îndeosebi în asigurarea fiabilității şi securității centralelor nucleare (K. S. Park, Human Reliability, Elsevier, 1987). Modelul presupune o etapă calitativă, în care se definesc sarcinile elementare, se stabileşte succesiunea lor şi se construieşte arborele logic al activității. În etapa cantitativă, se asociază fiecărei acțiuni elementare o probabilitate de eroare, care se ponderează cu factorii PSF (Performance Shaping Factors) capabili să influențeze realizarea acțiunii Calculul probabilității de ansamblu a erorii se efectuează apoi pe baza arborelui logic, ținind seama de dependențele între erorile elementare şi de probabilitatea, specific umană, de corecție a erorii comise. Modelul Swain consideră îndeosebi erorile de comportament (de mod extern), semnificate de expresia "a comite o eroare".

Un alt model (Morlat-Cahuzac) consideră erorile de reprezentare descrise prin expresia "a fi în eroare". Acest model ține seama de faptul că acțiunile umane sunt guvernate nu atât de cunoaşterea nemijlocită a stării

lumii înconjurătoare, cât de reprezentările mai mult sau mai puțin fidele ale acesteia, orice acțiune fiind condusă de jocul imaginilor abstracte ale lumii. Acest model arată necesitatea conştientizării erorii prin testarea periodică a corectitudinii reprezentărilor umane. Importanța predicției fiabilității umane în operare şi mentenanță a condus la construcția, pe baza modelelor teoretice descrise, a unor sisteme cu inteligență artificială avînd drept scop evaluarea fiabilității umane (Westinghouse, 1987). Studiile efectuate arată că evitarea blocajului informațional, ierarhizarea nivelurilor de abstractizare şi construcția unor echipamente insenzitive la erori izolate constituie măsuri eficiente de asigurare împotriva erorilor umane.

3. Individ, echipă, organizație

Criteriile fiabilității umane individuale sunt legate de aptitudinile fizice şi intelectuale, de rezistența psihică şi de cunoştințele teoretice ale persoanei Foarte adesea adecvarea la o sarcină concretă este judecată doar prin prisma cunoştințelor teoretice, neglijîndu-se îndeosebi factorul rezistenței psihice. Ameliorarea acestor caracteristici individuale depinde de structura cadrului social în care individul este integrat, cadru care trebuie să favorizeze coerența internă a personalității, evitînd scindarea ei prin conflicte interne, cum ar fi acela dintre realizarea socială şi integritatea morală. De asemenea, trebuie evitată reducerea individului la o serie de competențe specializate coexistente la un anumit moment sau succedîndu-se în mod haotic de-a lungul traiectoriei unei existențe.

Deplasînd acum atenția de la individ la echipă, apare necesitatea unui echilibru între structura formală a acesteia, definită prin roluri şi relații explicite, ierarhizate, şi structura informală, caracterizată prin margini de libertate ale fiecărui membru şi printr-o comunicare orizontală a informației Fluiditatea echipei în organizarea tehnologică modernă este evidențiată de ponderea cercurilor de calitate care, după succesele înregistrate în contextul industriei japoneze, au fost promovate, ce-i drept cu un succes mai modest, în cadrul industriei occidentale.

Trăsăturile care dau identitate unei echipe sunt armonia, autonomia şi complementaritatea, Armonia este asigurată printr-o stabilitate relativă, prin formularea exactă şi prin ierarhizarea obiectivelor şi mai ales, printr-un limbaj comun, eliberat de retorica tradițională legată de stnieturile piramidale care presupun o direcționare preponderent verticală a informației Autonomia se realizează prin faptul că echipa dispune de întreaga informație necesară mdeplinirii obiectivelor, are libertate de decizie şi de gestiune în ceea ce priveşte organizarea lucrului, perfecționarea cunoştințelor şi evaluarea

capacităților membrilor ei îa sftrşiî, complementaritatea presupune diversificarea competențelor îa diferite niveluri de specializare, combinarea unor tipuri diverse de personalități, înclinate spre analiză, respectiv spre sinteză, spre reflecție, respectiv spre acțiune. Valorificarea particularităților indivizilor prin complementaritate în cadrul unei echipe este mai eficientă dedî încercarea de modelare a fiecărui individ pentru ca acesta să corespundă unui tip standard, de o mediocră completitudine.

Trecînd acum de îa nivelul echipei la acela al organizației, remarcăm că fiabilitatea sa rezultă din capacitatea structurii organizaționale de a oferi mdiviziîor care o compun mobiluri pentru un comportament adecvat Este de menționat de îa început că mobilurile nu sunt legate strict de recompensa materială, odată asigurat un nivel rezonabil al acesteia. Structura organizațională trebuie să includă reacții negative față de erorile comise, cu delimitarea riguroasă a responsabilităților individuale şi identificarea cazurilor când însăşi structura este sursă de erori, dar şi reacții pozitive în raport cu orice realizare personală. Situația în care aspectul coercitiv este accentuat prin prevalenta reacțiilor negative este ilustrată de cazul firmei Dominion Swann, producătoare de componente electrice pentru automobile, caz relatat în Harvard Business Review, nr. 2,1990.

Confruntată cu o eroziune a eficienței economice datorată îndeosebi crizei de autoritate, Dominion Swann recurge la serviciile firmei Sciex Plan Inc., care elaborează un sistem informatic integrat pentru controlul amănunțit şi evaluarea performanțelor personalului, mregistrîndu-se viteza de lucru, rata erorilor, timpul de muncă neutili-zat Personalul este urmărit în incinta firmei printr-un sistem TV cu circuit închis şi poate fi contactat acasă, locuințele personale fiind dotate de către firmă cu fax şi calculator personal Angajarea personalului se face pe baza unui portret robot al amploaiatului ideal, portret care include, în afara performanțelor profesionale, particularități şi gusturi personale legate de imaginea memorată a unor angajați merituoşi în pofida unui reviriment constatat îndată după adoptarea acestor măsuri, este de prevăzut că fiabilitatea acestei organizații va suferi o rapidă eroziune în timp.

Cu totul altfel stau lucrurile la firma Raychem, producătoare de echipamente optoelectronice, a cărei formulă de competiție este situarea “hors concours”. O asemenea strategie presupune un proces continuu de inovare, realizat printr-un nucleu tehnologic puternic, orientat spre cercetări fundamentale în ştiința materialelor şi prin numeroase interfețe care preiau ideile generate de nucleu şi le încorporează în produse şi servicii vandabile.

Motivația efortului intelectual este mai puțin pecuniară (salariile sunt doar cu 16% mai mari decât la alte firme similare), ci este legată de recunoaşterea valorii individuale şi de asigurarea unui ambient care stimulează creativitatea. Firme dinamice şi moderne ca Raychem, Intel sau Tandem Computers evită sa ridice bariere în calea schimbului de idei şi favorizează rețelele comunicationale neierarhizate şi neinstitutionalizate. Informatizarea este orientată spre controlul producției, nu al oamenilor, a căror evoluție profesională este în atenția permanentă a managerului

4. Cisltura de întreprindere

Întreprinderea modernă, conştientă de ponderea resurselor umane în succesul economic, se transformă într-un teren privilegiat al împlinirii individului. Dacă la începuturile erei moderne întreprinderea patemaîistă participa la viața cetății, construind şcoli, biserici şi patronînd mari serbări civice, în contextul "valului al doilea" a! civilizației industriale ea s-a separat de viața sodo-culturală, devenind un spațiu alienam.

Începând din anii şaptezeci se constată o slăbire a legăturilor care unesc individul cu marile entități instituționale (stat, biserică, partide politice) În favoarea unei îmbogățiri a vieții familiale şi profesionale. Sentimentul apartenenței la o întreprindere s-a dezvoltat, munca a pierdut conotația trudei, transformîndu se treptat în plăcerea care însoțeşte manifestarea însuşirilor individuale. Apare un nou concept, cultura de întreprindere, constelație de simboluri care joacă un rol unificator pentru o anumită colectivitate, diferențiind-o în acelaşi timp în raport cu altele, aspirațiile individuale fiind astfel orientate în direcția scopurilor organizației Valoarea simbolică a participării este potențată prin momente spectaculare care implică factorul uman într-o atmosferă emoțională, intens mediatizată. Creînd evenimente cu pondere culturală, întreprinderea trezeşte un sentiment de apartenență în rândul angajaților, dîndu-le o viziune de ansamblu, generatoare de mîndrie profesională. Propulsarea unei imagini favorabile cu concursul mediilor specializate stimulează comunicarea internă şi mobilizează resursele umane în jurul unui grup de idei avînd rolul de mit fondator.

Contradicția dintre dezvoltarea tehnologică şi capacitățile umane poate fi înțeleasă şi depăşită dacă este abordată din punctul de vedere al teoriei fiabilității. Tehnologia modernă presupune un internaționalism cultural, în timp ce tendința capacităților umane este de ancorare într-o specificitate locală, rebelă față de integrarea într-un sistem productiv eficient la nivel planetar. De aceea, racordarea la circuitul mondial al valorilor presupune o rapidă aculturație tehnologică, compensată printr-o recuperare

afectivă a propriei identități. Refuzul unei colectivități de a-și accepta propria imagine este cea mai mare piedică în calea deschiderii sale spre dezvoltare deoarece, prin transfer, apare suspiciunea față de imaginea celuilalt, privit ca înșelător sau, mai rău, ca binefăcător. Dimpotrivă, acceptîndu-ne "fără umilință și fără de mîndrie" putem învăța, rămânînd noi înșine, putem oferi, fără a pierde nimic.

CALITATEA VIEȚII ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE[1]

dr. Ioan MĂRGINEAN,
Gheorghe SOCOL

Inițiate acum trei decenii în Statele Unite ale Americii, cercetările privind calitatea vieții au cunoscut o extindere continuă, pentru ca în prezent să reprezinte în întreaga lume unul **din cele** mai importante domenii de investigație al științelor sociale. **În** țările dezvoltate calitatea vieții este studiată pe de-o parte, pentru ca, pe baza identifi**cării condiționărilor** obiective și subiective care o determină, să se poată acționa în vederea fructificării mai depline pe plan uman a resurselor social-economice existente și, pe de altă parte, pentru a diminua și ține sub control plaga sărăciei, care, în ciuda tuturor progreselor realizate, continuă să afecteze și aici unele categorii sociale. La rândul **lor,** în țările sărace și în curs de dezvoltare, calitatea vieții se studiază mai ales pentru **ca** societatea să obțină pe această cale elementele necesare elaborării unei politici sociale care să atenueze cât de cât urmările dramatice ale unor resurse limitate în planul existenței umane.

Cercetările desfășurate până în prezent au demonstrat complexitatea deosebită a acestei dimensiuni a ontologiei socio- umane, condiționarea calității vieții de un număr considerabil de factori obiectivi și subiectivi. În fond, calitatea vieții este finalitatea întregii practici sociale, resortul de la care pornesc impulsuri pentru întreaga activitate umană, în ea își află sens tot ceea ce se întâmplă în societate, începând cu producerea bunurilor materiale **și** terminând cu creația spirituală. De aceea, studiul calității vieții înseamnă implicit o estimare de ansamblu a stării societății, o judecată indiscutabilă a gradului **în** care aceasta, privită **atât la** scară macro **cât** și la nivel micro, își realizează finalitatea ei umană.

Experiența cercetărilor de până acum **privind** calitatea vieții a condus la conturarea a două mari direcții de activitate. Una din **acestea, cu** caracter **mai** pronunțat teoretic, se ocupă de punerea la punct a **aspectelor de ordin conceptual** precum: definirea calității vieții, a **modului** de trai **și stilului** de **viață,** stabilirea relației **dintre** componentele obiective ale

---

[1] Colectiv de cercetare: dr. Ioan Mărginean, Gheorghe Socol (coordonatori), Elena Beca, Silvia Iftime, Georgeta Mitrea, Ilie Sandu.

calității vieții **și trăirea subiectivă corespunzătoare acestora, identi**ficarea sau **construirea indicatorilor sociali cu** ajutorai **cărora calitatea vieții poate** fi măsurată **și** configurată etc. A doua **mare direcție rezultă din aplicarea conceptelor** menționate mai **sus, realităților concrete, în vederea măsurării calității vieții și clari**ficării **celorlalte aspecte adiacente, Desigur, între** aceste **două direcții funcționează,**cum este **și firesc, o permanentă și reciprocă intercondiționare.**

Dintre aspectele teoretice, de **o** mai mare atenție a avut parte problematica indicatorilor sociali, dată fiind implicarea lor directă în cercetarea concretă a calității vieții.

Ca urmare, se poate spune că în momentul de față dispunem de un set complet de indicatori de stare care permit realizarea unei diagnoze veridice și riguroase a dimensiunilor obiective ale calității vieții în schimb, alte aspecte teoretice, între care însuși conceptul de calitate a vieții, se află încă în faza construcției logice. Dacă elaborarea teoretică (în special după ce s-a ajuns în stadiul în care modelul conceptual putea oferi suficiente posibilități de transpunere operațională) cunoaște un ritm mai lent, cercetările concrete, impulsionate de considerente de ordin practic, se bucură de o tot mai mare extindere. Cu timpul, în cadrul acestora s-au individualizat două domenii de investigație: al factorilor sau surselor calității vieții, dimensiunea obiectivă a acesteia, și efectul lor ulterior, intrat în literatură cu numele de percepție a calității vieții (sau dimensiunea subiectivă). Dimensiunea obiectivă este descrisă cu ajutorul indicatorilor de stare, iar cea subiectivă prin intermediul indicatorilor de satisfacție.

Operând cu indicatori precis măsurabili, literatura de specialitate consideră dimensiunea obiectivă punctul forte a analizei calității vieții, pe când calitatea percepută a vieții, caracterizată cu ajutorul indicatorilor de satisfacție, punctul ei mai slab. Situația aceasta se datorează atât slăbiciunilor inerente indicatorilor de satisfacție, cât și complexității mecanismului prin care componentele exterioare ale calității vieții își găsesc întruchiparea pe plan subiectiv în stări sufletești determinate. O dovadă elocventă în acest sens o aduc cercetările care pun în evidență caracterul ambiguu al relației dintre calitatea vieții, așa cum rezultă ea din indicatorii care definesc bunăstarea materială, și calitatea percepută a vieții, respectiv evaluarea de către subiecți a propriei lor condiții existențiale. Într-adevăr, creșterea valorii indicatorilor economici de bază antrenează după sine un spor de satisfacție numai până la un punct, după care covariația se suspenda sau devine nesemnificativă; de asemenea, cercetările pun în

evidență faptul că între țări cu o dezvoltare generală destul de diferită nu există o diferență prea mare în ceea ce privește percepția calității vieții.[11]

Realitatea este că starea de satisfacție cu viața este un sentiment extrem de complex născut la intersecția dintre planul conştient şi cel inconştient şi în care elementele cognitive se îngemănează cu cele emoționale, ceea ce impune perfecționarea în continuare a metodologiei şi instrumentelor de abordare a calității trăite **a** vieții. Dacă facem abstracție de studiile mai vechi privind nivelul de trai, la noi, în Romania, calitatea vieții şi problematica adiacenta a început să fie cercetată în anii '70. Mai întâi au fost puse în discuție aspectele de ordin metodologic şi conceptual, s-a selectat şi alcătuit setul de indicatori sociali, conturându-se astfel un model teoretic propriu de analiză a calității vieții care la începutul deceniului al 9-lea a stat la **baza** unei cercetări concrete în mediul urban cu ajutorul unui eşantion național. Inițiatorul acestui program de cercetare, la care au lucrat mai mulți cercetători, a fost profesorul Cătălin Zamfir. Rezultatele desfăşurate în acest cadru timp de circa an deceniu (materializate în trei volume[2], mai multe studii şi articole) atestau sincronizarea cercetărilor efectuate la noi în domeniul calității vieții cu activitățile similare din cele mai avansate țări. Din punct de vedere strict ştiințific, modelul teoretic amintit, care a fundamentat cercetarea calității vieții în România în perioada anterioară revoluției din decembrie 1989, a fost corect Metodologia şi indicatorii folosiți au fost operante. Ipotezele de la care s-a pornit an fost de asemenea judicioase. Cu toate acestea, fiindcă în condițiile regimului comunist acționau comandamente restrictive de ordin ideologic, aplicarea acestui modei în cercetarea concretă a putut fi valorificată mai ales sub forma unor rezultate parțiale.

Situația catastrofală a calității vieții moştenite de la regimul înlăturat face din mobilizarea tuturor resurselor în vederea ridicării nivelului de viață deasupra limitei sub care este pusă în pericol conservarea însuşirilor biologice şi morale ale populației şi apoi, în perspectivă, alinierea acestuia la standardele lumii civilizate, un imperativ social. Asocierea ştiinței la acest efort este indispensabilă.

---

[1] "Quality of life: Problems of assessment and measurement", UNESCO, *Socio-economic Stadies*, 5,1985.

[2] *Mod de viață şi calitatea vieții*, Bucureşti, Editura Politică, 1982; *Indicatorii şi surse de variație a calității vieții*, Bucureşti, Editura Academiei, 1984; *Stiluri de viață şi dinamica lor în societatea contemporană*, Bucureşti, Editura Academiei, 1989.

Prin înființarea institutului de specialitate a! Academiei Române se creează posibilitatea studierii aprofundate a tuturor aspectelor calității vieții şi, pe această bază, elaborarea unei strategii coerente în această privință în acest sens, în 1990 institutul şi-a propus să realizeze o diagnoză a calității vieții din țara noastră care să surprindă, pe cât posibil mai exact, unde ne aflăm din acest punct de vedere în momentul de față. În realizarea țelului propus am pornit de la schema de cercetare de care s-a folosit Cătălin Zamfir şi colaboratorii săi acum câțiva ani, căreia i-am adus unele modificări sugerate de funcționarea ei anterioară şi, totodată, pentru a o face mai potrivită condițiilor actuale. Modelul adoptat l-am aplicat unui eşantion national[1] de 2050 de persoane din toate zonele şi în care au fost reprezentate în mod corespunzător principalele categorii socioocupationale şi rezidențiale ale populației.

Ce am obținut? O descriere detaliată a calității vieții populației studiate, care ar putea fi extrapolată la scara întregii țări. Diagnoza globală a calității vieții se configurează pertinent, imaginea obținută fiind susținută de valoarea componentelor caracteristice şi anume: standardul economic al gospodăriei (dat de venituri, locuință, înzestrarea gospodăriei), condiții locale de viață (rezultate din caracteristicile mediului ambiant şi ale serviciilor), relațiile sociale (exprimate de mediul social şi viața de familie), munca şi timpul liber (caracterizate prin calitatea umană a muncii şi indicatorul de timp liber) şi dimensiunea subiectivă a calității vieții (descrisă prin prisma rolului jucat de prezent în elaborarea proiectelor viitoare ale calității vieții şi cu ajutorul relației satisfacție - insatisfacție în viață).

Sintetic vorbind, indicatorii obiectivi se caracterizează prin valori modeste. Pe întregul eşantion, venitul mediu declarat pe o gospodărie a fost de **3** 209**,80** iei lunar, iar pe o persoană de 18**58** lei lunar. Ponderea principală (aproape **70%)** o dețin veniturile lunare de până la **2** 000 lei pe o persoană şi lună, în timp ce venituri mai **marii,** de peste **3** 000 lei pe lună şi persoană, permițând o mai bună acoperire a necesităților, găsim la mai puțin de **10% din** eşantion. În consecință, pentru circa **60%** din populația studiată veniturile obținute se situează sub necesități sau la limita strictului necesar, fapt confirmat de altfel de săraca înzestrare **a** gospodăriei cu echipament menajer şi cultural, comparativ cu standardele europene, şi de modul de petrecere a timpului liber.

---

[1] La elaborarea eşantionului ne-am folosit de schema concepută de dr. Dumitru Sandu. Vezi *Buletinul* informativ, nr. 1, 1990, al Asociației Sociologilor din România.

Comparând datele obținute cu ocazia cercetării din 1980[1] cu cele din 1990 constatăm că în intervalul de timp scurs s-a produs o diminuare a proporției veniturilor atestând un standard economic ridicat și moderat și a crescut în mod corespunzător proporția veniturilor evaluate la limita strictului necesar la toate cele trei categorii socio-ocupaționale avute în vedere, respectiv muncitori, cadre medii, intelectuali. Dacă proporția celor care își situează veniturile sub limita strictului necesar a crescut de peste 2 ori, în schimb proporția celor cu un venit corespunzând unui standard economic ridicat s-a redus de circa 8 ori în intervalul menționat. Se poate spune deci că societatea românească a cunoscut în ultimul deceniu un proces intens de sărăcire.

Valori modeste sau critice cunosc și alți indicatori ai calității vieții luați în considerare în cercetarea noastră, începând cu modul de administrare a localității, transportul în comun, aprovizionarea cu bunuri alimentare sau nealimentare, prestările de servicii, asistența sanitară și până la funcționarea instituțiilor publice. Rezultatul cumulat al acțiunii lor apare în mod elocvent în percepția calității vieții Plasând investigația la acest nivel, constatăm că din cei 26 de indicatori de percepție reprezentând toate componentele calității vieții, numai șase au valori preponderent pozitive și anume: relațiile cu vecinii, confortul locuinței, localitatea de reședință, relațiile de familie, starea de sănătate, mediul ambiant; șapte componente sunt percepute la nivelul mediu spre înalt, respectiv condițiile de muncă, teama scăzută de șomaj (observăm că cercetarea s-a desfășurat în lunile iunie - iulie 1990), conducerea societății, satisfacția pentru viața de zi cu zi, asistența sanitară, aprovizionarea cu bunuri alimentare, învățământul; zece componente sunt percepute la nivelul mediu spre scăzut sau negativ, după cum urmează: respectarea drepturilor cetățenești, funcționarea instituțiilor publice, transportul în comun, posibilitățile de petrecere a timpului liber, teama pentru securitatea personală și pentru izbucnirea unor conflicte sociale, prestările de servicii, aprovizionarea cu bunuri nealimentare, teama de creșterea prețurilor, veniturile gospodăriei.

Ierarhizarea celor 26 de componente ale calității vieții ne arată că jumătate din ele se situează în zona critică, unele dintre acestea fiind de importanță deosebită pentru nivelul de trai: veniturile gospodăriei familiale, teama de creșterea prețurilor, lipsa mărfurilor nealimentare, calitatea slabă

[1] Cf. *C*ătălin Zamfir, coordonator, *Indicatori* și surse de variație a calității vieții, București Editura

a serviciilor, transportul în comun. Dacă la aceasta adăugăm că şi valorile celor 6 indicatori percepuţi preponderent pozitiv nu sunt prea mari, putem conchide că, pe ansamblu, rezultă un nivel scăzut al satisfacţiei faţă de calitatea vieţii trăite, ca o reflectare a posibilităţilor modeste de care dispune populaţia de a-şi asigura cele necesare traiului, atât din punct de vedere material cât şi spiritual.

Ţinând seama de faptul că şi în 1991 calitatea vieţii va fi supusă aceloraşi presiuni specifice perioadei de tranziţie de la noi, nu ne propunem să aducem modificări de fond schemei de cercetare utilizate anul anterior. Experienţa cercetărilor de anul trecut ne sugerează totuşi unele nuanţe şi accente. Pe scurt, este vorba de: 1. perfecţionarea instrumentului administrat eşantionului, în special pentru a-l face mai adecvat aspectelor subtile ale calităţii percepute a vieţii; 2. utilizarea în mai mare măsură a indicatorilor statistici pentru definirea nivelului de trai, nucleul central şi în acelaşi timp partea cea mai sensibilă a calităţii vieţii în perioada de tranziţie; 3. prelucrarea mai laborioasă a datelor, informaţiilor culese pentru a aduce analiza mai aproape de cauzele fenomenelor; 4. aprofundarea situaţiei speciale a unor categorii socio-profesionale (ţărani, persoane cu venituri mici sau cu mulţi copii) şi a unor zone defavorizate; 5. utilizarea experienţei în domeniu a ţărilor est - europene care trec prin acelaşi proces de reaşezare socială ca şi noi; 6. În sfârşit, dar nu în ultimul rând, studierea atentă a consecinţelor unor fenomene specifice perioadei de tranziţie (şomaj, inflaţie, în primul rând) asupra calităţii vieţii

ASPECTE ALE CERCETĂRII NIVELULUI DE TRAI AL POPULAȚIEI*

dr. Viorel GHEORGHE, Andrei NOVAK, Mariana STANCIU

Importanța și complexitatea problematicii nivelului de trai al populației constă în multitudinea și diversitatea proceselor și fenomenelor sociale și economice care conturează condițiile de viață ale populației și nivelul de satisfacție al acesteia.

Dintre subiectele referitoare la nivelul de trai al populației, care rețin în prezent atenția cercetătorilor din diferite țări, le menționăm pe cele referitoare la: relația dintre producția de bunuri și servicii și nivelul de trai; structura, distribuția și sursele de formare ale veniturilor populației, sărăcia și strategiile de combatere a acesteia; relația dintre statutul socio-profesional și consumul de bunuri și servicii, dintre mărimea și structura familiei și consum, între aspirații și posibilitățile de consum.

Odată cu tranziția la economia de piață, problematica aceasta a devenit mai acută în țările foste socialiste impunând, în primul rând, revizuirea cadrului teoretico - metodologic de abordare.

Progrese însemnate s-au realizat în perfecționarea metodologiei de observare a gospodăriilor populației, ceea ce a oferit posibilitatea obținerii unei varietăți de informării, fapt deosebit de important mai ales pentru țările în curs de dezvoltare unde inițierea unor asemenea acțiuni a facilitat obținerea datelor necesare cercetării în domeniul economico - social. Utilizarea tehnicii electronice de prelucrare a informațiilor economico - sociale a permis folosirea metodelor modeme de determinare și măsurare a multitudinii indicatorilor relevanți ai nivelului de trai. Pentru a putea răspunde multiplelor cerințe ridicate de cercetarea nivelului de trai al oamenilor, Banca Mondială a inițiat programe de observare și cercetare a gospodăriilor populației în mai multe țări în curs de dezvoltare. Aceste programe sunt organizate în scopul ajutării țărilor în curs de dezvoltare în obținerea de informații necesare alcătuirii programelor, în orientarea politicilor de dezvoltare. În general ele vizează diferitele segmente ale populației și sunt susținute de ONU, Banca Mondială, UNICEF și alte organisme internaționale. Intre domeniile de abordare ale acestor programe sunt incluse: veniturile populației, consumul și cheltuielile acesteia, forța de muncă, șomajul și resursele de muncă disponibile, caracteristicile

demografice, structura familiei, situația femeii şi copiilor, condiții de locuit, sănătatea, nutriția, educația etc. Astfel de cercetări se organizează

Doina Călin, Cornelia Costin, Ovidiu Dîmbean, Camelia Gheorghe, Viorel Gheorghe (coordonator), Iuliana Ghindă, Bogdan Iatan, Silvia Iftimie, Marius Lefter, Dorina Miron, Andrei Novak (coordonator), Didona Papuc, Carmen Rotariu, Mariana Stanciu, Dan Stegăroiu, Mirela Zecheriu.

în runde periodice, fiecare având ca obiect unui sau mai multe din domeniile prezentate.

Pe plan internațional cercetările referitoare la sfera serviciilor se grupează pe trei mari direcții: serviciile terțiarului (turismul, alimentația publică, întreținerea şi repararea locuințelor ş.a), serviciile cuaternarului (transportul în comun, comerțul, telecomunicațiile, finanțele, administrația etc.) şi serviciile umane (educație şi învățământ, cultură, ocrotirea sănătății, asistență şi asigurări sociale, utilizarea timpului liber). Sunt cunoscute studiile efectuate de OMS privind influența vârstei asupra consumului medical, problemele sănătății adolescenților, diferențele culturale în perceperea stării de boală şi în elaborarea comportamentului față de ea, rolul consumatorului în politica de sănătate, rolul comportamentului bolnavului în restabilirea lui biologică şi reintegrarea sa socială, precum şi studiile efectuate de OCDE referitoare la indicatorii de performanță ai sistemului educațional, eficiența şi eficacitatea învățământului ş.a.

Dacă pe plan internațional sunt cunoscute tradițiile de cercetare şi instituțiile cu multă experiență în acest domeniu, în țara noastră, înainte de cel de-al doilea război mondial cercetările au avut mai mult un caracter sporadic şi/sau neinstituționalizat, ele datorându-se inițiativelor unor deschizători de drumuri (vezi Dimitrie Gusti), ale căror merite sunt cu atât mai mari.

În ce priveşte ultimele trei decenii, deşi cadrul de cercetare s- a instituționalizat şi au fost efectuate o serie de studii valoroase, s-au resimțit efectele inaccesibilității la datele statistice nepublicabile, ale mistificării altora, precum şi, de multe orii ale obligativității ca rezultatele cercetării să "corespundă" binecunoscutelor documente de partid şi de stat.

Studiile efectuate s-au referit la nivelul minim de trai al populației, înzestrarea gospodăriilor populației cu bunuri de folosință îndelungată, prospectarea pieței diferitelor produse sau grupe de produse, comportamentul consumatorului, consumul efectiv de bunuri şi servicii al populației în profil teritorial, prognoza consumului de bunuri şi servicii al

populației, în funcție de evoluția previzională a veniturilor, comparații privind aspecte ale nivelului de trai din țara noastră cu alte țări ş.a.

Dintre cercetările întreprinse în țara noastră în domeniul serviciilor umane, le menționăm pe cele referitoare la: starea de sănătate a populației, aspecte şi tendințe pe termen lung ale morbidității şi terapeuticii, cererea individuală de educație, integrarea tinerilor absolvenți în activitatea socio-profesională, educația permanentă ş.a.

Dorind să răspundă problemelor actuale ale societății româneşti, ansamblul activității de cercetare desfăşurată în Institutul de Cercetare a Calității Vieții a cuprins şi o serie de aspecte relevante pentru caracterizarea nivelului de trai al populației din țara noastră.

În cadrul programului de cercetare "Nivel de trai, venituri, consum" au fost abordate, în anul 1990, teme referitoare la: structura, distribuția şi dinamica veniturilor populației; nevoi; consum şi aspirații de consum; calitatea serviciilor sociale; evaluarea cheltuielilor necesare asigurării nivelului minim de trai; caracterizarea fenomenului de sărăcie în țara noastră şi conturarea unor strategii de combatere a acesteia.

Având în vedere faptul că în caracterizarea nivelului de trai şi a calității vieții populației, un rol important îl are studierea veniturilor populației, obiectivele urmărite în cadrul acestei faze de cercetare au vizat o gamă largă de aspecte, urmărindu-se ca, pornind de la analiza critică a situației existente la sfârşitul anului 1989, precum şi a evoluției veniturilor populației în cursul anului 1990, să se ofere o imagine nouă, realistă asupra noțiunii, conținutului, nivelului şi structurii surselor de formare a veniturilor populației Gruparea familiilor după anumite caracteristicii cum sunt categoria socială, mărimea familiei structura pe sexe şi grupe de vârstă şi după nivelul veniturilor, a oferit posibilitatea identificării familiilor a căror situație materială trebuie îmbunătățită, pe această bază putând fi schițate diferite variante de politică socială pentru ajutorarea grupurilor defavorizate ale populației

Dintre numeroasele probleme ridicate de tranziția României spre o economie de piață, cele legate de formarea şi distribuirea veniturilor populației reprezintă probleme - cheie ale reformei economice, putând constitui, sau nu, surse majore de insatisfacții şi tensiuni sociale. Ca atare, cercetarea aspectelor privind evoluția veniturilor populației, în contextul aplicării programului de restructurare a economiei româneşti,s-a impus, în primul rând, prin necesitatea evitării fenomenelor care pot avea consecințe negative asupra nivelului de trai al populației

Realitățile existente în țara noastră, deosebit de complexe datorită situației moștenite de la vechiul regim, au impus atenției, încă de la începutul funcționării institutului nostru, studiul problemelor referitoare la evoluția nevoilor de consum ale populație, diagnoza consumului populației, tendințele posibile în consumul populației. Printre aspectele analizate s-au înscris: factorii care acționează, în prezent, asupra nevoilor populației din țara noastră, tendințele în sistemele de nevoi, relația nevoi - posibilități de satisfacere, starea consumului populației din România, la sfârşitul anului 1989, în comparație cu situația din alte țări europene, tendințele manifestate în evoluția acestui consum după 1980, structura cheltuielilor de consum pe principalele categorii socio- profesionale, parametrii de baza ai nivelului minim de trai şi unele considerații privind minimul de produse alimentare şi de articole de îmbrăcăminte şi încălțăminte, tendințele fenomenului inflaționist în țara noastră şi efectele posibile asupra puterii de cumpărare a veniturilor populației, soluții pentru atenuarea acestor efecte şi pentru protejarea diverselor categorii ale populației în condițiile liberalizării prețurilor. Menționăm că o serie din aspectele abordate au fost analizate şi pe baza concluziilor rezultate dintr-o serie de sondaje de opinie efectuate de Institutul de Cercetare a Calității Vieții în cursul anului 1990.

În ce priveşte necesitatea realizării unor cercetări asupra calității serviciilor pentru populație, aceasta s-a impus ca o etapă inevitabilă a unui proces mai larg de identificare a căilor de creştere a nivelului de trai al populației din țara noastră, experiența internațională demonstrând că nivelul de trai şi calitatea vieții sunt nemijlocit condiționate de dimensiunile şi caracteristicile structurale ale sferei serviciilor, în general, şi ale serviciilor pentru populație, în special Concomitent cu abordarea critică a teoriei generale a serviciilor şi a unor aspecte privind costurile şi eficiența socială a acestora, tema şi-a propus proiectarea şi efectuarea unor cercetări globale şi specifice pe tip de serviciu, cu ajutorul unui cadru metodologic unitar. Astfel, au fost investigate două mari categorii de servicii, anume cele prestate gratuit sau cu înlesniri de plată (ocrotirea sănătății, asigurările şi asistența socială, învățământul şi cultura) şi cele prestate contra plată (transporturile în comun, telecomunicațiile şi poşta, igiena personală, serviciile de agrement şi petrecere a timpului liber etc). Pornind de la situațiile concrete, s-a efectuat o trecere în revistă a principalelor probleme care s-au conturat pe parcursul cercetării, analizâdu-se eventualele soluții de remediere. De asemenea, în limita datelor disponibile, s-au realizat o

serie de comparații cantitative şi calitative între diferitele niveluri ale prestațiilor pe tip de serviciu din România, față de nivelul **mediu european.**

Aceste teme continuă în anul 1991, accentu**ându**-se preocupările pentru caracterizarea fenomenului sărăciei în România, pentru identificarea principalelor categorii şi proporții ale populației afectate, precum şi a cauzelor şi factorilor care o generează. Această cercetare îşi propune să evidențieze impactul pe care liberalizarea prețurilor sau fenomene ca şomajul şi inflația le au asupra evoluției veniturilor populației a puterii de cumpărare a acestora, în special pentru categoriile de populație cu un nivel de trai sub minimul necesar, sau expuse riscului de a cădea sub "pragul de sărăcie". Pe fondul situației generale cu care se confruntă în prezent țara noastră, polarizarea veniturilor populației, ca rezultat al unui accentuat proces de redistribuire, este un fenomen care poate avea consecințe negative atât pe plan social, cât şi economic, abordarea acestor aspecte în cadrul cercetării noastre impunându-se aproape de la sine. Restructurarea economiei naționale şi modificarea mecanismului său de funcționare, modificarea structurii formelor de proprietate, liberalizarea prețurilor au, pe lângă incontestabile avantaje şi o serie de efecte negative, cum sunt şomajul, inflația, scăderea veniturilor şi a puterii de cumpărare a unor categorii de populație etc Pentru ca fenomenele amintite să afecteze într-o măsură cât mal redusa nivelul de trai al populației în ansamblul ei şi îndeosebi a categoriilor de populație defavorizate, cercetarea îşi propune, de asemenea,,să contureze unele strategii pe termen scurt, mediu şi lung de prevenire a scăderii nivelului de trai al populației şi de combatere a sărăciei

În studiul referitor la tema "Nevoi, consum şi aspirații de consum", între aspectele care urmează să fie abordate şi analizate, în afara celor care vizează clarificările conceptuale, se înscriu: neajunsurile manifestate în țara noastră, în ultimii ani, în ceea ce priveşte satisfacerea diverselor grupe de nevoi de consum personal, estimarea nivelului minim de consum corespunzător unui trai decent, ținând seama de stadiul dezvoltării economiei naționale, de bunurile şi serviciile care concură la asigurarea acestui nivel în cazul populației din țara noastră, mutațiile posibile în ceea ce priveşte dimensiunile şi structura nevoilor de consum în viitorul apropiat şi pe termen mediu şi lung, soluțiile posibile pentru atenuarea sau chiar eliminarea discrepanțelor dintre nevoi şi gradul de satisfacere a acestora, în perspectiva apropiată şi îndepărtată.

Calitatea serviciilor acționează asupra mediului social şi decide asupra naturii condițiilor oferite fiecărei persoane şi, prin intermediul acesteia, întregii națiuni, lipsa de calitate în această sferă generând un cerc vicios care presupune costuri sociale pe care nu ni le putem permite. În acest context, programul de cercetări privind serviciile sociale îşi orientează preocupările din perspectiva relațiilor existente între nivelul şi calitatea serviciilor umane (învățământ, cultură, educație permanentă, ocrotire a sănătății, asistență socială, asigurări sociale) şi calitatea vieții.

Aceste cercetări abordează două arii principale de probleme:

- analiza stării actuale a serviciilor şi compararea nivelurilor indicatorilor de stare din țara noastră cu cele din alte țări;
- studii privind percepția calității acestor servicii prin prisma aşteptărilor, nevoilor, intereselor, preferințelor şi aspirațiilor publicului receptor.

Acordând aceeaşi atenție atât aspectelor obiective (de stare) cât şi celor subiective (de percepție), cercetările noastre vor putea da răspunsurile referitoare la funcționalitatea acestor servicii sociale, la influența lor asupra calității vieții.

S-a afirmat adesea că istoria nu a cunoscut vreo situație de recesiune economico - socială care să fi fost însoțită de o creştere a realizărilor pe plan spiritual. considerăm ca cu ar trebui să ne resemnăm în fața acestei statistici istorice, cu atât mai mult cu cât este în logica lucrurilor ca ridicarea nivelului calitativ ai mediului social să înceapă cu fapte semnificative în domeniul educației, învățământului, culturii, ocrotirii sănătății şi asistenței sociale.

Actualizarea, îmbogățirea şi îmbunătățirea cunoştințelor privind nivelul de trai al populației din țara noastră se impune ca o cerință deosebită a perioadei actuale, în care fenomenele inerente tranziției ia economia de piață (inflația şi şomajul) amplifică gravele probleme sociale acumulate în anii anteriori, a căror soluționare, însă, nu mai poate fi amânată.

ABORDĂRI CONCEPTUAL-METODOLOGICE PRIVIND MODUL ŞI STILUL DE VIAȚĂ*

Marcel DORU

În demersurile sale privind calitatea vieții, cercetarea socială este strâns legată de problematica modurilor şi a stilurilor de viață. Toate cercetările, analizele şi reflexiile teoretice referitoare la modul în care oamenii trăiesc şi înțeleg să-şi organizeze existența se circumscriu ariei de preocupări a calității vieții Mai mult decât atât, putem afirma, împreună cu o bună parte din cercetătorii care s-au preocupat de acest domeniu, că modurile şi stilurile de viață conțin intrinsec capacitatea indivizilor şi grupurilor de a se manifesta creator, constituindu-se astfel în elemente dinamizatoare ale societății umane. Fără această deschidere spre nou, atât a omului cât şi a societății, formele vieții umane ar fi rămas, după expresia lui Galtung, înrădăcinate într-un invariant transmis de la o generație ta alta, aşa cum se întâmplă în societatea termitelor.

A privi modul şi stilul de viață ca factori de schimbare, înseamnă a urmări o direcție a dezvoltării societății care nu poate fi decât în beneficiul omului. Forțele angajate **în** progres sunt constituite din acțiuni ale indivizilor raportate direct la viața lor concretă. Eforturile oamenilor de a-şi construi propria viață într-un context economic, social, politic şi cultural dat, context pe care şi-l asumă în intenția fără echivoc a optimizării existenței lor, conțin implicit şi posibilitățile de a transforma condițiile date. Un singur exemplu este suficient pentru a sublinia ideile de mai sus. Stilul de viață centrat pe conştientizarea acută a factorilor ecologici nu înseamnă numai un mod de organizare a propriei vieți, ci presupune şi manifestarea unor comportamente îndreptate în direcția protecției şi îmbunătățirii mediului înconjurător.

) Colectiv de **cercetare:* Marcel *Doru* (coordonator), Laureana Urse, Mariana Stanciu, Mihaela Czobor.

Caracterul activ al modurilor şi stilurilor de viață capătă **semnificații** mai ample dacă se raportează la domeniul cuprinzător al culturii De fapt, **aceasta** este **una** din principalele **direcții** în care s-au dezvoltat atât cercetările de teren cât şi teoria. De cele mai multe ori, **între** cultură şi mod de viață se pune chiar **semnul** identității, fapt datorat, în primul rând,

lucrărilor antropologice. Modul de viață nu **este altceva** decât moștenirea socială pe care individul o primește de la grupul său, **este o** modalitate de a trăi, a gândi, a simți și a **crede,** este **totodată** și **un** ansamblu de **tehnici** ce trebuie să permită adaptarea atât la mediul natural **cât și la** cel social, este **în ultimă** instanță criteriul cel mai autentic de **distincție** între membrii unei societăți și **cei** ai altei societăți Modul de viață, așa **cum este el înmagazinat** în amintirea **oamenilor, în** obiecte, **în** cărți **este încărcat cu semnificații vizând scopurile** existenței **umane și așteptările pe** care oamenii **sunt îndreptățiți să le pretindă de** la **semenii** lor. În **acest context, tot ceea** ce înseamnă **creație culturală** (fie **ea materială** sau **spirituală) reprezintă un element** activ al unui anumit **mod de** viață.

La rândul lor, stilurile de viață sunt privite **sub** un dublu aspect Pe de o parte, ca modalități de integrare socio-culturală, ca strategii dezvoltate de individ **în** vederea acceptării sale într-un grup. Pe de altă parte, însă, stilul **de** viață este un indicator ai direcției proceselor care aduc schimbarea. Prin succesele sau insuccesele înregistrate de diverse stiluri de viață, prin șansele lor de a fi integrate într-un anumit mod de viață se pot sesiza în timp nu numai direcțiile dezvoltării societății, dar și cauzele care stau la baza schimbărilor. Teoriile privind modurile și stilurile de viață alternative ilustrează cel mai bine aceste idei. Ele au apărut inițial pe fondul unei supradezvoltări a societății occidentale care a generat la rândul ei, un supraconsum exagerat.

Modurile de viață alternative formează un concept esențialmente pluralist, care pledează pentru existența unei multitudini de moduri de viață posibile și dezirabile într-o societate dată. Ele au rolul de a echilibra sau chiar contracara o tendință dominantă, oferind societății mai multe direcții alternative de dezvoltare, mărind astfel șansele indivizilor de a-și îmbunătăți viața.

Ideea unor stiluri de viață alternative ramâne valabilă și în afara cadrului socio-economic **în** care a apărut, ea putând să-și dovedească eficiența în orice societate cu un mod de viață dominant. Și în țara noastră, problematica modurilor și stilurilor de viață a fost amplu dezbătută, în ciuda schemelor ideologice rigide care încorsetau posibilitățile de exprimare a gândirii științifice. Cu precădere **în** anii ‘80, au apărut o serie de studii și cercetări remarcabile, cu o tematică extrem de variată. Contribuții la clarificarea conceptelor de stil de viață și mod de viață, operaționali zarea lor, relevarea dimensiunilor și indicatorilor, stabilirea relațiilor care există

între cultură pe de o parte, privită ca factor de mediere între individ şi realitatea socială, şi modul şi stilul de viață, pe de altă parte, rolul valorilor în structurarea stilurilor de viață, sublinierea dublei condiționări - obiectivă şi subiectiva a stilurilor adoptate de individ, clarificări legate de aspectele extrem de complexe ale modalităților în care distribuția stilurilor de viață urmează sau nu o anumită structură a claselor şi categoriilor sociale, analiza stilurilor de viață ale unor categorii distincte ale populației, modul de manifestare a stilurilor în cadrul familiei sunt numai câteva aspecte menționate, care însă sugerează pe deplin atât baza teoretică şi bogăția de informații de la care **se** poate duce mai departe cercetarea modurilor şi stilurilor de viață, cât şi complexitatea problemelor ce stau în fața cercetătorilor.

În opinia noastră, primul pas în logica cercetării era eliminarea ambiguităților termenilor de mod de viață şi stil de viață şi stabilirea unei distincții clare între el. Am considerat acest demers teoretic ca o condiție necesară a unității cercetărilor de teren proiectate pentru anul acesta şi pentru anii următori.

Principala premisă care a stat la baza efortului de clarificare conceptuală a fost idea că viața omului este trăită **în** mod unitar, că are o cursivitate ce nu poate fi întreruptă de compartimentări de genul “mod de viață” sau “stil de viață”. **A** accepta însă idea că modul şi stilul de viață sunt numai perspective diferite de a privi una şi aceeaşi viață, conduce, în opinia noastră la un relativism care nu este benefic pentru cercetarea concretă.

Ieşirea din impasul dualismului obiectiv - subiectiv, exterioritate-interioritate se poate realiza urmând individul în trecerea sa către stadiul de persoană, **pe** baza etapelor succesive de socializare pe care le străbate. În context cultural aceasta revine la a afirma că pe parcursul existenței sale individul achiziționează modele de comportament internalizează valori, îşi însuşeşte moravuri, credinței conştientizează ceea ce ceilalți aşteaptă de la el, el însuşi pretinzând de la ceilalți anumite atitudini şi comportamente.

În cadrul procesului de aculturație, nu toate modelele se impun cu aceeaşi necesitate. Unele vor avea un caracter de obligativitate, iar însuşirea lor condiționează însăşi prezența persoanei respective în comunitatea umană. Acea parte a existenței de zi cu zi a individului care se manifestă prin comportamente însuşite în mod obligatoriu reprezintă componenta “mod de viață”. Alte modele, mai puțin riguroase, se plasează în câmpul opțional al individului, devenind prin particularitatea selecției şi modalitatea de integrare în comportamentul general, partea stilistică a vieții

Se conturează astfel o anumită ***structură a*** vieții individului, ale cărei elemente, toate de natură obiectivă, formează diverse substructuri de o mai mare sau mai mică stabilitate, numite "mod de viață" şi "stil de viață" conform caracterului lor imperativ sau facultativ. Ceea ce mai trebuie spus este faptul că această structură depinde, în mare măsură, de structura societății în care se află individul Cu cât structura socială este mai complexă, iar individul deține un număr mai mare de status-uri şi îndeplineşte un set corespunzător de roluri, cu atât comportamentul lui este mai nuanțat. Obligațiile lui sunt plasate la diferite niveluri, dar şi gradele de libertate oferite de societate sunt mai numeroase. Altfel spus, modul de viață al unui individ este, la rândul lui, structurat pe diverse niveluri. La bază se află acele comportamente obligatorii care aparțin unor comunități umane foarte largi Ele fac distincția între popoare sau civilizații cu moduri de viață diferite. Peste acest prim strat de modele se află altele, tot obligatorii, impuse de grupul de apartenență, constituind ceea ce numim de exemplu, modul de viață rural; modul de viață intelectual etc. Urmează apoi unele modele de comportament care deşi nu sunt strict obligatorii sunt adoptate de majoritatea membrilor unei comunități. Le vom reuni în ceea ce numim stilul de viată dominant sau, cu alte cuvinte, stilul minimei rezistențe la un anumit mod de viață. O parte din indivizi, puternic motivați şi cu o personalitate bine conturată, vor avea resursele necesare să renunțe la modelele comune şi să-şi asume comportamente deosebite, numite stiluri de viață alternative.

Desigur că problematica modurilor şi stilurilor de viață, privită în acest context, comportă o serie întreagă de analize şi de considerații, care nu pot fi dezvoltate în timpul rezervat prezentei comunicări.

Am prefera, în încheiere, să formulăm câteva întrebări la care, sperăm, să găsim răspunsul anul acesta sau în perioada imediat următoare.

Întreaga cercetare din domeniul ştiințelor sociale este preocupată în prezent de descifrarea trăsăturilor specifice perioadei de tranziție din țara noastră şi evident, de direcțiile în care se îndreaptă societatea românească. Din punctul nostru de vedere, problema tranziției se pune, în primul rând, sub forma trecerii de la modul de viață socialist la un alt mod de viață, despre care încă nu ştim cum va arăta în ce măsură modul de viață socialist s-a destructurat, ce modele încă se mai mențin, care sunt comportamentele şi normele scăpate din sfera necesității, ce alte modele obligatorii sunt pe cale să se instituie şi pe baza căror procese economice, sociale, politice şi culturale?

De asemenea, nu ştim încă ce stiluri noi de viață se vor contura, după o întreagă perioadă istorică în care toleranțele permise manifestării unor stiluri de viață erau reduse la minimum. Ce valori vor reuşi, în cele din urmă, să structureze stilurile de viată ale unor oameni care recepționează din plin şocul libertății? Cât se mai menține

din vechiul stil de viață dominant, bazat, în primul rând, pe un conformism manifest în toate compartimentele vieții indivizilor şi categoriilor sociale? în ce măsură şi în ce direcție schimbările din structura socială şi din relațiile sociale se vor reflecta în modurile şi stilurile de viață? Cât de adâncă şi cât de durabilă este bulversarea produsă în domeniul normelor şi conduitelor morale şi ce valori vor domina în viitorul apropiat?

Iată câteva întrebări care aşteaptă răspunsuri. Ele sugerează atât dificultatea obiectivelor cercetării, cât şi responsabilitatea cercetătorilor, având în vedere că multe din răspunsurile la aceste întrebări sunt aşteptate de factori de decizie din diverse domenii ale vieții economice şi sociale. Dacă ipotezele enunțate inițial privind capacitatea creativă a modurilor şi stilurilor de viață îşi dovedesc valabilitatea, dacă se admite de asemenea că modelele de comportament ale oamenilor joacă un rol important în procesul de reînnoire şi progres al societății românești, atunci se conturează cu toată claritatea utilitatea cercetărilor modurilor şi stilurilor de viață, în ansamblul preocupărilor privind calitatea vieții

POLITICI SOCIALE.
OBIECTIVE ŞI INSTRUMENTE DE REALIZARE*

Livius MANEA, Emilian POPESCU

Funcțiile primare ale politicii sociale aveau un puternic caracter corectiv, legat direct atât de intenția evitării tensiunilor şi conflictelor sociale, cât şi de asigurarea condițiilor elementare pentru o viață civilizată, Treptat, politica socială a tins să subsumeze un ansamblu de mijloace prin care societatea previne, introduce şi conduce schimbările din structura socială. Totodată, rolul acesteia a sporit pe măsură ce a devenit tot mai evident că abundența materială nu conduce nemijlocit la efecte sociale pozitive; sistemul economic şi-a dovedit limitele în neputința sa de a asigura satisfacerea echilibrată şi echitabilă a unei multitudini de necesități ale colectivităților subiacente bunăstării acestora, cum ar fi: securitatea socială; îngrijirea sănătății; educația; eliminarea sau cel puțin, diminuarea dimensiunilor sărăciei; reducerea incidenței unor fenomene şi procese sociale patologice (delincvență, criminalitate) ş.a. Statul a preluat treptat o parte din nevoia de securitate individuală care în trecut era satisfăcută de familie, vecinătate, comunitatea locală.

În Europa, deşi mişcările de stânga cereau insistent punerea bazelor unei politici sociale coerente, aceasta s-a realizat inițial datorită unor forțe politice de dreapta (Bismark în Germania). Rezultatele la care s-a ajuns în țările vest-europene au fost marcate de acțiunea decisivă a social-democrației din deceniile IV-VII ale secolului nostru.

Elementele de politică socială s-au instalat treptat în sistemele de valori care animă diferitele partide sau mişcări social- politice.

În anii ‘60 s-a impus tot mai mult teza că prin creşterea investițiilor de resurse economice în diverse programe sociale s-ar putea ajunge la însănătoşirea radicală a societății. Pe această bază a apărut tendința spre elaborarea unui număr cât mai mare de reglementări.

Se părea că se ajunsese la o întrecere internațională: statele care recoltau venituri fiscale mai mari şi distribuiau o parte mai mare a acestora sub formă de beneficii sociale păreau să se afle “în frunte”.

După mai bine de un deceniu de amplificări şi extinderi ale programelor în sfera politicii sociale, anii ‘80 au acumulat o mulțime de concluzii negative, care merită a fi luate în considerare cu toată atenția de

către țara noastră în această etapă în care ne aflăm în fața necesității construirii unui sistem modern de politică socială, care să ajute tranziția și să stimuleze dezvoltarea rapidă.

Cele mai importante dezamăgiri provocate de investițiile masive în programe sociale par a fi următoarele:

*) *Colectiv de cercetare:* prof. dr. Cătălin Zamfir (coordonator), dr. Ioan Mărginean, Emilian Popescu, Doina Calin, Mihaela Czobor, Mihaela Godin,Viorel Gheorghe, Bogdan Iatan, Maria Neder, Livius Manea (coordonator).

a) impactul aparent negativ al politicii sociale asupra dinamismului economic. În acest sens, o serie de analiști din SUA (Nathan Glazer, George Gilder, Charles Murray și alții) sunt tentați să considere amplele programe sociale promovate în anii **'60** drept cauză principală a **în**cetinirii creșterii economice; ei incriminează redistribuirea veniturilor, care face ca indivizii productivi și activi să fie penalizați, iar cei slab productivi să fie recompensați Sistemul progresiv de taxe descurajează investițiile și economiile, rezultând o încetinire a creșterii economice, o creștere a șomajului o **în**răutățire a situației celor care au nevoie de protecție socială și deci creșterea nevoii de fonduri.

Alți analiști evidențiază însă o serie de consecințe pozitive asupra colectivității (mai difuze și de termen lung): unui nivel ridicat de viață îi va corespunde un nivel ridicat de aspirații, generând o motivație mai ridicată a performanței **în** acest sens se poate evita cercul vicios al sărăciei: sărăcia generează resemnare, aspirații și nevoi scăzute; acestea nu motivează efortul, fapt care conservă sărăcia. În schimb, persoanele cu nivel ridicat și sigur de viață pot dezvolta și alte tipuri de motivație a performanțelor decât câștigul economic: standarde ridicate de profesionalism, satisfacția muncii bine făcute, sentimentul responsabilității pentru ceilalți. Totodată, o politică socială activă și eficace dezvoltă o motivație prosocială, o inhibare a delincvenței și promovează climatul social destins, cu evitarea tensiunilor și conflictelor sociale. Numeroși analiști atestă că politica socială constituie un instrument esențial al unei dezvoltări economice echilibrate și stabile;

- sistemul de protecție socială ajută pe săraci, dar permanentizează sărăcia, prin riscul încurajării unei atitudini pasive, de dependență, al consolidării unui mod de viață parazitar,
- tratamentul unor probleme sociale poate agrava problemele respective, printr-o serie de consecințe neintenționate sau efecte perverse;

– accentuarea politicilor sociale reprezintă sursa principală a uriaşelor deficite bugetare cu care multe state actuale se confruntă (cazul cel mai elocvent fiind cel al SUA.
– programele sociale par, până acum, să prezinte o eficacitate relativ redusă în raport cu costurile uriaşe implicate.

Conceptul de "stat al bunăstării", atât de discutat în ultimele decenii, a impus o deplasare a accentului spre funcțiile pozitive, constructive ale politicii sociale, de satisfacere a unor nevoi colective, de organizare a activităților social-colective pentru realizarea unor obiective de dezvoltare socială şi umană. Orientarea sistematică a eforturilor colectivității tinde nu numai spre soluționarea uneia sau alteia dintre problemele sale mai mult sau mai puțin critice, ci şi spre realizarea unui obiectiv global: îmbunătățirea calității vieții.

Conceptul de "calitate a vieții" a fost lansat în anii '60 în țările occidentale caracterizate prin abundență, încercând a i se subsuma două funcții specifice: direcționarea resurselor abundente şi corecția consecințelor negative marginale. În acest sens, calitatea vieții tinde să devină obiectiv ultim al politicii sociale. Perspectiva globală a acesteia permite imaginarea unui sistem coerent şi eficace de politici sociale, devenind astfel un sistem de politici ale calității vieții cu funcția corectivă față de mecanismele social-economice existente.

Necesitatea regândirii întregii concepții privind politica socială, din perspectiva

criteriilor, obiectivelor, mecanismelor şi instrumentelor de realizare, a evaluării eficienței a impus analiza experienței internaționale.

Elementele pozitive din experiența occidentală în domeniul politicii sociale se pot angrena într-un posibil obiectiv de atins într-un interval de timp, imprevizibil deocamdată ca durată, iar experiența est-europeană oferă unele repere ale modului în care se poate acționa sub presiunea problemelor imediate (generate sau amplificate de perioada de tranziție comună acestor țări).

Analiza cercetărilor teoretice şi a experienței practice din unele țări est-europene (Polonia, Uniunea Sovietică, Ungaria) a permis evidențierea unor particularități, cum ar fi:

– menținerea destinațiilor anterioare ale fondurilor sociale de consum sau ale cheltuielilor sociale, suplimentate cu cheltuielile pentru ajutor de şomaj şi recalificare profesională, dar cu modificarea structurii pe destinații a acestor cheltuieli, după un

complex de criterii niciodată definitive. În consecință, sunt afectate, într-un sens sau altul gradul de satisfacere a diferitelor nevoi şi calitatea prestațiilor sociale oferite;

- cu un grad variabil de implicare a statului, acesta îşi menține portofoliul clasic de domenii şi probleme specifice: sănătate, învățământ, ştiință, cultură, asigurări sociale, asistență socială, apărare militară şi ordine publică în acelaşi timp, s-au conturat preocupări privind intervenții în domenii ca: protecția mediului, protecția consumatorului, combaterea cauzelor şi efectelor monopolului, precum şi a unor fenomene de patologie socială (consum de droguri, corupție, trafic de arme ş.a.);
- se acordă prioritate problemelor de ordin social, se tinde spre o întărire a modului de articulare cu politica economică şi a cadrului instituțional (în special pentru rezolvarea conflictelor de muncă);
- se tinde spre renunțarea la abordarea egalitaristă şi indirectă, în favoarea uneia frontale şi diferențiate, cu priorități ale diferitelor categorii de populație (vârstnici, săraci, persoane handicapate ş.a.);
- se tinde spre multiplicarea agenților implicați în politica socială, din proprie inițiativă, cu sau fără sprijinul statului. În acest sens, apar şi se extind preocupări ale unor asociații particulare, ale comunităților locale, ale bisericii, ale sindicatelor ş.a.

Analiza experiențelor internaționale conduce la concluzia necesității adaptării şi particularizării programelor de politică socială la realitățile economice, social-cuturale şi istorice din fiecare țară.

În țara noastră, ideologia vechiului regim era legată de un anumit egalitarism al sărăciei şi de asigurarea unui minim de viață pentru marea majoritate **a** populației Politica de menținere, adesea artificială, a ocupării forței de muncă, de asigurare a salariilor, construirea de locuințe a generat, chiar în condițiile oprimării şi sărăciei o anumită securitate **a** vieții. În mentalitatea colectivă a fost inculcată speranța sau, cel puțin, iluzia că statul are obligația de a asigura un minim fiecăruia. Deci statul apărea (şi apare încă) într-o postură paternalistă, iar perspectiva disoluției acesteia este secondată de creşterea insecurității la nivelul unor largi categorii ale populației. Abandonarea de către stat a funcției de protecție socială ar fi moral inacceptabil, iar politic, de-a dreptul periculos, întrucât instabilitatea şi insecuritatea generează inevitabil instabilitate politică.

Vechiul regim a încercat o politică socială de anvergură: folosirea completă a forței de muncă, fapt ce însemna aproape pentru întreaga populație, un maximum de securitate a veniturilor, asistență socială gratuită, învățământ gratuit, pensii de bătrânețe, ajutor **de boală, o** politică destul **de** activă **în** construirea **de** locuințe et**c.** Aceasta a generat un **grad relativ r**idicat de **securitate economică pentru majoritatea** populației, deşi se baza pe **un** egalitarism mecanic **realizat mai mult la nivelul** inferior calitativ al serviciilor **sociale** oferite, fiind complet nestimulativ **pentru** performanțe.

Pe măsura accentuării crizei economice **s-a produs** o degradare continuă **a** calității tuturor serviciilor sociale, cât şi restrângerea **lor** tot mai pronunțată. Simultan,s-a dezvoltat **un** sistem subteran de tratament şi **acces** diferențiat, bazat pe **o** redistribuire informală a resurselor şi pe poziție socială.

Asigurarea unui standard acceptabil de viață şi a unui sistem de protecție socială eficace nu reprezintă doar o exigență morală şi politică, ci şi una economică. O viață civilizată este o precondiție a performanței, iar sărăcia şi insecuritatea pot fi surse de tensiuni **şi** conflicte sociale, de dezorganizare socială care, la rândul lor, afectează negativ **şi** activitatea economică. Doar un mediu social stabil, echilibrat reprezintă fundamentul unei activități economice eficiente pe termen lung.

Politica socială poate fi orientată defensiv, spre asigurarea unui minim de viață civilizată, **însă,** calitatea vieții, ca obiectiv social şi politic major, trebuie înțeleasă mai **ales pozitiv,** constructiv. Colectivitatea trebuie să-şi orienteze eforturile în sensul maximizării calității vieții prin mijloace specifice. Dezvoltarea economiei, vitală în momentul actual, reprezintă doar o bază pentru acest obiectiv, dar ea, chiar realizată cu succes, deşi va afecta pozitiv inevitabil calitatea vieții, trebuie suplimentată cu activități specifice orientate în această direcție.

În cazul țării noastre se conturează necesitatea acționării în două direcții majore:

a) utilizarea cât mai eficientă, din punctul de vedere al maximizării calității vieții, a resurselor economice limitate de care dispunem;
b) depistarea şi utilizarea unor resurse noneconomice ale îmbunătățirii calității vieții: natura, petrecerea timpului liber, relațiile interpersonale relațiile sociale dintre grupuri, formele de organizare socială (inclusiv activitatea politică), organizarea muncii ş.a. Deşi

utilizarea acestor resurse angrenează adesea şi unele modeste costuri economice, efectul lor în timp asupra vieții oamenilor poate fi considerabil.

Sistemul de politici sociale adecvat perioadei de tranziție trebuie să aibă în vedere o serie de particularități obiective **şi** subiective, cum ar fi:

- dublarea dificultăților economice ale tranziției de o creştere a aşteptărilor față de standardul de viață;
- o nevoie crescândă de protecție socială, datorită creşterii insecurității la nivelul unor largi categorii de populație;
- calitatea necorespunzătoare a serviciilor **sociale (asistență sanitară, învățământ,** cultură şi ştiință, asistență socială);
- necesitatea unei conştientizări **colective** a **nevoilor şi** posibilităților (avându-se în vedere numeroasele revendicări **economice,** social**-cuturale, etnice etc.)** şi a unui sistem complex de dialog şi negociere.

Ansamblul acestor particularități conturează necesitatea accentuării protecției sociale **şi a** promovării unor obiective colective referitoare la îmbunătățirea calității vieții în perioada de tranziție.

Acceptarea calității vieții drept obiectiv strategic de atins impune o serie de direcții de acțiune:

1. Asigurarea pe cât posibil a unui loc de muncă adecvat pentru fiecare. Protecția împotriva şomajului şi asigurarea unui caracter cât mai decent ai locurilor de muncă;
2. Protecția salariaților, asigurarea salariului minim civilizat;
3. Protecția categoriilor de populație defavorizate (şomeri, săraci, familii cu mulți copii, persoane handicapate, vârstnici ş.a.);
4. Asigurarea unor bunuri necesare unei vieți civilizate (alimente, medicamente);
5. Asigurarea satisfacerii unor necesități ale colectivității (asistență sanitară, educație, cultură, activități de timp liber);
6. Protecția colectivității împotriva unor procese sociale patologice (criminalitate,
   corupție, tensiuni interetnice, tensiuni între diferite grupuri sociale).

În cursul anului 1991, obiectivele specifice acestui program de cercetare în cadrul institutului vizează:

- realizarea de sinteze privind experiența internațională referitoare la probleme ce constituie domenii ale politicilor sociale (asigurări

sociale, asistență socială, şomaj, sărăcie, educație, locuire, sănătate, întărirea familiei);

- evaluarea eficienței diferitelor programe adoptate, a efectelor sociale pozitive sau negative imediate sau pe o perioadă mai îndelungată;
- elaborarea de propuneri adecvate țării noastre, propuneri care să se articuleze într-o politică socială orientată spre îmbunătățirea calității vieții.

CALITATEA VIEȚII DE MUNCĂ*

dr. Hildegard PUWAK, dr. Ana BĂLAŞA, dr. Ion ZARĂ

Tema enunțată a devenit obiect de studiu al unui colectiv de cercetători din cadrul institutului nostru de relativ puțină vreme. Dintre considerentele care au motivat includerea ei în programul de cercetare dorim să menționăm doar două. Primul a rezultat din demersul investigator al literaturii de specialitate care relevă faptul că, deşi predată la dezbaterile sociologice şi economice de foarte mult timp, tema nu s-a bucurat de o tratare sistematică, unitară abordându-se aspecte ale calității vieții de muncă sub denumiri ca: umanizarea muncii, calitatea umană a muncii, îmbogățirea muncii, reforma şi restructurarea muncii. Am considerat astfel că este necesar ca institutul nostru să cerceteze şi această secvență a vieții umane, într-o abordare complexă şi edificatoare pentru realitatea socială românească circumscrisă perimetrului muncii. Al doilea considerent izvorăşte din cerințele concrete ale procesului de reformă care fac necesare schimbări profunde şi multilaterale în întreg domeniul muncii. Recunoaşterea deschisă a necesității restructurării bazelor economice ale societății româneşti impune luarea în calcul şi a aspectelor legate de elementul activ al acestui proces, care este fără îndoială factorul uman.

Cele ce vor fi prezentate în continuare pot constitui argumente în plus pentru a putea convinge asupra oportunității demersului nostru ale cărei direcții le supunem atenției dv.

*) Colectiv de cercetare: dr. Ion Zară, dr. Am Bălaşa, Silviu Toma, Emilian Popescu, Mictat Gîrlan, Smarandache Enea, dr. Hildegard Puwak, Mirela Zecheriu,Iuliana Ghindă.

În primul rând dorim să ne orientăm cercetările spre identificarea modalităților de ***perfecționare a cadrului teoretico metodologic privind calitatea vieții de muncă*** cu referire specială la ***definirea şi măsurarea*** acesteia, precum şi la ***delimitările de conținut ale conceptului*** Studierea literaturii de specialitate relevă faptul că indiferent de vechimea preocupărilor privind această componentă a vieții umane sau de specificul țărilor în care s-au desfăşurat cercetări, calitatea vieții de muncă se prezintă ca o construcție teoretică multidimensională, redată printr-un ansamblu de informații şi indicatori specificii al cărei conținut a suferit perfecționări de la o etapă la alta. Astfel, în perioada când teoria ştiințelor sociale era dominată

de orientarea către mâna de lucru, calitatea vieții de muncă era definită în primul rând prin prisma asigurării unei angajări **în** muncă ce permitea plăți relativ superioare şi recompense colaterale de natură **econo**mică pentru salariați Ulterior, doctrina "welfare"-ului şi-a pus amprenta **prin** axarea definirii calității vieții de muncă pe bunăstarea materială şi, mai apoi, **prin** adăugarea la aceasta a considerației pentru caracteristicile non-economice ale ocupării

Două trăsături ale acestui progres al ideilor în cercetarea calității vieții de muncă credem că se impun a fi subliniate: modificările de conținut ale conceptului şi cele privind evaluarea sa. Începutul a fost marcat de abordările în care salariații erau considerați resurse economice ce trebuiau alocate în mod optim, menținute şi protejate spre binele societății ale cărei performanțe erau determinate de ei. Astăzi, din cercetări nu lipsesc legăturile cu ceea ce ocuparea şi munca poate oferi celor angajați în câmpul ei în al doilea rând, este evident faptul că evoluția concepțiilor reflectă un progres al afluenței societale. Plasată în contextul discuțiilor privind relația între calitatea vieții de muncă şi nivelul de dezvoltare, cercetările din țări cu economii performante promovează idea, cu care ne declarăm doar parțial de acord, că, o economie relativ bogată conduce nemijlocit la o înaltă calitate a vieții de muncă, făcând inutilă disjuncția între aceasta şi calitatea vieții însăşi în această abordare, calitatea vieții de muncă apare ca un produs incidental generând un nivel de performanță suficient pentru a compensa costurile şomajului, ale bolilor profesionale şi daunelor, menținerea unui salariu minim, durata de lucru rațională. Dovezile care ni se oferă au făcut ca această opinie să fie însuşită doar parțial de colectivul nostru de cercetare.

Fără să intrăm în detaliul cercetărilor privind delimitările de conținut, trebuie să subliniem şi în cazul acestora, la fel ca şi în cercetările de definire a calității vieții de muncă, că treptat, numărul componentelor avute în vedere a crescut. De la componentele strict cuantificabile: condiții la locul de muncă, veniturile, durata muncii, astăzi conceptul include protecția şi securitatea lucrătorilor precum şi componentele subiective constând în nevoile, motivațiile şi aspirațiile fiecărui individ, relațiile din grupul de muncă, managementul şi altele.

Aceste evoluții s-au reflectat pe plan metodologic prin crearea unui număr foarte mare de indicatori, unii exprimând componentele riguros cuantificabile statistico-matematic, alții încercând să exprime aspectele calitative (satisfacția în muncă, dorința de perfecționare).

Trecerea în revistă a literaturii privitoare la această problemă conduce la concluzia unor abordări marcate de o anumită perspectivă economică, sociologică, psihologică. După părerea noastră abordările disjuncte, de altfel, concentrându-se fie asupra costurilor implicate în asigurarea condițiilor de muncă, fie în reliefarea aspectelor calitative ale muncii nu răspund decât parțial cerințelor unei evaluări a calității vieții de muncă în complexitatea ei Aceasta ar necesita, în primul rând, precizarea unui număr suficient de criterii de evaluare, pe baza cărora să se poată exprima obiectiv şi/sau subiectiv fiecare din perspectivele sus menționate. În al doilea rând, alegerea acestora trebuie făcută pornind de la faptul că producția trebuie privită nu numai ca un rezultat al muncii efective ci ca un sector care înglobează schimbări în atitudinile sociale, în comportamentul participanților la muncă.

Cea de-a doua direcție de cercetare desprinsă de noi în procesul cunoaşterii experienței internaționale în domeniu şi pe care ne propunem s-o urmărim are în vedere ***modalitățile de optimizare a integrării omului în sistemul solicitărilor profesionale şi a utilizării eficiente a potențialului său creator.*** Analiza condițiilor' de muncă şi a organizării muncii constituie astăzi domeniul predilect în care se conjugă preocupări umaniste şi tehnice. Pe baza informațiilor de care dispunem şi care arată că deşi condițiile de muncă reprezintă componenta cea mai des abordată (sub aspectul mediului de muncă, al solicitărilor fizice, al duratei muncii s.a.) ne-am format părerea că, totuşi, cercetările prezintă o lipsă de flexibilitate a tratării dimensiunilor definitorii ale acestora, ceea ce induce anumite limite şi în tratarea sistemică a problematicii securității şi protecției muncii pe baza unei concepții unitare asupra calității condițiilor de muncă sau a noncalității lor. Omul a reuşit sa creeze breşe tot mai adânci în cunoaşterea macro şi microcosmosului său. Şi totuşi, în fiecare țară, în fiecare zi, există muncitori care nu se mai întorc la familia lor datorită accidentelor de muncă. În SUA dispar zilnic în accidente de muncă 28 de persoane, în Franța 7 persoane, în Anglia 5 persoane, în Germania 4 persoane. Putem oare accepta această dramă în epoca microelectronicii şi automatizării flexibile, a descifrării tainelor inteligenței artificiale?

Au fost cercetate limitele umanului generatoare de erori şi riscuri, ignoranța, lipsa unor aptitudini, omisiuni în efectuarea unor operării, manipulări greşite, erori în dozarea efortului, precum şi înțelegerea riscului ca potențialitate a producerii unui accident Prin aceste cercetări vedem o deschidere deosebită pentru cele legate de umanizarea muncii, a

posibilităților de a face munca mai atractivă, mai frumoasă, mai interesantă şi astfel mai performantă în folosul individului şi al societății.

În ceea ce priveşte ***organizarea muncii*** aceasta se dovedeşte, arături de starea tehnologică şi informațională a locurilor de muncă, una din cele mai importante componente ale calității vieții de muncă. După cum se ştie, atât conținutul, rezultatele muncii cât şi satisfacția față de focul de muncă, în general față de muncă sunt într-o mare măsură dependente de structurile, formele şi modelele de organizare. Astfel de relații de dependență pe de o parte, şi de determinare pe de altă parte au fost puse în evidență de o considerabilă mulțime de fapte empirice oferite atât de cercetările concrete cât şi de practica socio-economică. Țările avansate cu care va trebui să ne confruntăm au găsit, sau sunt în curs de a găsi, sisteme de organizare productive care articulează într-un mod performant elementul individual şi colectiv. În acest context se consideră că nivelul tradițional de organizare industrială a devenit incapabil să asigure creşterea economică şi a nivelului de trai Astăzi se vorbeşte de un nou model organizational în care socialul nu mai este considerat o emanație secundară a activității economice ci o componentă intrinsecă. Punând ca prioritare inovația tehnologică şi organizațională şi o raționalitate de ansamblu care ia în seamă toți factorii, depăşind-o astfel pe cea parțială, fie ea financiară sau tehnică, ne propunem să aprofundăm şi noi această problemă.

Una din constantele studiilor din domeniul la care ne referim este ***satisfacția fata de muncă.*** Cercetările realizate în contexte socio-culturale diferite abordează satisfacția față de muncă atât ca un criteriu global şi subiectiv de evaluare, cat şi în raport cu diferitele componente ale muncii sau valori umaniste atribuite acesteia: condițiile şi mediul de muncă, posibilitățile de promovare, sentimentul utilității sociale sociale a muncii depuse, facilitatea de a folosi şi dezvolta capacitățile proprii, conținutul muncii posibilitatea de a obține considerație personală, autoritate şi prestigiu în muncă, posibilitatea de a avea inițiativă şi de manifestare creativă, ş.a. Cercetările par să confirme faptul că, în cadrul societăților mai sărace, indicatorii obiectivi ai calității vieții de muncă şi valorile sistemului socio-economic contează mai mult decât cele umaniste. Numai într-o economie relativ bogată, evaluarea calități vieții de muncă se face în funcție de ceea ce slujba poate să ofere lucrătorilor. Ele dovedesc că satisfacția față de muncă creşte pe măsura importanței acordate valorilor umaniste privind munca. Importanța atribuită de subiecți salariului, orarului, ritmicității muncii, concediilor, **pare** să descrească. Abordând această direcție de

cercetare şi testând ipotezele în realitatea romanească vom evalua calitatea vieții de muncă nu doar din rațiuni pur științifice şi practice: obținerea unei eficiențe sporite, economice şi sociale a muncii prin identificarea unor căi şi modalități de umanizare a acesteia.

Cercetarea ***calității relațiilor socio-umane*** în cadrul colectivităților de muncă se im pune ca una din direcțiile importante pentru perioada actuală dar şi pentru cea viitoare. Motivația acestei opțiuni rezidă în faptul că ele pot constitui, în general una din cele mai importante resurse non-economice ale creşterii calității vieții. Studiind organizațiile de muncă, ne propunem, în primul rând un demers constructiv, de identificare a stării şi a căilor de ameliorare a relațiilor interpersonale, intergrupale, formale şi informale, pe orizontală şi verticală. Subsumăm acestora pe cele referitoare la democrația industrială, participarea la decizie constituindu-se prin efectele de ameliorare a relațiilor ierarhice, prin efectele de ordin etic umanist, social, politic, economic, într-o sursa de creştere semnificativă a calității vieții de muncă, în special, a calității vieții în general, rară costuri economice.

În al doilea rând, propunem un demers defensiv de protecție a indivizilor, a grupurilor şi colectivităților de muncă față de acțiunea negativă asupra calității vieții, **a** conflictelor şi proceselor anemice şi patologice, demers pe care ne propunem să-i concretizăm prin abordarea conflictelor sociale din perspectiva calității vieții, în cadrul cărora ne vom opri la revendicările şi conflictele colective de muncă. Pornind de la faptul că relațiile de cooperare sau conflict dintre actorii sociali ca indivizi, grupuri, colectivități influențează nemijlocit calitatea vieții acestora şi depăşind handicapul timpului față de cercetările întreprinse în țările occidentale care au studiat conflictele fie ca fenomen social particular, circumscris relațiilor de muncă, fie ca simptom al sistemului economic şi social global, ne propunem o analiză a conflictelor din România în perioada postrevoluționară, a variațiilor pe ramuri de activitate şi zone sociogeografice, precum şi realizarea unei tipologii a revendicărilor emise, din perspectiva domeniilor calității vieții.

O ultimă direcție pe care ne-o propunem este ***studierea legislației muncii*** din perspectiva calității vieții de muncă. Pornim de la faptul că este foarte important ca în acțiunea de coordonare a elaborării noului sistem de drept să nu lipsească fundamentarea legislației din perspectiva calității vieții în general şi a calității vieții de muncă în special. Sperăm ca, prin cercetările noastre, să putem contribui la reconsiderarea structurilor solidarității şi

mobilizării sociale, atât la nivelul grupului de lucru, al loialității față de unitatea în care individul activează cât şi al solidarității la nivelul întregii țări fără a sacrifica, ci dimpotrivă, stimulând dezvoltarea personalității individuale. Problema nu este simplă, deoarece intre exigența economiei de piață vis-a-vis de factorul uman şi cerințele de asigurare a securității sociale, de reconversie profesională pot apărea contradicții Astfel de aspecte, ca şi încă multe altele, ne vor pune în situația **de** a decide între calitatea vieții pe termen scurt şi cea pe termen lung. Cu alte cuvinte, se impune găsirea celor mai adecvate modalități de armonizare a calității vieții de muncă şi noua ordine economică în curs de realizare.

Cu speranța că am reuşit să prezentăm în fața dumneavoastră importanța abordării problematicii calității vieții de muncă, pe de o parte, precum şi direcțiilor de cercetare pe care colectivul şi le-a propus, vă rog să-mi permiteți să închei această prezentare, citând-ul pe Josef Conrad, care cu instrumentele literatului a reuşit să redea, simplu, dar convingător ceea ce noi ne vom strădui să demonstrăm cu instrumentele specifice muncii noastre:

"Nu-mi place munca. Nimănui nu-i place. Dar îmi place ce e în muncă - şansa de a te găsi, de a te întâlni cu propria-ți realitate, adică ceea ce nimic altceva nu-ți poate da".

DISCUȚII

dr. Gheorghe RĂBOACĂ

Mai întâii vreau să subliniez valoarea deosebită a studiilor care, chiar dacă nu în toate cazurile prezintă o serie de concluzii, ele fiind în curs de derulare, mie mi se pare că sunt deosebit de promițătoare, ba mai mult, ne oferă o serie de traiectorii de proiecte de fapt ale felului în care urmează să se desfăşoare o serie de cercetări. Aş vrea să mă opresc la ultima comunicare pe care a prezentat-o doamna Hildegard Puwak care mie îmi este prin preocupările pe care le-am avut şi le am, destul de aproape, şi aş vrea să spun că am de asemenea cele mai bune aprecieri pentru conținutul problemelor prezentate. O singură rezervă aş vrea să fac în legătură cu stadiul cercetărilor, până la un moment dat, privind calitatea vieții de muncă şi este, mai degrabă, o nedumerire foarte mare pentru că nu putea totuşi cercetarea ştiințifică în domeniul calității vieții de muncă să marcheze, cred eu, o aşa mare rămânere în urmă dacă în plan practic în lumea occidentală s-a născut o ştiință nouă, foarte importantă, mă rog, ştiință, artă, ergonomie, care a marcat o mare, o creştere imens a calității muncii maselor de oameni ai muncii Aceasta este o mică rezervă pe care vreau să o fac, cred că trebuie făcută şi sigur că dacă în practică acest lucru s-a petrecut, sigur că aceasta a fost rezultatul cercetărilor, cred, teoretice.

Acum v-aş ruga să-mi permiteți ținând seama de multitudinea de elemente interesante de direcții în dezvoltarea cercetărilor în domeniul muncii, a ridicării calității muncii, să-mi spun şi eu părerea cu privire la unele direcții care cred că nu ar trebui sa lipsească din această cercetare. Aşa de pildă, cred că o astfel de cercetare trebuie să pună în evidență în ce măsură este, în condițiile noilor tehnologii, suficientă munca în societate pentru membrii săi. Pentru că viața practică pe plan mondial arată, cel puțin după recesiunea din 1970, o scădere a capacității societății de a asigura munca membrilor societății, şi de aici un complex de implicații pentru calitatea nu numai a muncii, ci şi a vieții. În al doilea rând cred că asistăm, în ciuda faptului că revoluția ştiințifică este atât de pregnantă, şi la o deteriorare calitativă a unor munci. Cred ca aceasta prezintă de asemenea un mare interes pentru practica noastră.

Apar şi la noi în condițiile reformei, apar şi s-au dezvoltat şi în țările industrializate muncile precare, aşa-zisele munci nonstandard sau atipice

care, în plus, sunt şi neprotejate şi ele induc o imensă problemă a unei protecţii foarte serioase pe care societatea trebuie să o facă. Biroul internaţional al muncii este extrem de serios confruntat cu această evoluţie a muncilor precare şi pe care în momentul de faţă nu **ie** pot stăpâni ţările membre. De asemenea, aş vrea să subliniez că apare şi un proces **de** deteriorare în multe cazuri a venitului mediu pe locuitor care este expresia acestor schimbări **din** sfera muncii inclusiv de natură calitativă. În fine, **o** mare problemă **care cred** că trebuie avută în vedere în cercetarea calităţii vieţii de muncă este **aceea** în ce măsură ajunge o muncă pentru o viaţă de muncă. Practic viaţa arată **că în decursul vieţii** de **munca noi**

putem şi trebuie să facem, suntem siliţi să facem fiecare foarte multe de la **o** muncă, de la o întreprindere la alta, de la un loc de muncă la altul, iar atunci rămânem pe aceiaşi loc de muncă de fapt avem de-a face cu **o** schimbare fundamentală în conţinutul muncii, care este o schimbare calitativă a muncii. Iarăşi asemenea lucruri cred că mie mi se pare că sunt extrem de importante.

De asemenea învăţarea în strictă conexiune cu modificările în conţinutul muncii în decursul vieţii de muncă pentru a putea munci, pentru a te adapta pieţei trebuie să te adaptezi profesional, trebuie să înveţi, procesul ca atare este o mare, o imensă problemă şi cu consecinţe, dacă vreţi, foarte multe, serioase în planul social, pe linia organizării şi nu numai a societăţii ci şi în întreprinderi ca atare. De asemenea profilul de pregătire, locul omului de bandă este cedat şi se cedează tot mai mult locul omului polivalent care corespunde pe deplin cu necesităţile de dezvoltare ale întreprinderilor mici şi mijlocii care sunt mai flexibile, iar pregătirea polivalentă este un factor care conferă o mai mare flexibilitate unităţilor întreprinderilor de adoptare şi inclusiv favorabile omului, ca atare, şi în interesul lui.

Cred că doamna Puwak a menţionat foarte bine şi idea de negociere, sistemul ca atare de negociere care cred că trebuie să fie considerat o treaptă superioară în ridicarea calităţii vieţii şi a muncii ca atare, dar aş sugera ca nu numai negocierea adică faptele divergente sau care tind să împingă către conflict să fie considerate aşa, dar mai ales participarea care reflectă comunitatea de obiective, de interese.

MICTAT GÎRLAN

Privitor tot la acest subiect al cadrului muncii, în calitate de cercetător al acestui institut, aş vrea să spun că sub aripa coordonatoare, amabilă şi

largă a doamnei Puwak avem şi cercetători cu viziuni mai personalizate aş spune.

Un exemplu în acest sens şi în planul muncii, şi aş vrea să iau un subiect de actualitate fierbinte pentru noi, este cel al motivației muncii, motivație care, în mod economic, constant, a scăzut fantastic Constatăm în fapt că după ultimele evenimente, salarizarea muncii a crescut dar productivitatea a scăzut și, de câteva săptămâni, în colectivele de specialişti dezbatem acest subiect şi cred că am ajuns la unele concluzii care trebuie comunicate. E clar că în planul comportamentului de muncă, pe lângă vectorul aptitudini şi capacități, mai stabil psihologic, există şi vectorul atitudine şi motivație, relativ flexibil şi mai greu de controlat Dar tocmai acest vector constatăm că s-a blocat. Consider că nu este o degradare morală, ci un blocaj. Un blocaj vizibil în faptul că atunci când eşaloanele de subordine sunt conduse de persoane care ştiu să absoarbă creativitatea personalului din subordine, este ce a menționat domnul Răboacă, cu ceea ce a realizat ergonomia în alte țări, cu acea orientare către om care a valorificat fiecare element de eficiență în planul muncii, a găsit unghiul de a-l valorifica pe scară industrială, deci aceste cadre de conducere care au reuşit să absoarbă şi să valorifice potențialul creativ al subordonării atunci a avut succes şi atunci această motivație s-a dezvoltat Dar atunci când s-a manifestat o motivație foarte economizantă cu o restricție bugetară, cu o restricție a veniturilor, această motivație a scăzut. Situația în momentul de față, când salarizarea a crescut şi productivitatea scade, este aş zice o palmă grea pentru acele concepții care au susținut doar stimularea monetară & comportamentului de muncă. Se dovedeşte clar, extrem de evident că în comportamentul de muncă există această stimulare atitudinală, valorică, care în momentul de față comportă cel puțin o restructurare. Nu mai merge o concepție colectivistă în motivarea muncii, nu mai merge o concepție anonimistă în valorificarea persoanei, se impune un alt cod moral în planul muncii şi acolo se dovedeşte extrem de rentabil în aplicare.

Poate că aici ar fi rolul pe care încă nu mi l-am asumat în a difuza noi sisteme. Noi sisteme? Sistemele erau cunoscute! Nu erau o noutate, pentru noi, în situația de față, că de, trecem de la un sistem la altul, dar a motiva persoana şi pe alte căi, nu numai monetare, este o dovadă clară. Aş spune că totuşi această concepție economizantă asupra muncii, nu ştiu dacă nu greşesc, este o discuție de..., colegială, încă continuă, şi de interesul unor cadre de conducere pentru lipsa de ocupare a muncii în viitorul şomaj care

apare, este o politică a foamei, deci, o stimulare a randamentului pe calea şomajului înseamnă că aceste abordări economizante încă nu au murit şi fiindcă nu sunt clare coordonatele unor noi direcții de valorificare, o direcție ergonometrică, dar nu e în sine ergonomică, ci de valorificare a potențialului creativ al subordinii, altfel atunci această subordine nu se poate, nu se mai poate controla. Mă rețin de la alte comentarii.

SESIUNEA DE COMUNICĂRI

"CERCETAREA ECONOMICĂ DIN PERSPECTIVA EPISTEMOLOGICĂ"
Bucureşti, Aula Academiei Române, 12 aprilie 1991

Cuvânt de deschidere (academician Tudorel POSTOLACHE)..... 374

Cercetarea economică (profesor dr. Mircea MALIȚA, membru corespondent al Academiei Române)..... 378

Implicațiile economice în medicina contemporană (acad. Ştefan MILCU)..... 383

Confluențe în domeniul managementului (dr. Corneliu RUSSU)..... 387

Demersul epistemologic al evaluării tehnologiei în procesul tranziției la economia de piață (dr. Gheorghe ZAMAN) 395

Semnificații noi ale științei economice (dr. Sorica SAVA) 403

Considerații epistemologice în legătură cu trecerea la economia de piață în România (dr. Nicolae NISTORESCU)..... 411

Contribuții românești la epistemologia economică (dr. Gheorghe DOBRE) 416

Cu privire la mecanismul de restructurare a științelor economice (dr. Aurel IANCU) 420

CUVÂNT DE DESCHIDERE

academician Tudorel POSTOLACHE

Doamnelor şi Domnilor,

Permiteți-mi să declar deschise lucrările sesiunii tematice “Cercetarea economică în perspectivă epistemologică”.

Apărută în cadrul filozofiei, epistemologia trece la intense generalizări pe temeiul matematicii, ai ştiințelor naturii şi tehnice, iar în a doua jumătate a secolului nostru, îşi integrează un nou centru de interes - ştiințele sociale şi politice. Dar, în toate aceste trei ipostaze de bază ale epistemologiei, economia ca ştiință rămâne periferică.

Neglijarea preocupărilor epistemologice proprii ale economiei se dovedeşte însă tot mai nejustificată, indiferent dacă această neglijare este fondata pe idea absolutizării rămânerii în urmă a acestei ştiințe şi a transferului epistemologic din ştiințele mal dezvoltate sau, dimpotrivă, pe idea că tocmai maturitatea ei, comparativ cu alte ştiințe sociale, o face să ignore întrebări “eterne” cu privire la propria practica, metode, instrumente de investigație, frontiere de delimitare, sensuri filozofice ale evoluției, întrebări ce frământă dramatic cercetarea.

În ultimul deceniu, situația se schimbă notabil: în primul rând, economiştii înşişi se includ tot mai intens în dezbaterea epistemologică a propriului domeniu. Concomitent, epistemologii “de profesie” conştientizează că economia este bine plasată pentru investigația epistemologică, cel puțin din două motive: 1) ştiința economica are două laturi distincte - una tehnico- economică şi alta sociala -alimentate fiecare de izvoare contemporane puternice, care pot oferi un câmp nou epistemologiei în toate treptele ei premergătoare; 2) ea parcurge un proces de restructurări, care cuprinde mai multe faze, inclusiv “criza” şi “saltul” şi, deci, prezintă condiții pentru a ridica şi rezolva probleme epistemologice fundamentale.

Institutul Național de Cercetări Economice doreşte să meargă în întâmpinarea acestei tendințe de avangardă, din conştientizarea necesităților practicii de cercetare - practica socială în expresia ei cea mai concentrată.

Doamnelor şi Domnilor,

Aş dori, în continuare, să spun câteva cuvinte despre o lucrare a cărei vocație fundamentală ar fi sinteza între teorii succesive sau coexistente, la

scară națională şi pe plan mondial, dintre teorii şi metode provenind din arsenale diferite (matematici, biologie etc.), fructificarea noilor posibilități de a stabili, prin analiză comparată, sensul general al categoriilor, descifrarea naturii tensionării sistemului notional economic în strânsă legătură cu procesele reale pe care le exprimă. Mai exact, aş dori ca în Aula Academiei să readuc în discuție propunerea la care m-am mai referit şi care este, de altfel, un vechi deziderat - geamăn cu secolul al economiştilor români - acela de a purcede la întocmirea Marelui Dicționar Economic. O operă de o

asemenea complexitate n-ar putea fi realizată decât cu eforturile conjugate ale unui puternic nucleu, înalt profesionalizat de cercetători; în condițiile concentrării exclusive pe realizarea acestui proiect cu antrenarea unui cerc larg de specialişti, toate facilitățile fiind asigurate, proiectul ar necesita, probabil, o muncă susținută de minimum 8-10 ani. Eforturile s-ar justifica însă pe deplin, ținând cont de ceea ce ar semnifica acest Dicționar pentru cultura națională, ca şi de "efectele de antrenare" în cercetarea economică, ce se vor face simțite încă de la început, în cursul dezbaterilor şi al publicării fasciculelor.

Voi menționa, în formă enumerativă, câteva posibile puncte de pornire ale acestui proiect.

Încercarea de integrare la nivelul conceptelor în interiorul ştiințelor economice, atât de parcelate în prezent, ar fi una dintre cele mai importante funcții ale Dicționarului. Diferitele ştiințe economice, urmărind căi diferite în dezvoltarea lor (în speță fie calea "rațională", fie cea "empirică", ținând de "zone" distincte ale ştiinței şi având, deci, "timpi istorici" diferiți), accentuează tensionarea la nivelul sistemului național economic. Numeroasele dicționare economice de ramură de care dispunem îndeplinesc funcții importante, dar, paradoxal, alimentează adesea înstrăinarea conceptuală dintre diferitele ştiințe economice.

O funcție dintre cele mai importante ale Dicționarului ar fi asigurarea comunicabilității la nivelul sistemului național cu celelalte ştiințe, dar şi cu arta Ambele deschideri sunt de mare actualitate. Sub influența revoluției ştiințifico-tehnice s-a realizat trecerea de la prevalenta produselor munco-intensive şi capital-intensive la produse tehnic-intensive (tehnic avansate). Nu este însă exclus ca în viitorul secol produsele art-intensive să domine societatea, deci şi piața şi competitivitatea. Perseverarea în această direcție ar avea pentru noi o rezonanță aparte: fundamentarea teoretică atât a programelor noii tranziții, cât şi a arhetipului economiei de piață proprii trebuie să se dovedească apte să resoarbă şi decalajele istorice de

productivitate; preocuparea de a stabili comunicativitatea la nivel conceptual între economie, ştiinţe şi arte s-ar putea dovedi astfel, un element fundamentat nu numai în teorie, ci şi în demersul depăşirii decalajelor istorice de productivitate şi competitivitate.

Un obiectiv major al proiectatului "Dicţionar" ar fi acela de a ţine nestins focul înfruntării alternativelor teoretice - cel mai sigur izvor ai progresului; el ar urma să prezinte explicit raporturile dintre ştiinţa economică şi politica economică, cu acea dilemă ce-i urmăreşte pe economişti de la Ricardo până astăzi, şi anume: analiza economica este posibilă doar dacă exclude incertitudinea şi schimbarea, politica economică este posibilă doar dacă ia în considerare incertitudinea şi schimbarea, inclusiv contradicţiile rezultând din gradul inevitabil diferit de universalitate a celor doi termeni.

În acest context s-ar urmări realizarea unei comunicabilităţii intre cele trei situaţii tipice în care se află conceptele economice: a) unele concepte noi sunt în contradicţie bilaterală cu conceptele vechi; b) altele le integrează pe cele vechi drept un caz particular, caz în care numai vechiul concept îl contrazice pe cel nou, nu şi invers - situaţie proprie contradicţiei unilaterale (în ambele cazuri este vorba de concepte coexistente sau succesive privitoare la problemele vechi); c) conceptele noi, care se referă ta probleme noi şi, de aceea, nu intra direct în contradicţie cu conceptele vechi.

În acest demers trebuie ţinut cont de concluziile puse în evidenţă de epistemologie, în mod deosebit de necesitatea ca "temele fierbinţi" să fie conştientizate în legătura lor de adâncime cu "conceptele eterne".

O coordonată esenţială a proiectului ar fi şi asigurarea unei legături organice între elaborarea categoriilor şi testarea lor empirică, inclusiv preocuparea de a depăşi barierele care separă conceptele de sistemul indicatorilor economico-sociali, astfel încât sistemul de indicatori să capete rigoare ştiinţifică, iar teoria economică -puternice valenţe aplicative.

Domnilor membri ai Academiei Române,

Doamnelor şi Domnilor,

Ciclul tematic "Tendinţe şi orientări în cercetarea economică şi a calităţii vieţii" are întemeieri adânci, rosturi şi funcţii multiple, izvorând din vocaţia academică a Institutului Naţional de Cercetări Economice, vocaţie pe care o cultivăm constant În scopul proiectării cercetărilor efectuate pe fundalul global al mişcării ştiinţei universale şi al încurajării creativităţii, a independenţei de gândire şi de exprimare, a conduitei după regulile ştiinţei.

Sesiunea de azi este un moment nodal, ce se cere continuat cu preocupări constante, zilnice şi de lungă durată în INCE, iar prezența cu referate a unor marcante personalități care ilustrează domenii de semnificație maximă pentru perspectiva epistemologică din care privim acum cercetarea economică, reprezintă o garanție că realizăm un început rodnic.

12.04.1991

CERCETAREA ECONOMICĂ

profesor dr. Mircea MALIȚA,
membru corespondent al Academiei Române

Acum câtva timp am încercat să răspund la întrebarea: care sunt presupunerile şi ipotezele epistemologice de la care pornesc cei care fac cercetări în ştiinţele politice[1)]? Această incursiune porneşte de la faptul că toţi cercetătorii, când abordează un domeniu oarecare, admit explicit sau implicit anumite ipoteze asupra cunoaşterii. În cazul ştiinţelor politice, ne aflăm într-o arie mult mai puţin dezvoltată decât a ştiinţelor economice şi cu metode mult mai puţin cristalizate. Tentativa de a transfera aceeaşi întrebare în domeniul ştiinţelor economice ne obligă la observaţia iniţială că există două feluri de a înţelege epistemologia: în sensul englez şi în sensul continental. Sensul englez se referă la studiul condiţiilor necesare ca un câmp de investigaţie oarecare să poată fi considerat drept ştiinţă. Epistemologia în această accepţie se ocupă de constituirea şi dezvoltarea ştiinţelor.

O problemă fundamentală de identitate, pe care oare orice ştiinţă socială sau a omului este măsura în care ea diferă de ştiinţele naturii, gradul de îndreptăţire la statutul de ştiinţă şi la valoarea ştiinţifică a rezultatelor sale. Complexul acesta, rivalitatea şi drama însoţesc mersul ştiinţelor sociale de mai bine de o sută de ani. Comparaţia lor cu ştiinţele pozitive şi ale naturii este permanentă. Asupra lor planează tot timpul idea că fenomenele de care se ocupă sunt caracterizate de incertitudine, nefiind susceptibile de a conduce la legi precise şi la observaţii măsurabile, la rezultate verificabile şi reproductible, nemaivorbind de îndoielnica capacitate de predicţie.[2)]

De când Karl Popper a fixat criteriile statutului ştiinţific ai unei corelări la un nivel ridicat de rigoare logică - teoria refutabilităţii sau a respingerii propoziţiilor - toate ştiinţele sociale şi ale omului, inclusiv ştiinţele economice, încearcă să nuanţeze exigenţele sale, căci altfel aproape nimic din ce ele întreprind nu poate să fie considerat ştiinţă, dacă cerinţele lui Karl Popper sunt acceptate.[3)]

Problema epistemologică astfel concepută este analiza modului în care elementele ce disting o ştiinţă - legi, obiective şi metode proprii - îngăduie ştiinţelor economice să se situeze în marea familie a ştiinţelor,

înfruntând în cadrul ei orice comparație. În ce măsură ştiințele economice țin capul sus în ştiința secolului?

Marile dezbateri se desfăşoară în jurul conceptelor de bază: cauzalitate, legi şi reguli, incertitudine, incompletitudine, raționalitate, obiectivitate, natura teoriilor. Toate acestea se cer a fi discutate pentru a vedea în ce măsură ştiințele economice au dreptul ia statutul riguros epistemologic al ştiinței contemporane.

N-am sa fac acum o trecere în revistă a acestor capitole, ci menționez doar concluzia: în ultimul timp, mai ales în ultimele două decenii, în perioada postpopperiană, se remarcă o relaxare totală a criteriilor dure şi severe ale ştiinței. Exista o evoluție considerabila a analizei acestor noțiuni, care face ca limbajul, metodele şi specificul ştiințelor economice să se încadreze armonios în felul de a vedea ştiința actuală. Este suficient să cităm cartea lul Patrick Suppes, "apăruta" la noi în 1990. Pentru economişti este reconfortant să urmărească în acest volum modul în care o ştiință, care nu lucrează cu idea de certitudine absolută a ştiințelor exacte, care nu foloseşte aceeaşi noțiune de cauzalitate, nu are aceeaşi cerință a completitudinii, nu se bazează pe aceleaşi definiții de lege, metodă şi obiectivitate, poate sa fie în largul ei în ştiința contemporană, adoptând punctul de vedere probabilist.

O altă lucrare recentă a iui Newton Smith[4)] parcurge dezbaterile asupra ştiinței produse în ultimele două decenii, care creează pentru ştiințele economice un alt cadru epistemologic.

Aş aminti că Thierry de Montbrial, care defineşte economia drept "strategiile raportului omului cu resursele rare" (definiția lui Raymond Barre în tratatul său de economie), afirmă că "economistul redactează şi comentează modele"). Aceasta este poziția lui şi, într-adevăr, cartea sa de introducere în ştiința economică este o colecție de modele matematice. Înțelegem astfel de ce, neputând admite acelaşi criteriu de verificabilitate pe care-l au ştiințele naturii, economia a trebuit să adopte, printr-un efect de compensație, rigoarea absolută a limbajului şi a conceptelor pe care i ie oferea matematica Conceptele, după Thierry de Montbrial, sunt definite prin rolul lor într-un model şi pot să aibă mai multe definiții, după modelul care ie foloseşte. Rezultă, bineînțeles, o pluralitate a ştiinței şi a modelelor, cea pe care o găsim şi la Newton Smith şi la Patrick Suppes. Înțelegem astfel unul din motivele care fac ca, de un mare număr de ani încoace, Premiul Nobel în economie să fie acordat creatorilor de modele matematice, precum şi drama celor care, ca Georgescu-Roegen, în ciuda abordării ştiințifice a

economiei cu metodele ştiinţelor clasice (termodinamică, de exemplu), nu s-au văzut răsplătiţi cu această distincţie, situând-se pe poziţia de critici ai legitimităţii modelului matematic.

Revista "Economic Journal", a Societăţii engleze de ştiinţe economice, şi-a propus, odată ajunsă la numărul 100, să culeagă studii care sa fie relevante pentru următorii o sută de ani de dezvoltare a ştiinţelor economice[6)]. Desigur că acest exerciţiu ambiţios nu poate să fie luat în sens absolut. Întâlnim însă câteva tendinţe actuale care mi se par extrem de concludente: una dintre ele este slăbirea conceptului de raţionalitate, aşa cum a fost admis până acum, adică admiterea faptului că în comportamentul uman şi în cel economic nu funcţionează raţionalitatea strictă, ca optimizare a unei funcţiuni de speranţă matematică, ci există o raţionalitate mai laxă, mai liniştită, mai puţin teoretică şi mai puţin analitică, dar care păstrează totuşi noţiunea de ordine.

Altă tendinţă interesantă este aceea a rolului experimental a! calculatoarelor, care introduc tehnici noi de inteligenţă artificială, captând ceea ce autorii numesc "softening"-ul (de la "soft", moale, mai puţin dur, mai puţin exigent) criteriilor economice şi în aceeaşi timp raţionamentul imprecis şi incert.

Nu trebuie uitată tendinţa ştiinţelor economice de a interioriza ceea ce a fost considerat drept factor sau variabilă exogenă.

În trecut, de exemplu, progresul tehnic era variabilă externă, acum începe să fie variabilă internă; erau externă natura şi ecologia - acum sunt luate în sistem; erau externe speranţele subiective, acum se încearcă încorporarea lor.

Am putea lua în considerare celălalt sens al epistemologiei: epistemologia ca studiu ai proceselor cunoaşterii şi legătura cu cercetarea economică, pentru ca orice ştiinţă este preocupată de cunoştinţele noi pe care le avem despre cunoaşterea însăşi Acesta este sensul continental al epistemiologiei în procesele de cunoaştere, progresele sunt remarcabile: există o ştiinţă cognitivă, apărută în strânsă colaborare cu inteligenţa artificială, care nu e altceva decât aspiraţia omului de a încerca să reproducă pe calculator raţionamentul uman, cu toate nuanţele lui. Şi, în mare măsură ea reuşeşte.

Într-un studiu din 1990, Massimo Piattelli Paimarini, cunoscut ca editor ai cărţii despre dezbaterea Piaget-Chomsky[7)] explică **o** tendinţă nouă apărută în ştiinţele biologice. Reamintim împrumutul mare pe care o ştiinţa îl face astăzi, fără reticenţe şi fără complexe, din metodologia altor ştiinţe de

unde poate căpăta sugestii. Pentru ştiinţele economice transferul continuu de concepte nu este o noutate - noţiunea de “echilibru” e luată de la mecanică, noţiunea de “raţionalitate” este luată din matematică, iar teoria utilităţii şi a speranţei matematice este luată din teoria jocurilor. Deci împrumuturile nu sunt un “scandal” în ştiinţa contemporană. Piattelli Paimarini este categoric: nu putem aştepta de la procesul cunoaşterii altceva decât ceea ce observăm în procesul vieţii. Deci, ca să înţelegem cum funcţionează mintea, trebuie să ne uităm cum procedează natura şi cum decurg, de exemplu, fenomenele studiate de biologie, în special de biologia genetică. Or, biologia contemporană aduce în prim plan ajustarea, acomodarea, “bricolajul”, combinaţia dintre elemente disponibile vechi, care, puse cap la cap, pot să constituie o soluţie la o problemă nouă. Se reabilitează, pe plan ştiinţific, ceea ce cultură a tratat în termeni peiorativi. Suntem departe de exigenţa analitică, riguroasă, formalizată a ştiinţei clasice. Şi iată că imaginea pe care epistemologia o oferă astăzi ştiinţelor umane este aceea de improvizaţie continuă, sub formă de ajustare, de utilizare a unor lucruri existente şi disponibile, fragmente din structuri vechi care pot fi recombinate în soluţii noi

Cea mai importantă sugestie pentru ştiinţele economice ar fi urmărirea acestui proces de reabilitare a unei improvizaţii experimentale continue, la care viaţa recurge în procesele ei fundamentale, pe care mintea o utilizează în procesul cunoaşterii şi care străbate, probabil, activităţile fundamentale ale societăţii, unde nu o observăm din cauza prejudecăţilor noastre de raţionalitate liniară, determinată şi teoretică.

Departe de a fi o simplă speculaţie, articolul lui Piattelli Paimarini se conjugă cu vederile biologului Francois Jacob, în care se poate vedea noua îmbrăţişare de către biologie a conceptului de “bricolaj”[8)].

Concluzia ce s-ar putea degaja arată ca ştiinţele economice sunt mai bine plasate astăzi în lupta pentru identitatea ştiinţifică ce durează de atâtea decenii, din cauza relaxării condiţiilor aspre şi formaliste pe care ştiinţa şi le-a impus ea însăşi într-un exces de zel. În al doilea rând, faptul că ştiinţele economice, la fel ca toate celelalte ştiinţe, privesc spre evoluţia proceselor de cunoaştere, pe care începem să le înţelegem mai bine şi în care ne debarasăm de anumite prejudecăţi impuse de formalizarea excesivă şi de o logica prea strâmtă, îndeamnă la abordarea spontaneităţii fenomenelor vieţii sau societăţii nu ca fapte iraţionale, anterior repudiate, ci cu un nou efort de a lărgi conceptele de raţionalitate şi ordine.

[1] M J. Malița, Epistemological assumptions în the research of international relations, Noesis, 1991.

[2] Karl Popper, Logica descoperirii

[3] Patrick Suppes, Metafizica probabilistă București, 1990

[4] Newton Smith, The rationality of the science, 1981

[5] Thierry de Montbrial, La science économique, Paris, 1988

[6] The next 100 years. Economic Journal of Royal Economic Society, decembrie 1990. Recenzată în Economist March, 9, 1990

[7] Massimo Piattelli Paimarini, Cognition, 1990

[8] Francois Jacob, Le Jeu des possibles, Paris, 1981

IMPLICAȚIILE ECONOMICE ÎN MEDICINA CONTEMPORANĂ

acad. Ştefan MILCU

1. Unul dintre fenomenele cele mai surprinzătoare din medicina contemporană îl constituie penetrația multilaterală a ştiințelor economice în cele mai diferite domenii de structură. Medicina poate fi definită ca o ştiință care apără sănătatea oamenilor şi asigură asistența curativă profilactică împotriva proceselor de îmbolnăvire. Este o definiție care poate suferi adnotări dar o voi folosi în acest sens.

Implicarea punctului de vedere economic în medicina contemporană este din ce în ce mai puternică în toate statele lumii, indiferent de nivelul de dezvoltare socială. Are aspecte diferite, determinate de specificul acestui proces. Întrucât medicina este şi o ştiință bio-socială, ea cuprinde atât o componentă umană cât şi una socială,în care se exercită. Prin pătrunderea economiei în medicină, costul acesteia în toată lumea este în continuă creştere. Bugetele statelor sunt totdeauna încărcate cu un procent crescând de ia an la an înregistrat pentru asistența socială sau sănătate. De la stat la stat acest coeficient economic este variabil dar întotdeauna prezent. În unele țari dezvoltate cu o economie puternica,acest capital se cifrează la miliarde. Este explicabil de ce în elaborarea bugetului, capitolul consacrat medicinei generează aprecieri contradictorii.

Țara noastră nu face excepție de la această situație explicabilă prin problemele dificile ale perioadei de tranziție spre o economie de piață. Este tot mai necesar să explicăm inevitabila penetrație a punctului de vedere economic în medicină. De ce medicul este obligat să gândească şi economic actul medical, iar organizatorul de sănătate problemele lui specifice? Această componentă economică nu a fost cunoscută sub pregnanța şi presiunea pe care o exercită în epoca noastră. În medicina tradițională punctul de vedere economic era arareori luat în considerație, în libera practică a medicinei, componenta economica era negociabilă, uneori gratuită. În spitalele de la începutul secolului se asigura o asistență suportabilă bugetar. În epoca contemporană situația este cu totul diferită. Voi comenta la nivel foarte general relația dintre medicină şi economie.

Procesul s-a desfăşurat în interiorul medicinei, prin trecerea de la o practică tradițională, transmisă din generație în generație, ca o artă de a

vindeca, la o ştiinţă complexă. Această transformare a medicinei într-o ştiinţă a omului bolnav, pe care trebuie să-l readucem la un echilibru anterior îmbolnăvirii, este un proces angajam nu numai la nivelul cunoaşterii, al mijloacelor de descifrare al procesului morbid şi a rezolvării lui, dar şi la nivel economic. Această transformare a medicinei într-o ştiinţă este încă în deplină desfăşurare, constituind unul din capitolele cele mai interesante ale acestei discipline. Cum s-a produs transformarea medicinei într-o ştiinţă complexă?

Procesul a început încă din secolul trecut, într-o măsură modestă, prin penetraţia ştiinţelor naturii. Prima componentă a fost descoperirea agenţilor patogeni care determină marile epidemii. Bacteriologia a introdus gândire şi explicaţia marilor epidemii punctul de vedere microbian, explicaţia obiectivă ştiinţifică, a fenomenelor, permiţând şi rezolvarea lor. Omenirea a fost cruţată de marile epidemii: holera şi ciuma Să amintim de ciumă, care în secolul ai XV-lea, a decimat jumătate din populaţia Europei ca să ne dăm seama ce a însemnat acest progres. În secolul nostru, în prima lui jumătate, procesul de scientizare a medicinei a continuat pe măsură ce ştiinţele naturii s-au dezvoltat. Pătrunderea matematicii, a fizicii, a biochimiei, a biologiei generale a schimbat felul de a gândi natura proceselor morbide. În aceste condiţii, trecerea de la ştiinţă la aplicaţiile ei în medicină a devenit costisitoare. Medicul tradiţional rezolva toate problemele prin simplul contact direct interuman, folosindu-şi simţurile pentru a diagnostica. Acum trebuie să apeleze la mijloace mult mai complexe, care sunt cu mult mai costisitoare. Mai mult decât atât, transformarea medicinei în ştiinţă a făcut posibilă apariţia cercetărilor ştiinţifice în medicină şi a creat instituţii noi, necunoscute în secolul trecut. Investiţia economică a fost dirijată obligatoriu prin această scientizare, pe de o parte spre practica medicală propriu-zisă, care înseamnă investiţii în spitale, laboratoare, precum şi aparatură şi formarea de specialişti, investiţia economică în organizarea ştiinţelor medicale constituie unui din obiectivele cele mai contradictorii în politica ştiinţei.

6. Scientizarea a fost însoţită de revoluţia tehnico-ştiinţifică, ce s-a repercutat în medicină în două direcţii. Primul impact s-a produs la nivelul cunoaşterii şi a fost asimilat procesului de scientizare început încă din secolul trecut Acum a căpătat o intensitate şi o impetuozitate care au rupt orice fel de zăgazuri de rezistenţă a vechiului. Factorii determinanţi au fost biologia moleculară, teoria sistemelor, informatizarea, electronica, automatizarea şi genetica. Viziunea despre om, despre viaţă, starea de

sănătate şi de boală s-au schimbat profund sub influența acestui proces care a început în jurul anului 1950. Economicul a devenit un factor decisiv, restrictiv uneori, alteori favorizam în dezvoltarea medicinei. Revoluția tehnico-ştiințifică a creat o nouă exigență economică prin dezvoltarea tehnologiei medicale, de care medicina modernă nu se poate dispensa. Dacă veți intra într-un spital modern, tehnic dotat, într-o sală de operație, într-un laborator de explorări funcționale, într-un institut sau o clinică modernă, veți avea impresia unui fragment de uzină, în aşa măsură acțiunile medicului sunt dominate de tehnică. Intervenția operatorie este obligată să folosească o tehnologie de neimaginat pentru cei care nu au văzut-o vreodată. Prin capacitatea de a urmări printr-o tehnică adoptată întreaga evoluție a actului operator înregistrat, tot ce se întâmplă în corpul uman este vizualizat, computerizat, controlat: chirurgul lucrează în siguranță. Este o evoluție fantastică, dar care costă!

Acest proces tehnologic poate fi urmărit şi la nivelul biochimiei. Laboratoarele de biochimie din sectorul medical folosesc, de asemenea, o tehnologie complexă ca aparatură, substanțe şi exactitate. Acest proces tehnologic a creat o adevărată medicină tehnică, denumită paraclinică pentru că are sediul alături de bolnav, desfăşurându-se în laboratoare de o complexitate dominată de tehnologie. Medicina modernă poate fi caracterizată ca fiind tehnologică, Medicul nu se poate dispensa astăzi de asistența tehnologică decât dacă nu îi este accesibilă. Această tehnologie este solicitantă economic. Tomografia computerizată care ne permite să vedem în corpul omenesc aşa cum vedem în oglindă, de la milimetru la milimetru prin secțiune orizontală sau verticală la rândul ei solicită economicul prin consum de materiale şi formarea de specialişti capabili să utilizeze această tehnologie.

Realizarea tehnologiei impune integrarea parametrilor economici. Apare o contradicție dramatică: între a şti ce trebuie făcut şi blocajul economic. Această contradicție influențează deontologia medicală. Sunt cazuri în care o tehnică nu poate fi aplicată decât cu discernământ economic. Criteriul uman este adeseori vârsta. Într-o scleroză renală operația necesită aparatură, substanțe chimice, dar la ce mai serveşte dacă pacientul are 70 de ani! Situația este diferită dacă are numai 30 de ani. Acest fel de a judeca este în contradicție cu codul deontologic şi cu bioetica. Medicul este obligat să apere viața în orice condiții.

Un alt factor economic pe care-l voi comenta îl constituie accesibilitatea crescută la asistența medicală Prin creşterea nivelului de

cultură şi civilizaţie, solicitarea este din ce în ce mai mare, aşa cum o vedem în sălile de consultaţie şi în spitale. Sănătatea face parte din drepturile omului, om care are dreptul ia asistenţă medicală şi cere comunităţii în care trăieşte să i-o asigure. Dar aceasta are implicaţiile economice comentate.

Asigurarea sănătăţii are implicaţii economice ce nu pot fi rezolvate integral. Bugetul unui stat trebuie echilibrat între cultură, învăţământ sănătate şi alte forme ale vieţii sociale. Un alt factor agravează accesibilitatea ia posibilităţile medicinei moderne prin modificările epidemiologiei bolilor. În medicina secolului trecut dominau bolile acute, epidemice, iar durata vieţii se situa în medie în jurul a 60 de ani. Astăzi s-a prelungit până la 75-80 de ani, asociindu-se cu numeroase boii cronice şi infirmităţi. Bolile cronice, spre deosebire de cele acute, solicită o îngrijire îndelungată. Tabloul morbidităţii s-a schimbat, asociat cu multiple consecinţe umane, sociale şi economice. O pneumonie, o gripă se rezolvă în câteva săptămâni, pe când un reumatism cronic, tulburările nervoase, o hipertensiune cu complicaţii cer luni şi ani de tratament. Diversele forme ale demenţei senile impun ani de îngrijire şi o asistenţă complexă Au apărut, în consecinţă, noi instituţii: azilul, căminul pentru handicapaţi ori bătrâni. Handicapaţii constituie şi pentru ţara noastră angajanta problemă de sănătate socială şi umanitară. Asistenţa lor este costisitoare din numeroase puncte de vedere.

10. Aceste exemple arată de ce factorul economic a devenit un parametru obligatoriu în concepţia organizatorului de sănătate, a economistului care elaborează bugetul şi a medicului în actul medical în care este implicat, şi o componentă economică în acest complex al medicinei contemporane, cu o tehnologie cu vaste implicaţii umane, sociale şi economice, se impune o regândire corespunzătoare a acestei noi situaţii.

CONFLUENȚE ÎN DOMENIUL MANAGEMENTULUI

dr. Corneliu RUSSU

Unul dintre domeniile interesante din punct de vedere epistemologic existente în tabloul ştiinţei contemporane este, neîndoielnic, managementul, terenul de dispute ai unui registru larg de opinii şi poziţii, care se întinde de la cele care îl consideră, fără rezerve, o ştiinţă nouă, de factură integrativă, care se încadrează deplin în ansamblul celor recunoscute ca atare, până la cele care îi contestă un asemenea statut pretenţios.

Deşi conducerea a existat, într-o formă rudimentară, practic de la începutul vieţii organizate a comunităţilor omeneşti, când omul a învăţat că efortul solidar este indispensabil atingerii unor scopuri, interesul deosebit pentru domeniu şi studierea sa sistematică datează numai de la începutul actualului secol, având drept rezultat dezvoltarea unor numeroase teorii, parţial suprapuse sau divergente cu privire la esenţa şi conţinutul managementului, la modul în care acesta trebuie practicat şi învăţat. Numitorul comun al tuturor acestor teorii este că, în societatea modernă, managementul, care reprezintă şi o activitate prin excelenţă practică, nu se mai poate baza, exclusiv, pe experienţă şi intuiţie, ci a devenit, tot mai pronunţat, o formă specifică de muncă intelectuală cu rol special şi cu o funcţie de importanţă primordială în societate, susţinută de un fond continuu crescând de cunoştinţe teoretice. Apariţia şi dezvoltarea abia în secolul nostru a preocupărilor de sistematizare a cunoştinţelor şi de închegare a unei teorii a managementului se explică prin faptul că numai la un anumit grad al dezvoltării industriale şi tehnologice a societăţii se intensifică interesul pentru o asemenea teorie, determinat de următoarele raţiuni: sistematizarea cunoştinţelor acumulate nu se poate realiza fără un cadru conceptual de referinţă; raţionamentul practic, suport esenţial al activităţii manageriale, nu decurge, în mod necesar, din cunoştinţele teoretice şi nu poate fi înlocuit de acestea, dar este simţitor facilitat de existenţa lor, cu atât mai mult cu cât cunoştinţele sunt mai sistematizate şi integrate într-un sistem teoretic; orientarea cercetărilor viitoare pentru identificarea şi explorarea unor noi zone ale activităţii manageriale sau pentru adaptarea acesteia la alte domenii ale societăţii decât cel industrial în care a apărut, se face pe baza studiului de cristalizare atins de sistemul teoretic, necesitatea predării managementului ca disciplină distinctă în cadrul cursurilor

universitare şi post-universitare nu poate fi satisfăcută în absența unei asemenea teorii; aceeaşi absență ar împiedica înțelegerea de fond a mecanismelor funcționării întreprinderii moderne şi integrării acesteia în mediul economic şi social; conştientizarea în societatea modernă a rolului managementului de vector principal al creşterii economice a generat, implicit, necesitatea identificării celor mai eficace modalități de maximizare a acțiunii acestui vector.

Geneza şi dezvoltarea teoriei managementului este legată, deci, de un anumit stadiu economic, social tehnic şi de industrializare al evoluției societății. Dacă în primul secol şi jumătate al revoluției industriale atenția a fost concentrată asupra mijloacelor şi proceselor de producție, treptat accentul s-a mutat asupra problemelor tot mai dificile ale conducerii complexelor formate din oameni, maşini, instalații, materiale şi bani. Începuturile închegării teoriei managementului se identifică, de fapt, cu Mişcarea pentru conducerea ştiințifică, apărută în Statele Unite în primul deceniu al acestui secol, al cărei crez definitoriu era necesitatea maximizării rezultatelor activității individuale sau colective cu eforturi minime prin evitarea muncii ineficiente a oamenilor implicați nemijlocit în procesele productive. Lucrările lui F. Taylor, care a modificat concepția tehnicistă existentă până la ei într-una de studiere sistematică şi de organizare rațională a muncii, H. Fayol, care a descifrat mecanismul procesului de conducere, Schmaienbach, inițiatorul studiului sistematic al tranzacțiilor economice, J.Schumpeter, care a ridicat pentru prima oară problema rolului cardinal al conducătorului de întreprindere în economia modernă, alături de ale altor pionieri, au dezvoltat teme majore care au constituit elemente de bază ale cadrului conceptual ai teoriei conducerii.

Principala contribuție a acestor pionieri şi a continuatorilor lor - M. Weber, L.Gulick, M. Parker Follet, L Urwick şi alții a constat în definirea unui ansamblu închegat de concepte şi principii privind structura organizatorică, majoritatea raționale, al unității de conducere, ai ierarhiei, al specializării, al corespondenței autoritate - responsabilitate, al excepțiilor - pe baza cărora s-a dezvoltat ulterior teoria managementului. Un loc aparte în ansamblul acestor concepte îl ocupă modelul birocratic de organizare, al sociologului Max Weber, care porneşte de la idea că birocrația este o formă ideală sau "pură" de organizare, un standard de referință în raport cu care toate organizațiile trebuie să fie evaluate, un asemenea model însemnând, în esență, o structură riguros definită până în cele mai mici detalii, numai un

asemenea cadru impersonal, rigid prin însăşi detalierea sa exagerată, putând asigura, în viziunea autorului, eficiența înaltă a activității organizației.

Interferențe tot mai profunde între teoria managementului şi diferite ştiințe au început să se producă odată cu apariția, interpretată ca o reacție față de abordarea mecanicistă a fenomenului managerial proprie debutului studierii acestuia, a lucrărilor lui E. Mayo, F. Roethlisberger, E. Dale, R. Likert, H. Leavitt, C. Argyris, D. McGregor şi alții, privind relațiile umane, motivarea şi legătura acestuia cu productivitatea, bazate pe experimentările şi descoperirile behaviorismului. Importanța structurii organizatorice şi a relațiilor formale existente în cadrul acesteia fiind recunoscută, preocupările în domeniul managementului se focalizează acum asupra factorului uman din organizație, căruia i se studiază, din perspectivă psihosociologică, motivațiile, comportamentul şi modul de integrare în colectivitate. Reconsiderând rolul factorului uman în cadrul organizației şi al comunicațiilor în funcționarea acesteia, deplasând accentul de pe raporturile pure, formale, pe cele sociale, neformale, noua optică a tratării, în ciuda caracterului său exclusivist, unilateral în abordarea organizației şi a conducerii acesteia, a lărgit simțitor aria de cuprindere a teoriei managementului şi a introdus noi modele conceptuale şi acționale.

După sfârşitul celui de ai doilea război mondial, în câmpul acestei teorii au penetrat contribuții ale unor discipline ce folosesc aparatul matematic pentru rezolvarea problemelor cantitative - cercetarea operațională, cibernetica, econometria, teoria statistică, econometria întreprinderii, teoria deciziei. Aceste contribuții, datorate lui C. Churchman, R. Raiffa, S. Beer, J. Lesourne şi altora, s-au dovedit de o importanța deosebită pe planul pregătirii ştiințifice a deciziilor, întrucât reprezintă, în fond, metode şi tehnici cantitative, unele datând de câteva decenii, aplicate însă la conducerea activităților formalizabile ale întreprinderii - planificare, programare, stabilirea strategiilor de piață, gestiunea stocurilor, transporturi. Natura şi rigoarea instrumentelor propuse au impus apelarea la echipe interdisciplinare formate din economişti, ingineri şi matematicieni pentru pregătirea variantelor decizionale şi au creat premise pentru începerea folosirii sistematice a serviciilor calculatorului electronic în munca de conducere. În ciuda acestor contribuții remarcabile, folosirea aparatului matematic în conducere nu a fost scutită de critici îndreptățite vizând reducționismul cantitativ ce o caracterizează, adică simplificarea excesivă a realității şi încadrarea acesteia în limitele impuse de metodele şi tehnicile folosite, ceea ce face ca, în raport cu realitatea complexă, rigoarea şi

determinismul demersului cantitativ să-l facă inadecvat pentru rezolvarea problemelor complexe, precumpănitoare la nivelul conducerii întreprinderii. Din aceste considerente, însăşi denumirea de Management Science, dată inițial, în Statele Unite, cercetării operaționale, a fost, în ultimii ani, abandonată.

Având la bază principiile analizei funcțional-structuraliste dezvoltate de T. Parsons şi R.Menton, precum şi cele din Gestalt Theorie a lui W. Kohler, M.Wertheimer şi K. Lewin, demersurile teoretice şi pragmatice ale exponenților teoriei sistemelor sociale - C. Barnard, H. Simon, R. Cyert, J. March, M. Haire, I. Ansoff, F. Selznick, A. Etzioni - aduc elemente noi în teoria conducerii organizației tratată ca ansamblul dinamic al unor părți interdependente, a căror integrare este condiționată de factori psihologici şi sociali. Introducând noi concepte în teoria managementului - statute, roluri, organizare formală, organizare informală - teoria sistemelor sociale are o contribuție capitală ta descifrarea mecanismului decizional, concretizată în demonstrarea faptului că, decidentul are o anumită percepție a fenomenelor, proceselor şi situațiilor din cadrul organizației şi din mediul acesteia, care este influențată nu numai de distorsiunile şi de pierderile de informații ce se produc firesc, ci şi de statutul decidentul, de rolul şi locul său în structura organizatorică. Bazele instituționale ale autorității conducerii - definită de H. Simon drept capacitatea de a lua decizii care sunt acceptate de alții - sunt tratate, de asemenea, într-o viziune originală, în sensul că autoritatea nu se exercită exclusiv de sus în jos, ci un conducător poate accepta şi ideile subordonaților săi. Din întrepătrunderea cu teoria sistemelor sociale, teoria managementului a mai avut de câştigat şi în ceea ce priveşte tratarea roiului esențial al comunicațiilor, mai ales al celor neformale, în integrarea componentelor sistemului dinamic ai organizației sociale. În acelaşi timp, s-a făcut simțită şi existența în teoria sistemelor sociale a unor elemente mai puțin elaborate, a unor omisiuni şi ambiguități ca, de exemplu, importanța exagerată acordată poziției ierarhice şi rolului unei persoane în perceperea stărilor conflictuale din cadrul organizației, ignorarea unor laturi importante ale conducerii organizațiilor - baza tehnico-materială, procedurile de lucru, modul de aplicare a deciziilor, diferențele psihologice între membrii organizației.

Apariția în evoluția teoriei managementului a unui puternic curent empirism, generat de conducători de întreprinderi de notorietate internațională - A. Sloan, R. Cordiner - precum şi de reputați profesori şi consultanți în probleme de management - E. Dale, A. Chandler, RDrucker,

O.Gelinier - a generat noi confluențe ale acestei teorii cu alte ştiințe şi domenii de preocupări înscriindu-şi contribuțiile pe coordonatele conceptelor şi principiilor stabilite de pionierii teoriei managementului, empiriştii le dezvoltă, le rafinează, infuzându-le elemente aparținând teoriei relațiilor umane şi celei a sistemelor sociale şi asigurându-le, astfel, un mai pronunțat realism şi pragmatism. Urmărind, totodată, realizarea transferului de cunoştințe şi experiențe - rezultate din studierea îndeaproape a conducerii practice a unor întreprinderi şi generalizarea, pe această bază, a unor concepte şi reguli aplicabile la toate întreprinderile - în programe special inițiate deformare şi perfecționare a cadrelor de conducere sub forma unor studii de caz, acest curent a determinat, astfel, efectuarea unor incursiuni şi pe tărâmurile pedagogiei şi metodologiei predării. Interferențele cu ştiințele economice au fost determinate de concepția esențială a empiriştilor, potrivit căreia profitul constituie măsura cea mai relevantă a capacității întreprinderii, de a se adapta, menține şi dezvolta, maximizarea fiind postulatul cu cea mai amplă rezonanță; în acest sens, empiriştii propun măsurarea, cu ajutorul unor indicatori preciși, â eficienței activităților întreprinderii, evidențierea şi localizarea elementelor care determină variațiile productivității cu ajutorul centrelor de costuri şi profit delimitate în structura întreprinderii, folosirea în stimularea lucrătorilor a unor motivații, atât pozitive, cât şi negative.

În sfârşit, abordarea sistemică, considerată astăzi de numeroşi specialişti ca o adevărată metaştiință sau ca o nouă atitudine în ştiință, a determinat deschiderea largă spre alte ştiințe a teoriei managementului, întrucât se bazează pe teoria generala a sistemelor care îşi propune integrarea diferitelor domenii ale cunoaşterii cu ajutorul unei metodologii unitare de conceptualizare şi investigare, având astfel un câmp de afirmare practic nelimitat, transgresând frontierele ştiințelor şi operând în toate sferele activității umane.

Afirmată spectaculos în deceniul al şaptelea prin lucrările lui R. Johnson, F. Kast, J.Rosenzweig, S. Beer, J.Forrester, S. Optner, J. Meleze, V. N. Sadovski, E. G. Iudin, I. V. Blauberg şi ale altora, abordarea sistemică a semnificat, pentru dezvoltarea teoriei managementului, sinteza concepțiilor şi teoriilor care au precedat-o, de la care preia selectiv o serie de elemente importante pe care le tratează în viziunea integratoare ce îi este proprie: de la teoria cantitativă - rigurozitatea limbajului matematic şi perspectivele utilizării informaticii; de la teoriile relațiilor umane şi sistemelor sociale - importanța comunicațiilor în cadrul organizației, mecanismele

decizionale şi fundamentele pregătirii deciziilor; de ia concepția empiristă - abordarea întreprinderii ca un ansamblu unitar, în care efectele acțiunilor dintr-un subsistem -component se resimt în toate celelalte subsisteme. Prin vocația sa multidisciplinară, abordarea sistemică realizează interferarea unor ştiințe şi discipline ca macroeconomia, economia întreprinderii, cercetarea operațională, informatica în efectuarea demersurilor complexe pentru rezolvarea problemelor conducerii, ceea ce conferă acestor demersuri un plus apreciabil de eficacitate, folosind în acest scop limbajele economic, cibernetic, matematic şi informatic ca forme concise de exprimare cuantificată a realităților întreprinderii. Totodată, introduce în teoria managementului concepte noi, corespunzătoare trăsăturilor definitorii ale economiei moderne - dinamismul, adaptabilitatea flexibilitatea, autoreglarea - pe care le operaționalizează în modele complexe, pragmatice, de tipul celor de dinamică industrială.

Orientare precumpănitoare astăzi în domeniul managementului, care reflectă îmbogățirea continuă a acestuia cu noi concepte, principii şi instrumente, extinderea sa în zone noi de interes generate de progresul general ai societății şi devenite treptat accesibile pe baza progresului ştiinței, abordarea sistemică încorporează şi rafinează contribuțiile succesive ale teoriilor şi curentelor trecute în revistă, constituind, într-un fel, măsura stadiului ştiințific şi pragmatic la care s-a ajuns în prezent în acest domeniu. Având ca punct de plecare formularea, pe baza experienței, a unor principii generale, larg accesibile oricărui conducător de întreprindere, ansamblul de concepte, principii, reguli, metode şi tehnici existente astăzi constituie armătura ştiințifică a managementului, cu zone riguros formalizate, cu un limbaj propriu, în care penetrează continuu elemente din diferite ştiințe, ceea ce îi conferă un pronunțat caracter integrator, multidisciplinar.

Se poate vorbi, în aceste condiții, de existența unanim recunoscută a unei noi ştiințe a managementului, ce se alătură celor existente? Răspunsul nu este simplu şi necesită considerații mai ample.

Deşi managementul implică o doză importantă, firească şi necesară, de experiență, intuiție şi măiestrie a conducătorului în aplicarea cunoştințelor ştiințifice, în ultima perioadă s-a manifestat o tendință crescândă de recunoaştere a existenței în acest domeniu a unei ştiințe. În acelaşi timp, trebuie ținut seama, pe de altă parte, de făptui că de-a lungul timpului au fost exprimate numeroase puncte de vedere, multe divergente sau chiar opuse, cu privire la conținutul, practicarea şi învățarea

managementului, care au creat confuzii şi controverse ce au alimentat ceea ce H. Koontz a numit sugestiv, cu 30 de ani în urmă, e adevărat, "jungla teoriei managementului".

Evaluarea realistă a acestor două poziții extreme trebuie făcută prin prisma trăsăturilor definitorii ale ştiinței ca ansamblu sistematic de cunoştințe teoretice despre fenomenele naturii, societății şi gândirii, descoperite şi ordonate prin aplicarea metodelor ştiințifice; ea presupune existența unor elemente care dau veridicitate cunoştințelor teoretice, şi anume materialul faptic, ipotezele, rezultatele generalizării materialului faptic (legi, teorii), metodologia de investigare, concepția generală asupra domeniului interpretarea filozofică a acesteia. Indicatorul cel mai semnificativ al gradului maturizării unei ştiințe este stadiul sistemului său teoretic. În acest sens, se poate aprecia că, în domeniul managementului s-a constituit deja un sistem teoretic coerent, ce cuprinde concepte şi principii bine articulate, care prezintă caracteristicile menționate şi constituie pilonii cadrului structural al unei adevărate metaştiințe a gândirii şi practicii manageriale, aşa cum matematica este considerată ca fiind metalimbajul ştiinței, cu alte cuvinte limbajul în care pot fi exprimate generalizări de ordin superior.

În acelaşi timp, trebuie admisă idea că dezvoltarea, consolidarea şi aplicarea ansamblului de cunoştințe acumulate în acest domeniu, integrarea unor elemente preluate din alte ştiințe, sunt procese la a căror desfăşurare asistăm în continuare, realitate determinată de câțiva factori. În primul rând, managementul este astăzi prezent în aproape toate domeniile activității umane, cunoscând însă, în procesul extinderii treptate a sferei sale de cuprindere, deformări, adaptări, contestări, dar şi impunând-se, în acelaşi timp, ca una dintre cele mai importante activități ale societății contemporane, aşa cum a subliniat inspirat Max Ways în urmă cu un sfert de secol: "Ceea ce industrializarea a fost pentru secolul ai XIX-lea, managementul este pentru al XX-lea. Aproape necunoscut în 1900, managementul a devenit activitatea centrală a civilizației noastre". Având implicații pe toate planurile existenței şi activității umane, managementul priveşte pe fiecare individ din societate şi, în consecința, presupune generalizări mai pretențioase şi mai dificile decât alte ştiințe, în al doilea rând, implicând un număr apreciabil de variabile decizionale, managementul prezintă un grad de complexitate extrem de ridicat; dacă în alte ştiințe - tehnice, economice etc. - problemele, a căror rezolvare se urmăreşte, fac ele însele posibil un anumit grad de precizie a soluțiilor stabilite, majoritatea

covârşitoare a problemelor manageriale sânt - în termenii teoriei deciziei - complexe şi nestructurate, în sensul că presupun nenumărate variabile a căror valoare nu poate fi stabilită şi ai căror efect este complicat de imprevizibilitatea comportamentului uman. O ilustrare a acestui aspect se regăseşte în afirmația frecvent făcută ca ştiințele sociale sunt inexacte în comparație cu cele fizice, exacte, iar managementul este, probabil, cea mai inexactă dintre ştiințele sociale. În ai treilea rând, relativa noutate a managementului, comparativ cu alte ştiințe, face ca numeroasele încercări de structurare a corpului de cunoştințe teoretice în ceea ce astăzi se consideră o ştiință, să se fi produs, aşa cum am arătat, numai în ultimele decenii, ceea ce explică necesitatea continuării în această direcție a eforturilor oamenilor de ştiință şi specialiştilor de profil.

Concluzia firească cu care trebuie să se încheie aceste considerații este că managementul - în accepția cuprinzătoare care i se conferă astăzi şi care face ca termenul românesc de conducere să nu îi fie riguros echivalent - are o latură ştiințifică materializată în sistemul său teoretic ce integrează numeroase elemente preluate din alte ştiințe şi discipline şi adaptate potrivit scopurilor proprii, şi una pragmatică, care constă în măiestria, în arta de a aplica cu rezultate bune cunoştințele ştiințifice provenite din acest sistem, ambele dublate de o stare de spirit specifică managerului modem, un anumit fel de a vedea, a dori şi accepta progresul.

DEMERSUL EPISTEMOLOGIC AL EVALUĂRII TEHNOLOGIEI ÎN PROCESUL TRANZIȚIEI LA ECONOMIA DE PIAȚĂ

dr. Gheorghe ZAMAN

Evaluarea tehnologiei (technology assessment), concept a cărui existență numără mai bine de un sfert de secol, și-a căpătat un statut independent în științele economice și, lato sensu, desemnează utilizarea tehnologiei în beneficiul economiei și ai societății, implicând totodată minimizarea efectelor nefavorabile ale aplicării acesteia. În studiile cunoscute ale unor specialiști americani, J.V.Coates[1)] F. Hetman și A. L. Porter de la Georgia Institute of Technology, evaluarea tehnologiei (ET) este definită ca "o categorie de studii de politică prin care se examinează efectele ce se pot manifesta asupra societății atunci când o tehnologie este introdusă, extinsă sau modificată. Evaluarea tehnologică reliefează îndeosebi acele consecințe neintenționate, indirecte sau decalate în timp". După cum se observă, această definiție, chiar dacă le presupune, într-o măsură mai mare sau mai mică, este diferită de studiile de fezabilitate, cercetarea pieței, analiza cost-beneficiu, studiile cost-eficiență, analiza impactului economic sau ambiental.

ET se caracterizează printr-o analiză larg cuprinzătoare a unui complex de probleme implicate de tehnologia contemporană, la diferite niveluri de organizare societală, prin cerința abordării multidisciplinare și a evidențierii exprese a unor mijloace, sarcini și instrumente de politică pertinentă din mai multe puncte de vedere (social, economic, ecologic, tehnologic) în domeniul respectiv. ET, de regulă, se clasifică[2)] în trei mari categorii și anume: ET - macro (cu accent pe ansamblul economiei naționale); ET - mini (analize de evaluare tehnologică parțială); ET - micro sau euristică pentru anumite domenii restrânse.

Sporirea considerabilă a impactului tehnologiilor contemporane asupra strategiilor economice și politice, adoptate de guverne sau alte instituții și organizații a determinat o nevoie crescândă pentru evaluarea tehnologiei, acest fapt fiind constatat atât în vasta literatură de specialitate, cât și cu ocazia congreselor internaționale la nivel mondial și european asupra evaluării tehnologiei.

În anul 1973, la Haga s-a ținut primul Congres al Societății Internaționale de Evaluare Tehnologică, urmat de congresele de la Ann Arbor- SUA (1976), Bonn (1982), Amsterdam (1987) şi Milano (1990).

Din punct de vedere instituțional, ET cunoaşte o consacrare expresă în țările dezvoltate, ia cele mai diferite niveluri de organizare social-economică[3)], atribuțiile,

J.V. Coates, Technology Assessment - Toolkit, "Chemtech, Jane, 1976

A.L. Porter şi alții, **A** Guidebook for Technology Assessment and Impact Analysis, New York, Oxford, 1980, North Holland, **p.** 47.

Principalele instituții cu largă cuprindere organizatorică pentru ET în unde țări dezvoltate competențele, finanțarea şi modul de lucru ai organismelor pentru ET fiind stabilite riguros.

Privită prin prisma politicii tehnologice, evaluarea tehnologiei este considerată de către unii specialişti drept un factor activ de prevenire a efectelor negative ale tehnologiilor contemporane, iar de către alții ca parte integrantă a politicii tehnologice cu funcție constructivă şi critică. Rezultă că, din punct de vedere epistemologic, ET presupune o acceptare în grade diferite a elementului decizional în sensul organizării acestuia ca proces deschis unei largi comunicări permanente între factorii de decizie importanți şi alți factori implicați, în virtutea unor norme, valori, finalități, interese şi scopuri prestabilite.

Un specialist în ET, T. Benn, fost parlamentar britanic, relevă că "separarea ET de procesul politic este tot atât de impasibilă ca şi separarea economiei sau ecologiei de politică*.

Oricum, perspectivele dezvoltării paradigmei procesului ET implică o serie de aspecte esențiale, dintre care menționăm:

- încorporarea ET în sistemul larg al nevoilor societate în vederea determinării opțiunilor tehnologice;
- rolul pe care idealurile de ordin social pe termen lung îl pot juca în practica ET, inclusiv dezbaterea publică a acesteia;
- utilizarea de către factorii politici a ET în luarea deciziilor pe termen scurt, mediu şi lung;
- capacitatea evaluării tehnologice de a fi perfect neutră, ocupând o poziție intermediară între pozițiile partizane şi pozitiviste (obiective);
- cerința ca ET să cuprindă o serie de opțiuni de politică sub formă de alternative sau recomandări.

După cum rezultă din literatura de specialitate[4)], demersul epistemologic al ET în ultimele decenii permite o analiză comparativă interesantă a stadiilor inițiale și recente ale dezvoltării acesteia, din care rezultă îmbogățirea conținutului categoriei, reprezentativitatea și instrumentarul teoretico-metodologic.

Procedural, paradigma inițială a ET se caracteriza prin:

sunt: Olanda - Netherlands Organization for Technology Assessment (NOTA); R.F.G. - Ministry for Research and Technology BMFT, crearea recentă a Organizației parlamentare pentru TA; Belgia - The Foundation Flanders Technologies (în Valonia există TA programma OCTA); Austria - Institut fur Sozio-Oekonomiche Entwicklungsforshung und Technikbenertung, ISET; Anglia - Parliamentary Office of Science and Technology - POST; Franța - L'Office Parlementaire d'Evaluation des Choix Scientifiques et Technologiques; Parlamentul European - Science and Technology Options and Assessment, STOA; Danemarca - Parliamentary TA Institution; Suedia

- Institute for Future Studies; în anii 70, Comisia Comunităților Europene și-a creat o organizație proprie de evaluare a tehnologiei în cadru! Directoratului pentru Știință și Tehnologie denumită Forecasting and Assessment of Science and Technology - FAST, integrat recent **în** programul MONITOR.

4) Vezi Smite R. E., State of the Art of Technology Assessment în Europe, A report to the Second European Congress on Technology Assessment, Milan 14 - 16 November, 1990, p. 9

punerea accentului asupra proceselor intelectuale;

limitarea personalului de proiect;

analiza agregată cost-beneficiu efectuată de către personalul de proiect;

opțiuni decizionale elaborate pentru un număr restrâns de agenți economici și sociali;

e) independența și intensificarea laturii estimative.

Paradigma ulterioară a ET a cunoscut, din punct de vedere procedural, modificări de esență, rezultate atât din realizările cunoașterii științifice contemporane, cât și din nevoile obiective pe plan economic și social. În acest sens, remarcăm următoarele:

ET pune accent pe procesele de învățare socială și experiență;

completarea personalului de proiect cu alte părți interesate;

analiza dezagregată cost-beneficiu cu toți participanții la proiect;

d) pachete de variante decizionale şi de politică, analizate prin procedee orientate de la început spre satisfacerea cerințelor părților interesate.

În stadiile inițiale, pe plan metodologic, paradigma ET considera că tehnologia reprezintă o variabilă independentă, punând accent pe laturile cantitative ale analizelor, pe baza de date, pe gândirea convergentă, pe integrarea teoretică şi pe elaborarea unui model unic special.

Actualmente, paradigma ET consideră că societatea şi tehnologia sunt variabile interdependente şi că analizele cantitative şi calitative trebuie îmbinate. Procesul gândirii capătă caracter succesiv (divergent/convergent), integrarea ET devine sistemică, iar numărul de modele şi proiecte ale ET creşte odată cu caracterul complementar ai acestora.

În sfârşit ne vom referi la aspecte propriu-zise de natură epistemologică în procesul ET.

Inițial, ET, din acest punct de vedere, promova o evaluare elitistă. Ea se orienta monodecizional, în ceea ce priveşte politica, şi era Independentă din punctul de vedere ai unor obiective sau finalități economico-sociale clare, determinate în timp şi spațiu. Totodată, se limita la cunoştințe ştiințifice şi anchete empirice şi verifica adevărul în mod empiric.

În prezent, demersul epistemologic al ET a decantat mai multe repere gnoseologice solide, concordante cu exigențele economico-sociale actuale, dintre care menționăm, în primul rând, accentuarea caracterului creator de viitor, participarea publică, direcționarea metapolitică (care indică idea de schimbare sau posteritate politică) şi orientarea ET spre procese şi echilibre, spre deosebire de orientarea anterioară către produse şi rezultate.

Se cuvine subliniat, în al doilea rând, faptul că ET a devenit senzitiva la anumite valori economico-sociale, se foloseşte de mai multe sisteme de analiză şi sondaj, admite judecăți intuitive şi cauzalități anticipative (time-reversed causalities), spre deosebire de cele proiective (forward time causalities) etc.

Față de perioadele de început, categoria de ET s-a maturizat, înregistrându-se o apropiere între opiniile specialiştilor, atât în ce priveşte conținutul şi determinările noțional-categoriale, cât şi metodele de analiză.

[5)] Knight T, Technology's Future", Robert E. Knieger Publishing Company, Malabar, Florida, 1982, p. 233.

În locul unei paradigme inițiale - arată Thomas Knight[5)] - care pune accentul pe o tehnologie considerată neutră, avalorică (value free) şi obiectiv estimativă ca variabilă independentă, exercitând impacturi

unidirecționale asupra societății (chiar dacă asemenea impacturi pot fi neintenționate, indirecte sau decalate), cei mai noi partizani ai ET au adoptat o paradigmă creativă de viitor. Această nouă paradigmă ne conştientizează interdependența dintre tehnologie şi societate şi, în acest fel, face posibilă amplasarea forței motrice a instrumentarului politicii (în sensul actului decizional - n.n.) înaintea carului tehnologic care furnizează bunuri societății."

Se vorbeşte tot mai mult de suprastructura ET (concept, aparat noțional), funcții) şi suprastructura ET (modul de organizare şi funcționare a ET sau instituționalizare şi operaționalizare).

Noul concept al ET atribuie un rol egal pentru elaboratorii şi utilizatorii acestuia, rezultatele activității de ET urmând să fie nu numai studiile realizate, ci şi discuțiile ce decurg din rezultatele studiilor. Dacă inițial se acorda o atenție scăzută aspectelor definiționale, în prezent un rol deosebit este conferit formulării şi definirii concrete a problemelor.

În ceea ce priveşte modul de organizare a ET se remarcă preferința pentru forme multiple de organizare, instituționalizate la diferite niveluri (parlament, executiv, grupuri interesate, organizații independente) şi coordonate în condițiile păstrării autonomiei pentru fiecare unitate de ET.

Accentuarea caracterului pragmatic al ET a constituit o tendință permanentă, subliniată explicit de către specialişti, în calitatea acestora de producători sau utilizatori, care încearcă, în diferite moduri, să facă mai eficientă şi realistă ET, din punctul de vedere al deciziilor politice şi al implicațiilor sale practice, să lege procesul analitic *şi* de elaborare a ET de procesele decizionale. Tot mai mult, noua paradigmă a ET susține că aceasta nu poate fi reuşită dacă nu îşi stabileşte şi clarifică ex ante rolul pe care-i va ocupa în elaborarea politicii, a micro şi macrodeciziilor.

În cadrul legăturii dintre procesul analitic al ET şi cel decizional poate apărea conflictul dintre obiectivitatea ştiințifică *şi* nevoia ca aceasta să servească nemijlocit unui anumit factor politic de decizie. Pentru a evita aservirea ET unor scopuri înguste, locale *şi* pentru a face să-i crească obiectivitatea, ceea ce-i conferă credibilitate, țările dezvoltate cu economie de piață au recurs la o rețea multiformă de organisme şi instituții independente pentru ET, legate între ele prin mecanisme de coordonare *şi* programare care răspund şi de asigurarea legăturii cu factorii care elaborează politica din cele mai diferite domenii.

Constatarea de ordin general referitoare la instituționalizarea funcției ET presupune însă soluționări specifice pentru fiecare țară în parte, în concordanță cu nevoile sale economice, culturale, politice etc.

Specialiştii din Olanda afirmă, de exemplu, că “centrul de gravitate al ET va rămâne în sectorul public. În special diferitele parlamente naționale sunt interesate de ET ca instrument de control asupra puterii executive şi ca mijloc de a stimula dezbaterile publice privind rolul tehnologiei în societatea viitoare.”

Activitatea de evaluare tehnologică este organizată nu numai la nivel parlamentar, ci şi la cel de execuție, al diferiților agenți economici, ai sindicatelor, ca şi ai celui mai larg public, reprezentat de organizații independente. Din acest motiv, a fost introdusă în demersul cercetării ET noțiunea de “paletă socială” în care se includ toate părțile sociale implicate şi modul de implicare, informațiile pe care le necesită față de tehnologii. În acest mod, ET îşi îndeplineşte funcția de fortificare a poziției în procesul decizional ai diferiților factori implicați, care încearcă să obțină o influență tot mai puternică, lărgindu-şi şansele de informații privind dezvoltarea ştiințifică şi tehnică.

ET este instituționalizată, ia nivelul parlamentelor din multe țări dezvoltate, sub formă de oficii, consilii sau organizații parlamentare, fiecare țară având specificul său organizatoric. Astfel, în Olanda NOTA activează independent de parlament, deşi consiliul său consultativ este selectat de Academia Regală de Arte şi Ştiințe a Olandei şi Consiliul ştiințific pentru politica guvernamentală, iar parlamentul aprobă programul anual al acestei organizații. Oficiul francez de evaluare a opțiunilor ştiințifice şi tehnologice are legături strânse cu parlamentul, în componența sa intrând membrii din Senat. În Germania, comitetul de ET cuprinde membri ai parlamentului, experți şi oameni de ştiință din diferite instituții de cercetare. În SUA, NOTA are un organ de conducere, format din membrii influenți ai Congresului american, care îi stabileşte programul. Succesul ET parlamentare depinde de măsura în care rezultatele acestei activități sunt transformate în acțiuni de natură politică. Raportul biunivoc parlament - instituționalizare a ET depinde, pe de o parte, de calitatea ET, care poate constitui un puternic factor de influență a parlamentului şi, pe de alta de apetența parlamentului pentru ET

Nu ne vom opri asupra specificului organizării ET la nivelul executivului, al altor organizații mixte sau independente, întrucât timpul nu ne permite. Dorim să subliniem doar că această organizare îşi are bine stabilite funcțiile, structurile şi modul de colaborare cu diferiții agenți economici şi sociali.

Procesul de elaborare şi cercetare în cadrul ET presupune echipe multidisciplinare, grupuri interfață şi un număr însemnat de coordonatori şi utilizatori, aceasta neînsemnând că ar exista o schemă fixă detaliată pentru procesul respectiv. Dimpotrivă, ET presupune **PLURIFORMITATE,** atât în ceea ce priveşte funcțiile, cât şi instituționalizarea, operaționalizarea şi metodele, ceea ce, de fapt, permite şi ieşirea din dilema **RELEVANȚĂ-INDEPENDEȚĂ.**

Făcând o cercetare în acțiune, ET a căpătat şi un extins **CARACTER INTERNAȚIONAL,** atât pe planul cercetării efectelor tehnologice contemporane, cât şi al acțiunilor concertate. În acest sens, relevăm cooperarea la nivel european, care oferă avantaje de scară, posibilități de coordonare a eforturilor în elaborarea unei viziuni europene asupra tehnologiei, ca răspuns la provocarea americană şi japoneză, mult mai pragmatică față de cea europeană, care are un pronunțat caracter filozofic.

După cum releva Ian Miler, există "o specificitate a Europei în materie de strategie tehnologică ca partea culturii europene", care impune crearea de rețele instituționale pentru ET, stimularea reciprocă şi schimbul de informații. O asemenea rețea există în cadrul CEE, programul FAST la care pot colabora şi țări membre ale CEE.

Colaborarea internațională în domeniul ET este menită să îmbunătățească eficiența inițiativelor la nivel național, inclusiv printr-o bază comună de date, să stimuleze procesul reciproc de învățare, organizare şi monitorizare a experimentelor şi a inițiativelor politice. Apariția unei ET de tip european, cu probleme legate de standardizare, protecția mediului etc., constituie un input important în procesul integrării europene şi din punctul de vedere al strategiei tehnologice.

Una din părțile indispensabile ale ET este participarea publică, realizată prin intermediul parlamentului sau al altor instituții, care oferă un grad sporit de garanție în sensul că au fost luate în considerație nevoile societății. Prin participarea publică la ET se obțin noi informații, puncte de vedere alternative şi, totodată, se creează convingerea de a acționa în sensul realizări! efectelor scontate ale tehnologiilor, se reduce decalajul dintre nivelul de cunoştințe al experților şi cel al publicului larg, se difuzează rezultatele ET care pot avea un important roi educativ, se înfăptuieşte unul din prerogativele procesului democratic prin alegerea publică a variantelor tehnologice preferabile. O problemă, căreia trebuie să i se acorde o însemnătate specială, este legitimitatea participării grupurilor sociale din punctul de vedere al nivelului de cunoştințe şi pregătire, al interesului şi capacității de participare eficace, consistentă.

Prezentarea actualului stadiu al epistemologiei ET în țările cu economie dezvoltată de piață constituie, pentru tranziția României spre un astfel de tip de economie, un extins şi important domeniu de referință, atât pentru reactivarea pe baze noi a cercetărilor în domeniul ET în țara noastră, cât şi pentru instituționalizarea şi operaționalizarea acesteia la diferite niveluri şi compartimente economico-sociale, premise esențiale pentru cooperarea internațională la nivel paneuropean şi mondial.

SEMNIFICAȚII NOI ALE ŞTIINȚEI ECONOMICE

dr. Sorica SAVA

Dacă suntem de acord în a recunoaşte importanța economiei în societatea actuală, şi mai ales în ceea ce ne priveşte, având în vedere faza de transformare profundă în care ne aflăm, atunci trebuie să reflectăm mult asupra ştiinței economice, asupra calităților şi carențelor ei de cunoaştere a realității şi de influențare a evoluției ei.

Incitarea la reflecție asupra semnificației ştiinței economice este generată chiar şi de simpla observare a faptului că majoritatea oamenilor se simt relativ dezarmați în fața expresiilor, cifrelor referitoare la economie, la evoluția şi strategia transformării ei. Oamenii politici încearcă să folosească teze, noțiuni, statistici pentru a-şi expune opțiunile. Noi toți încercăm să ne edificăm asupra economiei prin studiul adecvat al realităților din țara noastră, pentru a avea posibilitatea de a formula o judecată motivată, pertinentă asupra numeroaselor probleme actuale.

Pe de altă parte, trecerea la economia de piață - care înseamnă nu numai restructurarea economiei, ci şi schimbarea întregului sistem economic, social, politic, moral etc. - presupune cunoaşterea utilizarea şi mânuirea unor concepte, noțiuni, metode, tehnici şi instrumente necesare pentru a oferi raționalitate comportamentelor din economie, precum şi pentru a fundamenta adecvat obiectivele transformării şi dezvoltării economiei noastre.

De aici şi amplificarea rolului ştiinței economice şi, respectiv, semnificațiile noi ale acesteia.

Desigur că discuția asupra semnificațiilor ştiinței economice presupune o delimitare a obiectivelor acesteia. Dar, după cum ştim, această întreprindere a fost supusă controverselor încă de la origine.

La începutul secolului al XIX-lea economia politică părea să aibă un obiectiv minimal: pentru a domni echilibrul între producție şi nevoi, se considera inutil a se stabili o reglementare, ordinea şi echilibrul presupunându-se a se realiza prin ele însele, cu condiția să existe jocul şi libertatea de acțiune a forțelor economice. La limită, acest postulat optimist, explicabil datorită condițiilor economice şi sociale de atunci, poate nu a generat o economie politică lipsită complet de utilitate practică, dar îi atribuia doar un rol de cunoaştere.

Astăzi însă, datorită transformărilor economico-sociale obiective sau preconizate, trebuie să reflectăm mai mult ca oricând asupra posibilelor utilizări ale ştiinţei economice, dincolo de calitatea ei ca demers ştiinţific al cunoaşterii. Adică a ne servi de ea nu numai pentru a observa şi explica fenomenele, procesele economice, ci şi pentru a elabora o prospectivă şi, ieşind din neutralitatea raţiunii pure, să abordăm fundamentat stadiul reformator al economiei noastre prin formularea unor obiective şi recomandări, ca şi prin definirea unor căi şi mijloace adecvate acestor scopuri finale.

Subiectul semnificaţiilor noi ale ştiinţei economice este seducător, şi el poate fi tratat cum se cuvine cu condiţia de a-i consacra o carte întreagă. De aceea, astăzi aş dori să mă rezum numai la enunţul câtorva reflecţii.

Evident, prima problemă care se ridică este aceea dacă ştiinţa economică actuală ne oferă posibilitatea folosirii acestei şanse de afirmare a virtuţilor şi a utilităţii acestui tip de demers ştiinţific.

Deşi unii autori de notorietate în materie mai pledează - după opinia mea - din motive personale pentru emanciparea ştiinţei economice, răspunsul este pozitiv, chiar şi pentru faptul că cercetarea economică s-a afirmat ca ştiinţă de câteva secole, depăşind stadiul preştiinţific odată cu economia politică clasică şi, în primul rând, cu Adam Smith, care a contribuit la desăvârşirea corpului integrat de concepte, metode etc.

Posibilităţile pe care ni le oferă ştiinţa economică actuală se degajă din marile orientări şi contribuţii ale acestora la cunoaşterea, explicarea şi terapeutica economiei.

Pentru a evoca aceste contribuţii, este suficient să ne referim la cercetările economice din ultimii 50 ani şi, cu deosebire, la cele din perioada postbelică. Astfel, sunt de menţionat contribuţiile la elaborarea şi desăvârşirea teoriei economice fundamentale: teoria micro, mezzo şi macroeconomică, teoria echilibrului parţial şi general, clarificarea condiţiilor coerenţei, stabilităţii şi optimizării economiei, aprofundarea teoriilor producţiei şi consumului, elaborarea teoriei capitalului pe baza ipotezei maximizării profitului, a teoriei alocării optimale a resurselor, a transferurilor sociale şi a localizării activităţii de producţie şi a consumului, dinamica şi statica în economie, analiza intertemporală, a incertitudinii şi a comportamentelor economice, perfecţionarea analizei interdependenţei dintre fenomenele economice, sociale şi instituţionale şi a interrelaţiilor

dintre organizații şi procese economice, sociale şi politice, elaborarea unor concepte ce au devenit teoreme clasice ş. a.

Pe aceeaşi linie a teoriei economice generale pot fi evocate: ameliorarea nivelului analizei economice prin contribuții la elaborarea structurilor analitice ale modelelor teoretice, la construirea şi aplicarea modelelor econometrice şi dinamice, (însoțite de teste statistice comparative) şi a modelului input - output, generalizarea şi în unele cazuri, simplificarea investigațiilor ştiințifice prin utilizarea metodelor matematice moderne, ca teoria mulțimilor convexe, dezvoltarea bazei empirice a analizei economice prin sistemul contabilității naționale ş. a.

Deopotrivă, sunt de relevat contribuțiile teoretice privind aspecte sau sectoare specifice ale economiei, care, deşi caracterizate printr-un nivel mai puțin ridicat de abstractizare, sunt mai aproape de aplicare, comportând frecvent teste empirice: perfecționarea teoriei economiei internaționale (comerț, fluxuri mondiale de capital), analiza macroeconomică a unei economii deschise, a raportului dintre obiectivele şi instrumentele politicii economice, dintre echilibrul intern şi cel extern, modelele privind piețele financiare şi raportul lor cu deciziile în materie de cheltuieli, ocupare, producție şi prețuri, elaborarea modelelor macroeconomice pentru analiza economiilor naționale şi a legăturilor dintre ele, conceptul de “bloc de active” ce a devenit instrument de analiză a efectelor directe ale fluctuațiilor monetare asupra prețurilor, folosirea teoriei cantitative a banilor, perfecționarea analizei structurilor industriale, a funcționării piețelor, a cauzelor şi efectelor reglementărilor publice, analiza economisirii, perfecționarea teoriei monetare, studierea dezvoltării economice, inclusiv a problemelor țărilor în curs de dezvoltare, a consecințelor asupra creşterii economice a elasticității ofertei mâinii de lucru şi determinanții raportului de schimb al țărilor exportatoare de produse primare, rolul investițiilor umane în dezvoltarea economică - mai ales în agricultură -, analiza procesului deciziilor în cadrul organizațiilor economice, introducerea noțiunii de “soluție satisfăcătoare prin corectarea unor ipoteze de bază din teoria economică, în special cea a principiului maximizării şi a ideii “raționalității nelimitate”.

În sfârşit, trebuie relevate contribuțiile din cercetarea empirică pură: interpretarea creşterii economice prin analiza empirică, pentru cunoaşterea realității, prin folosirea seriilor cronologice.

Am trecut în revistă aceste principale contribuții din perioada postbelică pentru a sublinia că, în pofida limitelor demersului ştiințific în economie - în principal datorită faptului că economistul nu poate face decât

foarte puține experimente susceptibile de a fi reproduse în laborator, iar rezultatele cercetărilor sale nu pot fi ușor dovedite sau infirmate, există diferite modalități de a face nu numai să progreseze economia ca știință, dar și pentru a ne apropia și mai mult de dorința sau obiectivul implicării acestei științe în rezolvarea problemelor ce le ridică actualitatea economico-socială.

Desigur, în fața rolului sporit al științei economice, ar fi ignorant și cu totul neadecvat să mă refer doar la paginile de glorie ale științei economice contemporane.

Economiști reputați și cu posibilități mari de cunoaștere și apreciere ale acestui demers au afirmat și relevă nu numai limitele și carențele științei economice actuale, dar și problemele mai mult sau mai puțin insurmontabile cu care se confruntă economia și reflectarea ei pe plan științific.

Din acest punct de vedere trebuie să arăt că literatura economică postbelică și actuală a făcut și face dovada unei conștientizări depline asupra laturilor negative ale științei economice. Această conștientizare se reflectă în cercetarea cauzelor și în oferirea unor explicații ale acestei situații: inadaptarea cadrului teoretic keynesist sau neoclasic la structurile economice, sociale și instituționale de astăzi; îndepărtarea obiectului și a metodologiei acestuia de realitate, în sensul că nu-i mai corespund unele premise; alunecarea spre discuții teoretice; încrederea prea mare în implicațiile deosebite ale modelării matematice, când, dimpotrivă, formalizarea iasă de o parte domenii importante, cum ar fi impactul schimbărilor structurale, comportamentale și, în general, relațiile dintre economie și aspectele sociologice, filozofice, politice ale funcționării ei, istoria economică și taxonomia. De aici incapacitatea de înțelegere a complexității realităților contemporane și caracterul uneori inoperant al științei economice, manifestate în afluența soluțiilor tradiționale și concentrarea insuficiențelor în domeniul teoriei interpretative (explicative), respectiv în cel al propunerilor de transformare a concluziilor în reguli de acțiune ale puterii de stat. Avându-se în vedere terminațiile operaționale ale științei economice, s-a ajuns la aprecierea că nu există încă "o teorie acceptabilă a politicii economice" și, ca urmare a acestor aspecte negative, "calitățile și meritele persoanelor dobândesc o prea mare importanță", ceea ce generează adesea o situație de confuzie în rândul economiștilor, unii dintre ei așteptând un New Deal izvorât din lucrările unui nou Keynes.

Conștientizarea asupra realizărilor și carențelor a constituit, printr-o abordare în final optimistă, suportul unor noi contribuții pe tărâmul teoriei și

practicii economice. Astfel, în ultimii ani, deşi am asistat la o ascensiune neoclasică, s-a acordat o mai mare importanță abordării pragmatice, încercându-se a se corecta ipotezele de lucru pur neoclasice şi de a se sociologiza mai mult cercetarea economică, în sensul înlăturării folosirii excesive a matematicii (care a autonomizat ştiința economică față de realități) şi a transformării tehnicilor de analiză într-un scop în sine.

Generația nouă de economişti, căci aceştia sunt purtătorii noilor orientări (concentrată în SUA - mai ales la Cambridge, Chicago, Harvard, NBER ş.a), privilegiind pragmatismul, se distinge de predecesorii ei neoclasici - dincolo de diferențele de metode de analiză şi domenii de cercetare - prin importanța ce o acordă carențelor şi eşecurilor funcționării piețelor, ca şi oportunității acțiunilor autorităților publice. În acest context, noile preocupări se îndreaptă către teoria anticipațiilor raționale şi a informației pe exemplul piețelor bursiere (ale titlurilor de valoare), monetare şi financiare, consolidarea bazelor unei teorii microeconomice moderne, corectarea funcțiilor piețelor (datorită imperfecțiunii concurenței, a pieței muncii, a rigidității salariilor), afinarea instrumentelor economisirii şi a impozitării capitalului şi a ratei dobânzii, teoria drepturilor de proprietate, teoria incitațiilor, teoria economică a resurselor naturale, teoria contractelor, teoria economică a statului prin prisma evaluării activităților publice, teoria politicii economice cu accente pe politica bugetară, fiscalitate, instabilitate monetară şi dezechilibrul balanței de plăți, teoria economica a spațiului mondial (omogenizarea şi fracționarea), efectele acțiunilor politice şi repercusiunile ciclului electoral asupra economiei ş.a.

În fața noilor semnificații ale ştiinței economice şi în legătură cu problemele noi ce se ridică în fața economiei naționale, ca urmare a schimbărilor relativ bruşte din țările est-europene în general, cât şi din țara noastră, eu cred că adaptarea la noile exigențe presupune abordarea ştiinței economice la fel ca a oricărei alte ştiințe ca un demers în continuă schimbare.

Având ca punct de reper tradițiile pozitiviste din gândirea economică, cred că semnificațiile noi ale ştiinței economice au incidență asupra cercetărilor noastre economice la cel puțin patru niveluri: orientarea problematică - în sensul recentrării analizei economice asupra problemelor majore în raport cu schimbările fundamentale petrecute la noi şi în lume - asimilarea şi aplicarea unor noi concepte, perfecționarea metodologiei şi tehnicilor de observare şi analiză a factorilor şi proceselor economice, adaptabilitatea la noul mediu economic şi social şi sporirea gradului de

aplicare pe linia accentuării caracterului pragmatic, operațional al cercetărilor noastre.

În legătură cu aceste modalități de a răspunde noilor exigențe eu mi-aş permite câteva exemple.

O primă problemă care se ridică este aceea a adoptării unei paradigme economice. Deşi s-ar părea că stabilirea obiectivului creării economiei de piață ne-ar situa net pe pozițiile doctrinei liberale, fără a avea idei preconcepute, mi se pare că mult mai potrivit ar fi să ne situăm de partea noii orientări neoclasice moderate, în sensul acceptării în proporții variabile, în funcție de obiectivele de raționalitate, a statului ca element component al mecanismului de funcționare al economiei. Altfel, din dorința ruperii complete şi rapide cu trecutul, am putea fi prinşi în mrejele liberalismului radical. Acest curent, al cărui exponent a fost şi rămâne F. von Hayek, nu mai este acceptat decât în cercuri restrânse şi aceasta numai datorită "caracteristicilor lui intelectuale", în fapt promovându-se ramificații (variante)neoclasice, mult mai adecvate problematicii economice şi sociale de astăzi. Mai mult, în ultimul deceniu dogma liberului schimb este pusă în discuție şi în domeniul comerțului internațional, prin argumentarea necesității unei politici comerciale strategice - care, desigur, reprezintă altceva decât protecționismul.

Şi aceasta pentru că, în ultimă instanță, apărând virtuțile reglatoare ale pieței şi manifestând o ostilitate fără nuanțe față de intervenția statului, această paradigmă pune în discuție însuşi locul acțiunii conştiente, voluntare a oamenilor în materie de organizare şi activitate economico-socială.

Păstrând ca dimensiune cardinală a economiei piața şi mecanismele funcționării ei, pornind de la realitățile contemporane, putem demonstra că economiile occidentale nu pot fi apreciate ca economii de piață "pure" şi că nu pot avea liberalismul economic absolut drept fundament al comportamentelor la nivel micro, mezzo şi macro. Liberalismul, ca dominantă a unei economii, nu poate exista, după cum nici liberalismul pur nu a existat niciodată într-o societate - ci poate doar ca o abstracție didactică - nici chiar în perioada de ascensiune a actualelor economii de piață, denumită adesea perioada capitalismului liberat.

Cunoscutul economist francez Raymond Barre subliniază că liberalismul este dezmințit de fapte nu numai astăzi, ci şi în întreaga istorie economică a societății umane.

De altfel, însuşi Adam Smith nu a contrapus mâinii invizibile statul. Semnificațiile noi ale ştiinței economice ne sugerează, din punct de vedere problematic şi conceptual, orientarea unui segment al cercetării noastre către studierea opțiunii sociale, respectiv stabilirea unei ordini a preferințelor sociale pornind de la preferințele individuale şi de la relația dintre criteriile economice şi criteriile de etică socială, problematică legată direct de conceptul de democrație: studierea problematicii relației dintre libertate şi inegalitate, dintre eficiență şi egalitate, încercând să răspundem prin prisma drepturilor de proprietate, dacă libertatea economică este incompatibilă cu orice discriminare economică sau cu orice redistribuire operată uneori cu forța pentru asigurarea unui nivel acceptabil social de egalitate, dacă inegalitatea (puterii economice) este o sursă de progres.

Un alt exemplu. Printre conceptele pe care trebuie să le asimilăm este şi cel de comportament în economie, pornind de la atributul ce lipseşte universului naturii şi caracterizează mediul social, conştiința voința procesele economice, ca şi cele sociale, nefiind simple interacțiuni dintre forțe, ci confruntări de voințe. Acceptând imprevizibilul în domeniul comportamentelor, pentru că este vorba şi de intenție, şi de capriciu, în ştiința economică actuală este larg promovată şi chiar analitic studiată înclinația, denumită “legea suverană a comportamentului” şi care se aplică şi întreprinzătorilor, şi consumatorilor, şi salariaților, sub forma calculării înclinațiilor spre investiții, lichiditate, consum, economisiri etc. De noțiunea de comportament se leagă şi problematica maximizării utilității, a veniturilor, a partajului salarii-profituri ş.a

Problematic, ar fi util să aprofundam conceptele şi metodele analizei micro, mezzo şi macroeconomice, să extindem studiul şomajului şi al inflației. Alături de problemele informației şi ale îmbunătățirii metodelor şi tehnicilor de observare şi analiză, rolul sporit ai ştiinței economice în atributele sale pragmatice, utilitare, în adaptarea la cerințele de transformare a economiei noastre presupune cunoaşterea numeroaselor experiențe naționale (tipuri concrete, dacă putem spune aşa) ale creării şi dezvoltării economiei de piață în lume; iar pentru a contribui la formularea politicii economice ar fi bine să surmontăm pericolul folosirii unor modele simple, a unor instrumente de politică economică denumite clasice (de pildă bugetul, masa monetară, fiscalitatea manevrarea cererii interne ş.a.), pentru că în ultimii ani faptele au dejucat unele teorii, chiar şi în țări în care economia de piață s-a dezvoltat şi perfecționat de-a lungul a sute de ani.

Procesele în curs de derulare, chiar şi în aceste economii, sunt lipsite de preciziunea prevăzută anterior de economişti.

Aceste reflecții ale mele pornesc de ia faptul cunoscut că, intuitiv sau rațional, demersul ştiințific al economiei se exprimă într-un cadru spațial - temporal foarte divers.

De aceea, cu toate că există concluzii universal acceptabile, ele pot fi foarte puțin operaționale într-un anumit timp şi spațiu, pentru a se înțelege şi influența comportamentele economice de pe o anumită suprafață a globului.

Şirul reflecțiilor mele este mai lung, dar eu mi-aş limita exemplificarea aici, exprimând-mi, în încheiere, speranța transformării cercetărilor noastre într-un şantier pe baza căruia ştiința economică să-şi poată exprima unele din calitățile sale intrinsece de înnoire, de devenire continuă şi de influențare a mediului economico-social, cel puțin în ce priveşte comportamentele şi faptele economice, politicile economice, respectiv modul de ajustare şi reglare a activităților economice în interiorul ansamblului economic, în detectarea, aprecierea şi anticiparea schimbărilor economice cu importante repercusiuni sociale şi invers.

CONSIDERAȚII EPISTEMOLOGICE ÎN LEGĂTURĂ CU TRECEREA LA ECONOMIA DE PIAȚĂ ÎN ROMÂNIA

dr. Nicolae NISTORESCU

Aş dori să mă refer doar la câteva aspecte privind modelul şi procesul cognitiv al trecerii la economia de piață, problema economiei de piață fiind la ora actuală una dintre preocupările fundamentale nu numai ale economiştilor din România ci de pretutindeni.

Se formează o literatură economică care analizează şi încearcă să propună, în cele din urmă, un model al acestei tranziții. Această literatură apare atât elaborată de profesori, de economişti sau de specialişti, cât şi ca literatură conceptualizată a unor institute de prestigiu, cum sunt cele din Europa Occidentală. Şi m-aş referi doar la cele din Kiel, Hamburg sau Viena

Un prim aspect care trebuie relevat constă în faptul că,procesul cognitiv al perioadei de tranziție ia economia de piață este un proces extraordinar de complex, iar abordarea lui numai printr-un mod de gândire economică riscă să mențină într-un con de umbră unele din aspectele esențiale, în special cele privind punctul de pornire, punctul de start spre economia de piață.

Lucrul acesta este, pe undeva evident şi pentru modul cum evoluează tranziția la economia de piață în România Din acest punct de vedere, această perioadă scurtă de la Revoluția Română din decembrie 1989 până în prezent, poate să pară, din perspectivă istorică, aproape nesemnificativă, dar, din perspectivă epistemologică, este extraordinară. Aceasta întrucât perioada menționată marchează nu numai inițierea unui proces de expulzare ireversibilă din societatea românească a sistemului economic şi social totalitar de tip s*talinist,* ci şi inițierea unui proces de expulzare, din straturile sociale mai adânci, a unei experiențe religioase comuniste. Practic, acest catharsis post-revoluționar se dovedeşte, astfel, un demers de mare dificultate, chiar şi dacă ar fi să ne gândim numai la efortul înlăturării acestui mit ai lumii modeme despre care una din conştiințele universale (este o mândrie că ea reprezintă o conştiință universală *a* acestui secol şi că este românească), Mircea Eliade, spunea, în 1956: “Acest mit comunist, de fapt, reia rolul mitului de mântuitor, al celui drept, ai alesului, în zilele noastre al proletariatului, ale cărui suferințe sunt chemate să modifice constituția ontologică a lumii”. “În realitate - mai spune Mircea Eliade - societatea fără clase a lui Marx, cu dispariția din ea a tensiunilor istorice, îşi

găseşte imaginea precisă în mitul epocii de aur care, după multe tradiții, caracterizează începutul şi sfârşitul istoriei". De *aceea,* este evident că acest proces cognitiv să apeleze la multe *alte* discipline pentru a-şi aduce un aport sporit la tranziția către economia de piață.

M-*aş* referi doar la un singur aspect: un demers, pe care *eu l*-aş numi psihanalitic, pentru că nu mi se pare deloc întâmplător faptul că un aspect atât de important cum este acela al analizei subminării economiei naționale vreme de 45 ani, cu cele două componente ale sale. Aceea de natură sistemică şi aceea legată de natura specifică a dictaturii totalitare din România - întâmpină atâtea rețineri. Oricum, şansele poporului român, sacrificate de către acest sistem, sunt incalculabile. Dar, analiza cât mai exactă a condițiilor de start pentru începerea tranziției reprezintă o necesitate impusă de fundamentarea teoretică şi practică a programului reformei economice. Aceasta cu atât mai mult cu cât este vorba nu numai de trăsături comune, de start, cu economia altor țări din spațiul est-european, dar este vorba şi de trăsături absolut specifice acestui regim, căruia i s-a pus capăt în decembrie 1989.

Un alt aspect la care aş dori să mă refer este acela al necesității unui nou mod de gândire. L-aş numi chiar un nou mod de gândire economică, pentru că procesul acesta cognitiv care transpare ia ora actuală şi care este extrem de intens în toată lumea, în ceea ce priveşte tranziția la economia de piață, este un proces care este perceput diferit în Est şi Vest, pentru că el se bazează pe un mod de gândire diferit în abordarea fenomenelor economice. Poate cel mai frapant apare chiar limbajul utilizat atunci când se descriu modelele de către institutele din Vest şi atunci când se încearcă prezentarea procesului de reformă şi de tranziție ia economia de piață în Est şi, de ce nu, în România în felul acesta se creează, pur şi simplu, o cenzură în comunicarea europeană, cenzură care, evident, poate fi înlăturată numai dacă, şi în România acest mod de gândire cu adevărat economic se va implanta. Acest mod de gândire economic este, de fapt, un mod care ține seama de teoria opțiunilor individuale, de faptul că aceste opțiuni sunt raționale - în sensul comparării costurilor şi beneficiilor anticipate, în sensul că toate procesele şi interacțiunile sociale, inclusiv ale guvernului, sunt, sau trebuie să fie consecințe ale unui proces de piață şi ale faptului că cele mai importante reguli de joc sunt drepturile de proprietate. Cât de îngroşată este această regulă de joc în procesul cognitiv al tranziției la economia de piață în viziunea unor economişti, poate fi sugerat de modul cum un specialist de la Institutul de Economie Mondială din Kiel defineşte aceste drepturi de proprietate.

Aş dori sa prezint succint această definire a dreptului de proprietate, pentru că el este, de fapt, o componentă fundamentală a modelului pe care specialiştii de la acest institut îl avansează atunci când vorbesc de tranziția la economia de piață. “Drepturile de proprietate - spune Horst Siebert - definesc regulile de utilizare a bunurilor şi resurselor insuficiente, asigură mecanismul instituțional crucial, prin care deciziile se pot descentraliza, beneficiile şi construirea acestora. Proprietatea privată reprezintă o forță multinațională dezvoltată pentru cea mai bună utilizare a unei resurse și, împreună cu mecanismul pieței, reprezintă forțele motrice în căutarea de noi informații, inclusiv de noi tehnologii”. Drepturile de proprietate și concurența sunt, astfel, în viziunea lui Horst Siebert un sistem exploratoriu. Drepturile de proprietate sunt, de asemenea, un stimulent pentru a avea o perspectivă pe termen lung în utilizarea resurselor, reprezentând o relație intertemporală între generații.

La ora actuală acest model al tranziției ia economia de piață se conturează deja şi, practic, elementele sale fundamentale sunt similare. În acelaşi timp însă, apar diferențieri extrem de importante în conceptualizarea reformei.

Una dintre ele, aşa cum arată specialiştii de ia Institutul de Studii Economice Comparate din Viena, este modelul economiei de piață, avându-l în vedere pe cel vest-european sau cel american pentru că, între aceste modele, există diferențe esențiale, îndeosebi în ceea ce priveşte rolul şi funcționarea macro controlului guvernamental. Este vorba de politica anticiclică, politica de impozite, politica redistribuirii, politica industrial-activă, rețeaua socială sau, la polul opus, politica de neintervenționism în domeniul economic sau de rolul sindicatelor în configurarea relațiilor sociale, sau de relațiile umane. Controlul macroeconomic este, în esență, o problemă a modului cum guvernul încearcă, prin instrumentele sale de politică economică şi socială, să preîntâmpine inflația excesivă şi şomajul şi să dea stimulente modificărilor structurale sau să practice neintervenționismul. În țările est-europene, inclusiv în România, acestea sunt probleme de arzătoare actualitate, inclusiv în perioada de tranziție. Practic, deja selectarea unor anumite politici de tranziție reprezintă o decizie anticipată privind modelul economic de piață spre care se tinde. Adoptarea modelului statului bunăstării vest-european, prin crearea unei rețele de securitate socială, înseamnă de fapt, o încetinire în modificările structurale necesare dar, mai târziu, le-ar putea face pe acestea din urmă mai acceptabile social, deci mai facil de implementat.

Un alt moment important în acest proces cognitiv al tranziției la economia de piață mi se pare experimentul est-german. Am asistat cu toții la acel experiment est-german, despre care Milton Friedman afirma în 1986, că "ar fi greu de conceput că ar putea exista un alt experiment mai bun decât acesta, ținut sub control de compararea diferitelor sisteme economice, în sensul că două națiuni, care anterior formau un tot, formate din oameni cu acelaşi trecut, aceeaşi cultură şi aceeaşi moştenire genetică, dar separați printr-un accident al războiului, au creat, pe de o parte, un sistem economic relativ liber, iar pe de altă parte o societate de tip colectivist, consecințele economice fiind, la ora actuală extraordinare, nu numai în ceea ce priveşte indicatorii care se pot cuantifica ci şi alți indicatori la care dogma socialistă ținea atât de mult - cum ar fi, de exemplu, problema ecologică sau problema repartiției cât mai echitabile a veniturilor". Din experiența Germaniei răsăritene şi a Poloniei, economiştii din Vest au ajuns deja la o concluzie care intră chiar în acest proces cognitiv al tranziției la economia de piață; este vorba de faptul că tranziția la economia de piață este însoțită de o evoluție specifică a producției industriale şi utilizării forței de muncă. Este vorba de o aşa numită curbă (J), relevantă pentru economia politică a perioadei de tranziție, când, la început, producția şi utilizarea forței de muncă marchează reduceri considerabile, după care urmează o traiectorie de creştere. Configurația acestei curbe, care există, în mod evident, şi în cazul României, depinde de eficiența firmelor existente, rapiditatea şi metodele de privatizare, rapiditatea cu care apar noile firme şi condițiile procesului de restructurare.

Un alt aspect important al procesului cognitiv este încercarea de teoretizare a unei succesiuni în timp, a implementării principalelor componente ale reformei, precum şi această problemă a opțiunii între gradualism sau terapie de şoc. Sintetic, se consideră la ora actuală că, exceptând restructurarea firmelor, care trebuie gândită de-a lungul unei perioade de mai mulți ani - unii vorbesc chiar de unui sau două decenii - toate celelalte componente trebuie să fie apropiate în timp, fiind vorba chiar de luni de zile.

Şi iarăşi un aspect important al acestui proces cognitiv, acela la care se ajunge în stadiul foarte recent ai cercetătorului Raimond Dietz de la Institutul de Studii Economice Comparate din Viena care, pornind de la teoria sistemelor, ajunge ia concluzia că, una dintre problemele specifice țărilor est-europene în depăşirea economiei de comandă, constă în aceea ca vechea ordine nu mai lucrează, în timp ce noua ordine nu funcționează. "Apare, astfel, un vid sistemic, spune el, problema fiind acutizată de faptul

că demontajul vechiului sistem trebuie efectuat, chiar dacă nu ar exista o siguranță că reconstrucția unei economii de piață ar putea reuşi". Reforma economică se dovedeşte absolut necesară dar, în acelaşi timp, este extraordinar de dificilă. Întrebarea care se pune este: Cu ce se poate umple acest vid? Răspunsul este că "acest vid poate avea o componentă fundamentală - aceea a aportului pe care îl pot aduce investițiile străine de capital".

O altă problemă extraordinar de importantă a procesului cognitiv şi a modelului tranziției la economia de piață este aceea a scenariilor de perspectivă. În acest domeniu părerile sunt încă diferențiate, dar surprinzător de optimiste, iată, de exemplu, la ora actuală, opinia economiştilor vest-germani privind depăşirea acestei perioade a curbei (J) şi a acestei perioade de vid, precum şi şansele extraordinare ca acest spațiu est-european să se transforme chiar într-o locomotivă a creşterii economice mondiale, începând cu partea a doua a anilor '90. În acest sens, sunt aduse foarte multe argumente bazate, evident, pe modul de gândire economic. M-aş referi doar la unul şi anume ia faptul că numai decalajul tehnologic uriaş semnalează extraordinarul potențial economic de creştere a productivității.

Un alt aspect foarte important al modelului, care tinde să capete o configurație precisă, este acela al atitudinii Vestului față de reforma din Est. Lăsând la o parte atitudinea politicienilor sau a celor care gândesc mai puțin economic, apare surprinzătoare atitudinea extrem de favorabilă a oamenilor de ştiință din domeniul economic față de reformele din Est. Surprinzător apare nu numai optimismul lor, comparativ cu cel al economiştilor din spațiul est-european, ci şi modalitatea în care încearcă să influențeze prin concluziile la care ajung, politica economică a țărilor vest-europene, care trebuie, evident, să acorde o şansă maximă acestui moment istoric în care țările est-europene, dar în primul rând indivizii din aceste țări, încearcă să recapete o libertate pierdută.

Aş încheia cu un citat aparținând unei înalte conştiințe europene şi universale a secolului nostru; este vorba de elvețianul Karl Gustav Jung, care spune: "Marile evenimente ale istoriei mondiale sunt, în principiu, total lipsite de importanță. Esențială este, în cele din urmă, numai viața subiectivă a fiecăruia Doar aceasta face istoria Doar în ea au loc, mai întâi, toate marile prefaceri şi întreg viitorul. Şi toată istoria mondială provine ca o însumare uriaşă din acest izvor ascuns a! fiecăruia. În viața noastră cea mai intimă şi subiectivă suntem nu numai cei care îndurăm, dar şi cei care cream epoca. Timpul nostru, suntem, practic, noi".

CONTRIBUȚII ROMÂNEȘTI LA EPISTEMOLOGIA ECONOMICĂ

dr. Gheorghe DOBRE

Onorat prezidiu, stimati colegi,

Vreau sa fac, de la început, două precizări preliminare.

Prima: în foarte scurta mea comunicare, m-am gândit să vă propun spre reflecție câteva posibile soluționări practice ale unor cazuri concrete din domeniul de cercetare cel mai apropiat muncii mele și care se vor tot atâtea răspunsuri la multitudinea de chestiuni metodologice, în primul rând cu caracter epistemologic, cu care s-a confruntat și, mai ales, se confruntă astăzi istoriografia economică românească.

A doua: aceste soluționări practice ce vi le propun nu se vor decât niște schițe alternative de lucru, cu caracter pur ipotetic şl nimic mai mult. În expunerea mea mă voi opri asupra a trei probleme.

Cercetarea economică românească şi-a creat spațiul ideatic de investigație de tip modern încă de la începutul secolului al XIX-lea. De atunci, timp de peste un secol, ea şi i-a determinat şi la menținut în câmpul ei cognitiv cu o constantă statornicie în perimetrul autohton, respectiv economia națională. Efortul precumpănitor de creație intelectuală depus de economiştii români în acest timp a fost, astfel, axat pe studiul economiei românești. Chiar dacă preocupările unora dintre ei s-au îndreptat spre cunoaşterea altor țari şi popoare, întreprinderea lor a fost puternic marcată de perspectiva gnoseologică românească.

În cercetarea economiei naționale, economiştii noştri au apelat şi folosit curent instrumentul analitic corespunzător standardelor europene contemporane lor. În cea mai mare parte, acest instrumentar era inspirat din surse oferite de marile curente şi şcoli economice din Apus. Dar, în analizele lor, economiştii români, prin cei mai de seamă exponenți ai lor, şi-au adecvat demersurile euristice ia posibilitățile oferite de trendurile intelectuale naționale şi de apartenența lor ia aceste trenduri. De pildă, Ion Ghica şi-a mobilat opera economică cu concepte şi noțiuni de cea mai pură sorginte britanică. Dar, dacă un englez ar şti româneşte şi i-ar citi lucrările, n-ar înțelege absolut nimic. Pe când un intelectual român, cât de cât familiarizat cu ideile sociale din Principatele contemporane autorului, chiar dacă n-ar cunoaşte limba engleză, ar recunoaşte, de la prima pagină a

“Convorbirilor economice”, că lucrarea aparține celui mai expresiv personaj al liberalismului economic românesc din deceniile 3-7 ale secolului al XIX-lea

Apoi, simplificând, se poate spune că cercetările întreprinse s-au desfăşurat, cu precădere, sub analizele de tip istoric - cazul lui Bălcescu, statistic - cazul lui Șuțu,sociologic - cazul lui Dobrogeanu-Gherea și Virgil Madgearu și logic-abstract - cazul istoricilor Xenopol şi Manoilescu. Fiecare din aceste analize au constituit, însă, armătura ideatică matriceală de unde s-au alimentat teorii de largă răspândire în ştiința noastră, ca teorii eminamente economice. Teoria rentei feudale, elaborată de marele istoric Nicolae Bălcescu, ne oferă un exemplu edificator.

3. Pe parcursul unui secol, problemele investigate au fost, evident, dintre cele mai variate. Privite, însă, dintr-o perspectivă globală, problemele care au captat interesul major al economiştilor noştri au fost cele referitoare la potențialul economic al țării și la valorificarea sa. Ambele categorii de probleme şi-au găsit reflectarea în cercetarea ştiințifică a ceea ce am denumi, în terminologia actuală, creşterea economică şi mecanismul ei de funcționare. În abordarea şi urmărirea evoluției lor, s-au impus, însă, nu atât metodele folosite, cât, mai ales, ideile materiale economice obiective.

Două exemple: în secolul al XIX-lea, cercetarea s-a axat, în principal, pe studiul creşterii economice, bazate pe două studii economice globale - agrar şi industrial. Primele sunt legate de numele a trei iluştri economişti români: Nicolae Șuțu, Ion Ghica şi Ion Ionescu de la Brad, în configurația ideilor care au prezidat cercetarea acestei problematici - întrunind enunțuri care conduceau la supoziția că, prin resursele naturale şi umane, ca şi prin poziția ei în cadrul economiei europene, România dispunea de un potențial productiv agricol care, valorificat pe piața productivă liberă internă şi, mai ales, externă, în vederea obținerii de profit, îi putea asigura o creştere economică ia nivelul țărilor dezvoltate din Europa încă de atunci, se preconiza idea că respectiva creştere se putea asigura pe structurile marii producții agricole de cereale - cazul iui Ghica, dar şi idea ca, la structurile naționale, să se alăture şi cele legate de producția gospodăriilor țărăneşti - cazul lui Ionescu de la Brad. Cât priveşte cealaltă orientare de cercetare, ce-i are ca exponenți pe cunoscuții istorici Xenopol şi Aurelian,în modelul preconizat de ei, factorul hotărâtor în asigurarea creşterii economiei îl constituie nu atât agricultura cât mai ales existența unei industrii modeme naționale.” Aceasta, de pildă - spunea Xenopol - permite rafinarea muncii, rafinare ce economiseşte truda şi sporeşte produsul”. Agrarienii, însă, prin

enunțurile lor, se înscriau în mişcarea națională-românească a timpului, de ieşire din orbita dependenței de imperiul Otoman şi de europenizare a țării, mişcare sincronă cu expansiunea țărilor avansate din Occidentul continentului nostruu şi cu cererea crescândă de cereale pe piețele Europei. Iar industrializanții îşi formulau modelul într-o perioadă când lichidarea dependenței de Imperiul Otoman, odată realizată prin războiul de ia 1877, reclama reorientarea acțiunii sociale spre blocarea posibilităților de subordonare statală şi de dependență economică față de alte țări, de astă dată, metropole, şi mai ales pe identificarea de noi resurse pentru dezvoltarea economiei, cunoscând că exportul de cereale pe piețele europene nu mai prezenta avantajele anterioare, ca urmare a scăderii prețurilor ia aceste produse sub impactul recesiunii din anii 1870. De subliniat, însă, că problematica amintită sub alte determinări epistemologice, o regăsim şi mai târziu, în perioada dintre cele două războaie mondiale. Mihail Manoilescu, ca să mă opresc la unui din cazurile tipice, formula un model de creştere a României la temelia căruia preconiza edificarea unei structuri eminamente industriale a țării.

Spre deosebire de industrializanții români din sec. al XIX-lea el va ataca frontal teoria clasică a avantajului relativ, a progresului internațional şi va justifica necesitatea şi posibilitatea unei protecții industriale pe criterii exclusiv economice. O astfel de concepție ideatică se structura de bună seamă, în schimbările de idei intervenite în mişcările generale ale timpului, dar şi în tendințele capitalului autohton de contracarare a imixtiunilor imperialiste străine, ca şi de afirmare a acestui capital autohton, afirmare dominantă în viața economică prin posibilitățile mai largi create de realizarea Marii Uniri Naționale de la 1918.

Cel de-al doilea caz pilduitor şi ultimul reprezintă Virgil Madgearu, care creează un model ideatic după care creşterea economică a țării poate fi asigurată, în fond, pe structurile economiei țărăneşti. Prin aceasta el va relua ideile inițiate de poporanişti încă înainte de război şi le va da o covârşitoare întindere în epistemologia românească interbelică, propunând necesitatea unei “teorii economice istorice”, în cadrul căreia să stea economia țărănească - categorie național economică, lucru pe care nu-l găsim în literatura poporanistă antebelică. Teza formulată era următoarea: cercetarea caracterelor specifice economiei țărăneşti în țările în care predomină exploatarea agricolă mică țărănească, ar descoperi fenomene care nu-şi găsesc locul în cadrul economiei clasice, edificate în Occident, şi care are ca obiect ideaticul economiei cu structură capitalistă; iar enunțul

argumentativ pune în evidență faptul că, de pildă, organizația internă a economiei țărănești se deosebește fundamentai de întreprinderea capitalistă, bazată pe salariați, printr-o concepție diferită despre profit și printr-un alt fel de a calcula precum și prin întreaga psihologie economică și, în sfârșit, idea după care teoriile asupra etapelor economice formulate de economiștii apuseni, indiferent de valoarea lor, nu pot fi aplicate țărilor din estul și sud-estul Europei. Prin propunerea sa Madgearu sugera astfel necesitatea deschiderii spre un nou univers ideatic sau, mai exact spus, tendința reconstruirii mentale a unui nou spațiu economic, economia țărănească, structurat din elemente și interdependențe funcționale care reclamau, în mod etic, un aparat conceptual național nou, capabil să descifreze respectivul spațiu economic în statica, dinamica sa etc. El vedea posibilitatea realizării unui atare aparat în elaborarea unei metodologii tipologice specifice și în edificarea unei sociologii economice menite să elucideze problemele în mediile sociale agrare. Acesta era un proiect epistemologic cu totul inedit și de un covârșitor interes științific, realizarea lui impunând o nouă viziune, mai exactă, deci mai credibilă, asupra vieții trecute și, de ce nu, și viitoare a milioane de gospodării țărănești existente pe întinse teritorii geografice ale globului pământesc. Se reflecta astfel, o realitate națională, creată în țara noastră prin reforma agrară din ‘21, dar a cărei semnificație depășea cu mult gradul celorlalte.

CU PRIVIRE LA MECANISMUL DE RESTRUCTURARE A ŞTIINŢELOR ECONOMICE

dr. Aurel IANCU

În România, ca şi în celelalte ţări foste socialiste, ştiinţa economică se află într-o perioadă de restructurări de mari proporţii. Este ceea ce numeroşi epistemologi şi istorici ai ştiinţelor numesc restructurarea prin revoluţie. Ea se caracterizează prin următoarele:

apariţia unor grave insuficienţe ale teoriei faţă de noile cerinţe ale practicii economice şi faţă de alte ramuri ale ştiinţei; prăbuşirea şi părăsirea unor vechi concepte, teorii, legi, idei etc., care s-au dovedit a fi incorecte şi nepotrivite cu realitatea economico-socială; răspândirea rapidă a noilor cunoştinţe în rândul comunităţii ştiinţifice, dezvoltarea noilor teorii şi pătrunderea noilor cunoştinţe în noi domenii; formularea unor noi concluzii în sfera teoriei, conceptelor, principiilor şi legilor economice.

Restructurarea priveşte trei domenii fundamentale: 1) obiectul cercetării; 2) subiectul cercetării; 3) sistemul cunoaşterii, inclusiv metodele de investigaţie.

În ce priveşte obiectul cercetării: Practica imediată pune în faţa cercetării economice din ţara noastră obiectivul de a crea, a dezvolta o teorie adecvată şi de a descoperi sau inventa căile cele mai eficiente de trecere de la o economie centralizată la o economie de piaţă, potrivită stadiului nostru de dezvoltare economico-socială şi aspiraţiilor poporului român de integrare în comunitatea europeană. Problema devine cu atât mai importantă şi mai dificilă cu cât, pe de o parte, lipsesc atât elementele teoretice, cât şi experienţa practică, iar pe de altă parte trecerea la economia de piaţă necesită schimbări revoluţionare în toate domeniile vieţii noastre economice, constând în:

- reconstituirea sistemului proprietăţii private;
- reconsiderarea funcţiei de preferinţă socială în care individul să fie repus în drepturile sale ca rol şi ca statut;
- reconsiderarea sistemului instituţional, a organizaţiilor economice şi a instrumentelor economice în concordanţă cu cerinţele economiei de piaţă;
- înlocuirea modelului de alocare a resurselor bazat pe coordonarea ierarhico-birocratică, cu modelul bazat pe coordonarea prin mecanismele pieţei.

Obiectul cercetării este supus investigației pe un front larg de către cercetători economiști din țara noastră și din alte țări. Nu același lucru putem afirma despre celelalte două domenii menționate: subiectul cercetării și sistemul cunoașterii în condițiile actualelor restructurări din știința economică.

De aceea, în cele ce urmează mă voi referi, pe scurt, la aceste două domenii care, în opinia mea, dacă ar fi mai bine aprofundate ar fi în măsură să ajute procesul de restructurare a științei economice în sensul de a lărgi și orienta modul de abordare, de a defini obiectivele economico-sociale, de a oferi instrumentarul științific necesar pe baza căruia să se poată face judecăți corecte și aprofundate și de a înlătura falsificarea teoriei.

În ceea ce privește subiectul cercetării și variabilele sociale, putem spune că, în cadrul sistemului științei sau în afara acestuia se manifestă acțiunea umană cu laturile sale contradictorii: pe de o parte, obiective - logice, iar pe de altă parte subiective, din care dispare logica Acestea din urmă pot favoriza fie elementele de frânare a dezvoltării științei, fie elementele de stimulare și cele creative din punct de vedere științific, precum și apariția a numeroase elemente contradictorii. De obicei, activizarea tuturor elementelor contradictorii se produce în faza de trecere de la știința normală la știința extraordinară, adică în perioada în care au ioc salturile revoluționare în știință și cele mai aprige lupte de opinii. Specific științei economice este faptul că, salturile revoluționare - trecerea de la vechea la noua paradigmă - sunt mai rare, însă mai spectaculoase. Cu rupturi mai profunde; acțiunile umane de frânare se produc pe o arie mai largă și cu o virulență mai mare, iar parcelările științei în școli de gândire, pe criterii de valori, de interese de grup etc. *sunt* mai numeroase, mai îndelungate decât în alte ramuri ale științei, iar de multe ori chiar ireconciliabile, datorită unor trăsături și condiții specifice ale dezvoltării acesteia și anume: spre deosebire de științele naturii, aici trebuie avute în vedere,pe de o parte, starea de accentuată mobilitate, de schimbare rapidă a obiectului științei - procesele economice -, iar pe de altă parte, folosirea sistemului de valori - ca premise - în construcțiile teoretice, inclusiv în construcțiile axiomatizate ale teoriilor economice.

Tocmai aceste două trăsături fac din procesele economice o materie dificilă și labilă pentru cercetarea științifică și oferă condițiile obiective pentru pluralism științific, ca expresie a parcelării științei economice nu numai după criteriul domeniului, ci și după cei al valorilor adoptate de cercetători și comunitățile științifice. De cele mai multe ori, diferențele dintre valorile

utilizate fac imposibilă reconcilierea diferitelor curente de gândire economică, deoarece luptele de opinii sunt transformate adesea într-un dialog al surzilor. Acest tip de pluralism, care este predominant în ştiinţa economică, provoacă adeseori rămâneri în urmă ale teoriei economice faţă de alte ştiinţe (ştiinţe logice şi ştiinţe ale naturii) şi faţă de practică, precum şi o frecventă nepotrivire între realitatea vie şi teoria economică, aceasta din urmă nefiind în măsură, adeseori, să răspundă nevoilor reale ale practicii.

Au existat şi există încă unii economişti - numiţi pluralişti - care sunt împotriva folosirii sistemului de valori în construcţiile teoretice. Studiile epistemologice confirmă totuşi că nu poate exista teorie economică adevărată fără să se folosească direct sau fără să fie afectată, într-o anumită măsură, de elementele axiologice incluse de obicei în premise, întrucât aceste elemente sunt cele care dau dimensiunea umană a teoriilor economice, cel puţin atâta timp cât pretindem că ştiinţa economică e o ştiinţă socială şi e făcută pentru om.

Evident, excludem din discuţie folosirea falselor valori sau a elementelor ideologice în sens peiorativ, care au provocat în ultimele patru decenii introducerea falsurilor în ştiinţa economică, cu urmări grave în ce priveşte frânarea dezvoltării acesteia cât şi în ce priveşte orientarea economiei. De asemenea excludem din discuţie subordonarea cvasitotală a ştiinţei şi practicii economice de către elementul politic, ceea ce a avut ca urmare o distorsionare monstruoasă a ştiinţei economice, transformarea ei într-o simplă unealtă apologetică a politicului.

În ce priveşte sistemul cunoaşterii şi variabilele logice în cadrul modelului de restructurare, se pot aprecia următoarele: ştiinţa - ca sistem complex - este constituită dintr-o reţea de teorii, principii, legi, categorii şi concepte, precum şi regularităţi sau linii de comportament etc,, aflate într-o concordanţă reciprocă. După cum afirmă M. Bunge, ştiinţa are un caracter arborescent, asemănător sistemului nervos. Dezvoltarea ştiinţei înseamnă, în primul rând, creşterea în generalitate a teoriilor acestora, ceea ce implică, totodată, atât extinderea conexiunilor, cât şi creşterea numerică a acestor conexiuni, legate într-un sistem cuprinzător toate aceste elemente disparate, regionale, într-un mod unitar şi ordonat, evidenţiază conexiunile necesare, asigură puterea explicativă şi predicativă a ştiinţei. Pe plan conceptual acest lucru înseamnă crearea unei structuri ştiinţifice.

Însă, în generai, nivelul cunoaşterii, având limite temporale, iar realităţile economico-sociale - un puternic caracter dinamic şi aleatoriu, apar în scurt timp fisuri, atât în raţionamentul logic, cât şi în reflectarea realităţii în

teorii şi modele. Găsirea unor noi concepte, principii, legi şi teorii mai penetrante, cu putere explicativă şi predicativă mai mare, înseamnă restructurarea sistemului ştiinţific, crearea unei structuri cu noi elemente şi legături.

În dinamica sa, ştiinţa economică îşi desfăşoară existenţa se dezvoltă într-un mediu pe care ni-l putem imagina pe trei paliere, în cadrul cărora ea îşi trage seva dezvoltării teoriilor, îşi renovează instrumentele de lucru şi îşi verifică teoriile formulate.

Pe primul palier, cel din partea superioară, ştiinţa economică vine în contact cu teoriile şi disciplinele cu caracter de înaltă şi foarte înaltă generalitate - ontologia dialectica filozofia exactă (formalizată), teoria generală a sistemelor, precum şi cu teorii, concepte şi legi de înaltă generalitate din mecanica clasică, mecanică cuantică, termodinamică, biologie ş.a. Pe acest palier, ştiinţa economică are oportunitatea să-şi confrunte nu numai tehnicile de lucru şi unele concepte, legi şi noţiuni cu caracter local, cât mai ales conceptele şi metodologiile fundamentale, modul general de abordare şi concluziile generale de ordin teoretic, precum şi descoperirea unor legi cu caracter universal care guvernează atât procesele naturale, cât şi cele economice cum sunt, de exemplu, legea conservării, legea entropiei, legea echilibrului, selecţia naturală, adaptarea homeostazia etc. Pe acest palier se produc cele mai mari răsturnări în ştiinţa economică pe plan conceptual şi metodologic general, se formulează noi concepte, legi şi teorii. Pe acest palier apar, de asemenea contribuţiile marilor creatori ai ştiinţei. Aici se nasc marile revoluţii în ştiinţa economică şi apar cele mai multe din noile paradigme, precum şi noile mari curente de gândire.

Pe cel de-al doilea palier, ştiinţa economică vine în contact cu ştiinţele şi teoriile specifice din domeniile matematicii, fizicii, biologiei, chimiei, sociologiei, psihologiei, termodinamicii, electricităţii, hidraulicii ş.a Aici, ştiinţa economică îşi îmbogăţeşte şi-şi înnoieşte tehnicile de lucru aproape în întregime şi în mod rapid. De acest lucru ne putem da seama comparând literatura economică de astăzi cu cea din a doua jumătate a secolului trecut. Vom constata de exemplu, invazia matematicii şi statisticii în ştiinţa economică, cu urmările sale favorabile, introducând rigoarea ştiinţifică, însă şi negate, întrucât, datorită excesului de zel, ştiinţa economică este adeseori golită de conţinut, ea devenind o ştiinţă logică formală, bună doar pentru exerciţii mintale. În afară de metode, ştiinţa economică preia de la alte discipline şi adaptează termeni, noţiuni, concepte, legi pentru adâncirea cunoaşterii fenomenelor şi proceselor economice. Totodată, ştiinţa

economică folosește termeni și noțiuni în mod metaforic pentru îmbogățirea imaginilor care ajută la descrierea și analiza fenomenelor economice și la cunoașterea lor. Deși toate acestea formează o frecvență mult mai mare decât în cazul palierului precedent, ele nu produc, totuși, răsturnări rapide și spectaculoase în știința economică deși, în timp, au o mare contribuție la dezvoltarea acestei științe. Deși și aici sunt create noi concepte și teorii, apar noi paradigme, totuși câmpul cercetării îl formează știința normală, unde, într-o proporție covârșitoare, se rezolvă probleme ale paradigmelor existente, fără a exclude crearea noilor concepte și teorii și, prin acestea, a noilor paradigme.

Pe cel de-al treilea palier, știința economică vine în contact cu realitatea, unde teoriile sunt verificate de practică. Aici confruntarea sau verificarea teoriilor cu practica nu se face în mod pasiv și nu se poate face întotdeauna prin observații directe, disparate și nici prin experimente prealabile. Ele se fac prin verificări statistice și istorice cu însemnate decalaje în timp față de elaborarea teoriei și fundamentarea legilor economice. Studiind cu atenție realitatea pe baza datelor fi informațiilor elaborate în mod sistematic după reguli științifice, nu numai din domeniul economic, ci și din domeniile adiacente, de specialitate, putem ajunge în situația de a observa în mod critic fie direct, fie indirect, diferențele dintre formulările date teoriilor, legilor și modelelor economice și realitatea practică. Acesta constituie un prilej favorabil ca, pe baza analizei critice a teoriilor existente, în confruntarea lor cu datele, să se constate inconsistența unor teorii sau transformarea unor teorii și legi în adevărate mituri care nu numai că nu au nimic cu realitatea, dar a căror păstrare și aplicare inconștientă provoacă omenirii mari pagube, atât în prezent cât și în perspectivă. Pe acest palier se realizează feed-back-ul sistemului științei economice, ceea ce constituie un prilej favorabil de evaluare critică a modului de abordare și interpretare, de analiză critică a teoriilor, conceptelor și metodelor utilizate, de înlăturare a ceea ce este greșit și dăunător și de creare sau de inventare a noi metode, concepte, teorii pe care le sugerează însăși experiența practică, în legătură nemijlocită cu știința economică și în cooperare strânsă cu contribuția altor științe de descoperire și formulare a unor noi legi. Pe acest palier se poate descoperi gradul de adecvare, în timp, a teoriei economice la practica economică, se poate extinde aplicarea unor nuclee ale unor teorii economice și metodologii și se poate extinde ponderea părții logice a teoriei economice în detrimentul celei empirice. Pe acest palier, de obicei, cercetătorul rezolvă probleme ale științei normale pe

ogorul încă fertil al paradigmei existente. Confruntarea teoriei economice cu practica şi evaluarea critică a discrepanţelor dintre teorie şi practică provoacă crizele în ştiinţa economică.Dacă pe acest palier are loc demolarea unor concepte şi teorii, reconstrucţia acestora pe un plan larg are loc pe celelalte paliere.

În cadrul structurii ştiinţei economice, ca şi în alte ştiinţe, elementul fundamental îl constituie teoriile Schema, cadrul conceptual, legile conceptele, metodele, precum şi setul de norme şi valori cu grad mai ridicat de generalitate formează ingredientele ştiinţei, asigură anumite legături între teorii, în cadrul sistemului, ca şi între subsistemele componente ale teoriei. O modificare de mari proporţii a acestora afectează domeniul ştiinţei economice, provoacă restructurări cu caracter general de paradigme sau chiar de doctrine, apărând noi curente de gândire.

În ştiinţa economică, alături de zone compacte, articulate în teorii de mare soliditate ştiinţifică şi de prestigiu, există şi unele zone sau subzone ale cercetării aflate fie la un nivel teoretic scăzut, reflectate în modele ştiinţifice excesiv de simplificate sau idealizate, cuprinzând doar unele trăsături generale ale obiectului de referinţă, fie la un nivel peteoretic, exprimate în scheme, îngrămădiri de opinii, exprimări programatice ş.a

Nivelul de dezvoltare a teoriilor pune o puternică amprentă asupra caracteristicii dinamicii ştiinţei. De exemplu, în zona cercetării ce se află la nivelul preteoretic, unde nu există create încă elementele aşa-numitei teorii-nucleu, parcurgerea oricărei etape de construcţie a teoriei constituie salturi care duc la structurări şi articulări.

În zonele cercetărilor economice acoperite de teorii aflate la niveluri diferite de dezvoltare, partea conceptuală este constituită din două mari categorii de component): componenţi teoretici, formând teoria-nucleu, exprimată prin metode discursive sau matematice şi prin legi economice care susţin sau întăresc modelul pe linie explicativă, relevând esenţa fenomenului, ceea ce se ascunde observaţiei directe; componenţi neteoretici, formaţi din descrieri, ordonări de fapte şi noţiuni, scheme taxonomice, opinii, exprimări programatice, comparaţii de date, regularităţi stabile ce emerg din analiza unor serii de date (confundate adeseori cu legi economice).

În dinamica teoriilor sau în procesul de modificare şi dezvoltare a teoriilor economice apar mai multe situaţii în ce priveşte raportul dintre teoria-nucleu şi componenţii neteoretici;

1. Teoria-nucleu rămâne cu o structură fundamentală fixă.

Aici programul se manifestă prin descoperirea unor noi aplicații ale teoriei asupra fenomenelor economice, restrângându-se, în schimb, aria de aplicație a componenților neteoretici.

Teoria-nucleu se extinde prin construirea potrivit expresiei lui Sneed, a unei noi rețele a teoriei-nucleu. Aici teoria-nucleu extinsă înseamnă, în plus față de situația precedentă, formularea și includerea în model a unor noi legi specifice, metodologii și restricții speciale necesare unor noi aplicații, având, ca urmare, pe de o parte restrângerea și mai mult a ariei de cuprindere a componenților neteoretici, iar pe de altă parte adâncirea cunoașterii. În acest caz, ca și în cel precedent, nu se abandonează teoria; ea apare îmbogățită și dezvoltată cu noi modele, noțiuni, concepte, principii și legi care permit extinderea aplicațiilor, interpretarea lor corespunzătoare și adâncirea cunoașterii.

Teoria-nucleu se schimbă și, prin aceasta se afirmă tot mai mult noua teorie în defavoarea celei vechi. Procesul devine ireversibil și se intensifică, mai ales atunci când interesele unor grupuri ale comunităților științifice și ale societății o cer și în condițiile în care tot mai mulți membri ai grupului comunității științifice părăsesc vechea teorie, trecând la cea nouă. În felul acesta se produce restructurarea științei.

În legătură cu aceasta se ridică întrebarea dacă în domeniu! științei economice apar condiții specifice care provoacă devieri de la sistemul cunoscut al științelor naturii, conform căruia vechea teorie se reduce la un caz particular al noii teorii și, ca atare, noua teorie are un grad mai mare de generalizare și aplicare.

În știința economică lucrurile nu sunt așa de tranșante sau clar conturate ca în fizică, de pildă. Se observă tendința dezvoltării arborescente a teoriilor economice prin combinarea unor teorii și metode existente adecvate, supraviețuirea lor simultană cu tendința unei selecții a acestora pe termen lung prin dispute științifice și conturarea lor cu practica economică. În opinia mea, această tendință confirmă teoriile lui Mario Bunge menționate mai înainte.

Istoria restructurării unor teorii economice cum sunt creșterea economică, costurile comparative, echilibrul economic ilustrează poate cel mai bine procesul de dezvoltare arborescentă a teoriilor din științele economice.

BIBLIOGRAFIE

1) Louis Althusser, Citindu-l pe Marx, Editura Politică, Bucureşti, 1980.
2) Mario Bunge, Ştiinţa şi filozofia, Editura Politică, Bucureşti, 1984.
3) Emilian Dobrescu şi Tudorel Postolache, Consemnări economice, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1980.
4) N. Georgescu-Roegen, Legea entropiei şi procesul economic, Editura Politică, Bucureşti, 1979.
5) N. Georgescu-Roegen, Energy and Economic Myth, Pergamon Press, 1976.
6) W. Heisenberg, Conceptul de "teorie închisă" în ştiinţele moderne ale naturii, în Istoria ştiinţei şi reconstrucţia ei conceptuală – antologie, sub îngrijirea lui Ilie Pîrvu, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981.
7) BM Kedrov, Lenin i revoluţiia v estestvoznanii xx veka, Moscova, 1969.
8) Thomas Huhn, Structura revoluţiilor ştiinţifice, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976.
9) Georg Lukacs, Ontologia existenţei sociale, vol. 2, Editura Politică, Bucureşti, 1986.
10) Ioniţă Olteanu, În căutarea viitorului (Dialog cu Tudorel Postolache pe probleme privind teoria economică între criză şi restructurare), Editura Politică, Bucureşti, 1984.
11) Ilie Pîrvu, Introducere în epistemologie, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984.
12) Ilie Pîrvu (ed), Revoluţiile ştiinţifice şi progresul în cercetarea universului, în: Istoria ştiinţei şi reconstrucţia ei conceptuală, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981.
13) Tudorel Postolache, Restructurări în economia politică, Editura Politică, Bucureşti, 1981.
14) Tudorel Postolache, Capitalismul contemporan şi categoriile economice, Editura Politică, Bucureşti, 1988.
15) Joseph D. Sneed, Schimbările ştiinţifice revoluţionare: o abordare formală, în: Istoria ştiinţei şi reconstrucţia ei conceptuală. Antologie, Bucureşti, 1981 (sub îngrijirea lui Ilie Pîrvu).

COLOCVIUL ROMÂNO-GERMAN

"ECONOMIA DE PIAȚĂ ŞI STATUL SOCIAL" – DIALOG DESPRE OBIECTIVELE REFORMEI ŞI ETAPELE ACESTEIA – Bucureşti, 4 octombrie-2 noiembrie 1990 –

Ordinea economică de piață în Germania: bazele instituționale, instrumente de impozitare, bilanț de rezultate şi expunere la risc (prof. dr. K. MACKSCHEIDT, Universitatea din Köln)..... 431

Securitatea socială în Germania. Principii de constituire, finanțare, stadiul discuției privind reforma (prof. dr. Klaus MACKSCHELDT, Universitatea din Köln) 448

Planificarea şi funcționarea întreprinderii în condițiile riscului specific economiei de piață (profesor dr. Joachim HENTZE, Universitatea Tehnică – Braunscheweig)..... 469

Piața muncii şi politica pieței muncii în Germania (Hartmut SEIFERT, Institutul de Cercetări Economice al Ligii Sindicatelor Germane)..... 479

Politica de personal a întreprinderii în procesul adaptării la condițiile economiei de piață (prof. dr. Joachim HENTZE, Institutul de Ştiințe Economice al Universității Tehnice Braunschweig) 499

ORDINEA ECONOMICĂ DE PIAȚĂ ÎN GERMANIA: BAZELE INSTITUȚIONALE, INSTRUMENTE DE IMPOZITARE, BILANȚ DE REZULTATE ŞI EXPUNERE LA RISC

prof. dr. K. MACKSCHEIDT, Universitatea din Köln

I. PRINCIPIILE ALEGERII UNEI ORDINI ECONOMICE

1. Sarcini pe care trebuie să le îndeplinească orice ordine economică

Există un catalog de probleme pe care orice ordine economică trebuie să le rezolve, astfel încât resursele mereu limitate să fie folosite în mod eficient. De fapt calitatea unei ordini economice poate fi apreciată măsurând cât de eficient se utilizează resursele în îndeplinirea acestor sarcini. Catalogul cuprinde, corespunzător sarcinilor, 4 domenii de funcții: 1. funcția de conducere, 2. funcția de producție, 3. funcția de limitare a puterii, 4. funcția de distribuire.

1.1. Funcția de conducere descrie unde, când şi cum se combină şi se utilizează factorii de producție, astfel încât mărfurile dorite, solicitate din partea cererii, să fie disponibile ca ofertă. Cu cât economia este mai bine dotată şi cu cât se adânceşte diviziunea muncii, creşte gradul de specializare al cunoştințelor necesare în producție – aşa numitul "know how" tehnic şi economic – cu atât este mai dificilă sarcina de conducere.

1.2. S-a constatat, de asemenea, că trebuie să producem asigurând **o utilizare corectă a forțelor de producție,** dacă dorim să avem mărfuri. Modul cum se asigură **funcționarea optimă a factorilor de producție** este a doua sarcină ce trebuie rezolvată. Ea se poate realiza prin îndrumare, constrângere sau ordin sau, respectiv, stimulare. Stimulentele pot reprezenta motivații extraeconomice, cum sunt prestigiul şi considerația, lauda şi evidențierea sau pot să pornească în mod firesc de la motivația economică de a obține venit, ceea ce constituie un impuls suficient. Toate acestea formează obiect al funcției de conducere.

1.3. Oamenii care cooperează în cadrul diviziunii muncii în sfera economicului sunt purtători ai unor interese personale, familiale sau specifice unor grupuri. Ei implică dorințele, intențiile, scopurile și înclinațiile acestora în propria lor acțiune și decizie economică. În marea diversitate a intereselor individuale și de grup, care se confruntă în economie, există uneori o armonie de interese, dar mult mai frecvent, variate conflicte de interese. Asemenea conflicte de interese conduc mereu la încercarea de a câştiga o poziție de mare influență, care-i va permite apoi deținătorului de putere, indiferent dacă este vorba de o persoană individuală sau de un grup, să-și satisfacă propriile interese, în dauna celorlalți parteneri din cadrul economiei.

Pentru ca interesele individuale să poată produce efectele pozitive, pe care tocmai le-am schițat, asupra rezolvării problemelor economice fundamentale, fără ca ele să fie legate concomitent de putere, devenind astfel un pericol pentru ceilalți, este necesară o **ordine exterioară circuitului economic,** care să împiedice dezvoltarea acestei puteri.

1.4. Funcția de distribuire este strâns legată de funcția de orientare și conducere, pentru că, de regulă, odată cu producția și cu utilizarea corespunzătoare a activității individuale, se formează venituri. Problema este aceea că veniturile ce se formează pot fi, și vor fi inegale. Dacă și în ce măsură inegalitatea veniturilor este binevenită sau acceptată, și din ce moment și în ce cazuri redistribuirea este de dorit, sunt probleme ce trebuie lămurite prin ordinea economică. În literatura americană se întâlnește frecvent contrapunerea dintre funcția de distribuire, pe de o parte, și cea de orientare și conducere, pe de altă parte, toate fiind desemnate ca sferă a alocării. Astfel se poate face foarte bine o delimitare între o sferă (alocarea), în care este vorba despre principiul economic și activitatea economică eficientă, și cealaltă sferă (redistribuirea), în care este vorba despre idealurile de dreptate socială și interesele generale.

2. Economia de piață orientată social ca formă a economiei de schimb

2.1. Economia de piață orientată social, ca tip de ordine economică, nu a fost selectată pe cale programatică, așa cum se face într-un experiment unde se constată dacă a fost bună alegerea tipului de ordine economică. Opțiunea pentru economia de piață s-a făcut în mare măsură în urma unor îndelungate cercetări științifice cu privire la avantajele și

dezavantajele diferitelor tipuri de ordine economică. Au existat, pe de o parte, observații și experiențe cu forme caracterizate de o exercitare necorespunzătoare a guvernării și, pe de altă parte, reflexii teoretice, care au încurajat pe pionierii din domeniul teoriei ordinii să-și formuleze propriile concepte teoretice.

Pentru a relata numeroasele experiențe nereușite în legătură cu conducerea economică, ar trebui să scriem tomuri întregi; nu putem reda acest lucru aici, nici măcar sub aspectele cele mai semnificative. Gândirea teoretică și analiza în domeniul teoriei ordinii și a politicii ordinii pot fi însă prezentate într-o formă extrem de simplificată, dar care exprimă esența gândirii.

2.2. În cadrul dezbaterii teoretice prima întrebare a fost întotdeauna următoarea: **prin ce se deosebesc tipurile de ordine economică**? Trebuie să cunoaștem deosebirile caracteristice esențiale, pe care să le detașăm de cele neesențiale, periferice, să diagnosticăm corect tipurile combinate și să le ordonăm. S-a constatat că perechile naționale cum sunt "capitalismul opus socialismului" sau "economie planificată opusă economiei de piață" nu au fost prea utile din punctul de vedere analitic; ele mai mult împiedică demersul, decât să facă lumină. Să dăm un exemplu: noțiunea de "economie planificată", rezervată pentru tipul de ordine economică din țările est-europene și URSS, sugerează că acolo, spre deosebire de ordinea economică din țările vest-europene și SUA, orientată către economia de piață, domină planificarea. Nimic nu poate induce mai mult în eroare, întrucât în economiile de piață se planifică la fel de mult și probabil mai bine. Deosebirea nu constă în caracteristica "planificare", ci în precizarea care arată **cine** planifică și **cum** planifică. Ideea este a estului (fostă), ca totul în economie să fie administrat cât mai centralizat și, prin urmare să fie și planificat centralizat. În sens opus, ideea vestului este de a planifica descentralizat, lăsând în grija fiecăruia atenția și intensitatea. Dacă cineva (fie el conducătorul unei gospodării individuale sau al unei întreprinderi) elaborează planuri minuțioase, făcute cu multă grijă, privind utilizarea resurselor sale economice sau dacă planifică cu delăsare sau cu interes minim, rămâne la libera alegere. Întreprinderi care se află în fața unor viitoare investiții dificile planifică și testează uneori timp de câteva luni. Seriozitatea în elaborarea unui plan bun nu se deosebește, probabil, cu nimic de cea a unei instituții de planificare din est. Walter Encken a denumit tipul de ordine pe care-l desemnăm în mod current și imprecise ca ordine economică "socialistă" sau de "economie planificată", **economie cu**

conducere centralizată, opunându-i noțiunea de **economie a liberului schimb.** Este o economie a liberului schimb ca denumire, dar are loc coordonarea milioanelor de planuri individuale în cadrul procesului de schimb.

2.3. Să vedem cum îndeplinește un conducător dintr-o economie centralizată sarcinile pe care orice ordine economică trebuie să le resolve. Pentru el nu este o problemă să preia funcția de conducere și distribuire. Fiind forța administrației sale (vorbind teoretic), el cunoaște totul, dispune de orice și poate orice. Nu există o problemă de limitare a puterii sau de echilibrare a intereselor; este o consecință a faptului că el reprezintă puterea centrală. Și în plan politic această poziție este o urmare a faptului că există o conducere a unui partid unic cu o ierarhie rigidă. Ierarhia politică și economică coexistă, chiar se condiționează reciproc. Criticii acestui tip de ierarhie sunt de părere că, dacă se dorește o planificare centralizată a economiei, atunci trebuie preluat și sistemul ierarhiei politice. De asemenea, mai înțelegem, cât de teribil de important este ca, conducătorul central, să fie credincios poporului său și să-și înlăture orice egoism, pentru ca atunci când deține puterea să nu-și acorde privilegii, lui și alor săi, la distribuirea bunurilor. În legătură cu această problemă trebuie ca **umanismul și altruismul** să fie imperativul cel mai înalt la alegerea conducătorilor. Aici se află administratorul central în fața celei mai mari dificultăți. Cum poate el să-și dea seama ce poate face fiecare, de vreme ce oamenii sunt atât de diferiți? Cum poate să le trezească spiritul de acțiune?

Marx a găsit o soluție foarte comodă: el a contat pe solidaritatea crescândă a lucrătorilor, când aceștia s-ar elibera de înstrăinarea din capitalism și în fine – în imperiul libertății – s-ar abroga legea restricționărilor.

2.4. În economia liberului schimb sarcina antrenării în activitate este cea mai puțin însemnată, pentru că fiecare se străduiește, pe măsura celor mai bune posibilități, să-și realizeze planurile. În acest scop își folosește cât mai bine posibil propria putere de muncă și resursele sale. Dar cum se rezolvă problema de conducere? Nu se prăbușește, oare, totul în haos când există milioane de planuri independente, individuale și descentralizate? Da! Dar printr-o ordine a pieței instaurată în mod conștient, ce trebuie protejată împotriva forțelor perturbatoare, putem să obținem din haos o aprovizionare eficientă cu măsuri și o dirijare eficientă a resurselor. Mai avem nevoie de piețe cât mai flexibile de factori și mărfuri, ca și de eficacitatea mecanismului prețurilor. Problemele de productivitate și de conducere se

rezolvă optim printr-o organizare descentralizată, adică forța economiei liberului schimb constă în realizarea celei mai bune alocări a resurselor economiei naționale. Celelalte două sarcini nu sunt la fel de uşor de îndeplinit ca în economia condusă centralizată. În primul rând sarcina de distribuire. Venitul care se formează din procesul schimbului şi din oferta reciprocă de activități între indivizi poate fi în numeroase cazuri departe de ceea ce se imaginează în cadrul consensului social-politic ca fiind o distribuire a venitului dreaptă şi umană. Datorită administrației nu se mai ocupă nimeni de cei care nu pot obține un venit din activitate (cu totul altfel este în economia centralizată, unde sarcina de distribuire îi revine centralei). Orice economie a liberului schimb, în care alături de obiectivul de eficiență trebuie să se mai urmărească şi scopuri umaniste de echitate în distribuire, necesită alături de o ordine perfectă a pieței şi o ordine socială în stare de funcționare. Instituțiile care pot prelua sarcina securității sociale trebuie create în mod special. Economia liberului schimb nu le produce de la sine. În final rămâne sarcina limitării puterii. Economia condusă centralizat îşi doreşte concentrarea puterii şi prevede decăderea economiei liberului schimb. Cine câştigă puterea economică, pentru a dispune de alții, plasează schimbul cinstit în afara puterii. Monopolurile şi cartelurile conduc la o asemenea putere şi trebuie împiedicate. Ele nu conduc numai la avantaje nedrepte în distribuire, dar produc şi ineficiență generală şi reduc progresul tuturor. Pe piață sunt permise şi trebuie să existe întreprinderi bune şi puternice; dar trebuie să fie astfel încât realizările lor să se obțină la concurență cu alții. Din activitatea economică trebuie să rezulte venit şi câştig, dar fără putere asupra altora. Mecanismul concurenței în economia liberului schimb este în acelaşi timp un mecanism al limitării puterii, dar idealul politic al societății, căruia i se asociază economia liberului schimb, solicită şi limitarea puterii politice: concurența partidelor pentru favoarea din partea alegătorilor şi descentralizarea puterii politice.

2.5. Economia de piață orientată social este predominant o ordine economică de tipul economiei liberului schimb. Cea mai mare insuficiență în privința sarcinilor economice constă în faptul că ea pune în evidență, în mod deosebit, sarcina distribuirii. În concepția inițială s-au prevăzut nu numai o redistribuire de stat, ci şi un sistem cuprinzător de “securitate socială”. Aceasta din urmă să nu fie neapărat în mâna statului, ci oferit şi administrat prin propriile instituții. Ideea de a lăsa diferitele sisteme să concureze nu ar fi prea străină, chiar dacă concurența s-a realizat numai parțial. Tot mai mult este recunoscută şi solicitată asigurarea particulară (prin stimulente de

economisire şi facilităţi de impozitare), ca şi cea aflată în subordinea statului.

3. Economia de piaţă orientată social într-o tipologie a ordinii economice

Până acum ne-am mişcat mai mult într-o lume a ideilor legate de tipurile ideale de ordine economică. Să privim realitatea şi să analizăm unele tipuri reale, de ordine economică, menţinând, desigur, aceeaşi logică de bază. Figura nr. 1 oferă o vedere de ansamblu explicită.

Figura nr. 1

Tipul ideal II	economie cu conducere centralizată în formă pură, fără nici o activitate economică particulară	
TIPURI REALE Economia condusă centralizată	6	economie cu conducere centralizată în ansamblul domeniului producţiei; schimbul de bunuri de consum este liber şi liberalizat
	5	economie cu conducere centralizată având puţine sectoare cu activitate economică particulară în sfera comunală
Economia de piaţă dirijată	4	economia de piaţă cu dezvoltarea pieţei şi producţie dirijată (dirijarea investiţiilor, planificare)
	3	economie de piaţă cu dezvoltarea pieţei producţie dirijată şi reglarea preţurilor
Economia liberului schimb	2	economia liberului schimb cu ordine de piaţă (intervenţie regulată prin orientări, pe principiul concurenţei)
	1	economia liberului schimb cu impozitare şi preluare a sarcinilor publice generale
Tipul ideal I		economia liberului schimb în formă pură, fără nici o acţiune economică a puterii publice

Sporesc elementele de conducerecentralizată creşte volumul activităţii de schimburi economice.

Unele observaţii sunt totuşi necesare:

(1) Sfera tipurilor reale este cuprinsă între extremele tipurilor ideale “economia liberului schimb” şi “economia cu conducere centralizată”. Se observă imediat că tipurile ideale sunt utopice. Chiar în cea mai puternic centralizată economie vor exista forme similare schimbului; şi vor fi întotdeauna câteva resurse de care nu dispune planificatorul central, ci o gospodărie personală (chiar dacă e numai o vacă, un porc sau câteva păsări). La fel, este imposibilă o economie a liberului schimb în formă pură, fără un stat care asigură controlul (ar fi cea mai curată anarhie economică – anarhia a fost întotdeauna numai o idee,

şi nu o realitate politică). Trebuie să ne fie clar că şi tipurile reale (1) şi (6) sunt extreme, care ar trebui să apară numai rareori în practică.

(2) Ideea aflată la baza constituirii economiei germane de piață este tipul (2), ca model, iar forme ale unei economii de piață dirijată nu intră în circulație decât în caturi excepționale şi temporare. Politicieni adepți ai intervenționismului (adică cei care susțin intervenția dirijistă a statului pe piață) au existat la noi întotdeauna, dar propunerile lor de intervenție au fost mereu foarte bine argumentate; şi de suficient de multe ori n-au reuşit să-i convingă pe oponenții lor liberali, apărători ai economiei de piață. Totuşi, cunoaştem o serie de situații în care intervenția statului se justifică. Uneori însă am optat în mod greşit pentru intervenții, ceea ce s-a constatat abia mai târziu, când s-au văzut consecințele. Dar n-am urmat niciodată calea spre o economie de piață dirijată şi nici nu am socotit-o un ideal de atins.

4. Ordinea economică şi ordinea proprietății

4.1. Privită la nivel de stat, alegerea unei ordini de proprietate este o decizie social-politică, specială; gândirea politică şi istorică influențează modelele social-economice cel puțin la fel de puternic ca şi cele economice, uneori împingând gândirea economică pe planul al doilea; trebuie doar să ne gândim la cunoscuta formulare “proprietatea este hoție”şi este destul de clar. Din punctul de vedere al ordinii politice nu există o asociere oarecare. Într-o economie cu conducere centralizată planificatorul central trebuie să fie proprietar în sensul de a avea dreptul să dispună de toate mijloacele de producție principale. Cine reuşeşte să câştige anumite drepturi de dispoziție particulare, poate să-i deranjeze planurile. Aceasta provoacă contradicții economice. Invers, proprietatea particulară şi mai ales dreptul de a dispune de mijloacele de producție sunt specifice economiei liberului schimb, pentru că altfel un întreprinzător nu poate planifica pe propria răspundere şi cu un risc propriu şi nici nu poate decide.

4.2. Cu ajutorul figurii nr. 2 doresc să arăt care sunt combinațiile între ordinea economică şi ordinea de proprietate ce implică contradicții, precum şi combinațiile ce se dovedesc armonioase.

Observați că sunt posibile anumite compromisuri, în care pot să apară, în combinație, proprietatea particulară şi proprietatea colectivă asupra bunurilor. Figura nr. 2 indică încă foarte clar că o economie de piață creată consecvent necesită o ordine a proprietății cu o predominanță a proprietății particulare.

Figura nr. 2

Ordinea de proprietate	Sistemul economic	Economie a liberului schimb	Economie de piață dirijată	Economie cu conducere centralizată
Prioritate: proprietate particulară	*		Zonă de tranziție	
proprietate particulară și publică		Zonă de tranziție	Domeniul al combinațiilor istorice reale	
Prioritate: proprietatea publică		Domeniul al combinațiilor predominant teoretice		**
	* tipul ideal de economie de piața liberă		** tipul ideal de economie cu conducere centralizată	

II. O ECONOMIE DE PIAȚĂ CU O ORDINE CONCURENȚIALĂ ȘI O ORDINE SOCIALĂ

1. Ordinea economică

1.1. Modul de planificare a producției și consumului de bunuri persoanele este descentralizat în economia Germaniei. Bugetele particulare urmăresc susținerea traiului și modelarea acestuia și se planifică pe baza cunoștințelor pe care le dețin sau le obțin în procesul schimbului de piață. Bugetele colective își obțin veniturile din perimetrul posesorilor respectivelor bugete particulare prin contribuțiile membrilor, care se alătură asociațiilor. Aceşti membri trăiesc făcând cheltuieli din alte surse, urmăresc obiective variate pentru a căror realizare au nevoie de bunuri, ce trebuie obținute și utilizate conform unor dispoziții de plan. Asemenea bugete colective nu au numai diferitele comunități religioase, ci și cele 17 sindicate reunite în Uniunea sindicală germană, precum și alte sindicate, la care se adaugă cele 382 uniuni membre ale Confederației patronilor germani, cele 304 uniuni membre ale Uniunii țăranilor germani etc.

1.2. Constituția Germaniei garantează proprietatea particulară. Art. 14 enunță: “Se garantează proprietatea şi dreptul de moştenire”; se mai spune “Proprietatea creează obligații. Întrebuințarea ei trebuie să servească în acelaşi timp bunăstării generale”.

1.3. Ordinea economică este astfel concepută, încât să funcționeze formarea liberă a prețurilor. Nu există restricții din partea statului în legătură cu prețurile, decât în cazuri de excepție.

Pentru a preîntâmpina efectele negative ale concurenței şi pentru a mijloci şi stimula concurența în domeniul productivității, în Germania au fost date o serie de legi. Între acestea se numără Legea împotriva concurenței neloiale, Legea rabatului etc. Legea împotriva concurenței neloiale prezintă o clauză generală: “Cel care, în scopul concurenței, face afaceri care contravin bunei cuviințe, poate fi tras la răspunderea pentru neglijența şi daune produse”.

1.4. Ordinea financiară este de o importanță primordială pentru funcționarea corectă a unei economii de schimb. Perturbațiile în domeniul finanțării sunt mult mai sensibile în economiile de piață decât în economiile cu conducere centralizată. În Germania actuala ordine monetară a fost creată cu ajutorul unei bănci de emisie puternică şi independentă, apărătoare a valorii monetare din 1957. Modul în care are loc procesul de impozitare nu poate fi explicat în cuvinte puține. Scopul este însă clar: finanțarea trebuie astfel condusă, încât în plan intern să nu apară nici inflație, nici deflație, iar în plan extern să nu amenințe nici cu inflație importantă şi nici cu şomaj de import.

1.5. În orice ordine economică trebuie să existe o reprezentare clară a formei de drept în virtutea căreia un întreprinzător poate deveni activ în domeniul economic. Posibilitățile de alegere sunt mari şi corespund diverselor necesități, mai precis, ordinea de drept a Germaniei pune la dispoziție pentru forma de drept a întreprinderilor mai multe structuri formale, dintre care se alege una la constituirea întreprinderii. Pe lângă **întreprinderile personale**, conduse personal de un singur întreprinzător, există diferite tipuri de societăți personale, societăți publice comerciale, societăți cu comandită, ca şi societăți cu capital (societăți cu răspundere limitată), societăți pe acțiuni. De asemenea, mai există forme de drept a căror utilizare se limitează la anumite domenii economice, cum sunt cooperativa, asociația de asigurări bazată pe reciprocitate, ca şi corporațiile şi instituțiile dreptului public.

2. Ordinea socială

Privind sistematic ar trebui să urmeze o analiză similară a ordinii sociale ce însoțește ordinea economică. Ar trebui tratată cel puțin problema **protecției angajaților şi a protecției sociale.**

III. ROLUL STATULUI ÎN ECONOMIA DE PIAȚĂ

1. Un stat minimal?

La dezbaterile teoretice privind ordinea economică am arătat că o economie a liberului schimb ar trebui să fie mai degrabă o excepție. Chiar şi reprezentanți vehemenți a orientării extreme a întregii economii către o economie de piață nu mai ignoră astăzi faptul că statul modern trebuie să fie mai mult decât o autoritate protectoare a concurenței. Această ficțiune denumită "paznic de noapte" nu se mai potriveşte realității.Să vedem ce probleme suplimentare ridică societatea şi cum se formează astfel funcțiile statului.

2. Funcțiile moderne ale statului

Desigur că statul are multe sarcini de îndeplinit şi într-o economie de piață, care îi conferă legitimitate. Aceste sarcini se pot reduce la 3 funcții: (1) funcția de alocare; (2) funcția de distribuire şi (3) funcția de stabilizare.

2.1. Funcția de alocare este de fapt identică cu funcția de conducere şi de producție; pe care le preia în mod normal mecanismul pieței. Există însă bunuri şi servicii pentru care piața nu asigură alocarea. Ca să nu apară goluri, trebuie să intervină statul. În raport cu bunurile particulare ale pieței vorbim despre bunuri publice ale statului, ca de exemplu: organizarea reprezentanțelor unei națiuni (ambasade, consulate, reprezentanțe comerciale şi institute de cultură), măsuri de securitate internă şi externă (apărare, justiție, poliție), pregătirea infrastructurii de transport şi apărare a mediului, susținerea lăcaşurilor de cultură şi a domeniului sănătății şi multe altele.

La funcția de alocare se include şi intervenția pe piețe, dacă acestea nu pot funcționa perfect din motive evidente şi uşor de identificat. Teoretic este clar, dar în practică există destule discuții între economişti, dacă intervenția este într-adevăr justificată sau nu reprezintă doar o extremă a puterii statului.

2.2. Funcția de distribuire este descrisă sumar, întrucât este suficient de cunoscută. Este în general recunoscut că statul (sau reprezentantul său) trebuie să preia sarcina de a avea grijă de cei nou veniți pe piață în scopul obținerii de venit. Aceasta este sarcina de redistribuire unanim recunoscută. Problema este ce parte din venit trebuie redistribuită.

2.3. Dacă la cele două funcții precedente ale statului nu s-au ridicat probleme de principiu, ci doar cele legate de măsura intervenției statului, în cazul celei de-a treia funcții întrebarea este dacă statul ar trebui să fie activ sau nu. Inițial (acum 20-30 de ani) economiştii erau foarte convinşi că statul trebuie să asigure stabilitatea de ansamblu a economiei. Astăzi, unii economişti susțin că economiile de piață au tendință către instabilitate, iar alții se îndoiesc de capacitatea statului de a putea face ceva împotriva instabilității. Pentru a prezenta controversele dintre economişti ar fi necesar un referat special. Totuşi să exprim rezultatul controverselor, aşa cum îl văd eu: domeniul de acțiune al statului este redus.

3. Statul cu orientare socială

În general, cu cât funcțiile statului sunt mai multe şi cu cât mai mulți bani trebuie cheltuiți pentru acestea, cu atât partea statului într-o economie de piață este mai mare. Se mai poate adăuga că, cu cât statului i se atribuie mai multe funcții de redistribuire, cu atât mai mare este partea statului. Se vorbeşte, de regulă, despre statul cu orientare socială, atunci când cea mai importantă funcție a statului a devenit cea de redistribuire. Germania este un strat cu orientare socială? Nu ştim prea bine. Serviciile sociale în țara noastră sunt foarte mari: dacă analizăm bugetul statului, atunci vedem că totalul cheltuielilor pentru alocare sunt mai mari decât cele pentru redistribuire. În Suedia relația este inversă. De aceea Suedia este deseori considerată prototip al statului cu orientare socială. În Germania nu ne prea ocupăm de redistribuirea prin bugetele publice, ci prin agenții asigurărilor sociale (asigurarea rentei, asigurarea sănătății, ajutorul de şomaj etc.). Astfel se include o parte din activitatea socială în aceste sisteme de asigurare. Concomitent, aceste asigurări eliberează statul de sarcina redistribuirii, iar statul la rândul său le susține financiar. Trebuie să spun că pe ansamblu nu suntem în urma Suediei în ce priveşte serviciile sociale. Principiul nostru este însă de a aşeza înaintea ajutorului general din partea statului autoasigurarea în cadrul colectivelor asigurării sociale.

4. Participaţia reală şi optimă a statului

4.1. Partea statului la produsul naţional brut o numim cotă de participaţie. Înţelegem prin "participaţia statului" totalitatea cheltuielilor din bugetul federal, din cele ale landurilor şi ale comunelor (Cs + vt), care au reprezentat o pondere de 30,95% din produsul naţional brut în anul 1989. În acelaşi an ponderea cheltuielilor pentru asigurări sociale în produsul naţional brut a fost de 17,70%. Dacă considerăm că asigurarea socială este o prelungire a braţului statului, atunci adăugăm şi aceste cheltuieli la cele ale statului, iar participaţia statului la produsul naţional brut devine 46,45%.

Tabelul nr. 1

Indicatori	1985	1989
Produsul naţional brut	100,00	100,00
Participaţia statului (P_{stat})	32,76	30,95
Participaţia asigurărilor sociale (P_{AS})	18,53	17,70
$P_{stat} + P_{AS}$	49,19	46,45

După cum rezultă din tabelul nr. 1, aceste cifre prezintă o anumită variaţie pentru că a oscilat produsul naţional brut, pe de o parte, iar pe de altă parte, activitatea statului creşte uneori, alteori se reduce. În medie se folosesc însă circa 45-50% din produsul naţional total pentru probleme care sunt total sau parţial ale statului. Deci şi economia noastră de piaţă este puternic influenţată de stat. Dacă am lua în considerare numai bugetele publice, ca şi când asigurările sociale ar face parte din sfera particulară, atunci participaţia statului reprezintă, cu foarte mici variaţii, o treime din produsul naţional brut.

4.2. Este greu de spus dacă participaţia reală a statului coincide cu preferinţele cetăţenilor pentru bunuri publice.

Asupra bunurilor particulare de pe piaţă cetăţenii exercită o influenţă prin cerere; ei îşi manifestă dorinţele, iar ofertanţii trebuie să reacţioneze la preferinţele lor, dacă doresc să se menţină cu succes pe piaţă. Faţă de bunurile publice cetăţenii nu-şi pot exprima preferinţele decât indirect, dar şi le pot exprima prin alegerea partidului care prezintă cel mai bun program privind bunurile publice. Astfel şi politicienii, dacă doresc să aibă succes, trebuie să se orienteze în funcţie de dorinţele alegătorilor. La dorinţele alegătorilor se adaugă, fără îndoială, şi necesitatea de a stabili ce tipuri de bunuri publice ar trebui consolidate sau reduse şi cum ar trebui să fie pe

ansamblu raportul dintre bunurile publice şi cele particulare. Astfel, vedem că într-o ordine a economiei de piață nivelul participației statului atins la un moment dat nu este o mărime fixă, ci variabilă; şi alegătorii pot oblige statul să-şi reducă din nou cota-parte, dacă ei încep să aprecieze mai mult bunurile particulare în raport cu cele publice. În societățile occidentale pluripartite (sau cel puțin bipartide) conduse democratic se poate observa bine acest fenomen. Există, deci, un buget optimal, dar pe acesta nu-l stabileşte statul însuşi, ci cetățenii în calitate de alegători.

În afara sferei bunurilor particulare, procesele de adaptare se produc cu o anumită inerție; întrucât birocrația, care administrează oferta bunurilor publice, reacționează mult mai greoi decât întreprinzătorul de pe piață. Nu pot ascunde această deficiență.

IV. INSTRUMENTE DE CONDUCERE ÎNTR-O ORDINE ECONOMICĂ DE PIAȚĂ

1. Autoconducerea – instrument de bază

Societatea care a ales piața ca organism de coordonare a cererii şi ofertei de mărfuri este eliberată în această privință sub aspect politic şi economic, pentru că în numele colectivității se pregăteşte, se planifică şi se acționează mult mai puțin în mod colectiv. Cel mai mult se lasă pe seama fiecăruia. În orice caz fiecare trebuie să planifice şi să acționeze pentru sine însuşi şi are nevoie în acest scop de date generale credibile. De regulă, individual poate să participle cu atât mai bine la procesele pieței, cu cât el se poate baza mai mult pe stabilitatea acestei organizări. Cel care doreşte să participle cu succes, trebuie să respecte regulile (şi aici este valabil, ca şi în cazul tuturor jocurilor serioase din lume, faptul că trebuie să stăpâneşti regulile). Dar şi invers, el poate să ceară ca regulile să fie într-o oarecare măsură stabilizate şi să fie respectate de toată lumea.

Întrucât regulile se constituie pe baza afacerilor loiale, toate formele de amenințare, forțare, înşelăciune sau inducere în eroare perturbă piața şi sunt împotriva ordinii. Pe acestea trebuie să le respecte şi atotputernicul stat, atunci când intră pe piață.

Repetăm: prin alegerea autoconducerii pe piețe, o societate se poate elibera din punct de vedere politic în planul colectiv, pentru că multe pot fi lăsate pe mâna indivizilor. Totuşi trebuie să vegheze ca acest mechanism al autoconducerii să poată funcționa normal şi să nu fie afectat de forțe

contradictorii interne sau externe în procesul său de desfăşurare. Această recunoaştere pare să fie de la sine înțeleasă. Totuşi, ea are două consecințe care nu sunt întotdeauna de la sine înțelese, de aceea doresc să le subliniez în mod deosebit.

- Hotărârea de introducere a regulilor economiei de piață ca ordine economică într-o țară va avea mai degrabă caracterul unei statorniciri pe termen lung. Trebuie să subliniem că se obțin prea puține rezultate dacă se face o probă de o jumătate de an cu piața şi după aceea se renunță din nou. Participanții nu pot stăpâni regulile atât de repede şi probabil că nu au nici interesul să le învețe, dacă este vorba numai despre un experiment pe termen limitat. Politica ordinii este mai degrabă o politică pe termen lung; am denumit-o odată politică "liniştită". În cel mai bun caz nici nu trebuie să discutăm despre ea, pentru că totul decurge fără zgomot şi fără a atrage atenția, în mod optimal, în cadrul milioanelor de activități individuale zilnice. Şi totuşi, bunăstarea noastră creşte zilnic. Dacă e aşa, atunci **liniştea** în politică este justificată. Ceea ce funcționează bine trebuie lăsat să meargă de la sine.
- Dar dacă în domeniul pieței ceva nu este în regulă sau dacă s-ar dori, din alte motive, o intervenție pe piață, atunci intervențiile trebuie astfel concepute încât să întărească forțele pieței sau să le perturbe cât mai puțin. În planul politicii economic ear fi înțelept dacă intervențiile s-ar realiza în armonie cu piața. În țara noastră se urmăreşte parțial acest ideal.

Avem astfel, de exemplu, o ordine a angajamentelor, care impune statului să se comporte pe piață astfel încât, în calitate de cumpărător, să nu-şi servească propria putere economică (pe care ar avea-o prin cererea sa mare), ci să se mențină în cadrul concurenței.

O reprezentare a politicienilor economişti liberali a fost întotdeauna aceea că statul trebuie să intervină pe piață numai prin aşa-numitele mijloace **specifice pieței**. De regulă, încercăm să facem politica economică necesară pe termen scurt cu ajutorul măsurilor specifice pieței.

Cetățenii doresc, de fapt, o ofertă bună din partea statului, dar consideră deseori că plata impozitelor necesare aferente este o povară incomodă. O teorie modernă privind impozitarea ne arată cum să menținem sacrificial generat de impozitare la nivelul cel mai scăzut posibil.

Într-un cuvând, toate presupun ca alocarea în cadrul unei economii de piață în stare de funcționare să fie perturbată cât mai puțin posibil. Instrumentele potrivite ale politicii proceselor sunt descries pe scurt în continuare.

2. Politica proceselor – instrument auxiliar

2.1. Fără îndoială, instrumental cel mai important de conducere a proceselor economice este politica monetară. Pe de o parte, fără bani, economia modernă de schimb, cu o puternică diviziune a muncii, nu poate să funcționeze, iar pe de altă parte, banii trebuie să servească economia de schimb într-un mod total neutru. Aceasta sună banal-politica monetară în practică nu este însă deloc ușoară. Chiar Germania este o țară care a avut o experiență deosebit de nefavorabilă în politica monetară. Astfel am avut poate cea mai puternică inflație din lume în perioada 1921-1923, ca și inflația distrugătoare a național-socialiștilor de după anul 1940 – ambele cu dezechilibrare a monedei. Este de înțeles ca, pe fundalul unor asemenea experiențe, după război să alegem nu numai o formă economică de un fel deosebit, ci și o reformă monetară, într-un asemenea mod, încât să fie total independentă de politica guvernului. Astfel, nici grupurile de interese foarte puternice (ca sindicatele sau asociațiile patronilor), nici personalități politice conducătoare nu pot – nici chiar prin exprimarea publică a unei păreri – să influențeze politica monetară a băncii de emisiune. Obiectivul său principal este apărarea monedei și a stabilității monetare. Asemenea bănci de emisiune independente există în SUA, Elveția și Olanda, în orice caz independența este o facilitare pentru o bună politică monetară și nu neapărat o condiție inițială obligatorie.

2.2. Politica financiară se poate menține, ca și politica monetară, pe o poziție de neutralitate în alocare. De asemenea, ea este utilă pentru politica de stabilizare. Politica financiară poate să servească însă în mai multe moduri decât politica monetară la îndeplinirea unor scopuri internaționaliste. Prin politica financiară se poate duce, de exemplu, politica privind materiile prime în plan regional sau sectorial, politica agrară sau politica comerțului exterior, se poate sprijini politica familiei, politica pregătirii forței de muncă – pe scurt, fantezia politică nu are granițe. Dar, dacă nu stabilim nici o limită, atunci ajungem la statul internaționalist, dușman al pieței. Acesta este motivul pentru care formele economiei de piață necesită o politică financiară conformă pieței. Se dă un exemplu: subvențiile sunt un instrument tipic al politicii financiare. Și acestea sunt folosite în sprijinul politicii economice sectoriale sau regionale. Se mai pot folosi pentru a stimula anumite întreprinderi bine precizate. Subvențiile sunt, în orice caz, mult mai ușor de suportat de către piață decât o dirijare a producției prin ordine și dictate, întrucât subvențiile lasă intact mecanismul pieței. Ele modifică însă

raporturile preţurilor, iar mărfurile subvenţionate par mai ieftine decât în realitate. Acest fapt are consecinţe pentru cererea şi oferta lor. În final există întotdeauna pierderi de bunăstare pentru societate. Economiştii adepţi ai economiei de piaţă nu pot accepta subvenţiile decât atunci când se folosesc temporar şi când aceasta determină apariţia unor procese ce fac posibilă renunţarea la ele. Astfel se pot accepta subvenţii la materii prime, dar se resping subvenţiile pentru consum.

V. NECESARUL ŞI SURSELE DE RISC

În final să facem încă o dată comparaţie între economiile de piaţă de tipul economiei liberului schimb şi alte ordini economice, pentru a pune în evidenţă trăsături caracteristice esenţiale ale economiei de piaţă. Să analizăm încă o dată funcţia de conducere în economie şi cum poate fi ea îndeplinită. Pentru a elabora un plan bun, care reprezintă premisele de realizare a unei producţii bune, un conducător dintr-o economie condusă centralizat trebuie să cunoască practic toate informaţiile disponibile cu privire la situaţia capacităţilor de producţie, a progresului tehnic potenţial, dar şi despre dinamica cererii. De aceea, în economiile centralizate există un număr mare de puncte de colectare a informaţiilor, tot mai numeroase şi de ranguri tot mai înalte, până la nivelul miniştrilor industriei. Fără o birocraţie şi o ierarhie a planificării care să supervizeze, nu se obţine un plan central bun. Costurile informaţionale sunt enorme. Ansamblul datelor economice trebuie transmis unui destinatar. Spunem că sistemul este orientat către un destinatar şi necesită o perfecţiune informaţională absolută şi cuprinzătoare. Dimpotrivă, pieţele îşi trimit informaţiile gratuit în fiecare moment, către toţi cei care au nevoie de ele sau doresc să le utilizeze. Însă fiecare participant la piaţă prelucrează pe loc exact atâta informaţie, câtă are nevoie: poate numai una dintr-un milion de informaţii transmise; astfel costul informaţiei rămâne scăzut, iar fiecare decide conform propriului interes. Piaţa este un sistem orientat către sursa de transmitere. Se transmite permanent, iar cuplarea se face atunci când interesează informaţiile din care se preia atât cât este necesar. Şi totuşi, se realizează, mereu astfel, funcţia de conducere pentru întreaga economie naţională.

Să analizăm încă o dată, prin comparaţie, funcţia de producţie. Planificatorul central trebuie să fie sigur că în toate poziţiile de producţie şi de conducere sunt persoane deosebite şi dispuse să contribuie cu toate forţele la ridicarea bunăstării generale, lăsând la o parte propria bunăstare. Avem nevoie peste tot de oameni buni, care detestă gândul de a înşela

statul pentru avantaje personale. În economia de piață ne descurcăm însă și fără acești oameni buni. Nu e dăunător dacă un întreprinzător este egoist. Dacă egoismul lui duce la o mai mare hărnicie în producție, atunci, prin procesul concurenței, este spre binele tuturor. Condițiile generale pentru procesele de piață trebuie create astfel, încât să nu împiedice eforturile producătorilor potențiali, ca prin înnoiri să reducă costurile sau să producă mărfuri mai bune. Stimulentul este avansul față de cei care rămân în urmă. Rămâne o trăsătură primordială libertatea formării prețurilor. Aceasta înseamnă: trebuie acționat mereu, astfel încât cumpărătorul să accepte oferta de preț numai atunci când aceasta este în propriul avantaj. Având asemenea premise, piețele sunt instituțiile cele mai apolitice într-un echilibru de interese dintre producători și consumatori, care s-au putut grupa și dezvolta în societăți.

Singurul risc la care este supusă economia de piață este formarea puterii: puterea economică prin monopoluri și concerne și puterea politică, care nu recunoaște valoarea pieței sau care urmărește propriile interese și împiedică concurența în avantajul său. Protecția celor slabi în societate se poate asigura, într-o economie de piață, dacă ea se constituie într-o economie de piață cu orientare socială. Dar față de cei puternici din societate ea însăși este lipsită de protecție – este important să nu uităm acest lucru.

SECURITATEA SOCIALĂ ÎN GERMANIA. PRINCIPII DE CONSTITUIRE, FINANȚARE, STADIUL DISCUȚIEI PRIVIND REFORMA

prof. dr. Klaus MACKSCHELDT, Universitatea din Köln

I. Originea şi obiectivele securității sociale. Ideea de "economie de piață orientată social"

Formele securității sociale existente astăzi în Germania sunt realizări care ancorează orice societate care dovedeşte nu numai **eficiență** din punct de vedere economic, ci care se vrea şi orientată **social-uman**. Făurirea unei asemenea securități sociale se poate motiva cu mai multe argumente. De exemplu, ideea filozofiei de stat, potrivit căreia un individ este dispus la încheierea unui contract social într-o societate de înalte performanțe numai atunci când la rându-i această societate conferă suficientă protecție şi celor care pot (nu pot) da societății decât puțin sau nimic. În al doilea rând, s-ar putea spune, într-un mod mai degrabă pragmatic, că făurirea sistemului de securitate socială în țara noastră îşi are originea în dorința de redistribuire socială. Prin institutele sale specifice, prin securitatea socială, se realizează – într-o măsură considerabilă – redistribuirea veniturilor. Şi, într-adevăr, o bună parte din statul nostru social se regăseşte prin instituțiile securității sociale. În cadrul analizei noastre privind sistemul securității sociale vom face deosebirea între bugetul de stat şi bugetul securității (sociale). Principalul motiv pentru existența securității sociale în țara noastră este însă, fără îndoială, un al treilea: ideea de ordine politică în economia de piață orientată social. Esența acestei noțiuni este bine redată de cuvintele lui Paul Hensel: "Într-o societate liberă, oamenii trebuie să acționeze liber pentru a-şi structura în mod independent viața. Dreptul la libertate economică eliberează energii noi, interstatal folositoare dezvoltării economice. În manifestarea liberă a intereselor individuale există însă şi o tendință spre antisocial, care poate deveni periculoasă pentru existența unei societăți libere; manifestarea ei poate fi diminuată şi frânată prin ordinea economică".

Economia de piață necesită o ordine **a pieței şi o ordine sociale**. Prezența ambelor a condus la ideea de economie de piață orientată social.

Este important chiar de la început să se facă precizarea că, în Germania această idee are o tradiție în câmp spiritual. Particularitatea ideii specifice de ordine în "economia de pață orientată social" constă, contrar părerii vehiculate în cadrul națiunii, în faptul că bazele ei nu s-au născut din programele partidelor, ci ca rezultat al unor eforturi susținute, de-a lungul anilor, pe tărâm științific. În acest context putem cita studiile lui Ludwig Erhard, Walter Eucken, Wilhelm Pöpke, Alexander Rüstow şi Alfred Müller-Armack. După constituirea RFG sistemul securității sociale a fost treptat restructurat. Renunț la prezentarea istorică şi mă voi axa pe prezentarea situației actuale.

II. Principalele trăsături ale securității sociale.

Am încercat să reliefez câteva trăsături ale sistemului nostru de securitate socială.

1) El este un sistem care are ca obiectiv politic oferirea unei multitudini de servicii sociale în diferite domenii.

În tabelul nr. 1 prezentăm sfera de cuprindere şi volumul prestațiilor de securitate socială.

Tabelul nr. 1

Prestații de securitate socială, după funcția lor

- milioane DM -

	1984	1988	1989	1990
Bugetul securității sociale	558.226	662.071	678.465	703.058
Căsnicie şi familie	70.942	85.542	89.193	90.202
Copii, tineri	37.274	51.465	53.656	56.441
Divorțuri	30.197	30.569	31.919	30.008
Maternitate	3.471	3.508	3.618	3.753
Sănătate	183.005	222.489	223.102	232.797
Prevenire	10.133	13.634	15.410	16.055
Boală	129.843	160.692	157.820	164.272
Accidente de muncă, boli profesionale	13.472	15.540	15.713	16.248
Invaliditate	29.556	32.624	34.159	36.222
Ocuparea	44.185	55.812	55.413	59.264

	1984	1988	1989	1990
Formarea profesională	8.413	11.846	11.704	13.449
Mobilitate	5.414	8.665	9.361	12.510
Şomaj	30.358	35.301	34.348	33.305
Bătrâni şi urmaşi	219.995	261.688	272.722	284.168
Bătrâni	208.509	249.042	260.683	271.680
Urmaşi	11.446	12.646	12.039	12.489
Alte funcții	40.180	36.530	38.035	36.626
Consecințe ale unor evenimente politice	6.533	4.474	4.489	4.645
Locuințe	11.471	12.517	11.996	12.758
Economisire – acumulări	17.996	16.757	17.638	16.130
Ajutoare de viață generale	4.180	2.818	3.913	3.093

Pondere în fondul social brut

- % -

	1984	1988	1989	1990
Bugetul securității sociale	31,54	31,20	30,02	29,40
Căsnicie şi familie	4,01	4,03	3,95	3,77
Copii, tineri	2,11	2,45	2,37	2,36
Divorțuri	1,71	1,44	1,41	1,25
Maternitate	0,20	0,17	0,16	0,16
Sănătate	10,34	10,49	9,87	9,73
Prevenire	0,57	0,64	0,68	0,67
Boală	7,34	7,57	6,98	6,87
Accidente de muncă, boli profesionale	0,76	0,73	0,70	0,68
Invaliditate	1,67	1,54	1,51	1,51
Ocuparea	2,50	2,63	2,45	2,48
Formarea profesională	0,48	0,56	0,52	0,56
Mobilitate	0,31	0,41	0,41	0,52
Şomaj	1,72	1,66	1,52	1,39
Bătrâni şi urmaşi	12,43	12,33	12,07	11,88
Bătrâni	11,78	11,74	11,53	11,36

	1984	1988	1989	1990
Urmaşi	0,65	0,60	0,53	0,52
Alte funcții	2,27	1,72	1,68	1,53
Consecințe ale unor evenimente politice	0,37	0,21	0,20	0,19
Locuințe	0,65	0,59	0,53	0,53
Economisire – acumulări	1,02	0,79	0,78	0,67
Ajutoare de viață generale	0,24	0,13	0,17	0,13

Ponderea principală în bugetul de acțiuni sociale o dețin domeniile "sănătate" şi "bătrâni şi urmaşi". Mai elocvente decât valorile absolute sunt comparațiile între ponderile serviciilor sociale şi produsul social brut. În 1990, bugetul securității sociale reprezenta 29,4%. Pe primul loc se afla protecția bătrânilor cu 11,88%, pe locul II cu 9,73% ocrotirea sănătății, iar pe locul III serviciile privind familia şi căsnicia.

Pentru a ne forma o imagine mai bună asupra celorlalte prestări din bugetul securității sociale, prezentăm în tabelul nr. 2 următoarele ponderi:

Tabelul nr. 2

Bugetul securității sociale, pe funcții

- pondere, în % -

	1984	1988	1989	1990
Căsnicie şi familie	12,7	12,9	13,1	12,8
Sănătate	32,8	33,6	32,9	33,1
Ocuparea	7,9	8,4	8,2	8,4
Bătrâni şi urmaşi	39,4	39,5	40,2	40,4
Consecințe ale unor evenimente politice	1,2	0,7	0,7	0,7
Locuințe	2,1	1,9	1,8	1,8
Economisire – acumulări	3,2	2,5	2,6	2,3
Ajutoare de viață, generale	0,7	0,4	0,6	0,4

Din acest tabel se poate constata ponderea fiecărei categorii de prestații în bugetul total al securității sociale. Se vede foarte clar că mai mult de 2/3 din volumul tuturor prestațiilor este alocat pentru sănătate şi protecția socială a bătrânilor. O mică parte (3,6% în 1980 şi 2,3% în 1990), deci în scădere o reprezintă acumulările care au menirea să sprijine independența persoanelor şi nerecurgerea la serviciile sociale.

La instituțiile prin care se asigură diferitele servicii sociale şi la mijloacele de finanțare mă voi referi ulterior.

2) Sistemul analizat are o veche tradiție. Unele ramuri există de mai bine de 100 de ani. Pentru mulți cetățeni şi politicieni din țara noastră, această tradiție este valoroasă, reforma trebuind să opereze numai corecturi de sistem. Modificarea radicală a fiecărui sistem în parte este, de aceea, contestată. Alții scot în evidență neputința sistemelor de a rezolva problemele viitorului şi propun măsuri radicale de transformare a acestora. Discuția devine foarte aprigă când problema se localizează la protecția bătrânilor. Există părerea unanim acceptată că, în viitor, sistemul protecției sociale a bătrânilor va fi confruntat cu probleme deosebite care fac necesară o adecvare a măsurilor de reformă acestor noi condiții. Cauza acestor evoluții rezidă în evoluția demografică a Germaniei, respectiv în modificarea structurii pe vârste a populației. Se discută tot mai mult de agravarea a pensiilor, ceea ce ar impune o modificare a actualei practici. Se poate constata că, deşi sistemul este vechi şi considerat valoros, el nu este scutit de critici acerbe.

3) Nu este suficientă numai descrierea sistemului, al securității sociale sau numai precizarea unor direcții de dezvoltare. Pentru o caracterizare completă este necesar să menționăm că securitatea socială este un element important în configurația ordinii politice a economiei de piață orientată social. Aşa cum în economia de piață trebuie să domine efortul individual, într-o accepțiune largă, în sistemul social se cere o completare a pieței cu asigurări colective pentru fiecare individ. Caracteristic este faptul că, statul se implică (în primul rând pe plan financiar) la perfecționarea sistemului. Pe de altă parte însă, unele elemente ale securității sociale nu sunt disponibile pentru toți.

Experiența arată că, nu tuturor categoriilor de servicii li se acordă aceeaşi importanță, unele adaptându-se evoluțiilor nevoilor. Construcția de locuințe constituie un bun exemplu în acest sens. Datorită distrugerilor foarte mari din timpul războiului, la sfârşitul acestuia, deci la începutul reconstrucției, în Germania există numai jumătate din fondul locativ existent la începutul războiului. Prin reduceri de impozite şi subvenții statul a impulsionat construcția de locuințe. Aceste măsuri nu au dus însă numai la o creştere a ofertei, ci ele urmăreau şi un alt obiectiv: garantarea dreptului la chirii reduse pentru chiriaşii îndreptățiți la facilități sociale. Aceasta a fost o sarcină a construcției de locuințe cu scop social, apreciată încă şi în prezent de populație.

La începutul anilor 80, oferta de locuințe a corespuns cererii, statul retrăgându-se din participarea stimulării construcției de locuințe în scop social. Dar, şi în prezent există ajutoare pentru chiriaşii cu posibilități financiare modeste, materializate în transferuri directe către gospodăriile respective. Acest nou instrument – denumit "ajutor pentru locuire" s-a extins foarte mult. Se urmăreşte ca în viitor această modalitate să înlocuiască complet construcția de locuințe în scop social. Acesta este un exemplu convingător pentru dinamica şi transformările din sistemul de securitate socială, dar ea nu trebuie nicidecum interpretată în cadrul politicii sociale ca un drept, care, odată obținut, nu mai poate fi retractat. Obiectivul urmărit rămâne, se modifică însă numai modalitatea de atingere a acestuia, funcție de modificarea structurii nevoilor.

Un alt exemplu pentru această dinamică este faptul că anii 90 se vor caracteriza printr-o creştere a cererii de locuințe, ceea ce reclamă o sporire a ofertei, de care sunt răspunzători mai mulți factori.

4) O altă caracteristică a sistemului de securitate socială este largă sa **diversitate instituțională**, elasticitatea şi întrepătrunderea. Parțial aceasta are cauze istorice, sistemele constituindu-se în mod independent pe parcursul timpului, conservându-şi autonomia. Ea poate fi interpretată însă şi ca o statistică consecventă. Să privim în continuare bugetul securității sociale prin prisma structurilor instituționale (tabelul nr. 3).

Tabelul nr. 3

Volumul valoric al prestațiilor instituțiilor de asigurări

	1984	1986	1989	1990	1984	1985	1989	1990
	ÎN MILIOANE DM				% pondere în produsul brut			
Bugetul securității sociale	558.266	662.071	678.465	703.058	31,54	31,20	31,02	29,40
Sistemul general	343.453	407.066	412.625	433.616	19,41	19,19	18,25	18,13
Asigurările de pensii	171.374	194.893	204.937	216.500	9,68	9,19	9,07	9,05
Asigurările de pensii ale muncitorilor	94.860	104.764	110.001	115.981	5,36	4,94	4,87	4,85
- ale funcționarilor	71.211	86.722	91.150	97.440	4,02	4,09	4,03	4,07
- alte forme	14.670	15.928	16.423	17.050	0,83	0,75	0,73	0,71
Asigurările de boală	108.944	134.745	130.362	134.932	6,16	6,35	5,77	5,64
Asigurările de accidente	11.395	12.541	12.917	13.316	0,64	0,59	0,57	0,56
Sume pentru stimularea muncii	38.209	48.862	47.742	51.142	2,16	2,30	2,11	2,14

	1984	1986	1989	1990	1984	1985	1989	1990
ÎN MILIOANE DM					**% pondere în produsul brut**			
Alocații pentru copii	14.967	14.014	13.986	14.585	0,85	0,66	0,62	0,61
Ajutoare pentru educație	-	3.328	4.048	4.507	-	0,16	0,18	0,19
Sisteme speciale	4.456	5.791	6.112	6.541	0,25	0,27	0,27	0,27
Ajutoare pentru țăranii vârstnici	3.195	4.030	4.220	4.569	0,18	0,19	0,19	0,19
Instituții de ocrotire	1.261	1.761	1.892	1.972	0,07	0,08	0,08	0,08
Sistemul de asigurare pentru funcționari	50.901	58.843	60.521	62.230	2,88	2,77	2,68	2,60
Îngrijire suplimentare	7.867	9.641	9.960	10.272	0,44	0,45	0,44	0,43
Alte prestații	3.690	4.900	4.945	5.050	0,21	0,23	0,22	0,21
Despăgubiri	17.529	16.820	16.755	17.125	0,99	0,79	0,74	0,72
Despăgubiri sociale	13.766	13.343	13.102	13.310	0,78	0,63	0,58	0,56
Ajutoare pentru echilibrarea bugetului	1.404	1.180	1.132	1.134	0,08	0,06	0,05	0,05
Despăgubiri	2.016	1.802	1.740	1.705	0,11	0,08	0,08	0,07
Alte despăgubiri	343	495	781	976	0,02	0,02	0,03	0,04
Ajutoare sociale şi servicii	46.738	58..402	62.965	65.734	2,64	2,75	2,79	2,75
Ajutoare sociale	20.690	29.120	323.225	33.750	1,17	1,37	1,43	1,41
Ajutoare pentru tineri	9.280	12.036	13.140	14.345	0,52	0,57	0,58	0,60
Ajutoare pentru industrie	698	502	520	914	0,04	0,02	0,02	0,04
Ajutoare pentru locuit	2.646	3.967	3.967	4.140	0,15	0,19	0,18	0,18
Servicii de sănătate publice	1.873	2.100	2.150	2.200	0,11	0,10	0,10	0,09
Stimularea acumulărilor	11.551	10.677	10.863	10.285	0,65	0,50	0,48	0,43
Servicii directe, total	509.254	605.344	619.685	648.613	28,77	28,53	27,41	27,12
Servicii indirecte	49.012	56.727	58.780	54.445	2,77	2,67	2,60	2,28
Măsuri de impozitare	43.812	50.747	53.000	48.205	2,48	2,39	2,34	2,02

Poziția “sistemului general” cuprinde asigurarea pensiilor şi asigurărilor de boală, care au ponderea cea mai mare. Chiar şi numai aceste două sisteme se deosebesc între ele. Asigurările pentru pensii au o administrație proprie cu organizații separate pentru funcționari şi muncitori, iar ultima are structuri proprii. Aceasta nu înseamnă că autoritățile acestor asigurări se află în concurență; ele se comportă egal, ducând la îndeplinire atribuțiile care le-au fost repartizate prin legi, decrete şi regulamentate.

Ar fi însă interesant de aflat prin ce se mai deosebesc acestea de o direcție din Ministerul pentru Probleme Sociale.

O altă poziție "Sistemul de protecție a drepturilor funcționarilor" nu cunoaşte această formă de organizare cu caracter semistatal descrisă anterior. Pensiile se plătesc pentru personalul ministerelor identic cu cele pentru restul salariaților. Aici totul rămâne în mâna statului. Există însă şi invers, servicii care aparțin în întregime sferei private. Acesta este cazul indemnizațiilor evidențiate la poziția "Prestații ale patronilor în favoare salariaților". Întreprinderile private acordă aceste indemnizații potrivit reglementărilor legale şi le derulează ca pe orice altă plată. Ele nu au pentru aceasta o caserie specială şi nu au înființat o organizație proprie.

În mod normal aceasta o face biroul "Salarii".

Privită sub aspect instituțional, există o gamă largă de posibilități pentru înființarea organizațiilor. Există categorii de prestații administrate numai de stat, prin diferitele ministere. Există organizații cu caracter semistatal cu o administrație proprie şi competențe speciale. Aici ar fi de precizat dacă aceste administrații reprezintă şi apără într-adevăr interesele colective pe care le reprezintă şi dacă mai există sisteme care nu cunosc nici o administrație statală, nici una semistatală, ci serviciile sunt furnizate de intreprinderi private. Chiar pentru cineva implicat în problemă este dificil să-şi formeze o imagine completă.

5) O ultimă specificitate constă în faptul că sistemele se deosebesc nu numai din punctul de vedere al gamei de prestații, ci şi din punct de vedere al finanțării. În linii mari, se poate spune că sistemele de stat se finanțează din încasări publice, în principal impozite şi ocazional din credite publice. Instituțiile cu caracter semistatal se finanțează din contribuțiile proprii ale membrilor lor. Prestațiile ce sunt furnizate de întreprinderile private au la bază profitul acestora. Totuşi, această prezentare este prea strictă, întrucât sistemele au convenit reglementări financiare care conduc pe de o parte la finanțare mixtă, iar pe de altă parte şi la o dependență financiară.

Asupra avantajelor şi dezavantajelor unei asemenea finanțări mixte, asupra cauzelor care o determină, precum şi asupra tendințelor de evoluție ne vom referi mai pe larg în continuare.

III. Finanțarea sistemului de securitate socială

Pentru a ne forma o imagine asupra structurii de finanțare, prezentăm tabelul nr. 4.

Tabelul nr. 4

Surse de finanțare

- mld. DM -

	1984	1988	1989	1990
Contribuții	366,6	438,9	457,8	476,0
- Contribuții ale salariaţiilor	111,1	135,6	141,1	146,9
- Contribuții ale liberprofesioniştilor	6,2	7,4	7,9	8,1
- Contribuții ale pensionarilor şi altor persoane	14,1	22,8	24,8	25,8
- Contribuții ale beneficiarilor de asigurări sociale	23,3	21,6	23,0	23,8
- Contribuții efective ale patronilor	133,4	161,4	168,0	174,3
- Contribuții în sarcina patronilor	78,5	90,1	93,0	97,1
Vărsăminte	196,1	226,7	239,6	144,4
- din fonduri publice	184,2	213,7	227,2	230,4
- alte vărsăminte (1)	11,8	13,0	13,4	14,1
Alte încasări	13,4	14,7	13,5	14,0
TOTAL	576,1	680,3	710,9	734,4
(1) sunt incluse sumele aferente celor divorțați; art. 182 prevede că acestea nu sunt impozabile.	25,0	24,6	25,7	23,4

Se poate constata că cca 2/3 din volumul resurselor provin din contribuții. În 1990 patronii au contribuit cu 174,3 mld. DM, situându-se pe primul loc. Aceste contribuții se varsă cu prioritate la organizații semistatale: casele de asigurări pentru pensii, asigurările pentru şomaj şi asigurările de accidente. Alte prestații acordate de patronat ca indemnizații (legale) sau pensii din partea întreprinderii (benevol) sunt considerate în acest tabel drept contribuții; de aceea există postul “alte contribuții ale patronilor” (în 1990 acestea au fost de 97,1 mld. DM). A dispune de un instrument propriu de finanțare, ca de exemplu contribuția, oferă garanția independenței financiare a respectării instituției.Când 2/3 din încasările din bugetul securității sociale provin din contribuții, autonomia financiară este mult mai dependentă de contribuții decât o arată statistica. Vărsămintele din fonduri publice (în 1990, cca. 230,4 mld. DM) conțin o serie de transferuri ca: ajutorul pentru locuit, alocația pentru copii, ajutorul social, care în mod obişnuit nu sunt administrate de către organizațiile cu caracter semistatal. Asigurările de boală legale şi asigurarea în caz de accidente sunt, dimpotrivă organizații autonome (există deci în afara bugetului public) şi care se finanțează aproape totalmente tot prin contribuții. Contribuțiile sunt şi principalele instrumente de finanțare ale asigurărilor pentru pensii şi

pentru şomaj, este prevăzută însă şi o finanțare suplimentară din partea statului asupra căreia mai trebuie luate decizii. Poziția "Vărsăminte din fonduri publice" relevă, pe de o parte, toate acele servicii sociale finanțate prin bugetele publice ale federației, landurilor şi comunelor – în cea mai mare parte transferuri sociale -, iar pe de altă parte plăți către organizațiile nestatale, care se finanțează prin contribuții, dar care pot obține fonduri şi din partea statului. Ca o particularitate, mai trebuie să amintim că la acest post se mai iau în considerare şi anumite reduceri la impozite. Aceasta se practică de exemplu în cazul familiilor cu copii, care apelează la credite impozabile, dovedindu-se un transfer sub forma alocației pentru copii – dacă aceasta din urmă apare – însă în mod expres evidențiată ca serviciu social în bugetul securității sociale, ca şi scutirea de impozit ce trebuie evidențiată separat pentru cei fără copii. O întrebare se pune şi în cadrul alocației pentru cei divorțați şi care prin neimpozitare diminuează, în 1990, impozitele pe venituri cu 23,4 mld. DM. Trebuie oare să fie evidențiat acest post la "Vărsământe"? Prin aceasta nu se ajunge decât la o mărire artificială a bugetului. O imagine completă a vărsămintelor, pe total, fără landuri şi comune, prezentată în tabelul nr.5, arată contribuția fiecărui nivel la formarea bugetului.

Tabelul nr. 5

Finanțare
Vărsăminte ale unităților teritoriale

- mld. DM -

	Total	**Confed.**	**Land.**	**Com.**
Asigurare pentru pensii	42.248	42.268	-	-
Asigurare de boală	1.467	1.466	1	-
Asigurare pentru accidente	454	453	1	-
Stimularea muncii	11.093	10.824	268	1
Alocații pentru copii (1)	13.986	13.986	-	-
Alocații pentru educația copiilor	4.048	4.042	6	-
Ajutoare pentru țăranii vârstnici	3.026	3.026	-	-
Pensii (1)	14.175	8.889	2.669	2.617
Alocații familiale	6.546	1.148	3.837	1.561
Ajutoare de înmormântare	65	12	41	12
Îngrijiri suplimentare	65	65	-	-
Despăgubiri sociale (1)	13.102	11.768	1.105	229
Ajutoare pentru echilibrarea familiilor	1.130	711	350	69

	Total	Confed.	Land.	Com.
Despăgubiri	1.740	852	888	-
Alte despăgubiri	781	729	-	52
Ajutoare sociale (1)	31.485	1.750	7.335	22.400
Ajutoare pentru tineri (1)	12.040	460	3.830	7.750
Burse (1)	516	317	199	-
Ajutor de locuit (1)	3.967	2.123	1.742	102
Servicii de sănătate publice	1.716	151	705	860
Stimularea acumulărilor (alocații directe)	3.202	1.681	1.077	444
Măsuri de impozitare (2)	166.872	106.721	24.054	36.097

Facilități acordate la construcția de locuințe total (bugetul securității sociale):

(1) inclusiv cheltuieli de administrație;

(2) inclusiv 25,7 mld. DM, sume aferente celor divorțați.

În acest fel se constituie "partea" publică a bugetului securității sociale. Această parte este finanțată prin impozite. Efortul se repartizează deci prin preluarea lor de către unitățile teritoriale astfel: 58% cade în sarcina Confederației, 22% asupra landurilor şi restul comunelor. Cele mai multe prestații sociale sunt administrate de autoritățile centrale şi comunale. Resursele de finanțare care le sunt puse la dispoziție, pe termen mediu, se stabilesc în funcție de nevoia de asistență socială a populației. Anual se poate reveni asupra bugetului, întrucât toate aceste transferuri sunt surse ale bugetului public şi deci, în această calitate în mod firesc cuprinse în planificarea bugetară.

Nu trebuie să ne lăsăm însă amăgiți de un lucru: realizarea finanțării tuturor acestor prestații sociale prin impozite nu corespunde nici pe departe structurii serviciilor, cu care nu se amortizează încă. În primul rând, pentru că federația, landurile şi comunele au un nomenclator diferit de servicii sociale. În al doilea rând, pentru că în cadrul aceluiaşi buget sunt răspunzători de administrarea sa mai mulți factori. În mod îndreptățit se pune întrebarea dacă diferitele servicii sociale ajung la adevărații lor beneficiari? Aceasta este îndeosebi o problemă empirică din punct de vedere teoretic, ea necesitând o explicare; în fond, intervin aici problemele de coordonare între consilii şi autorități, care apar chiar şi atunci când nu există o ierarhie strictă a aparatului executiv. Cu atât mai mult se pune problema coordonării într-un stat federal. Pe plan teoretic s-ar părea că nu există probleme nici pentru celelalte tipuri de servicii sociale (care reprezintă

2/3 din bugetul securității sociale); avem în vedere bugetele speciale finanțare din contribuții proprii, respectiv bugetul asigurărilor pentru pensii, al asigurărilor pentru boală, pentru şomaj şi pentru accidente. Ceea ce ele pot oferi depinde de suma încasată din contribuții sau, altfel spus, ceea ce ele pot să ofere depinde de suma încasată din contribuții sau, altfel spus, ceea ce ele pot să ofere depinde de contribuții, devenind de cele mai multe ori necesară stabilirea unor priorități. Sunt posibile compromisuri între cele două situații, dar alte probleme nu par a fi.

Permite-ți să vă prezint mai întâi avantajele unei soluții cu caracter semistatal pentru serviciile de securitate socială. Ce argumente pot fi aduse în favoarea organizațiilor semistatale?

- Din punct de vedere al finanțării totul este clar: ele au un mod propriu de constituire a resurselor, nefiind legate de impozite sau de vărsăminte de la stat;
- Din punct de vedere al prestațiilor, ele au avantajul că se pot concentra asupra unui obiectiv central, ceea ce înseamnă puține conflicte şi eliberarea de alte probleme de negociere; se elimină la maximum efectele secundare şi rivalitățile cu alte domenii de activitate;
- Având de rezolvat numai o singură problemă, aceasta se poate concentra asupra ei, sporindu-şi competența şi pot beneficia de avantajele specializării în management şi administrație;
- Se pot stabili contacte intense cu colectivul care beneficiază de servicii. Rezultă, în acest fel, un anumit mod de lucru, o concentrare pe problemele esențiale. Organizațiile cu caracter semistatal îşi ocrotesc bine beneficiarii;
- Are loc o participare a membrilor la conducere, decizie şi administrare;
- Organizațiile cu caracter semistatal sunt în măsură să ofere nu numai protecție socială membrilor lor; ele pot include în contractele inițiale mult mai multe direcții de redistribuire, mai ales dacă acestea se leagă de obiectivele primare, degrevând astfel organele de stat de sarcini de redistribuire.

Toate aceste aspecte sunt luate serios în considerare de organizațiile semistatale din Germania. Contribuția la finanțare este relativ bine pusă la punct. Multă vreme ea a putut fi considerată cel mai comod mod de finanțare pentru securitatea socială. Acest mod a fost puțin bulversat odată cu dobândirea unei experiențe noi. Unii factori pot interveni negativ şi stârni mari nelinişti. Asupra acestui fapt ne vom opri în capitolul următor.

IV. Necesitatea şi stadiul reformei

Primele semne ale unor disfuncții în sistemul securității noastre au apărut atunci când au devenit necesare fonduri mai mari pentru protecția oamenilor. În perioadele cu cea mai înaltă ocupare a forței de muncă, contribuția procentuală a salariaților (50% din contribuția totală, cealaltă jumătate fiind plătită de patron) era foarte mică. De exemplu, în anii 1962, 1965 ea a fost de numai 0,7%. (Ca o curiozitate: din august 1961 până în aprilie 1962 nu s-au plătit de loc contribuții). În 1986, contribuția salariaților a fost de 2%.

Prin explozia costurilor în sectorul sanitar a crescut foarte mult şi contribuția pentru această categorie de servicii sociale. În decursul a 30 de ani aceasta s-a dublat, urmând mai degrabă o curbă exponențială.

În fapt, a crescut contribuția pentru pensie chiar dacă mai puțin decât celelalte, suficient însă pentru a fi resimțită de salariat. În 1986, totalul contribuțiilor sale a reprezentat 17,7% din veniturile lunare brute. Tabelul nr. 6 prezintă această evoluție pentru cele trei categorii, pentru perioada 1950-1986.

Întreprinderile suportă cealaltă jumătate a acestor contribuții şi în plus contribuția pentru asigurările în caz de accidente, pe care o preiau integral. Datorită îmbătrânirii demografice, asigurarea pensiilor va face necesară o creştere foarte mare a contribuției numai dacă se va dori o menținerea a aceleiaşi game de servicii.

Tabelul nr. 6

Contribuții ale salariaților în perioada 1950-1986

Anul	Contribuții ale salariaților[1)] ca procent din veniturile brute din muncă[2)]					
	Asigurarea pentru pensii	Asigurarea pentru boală[3)]		Agenția pentru muncă	Total[3),4)]	
		Muncitori	Funcționari		Muncitori	Funcționari
1950	5	3	2,6	2	10	9,6
1951	5	3	2,7	2	10	9,7
1952	5	3	2,8	2	10	9,8
1953	5	3	2,9	2	10	9,9
1954	5	3,1	2,9	2	10,1	9,9
1955	5,5[5)]	3,1	2,9	1,5[5)]	10,1	9,9
1956	5,5	3,1	2,9	1,5	10,1	9,9
1957	7[6)]	3,9	3,0	1[6)]	11,7	10,8
1958	7	4,2	3,1	1	12,2	11,1
1959	7	4,2	3,1	1	12,2	11,1

Anul	Contribuţii ale salariaţilor[1] ca procent din veniturile brute din muncă[2]					
	Asigurarea pentru pensii	Asigurarea pentru boală[3]		Agenţia pentru muncă	Total[3),4)]	
		Muncitori	Funcţionari		Muncitori	Funcţionari
1960	7	4,2	3,2	1	12,2	11,2
1961	7	4,7	3,3	1[7]	12,3	10,9
1962	7	4,8	3,4	0,7[7]	12,3	10,9
1963	7	4,8	3,4	0,7	12,5	11,1
1966	7	5,0	3,7	0,65	12,65	11,35
1967	7	5,05	3,9	0,65	12,7	11,55
1968	7,5	5,1	4,1	0,65	13,23	12,25
1969	8	5,25	4,25	0,65	13,9	12,9
1970	8,5	4,1		0,65	13,25	
1971	8,5	4,1		0,65	13,25	
1972	8,5	4,2		0,85	13,25	
1973	9	4,6		0,85	14,45	
1974	9	4,75		0,85	14,60	
1975	9	5,25		1	15,25	
1976	9	5,65		1,5	16,15	
1977	9	5,7		1,5	16,2	
1978	9	5,7		1,5	16,2	
1979	9	5,6		1,5	16,2	
1980	9	5,7		1,5	16,2	
1981	9,25	5,9		1,5	16,2	
1982	9	6,0		2	17,0	
1983	9,25[8]	5,9		2,3	17,3	
1984	9,25	5,7		2,3	17,25	

(1) fără mineri, care beneficiază de asigurări de boală şi pensii obligatorii în cazul lor.

(2) până la limita de venituri respectivă.

(3) procent mediu pentru cei care au obligaţii să plătească asigurări. Împărţirea în muncitori şi funcţionari până în 1969 inclusiv, corespunde aici diferenţierii procentului de contribuţii după ce s-a introdus dreptul la indemnizaţia de boală (muncitori până în 1969: de regulă aceştia beneficiau de servicii în natură; funcţionarii din 1970 şi muncitorii: de regulă au dreptul la despăgubiri pentru o perioadă minimă de 6 săptămâni).

(4) pentru despăgubiri până la limită contribuţii la asigurarea de boală.

(5) din aprilie (fără influenţă asupra mediei anuale a totalului contribuţiilor).

(6) din martie (contribuţii totale = medie anuală).

(7) din august 1971-aprilie 1972 nici un fel de contribuţii (contribuţii totale = medie anuală).

(8) din septembrie (contribuţii totale = medie anuală).

(9) din iunie (contribuţii totale = medie anuală).

Acum câțiva ani, prognozele demografice au semnalat o populație în descreştere în RFG şi o puternică creştere a ponderii populației vârstnice comparativ cu populația tânără. Acestea au generat discuții foarte aprinse privind reforma. Unii politicieni au propus chiar o desființare a sistemului existent de asigurare a pensiilor, propunând înlocuirea lui cu unul nou. Majoritatea politicienilor au optat însă pentru o reformă.

Astăzi discuțiile nu mai sunt atât de aprinse, deoarece avem în prezent o creştere a populației prin imigrare. Se poate ca unii să gândească, în prezent, că situația se va redresa prin această imigrare compensându-se scăderea natalității. Totuşi, trebuie să ne pregătim pentru o reformă privind sistemul de pensii.

Abordând această problemă, se pune întrebarea: cu cât ar trebui să se majoreze contribuțiile? Aceasta este o întrebare foarte asemănătoare celei privind limitele impozitării. Este de văzut dacă cele două modalități ar conduce la rezultate asemănătoare. Răspunsul rămâne deschis. Autorul acestei inițiative remarcă încă din această etapă diferențe însemnate între ele.

Indiferent unde se vor situa aceste limite, este clar că în nici un caz nu ar putea fi acceptată numai pentru asigurarea de pensii o creştere a contribuției la 35% sau chiar mai mult, aşa cum apare necesar din modelele demografice care au avut în vedere menținerea nivelului actual al prestațiilor. Oricum, aşa ceva nu se poate pune în sarcina contribuabililor chiar şi la sistemul finanțării sistemului securității sociale prin contribuții.

Am spus la început că Germania dispune de un sistem mixt de finanțare. El nu este nici un sistem privat de asigurări care funcționează conform legilor pieței, nici un sistem pur de stat, care să pună totul la dispoziția populației prin bugetul public şi să se finanțeze numai prin impozite. Soluția organizațiilor cu character semistatal a condus la un system mixt, care funcționează pe principiile pieței libere: serviciul social poate fi obținut numai în schimbul unei contribuții. În el intervine însă şi statul prin dreptul său exclusive de a stabili categoriile care au dreptul la servicii sociale şi obligațiile privind cotizațiile. Astfel, în acest system se intrepătrund elementele unei economii de stat cu cele ale unei economii de piață. Din punct de vedere al ideii care a stat la baza creării lor, organizațiile cu caracter semistatal s-au constituit în sisteme mixte.

O altă întrepătrundere se poate constata şi pe un alt plan, care invită la unele reflexii interesante privind tehnicile de finanțare. Pentru a înțelege aceasta, trebuie să neo prim puțin asupra situației actuale. În unele cazuri,

organizațiile semistatale şi sistemul de stat al securității sociale lucrează sincronizat. Deseori, autoritățile de stat transferă unele probleme acestor organizații, sau se atribuie sarcini spre rezolvare. Aceasta se datorează apariției unor noi nevoi în domeniul securității sociale, care se doresc rezolvate cât mai bine. Deoarece organizațiile de acest fel au desfăşurat întotdeauna o bună activitate, există tendința de a le atribui mereu noi sarcini în vederea satisfacerii nevoilor. Aceasta se întâmplă frecvent atât în cazul pensiilor, dar şi în cazul şomajului. Pentru rezolvarea acestor probleme, aceste instituții se dovedesc oricum cele mai potrivite, fiind preferabile creării unor noi instituții de stat.

La multe din aceste transferuri de atribuții, statul s-a implicat financiar; uneori, în virtutea unei experiențe, alteori numai pentru anumite activități. În acest mod a rezultat o altă formă de finanțare mixtă, de data aceasta între organizațiile semistatale şi de stat. Din punct de vedere ethnic este vorba aici de forme ale echilibrării financiare aşa cum se practică ele şi la nivelul statului federal, între centru şi landuri între acestea şi comune.

Problemele de finanțare care apar în asemenea cazuri vor fi discutate în paragraful final.

V. Echilibrul financiar între stat şi organizațiile cu caracter semistatal

Echilibrul financiar în sensul pe care-l vom discuta nu trebuie înțeles în sensul că, în cazul unei finanțări avantajoase, excedentele existente la organizațiile semistatale sunt transferate bugetului de stat pentru a-i acoperi minuscule. Aceasta nu intră în obligațiile unei asemenea organizații: dacă se constituie excedente, se reduce mai degrabă contribuțiile.

Apare însă o situație mai dificilă, dar care s-a manifestat în practică şi din păcate mai des, mai rafinată şi mai ascunsă. Să presupunem că la organizația semistatală au rezultat excedente. În această situație statul îi atribuie noi obligații în domeniul securității sociale. Astfel, dispare excedentul. Apare astfel o problemă de distribuire a puterii şi competențelor. Cu cât aceste organizații sunt mai puternice, cu atât pot refuza asemenea obligații mai uşor şi pot aprecia dacă nu este mai avantajoasă o reducere a contribuției membrilor. Cu cât aceste organizații se manifestă ca organisme sau agenturi de stat dependente de buget (aşa cum pare că este în prezent în Germania), statul poate interveni mai mult şi mai uşor, transferându-le din atribuțiile sale pentru degrevarea bugetului său propriu. Asemenea măsuri

nu sunt contestate de cei care plătesc impozite, ci de contribuabili. La prima vedere apare aspectul pozitiv al disponibilității statului de a oferi cetățenilor săi o bunăstare socială fără să le ceară nimic în plus. Toate acestea sunt prea ademenituare mai ales pe plan politic, pentru a nu fi exploatate. Pentru a ne exprima mai dur: statul își însușește excedentele care aparțin de drept contribuabililor. Din punct de vedere al aspectului economic al politicii respective acest lucru nu poate fi decât criticat.

Există însă şi considerente critice social-politice. Dacă aceste prestații oferite de stat, pe care le au preluat organizațiile semistatale, sunt redistribuite – atunci contribuabili plătesc pentru ceva care este posibil să nu mai beneficieze. Echivalența fiscală este astfel deteriorată. Cu contribuția lor se plătesc alte servicii, aceasta transformându-se, de fapt, într-un impozit, ceea ce poate avea consecințe negative asupra deciziei individuale de a mai plăti sau nu contribuții. Ceea ce reprezenta o degrevare pe moment a statului, care-i aducea şi o poziție favorabilă în cadrul electoratului, se transformă pe termen lung într-un dezavantaj. De aceea este necesar să se reglementeze şi la acest nivel de autoritate ale statului asupra organizațiilor semistatale posibilitățile de delegare a competențelor.

Al treilea aspect al acestei relații este unul complet invers: bugetul de stat să organizeze o subvenție. Se pot da şi aici serii de exemple sistemului de securitate socială. Cele mai mari suplimentări se fac fondurilor mici de asigurări, de exemplu fondului de asigurări al minerilor. În 1980, acestea au fost de 8,267 mld. DM. Aceasta înseamnă pentru 1990 o sumă de 23486 DM pentru un pensionar. Mecanismul care generează un asemenea necesar mărit de fonduri suplimentare este clar: o ramură economică importantă la un moment dat, astăzi decăzută şi fără viitor, are o disponibilitate mult prea scăzută pentru plata pensiilor. Deoarece în timp nu s-a constituit nici un stoc de capital, bugetul de stat a preluat plata pensiilor salariaților acestui domeniu. Putem să tragem învățăturile din aceasta. Dacă se organizează asigurări pentru bătrâni şi structuri relativ mici, de pildă la nivelul fiecărei ramuri economice, atunci se cere, în mod obligatoriu, un stoc de capital sau o garanție din partea statului pentru obținerea de subvenții.

Sistemele de asigurări pentru pensii trebuie gândite pe o perspectivă mai lungă, ceea ce presupune o corelare a lor cu evoluția structurii economice, unele ramuri dispărând, altele apărând.

Cea mai mare subvenție de care a beneficiat o organizație cu caracter semistatal a fost cea mai atribuită asigurărilor generale pentru muncitorii şi funcționarii (în 1980 cca. 17 mld. DM pentru pensile

muncitorilor cca. 5 mld DM pentru cele ale funcționarilor, în medie pe an aceasta înseamnă 3148 DM pentru fiecare pensioner provenind din rândul muncitorilor 2027 DM pentru acei pensionari provenind dintre funcționarii). Oricum, această echilibrare din statul central şi o mare organizație semistatală trebuie astfel motivată şi nu ca cea din exemplul anterior. Se impune însă o precizare de ordin istoric. Asigurările existente astăzi pentru bătrâni şi invalizi datează din secolul al XIX-lea fiind create de organizațiie dependentă financiar de stat. Aşa a fost constituită de la început. Finanțarea pensiilor are la bază următoarele 3 dacă nu chiar 4 surse: contribuțiile la asigurări ale patronilor, subvențiile din partea statului provenind din impozite şi, nu în ultimul rând, scutirile de impozite la anumite contribuții pe de o parte, plata pensiilor pe de altă parte.

Ideea lui Bismarck – creatorul sistemului de securitate socială – a fost cuprinderea tuturor impozabililor şi nu numai a asiguraților. Potrivit părerii sale, asigurarea de bătrânețe şi invaliditate trebuie privită ca o nevoie generală şi națională care trebuie rezolvată – aşa cum spune el – din banii întregului popor.

Subvenționarea de stat consta la vremea aceea dintr-o sumă fixă de 50 de mărci vechi pe an şi pensie. În plus, Reichul a procedat la plăți pentru echilibrări financiare în favoarea celor care au stat o lungă perioadă în serviciul militar. Resursele suplimentare au depins în primul rând de evoluția situației pensionărilor. S-a ajuns astfel ca, la un spor de 50 de mărci vechi la o pensie în primele decenii de existență ale acestui sistem, pensiile să reprezinte 40% din cheltuielile totale. În anii 30, acest procent oscila în jurul a cca. 30%.

După cel de-al doilea război mondial, suplimentarea din partea statului a fondurilor pentru plata pensiilor s-a redus în primul rând prin consecințele nefaste ale războiului, prin modificările cuprinzătoare care au intervenit în sectorul de stat dar şi prin modificările structurale din economie. S-a ajuns astfel chiar la o nouă definire a subvenționării de către stat a fondului pentru plata pensiilor.

Potrivit reglementărilor legale “subvenționarea din partea statului federal” a fost gândită numai în termenii cheltuielilor pentru asigurarea pensiilor, acestea nefiind considerate prestații ale asigurărilor pentru bătrânețe. Mecanismul subvenționării nu s-a mai bazat pe o contribuție generalizată la nivelul statului pentru asigurarea de bătrânețe, ci aceasta din urmă a fost pusă mult mai mult pe seama asigurărilor private. Asigurările de bătrânețe au devenit dependente de sumele încasate din contribuții, în timp

ce toate celelalte prestații pentru beneficiarii de pensii se acopereau din subvenții din bugetul federal.

Dacă ne referim acum la evoluția volumului de subvenții începând cu 1957, se poate constata o creștere permanentă a celor din partea statului federal, în timp ce ponderea reprezentând participarea statului la suportarea costurilor asigurării cu pensii în cheltuielile totale a fluctuat. Dacă în primii ani de după război, participarea statului la finanțarea rămânea încă sub nivelul de 30% al anului 1939, până în 1955 acestea au atins nivelul antebelic. Apoi, în 1970, ponderea a scăzut continuu. În timp ce în 1957 ea a reprezentat 31% din cheltuielile în pierderea în 1970-1976 acestea s-au situat întâi la 15,6% (maximum) 10,4% (minimum) şi am ajuns în 1980 la 15,4%. Acestea însemnau că cheltuielile suplimentare ocazionate de asigurarea pensiilor, determinate de modificarea structurii pe vârste de mărirea numărului celor asigurați sau prin extinderea numărului celor îndreptați la obținerea lor au fost acoperite fără o participare mai activă din partea guvernului federal (a se vedea tabelul nr. 7).

Tabelul nr. 7

Evoluția subvențiilor statului federal în raport cu cheltuielile asigurărilor pentru pensii şi bugetul federal

Anul	Plăți efectuate de statul federal	Cheltuieli ale asigurărilor pentru pensiile muncitorilor şi ale asigurărilor pentru pensiile func	Pondere (%)	Cheltuieli totale din bugetul federal în mil. DM	Ponderea subvențiilor statului federal în bugetul federal
1957	3.859	12.471	31,0	31.594	12,2
1958	3.953	14.971	26,5	33.949	11,6
1959	4.191	15.886	26,3	37.888	11,1
1960	4.467	17.883	24,9	30.531	14,6
1961	6.692	19.125	35,0	43.834	15,2
1962	4.880	20.963	23,2	49.864	9,7
1963	5.287	22.599	23,4	54.762	9,6
1964	5.716	24.840	23,0	59.150	9,8
1965	6.081	28.708	21,2	64.192	9,5
1966	6.354	21.360	20,3	66..875	9,5
1967	6.865	36.217	18,9	74.642	9,2
1968	6.705	39.750	16,9	75.765	8,8
1969	6.976	44.029	15,8	82.256	8,5
1970	7.159	48.254	14,8	87.982	8,1
1971	7.685	53.353	14,4	98.472	7,8

Anul	Plăți efectuate de statul federal	Cheltuieli ale asigurărilor pentru pensiile muncitorilor şi ale asigurărilor pentru pensiile func	Pondere (%)	Cheltuieli totale din bugetul federal în mil. DM	Ponderea subvențiilor statului federal în bugetul federal
1972	9.711	62.058	15,6	111.086	8,7
1973	8.314	71.106	11,7	122.557	6,8
1974	11.376	85.179	13,3	134.035	8,5
1975	10.861	104.854	10,4	156.894	6,9
1976	14.830	120.870	12,3	162.514	9,1
1977	16.305	130.407	12,5	171.952	9,5
1978	17.682	131.138	13,5	189.508	9,3
1979	18.782	132.491	14,2	203.385	9,2
1980	21.127	137.227	15,4	214.274	9,8
1981	18.764	145.510	12,9	231.155	8,1
1982	22.203	155.874	14,2	246.377	9,0
1983	22.386	161.144	13,9	253.205	8,8
1984	24.244	165.833	14,6	257.143	9,4
1985	25.367	173.162	14,6	259.340	9,8

Surse:

1. Ministerul federal de finanțe, Raport privind finanțele. Ediția diferiților ani.
2. Ministerul federal de finanțe, Plenul bugetului. Ediția diferiților ani.
3. Raport al guvernului federal privind legislația asigurărilor sociale, diferiți ani.
4. Uniunea germană a beneficiarilor de asigurări de pensii. Asigurarea socială în cifre.
5. Ministerul muncii şi ordinii sociale. Raport privind asigurările sociale, 1977.
6. Calcule personale.

Statul federal şi-a declinat treptat noul avut inițial după reforma pensiilor. El a acceptat serviciile de asigurare suplimentare care au devenit necesare ca urmare a concesiților războiului, dar toate celelalte creşteri ale volumului de servicii sociale au fost transformate asigurărilor de pensii. În perioada până în 1957 acestea s-a putut face datorită unei situații fiscale favorabile din punct de vedere financiar, chiar rațională fiscal.

O subvenționare mai intensă ar fi dus, în mod sigur, chiar şi dacă numai temporar, la o suprasaturare a caselor asigurărilor pentru pensii, generând noi categorii de servicii care nu s-ar fi manifestat peste ani decât ca un factor agravant al crizei în finanțarea pensiilor.

În ceea ce priveşte rolul statului federal în subvenționarea securității sociale există un consens, atât pe plan economic cât şi politic că acesta trebuie să crească. Controversată este dimensiunea acestei intensificări ca

şi legitimitatea ei. Ambele au fost şi sunt încă obiectul unor intense discuţii. La o extremă se situează reprezentanţii unei categorii minimale, care vor pe baza fundamentării "iniţiale" statul federal să subvenţioneze şi să asigure toate prestaţiile pe care organizaţiile cu caracter semistatal de asigurare a pensiilor le oferă contribuabililor, astfel ca să se satisfacă un interes general. Este vorba despre acele servicii care nu au legătură cu asigurarea bătrâneţii. Protagoniştii poziţiei maximale cer o participare a statului federal, deci a tuturor celor impozabili, la riscurile care vor fi dependente de fenomenele demografice, tehnologice şi de restructurare economică ce sunt aşteptate în viitor. Statul federal trebuie să intervină într-un mod asemănător celui în care a intervenit în cazul minerilor şi în rezolvarea problemelor ce decurg din dificultăţile structurale şi demografice.

Din experienţa dobândită în ţara noastră rezultă că, este necesar ca, odată cu cererea instituţiilor cu caracter semistatal în domeniul securităţii sociale să se stabilească nu numai competenţele lor separat concrete şi modul de finanţare, ci şi regulile clare pentru echilibrarea financiară.

BIBLIOGRAFIE

Peters, H. (1959) Die Geschichte der Sozialversikerung, Bad Godesberg.

Hensel, P. (1961) Artikel "Marktordnung" în: Handwörterbuch der Soziawissenschaften (HdSW), Bd. 7, S. 161 Ff.

Olson, M. Jr. (1969) The Principle of Fiscal Equivalence, în: American Economic Review, Bd. 59

Peffekoven, R. (1980) Finanzausgleich 1: Wirtschaftstheoretiske Grundlagen, în: Handwörterbuch der Wirtschaftswissenschaften (Hd. WW.), Bd.2 Wissen schaftsgruppe des Sozialberrats Beim Bundesminister für Arbeit und Sozialordnung (1981) Langfristige Probleme der Alterssikerung în der Bundersrepublik Deutschland, Bd. 1 und 2, Bonn.

Matzner, E. (1982) Der Wohlfahrtsstaat von Morgen: Entwurf eines zeitgemaben Musters staatlicher Interventionen, Wien.

Lampert, H. (1985) Lehrbuch der Sozialpolitik, Berlin

Frerich, J. (1987) Sozialpolitik: das Sozialleistungssysten der Bundesrepublik Deutchland, München.

Petersen, H. G. (1985) Sozialökonomik, Stuttgart

Vaubel, R. (1990) Sozialpolitik für müundige Bürger: Optionen für eine Reform, Baden-Baden.

Lampeert, H. (1990) Die Wirtschafts – und Sozialordnung der Bundesrepublik Deutchlant, 10, überarb. Aufl., München. Bundesminister für Arbeit und Sozialordnung (Hrsg) (1980 und 1990) Sozialberiche 1980 und 1990, Bonn.

PLANIFICAREA ŞI FUNCŢIONAREA ÎNTREPRINDERII ÎN CONDIŢIILE RISCULUI SPECIFIC ECONOMIEI DE PIAŢĂ[1]

Profesor dr. Joachim HENTZE, Universitatea Tehnică – Braunscheweig

Noţiunea, conţinutul şi formele planificării

Problematica planului

Planificarea trebuie să fie deosebit de strîns legată de conducerea întreprinderii. Ea este prima fază a procesului de conducere şi constituie **funcţia centrală a procesului de management.**

Orientări principale în definirea planificării

Definiţie (Plan): Planurile sunt rezultatele consemnate ale proceselor de planificare, adică stabilirea în scris a obiectivelor hotărâte şi a acţiunilor, programelor şi activităţilor necesare pentru realizarea lor.

Cu privire la noţiunea de planificare

A planifica înseamnă să te gândeşti ce s-ar putea face într-o anumită situaţie şi să stabileşti ce trebuie făcut, încercând să obţii o imagine cât mai clară asupra efectelor măsurilor posibile, şi de aceea să te ocupi îndeaproape de viitor.

Conducerea întreprinderii încearcă, în scopul stabilirii viitoarelor evoluţii ale întreprinderii, să delimiteze din obiectivele generale, forme ale întreprinderii, unele obiective formate mai mult sau mai puţin concret şi să le asocieze cu măsurile corespunzătoare, necesare înfăptuirii lor.

Planificarea întreprinderii se foloseşte: ca premisă importantă în îndeplinirea sarcinilor managementului de vârf; pentru simularea viitorului; pentru utilizarea unor proceduri sistematice; ca motivaţie pentru formularea obiectivelor şi creşterea eficienţei; pentru mijlocirea şi clarificarea unor posibilităţi şi proceduri viitoare; ca un cadru pentru decizie în întreaga întreprindere; pentru evitarea deciziei “fragmentate”; pentru verificarea unor judecăţi de valoare; ca bază pentru alte funcţii de management; ca mijloc de comunicare; ca sprijin în depăşirea schimbărilor; pentru cooperarea unor orientări în planificare; ca bază pentru aprecierea necesarului de personal.

---

[1] Hentze/Brose, *Planificarea întreprinderii*, Berna, 1985.

În ceea ce priveşte funcțiile planificării se conturează două funcții de bază:

1) **Funcția strategică** a planificării, prin care se înțelege adaptarea la mediu a întreprinderii, pe termen lung şi având o orientare către un anumit scop, adică funcția de alegere a unei strategii în urma unei analize sistematice a mediului şi a întreprinderii şi a unei inițieri şi structurări globale a măsurilor de schimbare a strategiei.
2) **Funcția de coordonare**. Prin funcție de coordonare desemnăm funcția – chiar pe termen mai lung – de stabilire a tuturor activităților întreprinderii, a domeniilor întreprinderii şi a strategiilor individuale.

Probleme principale ale planificării

1) Problema incertitudinii

De regulă, factorii de influență sunt incerți, adică decidentul nu are suficiente informații despre aceştia şi despre felul în care vor evolua şi se vor modifica în viitor datele necesare planificării.

2) Problema informației

Problema informației este strâns legată de incertitudine, deoarece cauza acesteia din urmă o reprezintă lipsa de informații despre situația de decizie.

3) Problema interdependenței

Prin interdependențe înțelegem legăturile intersectate dintre domeniile de funcții ale întreprinderii (de exemplu, desfacere şi producție).

Un număr mare de asemenea interdependențe înseamnă o complicare a activității de planificare, deoarece acestea nu pot fi luate în considerare decât printr-o planificare simultană, adică printr-un act de planificare care ar stabili simultan toate variabilele.

O alternativă pentru planificarea simultană ar fi planificarea succesivă, realizată prin ordonarea succesivă a planurilor parțiale stabilite pe baza interdependențelor neglijate înainte.

4) Problema flexibilității

Planurile, planificarea şi strategiile limitează spațiul de acțiune şi capacitatea de reacție a domeniilor componente ale întreprinderii. Astfel, pot apărea ca efect manifestarea unei inflexibilități a conducerii întreprinderii.

Sistemul şi concepția planificării

Sistemul planificării **reprezintă totalitatea planurilor elaborate în cadrul unei întreprinderi, ca şi legăturile reciproce, funcționale şi dirijate dintre acestea (dependențe, subordonări şi supraordonări).**

Conceptul de planificare (respectiv concepția planificării) este cadrul formal în care sunt îndeplinite toate activitățile de planificare din toate domeniile şi care corespund tuturor funcțiilor.

Dispunem de un concept de planificare atunci când sunt stabilite următoarele: sistemul de planificare (totalitatea instrumentelor de planificare); procesul de planificare (desfăşurarea lucrărilor, respectiv latura funcțională); conținutul planurilor.

Un concept de planificare cuprinde: agenții de planificare (planificatorii); planurile şi respectiv planurile parțiale; baza informațională; relațiile reciproce dintre planuri (structura planului); instrumentele planificării.

Planificarea strategică. Noțiune, conținut şi scopuri ale planificării strategice

Noțiunea de strategie

Strategiile desemnează posibilitățile de concepție fundamentală pentru stabilirea, urmărirea şi realizarea obiectivelor fixate de întreprindere.

Fiecare strategie cuprinde următoarele elemente componente:

1) stabilirea, pe baza unei anumite orientări, a **pieţelor**;
2) alegerea potențialului de bază a activității/mijloacele) şi a **procedeelor** (tehnologiile);
3) evaluarea output-urilor previzibile corespunzătoare resurselor de intrare stabilite;
4) combinația dintre output şi input, adică distribuirea resurselor şi stabilirea demersurilor pentru activitate **(alocarea resurselor)**;
5) stabilirea de **criterii** şi standarde pentru evaluare

Componente ale planificării strategice

Planificarea strategică se extinde, pe de o parte, asupra întregii întreprinderi, iar pe altă parte, se bazează în totalitate pe **domenii parțiale** ale întreprinderii şi respectiv pe **domenii de funcții**. Obiectul esențial al planificării strategice este **programul de acțiune** (strategic), ale cărui componente individualizate sunt constituite din acele strategii parțiale care stabilesc, la momentul respectiv, o grupă de produse sau o linie de producție şi/sau **piața de desfacere** demografică sau geografică a acestora.

Planificarea strategică este înțeleasă ca o concepție cuprinzătoare a planificării regresive, care trebuie să dirijeze ansamblul activităților de planificare într-o întreprindere.

Planificarea regresivă înseamnă că, mai întîi, se stabilesc în linii generale obiectivele globale ale întreprinderii şi apoi se dirijează treptat, de "sus în jos" realizarea obiectivelor parțiale, nuanțate necesare.

Planificarea strategică utilizează numeroase metode şi instrumente specifice, ca de exemplu analiza mediului înconjurător, analiza pieței, analiza concurenței, **concepția privind ciclul de viață,** analiza "Gap", analiza raportului dintre forță şi slăbiciuni, conceptul privind curba experienței, studiile PIMS, metode de portofoliu și analize de risc.

Planificare strategică şi politica întreprinderii

Politica întreprinderii stabilește liniile directoare şi condițiile generale pentru planificarea corectă a întreprinderii. Deciziile în politica întreprinderii sunt schițate pe baza următoarelor caracteristici:

1) deciziile în politica întreprinderii sunt de tipul deciziilor de bază, care se întâlnesc pe cea mai înaltă treaptă a formulării intențiilor întreprinderii, având cel mai înalt grad de libertate posibil;
2) deciziile în politica întreprinderii sunt generale, au un grad redus de concretizare şi nu sunt operaționale;
3) deciziile în politica întreprinderii sunt luate pe termen lung şi nu sunt definitive;
4) deciziile în politica întreprinderii se referă şi la potențialuri suplimentare şi la procedeele de utilizare corespunzătoare a acestora;
5) adoptarea deciziilor în politica întreprinderii necesită o integrare a politicii întreprinderii cu sistemul de planificare şi de dispunere a întreprinderii într-un sistem de conducere atotcuprinzător;
6) deciziile în politica întreprinderii trebuie să asigure adaptarea întreprinderii la condițiile schimbătoare ale mediului;
7) cea mai importantă decizie în politica întreprinderii este stabilirea combinației dintre producție şi piață.

Planificarea inovațiilor ca parte componentă a planificării strategice a întreprinderii

Planificarea inovațiilor este o parte a domeniului planificării strategice. În funcție de destinația, volumul şi omogenitatea resurselor utilizate prevăzute în plan pot fi stabilite criterii pentru caracteristici structurate în conformitate cu tipurile de inovații.

Procesul de decizie privind inovațiile se caracterizează prin numeroase relații de tip feed-back, care apar ca efect necesar al următoarelor puncte critice:

1) verificarea resurselor întreprinderii şi a posibilităților de acțiune pe piață în domeniul inovației, având obiective strategice;
2) coordonarea obiectivelor din domeniul inovației cu obiectivele strategice şi verificarea compatibilității acestor obiective cu orientările strategice;
3) verificarea corelării rezultatelor previzibile obținute pe piață cu analiza strategică a dinamicii pieței şi a concurenței;
4) verificarea capacității de realizare în condițiile unui excedent "Cash-Flow" disponibil din gândirea de portofoliu;
5) verificarea resurselor interne şi externe cu ajutorul analizelor privind forța şi slăbiciunile;
6) corelarea planurilor concrete de execuție cu conceptele țărilor (portofoliul țărilor) şi cu obiectivele de dezvoltare specifice acestor țări.

Strategii ca elemente de legătură între întreprindere şi mediu

Conceptul de ciclu de viață

Ciclul de viață **arată evoluția previzibilă sau constantă în trecut a unui produs sau proces, în intervalul de timp în care se află pe piață.**

În legătură cu problema deciziei pe piață deosebim patru alternative de strategii: 1) Primul pe piață (First to market); 2) Urmează liderul (Follow the leader); 3) Inginerie aplicată (Aplication engineering); 4) Doresc şi eu (Me too)

Conceptul de curbă de experiență

Conceptul de curbă de experiență desemnează efectul de regresie a costurilor, care apare în multe ramuri după un timp mai îndelungat.

Constatările reieşite din curba de experiență sunt legate de: 1) o valoare monetară constantă; 2) costurile cuprinse în crearea valorii; 3) costurile de fabricație şi de administrare; 4) potențialul de reducere a costurilor; 5) ramură şi întreprindere.

Conceptul curbei de experiență poate servi la rezolvarea următoarelor probleme: 1) prognozarea pe termen lung a evoluției costurilor şi prețurilor; 2) evaluarea nivelurilor potențiale ale costurilor în raport cu concurența; 3) cuantificarea efectelor modificării ponderii întreprinderilor pe piață asupra nivelului costurilor; 4) evaluarea situației strategice inițiale (de pornire); 5) evaluarea posibilităților de raționalizare specifice produsului; 6) cunoaşterea efectelor de feed-back generate de realizarea produsului asupra organizării,

a finanțelor și a personalului; 7) fundamentarea alegerii între producția proprie și cooperarea cu alții; 8) indicarea cauzelor adoptării de către concurență a diferitelor strategii; 9) evaluarea nivelului costurilor inițiale pentru pătrunderea pe piețele existente (ale produselor).

Modelul PIMS – Impactul profitului asupra strategiei de piață (Profit impact on Market Strategy)

În cadrul modelului PIMS se identifică șase categorii de variabile, corespunzătoare factorilor strategici de succes: 1) atractivitatea pieței, a industriei și a mediului; 2) poziția în cadrul concurenței; 3) eficiența comportamentului investițional; 4) alocarea bugetară; 5) caracteristicile întreprinderii; 6) schimbări în cadrul celor cinci categorii de variabile prezentate anterior.

Analiza situației strategice inițiale (punctul de plecare)

Analiza situației strategice inițiale se desfășoară în mai multe etape:

1) analiza situațiilor strategice trebuie să identifice și să evalueze strategiile actuale;
2) analiza mediului întreprinderii trebuie să caracterizeze sfera generală a întreprinderilor și condițiile sectorului industriei în privința șanselor și riscurilor pentru întreprindere;
3) analiza întreprinderii trebuie să evidențieze forța și slăbiciunile întreprinderii în raport cu cel mai puternic concurent al său;
4) analiza rezultată din (2) și (3) trebuie să compare forța și slăbiciunile întreprinderii cu șansele și riscurile din mediul economic;

Pentru fiecare analiză a întreprinderii și a mediului trebuie efectuate analize pentru măsurarea: atractivității pieței (o analiză a mediului); poziției de concurență (o analiză a întreprinderii).

Tehnica de portofoliu ca un concept de bază pentru formularea strategiei

Bazele conceptului

Principiul de bază al tehnicii de portofoliu este structurarea mediului economic în domenii de afaceri relativ independente unul față de altul. Acestea reprezintă combinații produs/piață ale întreprinderii. O combinație produs/piață rezultă din stabilirea obiectivelor întreprinderii privind produsele și piața.

Unități comerciale strategice

În cadrul analizei conceptelor de piață se delimitează anumite domenii comerciale, așa-numitele **unități comerciale strategice** (UCS),

considerate baza conducerii strategice a întreprinderii şi se cercetează conținutul lor. Unitățile comerciale strategice sunt oamenii sau segmente omogene, cu autonomie foarte mare, care influențează întreaga organizare a întreprinderii. Domeniile comerciale strategice constituie elemente ale portofoliului general al întreprinderii.

Caracteristicile esențiale ale unităților strategice comerciale sunt următoarele: 1. autonomia funcțională; 2. importanță pentru societate; 3. ieşirea din concurență; 4. obținerea unor avantaje relative în concurență; 5. independență decizională relativă; 6. eficiența conducerii.

Conducerea orientată pe principiile economiei de piață într-o întreprindere cu unități comerciale strategice are următoarele avantaje:

- eliberarea conducerii comerciale de răspunderea pentru venituri;
- de conducerea unității comerciale strategice răspunde conducerea întreprinderii;
- eliberarea conducerii întreprinderii de tranzacțiile care se rezolvă în trei zile;
- îmbunătățirea deciziilor privind relația produs/piață prin conlucrarea tuturor sectoarelor funcționale (ex.: desfacere, producție, finanțe etc.);
- sporirea flexibilității prin descentralizarea deciziilor privind relația produs/piață;
- integrarea mai activă cu piața prin relații directe cu clienții;
- renunțarea la ambiții personale;
- reducere simțitoare a costurilor;
- capacitatea de conducere nefolosită a unor colaboratori tineri poate fi utilizată în conducerea unei unități comerciale strategice;
- nu sunt necesare schimbări în managementul linear;
- cercurile de muncă (de studiu) existente, care au o eficiență redusă, devin inutile;
- sistemele de planificare şi control sunt mai eficiente.

Soldul dintre costurile prevăzute şi comenzile de activitate reprezintă programul de reducere a costurilor într-o UCS.

Conceptul de portofoliu al Grupului Consultativ din Boston (Boston Consulting Group)

Cu ajutorul matricii de portofoliu ne putem informa într-o formă sugestivă asupra poziției strategice a domeniilor comerciale ale întreprinderii, respectiv ale diferitelor grupe de produse sau produse, ale unui domeniu strategic comercial.

Concepțiile de portofoliu situează în centrul atenției lor gama de produse ale întreprinderii și rentabilitatea acestora.

În vederea aprecierii produselor, în modelul Grupului Consultativ din Boston (CCB) sunt introduse două variabile**: rata de creştere** a pieței corespunzătoare și **ponderea produsului de piață.**

Întreprinderea trebuie să încerce ca, în planificarea producției, să realizeze un echilibru între produsele ce conduc la creşterea pieței și produsele rezistente, pentru a asigura dezvoltarea întreprinderii pe termen lung.

Bazele concepției de portofoliu sunt cunoştințele despre analiza ciclului de viață, a curbei de experiență și a stadiului PIMS. În cazul cel mai general se pun față în față **ponderea pe piață** ("market share") cu **viitoarea creştere a pieței** ("market growth"). Fiecărui domeniu de planificare îi revine, corespunzător caracteristicilor sale, un anumit grad de importanță: 1. segmentele de produs/piață; 2. domeniul produsului sau cel comercial; 3. unitățile comerciale strategice; 4. sectoarele; 5. domeniul întreprinderii.

Alături de portofoliul situației existente, ca bază a analizei, se formulează un portofoliu-scop pentru a putea dezvolta activitățile strategice necesare pentru îmbunătățirea situației actuale a întreprinderii și realizarea în viitor a unei situații dorite.

Conceptul de portofoliu al companiei McKinsey

Sistemul de apreciere, după McKinsey, se caracterizează, în esență, prin următoarele trăsături:

1. îmbunătățirea unei matrice sinoptice de portofoliu prin adăugarea a două dimensiuni: atractivitatea ramurii și forța domeniului de afaceri;
2. evaluarea complexului de factori;
3. identificarea, respectiv fundamentarea **factorilor principali generatori de rezultate pozitive** în diferite faze ale analizei de portofoliu;
4. abaterea de la **strategiile și alternativele standard**;
5. alocarea resurselor.

Concepția-scop se poate realiza în următoarele etape de planificare: 1) dezvoltarea alternativelor strategice prin luarea în considerare a condițiilor de mediu și de concurență; 2) evaluarea și alegerea strategiilor; 3) elaborarea concepției-scop prin considerarea deosebită a unei teorii de echilibru.

Pentru a asigura o orientare avantajoasă în sfera concurenței se propun următoarele etape parțiale: 1) constituirea **Informației de bază**; 2) elaborarea ipotezelor pentru orientarea strategică de ansamblu a principalilor concurenți; 3) analiza unor strategii mai avantajoase ale concurenților principali; 4) analiza reacției la concurență; 5) elaborarea ipotezelor pentru crearea în continuare a situațiilor de concurență; 6) evaluarea portofoliului concurenței.

Controlul operativ şi strategic

Criterii	Planificare	Control
Orientarea planurilor	Către anumite aspecte	Asupra întregii organizări
Complexitatea	Multe variabile	Mai puțin complex
Dimensionarea structurilor	Nestructurată şi neregulată, orientată pe probleme mai degrabă externă;	Regulat, conform instrucțiu-nilor; structurat pe părți
Tipul de informații	Mai puțin precisă; împrăştiată	Integrat, mai degrabă intern; mai precis; orientat către trecut relativ dificil conduce la rezultatele dorite
Comunicație	Relativ simplă	
Scopul prezentării	Arată rezultatele previzibile	
Persoane care colaborează	Management de vârf	Management de vârf şi linear multe activitatea de administrare, capacitate de convingere
Numărul colaboratorilor	Puține	
Necesități de activitate intelectuală	Creativitate, gândire analitică, inovare, dorință de experiment	
Raportul dintre planificare şi control	Domină planificarea, este sprijinit controlul	Accent pe planificare şi control pe termen scurt acțiuni pe baza unor politici mai puțin dificilă
Orizontul de timp	Pe termen lung	
Rezultate	Politici, mod de acțiune	
Aprecierea rezultatelor	Foarte dificilă	

Planificarea - cunoaşterea unei probleme - aprecierea situației inițiale, de pornire - analiza cauzelor pentru clarificarea şi precizarea problemelor deschise şi a intențiilor posibile	Faza de incitare
- stabilirea obiectivelor concrete de plan, respectiv criteriile de decizie - căutarea şi elaborarea unor soluții alternative - aprecierea consecințelor aplicării soluțiilor alternative în privința criteriilor de decizie şi respectiv a obiectivelor	Faza de căutare
Decizia - aprecierea posibilităților de soluționare - alegerea soluției ce urmează să fie aplicată	Faza de decizie
Realizarea - transpunerea unei soluții în măsuri şi prevederi de acțiune (premise: operaționalizarea prin prezentarea unor dimensiuni obligatorii)	Faza de realizare

Controlul
- comparații între ce este şi ce trebuie să fie
- cu mărimi efective (“reglare”/”feed-back”)
- cu mărimi previzibile (“conducere”/”feed-forward”)
- analiza abaterilor
  - trecute
  - viitoare (abateri anticipate)
	Faza de control

Revizuirea legată de - progresul într-un proces în curs de desfăşurare (execuție, rezultate parțiale) - rezultatele obținute din procese încheiate - modificarea condițiilor cadru care au asigurat fundamentarea planului (revizuirea planului şi a coordonării)	Faza de revizuire

PIAȚA MUNCII ŞI POLITICA PIEȚEI MUNCII ÎN GERMANIA

Hartmut SEIFERT, Institutul de Cercetări Economice
al Ligii Sindicatelor Germane

1. Prezentarea problemei

Trecerea de la un sistem economic la altul, aşa cum se pregăteşte în țările socialiste est europene sau (ca şi în cazul fostei RDG) este în curs de înfăptuire, ridică probleme enorme de adaptare, care pot conduce, în primul rând în cursul fazei de ruptură, la perturbări economice cu efecte sociale decisive. Există, de fapt, modele de transformare. În ciuda lipsurilor lor, țările cu economie de piață de orientare socială din Europa centrală, de vest şi de nord pot constitui modele pentru libertate politică, eficiență economică şi dreptate socială. Pentru faza rupturii sociale şi economice lipsesc însă modelele care ne-ar putea arăta cum se realizează transformarea cât mai rapidă şi mai lipsită de conflicte a sistemelor sociale. De aceea nu pot fi evitate procesele de căutare. Trebuie solicitat domeniul intensivității. În acest proces trebuie cheltuiți şi bani pentru instruire. De aceea nu este anormal ca, din orice domeniu al politicii în care s-a acumulat o experiență bună, să se primească sfaturi şi ajutor.

Cu această ocazie se ridică însă o problemă şi pentru cei ce oferă consultații. Astfel, se poate explica modul de aplicare al politicii pieței muncii din Germania şi se poate prezenta experiența dobândită. Dar nu se pot transfera în alte societăți sistemele politice, cadrul şi structura lor instituțională şi organizatorică de acțiune, fără a se ține cont de condiții. Acest proces ar fi similar cu transplantul unor organe în corpuri străine cu alte sisteme imunitare. Această analogie ar putea să pară banală. Dar ea este, tocmai pentru politica pieței muncii, deosebit de semnificativă.

Politica pieței muncii în Germania, dar şi în alte țări, cu economie de piață cu orientare socială, ca în Suedia şi Austria, funcționează mereu numai ca un element de armonizare a diferitelor domenii ale politicii, cum sunt politica economică şi financiară, politica monetară, politica pregătirii profesionale şi, indirect, politica prețurilor.

În privința politicii pieței muncii, Germania, poate să privească în urmă către o experiență de mulți ani. Până în 1975 problema principală a pieței

muncii a fost aceea ca, având în vedere ocuparea deplină şi ratele de creştere economică puternice, să pună la dispoziție suficientă forță de munca calificată pentru economie şi administrație. Începând cu mijlocul anilor 70 situația pieței muncii s-a inversat. Acum există şomaj de masă. Până acum politica pieței muncii poate să indice o serie de rezultate. Fără utilizarea diferitelor instrumente situația pieței muncii ar fi mult mai proastă.

2. Concepția privind politica activă a pieței muncii

Bazele politicii publice a pieței muncii sunt date de Legea privind stimularea muncii din 1969 (L.S.M.), adoptată în urma unui larg consens al tuturor grupelor sociale. Legiuitorul a urmat recomandările făcute de OECD de elaborare a unei politici a pieței muncii în economiile de piață dezvoltate, a cărei caracteristică predominantă să fie aceea de a interveni în viitor, mai mult decât până acum, în procesele de pe piața muncii. Până acum, în cadrul politicii pieței muncii a dominat ideea de asigurare. Sarcina centrală a politicii pieței muncii a fost privită ca fiind aceea de menținere la un nivel cât mai scăzut posibil a consecințelor materiale ale şomajului şi de preocupare pentru mijlocirea rapidă a reintegrării în activitate. Cel puțin aşa arătau dispozițiile de bază ale legii privind medierea în muncă şi asigurarea şomajului, existentă încă din 1927 şi modificată de mai multe ori. Influențarea proceselor de pe piața muncii nu era prevăzută în această concepție. Cu totul altfel este însă concepută LSM. Ea preia sarcini de politică a proceselor şi pune chiar accent pe intervențiile profilactice. Chiar într-un stadiu incipient trebuie ca dezvoltarea pieței muncii să fie astfel concepută prin activități orientate, încât efectele negative nici să nu apară. Pe primul plan se situează acum activitățile de conducere şi operative, care să asigure raporturile de ocupare aflate în pericol şi să creeze altele noi. În principiu, acestea trebuie să aibă întâietate în raport cu asigurarea socială a şomajului. Pentru a pune în evidență în mod deosebit aceste modificări de concepție, politica pieței muncii a obținut atributul de “activă”.

Odată cu aplicarea LSM, s-a urmat cursul deja introdus prin Legea privind stabilitatea şi creşterea (LSC), care prevedea lărgirea competențelor de intervenție a statului pe piața muncii. Odată cu Legea privind stabilitatea şi creşterea din 1967 ne-am luat rămas bun, din punctul de vedere al politicii ordinii, de la o concepție de politică economică neoliberală, care se limita la politica concurenței şi respingea intervențiile de tipul politicii de proces, considerându-le opuse pieței şi cu efecte de reducere a eficienței. Noua concepție a politicii economice şi de piață a muncii s-a orientat în funcție de

concepția keynesistă de bază şi a condus, în esență, la elaborarea unei politici economice şi financiare anticiclice. LSM, trebuia să acopere unele flancuri rămase încă descoperite ale conducerii globale a proceselor economice de ansamblu, realizată prin Legea privind stabilitatea şi creşterea, şi să definitiveze o concepție globală completă de politică a ocupării. În detaliu, Legea stimulării muncii prevede următoarele obiective: evitarea şomajului şi subocupării; stimularea mobilității profesionale; compensarea consecințelor negative resimțite de angajați în urma introducerii progresului tehnic şi a restructurărilor; integrarea profesională a celor handicapați fizic, psihic sau afectiv; integrarea femeilor în piața muncii; protejarea pe piața muncii a angajaților mai bătrâni; îmbunătățirea structurii de ocupare în regiunile şi ramurile de activitate neglijate.

Acestui catalog de obiective îi este asociat un şir de instrumente. Pentru aceasta este valabil principiul conform căruia mijlocirea obținerii posturilor de pregătire sau de muncă, ca şi aplicarea măsurilor de perfecționare profesională, au prioritate evidentă față de compensațiile salariale. Următoarele tipuri de activități pregătesc politica pieței muncii: cercetarea pieței muncii şi a meseriilor; medierea în muncă; consultanță de specialitate; angajarea forței de muncă străine, inclusiv stabilirea dreptului la muncă; stimularea individuală şi instituțională a pregătirii şi perfecționării profesionale, ca şi a recalificării; stimularea începerii lucrului (ajutoare pentru mobilitate, subvenții ale costurilor salariale); bani pentru munca cu program redus; stimularea ocupării pe tot parcursul anului în domeniul construcțiilor; măsuri pentru crearea de locuri de muncă; compensații salariale (bani pentru şomeri, ajutor de şomaj, bani pentru caz de nereuşită la concurs).

Aceste activități se referă la diferite situații problematice, după cum urmează:

- Pentru acoperirea unui **gol al ofertei** (lipsă de forță de muncă) servesc activitățile de angajare şi mobilizare pe piețele internă şi externe, ca şi măsurile de calificare.
- **Şomajul sezonier** trebuie să fie cât mai limitat prin stimularea ocupării pe tot parcursul anului în construcții şi prin plata unor sume pe perioada de vreme rea, pe măsura efectelor sociale.
- **Şomajul friațional** trebuie eliminat prin activități de informare, consultare şi mediere, ca şi ajutor de mobilitate.
- **Şomajul structural** poate să apară prin schimbări de calificare condiționate de restructurări tehnologice şi de ramură, atunci când

angajații nu se pot adapta suficient nici în privința mobilității regionale, nici a calificării. În privința restructurării regionale trebuie să fie stimulată capacitatea de adaptare prin ajutoare destinate stimulării mobilității (costul mutării, bani pentru conciliere etc.), iar în privința profesiunii şi a calificării prin acoperirea costurilor de pregătire, reintegrare etc.

- Împotriva **şomajului conjunctural,** Legea privind stimularea muncii prezintă măsuri de creare de locuri de muncă, compensații pentru munca cu program redus şi compensații salariale (mecanismul "Built-în-Stabilizer").
- **Şomajul condiționat de creştere** conduce la situația cea mai grea de rezolvat cu ajutorul instrumentelor politicii pieței muncii.Politica pieței muncii poate să apeleze, în acest caz, la instrumentarul prevăzut pentru situații de conjunctură: măsuri de creare de locuri de muncă, compensații pentru munca cu program redus, măsuri de perfecționare a pregătirii, ajutor pentru mobilitate şi subvenționarea salariilor. Aplicarea lor va avea efecte numai dacă se vor face concomitent eforturi corelate de politică economică, care să învioreze activitatea de investiții şi să stimuleze creşterea volumului capitalului (ex. În cadrul unor ajutoare în investiții, programe de acordare de credite, stimularea activității de cercetare-dezvoltare etc.).
- **Probleme ale ocupării categoriilor de persoane handicapate** trebuie rezolvate prin măsuri de calificare (perfecționare profesională şi recalificare), ajutor de mediere sau subvenții la costurile salariale.
- **Asigurarea socială în caz de şomaj**. Dacă nu se reuşeşte să se evite şomajul prin aplicarea timpurie şi operativă a instrumentelor politicii pieței muncii, atunci compensațiile salariale (bani şi ajutoare pentru şomaj) asigură pentru un anumit timp şi anumite condiții revendicative, baza existenței materiale.

3. Utilizarea instrumentelor

3.1. Dezvoltarea pieței muncii depinde de anumiți factori. **Pe latura cererii,** nivelul creşterii economice, creşterea productivității şi timpul mediu de lucru efectiv realizat pe o persoană decid asupra numărului de persoane care pot intra în relații de muncă. Determinantele hotărâtoare pentru **oferta de forță de muncă** sunt evoluția populației în vârstă de muncă şi înclinațiile către ocupare a diferitelor categorii de populație. Evoluția cererii şi ofertei

stabileşte dacă piaţa muncii se mişcă echilibrat, dacă se produce şomaj sau apare o cerere mai mare decât oferta.

Aşa cum arată datele din tabelul nr. 1, situaţia pieţei muncii în Germania, s-a modificat esenţial la mijlocul anilor 70. În timp ce până la acel moment forţa de muncă a fost mult mai mare decât oferta ("supraocupare"), de atunci situaţia s-a inversat.

Apare o lipsă cronică de locuri de muncă. Numărul şomerilor s-a situat, în ultimii 15 ani, numai pentru puţin timp sub limita milionului, iar începând cu 1983 a oscilat în jurul unei cifre mai mari de 2 milioane. Şomajul menţinut la cote înalte pare aproape surprinzător, deoarece evoluţia ocupării şi-a depăşit de mult punctul de minim din 1976, de 25,974 mil. persoane ocupate, iar în 1990 a atins în medie 28,32 milioane, ajungând la un nou punct de maxim în istoria perioadei de după război. Aceasta este oricum o creşterecu 9% sau 2,35 milioane persoane ocupate.

Făcând abstracţie de această evoluţie favorabilă a cererii, dezechilibrul permanent şi ridicat pe piaţa muncii se explică dacă se ia în considerare evoluţia pieţei muncii de pe latura ofertei. Începând cu 1976 numărul celor interesaţi să fie angajaţi în Germania (potenţialul forţei de muncă) a crescut în total cu 3,7 milioane. Această evoluţie se explică prin influenţe demografice, o puternică tendinţă a femeilor de a solicita locuri de muncă, un număr în creştere a străinilor (a doua generaţie) şi în ultimii ani, mai ales, o imigraţie crescândă (din URSS, România, Polonia şi Germania).

Nici chiar avântul economic deosebit de viguros şi de durată de după anul 1982 (vezi tabelul nr. 1), ca şi reducerea săptămânii de lucru realizată de atunci încoace nu au fost suficiente pentru a satisface cu locuri de muncă întregul potenţial de forţă de muncă din Germania. Politica pieţei muncii s-a aflat în ultimii ani în faţa unor mari solicitări.

Tabelul nr. 1

Creşterea şi piaţa muncii în perioada 1970-1989

- modificările anuale în procente -

Anul	Produsul intern brut	Productivitatea[1)]	Volumul de muncă[2)]	Populaţie ocupată[3)]
1970	5,1	4,7	0,4	1,3
1971	2,9	4,1	-1,1	0,4
1972	4,2	5,2	-0,9	0,4

Anul	Produsul intern brut	Productivitatea[1)]	Volumul de muncă[2)]	Populație ocupată[3)]
1973	4,7	5,1	-0,4	1,1
1974	0,3	3,0	-2,7	-1,2
1975	-1,6	3,2	-4,6	-2,7
1976	5,4	4,3	1,1	-0,5
1977	3,0	4,6	-1,5	0,1
1978	2,9	3,4	-0,5	0,8
1979	4,2	3,6	0,6	1,7
1980	1,4	0,4	1,0	1,6
1981	0,2	1,1	-1,0	-0,1
1982	-0,6	0,3	-0,9	-1,2
1983	1,5	3,4	-1,8	-1,4
1984	2,8	3,2	-0,3	0,2
1985	2,0	2,5	-0,6	0,7
1986	2,3	1,5	0,9	1,4

[1)] În prețuri 1980.

[2)] În prețuri 1980.

[3)] În țară.

Sursa: DIW – Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, *Produsul social și circuitul veniturilor*.

3.2. Compensații salariale. În cadrul sarcinilor tradiționale ale politicii publice a pieței muncii se include și asigurarea financiară în caz de șomaj, care servește concomitent pentru stabilizarea conjuncturală, urmărind, de altfel, să surprindă orice scăderi posibile ale cererii. Distingem trei tipuri de acțiuni:

- **Ajutor în bani pentru șomeri**: În această privință există o revendicare îndreptățită de asigurare. Revendicări are cel care este șomer, căruia îi stă la dispoziție medierea muncii, care încheie perioada de aşteptare de la ultima angajare (ultima angajare trebuie să fie de cel puțin 360 de zile) și care se prezintă ca șomer la oficiul de forță de muncă. Nivelul și durata ajutorului de șomaj sunt legate de contribuția precedentă pentru șomaj și de nivelul ultimului venit (net). Șomerii care întrețin copii primesc 68%, iar ceilalți 63% din nivelul ultimului venit. Ajutorul este limitat la 12 luni. În orice caz șomeri mai

bătrâni de 42 de ani – în funcție de timpul de aşteptare – pot primi bani pe o perioadă de până la 32 de luni.

Dintre şomerii înregistrați, nici măcar jumătate (în 1989 au fost în medie 43,6%) nu primesc bani la nivelul ridicat al ajutorului de şomaj. Circa L' din şomerii înregistrați trebuie să se mulțumească cu nivelul scăzut al ajutorului de şomaj şi circa 1/3 din totalul şomerilor nu au pretenții la servicii sau nu sunt decişi în fața propunerilor (vezi tabel nr. 2).

- Ajutorul pentru şomeri: Deosebim două variante. În prima poate fi oferit ajutorul final de şomaj, când drepturile pentru ajutor în bani au încetat. A doua presupune revenirea la dreptul inițial de ajutor de şomaj prin prestarea unei activități de cel puțin 150 de zile, cu contribuția respectivă pentru şomaj. Perioada pentru care se acordă ajutor pentru şomeri este practic nelimitată. Nivelul reprezintă 56% din ultimul venit net, şi pentru şomerii cu cel puțin un copil. În orice caz, spre deosebire de ajutorul în bani pentru şomeri, se verifică gradul de sărăcie al şomerului, adică se calculează veniturile şi averea şomerului şi a soțului (sau soției), ca şi veniturile copiilor minori.

Tabelul nr. 2

Şomeri după tipul de serviciu
(serviciile sunt evaluate ca medie anuală)

Anul	Şomeri înregistrați	Din care:		
		Tipuri de servicii		
		Bani pentru şomeri	Ajutoare pentru şomeri	Nu beneficiază de servicii sau nu sunt decişi
	mii pers.	%	%	%
1980	889	51,1	13,7	35,2
1981	1.272	54,9	13,3	31,8
1982	1.833	50,5	15,9	33,6
1983	2.258	44,9	21,5	33,6
1984	2.266	37,9	26,4	35,7
1985	2.304	36,3	26,8	36,9
1986	2.228	35,9	27,0	37,1
1987	2.229	37,4	26,0	36,7
1988	2.242	42,2	23,6	34,2

Sursa: ANBA.

3.3. Acțiuni operative

3.3.1. Măsuri de asigurare şi creare de locuri de muncă. Politica pieței muncii nu poate să creeze locuri de muncă **de durată**. Dar, ea poate asigura temporar locuri de muncă aflate în pericol şi poate crea pentru un timp limitat relații suplimentare de ocupare. În ce măsură a reuşit să contribuie pe această cale la stabilizare în ultimii ani putem vedea în tabelul nr.3. Prin acordarea de bani în caz de program redus, prin măsuri de creare de locuri de muncă şi perfecționarea profesională, s-a redus şomajul, cel puțin în ultimii ani, în total cu circa 323.000 persoane.

Tabelul nr.3

Ocuparea absorbantă şi efectul asupra ocupării a politicii pieței muncii

(mii persoane)

	1974	**1975**	**1979**	**1982**	**1984**	**1987**	**1989**
1. Lucru cu program redus	292	773	88	606	384	278	125
2. Măsuri de creare a locurilor de muncă	3	16	51	29	71	115	100
3. Stimularea perfecționării profesionale şi recalificării	117	127	73	117	124	187	200
4. Total 1+3	412	916	212	755	579	580	425
5. Degrevare de impozite a şomerilor	231	391	188	368	301	386	323

Altfel spus: şomajul ar fi fost în total cu 16% mai ridicat. Mai precis a fost vorba de următoarele măsuri:

- **Compensații în bani pentru munca cu program redus** se folosesc în cazul unei lipse temporare a locului de muncă, pentru ca, pe de o parte, întreprinderea să-şi păstreze propria forță de muncă, iar pe de altă parte, să evite şomajul. De regulă, ajutorul în bani pentru şomeri se plăteşte pe 6 luni, dar în situația specială a regiunilor afectate de şomaj poate să ajungă până la 24 de luni, iar în industria oțelului care trebuie să suporte crize structurale, se plăteşte chiar până la 36 de luni. Şomerii care trebuie să întrețină cel puțin un copil, obțin 68% din venitul pierdut, iar ceilalți 63%.

În ultimii ani timpul de muncă s-a redus cu circa 1/3 prin folosirea programului redus.

- **Măsurile de creare de locuri de muncă** sunt singurul instrument al Legii privind stimularea muncii, prin care se creează nemijlocit locuri de muncă suplimentare. Prin subvenționarea costurilor salariale cu 50%-75%, din cheltuielile cu munca se stimulează lucrările publice. În regiunile cu o rată a şomajului peste medie, subvenția poate să reprezinte 90%, iar în cazuri deosebite, chiar 100%. Perioada de aplicare a măsurilor este de regulă de un an, dar poate fi prelungită până la doi ani, iar în cazuri de excepție chiar până la 3 ani. La lucrările care prezintă interes public se includ, de exemplu, crearea şi îmbunătățirea infrastructurii sociale, a domeniului locuințelor, a construcțiilor pentru odihnă, timp liber şi sport, a măsurilor împotriva zgomotului, a ocrotirii peisajului sau a asigurării serviciilor ambulatorii sau staționare pentru acordarea de consultații şi îngrijire. În ultimii ani a crescut tot mai mult importanța măsurilor în domeniul protecției mediului (canalizare, îndiguiri, înlăturarea şi evaluarea deşeurilor), ca şi în domeniul economisirii energiei.

Întrucât în cadrul măsurilor de creare de locuri de muncă se oferă numai o subvenție de la costurile salariale, apare deseori dificultatea de a determina costurile reale. Tocmai în regiunile caracterizate de structuri necorespunzătoare şi de şomaj ridicat, purtătorii unor asemenea măsuri. De aceea se verifică dacă mijloacele reale necesare pentru măsurile de creare de locuri de muncă au fost folosite la finanțarea altor programe în cadrul politicii ocupării. Asemenea finanțări combinate sunt posibile în cadrul programelor de stimulare a construcțiilor în oraşe, de stimulare economică regională sau sectorială, a diferitelor fonduri sau programe speciale ale landurilor.

- **Stimularea perfecționării profesionale.** Prin stimularea individuală sau instituțională a perfecționării profesionale nu se creează nemijlocit relații de ocupare suplimentare. Participarea la forme de pregătire, de perfecționare sau recalificare reduce însă numărul şomerilor, pentru că aceste persoane, în loc să fie inactive, îşi ridică nivelul de calificare sau se adaptează la cerințele generate de modificările structurale şi, prin aceasta, îşi ridică şansele în vederea ocupării. În medie, pe anul 1989, circa 200.000 de persoane au beneficiat de asemenea măsuri. Această cifră corespunde aproximativ unei ordini de mărime de 10% din totalul şomerilor. Obiectivele perfecționării profesionale şi a recalificării sunt următoarele: să adapteze cunoştințele şi capacitatea profesională la cerințele profesionale mereu schimbătoare; să

reintegreze personalul mai în vârstă; să ia examenele finale rămase nepromovate.

Premisele pentru participarea la măsurile de perfecționare sunt:

- persoanele să fi încheiat o formă de pregătire profesională şi să aibă o activitate ulterioară pregătirii de cel puțin 3 ani; persoanele care nu au încheiat o formă de pregătire trebuie să fi lucrat cel puțin 6 ani.

Beneficiarii acestor măsuri obțin o sumă de bani pentru întreținere, ca o compensație salarială, care reprezintă în prezent 73% din ultimul venit în cazul în care soția (sau soțul) sunt în situația de a fi întreținute şi 65% în celelalte cazuri.

- **Stimularea începerii activității, ajutor în vederea reintegrării şi pentru tranziție. Pentru stimulare începerii lucrului** se plătesc, pentru şomeri sau pentru cei care caută de lucru şi care sunt amenințați în mod direct, ajutoare de susținere a cheltuielilor cu călătoria şi mutarea, sprijin în vederea despărțirii, tranziției, efectuării de călătorii acasă la familie şi alte cheltuieli cerute de mobilitatea teritorială. În 1989 au fost stimulate în acest sens 270000 de persoane. **Printr-un ajutor de integrare**, care poate ajunge până la 50% din salariul tarifar pe o perioadă de până la 2 ani, trebuie sensibilizați patronii să angajeze şomerii care au dificultăți la găsirea unui loc de muncă. În 1989 au fost stimulate, pe această cale, în total 10.000 de persoane. Mai nou, se oferă şi bani pentru tranziția şomerilor care vor să întreprindă o activitate independentă. Ca subvenții se oferă acele contribuții care altfel s-ar oferi ca bani sau ajutor de şomaj. Peste 11.000 de

Şomeri au beneficiat de servicii financiare ca ajutor de debut într-o activitate independentă.

Efectul de ocupare al acestor servicii se evaluează greu. În mod deosebit apar dificultăți la cuantificarea efectelor secundare. În cazul ajutorului de reintegrare sau a subvenționării costurilor salariale este greu de spus dacă întreprinderile ar fi făcut şi fără aceste mijloace de stimulare nişte eforturi suplimentare, sau ar fi trecut la situația de a echilibra reducerea posibilă a producției cu şomaj pe termen mai lung.

3.3.2. Medierea muncii şi consultații de specialitate. O sarcină centrală a oficiilor de plasare a forței de muncă o constituie medierea în găsirea locurilor de muncă sau de pregătire, ca şi consultațiile de specialitate. Ambele categorii de servicii sunt gratuite. În cazul medierii

muncii instituția federală pentru muncă deține monopolul acestei activități, care a fost însă de curând contestat puternic. Serviciile de mediere şi consultanță a oficiilor de plasare a forței de muncă sunt la dispoziția oricui. De altfel, întreprinderile nu au obligația să raporteze locurile de muncă libere la oficiile de muncă, ci pot să-şi recruteze personalul în numeroase alte feluri. Din acest motiv nu se raportează decât circa 40% din totalul locurilor de muncă disponibile. În special în cazul muncii calificate, importanța oficiilor de muncă este scăzută.

În ciuda acestor restricții, oficiile de muncă sunt integrate într-o măsură mare în procesele pieței muncii. Astfel, în 1989, oficiile de muncă au realizat 2,28 milioane medieri. Le-au fost raportate 2,23 milioane locuri de muncă au realizat 2,28 milioane medieri. Le-au fost raportate 2,23 milioane locuri de muncă libere şi s-au prezentat 3,8 milioane şomeri. Procesul de mobilitate între întreprinderi se datorează, în buna parte, oficiilor de muncă şi este parțial condus.

O posibilitate de a conduce piața muncii o oferă consultațiile de specialitate. În 1989 s-au adresat oficiilor de muncă circa 1,29 milioane persoane cu rugămintea de a li se furniza informații şi consultații sistematice de specialitate; devine astfel posibilă informarea cu privire la alegerea meseriei, schimbarea meseriei şi stimularea pentru pregătirea profesională, precum şi pregătirea unei canalizări aproximative către meserii.

Medierea muncii şi consultațiile de specialitate sunt în strânsă legătură cu alte instrumente ale politicii pieței muncii, în special cu măsurile de perfecționare profesională şi creare de locuri de muncă, dar şi cu reintegrarea şomerilor cu probleme deosebite (restricții impuse de sănătate, calificare scăzută). Astfel, o măsură de calificare poate fi premisa unei medieri reuşite. Întrucât oficiilor de plasare le revin şi sarcini de cercetare a pieței muncii şi a orientării pe meserii, medierea muncii dispune de repere aproximative privind tendințele de evoluție pe sectoare, meserii şi calificare generală.

3.3.3. Reabilitare profesională. Pentru a obține, a îmbunătăți şi, respectiv, a reface capacitatea profesională şi de lucru a celor handicapați fizic, psihic sau afectiv, oficiile de muncă oferă servicii privind stimularea profesională. Acestea pot obține banii necesari temporar pentru handicapați, care din cauza participării la o activitate de perfecționare profesională sau de recalificare nu pot să-şi exercite activitatea pe o zi întreagă.

Aceşti bani reprezintă 80% din ultimul venit net. De asemenea, se preiau costurile legate de serviciul de stimulare profesională pentru reabilitare, mai ales costul pregătirii, taxe de examen etc.

4. Aspecte organizatorice ale politicii pieței muncii

De aplicarea în practică a prevederilor din Legea privind stimularea muncii răspunde Ministerul pentru Muncă (Bundesanstalt fur Arbeit – BA). Structura organizatorică a BA se caracterizează prin două principii. Astfel, pe de o parte, are o structură **descentralizată** iar pe de altă parte, are **autonomie administrativă.**

Departamentul este compus din nouă oficii de muncă ale landurilor, ale căror delimitări corespund foarte mult cu unitățile teritoriale. La rândul lor oficiile landurilor se împart în 146 oficii de muncă locale, cu un total de 500 unități subordonate.

Repartizarea teritorială a oficiilor nu corespunde întotdeauna limitelor comunelor.

Departamentul nu este o componentă a administrației generale a statului. Fiind o instituție nemijlocit federală a dreptului public, ea aparține administrației indirecte a statului şi i se conferă autonomia administrativă. Organele ei sunt tripartide fiind constituite din reprezentanți ai sindicatelor, ai patronilor şi ai instituțiilor publice.

Organele administrației autonome au următoarele sarcini:

- consiliul de administrație: stabileşte orientările de bază ale politicii BA în cadrul obligațiilor sale legale şi supraveghează înfăptuirea sarcinilor ministerului federal;
- comitetul director: conduce activitatea BA, atâta timp cât nu este vorba despre activități administrative directe care intră în sarcina preşedintelui;
- comisii de administrație: acționează pe baza utilizării cunoştințelor concrete şi a experienței membrilor cu privire la piața locală a muncii sau sectorială pentru planificarea şi stabilirea măsurilor ce servesc îndeplinirii sarcinilor departamentului în sectoarele sale, inclusiv a premiselor necesare administrative şi de personal. În acest sens, acționează astfel încât serviciile şi acțiunile BA să corespundă realității şi relațiilor locale şi sectoriale, dorințelor celor care caută loc de muncă sau sfaturi, ca şi necesităților întreprinderilor şi administrațiilor. De asemenea, urmăresc

rezultatele aplicării măsurilor. Această structură organizatorică este valabilă, în principiu, în cele trei planuri: instituția centrală, oficiile de muncă ale landurilor şi oficiile de muncă locale.

Autoadministrarea dispune însă numai de o autonomie limitată. Înainte de toate bugetul, dar şi statutul şi dispozițiile departamentului, ca şi numirea în funcțiile înalte se aprobă de către conducerea federală. În fine, conducerea federală are posibilitatea, de exemplu, să opereze modificări în activitate, chiar împotriva deciziilor administrației. Astfel, poate să intervină în modul de înfăptuire a politicii pieței muncii, ceea ce a făcut şi în trecut în repetate rânduri. Chiar şi numai cele nouă modificări ale Legii privind stimularea muncii efectuate din 1969 şi până acum dovedesc acest lucru.

Combinația dintre o structură organizatorică descentralizată şi principiile autoadministrării reprezintă o premisă esențială pentru o politică a pieței muncii orientată şi adaptată problemelor locale existente. Un exemplu în acest sens este dat de aplicarea măsurilor de creare de locuri de muncă. La nivelul oficiilor locale, deciziile se iau de către colegiile de conducere, formate din reprezentați ai sindicatelor, ai uniunilor patronilor şi ai puterii publice, care trebuie antrenate la aplicarea proiectelor de conținut. În funcție de problemele locale specifice ale pieței muncii, acestea pot deplasa accentul spre stimularea ocupării tinerilor sau al femeilor sau, respectiv, a handicapaților sau a şomerilor în vârstă. De asemenea, mai pot influența orientarea măsurilor către domeniul serviciilor sociale sau a protecției mediului sau către îmbunătățirea infrastructurii economice. Pe baza principiului structurii descentralizate a deciziei se atribuie competențe agenților locali care, de regulă, cunosc în mult mai mare măsură problemele locale decât cei de la nivelul central. Prin participarea diferitelor grupări sociale în cadrul autoconducerii nu numai că se asigură corelarea diferitelor canale informaționale, ci apare şi posibilitatea de a evidenția interesele divergente şi de a le elimina într-un stadiu incipient, în cadrul unor proceduri instituționalizate de luare a deciziei.

5. Costul şi finanțarea politicii pieței muncii

5.1. Finanțarea. Politica publică privind piața muncii se finanțează, de regulă, prin contribuții. Contribuțiile provin parțial de la patroni şi parțial de la populația ocupată.

În principiu, există obligația de a contribui – în anumite limite stabilite – toți lucrătorii şi angajații. Nu au această obligație, dar nici nu pot formula

revendicări, persoanele ocupate cu un timp de muncă mai mic de 18 ore pe săptămână, ca funcționari sau particulari. Contribuția este, în prezent de 4,3% din venitul brut, din care totuşi, angajatul nu plăteşte decât 2,15%.

Când cheltuielile Ministerului Federal pentru Muncă nu pot fi acoperite din contribuții, atunci conducerea federală este obligată să acopere deficitul bugetului prin împrumut sau subvenții. Cu deosebire în situațiile mai dificile, în care pe fondul unei evoluții conjuncturale nefavorabile numărul şomerilor a crescut rapid, conducerea federală a trebuit să intervină cu ajutoare financiare.

Deosebit de dramatică a fost situația în anii de criză 1975 şi 1981 ca şi în 1982. Atunci contribuțiile nu au acoperit decât 52%, 70% şi respectiv 79% din totalul cheltuielilor. Întrucât atunci şi rezervele destinate unor vremuri grele au fost în mare măsură consumate, conducerea federală a trebuit să preia 40%, 29% şi respectiv 21% din cheltuieli.

În situațiile dificile ale pieței muncii conducerea federală a acordat ajutorul temporar în conformitate cu obligația sa de sprijinire prin subvenții şi a asanat problemele financiare aferente politicii pieței muncii prin mijloace federale suplimentare. În acelaşi timp a încercat prin intervenții în domeniul veniturilor şi cheltuielilor să echilibreze bugetul pe termen mediu şi să renunțe astfel la subvenții. Astfel, s-a îmbunătățit situația prin repetate creşteri ale contribuțiilor. În timp ce ponderea contribuției era la mijlocul anilor 60 de numai 1,3%, ea a crescut, ajungând în 1983 până la 4,6%. După aceea, s-a mai redus într-o anumită măsură. În principiu secvențele s-au derulat după acelaşi tipic. Pe de o parte, s-a restrâns cercul beneficiarilor de servicii şi, pe de altă parte, s-a redus volumul serviciilor.

5.2. Costul şomajului. Şomajul implică costuri deosebit de ridicate, atât pentru societate, cât şi pentru fiecare membru al ei. Cât de mari sunt costurile se poate stabili în cadrul unei calculații complete. Există date exacte cu privire la cheltuielile Ministerului Federal pentru Muncă, pe care acesta le activează pentru asigurarea şomerilor şi pentru crearea de noi raporturi de muncă. Se mai pot evalua şi cheltuielile suplimentare cu asigurarea pensiilor, asigurarea sănătății, şi ajutorul social, ca şi reducerea veniturilor provenite de la aceşti purtători de asigurări. Dar lipseşte a pierderii de avere ca urmare a şomajului prelungit.

Încercând să cuantificăm cheltuielile suplimentare şi veniturile mai reduse ca urmare a şomajului, se ajunge la rezultatele din tabelul nr. 4.

Costurile totale ale şomajului au fost de 59 miliarde DM, adică cu 4 miliarde DM, respectiv cu 6,9%, mai mult decât în 1983.

Tabelul nr. 4

Costul şomajului în perioada 1983-1989

Tipul de cost	1983		1985		1989	
	În medie/ şomer (DM)	Pentru 2,3 mil. şomeri (mil. de DM)	În medie/ şomer (DM)	Pentru 2,3 mil. şomeri (mil. de DM)	În medie/ şomer (DM)	Pentru 2,3 mil. şomeri (mil. de DM)
Total cheltuieli suplimentare	11.957	27,5	11.210	25,8	13.437	27,3
- ajutor social, chirie	609	1,4	1.136	2,6	1.389	2,8
Total venituri reduse	11.913	27,4	13.474	31,0	15.352	31,4
- asigurarea pensiilor (sold)	3.652	8,4	4.274	9,8	4.640	9,5
- asigurarea sănătăţii (sold)	1.218	2,8	1.341	3,1	1.596	3,3
- BA	1.261	2,9	1.254	2,9	1.410	2,9
- impozite pe venit	4.304	9,9	4.813	11,1	5.974	12,2
- impozite indirecte	1.478	3,4	1.792	4,1	1.732	3,5

Costurile astfel determinate ale şomajului reprezintă 2,4% din produsul naţional brut. Trebuie remarcat că, în aceste costuri, nu sunt cuprinse cheltuielile cu asigurarea raporturilor de ocupare aflate în pericol şi nici cele pentru crearea de noi locuri de muncă.

Este vorba, deci, despre acele cheltuieli aferente unei finanţări pasive a şomajului, sub forma compensaţiilor salariale.

Aşa cum arată tabelul nr. 5, costurile aferente şomajului se împart foarte diferenţiat pe diferite bugete publice. Cea mai mare parte (1/3) revine bugetului Ministerului federal al muncii, urmat de bugetul federal (27,6% în 1989) şi de asigurarea pensiilor (6,1%).

În legătură cu discuţiile privind costurile aferente politicii pieţei muncii calculele arată că, finanţarea serviciilor active din cadrul politicii pieţei muncii, ca de exemplu, crearea de locuri de muncă, este cu prea puţin mai mare decât plata compensaţiilor salariale. Ocuparea şomerilor în cadrul măsurilor de creare de locuri de muncă ar fi, în total cu numai 10-20% mai costisitoare decât plata banilor sau ajutorul de şomaj.

Într-un asemenea calcul nu se compară numai cheltuielile nemijlocite, ci se iau în calcul şi veniturile suplimentare ce se regăsesc în forma unor

plăți pentru chirie, respectiv contribuții. Nu se iau în considerare însă mijloacele reale implicate de măsurile de creare de locuri de muncă. Dacă, cu toate acestea, pentru măsurile de creare de locuri de muncă nu s-au făcut decât consumuri reduse, aceasta are legătură cu faptul că diferitele elemente ale costului diferă în funcție de instituție şi, de aceea, nu există o echivalență între diferitele categorii de costuri.

Tabelul nr. 5

Distribuirea costurilor pe bugete publice în perioada 1983-1989

- mii de DM, % -

Buget public	1983		1985		1989	
	Mii de DM	%	Mii de DM	%	Mii de DM	%
Departamentul federal al muncii	23,2	43,3	17,0	29,8	19,4	33,1
Bugetul federal	12,6	23,0	17,5	30,8	16,2	27,6
Bugetele landurilor	5,0	9,1	5,6	9,9	6,3	10,7
Bugetele comunelor	2,9	5,3	3,8	6,7	4,1	7,0

5.3. **Structura costurilor.** Cheltuielile totale aferente politicii pieței muncii se pot clasifica în linii mari, în trei categorii: cheltuieli pentru politica activă a pieței muncii, pentru compensații salariale şi alte cheltuieli. În prima categorie se includ instrumentele perfecționării profesionale, reabilitarea profesională, măsurile de stimulare a începerii lucrului (subvenții pentru mobilitate şi subvenții la costurile salariale), măsurile de creare de locuri de muncă, ajutor în bani pentru cazul de program redus şi, începând cu mijlocul, anilor 80 şi cheltuielilor cu pensionarea prematură. Compensațiile salariale cuprind ajutorul în bani pentru şomaj şi cel puțin pentru susținerea de concurs.

Ajutorul de şomaj se finanțează de la bugetul federal. Cheltuielile în acest scop au oscilat în ultimii ani între 8 miliarde şi ceva mai mult de 9 miliarde DM. Celelalte cheltuieli cuprind domeniul administrației şi ultimii 2 ani şi cheltuielile crescânde pentru cursurile de limbă germană pentru imigranți.

Aşa cum apare în tabelul nr. 6, ponderea blocurilor mari de cheltuieli nu a fost constantă în ultimii ani. Nu numai ponderea, ci şi nivelul absolut al cheltuielilor aferente politicii pieței munciia scăzut în 1989 în comparație cu anul precedent şi chiar cu anul 1987.

Tabelul nr. 6

Structura cheltuielilor aferente politicii pieței muncii

- milioane DM -

Anul	Cheltuieli totale	Ponderea în PNB (%)	Din care:					
			Politica activă a pieței muncii	Ponderi (%)	Compen-sații salariale	Ponderi (%)	Alte chel-tuieli	Ponderi (%)
1980	21674	1,5	8772	40,5	9857	45,5	3045	14,0
1981	28165	1,8	11239	39,9	13662	48,5	3264	11,6
1982	33365	2,1	11390	34,1	18582	55,7	3393	10,2
1983	32643	1,9	11504	35,2	17568	53,8	3571	10,9
1984	29644	1,7	11057	37,3	14676	49,5	3911	13,2
1985	29737	1,9	11250	37,8	14644	49,2	3842	12,9
1986	31962	1,6	12785	40,1	14575	45,7	4502	14,1
1987	35961	1,8	14930	41,5	15780	43,9	5251	14,6
1988	40844	1,9	15623	38,3	18389	45,0	6832	16,7
1989	39833	1,8	13956	35,0	17845	44,8	8032	20,2

Baza acestei evoluții o reprezintă schimbările introduse de a 9-a modificare a Legii privind stimularea muncii în cazul măsurilor de creare de locuri de muncă și de perfecționare profesională. Deosebit de adânc a acționat legea asupra medierii locurilor de muncă, întrucât mai ales comunele cu situație financiară dificilă sau alți agenți dotați cu mijloace proprii reduse cu greu mai sunt în situația să asigure medierea.

Datele prezentate aici privind compensațiile salariale sunt incomplete, întrucât nu cuprind cheltuielile efectuate de conducerea federală pentru ajutorul de șomaj. Pentru 1989 acestea au fost de 8,2 miliarde DM. Dacă s-ar adăuga aceste cheltuieli la compensațiile salariale, atunci mai mult de jumătate din sarcinile de ansamblu ale politicii pieței muncii s-ar axa pe acest bloc de cheltuieli și numai ceva mai mult de o treime pe instrumentele politicii active a pieței muncii. Dacă problemele politicii active a pieței muncii au o rezolvare atât de condiționată, acest lucru se datorează particularităților instituționale ale sistemului financiar.

Argumentul este că o politică activă a pieței muncii reduce numărul de șomeri și, prin aceasta, și costurile aferente șomajului. Aceste degrevări de costuri nu apar însă la acele instituții care finanțează măsurile. Deși politica

activă a pieței muncii este doar cu puțin mai costisitoare decât finanțarea compensațiilor salariale, nu se realizează din cauza lipsei unor mecanisme de echilibrare a bugetelor între diferitele instituții care participă la finanțarea şomajului.

6. Programe speciale ale politicii privind piața muncii

La aceste programe standard ale politicii pieței muncii, descrise aici în linii mari, se adaugă o serie de programe speciale în cadrul politicii pieței muncii. Acestea se referă mereu la activități limitate în timp, ale căror caracteristici speciale se regăsesc sub două aspecte. La primul se încadrează obiectivele şi condițiile programelor speciale privind problemele structurale specifice regiunilor sau grupurilor, sau diferite combinări dintre acestea. La cel de-al doilea se încadrează încercarea de a adapta cât mai mult posibil premisele de stimulare la problemele actuale acute. În cazul programelor speciale cadrul legal este mult mai mobil decât în cazul stimulării standard promovată de Legea privind stimularea muncii.

Programele speciale se pot concentra asemănător intervențiilor punctelor fierbinți ale pieței muncii prin măsuri ad-hoc. Ele nu pot însă să înlocuiască esența regulamentelor de politică a pieței muncii, ci numai să facă completări precise. La aceste programe speciale se includ şi numeroase activități ale landurilor, care nu pot fi abordate în această lucrare.

La aceste programe se încadrează, de exemplu, programul special pentru regiunile cu probleme deosebite de ocupare din mai 1979. În domeniul vizat sunt cuprinse numai 23 din 146 de oficii de muncă locale. Făcând excepție de la reglementările LSM, a fost stimulată şi calificarea angajaților din întreprinderile cu probleme de adaptare şi restructurare prin preluarea unor costuri salariale. În a doua parte a programului s-a prelungit perioada de aplicare a măsurilor de creare de locuri de muncă la 24 de luni, dacă prin aceasta s-a asigurat ocuparea şomerilor aflați în această situație de mult timp.

Al doilea exemplu de program special al politicii pieței muncii îl reprezintă legea privind facilitarea trecerii de la viața activă la cea inactivă (pensie). Ar trebui să se ofere posibilitatea ca, după împlinirea a 58 ani să se poată pensiona înaintea împlinirii vârstei legale de pensionare prevăzută de lege, de 60 de ani la femei şi de 63 de ani la bărbați. Astfel să se elibereze locuri de muncă pentru şomeri tineri.

Această lege, adoptată în 1988, a combinat competențele de reglementare ale statului cu cele de politică tarifară. Corelarea celor două planuri de reglementare s-a referit, înainte de toate, la finanțarea perioadei ce prevede vârsta legală de pensionare. Numeroase contracte tarifare au convenit asupra unei perioade ce precede pensionarea legală care să determine momentul în care se pot obține pensiile. În acest interval întreprinderile și-au asumat obligația să ofere o sumă de bani care să reprezinte cel puțin 65% din veniturile brute precedente. Pentru cazurile în care patronii au ocupat locul de muncă eliberat prin pensionarea înainte de termen, conducerea federală a acordat o subvenție în valoare de 35% din plata pentru perioada de pensionare înainte de termen. Conducerea federală a acordat asemenea subvenții pentru 100.000 de persoane care s-au pensionat înainte de termen, despovărând astfel piața muncii.

Un al treilea exemplu este programul prevăzut pentru perioada 1989-1992 de reintegrare a șomerilor pe termen lung, prin suplimentarea fondurilor cu 1,75 miliarde DM de la bugetul federal. Scopul este de a îmbunătăți reintegrarea șomerilor care sunt fără ocupație de mai mult de un an, fără întrerupere. Aici se includ 31,4% din totalul șomerilor.

Patronii care încheie o relație de ocupare pe termen nelimitat cu șomerii de termen lung, obțin, pentru primele 12 luni, o subvenție în valoare de 40-70% din veniturile lor de muncă. Aceste fonduri disponibile trebuie să asigure reintegrarea a 60.000-70.000 de șomeri.

7. Probleme ale politicii pieței muncii

Nu este nici o îndoială, că diferitele instrumente ale politicii publice a pieței muncii nu au redus într-o măsură covârșitoare problemele pieței muncii. Ele au contribuit însă ca restructurările economice permanente să fie nu numai suportabile din punctul de vedere social, ci să se desfășoare chiar mai repede prin stimulări precise ale mobilității și calificării, decât ar fi posibil într-o economie pură a liberului schimb. Politica pieței muncii a ridicat eficiența economiei naționale, a redus fricțiunile de adaptare și a dat impulsuri pozitive procesului de creștere. Politica pieței muncii a avut o contribuție importantă la sporirea bunăstării individuale și generale. În acelașitimp însă, sistemul politicii publice a pieței muncii nu este lipsit de probleme și slăbiciuni, care ar trebui luate în considerare de alte țări care construiesc un asemenea sistem.

Aici se includ următoarele aspecte:

- **Coordonare deficitară în planul politicii generale.** Eficiența acțiunilor în cadrul politicii este limitată, dacă nu există o corelare între politica monetară şi cea a pieței muncii. Dacă, de exemplu, în cadrul politicii financiare se practică un curs bugetar, respectiv aşa cum a fost în 1981 în RFG, în timp ce cerințele către politica pieței muncii au crescut datorită creşterii puternice a numărului şomerilor, apare pericolul ca şi politică a pieței muncii să fie purtată de valul politicii de economisire.

În al doilea rând, eficiența politicii pieței muncii se reduce pentru că nu are loc o stabilizare conjuncturală a activității economice în ansamblu. Numai dacă, concomitent, ca urmare a programelor de cheltuieli ale statului, de exemplu pentru investiții publice, creşte cererea de ansamblu şi, astfel, se îmbunătățeşte utilizarea capacităților întreprinderilor, atunci instrumentele politicii pieței muncii pot interveni cu adevărat.

- **Probleme de finanțare.** În trecut au existat dificultăți mari în dozarea cheltuielilor pentru politica pieței muncii, corespunzătoare cererii ciclice. Întotdeauna când cererea de cheltuieli a fost mare datorită scăderii nivelului de ocupare, atunci politica pieței muncii intra în restricțiile cursului financiar şi politic al conducerii federale. Deci, premisa unei politici active a muncii este o bază financiară cât mai independentă.

Este de dorit o contribuție generală a tuturor lucrătorilor, inclusiv a funcționarilor şi a celor cu activitate independentă, şi nu numai a celor care au această obligație. În continuare sunt propuse subvenții reglementate prin lege de la Ministerul federal. Acestea să finanțeze o anumită parte din cheltuielile pentru medierea locurilor de muncă şi pentru măsurile de perfecționare profesională din impozite sau credite. Există şi ideea ca Ministerul federal să preia costurile aferente politicii regionale a pieței muncii şi a ocupării, aşa cum se întâmplă, într-o anumită măsură, în alte țări (Suedia, Austria).

- **Colaborarea reprezentanților intereselor întreprinderilor**.
- **Combinarea diferitelor instrumente**.

POLITICA DE PERSONAL A ÎNTREPRINDERII ÎN PROCESUL ADAPTĂRII LA CONDIȚIILE ECONOMIEI DE PIAȚĂ

Prof. dr. Joachim HENTZE, Institutul de Ştiințe Economice
al Universității Tehnice Braunschweig

1. Sistemul de obiective ale economiei personalului

Multitudinea obiectivelor individuale ce pot fi stabilite empiric (formal) privind organizarea economică ar putea fi împărțite, după apartenența lor, în 3 grupe: obiective economice, obiective sociale şi – ca mărime reziduală – alte obiective (de pildă: religioase, etice), care nu vor fi analizate în continuare, deoarece obiectivele acestei din urmă categorii nu pot fi considerate tipuri pentru organizațiile economice.

Obiectivele economice sunt cele care ocupă primul loc prin dimensiunea lor tehnico-economică în economia întreprinderii: maximizarea profitului şi minimizarea costurilor. Obiectivele economice ale întreprinderii servesc într-o ordine economică de piață liberă interesului proprietarilor întreprinderii de a obține venituri şi chiar obiectivelor individuale ALE CELOR "însărcinați" cu conducerea întreprinderii, "Manager", care se deosebesc foarte puțin de cele ale proprietarilor. Dacă aceştia sunt instituții publice, de exemplu instituții regionale (bund, land-uri, comune) sau întreprinderile sunt "proprietate comună", atunci obiectivele economice pot include şi unele cerințe ale populației. Generalizând la nivel macroeconomic, urmărirea strictă a realizării obiectivelor economice la nivelul fiecărei întreprinderi favorizează realizarea obiectivelor sociale privind întreaga colectivitate.

Prin **obiective sociale** trebuie înțelese aici aspirațiile, nevoile, interesele şi cerințele membrilor organizației, adică obiectivele individuale pe care lucrătorii le au în întreprindere sau de care trebuie să ia cunoştință cei care le reprezintă interesele sau alte grupuri răspunzătoare de satisfacerea lor.

Satisfacerea obiectivelor sociale se reflectă, în plan individual, în **satisfacția muncii**, la care contribuie îmbunătățirea generală a condițiilor materiale şi nemateriale de muncă în întreprindere.

Aici trebuie luat în considerare echilibrul de interese între diferitele grupe de muncitori. Obiective sociale se formulează pe toate treptele ierarhice în întreprindere, chiar dacă ele au efecte diferite asupra îmbunătățirii generale a condițiilor de muncă ale majorității lucrătorilor.

2. Politica de personal

Formularea politicii de personal poate fi înțeleasă ca un proces de decizie. Ea cuprinde toate interacțiunile, respectiv comportamentele membrilor din sistemul politicii de personal care participă la luarea deciziilor asupra numărului obiectivelor şi principiilor în problemele de personal. Aceste decizii fac parte, de fapt, dintr-un proces politic. Cei implicați în acest proces constituie nuclee autorizate să ia decizii privind personalul şi să încerce să le prezinte grupelor pe care le vizează prin propuneri de obiective individuale şi colective.

În acest sens mai larg se poate explica integrarea întregii economii de personal procesului politic. Întotdeauna însă acest proces este contradictoriu în raport cu obiectivele şi pretențiile individuale şi colective formulate şi care ar trebui transformate în decizii. El este, astfel, generator de conflicte soluționate astăzi prin compromisuri. Modul lor de soluționare depinde de structurile de putere, în principal de participanții direcți la procesul politicii de personal.

Politica de personal se caracterizează atât prin relații interne ale întreprinderii, cât şi prin numeroasele legături cu sisteme intermediare conexe.

Deciziile de politică de personal se iau însă şi în cadrul şi în concordanță cu obiectivele sistemului intern. O determinantă o constituie cultura privind întreprinderile sau, mai general, cultura de a organiza.

Un alt factor caracteristic pentru relațiile de reciprocitate ale politicii de personal este identitatea întreprinderii.

Deciziile din politica de personal țin cont pe lângă evoluțiile externe şi de cele interne. Ele trebuie privite în contextul întregii politici a întreprinderii, care are la bază o filozofie a întreprinderii. Ea cuprinde obiectivele generale care privesc pe de o parte valorile şi motivațiile persoanelor, iar pe de altă parte evaluarea posibilităților şi tendințelor de dezvoltare ale întreprinderii şi mediului ei înconjurător.

Între politica de personal şi etica întreprinderii există multiple relații. Obiectivul **eticii întreprinderii** îl constituie valorile şi normele orientative pentru relațiile interumane, implementarea lor şi efectele rezultante.

Figura nr. 1. Contextul politicii de personal

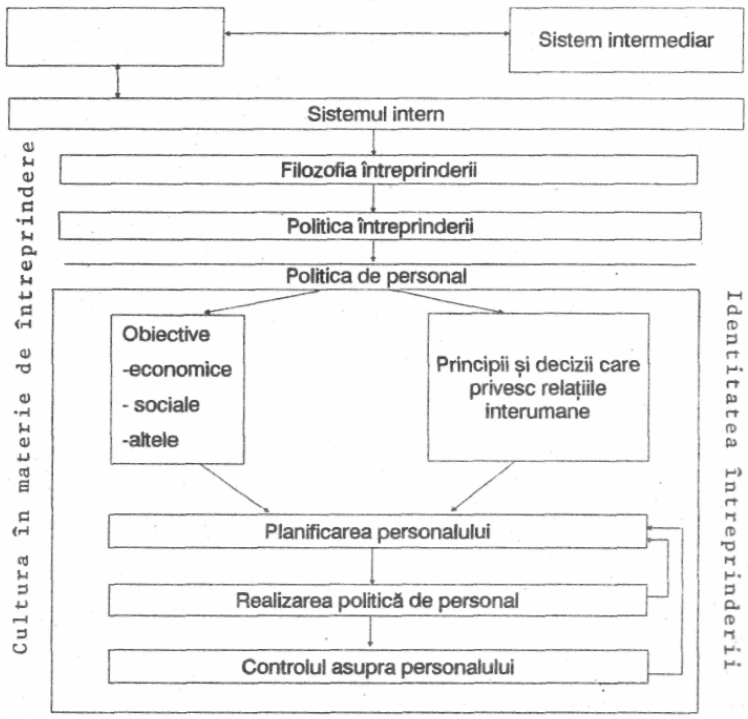

Strategic, politica de personal este determinată printr-un sistem dual, de obiective aceasta însemnând că pe de o parte există sistemul de interese ale întreprinderii, economicitate, productivitate, obținere de profit, iar pe de altă parte, politica de personal se orientează spre nevoile, interesele și valorile – aspirații ale lucrătorilor. O atenție specială trebuie acordată modificării valorilor lucrătorilor privind munca lor concretă.

3. Planificarea personalului

Planificarea personalului este faza din procesul de decizie privind personalul în care se realizează fundamentarea hotărârilor. Ea cuprinde toate etapele parcurse pentru soluționarea problemelor de personal care au legătură cu cele amintite mai sus.

Planificările și judecățile privind problemele de personal pot decurge foarte diferit în funcție de obiectivele întreprinderii și de modul concret în care este concepută planificarea. Pozițiile extreme sunt determinate pe de o

parte de planificarea personalului, orientată funcție de obiectivele tehnico-economice, iar pe de altă parte de orientarea prioritară spre lucrători. Practica se situează undeva între aceste două puncte de vedere. În nici un caz însă latura socială a planificării personalului nu trebuie eludată. Această abordare o exclude şi pe cea potrivit căreia planificarea personalului trebuie privită numai ca o simplă consecință a planificării întreprinderii. O delimitare, dar şi o integrare a planurilor parțiale este nu numai necesară datorită dependențelor între acestea, dar şi pentru reflectarea şi echilibrarea diferitelor obiective (interese) ale celor vizați prin procesul planificării. (figura 2 şi 3).

Figura nr. 2. Noțiuni de bază privind sistemul de obiective şi ordonarea lor

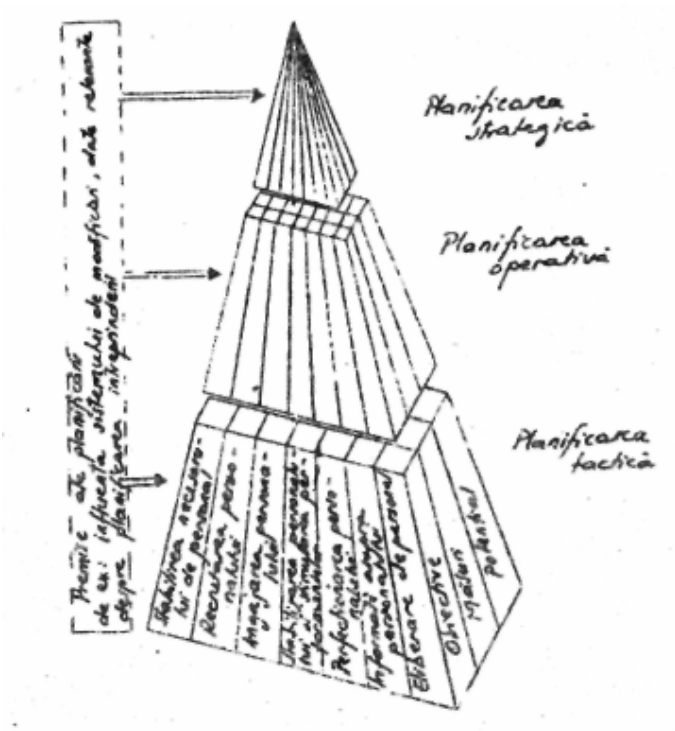

Figura nr. 3. Interdependența în planificarea personalului

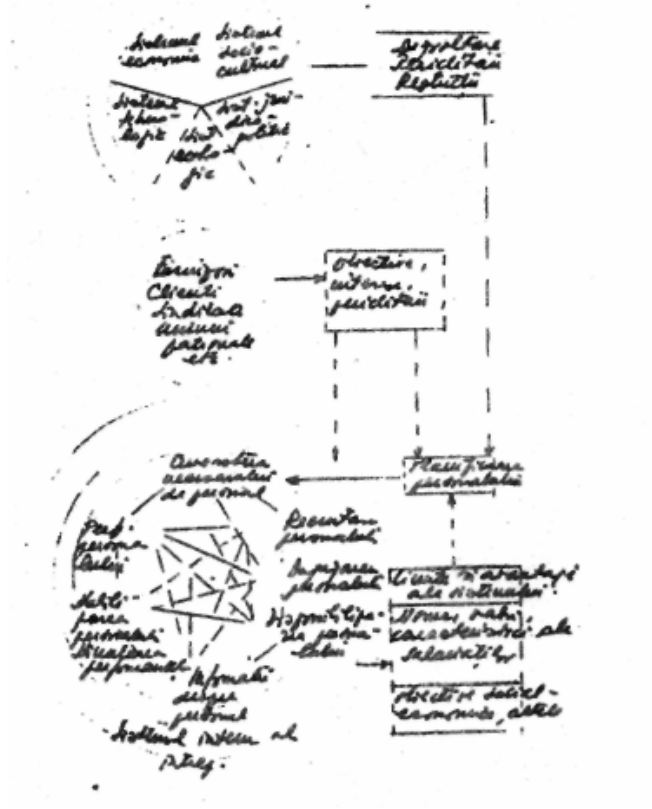

4. Relațiile dintre cei ce se angajează şi cel care angajează

În general, când se discută aceste relații, pot interveni diferiți parteneri reprezentând purtătorii forței de muncă şi factorul capital. Ei pot fi lucrători individuali, organisme de reprezentare a lucrătorilor (de exemplu consiliul întreprinderii), sindicate. De cealaltă parte pot fi partenerii sau organismele lor de reprezentare. Se poate vorbi de relații interne şi externe.

Aceste relații sunt reglementate juridic. Partenerii încearcă să influențeze asupra cadrului juridic de implementare a acestor relații prin contracte tarifare şi convenții ale întreprinderii (figura 4 şi 5).

Figura nr. 4. Relații patronat-salariați

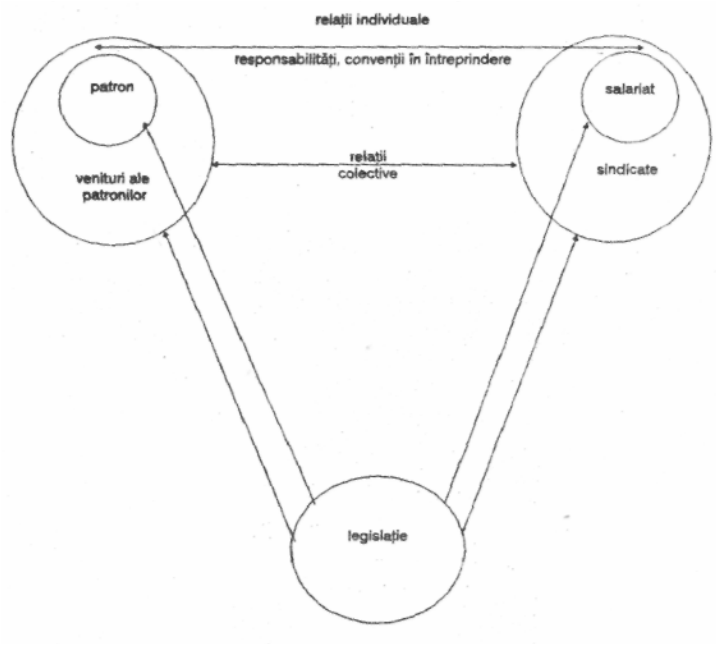

Figura nr. 5. Situația membrilor de sindicat

Sindicatul	Nr. de membri 31.12.1987	Sindicatele în cadrul Confederației Sindicatelor Germane	Nr. de membri 31.12.1987
Confederația Sindicatelor Germane (DGB)	7757039	Sindicatul Industriei Metalifere (IGM)	2609247
Sindicatele funcționarilor (DBB) (30.09.1987)	785570	Sindicatul Lucrătorilor din serviciile publice, transport şi circulație (OTV)	1202629
Sindicatul salariaților germani	494126	Sindicatul lucrătorilor din industria chimică, hârtiei, ceramicii (IGC)	655776
Confederația sindicatelor creştine germane (CGB)	307529	Sindicatul lucrătorilor din Industria materialelor de construcții (BSE)	475575

Sindicatul	Nr. de membri 31.12.1987	Sindicatele în cadrul Confederației Sindicatelor Germane	Nr. de membri 31.12.1987
		Sindicatul lucrătorilor poştei germane (DPG)	463757
		Sindicatul lucrătorilor feroviari (CrdED)	340095
		Sindicatul lucrătorilor din minerit şi energetică	347528
		Sindicatul lucrătorilor din comerț, bănci şi asigurări (HBV)	385166
		Sindicatul textiliştilor şi din industria confecților (GTB)	254417
		Sindicatul lucrătorilor din industria alimentară şi alimentația publică (NGG)	267555
		Sindicatul lucrătorilor din învățământ şi ştiință (EEW)	188861
		Sindicatul lucrătorilor din poliție (CrdP)	158888
		Sindicatul lucrătorilor din industria lemnului şi materialelor sintetice	143139
		Sindicatul tipografilor	145054
		Sindicatul lucrătorilor din industria pielii	47659
		Sindicatul artiştilor	28440
		Sindicatul lucrătorilor din grădinărit, agricultură şi silvicultură	43253
Total	9259018	DGB total	7757039

5. Participarea la luarea deciziilor în întreprindere

"Obiectivul" participării reflectă, în ultimă instanță, manifestarea individuală şi exprimarea intereselor individuale în procesul luării deciziilor în întreprindere. Într-un sens larg, participarea se referă la orice formă de conlucrare a membrilor organizației (dar şi a participanților) la luarea deciziilor în organizații.

Dacă problema purtătorului de decizie într-un stat de drept cu o economie de piață este rezolvată în favoarea proprietarului de capital, respectiv a celor însărcinați cu aceasta, participarea instituționalizată urmăreşte o revizuire a acestei reglementări, (juridice) bazată pe relații de putere prin participarea garantată legal a lucrătorilor sau a reprezentanților lor la procesul decizional. Coparticiparea este importantă îndeosebi la stabilirea obiectivelor, la luarea deciziilor de conducere; dar şi la stabilirea modalităților de realizare a obiectivelor trebuie luate în considerare, de regulă anumite interese individuale şi de grup. Participarea, reglementată legal, nu vizează numai interesele grupelor ce fac parte din organizație, ci ea vizează în mod deosebit conflictul de interese între salariați şi patronat.

În Germania, participarea la luarea deciziilor în întreprindere este reglementată legal prin:

- Legea privind participarea salariaților în consilii şi cerințele de reprezentativitate ale întreprinderilor din minerit, industria fierului şi oțelului, din 21 mai 1951, inclusiv completările aduse legii din 7 aug. 1956 (modificate ulterior la 18 decembrie 1985);
- Legea privind constituirea întreprinderii, din 11 oct. 1952 (modificată la 21 mai 1979);
- Legea privind participarea salariaților, din 4 mai 1976.

Toate acestea au ca obiect participarea salariaților în consiliul de supraveghere şi în cel de conducere a societăților pe bază de capital.

Participarea în întreprindere este reglementată prin Legea privind constituirea întreprinderii din 15 ian. 1972 (modificată la 20 dec. 1988).

Participarea în întreprindere este valabilă pentru lucrătorii din economia privată, forma juridică în care funcționează unitatea economică neavând nici un rol. Ea reglementează raporturile dintre consiliul întreprinderii şi patronat şi precizează sarcinile consiliului. Ca o trăsătură generală, legea nu pune accent pe contradicțiile de interese între salariați şi patronat, ci accentuează asupra necesității colaborării.

Pentru sectorul public, această lege nu este valabilă. În acest caz se aplică Legea privind reprezentarea personalului din sectorul de stat (federal) din 15 martie 1974 pentru posturile de funcționari de stat (modificată la 13 iulie 1988). Asemenea legi există şi la nivelul landurilor.

Legea privind constituirea întreprinderilor acordă consiliului întreprinderii numeroase drepturi, care pot fi grupate după diferite criterii. Principalele trei complexe sunt: probleme sociale, probleme personale şi probleme economice. În cazul ultimelor, drepturile de participare ale consiliului sunt cele mai slabe.

Drepturile de participare ale consiliului au o sferă de cuprindere diferită. De o coparticipare se poate vorbi abia atunci când se exprimă o poziție a consiliului față de eficiența unei măsuri a patronului din care au rezultat anumite influențe sau chiar dacă împotriva voinței patronatului reprezentanții salariaților pot impune aplicarea unei măsuri. Legea folosește noțiunea de **coparticipare la decizie** atunci când, în cazul unor opinii diferite între patron şi consiliu, se decide asupra unei a treia poziții.

În cazul problemelor sociale aceasta se face de comisia de conciliere, respectiv poziția tarifară cea mai simplă, iar în cazul problemelor personale intervine atât comisia de conciliere cât şi jurisdicția muncii. Toate celelalte drepturi de participare sunt **drepturi de coacțiune (cooperare):**

Drepturi de cooperare:

- dreptul la informații. Se referă, în principiu, la toate situațiile din întreprindere care privesc consiliul întreprinderii; - dreptul de a dispune de documentație; - dreptul de a interpela. Se precizează legal un termen în care Consiliul întreprinderii trebuie să ia poziție; - dreptul la consultări şi negocieri; - dreptul consiliului de întreprindere să facă propuneri.

Drepturi de coparticipare la decizie:

- dreptul de a contrazice. În lege sunt precizate concret situațiile; - dreptul de veto.

În acest caz, inițiativa aparține patronului. Pentru deciziile pe care acesta vrea să le impună este nevoie de acordul consiliului întreprinderii; - dreptul la inițiativă. De acest drept beneficiază şi consiliul de administrație. Pentru propunerile în discuție se poate cere luarea unor măsuri. În acest caz, coparticiparea trebuie înțeleasă ca implicare pe baza inițiativei proprii. Cea mai importantă instituție a unei întreprinderi este consiliul întreprinderii. Celelalte organisme: comitetul economic, comitetul de întreprindere,

comisia de conciliere şi adunarea întreprinderii se află în relații de subordonare față de acesta.

În paragr. 87 alin. 1 din Legea privind înființarea întreprinderii sunt precizate următoarele situații din care decurg obligații privind coparticiparea:

- Probleme de ordine şi de comportament al salariaților în întreprindere. Aici se au în vedere toate măsurile care se referă la comportamentul salariaților şi care au legătură cu respectarea normelor şi instituirea ordinii în întreprindere. Este vorba de interdicția de a lipsi, recomandări privind echipamentul, oprirea unor instalații, controlul la poartă ş.a. Sunt incluse aici şi măsuri de disciplină în cadrul întreprinderii (atenționare, mustrare şi amendare);
- Reglementarea orarului de muncă, a duratei zilnice a muncii, pauzele, repartizarea timpului de lucru săptămânal pe zilele săptămânii. Durata muncii nu este obiect de decizie, ci doar situația concretă privind utilizarea timpului de muncă, în cazul introducerii programului glisant sau a muncii în schimburi;
- Scurtarea sau prelungirea temporară a timpului de lucru în întreprindere. Legea are în vedere atât introducerea, cât şi dimensiunile posibile ale scurtării sau prelungirii timpului de lucru;
- Data, locul şi modalitatea de plată a salariilor. Se referă îndeosebi la situațiile în care se trece de la plata cash a salariilor la alte forme de plată. Aici intră şi problema trecerii la salariul lunar;
- Precizarea cadrului general privind concediile şi planificarea concediilor pentru fiecare salariat, dacă între patron şi salariat nu se realizează un acord. Întocmirea planului de concediu se face pe baza unor orientări generale, de ex.: introducerea concediului la nivelul întregii întreprinderi, repartizarea concediului pe parcursul anului calendaristic. Planul de concedii se consideră realizat dacă se iau în considerare doleanțele lucrătorilor;
- Introducerea şi utilizarea unor instalații tehnice care servesc supravegherii comportamentului şi muncii salariatului. Aceasta vizează instalarea unor productografe cu ajutorul cărora se controlează funcționarea unei maşini. Obligativitatea nu se referă şi la camerele de filmat multimoment;
- Reglementări privind prevenirea accidentelor de muncă şi bolilor profesionale, ca şi asigurarea protecției sănătății lucrătorilor, corespunzător dispozițiilor legale.

- Forma, structura şi administrarea unor dotări sociale în întreprindere, de tipul cantinelor, case de odihnă, case de pensii şi de ajutor ale întreprinderii. Dreptul de participare la decizie nu vizează crearea dotărilor sociale, ci forma, structura şi modul de administrare. Consiliul întreprinderii are drepturi egale la luarea măsurilor administrative. Modul de administrație se poate hotărî printr-o convenție. Se recomandă alegerea unei comisii comune, pe criterii de paritate, formată din reprezentanți ai patronilor și lucrătorilor. În celelalte cazuri patronul administrează aceste dotări având nevoie, în cazul fiecărei măsuri administrative, de acordul consiliului întreprinderii. Acest consiliu poate prelua însă chiar el, în regie proprie, administrarea dotărilor sociale;
- Atribuirea şi retragerea de încăperi de locuit care se repartizează (închiriază) lucrătorilor în cadrul relațiilor de muncă şi stabilirea condițiilor concrete de folosire a acestora.

Este vorba de aşa-numitele locuințe cu chirie de întreprindere care pot fi închiriate salariaților. Sunt supuse reglementărilor atribuirea, rezilierea locuințelor, precizarea condițiilor de folosire și precizările generale pentru stabilirea prețurilor în cadrul resurselor disponibile;

- Problemele salarizării în întreprindere, îndeosebi a principiilor de salarizare şi introducerea şi aplicarea a noi metode de salarizare ca şi modificarea lor. Problemele salarizării se referă la stabilirea (evaluării) mărimii veniturilor în funcție de muncă prestată. Nu constituie obiectul deciziei mărimea salariului și a veniturilor. Principiile salarizării sunt principii generale, pe baza cărora se determină salariul orar, salariul în acord, premiile şi veniturile suplimentare. Metodele de salarizare stabilesc modul şi felul în care se aplică aceste principii (de exemplu metoda de măsurare a muncii);
- Stabilirea procentelor de acord şi de premiere şi a altor recompense. Drepturile băneşti în discuție sunt: acordul, premiile şi adaosurile la salariul tarifar. Consiliul de întreprindere are dreptul de a participa la stabilirea mărimii unităților de măsură pentru salariul tarifar. La stabilirea salariului în acord nu este vorba numai de stabilirea mărimii tarifar. La stabilirea salariului în acord nu este vorba numai de stabilirea mărimii părții în bani ci și de măsurarea timpului de lucru;
- Principii asupra modalității de a face propuneri. Coparticiparea se referă numai la principii, punerea în aplicare a propunerilor de îmbunătățire aflându-se în fiecare caz sub incidența libertății de decizie.

Figura nr. 6. Consiliul de administrație în linie ierarhică

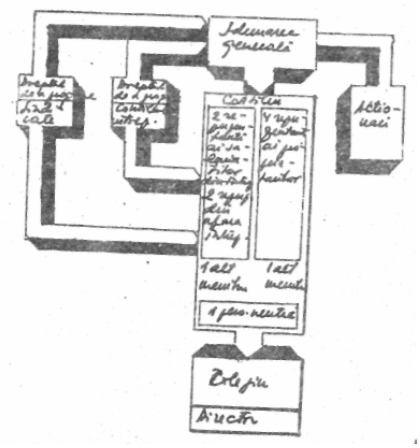

Figura nr. 7. Participarea reprezentanților în consiliul de administrație conform Legii de înființare

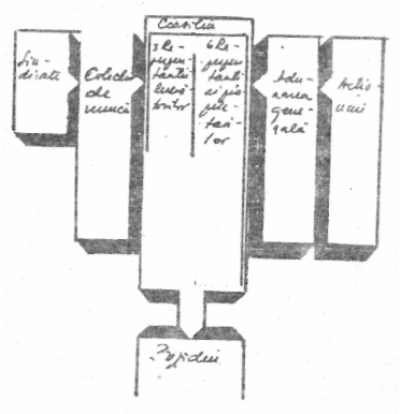

Legiuitorul a structurat **problemele personale** în trei grupe: probleme personale generale (paragr. 96-98 aceeaşi lege) şi măsuri personale individuale (paragr. 99-104 aceeaşi lege).

Participarea la problemele economice este reglementată de aceeaşi lege în paragr. 106-113. Par. 106-110 reglementează înființarea comitetelor economice a căror sarcină constă în a sfătui Consiliul întreprinderii în problemele economice în subordinea căruia funcționează (paragr. 106, alin.1 propoz. 2, Legea întreprinderii).

Figura nr. 8. Componența Consiliului de administrație reglementată de Legea participării la decizie

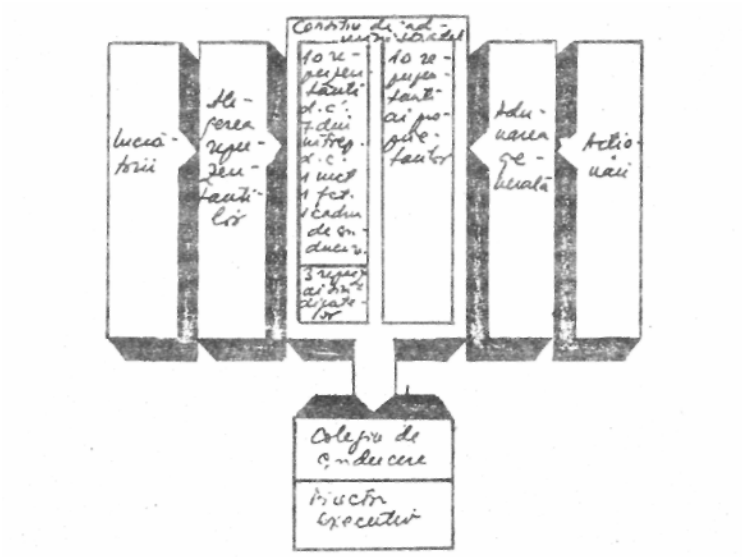

6. Recrutarea personalului

Recrutarea personalului are ca obiectiv prevenirea unui deficit de personal din punct de vedere numeric (cantitativ) al pregătirii (calitativ), la un moment dat şi într-un anumit loc (teritorial).

Condițiile-cadru legislative pentru recrutarea personalului sunt numeroase. Pe lângă recomandările din Legea privind înființarea întreprinderilor, care reglementează drepturile colective, trebuie luate în considerare şi cele individuale. Ele vor fi prezentate foarte pe scurt.

Conform legii întreprinderii trebuie luate în considerare următoarele: în general, patronul are obligația de a informa consiliul întreprinderii, cf. Paragr. 92, alin. 1 asupra planificării personalului, efectele nemijlocite asupra activității. Prin caracterul preventiv al acestei recomandări se conferă transparență deciziilor personale ale patronului. Consiliul întreprinderii intervine numai atunci când sunt lezate interesele salariaților întreprinderii prin măsurile luate. Deci acestea vizează îndeosebi activitatea internă a întreprinderii. Consiliul întreprinderii îşi exercită însă dreptul în cazul desființării sau creării unor locuri de muncă.

Figura nr. 9. Modalități de asigurare a necesarului de personal

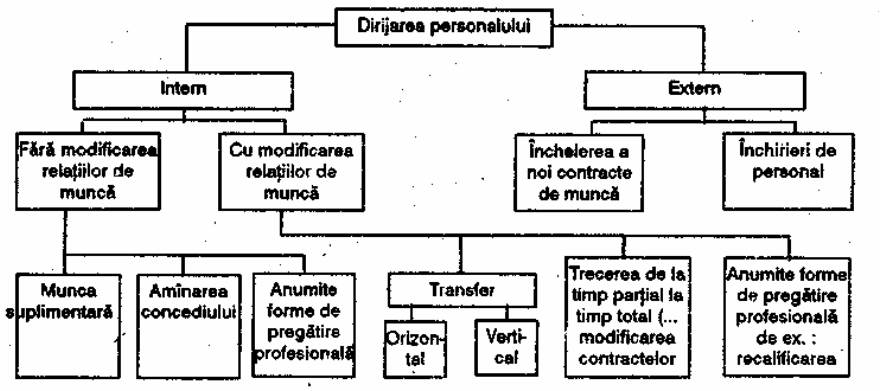

Astfel, conform paragraful 93 al Legii întreprinderii el poate oferi în cadrul întreprinderii noi locuri de muncă pentru activități generale sau speciale și să determine și modul în care va decurge aceasta, înainte ca întreprinderea să aibă dreptul să se adreseze unor solicitanți externi. Prin aceasta se urmărește eliminarea frământărilor în rândul personalului care s-ar datora angajării din afară (în condițiile existenței în întreprindere a unui personal calificat).

Conform paragr. 95 alin.1 (corespunzând paragr.76 alin. 2 nr.8 din Legea privind personalul întreprinderii) pentru recrutare, transferuri, regrupări și concedieri este nevoie de acordul consiliului de întreprindere. În întreprinderile cu mai mult de 1000 de lucrători (paragr. 95 al 2 din Legea întrep.) Consiliul întreprinderii poate solicita elaborarea unor orientări privind alegerea personalului.

7. Aprecierea personalului

Aprecierea personalului (caracterizarea colaboratorilor) se folosește ca noțiune pentru sistemele cu care se apreciază personalitatea, respectiv elementele personalității și/sau rezultatul capacității de muncă organizatorice și comportamentul social.

După obiectul supus aprecierii se pot folosi sistemele de apreciere a personalității și sistemele de apreciere a capacității, iar în cazul combinării lor, sisteme mixte. La aprecierea personalității, criteriul capacității de muncă se înlocuiește prin criteriul caracteristicilor personale, prin aceasta înțelegându-se că potențialul, capacitatea este o funcție a caracteristicilor personal.

Aprecierea personalului poate servi unor scopuri diferite, între care:
- diferențierea salariilor şi a veniturilor;
- îndrumarea colaboratorilor;
- măsuri pentru formare profesională în cadrul întreprinderii (evaluarea necesarului);
- fundamentarea unor decizii privind promovarea, transferarea, concedierea;
- examinarea deciziilor privind selectarea personalului;
- stimularea unor relații de comunicare;
- satisfacerea nevoilor de informare.

În finalul acțiunii de apreciere se poartă o discuție între lucrător şi reprezentantul conducerii. Această discuție se face pe baza recomandărilor din Legea întreprinderii, după care lucrătorul are dreptul să cunoască aprecierea asupra sa precum şi posibilitățile sale viitoare (paragr. 82, al. 2 din Legea întreprinderii). Ulterior, lucrătorul poate să ia atitudine în scris față de aprecierea făcută, care poate deveni un act personal.

Figura nr. 10. Schema aprecierii personalității

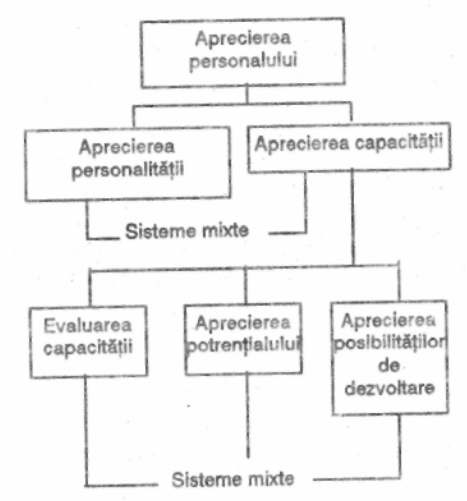

8. Discuția de prezentare

Analiza cererilor celor care solicită să se angajeze în întreprindere se finalizează cu o discuție de prezentare la care este invitat cel care este

preselectat pe baza informațiilor culese până în această fază. Această prezentare servește cunoașterii celor două părți. Pe lângă interviul tradițional, în cadrul acestei prezentări se mai pot face discuții de grup, probe de lucru, exerciții de simulare a activităților pe durata uneia sau mai multor zile. Cea mai mare importanță se acordă însă discuției de prezentare. Din punctul de vedere al patronului este important ca aceasta să-și formeze o impresie asupra însușirilor celui care solicită angajarea. Se urmărește capacitatea de integrare a solicitantului în respectiva grupă de lucru, interesele, așteptările, obiectivele, cunoștințele profesionale și puterea de muncă. Prin această discuție se pot corecta inadvertențele din informațiile culese din documente. Solicitantul trebuie informat pe larg și exact asupra organizării întreprinderii, asupra locului de muncă pe care-l va ocupa, cerințele și condițiile la locul de muncă (ca timpul de muncă, colaboratorii, salariul, servicii suplimentare, posibilitățile de perfecționare profesională și promovare), metodele de conducere din întreprindere, condițiile contractuale.

9. Perfecționarea personalului

Perfecționarea personalului este o funcție a politicii privind personalul prin care se urmărește pe toate treptele ierarhice calificarea salariaților pentru a face față cerințelor prezentate și viitoare. Ea are în vedere stimularea individuală, luându-se în considerare modificările ce se preconizează pentru activitățile întreprinderii, precum și realizarea obiectivelor întreprinderii și a celor individuale.

Necesitatea perfecționării personalului rezultă din următoarele:

- întreprinderea este supusă unor modificări atât în exteriorul ei, cât și din interiorul ei, care influențează structura cerințelor și face necesară o permanentă adaptare a calificării salariaților;
- în planificarea necesarului viitor de forță de muncă trebuie luați în considerare nu numai lucrătorii existenți în întreprindere, ci și cei care sunt la începutul activității. Evoluțiile pe piața externă a muncii au dus pentru anumite calificări la deficite, așa că asigurarea cu personal este mai lesne de realizat prin piața internă. Acest potențial care să corespundă anumitor cerințe de calificare trebuie însă creat;

- competitivitatea şi posibilităţile de expansiune sunt determinate de calificarea salariaţilor. Perfecţionarea serveşte atât asigurării, cât şi creşterii capacităţii de concurenţă a întreprinderii.
- acţiunea de achiziţionare de pe piaţa externă a muncii este o altă motivaţie a necesităţii de perfecţionare. Atâta timp cât o organizaţie oferă posibilitatea de perfecţionare a personalului, ea va avea unele avantaje pe piaţa muncii faţă de organizaţiile care nu posedă asemenea posibilităţi;
- când o organizaţie practică acţiuni de perfecţionare a personalului, atunci ea are posibilitatea de a recruta şi solicitanţi care nu posedă încă necesara calificare dar al cărui potenţial evolutiv le permite să obţină calificarea respectivă prin măsuri de perfecţionare corespunzătoare;
- stabilizarea personalului şi stimularea performanţelor, perfecţionarea personalului poate fi considerată o incitaţie de mare importanţă. Perfecţionarea personalului nu are numai sarcina de acoperire a necesarului de personal, ci ea trebuie să corespundă aşteptărilor lucrătorilor şi planurilor profesionale personale. Perfecţionarea profesională este o parte importantă a politicii de motivaţie;
- cheltuielile pentru perfecţionarea profesională sunt investiţii materiale, care favorizează încasări viitoare sau elimină sau diminuează cheltuieli viitoare. Calificarea personalului reprezintă un activ important, deoarece succesele viitoare ale unei întreprinderi rezultă nu numai din capitalul fix şi circulant, ci şi din potenţialul de muncă al lucrătorilor;
- unităţile economice şi administraţiile au obligaţii sociale şi economice în calitatea lor de centre de pregătire profesională. În sistemul dual de pregătire ele au preluat pregătirea profesională practică şi sunt răspunzătoare pentru ea. Poziţia omului este determinată, în mare măsură, de meseria sa. Cine vrea să ocupe un loc în societate trebuie să se adapteze respectiv să învețe o altă meserie, în decursul vieţii sale active. Astăzi şi-a pierdut valabilitatea teza potrivit căreia cunoştinţele odată dobândite, capacitatea şi experienţa sunt suficiente pentru o singură activitate profesională desfăşurată pe parcursul vieţii. La obţinerea unui statut social al omului, perfecţionarea individuală poate contribui în mare măsură;

- angajarea din afara întreprinderii a cadrelor de conducere este anevoioasă datorită unei lipse de mobilitate, îndeosebi datorită femeilor care lucrează și care deseori nu sunt dispuse la o schimbare de domiciliu, așa că deseori această lipsă se poate rezolva numai prin perfecționarea personalului.

Figura nr. 11. Model de dezvoltare a personalității

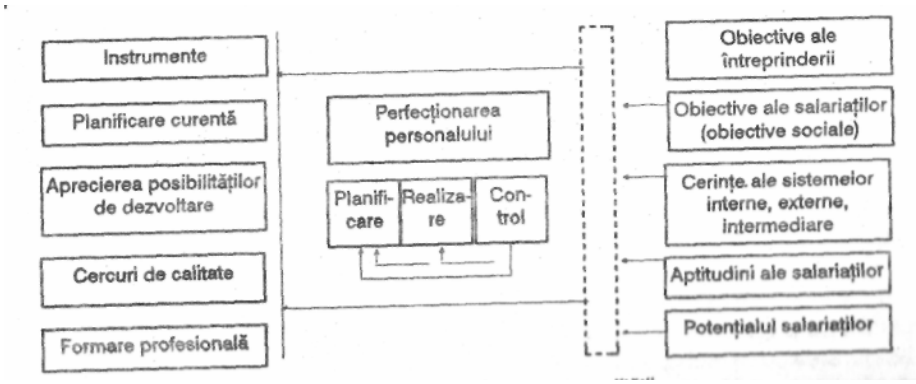

Figura nr. 12. Schema structurii sistemului de învățământ în RFG (în landuri se înregistrează unele deosebiri)

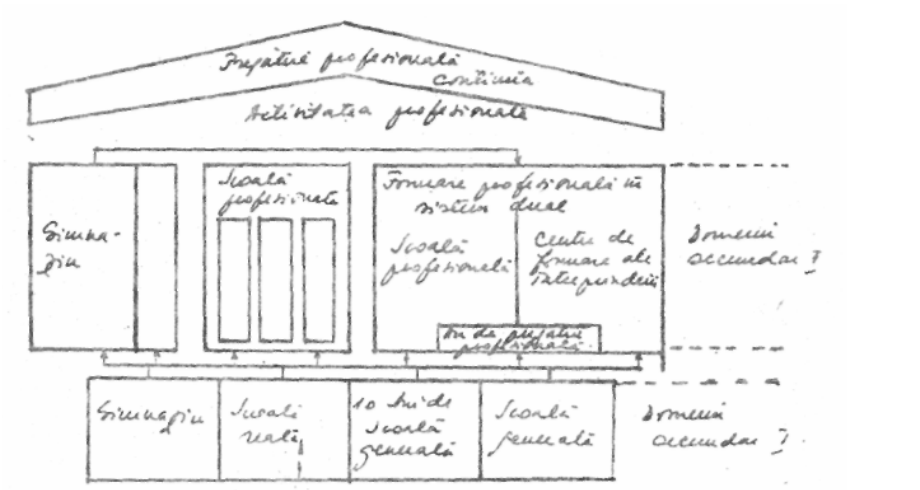

Ca metode noi de organizare a muncii se pot enumera: schimbarea locului de muncă (jole rotativi); lărgirea competențelor (jole enlayement);

îmbogățirea conținutului muncii (job emichment); grupele de muncă autonome (parțial autonome).

Figura nr. 13. Forme ale organizării muncii

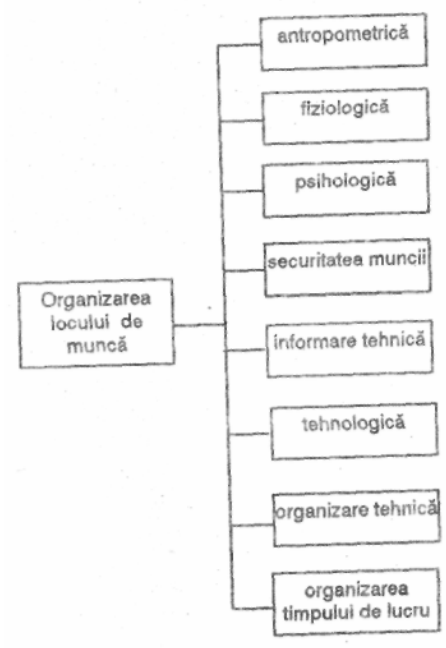

10. Stabilitatea personalului și stimularea performanțelor

Stabilitatea personalului cuprinde măsurile (instrumentele) necesare pentru a stabiliza personalul existent existent în întreprindere și să prevină intențiile acestuia de a părăsi întreprinderea. Exceptând situațiile de părăsire a întreprinderii prin cauze naturale sau legale (de exemplu deces sau pensionare), nu este indicat să se tindă spre cota 0, ci este indicat să se mențină o anumită rată a concedierilor, la niveluri scăzute însă. Apartenența la o organizație nu înseamnă însă că toți salariații întreprinderii sunt capabili de performanțele scontate.

Stimularea performanțelor cuprinde acele măsuri care asigură acea manifestare a individului prin care își pot pune în valoare capacitatea lor de muncă și care servesc, de asemenea, potențării acestei capacități.

Stabilirea personalului şi stimularea performanţelor sunt determinate prin motivaţia individuală pe de o parte şi prin motivaţia performanţelor pe de altă parte.

Figura nr. 14. Ierarhia nevoilor după Maslow

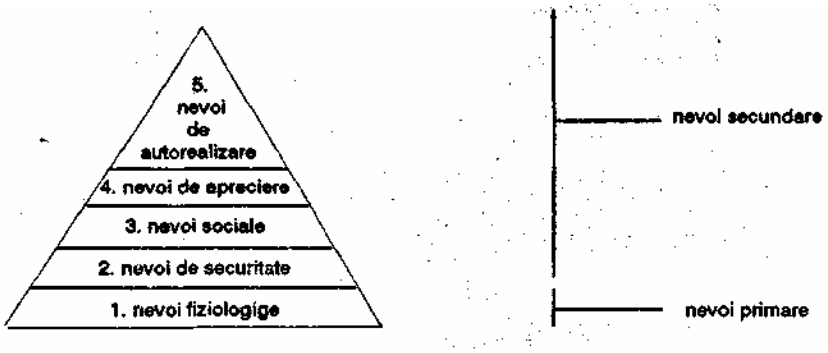

Figura nr. 15. Forme de salarii

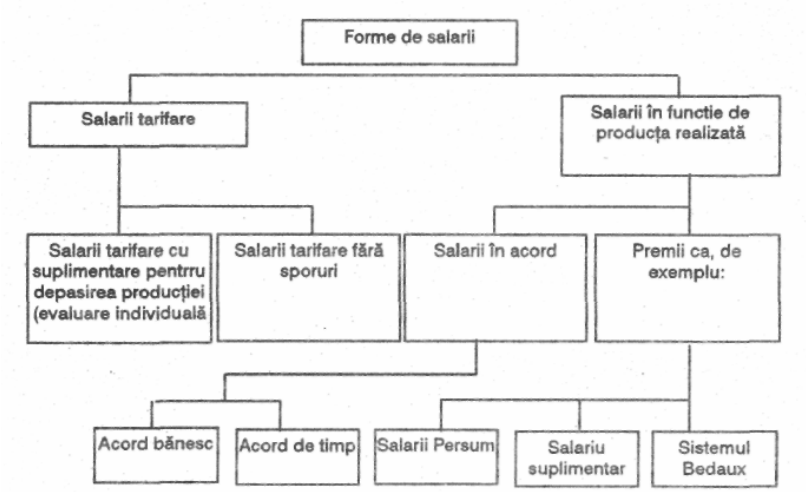

În psihologia organizării şi mai apoi în disciplina economia întreprinderii, teoriei motivaţiei s-a acordat o importanţă deosebită. Tema centrală a acestei teorii este autorealizarea.

11. Îndrumarea personalului

Îndrumarea personalului este înțeleasă, în general, ca un proces orientat spre influențarea comportamentului membrilor unui grup de către un altul (sau alții).

Îndrumarea are loc întotdeauna prin comunicare și prin interacțiunea dintre condus și conducător.

O concepție de îndrumare are la bază o anumită imaginea despre personalitate. Conform teoriei (x) și (y) a lui Gregor trebuie folosite două imagini contrare ale personalității. Teoria (x) posedă o descriere unilaterală și incompletă a omului și stă la baza teoriei clasice de îndrumare:

- omul mediu are o repulsie înnăscută față de muncă și se va eschiva cât poate de la muncă;
- din acest motiv, oamenii trebuie siliți să muncească prin măsuri de constrângere, trebuie controlați pentru a se putea realiza obiectivelor propuse;
- lucrătorul vrea să fie dirijat, el se eschivează de la responsabilități, are puțină ambiție și dorește siguranța mai presus de toate.

Teoria (Y) descrie "noul tip de om", care realizează o integrare a obiectivelor individuale cu cele ale întreprinderii. Conducerea trebuie să creeze cadrul în care omul care muncește să-și realizeze obiectivele personale, în care își poate orienta comportamentul de muncă spre obiectivele întreprinderii. Conform acestei teorii:

- omul nu refuză munca. Pentru el ea este ceva natural ca jocul și odihna;
- când omul se identifică cu obiectele, el este capabil de autodisciplină și autocontrol. Controlul din afară și amenințarea cu pedepse nu sunt mijloace adecvate;
- obligațiile vis-a-vis de obiective sunt o funcție a salarizării;
- la îndrumarea corespunzătoare, omul acceptă chiar responsabilități;
- inițiativa și creativitatea sunt larg răspândite în rândul populației active;
- potențialul spiritual este prea puțin activat în viața industrială.

Prin **stil de conducere** înțelegem un comportament de conducere care are la bază o metodă unitară. Este vorba de prezentarea în fața salariaților a unor modele de comportament ale conducătorilor.

Stilul de conducere autoritar se caracterizează prin:

- are loc o ruptură între decizie, execuție şi control. Numai conducătorul are competență în a decide şi a da indicații;
- lucrătorul acceptă indicațiile şi le execută numai;
- conducătorul controlează fără să se anunțe dacă indicațiile sale sunt duse la îndeplinire;
- subordonatul nu are nici un drept de control asupra conducătorului;
- coordonatorul face uz de puterea sa legitimă;

Stilul de conducere cooperant poate fi caracterizat prin următoarele:

- separarea deciziei, execuției şi controlului;
- prin principiul delegării, deciziile sunt luate de cei mai competenți (participarea lucrătorilor);
- salariatul se autocontrolează, excluzând controlul exterior;
- în discuțiile cu lucrătorii, conducătorul stabileşte contacte interpersonale;
- salariatul are drept de control asupra conducătorului;
- conducătorul recurge îndeosebi la puterea experților şi referenților săi.

Figura nr. 16. Clasificarea stilurilor de conducere

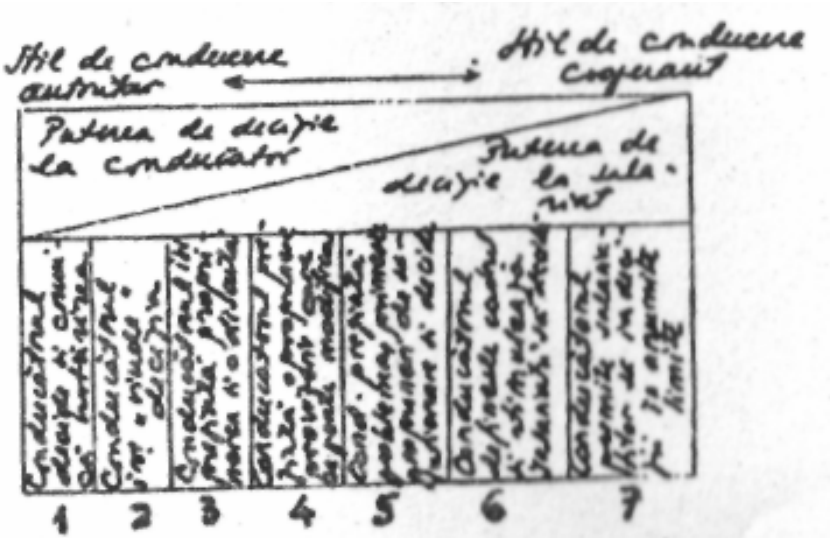

Figura nr. 17. Grila comportamentului (conducătorului) după Blake/Monton

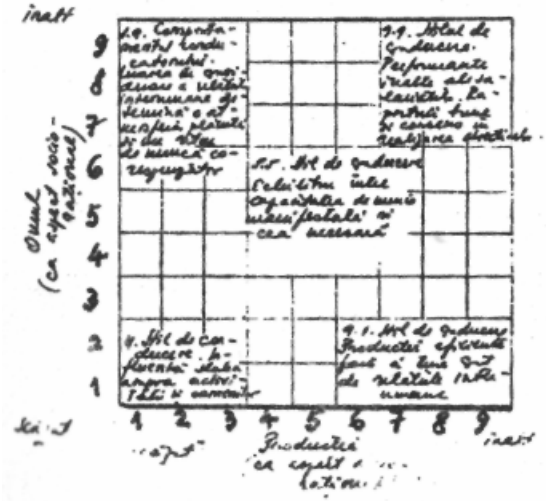

12. Disponibilizarea personalului

Prin această funcție se elimină o supradotare cu personal (din punct de vedere cantitativ, calitativ, în timp şi teritorial). Disponibilizarea poate avea loc odată intern prin modificarea relațiilor de muncă existente şi extern prin încetarea relațiilor de muncă existente:

- scăderea vânzărilor şi producției ca urmare a dezvoltării economice de ansamblu;
- modificări de structură;
- oscilații sezoniere ale ocupării;
- închiderea întreprinderii, distrugerea întreprinderii, încetarea activității din cauze naturale;
- schimbarea amplasamentului;
- reorganizarea;
- mecanizare şi automatizare.

13. Economia informațiile privind personalul

Aceasta cuprinde partea de organizare a informațiilor necesare ducerii la îndeplinire a funcțiilor politicii de personal şi care satisface nevoile de informații interne şi externe asupra personalului întreprinderii în limita reglementărilor legale. Este vorba deci de informații pentru sistemul intern şi exterior întreprinderii.

INDEX DE AUTORI

ABABI, Maria 138 ***(VIII)***
AIVAS, Alide 66 ***(VIII)***
ALBU, Cornel 80 ***(VIII)***
ALBU, Lucian 52 ***(VIII)***
ALDEA, Dorin 27 ***(VIII)***
ALDEA, Emilia 100; 102; 103 ***(VIII)***
ALECSE, Cornel 153 ***(VIII)***
ALEXANDRU, Lucreția 125 ***(VIII)***
AMARIȚIEI, Ștefan 49 ***(VIII)***
ANDREESCU, Eugen 80 ***(VIII)***
ANDREI, Dragoș 90 ***(VIII)***
ANDREOIU, Sofia 110 ***(VIII)***
ANDRU, Ramona 136 ***(VIII)***
ANGHELACHE, Gabriela 138 ***(VIII)***
ANTONESCU, Nicolița 131 ***(VIII)***
ARDELEANU, Sorina 83; 97 ***(VIII)***
AVRĂMIȚĂ, Gheorghe 60; 61 ***(VIII)***
AXENCIUC, Victor 40; 222 ***(VIII)***
BADEA, Luminița 139 ***(VIII)***
BAL, Ana 75; 77; 78 ***(VIII)***
BARA, Simona 60; 61 ***(VIII)***
BARBU, Gh. 31 ***(VIII)***
BARBU, Gheorghe 150 ***(VIII)***
BARON, Petre 31 ***(VIII)***
BAZAC, Dumitru 327 ***(VIII)***
BĂLAȘA, Ana 279; 363 ***(VIII)***
BĂLĂCEANU-STOLNICI, Constantin 316 ***(VIII)***
BĂLĂNESCU, Rodica 135 ***(VIII)***
BĂLEANU, Gheorghe 72 ***(VIII)***
BĂLOI, Elena 137 ***(VIII)***
BĂLȚATU, Laurențiu 99 ***(VIII)***
BĂLȚATU, Monica 102 ***(VIII)***
BĂRBUCEANU, Gabriela 141 ***(VIII)***
BĂRBULESCU, Angela 32 ***(VIII)***
BECA, Elena 147; 155 ***(VIII)***
BELI, Maria 141 ***(VIII)***
BELLI, Nicolae 62 ***(VIII)***
BERINDEI, Anca 70; 71 ***(VIII)***
BICHI, Cristian 137 ***(VIII)***
BICSOK, Elena 43 ***(VIII)***
BOB, Roxana 43 ***(VIII)***
BOLOCAN, Constantin 64 ***(VIII)***
BONCIU, Cătălina 45 ***(VIII)***
BONCIU, Florin 108; 109; 116 ***(VIII)***
BORĂNESCU, Marius 150; 153 ***(VIII)***
BORCONI, Sorin 147 ***(VIII)***
BOTESCU, Doina 138 ***(VIII)***
BOȚEL, Cezar 143 ***(VIII)***
BRATU, Ioan 33 ***(VIII)***
BRATU, Petru 70; 71 ***(VIII)***
BRATU, Ramona 46 ***(VIII)***
BRĂZDARU, Alexandrina 89 ***(VIII)***
BUGEAN, Cili 142 ***(VIII)***
BULATĂ, Cristina 45 ***(VIII)***
BULBOREA, Ion 211 ***(VIII)***
BULEARCĂ, Marius 56 ***(VIII)***
BUMBAC, Cristina 95 ***(VIII)***
BUMBUIANU, Stela 138 ***(VIII)***
BUNESCU, Ion 64 ***(VIII)***
BURCEA, Eugen 65 ***(VIII)***
BUXAR, Valentina 125 ***(VIII)***
CALIȚOIU, Julieta 125 ***(VIII)***
CÂMPEANU, Virginia 106 ***(VIII)***
CÂRSTIAN, Marian 56 ***(VIII)***
CARTAȘ, Maria 84; 85; 90 ***(VIII)***

CĂLIN, Doina 145; 150 ***(VIII)***
CĂMĂŞOIU, Camelia 32 ***(VIII)***
CERGĂU, Irina 139 ***(VIII)***
CHILIAN, Nona 53 ***(VIII)***
CHILOM, Carolina 140 ***(VIII)***
CHISĂGIU, Livia 37 ***(VIII)***
CIMPOEAŞU, Mihaela 47 ***(VIII)***
CIOBANU, Anca 132 ***(VIII)***
CIOBANU, Cornel 99 ***(VIII)***
CIOBOTARU, Nicolae 65 ***(VIII)***
CIUMARA, Ana-Maria 122 ***(VIII)***
CIUMARA, Mircea 36; 166; 225 ***(VIII)***
CIUTACU, Constantin 29; 31 ***(VIII)***
CODIN, Mihaela 145 ***(VIII)***
COJOCARU, Elena 56 ***(VIII)***
COMŞA, Marin 124; 128 ***(VIII)***
CONDOPOL, Gabriela 46 ***(VIII)***
CONSTANTIN, Carmen 115 ***(VIII)***
CONSTANTIN, Cristina 133 ***(VIII)***
CONSTANTIN, Iulian 56 ***(VIII)***
CONSTANTIN, Romeo 33 ***(VIII)***
CONTA, Anca 108 ***(VIII)***
CONTA, Ancuța 115 ***(VIII)***
CORCODEL, Adrian 40 ***(VIII)***
CORDUNEANU, Carmen 134; 135 ***(VIII)***
COSTEA, Mihaela 66 ***(VIII)***
COSTIN, Cornelia 147; 153 ***(VIII)***
COSTINEANU, Mircea 85; 87; 89 ***(VIII)***
CRAIU, Evdochia 75; 77; 78 ***(VIII)***
CRĂIUȚU, Aurelian 39 ***(VIII)***
CRĂIUȚU, Mura 54 ***(VIII)***
CREȚOIU, Reghina 38 ***(VIII)***
CRISTEA, Mircea 134 ***(VIII)***
CROITORU, Lucian 43; 46 ***(VIII)***
CUCU, Vasile 73 ***(VIII)***
CURTAŞU, Eugen 94; 95 ***(VIII)***
CZOBOR, Mihaela 145; 153 ***(VIII)***
DÂMBEAN, Ovidiu 148 ***(VIII)***
DAN, Vasile 44 ***(VIII)***
DĂIANU, Daniel 38; 39 ***(VIII)***
DĂNESCU, Rodica 32; 166 ***(VIII)***
DESMIREANU, Ionel 124; 125 ***(VIII)***
DIMA, Anemaria 100 ***(VIII)***
DIMA, Candida 135 ***(VIII)***
DIMITRIU, Mihai 33 ***(VIII)***
DINCĂ, Gloria 31 ***(VIII)***
DOBRE, Gheorghe 3; 41; 212; 217; 373; 416 ***(VIII)***
DOBRESCU, Emilian 289 ***(VIII)***
DOCHIN, Anca 36 ***(VIII)***
DOGARU, Mădălina 124; 128 ***(VIII)***
DOLGU, Gheorghe 166 ***(VIII)***
DORU, Marcel 151; 154; 279; 351 ***(VIII)***
DRĂGAN, Bogdan Cristian 54 ***(VIII)***
DRĂGAN, Cristian-Bogdan 46 ***(VIII)***
DRĂGAN, Gabriela 40 ***(VIII)***
DRĂGĂNESCU, Mihai 281 ***(VIII)***
DUIA, Adriana 133 ***(VIII)***
DULGHERU, Luoana 35 ***(VIII)***
DUMITRESCU, Vasile V. 305 ***(VIII)***
DUMITRESCU, Georgeta 37 ***(VIII)***
DUMITRESCU, Ileana 127 ***(VIII)***
DUMITRU, Dumitru 59 ***(VIII)***
DUMITRU, Ionel 128 ***(VIII)***
DUMITRU, Liliana 138 ***(VIII)***
DUMITRU, Mihail 71 ***(VIII)***
ENACHE, Dan 140 ***(VIII)***
ENACHE, Ion 85; 87 ***(VIII)***
EPURE, Şerban 127 ***(VIII)***
FARMACHE, Ileana 51 ***(VIII)***
FILIP, Angela 56 ***(VIII)***
FISTUNG, Daniel 50 ***(VIII)***
FLORESCU, Ionel 124; 128 ***(VIII)***

FLORIAN, Violeta 73 ***(VIII)***
FRENȚ, Gabriela 127 ***(VIII)***
GAVRILESCU, Dinu 66 ***(VIII)***
GĂLĂȚEANU, Dan 85 ***(VIII)***
GĂLĂȚEANU, Teodor 89; 90 ***(VIII)***
GEORGESCU, Doina 72 ***(VIII)***
GEORGESCU, George 32 ***(VIII)***
GHEORGHE, Camelia 147; 150 ***(VIII)***
GHEORGHE, Viorel 145; 148; 152; 279; 345 ***(VIII)***
GHEORGHIȚĂ, Eugen 40 ***(VIII)***
GHEORGHIU, Elena 54 ***(VIII)***
GHIBUȚIU, Agnes 110; 117 ***(VIII)***
GHIGEANU, George 125 ***(VIII)***
GHINDĂ, Iuliana 147; 148 ***(VIII)***
GHIZDEANU, Ion 32 ***(VIII)***
GIURCĂ, Daniela 66 ***(VIII)***
GOIA, Alina 43 ***(VIII)***
GONDOȘ, Mihai 52 ***(VIII)***
GRADU, Mihaela 145 ***(VIII)***
GRĂDINARU, Marusia 83 ***(VIII)***
GRIGORESCU, Constantin 32 ***(VIII)***
GRODEA, Mariana 66 ***(VIII)***
HANU, Cristian 36 ***(VIII)***
HAVRILIUC, Cristian-Adrian 323 ***(VIII)***
HENTZE, Joachim 429; 469; 499 ***(VIII)***
HOGEA, Elena 47 ***(VIII)***
HORNIANSCHI, Nicoleta 57 ***(VIII)***
IANCU, Aurel 43; 166; 373; 420 ***(VIII)***
IANCU, Aurora 137 ***(VIII)***
IATAN, Bogdan 145 ***(VIII)***
IBĂNESCU, Gabriela 72 ***(VIII)***
IBĂNESCU, Mihai 68; 73 ***(VIII)***
IDU, Nicolae 119 ***(VIII)***
IFTIME, Silvia 155; 147 ***(VIII)***
IFTIMIE, Roxana 125 ***(VIII)***
ION, Alesandrina 85; 87; 89 ***(VIII)***
ION, Mihai 33 ***(VIII)***
IONESCU, Eufrosina 39 ***(VIII)***
IONESCU, Ion 31 ***(VIII)***
IONESCU, Mihaela 123 ***(VIII)***
IONETE, Constantin 166 ***(VIII)***
IORDACHE, Vergiliu 37 ***(VIII)***
IORDAN, Mioara 122 ***(VIII)***
ISAIC-MANIU, Ruxandra 44 ***(VIII)***
ISAR, Nicoleta 77 ***(VIII)***
ISĂCESCU, Luiza 52 ***(VIII)***
ISTRATE, Ion 31 ***(VIII)***
IVAN, Marilena 75; 77 ***(VIII)***
JULA, Dorin 123 ***(VIII)***
KIRIȚESCU, Costin 166; 197; 198 ***(VIII)***
LAZEA, Valentin 52 ***(VIII)***
LEFTER, Marius 150 ***(VIII)***
LUPU, Pompilia 127 ***(VIII)***
MACKSCHEIDT, K. 429; 431 ***(VIII)***
MACKSCHELDT, Klaus 448 ***(VIII)***
MALIȚA, Mircea 373; 378 ***(VIII)***
MANEA, Gheorghe 49 ***(VIII)***
MANEA, Livius 145; 152; 153; 279; 356 ***(VIII)***
MARGHARIAN, Varujan 65 ***(VIII)***
MARIN, Adriana 40 ***(VIII)***
MARIN, Constantin 130; 140; 143 ***(VIII)***
MARINESCU-PAȘOI, Silvia 54 ***(VIII)***
MARZA, Petru 66 ***(VIII)***
MÂȘU, Ioana 100 ***(VIII)***
MATEI, Gheorghe 92 ***(VIII)***
MĂLUREANU, Ovidiu 100 ***(VIII)***
MĂNĂSTIREANU, Mariana 67; 69 ***(VIII)***
MĂRGINEAN, Ioan 145; 146; 152; 153; 155; 279; 300; 339 ***(VIII)***
MĂRGULESCU, Serghei 78 ***(VIII)***

MĂRGUȘ, Daniel 45 ***(VIII)***
MĂȚĂUAN, Gabriel 153 ***(VIII)***
MICU, Georgeta 78 ***(VIII)***
MIHAI, Ștefan 32 ***(VIII)***
MIHALACHE, Adrian 332 ***(VIII)***
MIHALCEA, Doru 29; 31 ***(VIII)***
MIHĂESCU, Constanța 29 ***(VIII)***
MIHĂESCU, Olga 50 ***(VIII)***
MIHĂILĂ, Filica 140 ***(VIII)***
MIHĂILESCU, Alexandru 43 ***(VIII)***
MIHĂIȚĂ, Nicolae 32 ***(VIII)***
MILCU, Ștefan 373; 383 ***(VIII)***
MIROIU, Rodica 56 ***(VIII)***
MIRON, Doina 145 ***(VIII)***
MIRON, Dorina 147 ***(VIII)***
MIRON, Mihaela 120 ***(VIII)***
MITRAN, Daniela 44 ***(VIII)***
MITREA, Georgeta 155 ***(VIII)***
MITROFAN, Iolanda 310 ***(VIII)***
MOISE, Elena 52 ***(VIII)***
MOLDOVAN, Minodora 60; 61 ***(VIII)***
MOLDOVEANU, Marcel 111 ***(VIII)***
MOLNAR, Anca 102 ***(VIII)***
MOLNAR, Maria 30 ***(VIII)***
MUNTEANU, Costea 110 ***(VIII)***
MUNTEANU, Gabriel 77; 78 ***(VIII)***
MUNTEANU, Ioana 127 ***(VIII)***
NANEȘ, Ovidiu 31 ***(VIII)***
NĂSTASE, Geta 140 ***(VIII)***
NEDER, Maria 145 ***(VIII)***
NEGRESCU, Dragoș 105; 110 ***(VIII)***
NEGUȚ, Otilia 75; 77 ***(VIII)***
NENCIU, Argentina 140 ***(VIII)***
NICA, Narcisa-Adela 127 ***(VIII)***
NICOLAE, Nicoleta 140 ***(VIII)***
NICOLAE, Ștefan 95; 96 ***(VIII)***
NISTORESCU, Nicolae 78; 373; 411 ***(VIII)***
NIȘULESCU, Ileana 32 ***(VIII)***
NOVAK, Andrei 279; 345 ***(VIII)***
OLARU, Octavian 90; 92 ***(VIII)***
OLTEANU, Florina 80 ***(VIII)***
OPRESCU, George 32 ***(VIII)***
OPRIȘAN, Florica 134 ***(VIII)***
PANAITESCU, Constantin 46; 51 ***(VIII)***
PAPATULICĂ, Mariana 83; 97 ***(VIII)***
PAȚACHI, Radu 70; 71 ***(VIII)***
PAVELESCU, Florin 29; 31 ***(VIII)***
PĂDURARU, Ion 66 ***(VIII)***
PĂRĂLUȚĂ, Mihaela 53 ***(VIII)***
PĂTRU, Adnana 89 ***(VIII)***
PĂTRULESCU, Victor 44 ***(VIII)***
PĂUNA, Carmen 124 ***(VIII)***
PĂUNESCU, Cornelia 103 ***(VIII)***
PELINESCU, Elena 49; 50 ***(VIII)***
PERȚ, Steliana 29; 31 ***(VIII)***
PETREANU, Cornelia 132 ***(VIII)***
PETRINI, Iolanda 140 ***(VIII)***
PETROVICI, Anca 52 ***(VIII)***
PILLAT, Vasile 38; 166 ***(VIII)***
PLATON, Adrian 41 ***(VIII)***
PLATON, Victor 50 ***(VIII)***
POENARU, Maria 30 ***(VIII)***
POP, Valeria 125 ***(VIII)***
POPA, Alexandrina 75; 77; 78 ***(VIII)***
POPA, Cristian 39 ***(VIII)***
POPA, Florina 56 ***(VIII)***
POPA, Ileana 103 ***(VIII)***
POPA, Minodora 133 ***(VIII)***
POPESCU, Angela 66 ***(VIII)***
POPESCU, Emilian 145; 279; 356 ***(VIII)***
POPESCU, Liana 140 ***(VIII)***
POPESCU, Magdalena 140; 143 ***(VIII)***

POPESCU, Marin 59 ***(VIII)***
POPESCU, Teodor 50 ***(VIII)***
POPOVICI, Irina 139 ***(VIII)***
POSTOLACHE, Tudorel 3; 166; 201; 259; 373; 374 ***(VIII)***
PREDA, Mariana 94; 95 ***(VIII)***
PREDOI, Ioan 140 ***(VIII)***
PREDOŞANU, Gabriela 29; 31 ***(VIII)***
PRISECARU, Petre 83; 99 ***(VIII)***
PUIANU, Emilia 83 ***(VIII)***
PUWAK, Hildegard 150; 152; 279; 363 ***(VIII)***
RADU, Florentina 45 ***(VIII)***
RĂBOACĂ, Gheorghe 279; 369 ***(VIII)***
RĂCHITĂ, Doina 33 ***(VIII)***
RĂDUCANU, Viorica 56 ***(VIII)***
RĂDULESCU, Rodica Maria 112; 113 ***(VIII)***
RĂDULESCU, Astridel 35 ***(VIII)***
RĂDULESCU, Aurelian 84; 85; 90 ***(VIII)***
RĂDULESCU, Liliana 80 ***(VIII)***
RĂDULESCU, Octavian 94; 95 ***(VIII)***
RISTEA, Eftimie 65 ***(VIII)***
ROSENTHULER, Surica 138 ***(VIII)***
ROTARU, Constanța 150 ***(VIII)***
RUDĂREANU, Marina 32 ***(VIII)***
RUGINĂ, Anghel 166 ***(VIII)***
RUS, Marioara 61 ***(VIII)***
RUS, Mioara 60 ***(VIII)***
RUSALI, Mirela 69 ***(VIII)***
RUSSU, Corneliu 50; 373; 387 ***(VIII)***
SANDU, Ilie 155 ***(VIII)***
SANDU, Steliana 35 ***(VIII)***
SÂRBU, Aurelia 72 ***(VIII)***
SÂRBU, Cornel 40 ***(VIII)***
SAVA, Sorica 39; 373; 403 ***(VIII)***
SAVU, Dorin 54 ***(VIII)***
SCARLAT, Maria 123 ***(VIII)***
SCUTARU, Cornelia 67; 69 ***(VIII)***
SEICIU, Dana 102 ***(VIII)***
SEIFERT, Hartmut 429; 479 ***(VIII)***
SIMA, Cristian 56 ***(VIII)***
SIMA, Elena 68 ***(VIII)***
SIMA, Valeriu 66 ***(VIII)***
SIMION, Peria 127 ***(VIII)***
SMIGELSCHI, Ilinca 39 ***(VIII)***
SOARE, Ion 141 ***(VIII)***
SOCOL, Gheorghe 155; 279; 339 ***(VIII)***
STAICU, Monica Mara 73 ***(VIII)***
STAICU, Florea 133 ***(VIII)***
STAN, Emil 44 ***(VIII)***
STANCIU, Mariana 39; 147; 154; 279; 345 ***(VIII)***
STANCIU, Nicolae 32 ***(VIII)***
STĂNCULESCU, Ecaterina 90; 92 ***(VIII)***
STEGĂROIU, Dan 147 ***(VIII)***
STOIAN, Ion Mihail 77; 78 ***(VIII)***
STOICA, Mihai 53 ***(VIII)***
STOICA, Victor 122 ***(VIII)***
STOICESCU, Octavian 85; 89 ***(VIII)***
STROE, Elena 36 ***(VIII)***
STROE, Radu 32 ***(VIII)***
SUCIU, Cristina 52 ***(VIII)***
SUICĂ-NEAGU, Paraschiva 128 ***(VIII)***
SUTARU, Aurica 52 ***(VIII)***
SZABO, Francisc 125 ***(VIII)***
ȘERBĂNESCU, Camelia 67; 69 ***(VIII)***
ȘERBULESCU, Radu 43 ***(VIII)***
ȘTEFAN, Constantin 60; 61 ***(VIII)***
ȘTEFAN, Mihai 166 ***(VIII)***
TĂNĂSESCU, Sorin 32 ***(VIII)***
TĂTAR-MOISESCU, Elena 99 ***(VIII)***
TĂTARU, Doina 54 ***(VIII)***

TIMIŞ, Liviu 94; 95 ***(VIII)***
TITIRCĂ, Radu 108; 109; 116 ***(VIII)***
TOADER, Sabina 71 ***(VIII)***
TODEROIU, Filon 60; 61 ***(VIII)***
TOMA, Camelia 70 ***(VIII)***
TOMA, Mariana 140 ***(VIII)***
TOMESCU, Georgiana 122 ***(VIII)***
TOMESCU, Maria 72 ***(VIII)***
TREBICI, Vladimir 295 ***(VIII)***
TUDORACHE, Dumitru 70; 71 ***(VIII)***
TUDORACHE, Mariana 83 ***(VIII)***
TURDEANU, Lucian 226; 227; 305 ***(VIII)***
TURLIU, Nicolae 65 ***(VIII)***
ȚÂRLEA, Ileana 64 ***(VIII)***
UIFĂLEAN, Vasile 127 ***(VIII)***
ULCELUŞE, Anişoara 51 ***(VIII)***
URSE, Laureana 151; 152; 154 ***(VIII)***
VÂLSAN, Călin 110 ***(VIII)***
VANIA, Mariana 53 ***(VIII)***
VASILE, Valentina 29 ***(VIII)***
VASILOIU, Cristina 60; 61 ***(VIII)***
VASILOIU, Oprea 140 ***(VIII)***
VIEZUINĂ, Vasile 47 ***(VIII)***
VLĂDUCU, Aurel 125 ***(VIII)***
VOICULESCU, Mihaela 142 ***(VIII)***
VRÂNCEANU, Radu 153 ***(VIII)***
ZAFIU, Doina 56 ***(VIII)***
ZAMAN, Gheorghe 32; 35; 166; 373; 395 ***(VIII)***
ZAMFIR, Cătălin 145; 229; 283 ***(VIII)***
ZARĂ, Ion 279; 363 ***(VIII)***
ZECHERIU, Mirela 148 ***(VIII)***